

2-Cİ NƏŞR
ƏLAVƏ VƏ DÜZƏLIŞLƏR

ƏHLİ SÜNNƏ VƏL CƏMAAT
SƏLƏFİ SALİHİN
ƏQİDƏSİ
QADAĞALARDAN ÇƏKİNMƏK

**Bu Kitab, Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla İş Üzrə Dövlət
Komitəsinin 20 Dekabr 2008-ci İl Tarixli İcazəsi Əsasında Çap
Edilmişdir №DK-169/H**

TOPLAYAN VƏ TƏRTİB EDƏN
K.HÜSEYN
KİTABIN BÜTÜN HAQLARI QORUNUR

RƏHİMLİ VƏ MƏRHƏMƏTLİ OLAN ALLAHIN ADI İLƏ

***Ey Rəbbimiz! Bizi doğru yola yönəltmədən
sonra ürəklərimizə şəkk-şübhə (azğınluq, əyrilik)
salma! Bizə Öz tərəfindən bir mərhəmət bəxş et,
çünki Sən, doğurdan da, bəxşiş verənsən! (Ali İmran 8).***

***Ey Rəbbimiz! Unutduqda və ya yanıldıqda bizi cəzalandırma!
Ey Rəbbimiz! Bizdən əvvəlkiləri yüklədiyin kimi, bizi ağır yükləmə!
Ey Rəbbimiz! Gücümüz çatmayan şeyi bizə yükləyib daşıdırma!
Bizi əfv edib bağışla, bizə rəhm et! Sən bizim ixtiyar sahibimizsən.
Kafirlərə qələbə çalmaqda bizə kömək et! (əl-Bəqərə 286).***

Allahım! Bütün əməllərimin saleh əməl olmasını və bunları heç kimsə
üçün deyil, sadəcə sənə rızan üçün olmasını diləyirəm.

Allahım! Bu kitabı yazan üçün, tərcümə edən üçün, oxuyan üçün,
dinləyən üçün, yayan üçün və bu kitabın üzərində əziyyəti olan
hər bir kəs üçün xeyirli et! Amin!

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ ، نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا ، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا ، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَموتُوا إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴾^(١)

﴿ يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا ﴾^(٢)

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا ، يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴾^(٣)

أما بعد : فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كَلَامُ اللَّهِ ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ - وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ ، وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ^(*) .

(١) سورة آل عمران : الآية ، ١٠٢ . (٢) سورة النساء : الآية ، ١ . (٣) سورة الأحزاب : الآية ، ٧١ .
 (*) هذه الخطبة ؛ تسمى : «خطبة الحاجة» وهي تُشْرَعُ بَيْنَ يَدَيْ كُلِّ حَاجَةٍ ، وَالتِّي كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُلَمِّحُهَا أَصْحَابَهُ ؛ أَنْ يَقُولُهَا بَيْنَ يَدَيْ كَلَامِهِمْ ، فِي أُمُورِ دِينِهِمْ سِوَا مَا كَانَ ؛ خُطْبَةَ نِكَاحٍ ، أَوْ جُمُعَةٍ ، أَوْ مُحَاضِرَةٍ ، أَوْ غَيْرِ ذَلِكَ ، وَهِيَ فِي : «سنن ابن ماجه» كتاب النكاح ، باب خطبة النكاح ، وفي : «سنن الترمذي» و «سنن أبي داود» و «سنن النسائي» ورواه أبو يعلى في : «مسنده» والطبراني في : «المعجم الكبير» والبيهقي في : «سننه» والإمام أحمد في : «المسنده» ، وورد ذكر طرف من هذه الخطبة في : «صحيح مسلم» كتاب الجمعة ، باب خطبته ﷺ في الجمعة .

ÖN SÖZ

Xutbətul-Hacə

Həmd ancaq Allahadır, Ona həmd edir, Ondan yardım və məğfirət diləyirik. Nəflslərimizin şərindən və pis əməllərimizdən Allaha sığınırıq. Allah kimi hidayətə yönəlmişsə, onu heç kəs azdırma bilməz, kimi də azdırmışsa, heç kəs onu hidayətə yönəldə bilməz. Mən şəhadət edirəm ki, Allahdan başqa ilah yoxdur. O, təkdir, şərki də yoxdur və şəhadət edirəm ki, Muhəmməd onun qulu və elçisidir.

«Ey iman gətirənlər! Allahdan lazımcına qorxun. Yalnız müsəlman olduğunuz halda ölün». (Ali-İmran 102).

«Ey insanlar! Sizi tək bir şəxsdən (Adəmdən) xəlc edən, ondan zövcəsini (Həvvanı) yaradan və onlardan da bir çox kişi və qadınlar törədən Rəbbinizdən qorxun. (Adı ilə) bir-birinizdən (cürbəcür şeylər) istədiyiniz Allahdan, həmçinin qohumluq əlaqələrini kəsməkdən qorxun. Şübhəsiz ki, Allah sizin üzərinizdə nəzarətçidir». (ən-Nisa 1).

«Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun və doğru söz söyləyin! (Əgər belə etsəniz) Allah əməllərinizi islah edər və günahlarınızı bağışlayar. Hər kəs Allaha və Peyğəmbərinə itaət etsə, böyük bir səadətə (Cənnətə) nail olar». (əl-Əhzab 70-71) .

Şübhəsiz ki, sözlərin ən doğrusu Allahın kəlamı, yolların ən xeyirlisi Muhəmməd - *səllallahu aleyhi və səlləm* - in yoludur. Əməllərin ən pisi sonradan uydurulanlardır. Sonradan uydurulub dinə salınan hər bir əməl (iş) bir bidətdir, hər bir bidət isə bir zəlalətdir (sapmaqdır), hər bir zəlalət isə oddadır .

Xutbətul-Hacə - adı ilə məşhur olan bu duanı, cümə və s. xütbələrdə Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* - oxumuşdur. Səhəbələrində də bunu əmr etmiş və özü də onları öyrətmişdir. Hədisin ilk hissəsinə bizə: – Əhməd 1/392-393,432, Əbu Davud 2188, Tirmizi 1105, Nəsəi 3/104-105, 6/69 və «Əməlül Yəum vəl Leyl» 488, İbn Məcə 1892, Darimi 2202, Tayalisi «əl-Musnəd» 1557, AbdurRazzaq «əl-Musənnəf» 10449, Bəzzar «əl-Musnəd» - Kəşfül Əstar 1/314, Əbu Yəla «əl-Musnəd» 5233-5234,5257, Tahavi «Şərhu Müşkilil Asar» 1-3, Təbərani «Məcmuul Kəbir» 10/10079-10080, Həkim «əl-Mustadrək» 2744, Beyhəqi «Sünnənül Kubra» 3/214-215, Bəğəvi «Şərhu Sunnə» 2268 İbn Məsud - *radıyallahu anhu* – yolu ilə, Müslim «Şərhu Nəvəvi» 6/156-158, Əhməd 1/302,350, Nəsəi 6/89-90, İbn Məcə 1893 və Tahavi «Şərhu Müşkilil Asar» 4 İbn Abbas - *radıyallahu anhu* – yolu ilə, Tahavi «Şərhu Müşkilil Asar» 5, Beyhəqi «Sünnənül Kubra» 3/215 Nubeyt b. Şərit - *radıyallahu anhu* – yolu ilə, Əbu Yəla «əl-Musnəd» 7221, Nəsəi «Sünnənül Kubra» bax: «Tuhfetul Əşraf» 6/472 № 9148 əbu Musa əl-Əşəri - *radıyallahu anhu* – yolu ilə.

Hədisin İkinci Hissəsinə – Müslim «Şərhu Nəvəvi» 6/153-156, Əhməd 3/319,371, Nəsəi 3/188-189, Beyhəqi «Sünnənül Kubra» 3/214 Cabir b. Abdullah - *radıyallahu anhu* – yolu ilə. Bu ləfz Nəsəinin ləfzidir. Hədisi Əhməd 3/371 və Müslim: «Sözlərin ən doğrusu» ləfzi yerinə: «Sözlərin ən xeyirlisi» ləfziylə rəvayət edilmişdir. İmam Əhmədin digər rəvayətlərində isə 3/319: «Sözlərin ən gözəli» şəkilindədir. Müslim: «Sonradan uydurulub dinə salınan hər bir əməl (iş) bidətdir» ləfzi yerinə: «Hər bir bidət bir zəlalətdir (sapıqlıqdır)» ləfziylə rəvayət etmişdir. Hədisin sonunda olan: «Hər bir zəlalət isə oddadır» ləfzini zikr etməmişdir. Bu beş səhəbədən başqa hədisi: Aişə - *radıyallahu anha* –, Səhl b.

«Ey Rəbbim! köksümü açıb genişlət, işimi yüngülləşdir, dilimdəki düyünü aç ki, sözümü yaxşı anlasınlar». (Ta ha 25–28).

Möhtərəm müsəlman bacı və qardaşlarım! İlk öncə hamınızı Allahın salamı ilə salamlayıram. Allahın kitabına və Rəsulullah - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in yoluna uyaraq öz risaləmi **«Bismilləh»** ilə başlayıram. Çünkü Allah Rəsulu - *səllallahu aleyhi və səlləm* - də öz məktublarını **«Bismilləh»** ilə başlamış və buyurmuşdu: «Hər mühüm bir işə **«Bismilləh»** ilə başlanılmazsa, o işin sonu kəsikdir» .

Ən-ənəməzə sadıq olaraq Uca və Böyük olan Allahın izni ilə Əhli Sünnə vəl Cəmaat, Sələfi Salihin əqidəsi ilə bağlı olan kitabları toplamağa davam edirik. İnşəallah bu kitabımızda İslam və İmanın ziddi olan, bəndənin Tövhidini dağıdan, naqisləşdirən şirk, bidət, küfr, nifaq, böyük və kiçik günahlar, gündəlik həyatımızda qarşılaşdığımız, lakin biganə yanaşdığımız məkrullar (bəyənilməyən) əməllər, haramlar, qadağalar haqqında danışacağıq. Kitabın adı barəsində çox düşündüm. Lakin sonda belə qərara gəldim ki, adını **Nəhyi Anil Munkər – Qadağalardan Çəkinmək** – deyə adlandırdım. Çünki kitabın özü də bu mövzu üzərində

Sad - *radıyallahu anhu* – mərfu olaraq. Hədis səhihdir. Muhəddis Muhəmməd Nəsrəddin əl-Albani – *rahmətullahi aleyhi* – hədisin bütün ravayətlərini bir yerə toplayaraq «Xutbətul Həcə» isimli bir kitab yazmışdır. İstəyənlər bu kitaba baxa bilərlər. Ayrıca bax: əl-Albani «Muxtəsər Səhih Müslim» 409, «Mışkətul Məsəbih» 3149,5860.

Əbu Davud.

Məruf Və Munkər – İbn Əsir – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Məruf – Allaha ibadət, itaət olaraq bilinən, Ona yaxınlığa səbəb olan və insanlara yaxşılıq olan hər bir şeyi özündə əhatə edən isimdir. Şəriatin gözəl görüb və edilməsinə sövq edən hər bir şey də buna daxildir. Munkər isə bütün bunların ziddidir». İbn Əsir «Nihayə fi Ğaribil Hədis vəl Əsər» 3/216. İbnul Covzi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Məruf – Allaha itaət olan şeylərdir, munkər isə üsyan olanlardır». İbnul Covzi «Zədul Məsiri» 1/435. İsfəhani – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Məruf ağilla və şəriətlə gözəlliyi bilinən hər bir işdir. Munkər isə ağilla da, şəriətlə də çirkinliyi bilinən işlərdir». İsfəhani «Mufərədat fi Ğaribil Quran» A-R-F maddəsi. Şovkani – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bir şeyin məruf və ya munkər olduğuna Kitab və Sünnə dəlidir». Şovkani «İrşadul Fuhul s. 71. **«Siz insanlar üçün zahirə çıxarılmış ən yaxşı ümmətsiniz. (Onlar) yaxşı işlər görməyi əmr edir, pis əməlləri qadağan edir və Allaha inanırsınız».** (Ali İmran 110). Bu ayə İslam ümmətinin üç vəsfini: Yaxşılıq əmr, qadağalardan çəkindirmək və Allaha iman. Bu bütün Peyğəmbərlərin (Allah onlardan razı olsun) göndərilmələrinin məqsədidir – **«Kitab əhli içərisində düzgün, sabit-qədam bir cəmaat vardır ki, onlar gecə vaxtları səcdə edərək Allahın ayələrinə oxuyurlar. Onlar Allaha, axirət gününə inanır, (insanlara) yaxşı işlər görməyi əmr edir, (onları) pis əməllərdən çəkindirir və xeyirli işlər görməyə tələsirlər. Onlar əməlisəlah şəxslərdəndirlər».** (Ali İmran 113-114). İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Yaxşılıq əmr edib, pisləkdən çəkindirmək Allahın kitablarını, göndərdiyi peyğəmbərlərin əsas məqsədidir və o, dinin özüdür». İbn Teymiyyə «Yaxşılıq əmr edib, pisləkdən çəkindirmək» risaləsi s. 25. Rəşid Rza – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Peyğəmbərlərin və Saleh Sələfin yolu xeyirə əmr və pisləkdən çəkindirməyə söykənir». Təfsirul Mənar 4/32. **«(Xalq) Allaha tərəf çağırın, yaxşı iş görən və: Mən müsəlmanlardanam! Deyən kəsədən daha gözəl danışan kim ola bilər».** (əl-Fussilət 33). **«Onlar özlərinə verilən öyüdü unudurları zaman biz də (onları) pisləkdən çəkindirənlərə nicət verdik, zülm edənləri isə itaətdən çəxdikləri, günah işlədikləri üçün şiddətli bir əzabla məhv etdik».** (əl-Əraf 165). **«Allah Ona (öz dininə) yardım edənlərə, şübhəsiz ki, yardım edər. Həqiqətən Allah**

qurulmuşdur. Quran və Sünnə, Allah və Rəsulu tərəfindən qadağan edilmiş, bizlərə çəkinməyi əmr etdikləri məsələlər barəsində danışıcağıq. Sözsüz ki, bütün qadağaları bu kitabda toplamaq mümkün deyildir. Lakin mən çalışdım ki, bu kitabda gündəlik həyatımızda qarşılaşdığımız (sözlərdən və əməllərdən) ibarət olan qadağaları qeyd edim. Çünki Allah Rəsulu bizlərə qadağalardan çəkinməyi əmr edərək buyurur: «Sizə nəyi qadağan edirəmsə ondan uzaq olun, nəyi sizə əmr etmişəmsə ondan bacardığınız qədər istifadə edin...». Allahın Rəsulu bizlərə əmr etdiyi

---

*yenilməz qüvvət və qüdrət sahibidir! O, kəslər ki, onları yer üzündə yerləşdirəcək namaz qılar, zəkat verir, (insanlara) yaxşı işlər görməyi əmr əmr edib, pis işlər görməyi qadağan edərler». (əl-Həcc 40-41). «Mömin kişilər və mömin qadınlar bir-birinə dost, həyəndirlər. Onlar (insanlara) yaxşı işlər görməyi əmr edər, pis işləri yasaq edərler». (ət-Tövbə 71). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi vəs səlləm* – buyurdu: «Yaxşılığı əmr edib pisləkdən çəkəndirmək sədəqədir». Müslim 720. Alimlərdən bəziləri yaxşılığı əmr edib pisləkdən çəkəndirməyi fərzi kifayət saymışlarsa, digərləri bu əməli fərzi ayn saymışlar. Hər iki tərəfin də dəlilləri eynidir: «(Ey müsəlmanlar!) **İçərinizdə (insanları) yaxşılığa çağıran, xeyirli işlər görməyi əmr edən və pis əməlləri qadağan edən bir cəmaat olsun! Bunlar həqiqətən nicət tapmış şəxslərdir». (Ali İmran 104). Ayədə gələn **MİN** kəliməsi bəzilərində görə hamını əhatə edir, bəzilərində görə isə bir qrup dəvət edərsə, digərlərinin üzərindən bu məsuliyyət götrülür. İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bu əmr fərzi kifayətdir. Bir qrup bunu etməzsə, bunu etməyə gücü çatan hər kəsə fərzi ayn olur». İmam Nəvəvi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bəzən yaxşılığı əmr edib, pisləkdən çəkəndirmək fərzi ayn ola bilər. Necə ki, bir kimsənin özündən başqa kimsənin bilmədiyi bir xüsusun edildiyi bir yerdə olarsa və ya durumu ondan başqa heç kəs düzəldə bilmirsə. Bir kimsənin xanımını, uşağını, kələsinin bir munkəri edərək görməyi bu qəbildəndir». Müslim şərh 1/255. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi vəs səlləm* – buyurdu: «Sizdən kimsə bir munkər görərsə onu əli ilə dəyişdirsin. Əgər gücü çatmazsa dili ilə, buna da bacarmadıqda qəlb ilə (dəyişdirsin). Bu isə imanın ən zəif mərtəbəsidir». Müslim 49.***

Məruf Və Munkərin Şərtləri – 1. Müsəlman olmaq, həddi buluğa çatmaq və ağıl başda olmaq. 2. Qüdrət, yəni gücün olması. 3. Elmin olması. Munkəri dəyişdirməyin **Birinci Dərəcəsi**: Əl ilə dəyişdirmək. Bu iş yalnız və yalnız əmr sahiblərinə, idarəçilərə aiddir. İbn Ömər – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər biriniz çobansınız (başçısınız) və hər birinizdə əli altında olanlardan məsuldur. Dövlət başçısı çobandır və əli altında olanlardan məsuldur. Kişi öz ailəsində çobandır (başçıdır) və ailəsində olanlara görə məsuldur. Qadın ərinin evində çobandır (başçıdır) və (evinə və uşaqlarına) görə məsuldur. Qulluqçu da çobandır (başçıdır) və öz ağasının malını qorumaqla məsuldur. (Ən nəhayət) isə sizlərdən hər biriniz çobansınız (başçısınız) və hər birinizdə əli altında olanlardan cavabdehdir». **İkinci Dərəcəsi**: Dil ilə dəyişdirmək. Qurtubi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Mərufla əmri əl ilə etmək idarəçilərə, dil ilə etmək alimlərə, qəlb ilə etmək zəiflərə, yəni ümumi müsəlmanlara aiddir». **Üçüncü Dərəcəsi**: Qəlb ilə dəyişdirmək. Munkərin əl və dil ilə dəyişdirilməsi istər fərzi ayn olsun, istər fərzi kifayət güc və imkana görədir. Lakin munkəri qəlb ilə dəyişdirilməsinə gəlincə isə bu durum nə olursa olsun fərzi aynır. Mərufu məruf olaraq bilməyən, munkəri də rədd etməyən bir qəlb imandan boş, xaraba bir qəlbdir. İbn Məsud – *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Mərufu qəlb ilə məruf olaraq bilməyən və munkəri munkər olaraq tanımayan həlak oldu».

Məruf Və Munkəri Əmr Edən İnsanda Olan Şərtlər – 1. Ədalət. 2. Səbrli olmaq (yumşaq davranmaq). 3. İdarəçinin izni. 4. Hikmətli olmaq. 5. İxlaslı olmaq. 6. Təvəzökarlıq. 7. Munkəri dəyişdirmək yalnız açıq və bilinən bir munkər olmasını əhatə edir. Yoxsa kimsə sirlərini araşdırmaq, günahlarını üzə çıxarmaq deyildir. İbnul Nahhas deyir ki: «Kim niyyətini xalis Allah üçün edərsə onun sözü qatı qəblərə təsir edər və onu yumşaldar, dilləri bağlayar və sultanın əlini tutar». Tənbihul Cəfilin s. 56.

Səhih Buxari 7288; Səhih Müslim 1337.

şeyləri bacardığımız qədər yerinə yetirməyi buyurmuşdur. Lakin qadağalara gəldikdə isə onlardan uzaq durmağımızı (bir-başə çəkinməyimizi) əmr etmişdir. Uca və Böyük olan, **Əl-Vəhhəb** olan Allahdan bu kitabı İslam ümməti, Muhəmməd ümməti üçün xeyirli və faydalı olmasını diləyirəm. Amin! Allah sizin Amin deməyinizi də qəbul etsin!

Bu baxımdan da mən bu kitabı topladım. Bu kitabı yazmaq, toplamaq üçün Quran və Sünnəyə uyaraq və İslamın elm adamlarının əsərlərindən geniş istifadə edərək Allahın izni ilə əlimizdəki bu kitabın yazılmasına nail oldum. İlk növbədə Allahdan bu çalışmamın dolğun, düzgün şəkildə yazıb başə çatdırılmasını diləyirəm. Allahdan əməlimin onun üçün ixlaslı olmasını, məndən qəbul edib onunla müsəlmanları faydalandırmasını diləyirəm. Əgər hardasa xəta etmişəmsə bu nəfsimdən və şeytandandır. Burada düzəldilməsi mühüm olan yerləri tapdıqdan sonra mənə öyüd-nəsihət verməkdən çəkinməyəcəyinizi ümid edirəm.

Güvəndiyim Allahdır, işlərimi ona həvalə edirəm və ona arxalanıram. Həmd və nemət yalnız onadır. Müvəffəqiyyət bəxş edən və xətalardan qoruyan da odur. **«Məni yaradan və məni doğru yola yönəldən Odur! Məni yedirdən də, içirdən də Odur! Xəstələndiyim zaman mənə yalnız O şəfa verir. Məni öldürəcək, sonra dirildəcək də Odur və Qiyamət günü xətamı bağışlayacağına ümid etdiyim də Odur! Ey Rəbbim! Mənə hikmət bəxş et və məni salehlərə qovuşdur! Sonra gələnlər arasında mənə yaxşı ad qismət et! Məni Nəim Cənnətlərinin varislərindən et».** (əş-Şuəra 78-85).

Allahın salat və salamı onun Peyğəmbəri Muhəmməd - *səllallahu aleyhi və səlləm* - ə, onun ailə üzvlərinə, səhəbələrində və Qiyamətə qədər onun yolu ilə gedən saleh möminlərin üzərinə olsun.

GÜNAHLARIN ƏSLİ VƏ TƏMƏLİ

Günahların ən böyük cəzalarından insanın dünya və axirətdə düz yoldan çıxmasıdır. Çünki insanın həm bu dünyada, həm də axirətdə də düz yolda olmasına ehtiyacı vardır. İnsanın düz yola müvəffəq olması üçün Tövhid əhli (Muvahhid) olması lazımdır. **«İman gətirib imanlarını zümlə qarışdırmayanlar əmin-amanlıqdadırlar. Haqq yola yönəlmişlər də onlardır».** (əl-Ənam 82). Günahlar dərəcələrinə və zərərlərinə görə fərqləndiyi üçün dünya və axirətdə ki, cəzaları da bu fərqə görə olacaqdır.

Günahlar iki şeydən yaranır: **Birinci** - Əmr olunanın tərək olunması. **İkinci** - Qadağanların edilməsi. Bundan başqa günah yoxdur. İnsan ya qadağanı (haramı) edir, ya da vacibi tərək edir. Bu iki günahdır ki, Allah – *subhənəhu və təalə* – bunların ikisi ilə insanların və cinlərin Atasını

imtahana çəkmişdir. Bu haqda da Sələflər arasında ixtilaf vardır ki, hansının günahı daha şiddətlidir. Əmr olunanı tərک etmək, yoxsa haramları etmək. İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Əmr olunanı tərک etmək, günahı etməkdən daha şiddətlidir». Əmr olunanı tərک etmək Allahın qatında qadağan olunanı etməkdən daha şiddətlidir. Nə üçün? İblis səcdə etmək üçün əmr olunmuşdur, lakin əmri tərک etdiyi üçün əbədi olaraq Cəhənnəmi qazandı. Adəm – *əleyhissəllam* – qadağan olunanı yedi və tövbə etdi. Tövbəsi qəbul olundu.

Bu ikisi də əzalarla edildiyinə görə **Zahiri** – qəblərlə edildiyinə görə **Batini** – olaraq iki qismə ayrılır. Yenə də bu ikisi - *Allahın haqqı* – və - *qulların haqqı* - olmaqla iki qismə ayrılır. Nəyə görə ona bəndənin haqqı deyilir? Çünki bəndə (haqsızlıq, zülm edənə) güzəştə getməsə hesaba çəkiləcəkdir. Bəndənin haqqı ilə bağlı olan günahlar da Allahın haqqına daxildir. Bu günahlar özləri də dörd yerə bölünürlər.

Birinci – Təkəbbürlük (Hökmüdarların) günahı. İnsanın özünə yaraşmayan Rububiyyət sifətlərinə əl atması. Məs: Böyüklük, yüksəklik, təkəbbürlük, zorbalıq, azgınlıq, insanları özünə qul etmək kimi günahlardır ki, bunlar da Rububiyyətdə şirk, Rəbbə şəriک olmaqdır. Şirk iki qismdir: **Birinci** – Allahın İsim və Sifətlərində şəriک qoşmaq və Onunla birlikdə başqa İlahlar qəbul etmək. **İkinci** – Allah ilə müamələdə şirk qoşmaq. Bu bəzən insanı Cəhənnəmə salmaya da bilər. Lakin etmiş olduğu əməli puç edir.

Bu qism günahlar ən böyük günahlardır ki, bura həmçinin daxildir elmsiz (bilmədən) Allahın yaratması və əmri barəsində danışmaq. Hər kim bu günahları edənlərdəndirsə o, Rəblilik və hökmüranlıq tərəfdən özünü Allaha oxşatmışdır. Bu isə Allah qatında günahların ən böyüyüdür. Belə bir günahla birlikdə heç bir əməl də ona fayda verməz.

İkinci - Şeytani günahlar. Şeytana oxşamaq həsəddə, azgınlıqda, kinkudurət, hiylə, Allahın qadağalarını əmr etmək, onları gözəlləş-dirmək, itətdən çəkəndirmək, Allahın dininə yeniliklər gətirmək, bidətə çağırmaq, aldatmaq.

Üçüncü – Yırtıcı heyvan günahları. Düşməncilik, qəsb etmək (zorla ələ keçirmək), qan tökmək, zəiflərin və acizlərin üstünə cummaq, zülmə və düşmənciliyə qarşı cürətli olmaq.

Dördüncü - Heyvani günahlar. Acgözlük, tamahkarlıq, qarın və şəhvətini ödəməyə həris olmaq. Buradan da zina, oğurluq, yetim malını yemək, xəsislik, qorxaqlıq və özündən çıxmaq törənir. İnsanların işlədikləri günahların çoxu da bura aiddir. Heyvani günahlar insanları yüyənlərindən tutaraq digər günahlara da yönəldirlər. Beləcə heyvani

günahlardan yırtıcı heyvani günahlara, oradan şeytani günahlara sonda isə Allaha Rububiyyətdə və təkliyində şərək qoşmaq günahlarına qədər gedərlər. Kim bu haqda düşünərsə ona aydın olar ki, günahlar şirkin, küfrün və Allah ilə Rəblik döyüşünə aparən dəhlizidir.

GÜNAHLAR

Üsyan (günah) itaətin ziddidir. *«Allah sizə küfrü, fusqu və üsyani çirkin göstərdi»*. (əl-Hucurat 7). Fərahidi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: *«əl-Asə - İslam toplumu mənasına gəlir. Kim müsəlmanlara müxalif olarsa onların əsasını qırmış, topluluqlarını dağıtmışdır. Asi olmaq, əmrə itaətsizlik etmək, inadkarlıq edərək əmrə müxalif olmaq mənalara gəlir»*. İbn Mənzur – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: *«Üsyan itaətin ziddidir. Qul Rəbbinin əmrinə müxalif oldu, kişi başqasına asi oldu, ona itaət etmədi, müxalif oldu. əl-Asə – dəyənek, əsa mənasındadır. Qurani Kərimdə Musa – əleyhissəllam – in dilindən buyurur: «Bu mənim əsamdır. Ona dayanıram»*. (Ta ha 18)». Xəvariclər haqqında deyilir ki: *«Müsəlmanların əsalarını qırdılar. Müsəlman topluluğunu dağıtdılar»*.

İstilahi Mənası – əmr edilənləri tərək etmək, qadağaları etmək. Allahın kitabı, Peyğəmbərin diliylə fərz və vacib qıldığı şeyləri tərək etmək, Allahın və Rəsulunun qadağalarını etməkdir. Bunlar sözlər də ola bilər, gizli və açıq əməllər də. *«Hər kəs Allaha və Peyğəmbərinə itaət etməyib onun sərhədlərini aşarsa, Allah da onu həmişəlik Cəhənnəmə daxil edər. Onu rüsvay edici əzab gözləyir»*. (ən-Nisa 14). İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: *«Masiyyət, fisq və küfr ləfzlərinə gəlincə əgər masiyət ləfzi Allah və Rəsuluna nisbət edilərsə küfr və fisq bunun mənasına daxil olur. «Artıq kim Allah və Rəsuluna üsyan edərsə ona əbədi qalacağı Cəhənnəm atəşi vardır»*. (əl-Cinn 23). *«Bu da ad tayfasıdır! Onlar Rəbbinin ayələrini inkar etdilər. Onun Peyğəmbərinə qarşı çıxdılar. Başlarının üstündə duran hər bir inadkar böyüyün əmrinə tabe oldular»*. (Hud 59)» .

Üsyan ləfzi Kitab və Sünədə dəyişik şəkillərdə gəlmişdir.

1. *Zənb* (günah) - *«Biz onların hər birini öz günahı ilə yaxaladıq. Kiminin başı üstünə qızmar daş yağdırdıq, kimini dəhşətli, tükürpədicə səsə yaxaladıq, kimini yerə batırdıq, kimini suya qərək etdik. Allah onlara zül etmədi, onlar özləri özlərinə zülm edirdilər»*. (əl-Ənkəbüt 40).

Əbu Abdurrahman əl-Xəlil b. Əhməd əl-Fərahidi «Kitabul Ayn» s. 100-175.

İbn Mənzur «Lisanul Arab» Asə maddəsi 4/2981 – Darul Marif təhqiq Abdullah Əli əl-KəbirHaşim Mühəmməd əş-Şazeli. Bax: Muxtarus Sihah s. 437, İbn Əsir ən-Nihayə fi Ğaribil Hədis 3/250.

İbn Teymiyyə «İman», əl-Albaninin təhqiqi ilə s. 56.

2. *Xatiə* (xəta) - «*Biz doğurdan da xəta (günah) edənlərdən olmuşuq*». (*Yusuf* 97).

3. *Səyyiə* (pislik) - «*Həqiqətən yaxşı əməllər pis işləri yuyub aparır*». (*Hud* 114).

4. *Hub* (günah, zülm) - «*Şübhəsiz ki, bu böyük günahdır*». (*ən-Nisa* 2).

5. *İsm* (günah) - «*De ki: Rəbbim yalnız aşkar və gizli alçaq işləri, hər cür günahı, haqsız zülmü, Allahın haqqında heç bir dəlil etmədiyi hər hansı bir şeyi Ona şərik qoşmağınızı və Allaha qarşı bilmədiyiniz şeyləri deməyinizi haram buyurmuşdur*». (*əl-Əraf* 33).

6. *Fusuq Və Üsyan* - «*Allah sizə küfrü, fusqu və üsyanı çirkin göstərdi*». (*əl-Hucurat* 7).

7. *Fəsad* - «*Bizim Peyğəmbərimiz İsrail oğullarına açıq möcüzələrlə gəlmişdilər. Bundan sonra da onların çoxu yer üzündə fəsad çıxarmaqdadırlar*». (*əl-Maidə* 32).

8. *Utuvv* (təkəbbürlükdən həddi aşmaq) - «*Qadağan olunduqları işə (balıq ovuna) təkəbbürlük (saymazıyana münasibət bəslədikləri) vaxt onlara: Həqir, zəlil meymunlar olun! – deyər əmr etdik*». (*əl-Əraf* 166).

ZAMAN VƏ MƏKAN

Zaman – Günah bəzi zamanlarda digər zamanlardan daha ağırdır. Məs: Haram aylarda, Ramazanda, Zilhiccənin ilk on günündə və s. «*Həqiqətən Allah yanında ayların sayı göyləri və yeri yaratdığı gündən bəri Allahın kitabında on ikidir. Onların dördü haram aylardır (Rəcəb, Zülqədə, Zülhiccə və Məhərrəm). Bu doğru dindir. Ona görə də həmin aylarda özünü zülm etməyin. Müşriklərin hamısı sizinlə vuruşduqları kimi, siz də onlarla vuruşun və bilin ki, Allah müttəqilərdir*». (*ət-Tövbə* 36).

Allah – *subhənəhu və təalə* – bu günlərdə zülm etməyi qadağan etmişdir. Bu günlərdə zülm etmək haram olduğu kimi başqa günlərdə də haramdır. Lakin bu günlərdə daha da ağırdır. Allah: «*Bu aylarda özünü zülm etməyin*» buyurdu: Zülmün nə olduğu isə öldürməyi halal saymaqdır kimi, günah etməkdir də deyilmişdir. Qatadə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «*Haram aylarda zülm digər aylardakı zülmədən daha ağır, daha günahlidir. Amma zülm hər bir zaman pisdir. Allah isə dilədiyi kimsə haqqında dilədiyi şeyi böyüdür*». Qatadə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «*Allah yaratdıqları arasından dilədiyini seçdi. Mələklərdən də elçilər, insanlardan da elçilər seçdi. Sözlər içindən zikrini seçdi. Yer üzündən məscidləri, aylardan Ramazanı və Haram ayları, günlərdən Cüməni, gecələrdən Qədir*

gecəsini seçdi. Allah böyük görməsiylə bunların dəyəri artdı. Çünki işlər Allahın böyütməsiylə böyüyür. Elm əhli də, ağıl sahibi olanlar bunu belə bilirlər» .

Ramazan ayı da ayların ən xeyirlisi və sultanıdır. O ayda Cənnətin qapıları açılır, Cəhənnəmin qapıları bağlanır və şeytanlar zəncirlərlə bağlanırlar. O ayın orucu və namazı, qədr gecələri Allah qatında ən məqbul ibadətlərdir. Allah – *subhənəhu və təalə* – ondan əcir və savab istəyərək Ramazanı orucla və namazla keçirən kimsəni məğfirət edər. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim Ramazan orucunu ixlasla və əcrini umaraq ibadət edərsə keçmiş günahları bağışlanar» .

Məkan - Bəzi yerlər digər yerlərdən daha fəzilətli və daha bərəkətlidir. Yer üzünün ən fəzilətli hissəsi Məkkə, Mədinə və sonra da Beytul Məqdisdir. Bu yerlərdə qazanılan savab digər yerlərdən daha savablıdır və bu yerlərdə edilən günah qat-qat digər yerlərdə edilən günahlardan böyükdür. «**Kafir olub (insanları) Allah yolundan, həm yerlilər, həm də gəlmələr üçün (qiblə) etdiyimiz Məscidülhəramdan döndərənlərə və orada zülmə, haqsızlığa meyl etmək istəyənlərə də şiddətli əzabdan daddıracağıq**». (*əl-Həcc 25*). İbn Kəsir – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Yəni kim orada böyük günahlardan iyrənc bir iş etmək istəyərsə deməkdir». İbn Cureyc, İbn Abbas - *radıyallahu anhu* – dan bunun bilə-bilə edənlər üçün olduğunu söyləmişdir. Əli - *radıyallahu anhu* – isə İbn Abbas - *radıyallahu anhu* – dan nəql etdiyi rəvayətdə «Zülmün», «Şirk» mənasına gəldiyini söyləmişdir. Mücahid – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Məscidul Haramda Allahdan başqasına tapınmaq olduğunu» söyləmişdir . Buna görə də Fil sahibi Əbrəhə və ordusu Məscidul Haramı Kəbəni yıxmaq istədikdə Allah Əbabil quşlarını göndərərək hamısını həlak etdi. İmam Qurtubi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «İbn Məsud və İbn Ömər - *radıyallahu anhum* – isə dedilər ki: «Kim bu Kəbədə bir kimsəni öldürməyi qəsd edərsə Allah da ona əzab edər» .

Allah – *subhənəhu və təalə* – bu yeri Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – üçün seçmiş, qullarına ibadət yeri etmiş və uzaqdan, yaxından ora gəlmələrini əmr etmişdir. İnsanlar ora yalnız başları açıq, könülləri Allaha yönəlmiş olaraq girə bilirlər. Orada qan tökülməz, yaş ağac kəsilməz, ov edilməz və s. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* –

İbn Kəsir «Təfsirul Quran» 2/355.

Buxari, Müslim.

İbn Kəsir «Təfsir» 3/215.

Qurtubi «Cəmiul Əhkamil Quran» 12/35, Şingiti «Ədvanul Bəyan» 5/59.

buyurdu: «Kim bu evə gəlir və qadına yaxınlaşmaz, günaha düşməzsə anadan doğulmuş kimi geri dönər» . Allah onu ziyarətə gələnlərə savab olaraq Cənnətdən başqasını uyğun görməz. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Gözəl həcc edənin mükafatı isə Cənnətdən başqa bir şey deyildir» . əl-Bələd əl-Əmin – şəhərlərin ən xeyirlisi və əmin-aman olanı. Allah iki dəfə bu şəhərə and içmişdir. «*And içirəm bu şəhərə*». (əl-Bələd 1). «*And olsun bu təhlükəsiz, qorxusuz-xətərsiz şəhərə*». (ət-Tin 3). Bu üç yerdən başqa heç bir yerə ziyarət məqsədi ilə çıxmaq olmaz. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bu üç məsciddən başqa (digər yerlərə) səfər etmək üçün yüklər bağlanmaz. Mənim bu məscidim, Məscidul Həram və Məscidul Aksa» . Həmçinin də orada olan Mina, Ərafət, Zülhiccə ayının son on günü: Abdullah b. Amr b. əl-As - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ən yaxşı dua Ərafət günü edilən duadır. Mən və məndən əvvəlki Peyğəmbərlərin dediyi isə: «Şəriki olmayan tək Allahdan başqa ilah yoxdur, səltənət və həmd ona aiddir və O, hər şeyə qadirdir» . Aişə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ərafə günündə olduğu qədər Allahın atəşdən çox qul azad edəcəyi başqa bir gün yoxdur» . Həcərəül Əsvəd və s. Allah seçmişdir.

Belə bir yerlərdə edilən günahlar daha böyükdür və cəzası da daha şiddətlidir. Məlumdur ki, Məscidul Haramda qılınan bir namaz başqa yerlərdə qılınan namazlardan yüz min dəfə savablıdır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in məscidində qılınan namaz isə min namaza, Məscidul Aksada qılınan namaz isə beş yüz namaza bərabərdir. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mənim bu məscidimdə qılınan bir namaz başqa məscidlərdə qılınan min namazdan daha xeyirlidir. Lakin Məscidul Haramda qılınan namaz daha fəzilətlidir» . Cabir b. Abdullah - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Məscidul Haramdakı bir namaz başqa məscidlərdə qılınan namazdan yüz min dəfə fəzilətlidir» .

Buxari 3/302, Müslim 1350.

Buxari, Müslim.

Buxari 1189, Müslim 1397.

Tirmizi 3579, Məlik 1/214 H. 422.

Müslim 1348.

Buxari 1190, Müslim 1394.

Əhməd 3/343,397, İbn Məcə 1406, əl-Albani «İrvauil Ğəlib» 4/146.

Həmçinin – Allah, Peyğəmbərlərini, Nəbilərini də dilədiyi kimsələrdən seçir: **«Allah Peyğəmbərliyi hara (kimə) göndərəcəyini Özü daha yaxşı bilir»**. (*əl-Ənam 124*). **«Rəbbin istədiyini yaradar və seçər. Onların heç bir ixtiyarı yoxdur»**. (*əl-Qəsəs 68*). **«Allah mələklərdən də Peyğəmbərlərdən seçər, insanlardan da. Həqiqətən Allah (hər şeyi) eşidən və görəndir»**. (*əl-Həcc 75*). Çünki O, bu seçmənin seçilən üçün daha uyğun olduğunu, başqası üçün olmadığını bilir. Əbu Zərr - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Peyğəmbərlər yüz iyirmi dörd min kişidir. Allah onlardan Rəsullar seçdi. Bunlar da üç yüz on üç kişidir» . Onlardan da Ulul Azimi seçdi. **«Xatırla ki, bir zaman Peyğəmbərlərdən əhd almışdıq. Səndən də, Nuhdan da, İbrahimdən də, Musadan da, Məryəm oğlu İsadan da!»**. (*əl-Əhzab 7*). Bunlar arasından da ikisini dost seçdi. İbrahim və Muhəmməd – *sallallahu aleyhi və səlləm* – i. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şübhəsiz ki, Allah İsmail oğullarını seçmişdir. İsmail oğullarından da Kinanəni, Kinanədən də Qureyşi, Qureyşdən də Haşim oğullarını, Haşim oğullarından da Məni seçdi» . Həmçinin də Allah səhabələri bütün dünya insanlarından ayıraraq seçməsi, onlar içərisindən bədr əhlini, Ridvan beyətində iştirak edənləri də seçməsi buna aiddir. İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Allah qullarının qəlblərinə baxdı. Muhəmməd – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in qəlbini qullarının qəlbləri arasında ən xeyirli qəlb olduğunu gördü. Buna görə də onu özü üçün (bir Peyğəmbər) olaraq seçdi və onu risalətlə göndərdi. Muhəmməd – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in qəlbindən sonra yenə də qullarının qəlblərinə baxdı, onun səhabələrinin qəlblərini qullarının qəlbləri arasında ən xeyirli qəlblər olduğunu gördü. Buna görə də onları Peyğəmbərinə dini uğrunda vuruşacaq yardımçılar etdi. Buna görə də müsəlmanların gözəl gördükləri bir şey Allah dərgahında da gözəldir, pis gördükləri bir şey də Allah dərgahında da pisdir» . Allah tək yaratdığı kimi tövbə edənləri, inananları və yaxşı əməl edənləri də seçdi. Onlar Onun qullarından, yaratdıqlarından seçdikləridir. Bu seçmə Allahın hikmətinə, kimin seçilməyə daha uyğun əhil olduğunu bilməsinə dayanır.

Əhməd «Musnəd» 5/178,179 sənədində üç zəif kişi vardır. əl-Həkim «Mustədrək» Əbu Umamə yolu ilə bir kişi: «Ey Allahın Rəsulu! Adəm peyğəmbərmiydi?» dedi. Peyğəmbər: «Bəli, öyrədilmiş və danışılmış» deyərək buyurdu. Kişi: «Onunla Nuh arasında nə qədər vaxt ayrılığı vardır» dedi. Peyğəmbər: «On əsr» deyərək buyurdu. Kişi: «Nuh ilə İbrahim arasında nə qədər vaxt ayrılığı vardır» dedi. Peyğəmbər: «On əsr» deyərək buyurdu. Kişi: «Ey Allahın Rəsulu! Peyğəmbərlər nə qədərdir?» deyərək soruşdu. Peyğəmbər: «Üç yüz on beş topluluq (cəmaat)» deyərək buyurdu.

Müslim.

İmam Əhməd «Musnəd» 1/379 Əhməd Şakir səhih.

Allah göyləri yeddi qat yaratdı. Onlardan ucalarını seçdi. Mələklərdən «*Mukarrəbin*» (Ona yaxın olanları) oraya yerləşdirdi. Mələklərdən Cəbrail, Mikail, İsrafil kimi mələkləri də seçməsi: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – gecə namazına qalxdıqda qiyamda təkbirdən sonra bu duanı oxuyardı: «Cəbrailin, Mikailin və İsrafilin Rəbbi...» . Mələklərdən yalnız bu üçündən söz edilməsi seçilmələri və Allaha yaxınlıklarının kamilliyindəndir. Halbuki göylərdə neçə-neçə mələklər vardır. Cəbrail vəhyin əminidir. Allah vəhy ilə onu Rəsullara və Peyğəmbərlərə göndərir. Mikail yağış, bitkilər və heyvanlarla, İsrafil Qiyamətin qopacağı və insanların diriləcəyi gün sura üfəcəkdir. Allah Firdovs Cənnətini digər Cənnətlərdən üstün tutdu. Onu ərşin tavanı etdi. Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Cənnətdə yüz dərəcə vardır. Allah oranı yolunda vuruşan mücahidlər üçün hazırlamışdır. Hər iki dərəcə arasında yerlə göy arası qədər məsafə vardır. Allahdan dilədikdə Firdovsu diləyin. O, Cənnətin orta yerində ən üst yerdədir. Onun üzərində Allahın ərşi vardır. Cənnətin çayları oradan qaynayır» .

BÖYÜK VƏ KİÇİK GÜNAHLAR

Sələfi Salih və sonra gələnlərin görüşü budur ki, Kitab və Sünnədən alınan dəlillərdən də görüldüyü kimi günahlar: Böyük (kəbair) və Kiçik (səğair) olaraq ikiye ayrılır. «*Əgər siz inkar edilmiş böyük günahlardan uzaqlaşa bilsəniz, Biz sizin kiçik günahlarınızı bağışlayarıq*». (*ən-Nisa 31*). Bu ayədən də görüldüyü kimi Quranla günahlar böyük və kiçik olaraq ikiye ayrılır. İmam Qazali – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Şəriətdən də görüldüyü kimi böyük və kiçik günahlar arasındakı fərqi inkar etmək doğru deyildir» . «*Kim ki, kiçik günahlara yol verib, lakin böyük günahlardan və əxlaqsızlıqdan uzaq durar. Həqiqətən sənin Rəbbin böyük bağışlayandır*». (*ən-Nəcm 32*). Ayədə keçən *Ləməm* – kiçik günahlar. Kiçilmiş əməllər mənasındadır. Bu da kiçik günahların böyük günahlardan başqa bir şey olduğunu bəyan edir. «*Allah sizə küfrü, fusqu və üsyanı çirkin göstərdi*». (*əl-Hucurat 7*). Allah bu ayədə günahları üç mərtəbəyə ayırdı. Küfr, Fısq və üsyan. «(*Qiyamət günü hər kəsin*) *əməl dəftəri qarşısına qoyulacaq. (Ya Muhəmməd! O zaman) günahkarların orada yazılmış öz pis əməllərindən qorxduqlarını görəcəksən. Onlar belə deyəcəklər: Vay halımıza! Bu əməl dəftəri niyə heç bir kiçik və böyük günahımızı nəzərdən qaçırmadan hamısını sayıb*

Müslim 770.

Buxari.

İbn Həcər əl-Heytəmi «əz-Zəvacir» 1/5.

qeydə almışdır! Onlar etdikləri bütün əməllərin (öz qarşılarında) hazır durduğunu görəcəklər. Rəbbin heç kəsə haqsızlıq etməz!». (əl-Kəhf 49).
Bu ayədə istər böyük olsun, istər kiçik, insanın etdiyi hər bir şeyin yazıldığı bildirilmişdir.

Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Beş vaxt namaz, Cümədən digər cüməyə qədər, Ramazandan digər Ramazana qədər olan vaxtda böyük günahlardan çəkdiyiniz təqdirdə aralarında keçən (kiçik) günahlara kəffarədir». Əgər insan böyük günahlardan çəkinərsə kiçik günahlara kəffarətdir. Bu şərtidir ki, insan böyük günahlar işləməsin ki, onun kiçik günahları bağışlansın. Əgər insan iki cümə arasında qeybət edirsə artıq bu şərti pozmuş olur. Belə bir halda kiçik günahları da bağışlanmır. Günahlara kəffarə olan bu əməllərin üç dərəcəsi vardır. **Birinci** - Bu əməllər zəifliyinə, onda olan ixlasın zəifliyinə və əməlin haqqı ilə yerinə yetirilməməsi səbəbi ilə heç kiçik günahları da belə silməyə kifayət olmasın. Necə ki, xəstə bir insana zəif, onun xəstəliyinə müqavimət göstərə bilməyən bir dərman verirsən. Dərman da zəif olduğuna görə onun xəstəliyini aradan qaldıra bilmir. Həmçinin bu əməllər də zəif olduğuna görə o, kiçik günahları da belə qaldıra bilmir. **İkinci** - Əgər yaxşı olarsa kiçik günahlara müqavimət göstərir. Lakin böyük günahları silmək dərəcəsinə çatmır. **Üçüncü** - Bu dərəcədə edilən ibadət isə güclü olduğuna görə həm kiçik günahları silir, həm də bəzi böyük günahları silir. Bu haqda dərinədən düşün, çünki bu səndə olan bir çox problemləri qaldırır.

Abdullah b. Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən Allah qatında günahların hansının daha böyük olduğunu soruşdum. O, buyurdu: «Səni yaratdığı halda Allaha şərik qoşmaq». Mən: «Sonra hansıdır?» deyər soruşdum. O: «Yeməyinə ortaq olar qorxusuyla uşağını öldürmək» deyər buyurdu. Mən: «Sonra hansıdır?» deyər soruşdum. O: «Qonşunun xanımı (yoldaşı) ilə zina (yaxınlıq) etmək» deyər buyurdu. Əbu Bəkrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizə böyük günahların ən böyüyündən xəbər verimmi? (Bunu üç dəfə təkrar etdi)». Onlar: «Bəli, ya Rəsulullah» dedilər. O: «Allaha şərik qoşmaq, ata-anaya asi olmaq və yalançı şahidlik (və ya yalan söz)». Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – yaslanmış olduğu halda qalxdı və oturdu. Yalan

---

Müslim 1/209 H. 233.

Buxari 5/163, Müslim 1/90 H. 86.

şahidlik! Bu sözünü o qədər təkrar etdi ki, (biz qorxumuzdan) kaşkı susardı dedik» .

Beləcə Uca Allah kiçik günahların böyük günahlardan çəkinmək və xeyirli işlər etməklə bağışlanacağını xəbər vermişdir. Əbu Zərr Cundub b. Cünədə və Əbu AbdurRahmən Muaz b. Cəbəl - *radıyallahu anhum* – rəvayət edirlər ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Harda olursansa ol, Allahdan qorx və pis əməldən sonra dərhal yaxşı əməl et ki, onu silsin və insanlarla gözəl əxlaqla davran» . Səhih hədislərdə isə: Dəstəmaz almaq , məscidə getdikdə atılan hər bir addım , beş vaxt namaz , cümədən cüməyə, Ramazandan digər Ramazana qədər , Ramazan ayını qiyamla keçirmək , qədr gecələri , Aşura orucu və daha nə qədər əməllər kiçik günahlar üçün bir kəffarədir.

Göründüyü kimi günahların böyüyü və kiçiyi olur. Quran, Sünnə, səhabələrin icması, tabiiinlərin, imamların icması dəlalət etmişdir ki, günahların böyüyü və həmçinin də kiçiyi olur .

Elm əhlindən bir qrupu isə günahın böyüklüyünü və kiçikliyini qəbul etmədilər. Dedilər ki: «Bütün günahlar böyükdür». Hər hansı bir günaha kiçik deyilməsini pis qarşıladılar. Çünki hər hansı bir günah Allahın əzəmətinə qarşı edildiyi üçün böyükdür. Ənəs - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Sizlər bir çox əməllər (günahlar) edirsiniz ki, onlar sizin gözlərinizdə tükədən incədir. Lakin bizlər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in zamanında onları həlak edici günahlar sayırıdız» . İbn Abbas - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Nəhy edilən hər bir əməl böyük günahdır. Allaha üsyan olan hər bir hərəkət böyük günahdır» .

BÖYÜK VƏ KIÇİK GÜNAHIN TƏRİFİ

Onlar deyirlər ki: «Allahın Quranda qadağan etdiyi hər bir günah böyük, Rəsulullahın Sünnədə qadağan etdiyi isə kiçik günah sayılır». Bir qrup da: «Qadağan olunan günaha hədə, cəza, lənət, qəzəb, bizdən deyildir gələrsə bu böyük günahdır, bunlar gəlməzsə bu kiçik günah sayılır». Digər qrup: «O günaha görə dünyada hədd, axirətdə əzab varsa

---

Buxari 5/261, Müslim 1/912 hədis 87.

Tirmizi 1987, əl-Albani «Səhih əl-Cəmi» 96-cı H.

Müslim 1/151, Tirmizi 1/72, Nəsəi 1/89.

Müslim 1/144, Tirmizi 1/418, Nəsəi 3/104.

Buxari, Müslim 2/176, Nəsəi 4/145-157.

Buxari, Müslim.

Buxari 1/14, 2/253, Müslim 2/177, Nəsəi 4/155-157.

Tirmizi 3/126, İbn Məcə 1/553.

İbn Qeyyim «Cəvabul Kəfi» s. 134.

Fəthul Bəri 11/329, Əhməd 3/3.

əz-Zəvəcir 1/5.

böyük günah, dünyada hədd, axirətdə isə əzab yoxdursa kiçik günah sayılır». Digər qrup: «Əgər bu günah haqda şəriətlər ittifaqa gəliblərsə ki, bu böyük günahdır deməli bu böyük günah, yox əgər bir şəriətdə böyük, digərində kiçik günah sayılırsa onda kiçik günahdır». Digər qrup: «Allah və Rəsulunun lənət etdiyi hər bir günah böyükdür». Digər qrup: «Nisa surəsinin əvvəlindən bu ayəyə qədər zikr edilənlər böyük günahlardır: **«Əgər siz inkar (qadağan) edilmiş böyük günahlardan uzaqlaşsalar bilsəniz, Biz sizin kiçik günahlarınızı bağışlayırıq».** (ən-Nisa 31).

Günahları böyük və kiçik deyər ayırmayanlar demişlər: Günahların nə böyüyü vardır, nə də kiçiyi. Çünki sən hər ikisində də Allaha qarşı çıxmış olursan. Asilik tərəfdən fərq olmur. Çünki sən hər ikisində də Allaha qarşı çıxmış olursan. Onlar deyirlər: «Günahlar Allaha zərər verməz və O bundan faydalanmaz. Buna görə Allah üçün bunların bəzisi digərindən böyük olmaz. Elə isə ortada yalnız Ona üsyan etmək və əmrinə müxalif olmaq qalır. Buna görə də günahların arasında fərq olmaz». Bir qrup da deyir: «Qul günahın böyüklüyünə və kiçikliyinə baxmasın. Lakin asi olduğu Zatin əzəmətinə, qüdrətinə və günahı etməklə asiliyinə baxsın. Bu da günahlar arasında heç bir fərqi olmadığını görür. Əgər hökmdar kölələrindən birini mühüm bir iş üçün uzaq bir bölgəyə göndərsə, digər bir köləsini də sarayının yanında olan mühüm bir iş üçün göndərsə və bunların hər ikisi də ona üsyan edib əmrinə müxalif olsalar ikisinə də qəzəblənməsi və gözündən düşmələri eyni olar».

Lakin səhih odur ki, günahın böyüyü də, kiçiyi də vardır. İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – da bu günahları ayırmış və böyük günaha da tərif verərək demişdir ki: «O günah ki, onu qurtarar hədd (qamçılanmaq, əl kəsmək, daş-qalaq və s.), hədə, əzab, od və lənət gələrsə bu böyük günahdır» . İbn Atiyyə və İbnus Salah – *rahmətullahi aleyhi* – deyirlər ki: «Böyük günah həd (cəza) və ya haqqında Cəhənnəmlə təhdid olan, haqqında lənət edilən hər bir əməldir» . İmam Qazali – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Kişinin qorxu olmadan və peşmanlıq çəkmədən, vicdan hissi çəkmədən və cəsərlə etdiyi xəta böyük günahdır. Nəfsinə uyan, peşmanlıq çəkərək, üzülərək, vicdan hissi çəkərək edilən xəta böyük günah deyildir» . Bu tərifə etiraz olunaraq deyilir ki: «İnsan böyük günah olduğunu bilərək bir günah edər, bunu edərkən qorxsas, onu etməkdən peşmançılıq çəksə o əməl böyük günah olmaqdan çıxmaz». İmam Qurtubi

---

Şərhu Təhaviyə s. 371, Nəvəvi «Şərhu Muslim» 2/85.

İbn Həcər əl-Heysəmi «əz-Zəvacir» 1/6.

İbn Həcər əl-Heysəmi «əz-Zəvacir» 1/7.

– *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bir günah ki, şəriət ona böyük bir cəza təqdir edərsə böyük günah, bundan başqaları isə kiçik günahdır» .

BÖYÜK GÜNAHLARIN SAYI

Alimlər böyük günahların sayı olub olmadığı barəsində ixtilaf edərək iki görüşə ayrılıblar: **Birinci** – Böyük günahlarda say olduğunu qeyd edənlər də sayında ixtilaf etmişlər: İbn Məsud - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Dörddür», İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Yeddidir», Abdullah b. Amr - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Doqquzdur», İbn Abbas - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Onlar yeddi yüzə yaxındır» , İmam Zəhəbi – *rahmətullahi aleyhi* – «Yetmiş beş».

Əbu Talib əl-Məkki – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Mən bu böyük günahları səhabələrin sözlərindən götürərək cəm etdim və gördüm ki, dördü qəlbədir: **1.** Allaha şirk qoşmaq. **2.** Günah üzərində ısrar etmək. **3.** Allahın rəhmətindən ümüd üzmək. **4.** Allahın məkrinə əmin olmaq. Dördü də dildədir: **1.** Yalan şahidlik. **2.** İffətli qadınlara böhtan. **3.** Yalan and. **4.** Sehr. Üçü də qarınla əlaqədardır: **1.** İçki içmək. **2.** Yetim malını yemək. **3.** Riba (faiz). İkisi də övrət yeri ilə əlaqədardır: **1.** Zina. **2.** Lut qövminün əməlini etmək. İkisi də əllə bağlıdır: **1.** Öldürmək. **2.** Oğurluq. Biri də ayaqla: **1.** Döyüş meydanından qaçmaq. Biri də vardır ki, bütün bədənle əlaqədardır: **1.** Valideyinlərə ağ olmaq» .

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in buyurduğu kimi: «Yeddi həlak edici günahlardan çəkinin, sizə böyük günahların ən böyüyünü xəbər verimmi? və s. böyük günahlardan bəhs edən hədislər onu göstərir ki, böyük günahların sayı çoxdur. Bir hədisdə yeddisindən söhbət gədirsə, digərində doqquzundan və başqa böyük günahlardan bəhs edilir. Daha doğrusu böyük günahların sayı və sərhədi bəlli deyildir.

İkinci – Böyük günahlarda say olmadığını qeyd edənlər isə deyirlər ki, bu haqda ayə və hədislərdə müəyyən say gəlməmişdir.

KİÇİK GÜNAHLARDA İSRAR ETMƏYİN HÖKMÜ

Günahlarda ısrar etmək, onlara qapanmaq, davam etmək, onları tərک etməmək, onlardan tövbə etməmək və istiğfar diləməmək, qəlbən günaha bağlanmaq, və ya onları etməkdən sevinc duymaq məsələsinə gəlincə, Əhli Sünnə vəl Cəmaata görə bunun hökmü böyük günahları edən kimsənin hökmü kimidir. Belə bir kimsənin sonunun pis olmasından qorxulur. Çünki onlara görə günahlar küfrün dəhlizidir. Bunlar ondan

---

Əhkamul Quran 5/160-161.

İbn Həcər «əz-Zəvacir» 1/9, İbn Cərir «Camiil Bəyan» 1/41, Fəthul Bəri 12/183.

İbn Qeyyim «Cəvabul Kəfi» s. 136, İbn Həcər «əz-Zəvacir» 1/12.

qaynaqlanır və sonda ona səbəb olur. Buna görə də sadıq iman sahibi olan müsəlman bir qul həlak edici böyük günahdan da, əhəmiyyət vermədiyi kiçik günahdan da şiddətlə çəkinməsi lazımdır.

Kiçik günahları etməkdə cürətli olan kimsə gün gəlir böyük günahlar da edər. Lakin kiçik günahlardan uzaq duran kimsə isə böyük günahlardan da uzaqlaşmış olur. Eyni şəkildə şübhəli şeylərdən qaçan bir kimsə haramlardan da qorunmuş, lakin heç çəkinmədən şübhəli şeylərə gedən kimsə açıq olan bir günaha da düşməsi yaxındır. Günahlara, kiçik günahlara çox qapanmaq və etmək - *Allah qorusun* – küfrə və mürtədiyyə düşməyə yol açır. Çünki günahlarda ısrarlı olmaq, onları tərk etməmək bu günahlar sahibinin qəlbini işğal etməyə və ondan imandan heç bir şey qalmamasına qədər aparıb çıxarda bilər. **«Bəli günah qazanan və qazandığı günahlarla əhatə olunan şəxslər Cəhənnəmlidirlər və orada həmişəlik qalacaqlar».** (*əl-Bəqərə 81*). **«O müttəqilər ki, bir günah iş gördükləri, yaxud özlərinə zülm etdikləri zaman Allahu yada salıb (tövbə edərək) günahlarınınun bağışlanmasını istəyərlər. Axı günahları Allahdan başqa kim bağışlaya bilər? Və onlar gördükləri işin (pis olduğunu) bildikdə (tövbədən sonra) bir daha ona qayıtmazlar».** (*Ali İmran 135*). İmam Buxari – *rahmətullahi aleyhi* – öz məşhur Səhih əsərində belə bir bab açmışdır: «Kiçik görülən günahları xəfif görməkdən çəkinmək». Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kiçik günahlardan çəkinin. Kiçik günahların misalı bir vadiyə enmiş bir topluluğa bənzər ki, onlar yemək bişirmək üçün odun toplayırlar. Bunlardan biri bir odun, digəri isə bir odun gətirir və nəhayət yeməklərini hazırlayacaq qədər odun toplanır. Günahları kiçik görməkdən çəkinin. Çünki bunlar bir kimsədə olarsa onu həlaka sürükləyərlər» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qul bir günah etdiyi zaman qəlbinə qara bir nöqtə düşər. O, günahdan çəkinib tövbə edər və istiğfar diləyərsə o nöqtə silinər və qəlbə yenə də parlayar. Eyni günahı təkrar etdiyi zaman o qara nöqtə artar. Nəhayət bütün qəlbini tutar. Allahın ayəsində olan: **«Xeyr, əslində onların qəlblərini qazandıqları günahlar qaplamışdır».** (*əl-Mutəffifin 14*) budur» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Tövbə-istiğfarla birlikdə böyük günah olmaz. İsrarla birlikdə kiçik günah olmaz» . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Mömin günahlarını dağ boyda görər və sanki o dağın üstünə düşəcəyindən qorxar. Günahı kiçik görən facir isə işlədiyi günahı burnun üzərinə qonan milçək

---

Əhməd «Musnəd» 1/402, 5/331, əl-Albani «Səhih Hədislər» 389.

əl-Albani «Səhih Sünnən Tirmizi» 3/127.

Camiul Bəyan Lit Təbari 8/24.

kimi görər» . Çünki günah qulun gözündə nə qədər böyüysə Allah qatında o qədər də kiçilər və qul günahı nə qədər xəfif sayarsa Allah qatında da o qədər böyüyər. Günahın qulun gözündə böyüməsi, qəlbində ondan xoşlanmadığını göstərir. Möminin gözündə günahın böyüməsinin səbəbi Allahın ucalığını bilməsindən ötrüdür. Çünki o insan üsyan etdiyi Allahın ucalığına baxdıqca kiçik bir günahı da belə böyük bir günah olaraq görər. Əbu Hureyrə, AbdurRahmən b. Saxr - *radıyallahu anhum* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - in belə buyurduğunu eşitdim: «Sizə nəyi qadağan edirəmsə ondan uzaq olun, nəyi sizə əmr etmişəmsə ondan bacardığımız qədər istifadə edin. Şübhə yox ki, sizdən əvvəlki ummətləri çox sual vermələri və peyğəmbərlərinə müxalif olmaları məhv etdi» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - in belə buyurduğunu eşitdim: «Sizə nəyi qadağan edirəmsə ondan uzaq olun» deyə buyurmuş və burada kiçik günah, böyük günah deyə ayıraraq fərq qoymamışdır. Günahlardan çəkinməyi əmr etmişdir. Buna görə də pislik yalnız yaxşıqla dəf edilir: «**Sən pisliyi yaxşıqla dəf et**». (*əl-Muminun 96*). İbn Qudamə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bir dəfə edilərək bitmiş və bir daha edilməyən böyük bir günahın əfv edilmə ümidi, davamlı surətdə edilən kiçik bir günahın əfv edilmə ümidindən daha çoxdur. Buna bir daşın üstünə damla-damla düşən su damcısını misal çəkmək olar. Bu damlalar o daşda iz salar. Lakin o damlalar bir dəfəsində onun üstünə düşsəydi heç bir zərəri olmazdı. Buna görə də Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allahın ən çox sevdiyi əməl az da olsa davamlı olanıdır» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Ey Aişə! Kiçik görülən günahlardan çəkin! Çünki Allah tərəfindən onları yazmaqla əmr edilmiş (bir mələk) vardır» . Ənəs - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Sizlər bir çox əməllər (günahlar) edirsiniz ki, onlar sizin gözlərinizdə tükdən incədir. Lakin bizlər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in zamanında onları həlak edici günahlar sayırıdığ» . Ənəs - *radıyallahu anhu* – nun söylədiyi tükdən incə sözü

Buxari.

Səhih Buxari 7288; Səhih Müslim 1337 – Bu hədisin əvvəli belədir: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ey insanlar! Allah üzərinizə Həcc etməyi fərz qıldı, artıq siz də Həcc edin». Bir nəfər: «Ey Allahın Rəsulu, hər il Həcc edək?» Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – susdu. Həmin şəxs sualını bir neçə dəfə təkrarladı. Peyğəmbər: «Əgər mən hə desəm, sizə hər il Həcc etmək vacib olardı. Sizin də buna gücünüz çatmazdı...».

Müslim 5/72, Əhməd 6/165. İmam Nəvəvi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bu hədisdə əməlləri davamlı olaraq etməyə sövq edilir. Davamlı olaraq edilən əməl, davamlı olmayan çox əməldən üstün olduğu bildirilir. Davamlı olan az əməl, davamlı olmayan çox əməldən daha üstündür». Müslim 5/70.

İbn Məcə, Nəsai, İbn Hibban.

Fəthul Bəri 11/329, Əhməd 3/3.

incə kəliməsindən törədilmiş İsmi tafdildir. Bu kəlimə əhəmiyyət verilməyəcək xəfif görsənən əməlləri ifadə edir. Yəni sizlər xəfif düşündüyünüz elə əməllər edirsiniz ki, onlar əslində böyükdür, ya da nəticəsi ağırdır. İbn Battal – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Kiçik günahlar davamlı etmək çoxaldıqda böyük günaha dönür. Əbu Əyyub əl-Ənsari - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Birisı etdiyi bir yaxşığa görə sevinir, kiçik günahları da unudur. Beləcə Allahın hüzuruna kiçik günahlara batmış bir şəkildə gəlir. Başqa birisi də pis bir əməl edər və ondan ötrü də qorxuya düşər və Allahın hüzuruna arxayın çıxar» .

KİÇİK GÜNAHLARIN BÖYÜK GÜNAHLARA DÖNƏ BİLMƏ SƏBƏBLƏRİ

1. Günahı kiçik görmək və ona əhəmiyyət verməmək. Bilal b. Sad deyir ki: «Günahın kiçikliyinə deyil, üsyan etdiyin zatın böyüklüyünə bax» . Çünkü günah qulun gözündə nə qədər böyüyərsə Allah qatında o, qədər kiçilər və qul günahı nə qədər xəfif görərsə Allah qatında da o, qədər böyüyər. Çünkü günahın qulun gözündə böyüməsi qəlbinin ondan xoşlanmadığını göstərir. İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Mömin günahlarını dağ boyda görər və sanki o, dağın üstünə düşəcəyindən qorxar. Günahı kiçik görən facir isə işlədiyi günahı burnun üzərinə qonan milçək kimi görər» . Möminin gözündə günahın böyüməsinin səbəbi Allahın ucalığını bilməsindən ötrüdür. Çünki o insan üsyan etdiyi Allahın ucalığına baxdıqca kiçik bir günahı da belə böyük bir günah olaraq görər. 2. Onlarda ısrarlı olmaq və davamiyyətli olaraq etmək. 3. Günahı edərək sevinmək və onunla öyünmək. Məs: «Gördünmü filankəsi necə aldatdım, necə köhnə malı ona sırıdım və ya gördünmü filankəsin gizli əməllərini açaraq onu rəzil etdim» və s. 4. Günahı etdikdən sonra açıq şəkildə bunu bəyan etmək. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ümmətimin hər bir üzvü (Allah) tərəfindən əfv olunmuşdur. Yalnız aşkara günah edənlərdən başqa. Onlar əfv olunmamışlar. Günahı aşkara edənlərdən biri gecə vaxtı günah edər. Sonra Rəbbi o günahı insanlın gözündən örtmüş olduğu halda səhərə çıxar. Səhəri o qul: «Ey filan! Mən bu gecə belə-belə günahlar etdim» deyər. Halbuki Rəbbi onun günah işini örtbasdır edərək gecələmişdir. Səhəri isə Allahın ördüyü gizlilik pərdəsini qaldırmışdır» . 5. Günah edən kimsə.

Fəthul Bəri 11/329.

İbn Qudamə əl-Məqdisi «Minhəcul Qasidin Muxtəsəri» s. 258.

Buxari «Dəvət» 11/102, Tirmizi «Sifətul Qiyamə» 9/308.

Buxari «Ədəb» 10/486, Müslim 2990.

Ona uyan bir alim, elm tələbəsi olarsa. Görürsən ki, cahillərin çoxu tanıdıqları elm əhlindən kimisə misal çəkərək: «Sən ondan daha yaxşı biləcəksən» deyirlər. **6.** Allah qorxusunun olmaması və Allahı ciddi qəbul etməmək. İbn Əbil İzz – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bəzən həya, qorxu və günahı gözündə böyütmək kimi hallar içində edilən böyük günah kiçik günahlara daxil olur. Bəzən də həya və qorxu azlığı, günahı kiçik görmək kimi hallar kiçik bir günahı böyük günahlara daxil edir. Buna səbəb isə qəlbin əməlidir» .

BÖYÜK GÜNAH EDƏNİN HÖKMÜ

Əhli sünnə vəl Cəmaata görə böyük günah edən üçün iki hökm vardır.

1. Dünyadakı Hökmü: Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Zinakar, zina etdiyi vaxt mömin olduğu halda zina etməz, içki içən, içki içdiyi vaxt mömin olarsa içki içməz, oğru, oğruluq etdiyi vaxt mömin olarsa oğruluq etməz» . Belə bir şəxsin imanı əskik bir mömindir və ya imanı ilə mömin, etdiyi günahı səbəbi ilə fasiqdir. Bu vəziyyətdə ona nə mütləq olaraq iman adı verilir, nə də mütləq olaraq ondan iman adı alınır. Yəni Əhli Sünnəyə görə belə bir kimsənin iman adı qaldırılmaz. Mötəzilə və Xəvariclərin dedikləri kimi onun əbədi olaraq Cəhənnəmlik olduğunu deməzlər. Günah işləyən kimsənin imandan çıxmadığını da ittifaq ilə qəbul etmişlər. Əksinə belə bir kimsə Allahın mərhəmətinə qalmışdır, dilərsə onu bağışlayar, dilərsə əzab edər. İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – dən murciyəlilərə aid sual soruşulduqda belə cavab vermişdir: «Bizlər deyirik ki, iman söz və əməldir. Artar və əskilər. Bir kimsə zina edər, içki içərsə imanı əskilər» . O, əsik imanlı bir mömindir. İmanıyla mömin, günahına görə isə fasiqdir. Əgər bir hədd, cəza olmayan cinsdən bir günah etmişsə və sonra da bundan ötrü tövbə etmişsə Allah lütfü və kərəmiylə onun tövbəsini qəbul edər. Əgər etdiyi günah hədd, cəzası olan bir günahdırsa bu onun üçün bir kəffarə olur.

2. Axirətdəki Hökmü: Əgər tövbə etməmişsə o kimsə Allahın iradəsi altında olur. Onun işi Allaha qalmışdır. Dilərsə onu bağışlayar, dilərsə cəzalandırar. Bu da Allahın ədalətindəndir. Çünki o, cəzanı haqq etmiş, lakin atəşdə əbədi qalmağı haqq etməmişdir. Zərrə qədər də sahib olduğu imanına görə Cəhənnəmdən çıxacaqdır. Buna görə də Əhli Sünnə imanının əslini qaldıran günah istisna olmaqla heç bir günahdan ötrü Qiblə əhlini təkfir etməzlər. Ubadə b. Samit - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki,

---

Şərh Əqidətül Təhaviyyə 326.
Müslim.
Əhməd «Sünnə» 1/307.

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Ərafə günü səhabələr-dən bir toplum olduğu halda buyurdu: «Allaha heç bir şeyi şərək qoşmamaq, oğurluq etməmək, zina etməmək, uşaqlarınızı öldürməmək, yalanla heç kimsəyə iftira atmamaq, haram olmayan heç bir xüsusda itaətsizlik etməmək üzərə mənə beyət edin. Kim bunları yerinə yetirərsə əcrini vermək Allaha aiddir. Kim də bu şeyləri etdikdə başına bir müsibət gələrsə və sıxıtıya düşərsə bu onun üçün bir kəffərdir. Hər kim də bu günahlardan birini edərsə onun işi Allaha qalmışdır. Dilərsə onu bağışlayar, dilərsə cəzalandırar . Əbu Zərr – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir gün Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ilə birlikdə Mədinənin qara daşlı sahəsi ilə gedirdik. Uhud tərəfə döndükdə o, mənə buyurdu: «...Yerində qal! Mən gəlmədikcə heç bir tərəfə tərpənmə deyib qaranlıq gecədə gözdən itənə qədər irəlilədi. Bir müddətdən sonra mən gurultulu səslər eşitdim. Kiminsə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in üzərinə hücum edib ona zərər yetirməsindən qorxduğum üçün qərara gəldim ki, səs gələn tərəfə gedim. Lakin Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in mənə dediyi sözlər yadıma düşdü və o, geri qayıdana qədər yerimdən tərpənmədim. O, qayıtdıqda mən dedim: «Ya Rəsulallah! Məni qorxudacaq səslər eşitdim» deyib eşitdiklərimi ona danışdım». O: «Sən həqiqətəndə bu səsləri eşitdin». Mən: «Bəli, ya Rəsulallah!». O: «O, Cəbrail – *aleyhissəlam* – idi. Mənə müjdə verərək dedi: «Ümətindən Allaha heç bir şeyi ortaq qoşmayaraq ölən hər kəs Cənnətə girəcəkdir». Mən: «Zina və oğurluq etsə də?» O: «Zina və oğurluq etsə də?» deyər cavab verdi .

BÖYÜK GÜNAHLARIN ƏLAMƏTLƏRİ

1. O günah ki, ona hədd vardır (əl kəsmək, daşqalaq və s.).
2. Böyük günah olaraq isimləndirilmişdir: Abdullah b. Amr - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizə nəyin böyük günah olduğunu xəbər verimmi?» .
3. Həlak edici olaraq adlandırılması: Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Həlak edici yeddi şeydən çəkinin» .
4. Günahın həyasızlıq, çirkin və iyrənc bir iş olaraq adlandırılması: ***«Atalarınızın evlənmiş olduğu qadınlarla evlənməyin! Yalnız keçmişdə***

Buxari 1/10, 8/15, Müslim 5/126.

Müslim.

Buxari 11/555.

Buxari 5/393, Müslim 2/83.

olan bu cür işlər müstəsnaadır. Əlbəttə bu çox pis işdir və (Allahın qəzəbinə səbəb olan) çirkin bir yoldur». (ən-Nisa 22).

5. Günahın şeytan əməli olaraq adlandırılması: *«Ey iman gətirənlər! Şərab da, qumar da, bütələr də, fal oxları da şeytan əməlindən olan murdar bir şeydir. Bunlardan çəkinin ki, bəlkə nicat tapasınız». (əl-Maidə 90).*

6. Günahın fısq deyə adlandırılması: İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Müsəlmanı söymək fasiqlikdir, onunla vuruşmaq isə küfrdür» .

7. Günah edənə Allah tərəfindən hər b elan edilməsi: *«Əgər belə etsəniz o zaman Allaha və Onun peyğəmbərinə qarşı müharibəyə girdiyinizi bilin!»*. (əl-Bəqərə 279). Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – öz Rəbbindən buyurdu: «Kim mənim dostumla düşmənçilik edərsə mən də ona müharibə elan edərəm» .

8. Günah edənin Allah və Rəsulu tərəfindən lənətlənməsi: İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – qadınlara bənzəməyə çalışan kişilərə və kişilərə bənzəməyə çalışan qadınlara lənət etdi» .

9. Günah edən kimsənin üzünə Allahın baxmayacağıının ifadə edilməsi: İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Təkəbbürlənərək paltarını yerlə sürükləyən kimsənin üzünə Allah Qiyamət günü baxmaz» .

10. Günah edənin Cənnətə girməyəcəyinin ifadə edilməsi: İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qəlbində zərrə qədər təkəbbürlük olan Cənnətə girməz» .

11. Günah edənin mömin olmayacağıının ifadə edilməsi: Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Vallahi iman etmiş olmaz! Qonşusu onun şərrindən əmin olmayan kimsə» .

12. Günah edən bir kimsəyə Allahın qəzəb edəcəyinin ifadə edilməsi: İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Müsəlman bir kimsənin malını əlindən

---

Buxari 1/110, Müslim 2/54.

Buxari 11/340.

Buxari 10/333.

Buxari 10/258.

Müslim 2/89.

Buxari 10/443.

almaq üçün yalan yerə and içən kimsə Allahın qəzəbinə uğrayaraq Onun hüzuruna çıxar» .

13. Günah edənin küfr və ya şirkə ifadə eilməsi: Bureydə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bizimlə onlar arasında fərq namazdır. Hər kim onu tərk edərsə küfr etmiş olar» .

14. Günah edənin xüsrən ilə ifadə edilməsi: «*Yaxud o məmləkətin əhalisi Allahın onları dolaşdırıb bəla toruna salmayacağına əmin idilərmə? Allahın bu yolla dolaşdırıb bəla toruna salmayacağına xüsrana uğrayanlardan başqa heç kəs əmin olmaz*». (*əl-Əraf 99*).

15. Günah edənin sapıqlıqla ifadə edilməsi: «*Rəbbinin rəhmətindən doğru yoldan sapandan başqa kim ümid kəsə bilər*». (*əl-Hicr 56*).

16. Günah edənin bizdən deyildir sözü ilə ifadə edilməsi: Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bizi aldadan bizdən deyildir» .

17. Günah edənin Cəhənnəmdə əbədiyyən qalmasının ifadə edilməsi: «*Kim qəsdən bir mömini öldürərsə içində əbədiyyən qalacağı yer Cəhənnəmdir*». (*ən-Nisa 93*).

18. Günah edənin yerin dibinə keçirilməsi ilə ifadə edilməsi: İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən öncəki ümmətlərdən bir nəfər təkəbbürlü olaraq yeridiyi halda yerin dibinə keçirildi...» .

19. Günah edənin halının soruşulmamasını bildirən günahlar: «*Cəhənnəmliklərin halını heç soruşma*». (*əl-Bəqərə 119*).

20. Günah edənə Allahın düşmən olması ilə ifadə edilməsi: Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – öz Rəbbindən buyurdu: «Mən Qiyamət günü üç kimsəyə düşmənəm. Mənim adımla söz verib və yerinə yetirməyən insan. Azad bir insanı qul kimi satıb pulunu da yeyən kimsə və bir də işçini öz işi üçün işlətdikdən sonra pulunu verməyən kimsəyə» .

21. Günah edənin Cənnətin iyini belə hiss etməməsi: Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim Allah rızası üçün öyrəniləcək bir elmi sırf

---

Buxari 11/558.

Tirmizi 7/8.

Müslim 2/108.

Buxari 10/258.

Buxari 4/447.

dünyaya sahib olmaq üçün öyrənersə o, Qiyamət günü Cənnətin iyini də belə hiss etməz» .

22. Günah edənə Veyl kəliməsinin ifadə edilməsi: *«Vay halına çəkiddə və ölçüdə aldadanların!»*. (əl-Mutəffifin 1).

23. Günah edənin əməlinin boşa çıxması: Bureydə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim əsr namazını tərk edərsə əməli boşa çıxar» .

24. Günah edənin Qiyamət günü edə bilməyəcəyi bir işlə mükəlləf edilməsi: İbn Abbas - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim görmədiyi bir yuxunu gördüm deyər danışarsa Qiyamət günü iki arpa dənəsini bir-birinə düyünləməklə əmr edilir. Lakin o, bunu əsla edə bilməz. Kim bir topluluğun söhbətletinə onlar istəmədikləri halda oğrun-oğrun qulaq asarsa (öyrənməyə çalışarsa) Qiyamət günü qulaqlarına qurğuşun tökülər. Kim də hər hansı bir canlınin şəklini (heykəl) çəkərsə Qiyamət günü çəkdiklərinə can verilməsi əmr edilir. Lakin o, bunu əsla edə bilməz» .

AÇIQ VƏ GİZLİ OLAN BÖYÜK GÜNAHLAR

Açıq olan böyük günahlar zina, oğurluq, içki içmək kimi əzalarla edilən böyük günahlardır. Gizli olanlar isə riya, təkəbbürlük kimi qəlblə edilən böyük günahlardır. Şübhəsiz ki, qəlblə edilən böyük günahlar orqanlarla edilən günahlardan daha təhlükəli və müalicəsi də digərindən daha çətinidir. Çünki bu cür günahlar yaxşılıqları da yeyir və cəzanı da vacib edir. Bəzi alimlər bu gizli böyük günahlardan bəhs edərkən bunları altımisə qədər saymış və bunları zina, oğurluq və s. kimi günahlardan daha pis saymışlar. Çünkü gizli olanlar daha zərərli, nəticəsi daha pis və qalandır. Onlara davam edilərsə insanda xarakter halına keçir və qəlbində kök salır. Lakin orqanlarla edilən günahlar belə deyildir. Çünki onlar tövbə və istiğfarla, yaxşı əməllər etməklə və kəffarə olan müsibətlərlə silinirlər. *«Heç şübhəsiz ki, yaxşılıqlar pislikləri yuyub aparar. Bu öyüd almaq istəyənlərə bir xatırlamadır»*. (Hud 114).

Qəlb Xəstəlikləri Və Onların Müalicəsi - Ey müsəlman qardaşım! Sən bilirsənmi ki, biz çox vaxtımızı zahiri görünüşümüzlə maraqlanmaqda keçiririk. Biz heç qəlb xəstəlikləri barəsində düşündükmü? Hansı ki, təhlükəsi zahiri xəstəliklərdən daha da şiddətlidir. Qəlb xəstəlikləri sahibini özü də bilmədən həlakə aparır. Beləliklə o qəlb qara qəlbə çevrilir, bundan sonra nə yaxşını bilir, nə də münkəri inkar edir. Bunun

---

Əbu Davud 3647.

Buxari 2/31.

Buxari 12/427.

üçün lazımı ehtiyatları edirikmi? Bunun üçün tədarük görürükümü? Allah qəlbləri təmizləməyi, paklaşdırmağı əmr etmiş və həmçinin də qəlbləri təmizləmək Muhəmməd risaləsinin əsas qayələrindəndir. Allah Qurani Kərimdə kitabı və həmçinin də hikməti öyrənməkdən öncə bunu gətirmiş və nə qədər əhəmiyyətli olmasını bizə bəyan etmişdir. **«Ummi ərəblərə özlərindən Peyğəmbər göndərən Odur. Bu Peyğəmbər əvvəllər haqq yoldan açıq-aydın azsalar da onlara Allahın ayələrini oxuyar, onları təmizləyər, onlara kitabı və hikməti (Qurani və şəriəti) öyrədər».** (əl-Cumua 2). Qəlb xəstəlikləri insanlar arasında geniş yayılmışdır. Kin-kudurət, həsəd, təkəbbürlük, xor baxmaq, istehza etmək, dünya və dünya şəhvətlərinə bağlanmaq, dünyanın insanların əsas dərdi olması, həmçinin qəlb xəstəliklərinin təzahüründən qəlbə namazın ağır gəlməsi, namaza daxil olduqda orada, huşunu, mütiliyi hiss etməməsi, gizlidə, tək olduğu zaman Allahdan qorxununun zəifləməsi və gözlərdə quraqlığın yaranması (Allah qorxusundan gözdən yaşın çıxmaması), Qurani tərək etmək, hətta Qurani oxusa da belə qəlbın yumşalmaması, günah işlədiyi zaman günahına görə kədərlənməməsi. Həmçinin də qəlb insanın həyatında əsas yönəldici və qərar verəndir. Qərar verən qəlbdir və orqanlar da o qərarı yerinə yetirirlər. Əgər qəlb xəstəliklərdən təmizlənersə insan Rəbbinə haqqı ilə ibadət edər. Onun əxlaqı gözəlləşər və halı düzələr. O insan səadət içində olar və başqalarını da səadətə aparar. Qulun istiqamət üzərə (doğru yolda) olması üçün ən böyük orqanizim qəlbdir. Çünki bütün orqanların hökmdarı odur və qəlbın istiqamət üzərə olmasıyla digər bütün orqanlar da istiqamət tapır. Qəlbın pozulması ilə birlikdə digər orqanlar da pozulur. İbn Həcər – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Qəlbın bu cür olması onun bədənin padşahı olmasına görədir. Padşahın düzəlməsi ilə ətrafdakılar da düzəlir. Padşahın pozulması ilə ətrafdakıların da pozulması üzə çıxır» . Əgər qəlb xəstə olarsa o, istiqamətdən də yayınar. Qəlblərin xəstə olması onları şirk, küfr, münafıqlıq, həsəd, riya və s. ilə dolu olmasına görədir. **«Onların ürəyində nifaq və həsəd mərzəi vardır. Allah onların mərzəini daha da artırar. Yalan dedikləri üçün onlar şiddətli bir əzaba düçar olacaqlar».** (əl-Bəqərə 10). **«Onların qəlbində xəstəlikmi vardır?».** (ən-Nur 50). **«Yoxsa qəlblərində mərzə olanlar elə güman etdilər ki, Allah onların (ürəklərindəki) kin-kudurətini zahirə çıxartmayacaqdır».** (Muhəmməd 29). Həmçinin əməllərin qəbul olunması, əcrinin böyük olması əməllərin çoxluğuna, onda baş verən yorğunluq və məşəqqətə görə deyildir. Yalnız qəlbə olan ixlasa görədir. Qəlb nə qədər ixlaslı və təmiz olarsa o insanın Rəbbi qatında dərəcəsi

ucalar və Cənnətdəki dərəcəsi də yüksələr. **«O, gün ki, nə mal-dövlət, nə də övlad bir fayda verər! Ancaq sağlam, təmiz bir qəlblə Allahın hüzuruna gələn kimsədən başqa».** (əş-Suəra 88-89).

Qəlbin Sağlamlığının Əlamətləri – Əgər qəlbin sağlam olduğunu bilmək istəyirsənsə onda sən bu əlamətlərə bax. Hansı ki, bu əlamətləri böyük həkim, mütəxəssis və qəlb həkimi sayılan İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – zikr edir. Bu xəstəlikləri çox məharətlə və dəqiqliklə təyin etmişdir. Bizlər də qəlbimizi, özümüzü o əməllərə ərz edək. Əgər bu əlamətlər bizdə varsa Allaha həmd edək, əgər yoxdursa o, xəstəlik qəlbi bürüməzdən əvvəl onun müalicəsinə tələsək. Əgər çoxalaraq qəlbi bürüyərsə artıq ondan sonra müalicə də xeyir verməz.

1. O qəlb ki, sahibini daima Allaha itaətə, tövbəyə yönəldir.

2. O insan Rəbbini zikr etməkdən yorulmur və həmçinin də Rəbbinə ibadətdən bezmir.

3. Onun gündəlik bir payı (ibadət, zikr, nafilə) ötdükdə o kimsə bundan ağrı çəkir. Ağrı çəkir ki, bu gün filan ibadəti yerinə yetirmədim. Hətta malının, ailəsinin itməsindən də şiddətli ağrı keçirir. Görəsən gündəlik bir payı olmayan insan haqqında İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – nə deyirdi? O kimsə ki, fərz namazını ötürür və bundan heç bir ağrı da çəkmir. Görəsən onun barəsində nə deyirdi?

4. İnsan ibadətdə ləzzət duyur. Elə bir ləzzət ki, heç bir yemək, içmək onun yerini verə bilməz. Görəsən bizdən hər hansı birimiz ibadətdə bu ləzzəti duyuruqmu? Yoxsa ləzzəti ibadətdən çıxandan sonra duyuruq?

5. Namaza daxil olduğu zaman onun dünyəvi dərdləri yoxa çıxar. Biz isə namaza girdikdə bütün fikir və dərdlərimiz namazda toplanır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurduğu o ləzzət, rahatlıq haradadır? Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ey Bilal! Sən bizi namazla rahatlandır» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurur ki: «Mən göz yaşlarımı, sevincimi namazda qoydum». Bir çoxlarının halı isə: «Ey imam! Bizi namazdan rahatlandır» deyərək səslənir.

6. İnsanın əsas dərdi Allah üçün olmalıdır.

7. İnsanın öz vaxtına xəsis olması, boş yerə sərf etdiyinə xəsis olmasıdır. Necə ki, xəsis insan öz malına xəsislik etdiyi kimi, sağlam insan da vaxtına bu kimi xəsis olmalıdır.

8. Onun əməlin özünə olan marağındansa, əməlin düzgün olmasına olan marağı daha güclü olmalıdır.

Qəlb Xəstəlikləri – 1. Nifaq - Bu da xəstəliklərin ən təhlükəlisi və insan üçün axirət və aqibət tərəfdən ən şiddətlisidir. Heç kəs zənn etməsin ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dövrü sonra çatmaqla, münafıqların (Abdullah b. Ubeyy b. Səlul və s) ölüb getməsi ilə nifaq yoxa çıxmışdır. Əksinə nifaq indi keçmişdə olandan daha təhlükəlidir. Nifaq söz əməllərini yerinə yetirməklə başlayır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – də onun əlamətlərini bəyan edərək: «Danışanda yalan danışar, əmanət verildəndə xəyanət edər, mübahisə etdikdə biabırçı sözlərə yol verər, əhd edəndə xəyanət edər» . Əgər insan bu sifətlərdə davam edərsə artıq bu günahlar onun qəlbinə yapışar və bunlar da insanı artıq etiqađı nifaqa - *Allah qorusun!* - gətirib çıxardar.

2. Riya - Riya gizli olduğuna görə təhlükəli xəstəliklərdəndir və həmçinin də onun, əməli korlamasına böyük təsiri olduğuna görə və bundan da çox az adamın salamat olduğuna görə təhlükəli əməllərdəndir. İnsan namaz qılır, lakin insanları gördüyü zaman namazını gözəlləşdirir, insanları görmədiyi zaman isə namazında tənbel olur və ya namazını sürətli qılır. Bəzən də insanlar görsün deyə sədəqə verir və s. Bütün bunlar da qəlbin xəstəliklərinə dəlalət edir.

3. Həsəd - İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Həsəd qəlb xəstəliklərindən biridir və bundan xilas olan az bir qism insanlardır». *«Yoxsa onlar Allahın öz nemətindən bəxş etdiyi şeyə görə insanlara həsəd aparırlar?»*. (ən-Nisa 54). Lakin insanların bəziləri digərlərinə həsəd aparırlar. Allahın ona verdiyi mala, sağlamlığa, övlada, vəzifəyə görə və bunda da çox böyük təhlükə vardır.

4. Təkəbbürlük - insanın öz nəfsi ilə razı qalması və başqalarına xor baxması, istehza etməsi. *«Yer üzündə haqsız yerə təkəbbürlük edənləri ayələrimi anlamaqdan yayındıracağam. Onlar nə möcüzə görsələr, ona inanmazlar. Onlar haqq yolu görsələr, onu qəbul etməz, azğınlıq yolunu görsələr onu özlərinə yol seçərlər. Bunun səbəbi isə onların ayələrimizi yalan hesab etmələri və ondan qafil olmalarıdır»*. (əl-Əraf 146). *«Şübhəsiz ki, özlərinə bir dəlil gəlmədən Allahın ayələri barəsində mübahisə edənlərin ürəklərində ancaq bir təkəbbürlük vardır. Onlar heç vaxt ona çatmayacaqlar. Sən Allaha pənah apar. Həqiqətən O, (hər şeyi) eşidən və görəndir»*. (əl-Mumin 56). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qəlbində zərrə qədər kibr (təkəbbürlük) olan kimsə Cənnətə daxil olmaz» .

5. Nəfsi-İstək Və Allahdan Qeyrisini Sevmək - Bu da şiddətli bəlalardan biridir. Bu da qəlb üçün bir zəhərdir. İnsanın dostluğu, düşmənçiliyi, sevməsi və nifrət etməsi Allahdan qeyrisi üçün olarsa, şəxsi tamahı, istəyi üçün olarsa heç bir şübhə yoxdur ki, bu onu həlaka aparacaqdır. *«Nəfsini özünə tanrı edən və Allahın bilərəkdən yoldan çıxartdığı, qulağını və qəlbini möhürlədiyi, gözünə də pərdə çəkdiyi kimsəni gördünmü?»*. (əl-Casiyə 23). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən hər hansı bir kimsənin nəfsi-istəyi mənim gətirdiyimə uyğun olmadıqca iman gətirmiş olmaz» . Sən özünə belə bir sual ilə müraciət edə bilərsən ki, mənim etdiyim hər əməl (sevmək, nifrət etmək və s) Allah üçündür, yoxsa Allahdan qeyrisi üçün? Sən bunu gündəlik həyatında müşahidə edə bilərsən. Buna görə də Sələflər deyirlər ki: «Əgər bir kimsə Allah dərğahında özünün dərəcəsinə bilmək istəyirsə, baxsın özünə görə Allahın dərəcəsi necədir».

6. Qəlbın Sərtliyi - Artıq bu xəstəlik də çoxalmışdır. Çünki Allahın zikrindən qeyri kəlam çoxaldığına görə və haram mal, musiqi dinləmək, qeybət, çox gülmək, çox yatmaq, faydasız şeylərə baxmaq və faydasız şeylər danışmaq və başqa əməllər çoxaldığına görə qəlb də sərtləşir. *«İman gətirənlərin qəblərinin Allahın zikri və haqdan nazil olan (Quran) üçün yumşalması vaxtı gəlib çatmadımı? Onlar özlərindən əvvəl kitab verilən kimsələr kimi olmasınlar. Onlar uzun bir müddət keçmiş və qəbləri sərtləşmişdir. Onların çoxu fasiqlərdir»*. (əl-Hədid 16). *«Məgər Allahın köksünü İslam dini üçün açmaqla Rəbbindən nur üzərində olan kəs (qəlbə möhürlənmiş kimsə kimi ola bilərmə?)*. *Elə isə vay qəbləri Allahın zikrinə (Qurana) qarşı sərt olanların halına! Onlar (haqq yoldan) açıq-aydın azmışlar»*. (əz-Zumər 22).

Qəlb Xəstəliklərinin Müalicəsi – 1. Qəlbın xəstəliyini etiraf etmək. Bu nəzəri bir müalicədir. Çünki bir insan ki, xəstəliyi etiraf etmirsə və ya onu qəbul etmirsə necə bu xəstəliyi müalicə edə bilər.

2. Şəri elmi öyrənmək. Quran və Sünnəni bilmək. Sələflərin yazdıqları kitabları oxuyaraq qəlbə xəstəliklərdən təmizləmək.

3. Nəfsi hesaba çəkmək və tövbə etmək və daima özünü Allahın nəzarəti altında olduğunu hiss etmək. Elə bir insan yoxdur ki, böyük və ya kiçik günaha düşməsin. Lakin ağıllı insan o kimsədir ki, günahı üzərində davam etməz. Dərhal tövbəyə tələsər. O insan ki, öz sözlərini, əməllərini hesaba çəkir, sözlərini və əməllərini Quran və sünnəyə ərz edir. Əgər uyğun gələrsə Allaha həmd edir, əgər uyğun gəlməzsə tövbə edərək Allaha qaydır. İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Hər bir

---

əl-Albani «Mişkətul Məsəbih» 1/59 zəif hədis.

insan yatmamışdan bir saat qabaq Allah xatirinə oturub gün ərzində etdiyi yaxşı və pis əməllərinə görə özünə hesabat verməli, sonra tövbə edib yatmalıdır» .

4. Allaha sadıq olmaq. İnsanın əməllərində ixlaslı olması. Sadəcə səbəbləri tutmaq qəlbin müalicəsi üçün kifayət deyildir. İnsan Rəbbi ilə sadıq olmalıdır. Qəlblərin açarı əlində olana əməlini ixlaslı etməli və bununla da ona yardım olunur.

5. Allahdan qorxmaq. İnsanın Allah qorxusunu hiss etməsi və Allahın onun üzərində qadir olduğunu, günah etdiyi zaman onu yaxalamaq qorxusu olmasını daima bilməlidir. Qorxmalıdır ki, baxanlar içərisində Allahın ən aşağı olmasından. Bu nə deməkdir? Görürsən ki, insan özü kimi bir məxluq baxdıqda günahdan çəkinir, lakin Allahın baxışı isə daima onun üzərindədir. İnsanların baxışı onun qəlbində Allahın baxışından daha böyük yer tutur.

6. Çoxlu saleh əməllər etmək. İnsan saleh əməlləri etməkdə həris olmalıdır.

7. Daima Allahı zikr etmək. Buna görə də müsəlmana əmr edilmişdir ki, daima dili Allahı zikr etməklə islah olsun.

8. Dua etmək. Bu da möminin silahı və sığınacaq yeridir. Xüsusən də duanın qəbul olunmasının umulan vaxtlarında duaları çoxaltmaqdır.

9. Axirətə bağlanmaq və dünyanın fani olduğuna iman gətirmək. Bu da müalicə üçün olan böyük səbəblərdən biridir.

10. Nəfsi-istəklər və şeytana uymaqdan çəkinmək. Çünki bunların heç biri müsəlmana xeyir istəmirlər.

GÜNAHA BATMAĞIN SƏBƏBLƏRİ

Dünya imtahan yurdu. Allah bu yurdda qullarını imtahan edər və bundan da qurtuluş yoxdur.

1. Xeyir Və Şərlə İmtahan – «*Yoxlamaq məqsədilə biz sizi xeyir və şərlə sınağa çəkirik*». (əl-Ənbiyə 35). İbn Abbas - *radıyallahu anhu* – bu ayəni təfsir edərkən deyir: «Biz sizi sınamaq üçün sıxıntıyla, bolluq, xəstəlik, sağlamlıq, zənginlik, fəqirlik, halalla, haramla, itaətlə, üsyanla, hidayətlə və zəlalətlə imtahan edirik» . İnsanı xeyirlə imtahan edirik ki, görək şükrünü yerinə yetirəcəkmiz? Suheyb - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Möminin işinə heyrət edirəm. Çünki onun hər bir işi xeyirdir. Bu hal mömindən başqa heç bir kimsə üçün deyildir. Onun başına bir sevinc verici bir şey

---

Ruh 1/345.

Təbəri «Camiul Bəyan» 17/25.

icabət edərsə şükr edər. Bu da onun üçün bir xeyir olar. Əgər onun başına zərər və ziyan verici bir hal icabət edərsə səbr edər və bu hal da onun üçün xeyirli olar» .

2. Mal Və Övladla – *«Həqiqətən mal-dövlətiniz və oğul-uşağınız sizin üçün ancaq bir sınaq vasitəsidir. Ən böyük mükafat (Cənnət) isə Allah dərgahındadır»*. (ət-Təğabun 15). *«Xeyr, insan azğınlıq edər özünün dövlətli olduğunu gördüyü üçün»*. (əl-Ələq 6-7). İbn Kəsir – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Mallar və övladlar fitnədir. Allah tərəfindən qullarının hansının itaətkar və hansının üsyankar olduğunu ortaya çıxarmaq üçün imtahan vasitəsidir» . Uşağın imtahan vasitəsi olduğunu ifadə edən bir hədis də: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – məsciddə səhabələrinə xütbə verərkən nəvələri Həsən və Hüseyin (Allah hər ikisindən razı olsun) oynayaraq gəldilər. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – minbərdən düşərək onları qucağına aldı və: «Bu iki uşağı gördüm ki, gah qaçırlar, gah da yığılırlar. Səbr edə bilmədim. Sözümlü kəsdim və onları minbərə çıxardım» . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Sizdən biriniz – Allahım! Fitnədən sənə sığınırım deməsin – Çünki sizdən fitnəyə məruz qalmayan heç kimsə yoxdur» .

3. Şirk Fitnəsi – Bu fitnələrin ən şərli, ən pisi və ən qorxuludur. *«(Yer üzündə) fitnə (şirk) qalmayıb bütün din yalnız Allaha məxsus olanadək onlarla vuruşun»*. (əl-Ənfal 39).

4. Qadınların Fitnəsi – Usamə b. Zeyd - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Məndən sonra kişilərə qadınlardan daha zərərli bir fitnə və imtahan səbəbi buraxmadım» . Əbu Səid - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şübhəsiz ki, dünya şirin və yaşıldır. Allah sizi dünyada xəlifə etdi və nə edəcəyinizə də baxar. Artıq dünyadan qorunun, qadınlardan da qorunun. Çünkü İsrail oğullarının ilk fitnəsi qadınlardan olmuşdur» . *«Ey iman gətirənlər! Zövcələrinizdən və övladlarınızdan sizə düşmən olanlar vardır! Onlardan özünüzü gözləyin!»*. (ət-Təğabun 14). Əsvəd b. Xələf və Həvlə b. Həkim - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Övlad – qorxaqlıq, simiclik, cahillik və

Müslim 2999.

İbn Kəsir 4/376.

əl-Albani «Səhihul Cəmi» 3/239.

İbn Qeyyim «İğasətul Lehfan» 2/160.

Müslim 2740.

Müslim 2742.

kədər səbəbidir» . 1. Övlad qorxaqlıq səbəbidir – Ata onu düşünərək haqqı söyləməz və cihada da getməz. 2. Övlad simiclik səbəbidir – Yenə də onu düşünərək malı xeyir yollarına sərf etməz. 3. Övlad cahillik səbəbidir – Ata övladım üçün ruzi qazanmağa çıxmışam deyərək elm öyrənməyə vaxt ayırmaz. 4. Övlad kədər səbəbidir – xəstələnərsə və ya başqa xoşa gəlməz bir şey olarsa valideyn kədərlənər.

5. Peyğəmbər – Sallallahu Aleyhi Və Səlləm – Asi Olmaq Fitnəsi – «Münafıqlərdən: Mənə (döyüşə getməməyə) izn ver, məni fitnəyə salma! – deyənlər də var. Bilin ki, onlar (özləri) fitnəyə düşmüşlər. Şübhəsiz ki, Cəhənnəm kafirləri bürüyəcəkdir». (ət-Tövbə 49).

6. Fitnə Geniş Mənadır – «Sizin bir qisminizi digərinizə sınaq vasitəsi etdik ki, görək dözə biləcəksinizmi». (əl-Furqan 20). İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Peyğəmbərləri göndərdiyi ümmətlərlə, onları haqqa dəvət etməklə, onların əziyyətlərinə səbr etməklə, Rəbbin risalətini təbliğ edərkən qarşılaşdığı sıxıntılara səbr etməklə imtahan etdi. Ümmətləri isə Peyğəmbərlərlə imtahan etdi. Peyğəmbərlərə itaət etdilərmi, onlara yardımçı oldularmi, onları təsdiqlədilərmi, yoxsa onları inkar etdilər, onlara qarşı döyüşdülərmi. Alimləri cahillərlə imtahan edər. Onlara öyrədirmi, nəsihət edirmi, onları öyrədərkən, nəsihət edərkən səbrlimi olur, Cahilləri də alimlərlə imtahan edər. Alimlərə itaət edərlərmi, onların göstərdikləri yolla gedərlərmi. Dövlət başçılarını əli altında olanlarla, insanları isə dövlət başçıları ilə, zənginləri fəqirlərlə, fəqirləri isə zənginlərlə, zəifləri güclülərlə, güclüləri isə zəiflərlə, kişiləri qadınlarla, qadınları da kişilərlə, möminləri kafirlərlə, kafirləri isə möminlərlə imtahan edər» . Bütün yaradılmışlar xeyir və şərdə bir-birilərinin fitnəsidir. İnsan bu həyatda sapıqlar, kafirlər, asilər qarşısında iman və İslamıyla imtahan olunur. **«İnsanlar yalnız: İman gətirdik – demələrilə onlardan əl çəkilib imtahan olunmayacaqlarını sanırlar? Biz onlardan əvvəlkiləri də imtahana çəkmişdik. Şübhəsiz ki, Allah düzdanışanları da, yalançıları da çox gözəl tanıyır». (əl-Ənkəbut 2-3).**

7. Qorxu, Aclıq, Kasıblıq – «O kəslər ki, biz sizi bir az qorxu, aclıq, mal, can və məhsul qıtlığı ilə imtahana çəkirik. Səbr edən bəndələrə müjdə ver. O kəslər ki, başlarına bir müsibət gələrsə belə deyərlər: Biz Allahın bəndələriyik və Ona qayıdacağıq». (əl-Bəqərə 155-156).

8. Müharibə – «And olsun ki, Biz içərinizdən mücahidləri və səbr edənləri ayırd edib bilmək üçün sizi imtahana çəkəcəyik və əməllərinizi də yoxlayacağıq». (Mühəmməd 31).

İbn Məcə 2/295, İmam Əhməd 4/173.

İbn Qeyyim «İğasətul Lehfan» 2/160-161.

9. Dünyaya Bağlanmaq – «Qoy kafirlər hələ yeyib içsənlər, ləzzət alsınlar, arzuları-ümidləri başlarını qatsın. Sonra bilcəklər». (əl-Hicr 3).

10. Şəhvət Və Arzular – «Siz özünüzdən əvvəlkilər kimisiniz. Üstəlik onlar sizdən daha qüvvətli (möhkəm), mal-dövlət, övlad baxımından daha artıq idilər. Onlar (dünyadakı) qismətlərindən həzz alıb bəhrələndilər. Siz də özünüzdən əvvəlkilər kimi (dünyadakı) qismətinizdən ləzzət alıb bəhrələndiniz. Siz də onlar kimi (yalın batağlığına) yuvarlandınız. Onların əməlləri dünyada da, axirətdə də puça çıxmışdır. Onlar özlərinə zərər eləyənlərdir!». (ət-Tövbə 69). **«Qadınlar, uşaqlar, qızıl-gümüş yığınları, yaxşı cins atlar, mal-qara və əkin yerləri kimi nəfsin istədiyi və arzuladığı şeylər insanlara gözəl göstərilmişdir. Lakin bütün bunlar dünya həyatının keçici zövqüdür, gözəl dönüş yeri isə Allah yanındadır».** (Ali İmran 14). Şəhvətlər Allaha itaəti, Onun qadağalarından çəkinməyi unuttururlar. **«Allahı unuduqları üçün Allahın da onları özlərinə unudurduğu kimsələrə bənzəməyin!».** (əl-Haşr 19). İbn Kəsir – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Allahı zikr etməyi, xatırlamağı unutmayın ki, O da sizə axirətinizdə fayda verəcək saleh əməllərinizi unudurmasın. Çünki cəza (qarşılıq) edilən əməlin cinsindən olur. **«Ey iman gətirənlər! Mallarınız və övladlarınız sizi Allahı xatırlamaqdan yayındırmasın. Kim belə bir iş edərsə onlar ziyana uğrayanlardır»** . **«O, kəslər ki, dinlərini oyun-oyuncaq etmiş və (fani) dünya həyatı onları aldatmışdır. Onlar bu günə qovuşacaqlarını unuduqları və ayələrimizi (bilə-bilə) inkar etdikləri kimi, Biz də onları bu gün unuduruq!».** (əl-Əraf 51).

Şəhvətin Müalicəsi – 1. Şəhvəti evlənmək və ya oruc tutmaqla qarşısını almaq.

2. Nəfsi itaət və ibadətlərlə məşğul etmək. Beləcə qəlbə şeytanın vəsvəşələrinə yer qalmaz. Nəfs də günah üçün vaxt və imkan tapmaz.

3. Şeytan günah etmək üçün bir vəsvəşə verdikdə dərhal **Əuzu** – deyərək şeytandan Allaha sığınmaq.

4. Ağlın xəyal və düşüncələrə dalmasının qarşısını almaq. İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Ağlın xəyala dalmasının qarşısını almaq. Əgər bunu etməzsənsə o, xəyal fikir halını alar. Fikirlə mücadələ et. Bunu etməsən o, şəhvətə, arzuya dönər. Şəhvətlə döyüş. Çünki bunu etməsən o, kəsin bir qətiyyətdə dönər. Onun da qarşısını almağa çalış. Bunu da etməsən artıq əmələ dönər. Əməlin də qarşısını almasan artıq adətə dönər onu da tərک etmək çox çətin olur (Bütün fəsadlar düşüncələr vasitəsi ilə gəlir. Çünki onlar şeytanın qəlb ərazisinə əkdiiy toxumlardır. Toxumlar

oraya əkilərsə şeytan onları daima suvarar və onlar da iradə halına gəlirlər. Sonra şeytan yenə sular: Bu səfər də onlar qətiyyətdə, daha sonra isə əmələ dönər. Buna görə də düşüncələrin qarşısını almaq iradə və qətiyyətin qarşısını almaqdan yüngüldür)» .

Ağla Gələn Düşüncələr Necə İdarə Edilir? 1. Allahın sənin qəlbinə baxdığına və ağlından keçən hər şeyi bildiyinə dair bir biliyə sahib olmaq. **2.** Allahdan həya etmək. **3.** Bu cür düşüncələr səbibi ilə Allahın gözündən düşməkdən qorxmaq. **4.** Ondan başqasının sevgisini qəlbinə yerləşdirməkdən çəkinmək. **5.** Bu cür düşüncələrin çoxalaraq qəlbindəki iman və Allah sevgisini sən heç hiss etmədən də qəlbindən yox olmasından qorma. **6.** Bilməlisən ki, bu düşüncələr səni ovlamaq üçün tələ üzərində qurulmuş bir yemdir. **7.** Bu düşüncələr iman, Allah sevgisi və Ona yönəlmə düşüncələri ilə bir yerdə ola bilməz. Çünki onlar bir-birinin ziddidirlər. Bu səbəblə də onlar bir yerdə qəlbə olarlarsa mütləq biri digərinə qalib gələr və onu oradan çıxardar. Sonra da özü orada yerləşər. **8.** Bu düşüncələr sahili olmayan dəniz kimidir. Qəlb bu dənizin dalğaları arasına girərsə orada boğular və qaranlıqları içərisində qeyb olar. Oradan qurtulmaq istəsə də çıxış yolu tapa bilməz. Pis düşüncələrin sahib olduğu bir qəlb qurtuluşdan uzaqdır. **9.** Bu pis düşüncələr axmaqların dünyası və cahillərin təmənnalarıdır. Bu səbəblə də onlar sahibinə sadəcə peşmanlıq və rəzillik gətirir. Qəlbi ələ keçirdikdə ora vəsvəələr verər, onun idarəçiliyini əlindən alar və əzalari ona qarşı qaldırar .

11. Şübhə – «Möminlər yalnız Allaha və Peyğəmbərinə iman gətirən və iman gətirdikdən sonra heç bir şakk-şübhəyə düşməyənlərdir. Allah yolunda malları və canları ilə vuruşurlar. Məhz belələri sadıq olanlardır». (əl-Hucurat 15). Əbu Abdullah ən-Numan b. Bəşir - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in belə buyurduğunu eşitdim: «Şübhəsiz ki, halal da bəllidir, haram da. Lakin bu ikisinin arasında (müştəbihat) bəzi xüsuslar vardır ki, insanların bir çoxu bunların (hökmünü) bilməzlər. Hər kim bu şübhəli şeylərdən qaçarsa öz dinini və şərəfini qorumuş olar. Hər kim də bu şübhəli şeylərə düşərsə, harama düşmüş olar...» . İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Şübhə fitnəsi bəsirətin zəifliyindən və elmin azlığından meydana gəlir» . Şübhəli şeyləri çox edən kimsənin

---

əl-Fəvaid s. 46.

İbn Qeyyim «Tarikul Hicrəteyn» s. 175-176.

Müştəbihat – İmam Nəvəvi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir: «Müştəbihatın mənası halal və haramlığı bəlli olmayan deməkdir.

Səhih Buxari 52; Səhih Müslim 1599.

«İğasətul Ləhfən» 2/165.

qəlbi qaralar. Çünki elm və təqva nurunu söndürər. Əli b. Əbu Talibin oğlu, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - in (qızı Fatimə - *radıyallahu anha* – nin oğlu) və xoş iyli reyhanı Əbu Muhəmməd əl-Həsən - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - in belə buyurduğunu eşitdim: «Səni şübhəyə salan şeylərdən uzaq dur, səni şübhələndirməyən şeylərə tərəf isə yönəl» . Bu fitnənin qaynağı Allahın dinini yaxşı bilməmək, şəriətini bilməmək, nəfsi arzulara uymaqdır.

12. Nəfsi Arzular - «Qəlbini Bizi xatırlamaqdan qafil etdiyimiz, nəfsinin istəklərinə uyan və (hər) işində ifrata varan bir kimsəyə itaət etmə». (*əl-Kəhf* 28). «**Əgər sənə gələn elmdən sonra onların istəyinə uysan, o zaman Allahdan qoruyacaq nə bir dost, nə də bir köməkçi tapılar.**» (*əl-Bəqərə* 120,145). «**Amma kim (Qiyamət günü) Rəbbinin hüsurunda durmaqdan qorxmuş və nəfsinə istəyini, şəhvəti qadağan etmişsə, həqiqətən onun yurdu Cənnətdir.**» (*ən-Nəziat* 40-41). «**Əgər haqq (Quran) onların nəfslərinin istəklərinə tabe olsaydı göylər, yer və onlarda olanlar korlanıb gedərdi.**» (*əl-Muminun* 71).

Nəfsi Dəvət: Allah öz Rəsulunu göndərüb ki, insanları zülmətdən nura, öz nəfsi istəklərindən Allaha mühakiməyə çıxartsın. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – öz Rəbbindən buyurdu: «Mən səni göndərmişəm ki, sənənlə imtahana çəkmək üçün və sənənlə imtahana çəkilmək üçün» . Şatibi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Şəriət insanı öz havasına, nəfsi-istəyinə tabe olmaqdan çıxardaraq Allahın əmrinə tabe olmağa görə gəlmişdir». Qula vacibdir ki, öz nəfsi istədiyindən kənara çıxsın və həqiqi qul olsun və qulluğu yerinə yetirsin. Kim özü üçün xeyir istəyirsə bunu öyrənməli və Allahın Rəsuluna nazil etdiyi elmi öyrənməlidir. İnsanlarla rəftar etmək üçün şəri elmə ehtiyac vardır. Müxtəlif insanlar da vardır ki, elm öyrəndikdə şəri elmlərlə yanaşı nafilə elmləri də öyrənirlər. Bu elmi öyrəndikdə nəfsində ona qarşı ləzzət duyduğuna görə öyrənir. Hədis elmini, fiqh elmini öyrənirlər nəfslərində ona ləzzət duyduqları üçün. İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Belə bir kimsə öz nəfsi-istəyinə tabe olmaqdan kənara çıxmamışdır. İnsan elmi Allahın əmridir deyə öyrənməli və başlamalıdır fərz olan ibadətlərdən».

Tirmizi 2520, Nəsai 5711, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 3372-ci hədis – Bu hədisin sonu belədir: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Həqiqətən doğruluq sakitlikdir, yalan isə şübhədir».

Müslim.

Şəkk yoxdur ki, insan üzərinə vacib olanı öyrənməlidir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Elm tələb etmək hər bir müsəlmana fərzdür» . Elm öyrəndiyin zaman üzərindən cahilliyi qaldırmaq üçün səy göstərməlisən. Bu cahillik də Allahın Rəsuluna nazil etdiyini öyrənməklə qaldırılır. Elmdə olan ixlas cahilliyi üzərindən qaldıraraq Allahın bəsinə ibadət etməklə olur. Elm tələb edən müsəlman, əməlinin şəriətə müvafiq olmasına həris olan insan mənfəətli elmi öyrənir. Öz halını düzəldəcək elmi öyrənir. İlk öncədə fərz olan elmlər vardır ki, onları öyrənməyə həris olmaq lazımdır.

Sənə ən yaxın olan nəfsindir və sən ən çox öz nəfslə müamələ edirsən. İnsan öz nəfsi ilə necə rəftar etməlidir? Allah və Rəsulu müsəlmana vacib olanı Quran və Sünnədə bəyan etmişdir. ***«And olsun nəfsi yaradana, sonra da ona günahlarını və pis əməllərdən çəkinməsinə öyrədənə ki, nəfsini təmizləyən mütləq nicat tapacaqdır. Onu (günaha) batıran isə əlbəttə ziyana uğrayacaqdır».*** (əş-Şəms 7-10). İnsan öz nəfsini təmizləməlidir. Çünki nəfsin həm şəərə, həm də xeyirə yönəlməsi vardır. Əgər insan öz nəfsini təmizləmək üçün səy göstərsə artıq o nəfs yaxşı nəfs sayılır və o nəfsin sahibi də xoşbəxt olanlardan olur. Nəfsin təmizliyi, xoşbəxtliyi ümumi bir işlə olur ki, o da nəfsin axirətə bağlanmasıdır. Bu qürur diyarından uzaqlaşmasıdır. Nəfs bütün hallarda, istəklərdə axirət diyarına bağlanmalıdır. İlk öncə insan nəfsi üçün axirət diyarında yararlı olan bir şeyə baxmalıdır. Baxmalıdır ki, axirətdə nəfsi üçün nə kimi yararlı şeylər varsa onları etməlidir. Əgər insan nəfsini axirət diyarına bağlayarsa Cənnəti diləyərək, Cəhənnəmdən qorxaraq bu nəfs Cənnətə aparan əməlləri görməyə səy göstərər və Cəhənnəmdən uzaqlaşdırən əməlləri tərk etməyə səy göstərər. Nəfsin təmizlənməsi üçün üç meyar vardır.

1. İnsan nəfsini, qəlbini islah etməklə təmizləyir. Qəlbində Tövhidə və İxlası yerləşdirməklə. Qəlbə ixlasın olması nəfsin təmizlənməsi üçün ən əzəmətli şeylərdən biridir. Çünki insanın qəlbində müştərək sevgilər vardır. Əgər insanın nəfsində Allah sevgisi ən ucadırsa nəfsin istəkləri də Allahın istəyinə uyğun olacaqdır və qəlbində olan ixlas daha böyük olacaqdır. Bununla da onun Allaha yönəlməsi günbəgün artacaqdır. İxlasa tabe olur qəlb ibadətləri. Çünki qəlb ibadətlərinin əsası ixlasdır. Qəlbini islahı da yalnız qəlbini Allahla olması ilə olur. Qəlbə ən əzəmətli bir şey Allah olmalıdır. Nəfsin islahı, düzəlməsi, təmizlənməsi ən uca mətləblərdəndir. Allah və Rəsulu bəndə üçün ən sevimli bir şey olmalıdır. Bəndəni hərəkətə gətirən sevgidir. İbn Teymiyyə – *rahmətullahi*

aleyhi – deyir ki: «İnsanların hər bir işində onları hərəkətə gətirən sevgidir. Əgər insan axirət diyarını seversə ona tərəf hərəkət edir. Əgər dünyanı seversə onun üçün hərəkət edir». Hər bir şeyin kökü, əsası məhəbbətdən irəli gəlir. İnsanın qəlbində olan məhəbbətin miqdarına, əzəmətinə görə insan da sevdiyi şeyə yönəlməsi, hərəkəti yaranır. Əgər Allah və Rəsulu insana hər bir şeydən sevimlidirsə insanın hərəkəti, bədəni, əzaları Allaha itaətdə olacaqdır.

2. Bəndə Allahın əmrlərini yerinə yetirməli və qadağalarından çəkinməlidir. Bəndə nəfsini itaətə yönəltməlidir. Bununla da nəfs təmizlənir. Bəzi alimlər əmrləri tərک etməyin günahını qadağaları etməyin günahından daha üstün görürlər, bəziləri isə əksinə fikirləşirlər. Lakin əsas odur ki, bunların ikisində də nəfsin təmizlənməsi vardır. Bəzən insanların çoxu nəfslərinə qarşı səhlənkar yanaşaraq fərzləri tərک edir, qadağaları işləyirlər. Bundan sonra da onun nəfsində boğazdan keçməyən bir loxma kimi çətinlik yaranır. Günahın ardınca digər bir günah gəlir. Sələflər deyirlər ki: «Əgər sən görsən ki, bir nəfər günah edir bil ki, onun bundan başqa da günahları vardır. Əgər görsən ki, bir nəfər xeyirli işlər görür bil ki, onun bundan başqa da xeyirli işləri vardır. Şəkk yoxdur ki, yaxşı əməl özü ilə yaxşı əməl gətirir, pis əməlin ardınca isə digər bir pis əməl gəlir». Sən bilməlisən ki, sənənin malik olduğun ən qiymətli şey nəfsindir.

3. Bəndə öz nəfsini daima hesaba çəkməlidir və nəfsindən qafil, bixəbər olmamalıdır. Bəndə nəfsindən qafil qalarsa nəfs istədiyini edir. Əgər nəfsini tərک edərsə nəfs istədiyinə uyar və sonra arzular, xəyallar içərisində olar. İnsan nəfsini pis şeylərdən çəkəndirməli, nəfsini xeyirə və Allaha itaətə yönəltməlidir.

13. **Şeytan** – Adəm – *əleyhissəlam* – dan günümüzə qədər insanlığın ən azgın düşməni şeytandır. O, hər insanın ən amansız düşmənidir. Hər ibadət, itaət və saleh əməllərə görə insanlara kin duyar. Şübhələrdən, şəhvət və digər fitnə, fuhuş və bəlalardan doğan bütün günahları onlara sevdilir. «**O, sizə pis və murdar şeyləri görməyi və Allaha qarşı bilmədiyiniz şeyləri deməyi əmr edir**». (*əl-Bəqərə 169*). «**Sən mənə azdırıb yoldan çıxartdığın üçün mən də sənənin düz yolunun üstündə oturub insanlara mane olacağam. Sonra onların qarşılarından və arxalarından, sağlarından və sollarından gələcəyəm və Sən onların əksəriyyətini şükr edən görməyəcəksən**». (*əl-Əraf 14-17*). İbn Abbas - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Sonra onlara qarşılarından – onları axirətləri haqqında şübhəyə salacağam, sonra onlara arxalarından gələcəyəm – yəni onlara dünyanı çox sevməyə təşviq edəcəyəm, sağlarından gələcəyəm – yəni dinlərində onları tərəddüdə salacağam (yaxşı əməllər tərəfdən),

sollarından gələcəyəm – yəni onları günah etməyə həvəsləndirəcəyəm. Şeytan üstlərindən deməyə (cürət etmədi) bacarmadı. Çünki bilirdi ki, üstlərində nəzarətçi Allahdır. İmam Şabi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Uca və Böyük olan Allah rəhməti onların üzərindən enər» . «**Sənin izzətinə qüdrətinə and olsun ki, onların hamısını azdıracacağam. Yalnız Sənin sadiq bəndələrindən başqa**». (Sad 82). «**İblis dedi: Ey Rəbbim! Məni azdırmağına and içirəm ki, mən də insanlara (günahlarını) yer üzündə yaxşı göstərib onların hamısını yoldan çıxardacağam**». (əl-Hicr 39). «**Ey iman gətirənlər! Şeytanın yolunu tutub getməyin. Kim şeytanın getdiyi yolla getsə o, sizi çirkin və pis işləri görməyi əmr edər**». (ən-Nur 21). «**Şeytan Adəm vəsvəsə edib dedi: Sənə əbədiyyət ağacı və köhnəlib xarab olmayacaq bir mülkü göstərimmi**». (Ta ha 120). «**Ey insanlar! Yer üzündəki şeylərin təmiz və halalından yeyin. Şeytanın izi ilə getməyin. Həqiqətən şeytan sizin açıq-aydın düşmənidir. O, sizə pis və murdar şeyləri görməyi və Allaha qarşı bilmədiyiniz şeyləri deməyi əmr edir**». (əl-Bəqərə 168-169). «**Həqiqətən şeytan sizin düşmənidir, onu (özünü) düşmən tutun. O, özünə uyanları Cəhənnəm əhli olmağa çağırır**». (Fatir 6). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şeytan Adəm oğlunun yollarında oturur. Onun İslam yoluna oturaraq deyir: «Müsəlman olub öz dinini, atalarımın, babalarımın dinini buraxacaqsan. Adəm oğlu ona qarşı çıxaraq müsəlman olur. Sonra şeytan hicrət yolunda oturur və: «Hicrət edirsən, öz yurdunu, ölkəni tərk edirsən. Ömür boyu at belində gəzən birisimi olcaqsan» deyər. Adəm oğlu ona qarşı çıxaraq hicrət edər. Sonra şeytan onun cihad yolunda oturur və: «Cihad edirsən. Bu canını və malını çətinliyə salma, təhlükəyə atma. Vuruşaraq öldürüləcəksən. Zövcən başqasına nıgahlanacaq, malın dağıdılacaq». Adəm oğlu ona qarşı çıxaraq cihad edər. Kim belə edərsə onu Cənnətə qoymaq Allah üzərinə bir haqdır. Kim şəhid olarsa onu Cənnətə salmaq Allah üzərinə bir haqdır» . İbm Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – ən-Nəs asursinin təfsirini edərkən şeytanın təhlükəsini, vəsvəsəsini və şərini belə açıqlayır: «Şeytanın şəri altı mərtəbədir. Adəm oğullarını bu mərtəbədən birinə salmaq istəyər. **1.** Şirk və Küfr şərri. Allah və Rəsuluna düşmən olma şərri. **2.** Bidət mərtəbəsi. Bu mərtəbə şeytan üçün fisq və günah mərtəbəsindən daha sevimidir. **3.** Böyük günahlar mərtəbəsi. **4.** Kiçik günahlar ki, çox edildikdə sahibini həlak edir. **5.** Savabı və günahı da olmayan mübah əməllərlə məşğul etmək. Qulun

¹⁰³ Təbəri «Camiul Bəyan» 5/133-136, Lələkai «Usulu Etiqad» 3/397.
Əhməd 3/483, Nəsəi 3/20, əl-Albani «Səhih Silsilə» 2979.

vaxtını boş şeylərə keçirməklə məşğul edər. **6.** Daha fəzilətli əməl varkən, ondan aşağı olan fəzilətli əməli etməklə məşğul edər» .

GÜNAHLARA YOL AÇAN BƏZİ SƏBƏBLƏR VƏ ONLARIN DƏRMANI

Şübhəsiz ki, günahlara yol açan səbəbləri bilmək, qəlbi günahlara qarşı müalicə etməyə və onları tərək etməyə kömək olur. Xəstəliyin müalicəsi də ona yol açan səbəbləri aradan qaldırmaqla olur. Burada günaha yol açan səbəbləri, hamısını olmasa da Allahın nəsib etdiyi qədərini açıqlamağa çalışacağıq. Allahdan mənə və bu kitabı oxuyanlara günahları tərək etməkdə kömək olmasını diləyirik.

1. İmanın zəifliyi və təqvanın yoxluğu – İmanı gücləndirmək, qəlbi təqva və Allah qorxusuyla diriltmək. İman və Təqva gücləndikcə Allah qorxusu da artar. Allah qorxusu günahları tərək etmək üçün ən mühüm müalicə yoludur. İbn Həcər Heytəmi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bil ki, insanı günahlardan uzaq edən ən böyük şey Allahdan qorxmaq, Onun güc və intiqamından çəkinmək, cəza, əzab və qəzəbindən çəkinməkdir. Bu səbəblə onun əmrinə zidd davrananlar, başlarına bir bəla və ya müsibətin gəlməsindən qorxsunlar» . Qorxu Allaha yaxın ola bilmək üçün qulları elm öyrənməyə və əməl etməyə sövq edən bir qamçıdır, əzaları günahlardan çəkindirən və onları ibadətlə bağlayan, pis arzu və zövqləri yandıran, əzaları tərbiyyə edən, qəlbi itaətkar və alçaq könüllü edən, təkəbbürlüyü, rıyanı, həsəd və kini uzaqlaşdıran ən böyük səbəbdir. Beləcə qəlb diqqətini qorxdığı şey üzərində toplayar, pis aqibət haqqında düşünər və boş şeylərlə məşğul olmaz. Qorxunun olmaması qəflət və günahlara düşməyə səbəbdir, həddən artıq qorxmaq isə ümüd kəsməyə yol açar. Qulun günah etməməyə səbr etməsi onun imanının qüvvəsinə bağlıdır. İmanı nə qədər güclü olarsa səbri də qüvvətli olar. Amma iman zəif olarsa səbri də zəif olar. Sağlam bir imana sahib olmadan haram və günahları tərək edə biləcəyini zənn edən kimsə xəta edər. Əgər qəlbə iman lampası güclənib onun nuru qəlbin hər bir güşəsini nurlandırdıqda bu nur əzalara da yayılır. Beləcə əzalar iman bu çağırışına həmmən qulaq verər, itaətsizlik və tənbellik etmədən ona itaət edirlər.

2. Allahı tanımamaq, əmr və qadağalarını bilməmək – Allahı tanımaq, İsim, Sifət, əmr və qadağalarını öyrənmək. İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Cəhalət öldürücü bir xəstəlikdir, onun şəfası isə iki şeydədir: Quran və Sünnə. Həkimisi isə Rəbbani alimdir». Ömər b.

İbn Qeyyim «Təfsirul Qeyyim» s. 612-613, «Mədaricus Salikin» 1/222.
«əz-Zəvacir İktirafi Kəbair» s. 21.

AbdulBərr – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Cahil kimsə yaşı çox olsa da uşaqdır, alim isə yaşı az olsa da böyükdür».

3. Allahın əfvinə güvənib bağışlanma xəyallarına dalmaq – Allahın əfvinə ümüdlü olmaqla boş xəyallara dalmaq arasındakı fərqi öyrənmək. İnsanlardan bir çoxları böyük günahlar edir, ibadətlərdən uzaq olurlar, sonra da elə zənn edirlər ki, Cəhənnəmə düşüb bir az yandıqdan sonra Cənnətə girəcəklər. Şeytan sahib olduğu hiylələri ilə insanların bir çox ibadətlərlə başlarını qataraq onların doğru yolda olduqlarını və yaxşı işlər etdiyini onlara vəsvəsə edir. Belələrini görürsən ki, bir-iki dəfə sədəqə verir, lakin fərz zəkəti vermir, haramdan qazanan bir kimsə elə zənn edir ki, bir-iki quruş sədəqə verməklə malını təmizləyir, halbuki bilmir ki, Allah pis malı qəbul etməz. İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Ey boş xəyallara aldanan kimsə! Bil ki, Allah İblisi ona əmr etdiyi bir tək səcdəni etmədiyinə görə lənətlədi və uca məqamından qovdu, Adəm – *aleyhissəlamu* - ı yediyi bir loxma səbəbilə Cənnətdən çıxardı» .

4. Şübhə və arzuların çoxluğu – Haqqı dəlilləriylə öyrənmək, dini fitnələrdən qorunmaq, Quran və Sünnəyə sarılmaq. Yəhya b. Muaz – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Mənə görə ən böyük aldanma günah etməyə davam edib peşmançılıq çəkmədən bağışlanacağını, itaət və ibadət etmədən Allaha yaxın olacağını, Cəhənnəm toxumlarını əkib Cənnətə girəcəyini, üsyanlar edərək itaətkarlarla bir yerdə olacağını, əməl etmədən mükafat alacağını və həddi aşdığı halda Allahın rəhmət etdəcəyini zənn etməkdir» . İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Allahdan qaçaraq Onu qəzəbləndirəcək yerlərə gedən, Onun lənətini haqq edən, əmirlərini zay edən, qadağalarını bəsit görən bir kimsə necə Allah haqqından hüsnü zənn edə bilər? Allaha döyüş açan, Onun dostlarına düşmən, düşmənlərinə dost olan, kamil sifətlərini inkar edən kimsə necə Allah haqqında yaxşı niyyətlər bəsləyə bilər? Yenə də Allahın danışmadığını, əmir və qadağa qoymadığını, razı olmadığını, qəzəblənmədiyini zənn edən bir kimsə Allah haqqında necə hüsnü zənn sahibi ola bilər? Hüsnü zənn Rəca/ümidli olmaq deməkdir. Kimin ümidü onu itaətə yönəldirsə və üsyandan uzaqlaşdırırsa bu doğru bir ümüddür. Lakin tənbəlliyi ümid zənn edən, ümidi də tənbəllik qəbul edən kimsə aldanmış deməkdir» . İbn Rəcəb – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Rəcədan qəsd edilən budur: Hər hansı bir qüsur edən kimsə Allah haqqında hüsnü zənn edir və Onun günahını bağışlayacağını ümid edir. Bir ibadət etdikdə də

İbn Qeyyim «əl-Fəvaid».
İhyau Ulumid Din 2311.
Cəvabul Kəfi s. 38.

Allahın onu qəbul etməsini umar. Lakin cəzalandırmayacağını ümid edərək günahlara baş vuran və onları tərک etməyən və peşmançılıq hissi də keçirməyən bir kimsə özünü aldadır deməkdir». Əbu Osman əl-Cizi deyir ki: «Qurtulmağın əlamətlərindən biri itaət və ibadət edib onun qəbul olmamasından qorxmaqdır. Həlak olmağın əlamətlərindən biri də üsyan edib qurtulacağını ümüd etməkdir» . İbnul Covzi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Dünyanın aqibətini düşünən tədbirini görər, yolun uzun olduğunu bilən səfərinə hazırlıq görər, bir şeyə inanan və sonda onu unudan, Allah qorxulmaya daha layiq ikən insanlardan qorxan kimsə sənin halın necə də qəribədir? Başqalarının ölümü sənə sənin də öləcəyini göstərir, başqalarının yatdığı yer sənə də yatacağın yeri göstərir. Sən isə sanki bunlardan xəbərsizsən».

5. Pis insanlar və günahkar kimsələrlə bir yerdə olmaq – Saleh insanlarla bir yerdə olmaq və elmilə əməl edən alimlərin həyatlarını öyrənmək. Çox günah etməyin səbəblərindən biri də qulun onu günah etməyə sövq edən insanların içərisində oturması və onlarla dostluq etməsidir. Alimlər də dini qorumaq üçün pis kimsələri tərک etməyi və bununla bərabər saleh kimsələrlə birlikdə olmağı tövsiyə edirlər.

GÜNAHLARIN TƏQDİR EDİLMƏSİNDƏ OLAN HİKMƏT

Bu da Allahın hikmətini müşahidə etməkdir. Bu müşahidə səviyyəsinə çıxan qul Allahın onunla günahları baş-başa buraxması, günah yollarını onun üçün hazırlamasındakı hikməti görür. Əgər Allah istəsəydi onu günahlardan qoruyar və onunla günah arasında əngəl olardı. Lakin Allahdan başqa heç bir kimsənin edəməyəcəyi çox böyük hikmətlərdən ötrü onunla günahları baş-başa buraxdı.

1. Allah tövbə edənləri sevir və onların tövbə etmələrindən ötrü xoş olur. Tövbəni sevib xoş olduğu üçün qulun günah etməsini təqdir etmişdir. Günah etdikdən sonra tövbə etməsi təqdir edilir.

2. Qulun Allahın qorumasına möhtac olduğunu, əgər Allah onu qorumazsa, qaçınılmaz olaraq həlak olacağını. Çünki parça-parça etmək üçün şeytanların hər tərəfdən əllərini ona tərəf uzatdıqlarını ona bildirməkdədir.

3. Qulun Ondan yardım istəməsini və düşməniylə nəfsinin şərindən Ona sığınmasını, Ona dua edib yalvarmasını.

4. Qul saleh və istiqamət üzərə olduğunu müşahidə edərsə təkəbbürlənər və doğru yolda olduğunu zənn edər. Allah onu günah

etməklə imtahan etdiyi zaman, nəfsi kiçilər, zəlil olar və Allahın onu bağışlamasını umar.

5. Beləcə Allah quluna nəfsinin həqiqətini və onun çox xəta edən cahil olduğunu göstərir. Nəfsində olan elm, saleh əməl və xeyir kimi bütün gözəlliklərin Allahdan ona verildiyini öz nəfsindən gəlmədiyini ona bildirir.

6. Bununla Allah qulunun günahlarını örtməklə nə qədər geniş bir elm və kərəmə sahib olduğunu ortaya qoymuş olur. Çünki əgər Allah diləsəydi günahlardan ötrü həmən qulunu cəzalandırar və qulların arasında onun eyiblərini üzə çıxarar və beləcə onların arasında gözəl bir yaşayışı olmazdı.

7. Qulun zülm və pislik etməsiylə bərabər onun tövbəsini qəbul edib onu bağışlamasıyla Allah ona olan kərəmini və lütfünü göstərmiş olur.

8. Allahın qulun əleyhinə hüccətini qaldırması. Qula qarşı ən üstün hüccət Allahındır. Əgər Allah ona əzab edərsə ədalətiylə və onun üzərində olan haqqıyla ona əzab etmiş olur.

9. Öz əməlləri ilə öyünmək və özünü bəyənmək libasını quldan çıxarmasıdır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizlər günah etməsəydiniz, sizin haqqınızda bundan da pis bir şeydən qorxardım. Özünü bəyənmək».

10. Padşahlardan başqasına əlverişli olmayan böyüklənmə libasını quldan çıxardıb, zillət libasını ona geyindirməkdir.

11. Bununla Allah qulun qəlbində olan qulluq hislərini qorxu, haşiyə, ağlamaq, titrəmək və peşman olmaq yollarıyla üzə çıxarmaqdadır.

12. Günah və müsibətlərə məruz qalmaqla qul Allahın neməti olan lütfünü, onu qorumasının qiymətini bilir. Çünki daima xoş güzaran içində yaşayan kimsə nə müsibətlərə məruz qalan kimsələrin çəkdikləri əzabları bilə bilir, nə də xoş güzaranın qədrini bilə bilir.

13. Qul tövbə edib Rəbbinə döndüyü zaman Allah onu sevər və mükafatlandırır. Allah onun bu tövbəsi səbəbilə ona olan sevgisini, rızasını və mükafatını artırır. Əgər onun bu tövbəsi olmasaydı bunların heç biri də olmazdı. Hər nə qədər başqa itaətlərlə başqa nəticələr ortaya çıxarsa, ancaq bu xüsusi nəticə sadəcə tövbə ilə ortaya çıxar.

14. Qul etdiyi pislikləri və zülmələri müşahidə etdiyi zaman Allahın ona verdiyi az nemətləri də belə çox görür. Çünki özü kimi pis bir adama bu nemətlərin belə çox olduğunu düşünür. Eyni zamanda etdiyi çox olan əməlləri də az görür. Çünki etmiş olduğu pislik və günahları silmək üçün qat-qat əməlləri çoxaltmaq lazım olduğunu bilir. O, nə qədər çox olursa

olsun öz əməllərini az görür. Əgər bundan başqa günahların fayda və hikməti olmasaydı bu yetərli olardı.

15. Artıq qul şeytanın hansı qapıdan ona hücum etdiyini və ona qarşı hansı tədbirlərin görülməsini çox yaxşı bilməyə başlayır. Həm xəstəliyin, həm də onun əlacını dadan həkim kimi.

16. Bəzən qulun qəlbində hiss etmədiyi gizli xəstəliklər də olur ki, Lətif və Xəbir olan Allah ona minnət edib, onun çox açıq bir günahı etməsini təqdir edər. Bu günahı edən qul bu xəstəliyin acısını hiss edər və Rəbbinə sığınaraq faydalı olan əlacı içər. Beləcə hiss etmədiyi o, xəstəliklər də gedər.

17. Bəzən Allah günah etməsi səbəbilə qulun Allahdan uzaqlaşması və onunla Rəbbi arasında bir pərdə olmasını ona daddır ki, qəlbilə Allaha yönəldiyi və Ona itaət etməkdə davam etdiyi zaman ki, nemət kamil olsun, etdiyi günahdan sonra tövbə edib bütün qəlbilə Allaha yönələn bu qulun hiss etdiyi ləzzət – çox susuz olan birinin dadlı və soyuq sudan və ya şiddətli bir şəkildə qorxuya düşmüş birisinin əminliyə düşərkən keçirdiyi hissləri, yaxud da çox uzun bir müddət sevgilisindən uzaq düşmüş birinin sevdiyinə qovuşduğu zaman duyduğu ləzzət kimidir. Şübhəsiz ki, Rəbbinin lütfü, yaxşılığı və ehsanı bütün bunlardan da üstündür və ləzizidir. Rəblərini tanımaqdan və Onu sevməkdən üz çevirənlərə vay olsun!

18. İnsan oğlunun təbiətində şəhvət, qəzəb və arzu duyğusu olmasıdır. Əgər insanda bu hisslər olmasaydı insan deyil mələk olardı. Həmçinin də insanın unutqan olmasıdır. Buna görə də günah etmək insan üçün təqdir edilmişdir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Bütün Adəm övladı xəta edəndir. Xəta edənlərin ən xeyirlisi Allaha tövbə edənlərdir» . Onların imtahan olunmaları üçün günahların olması labüddür. Yenə də doğrusunu bilən Allahdır.

19. Allah qulun etmiş olduğu yaxşı əməlləri görməsini ona unutturur. Onu günahlarıyla məşğul edir. Beləcə onun etmiş olduğu günahlar davamlı olaraq gözlərinin önündə olur. Şübhəsiz ki, Allah bir qulu üçün xeyir istədiyi zaman qulun gözəl əməllərini müşahidə etməsini onun qəlbindən və onları söyləməsini dilindən çəkib alar. Onu günahlarını müşahidə etməklə məşğul edər. Beləcə onun etmiş olduğu günahları o, Cənnətə girənə qədər onun gözlərinin önündə edər. Buna görə də Sələflər deyillər ki: «Bəzən qul bir günah edər və ondan ötrü də Cənnətə girər, bəzən də gözəl əməl edər və ondan ötrü də atəşə girər. Bu necə olur? Deyə soruşulduqda dedilər: «Qul bir günah edər və o günahı gözünün önündən

heç getməz. Onu xatırladığı zaman peşman olar, Allaha yalvarıb yaxarar, o günahı silmək üçün çapalayar, Rəbbinin qarşısında boyun əyər və bununla da təkəbbürlüyü və özünü bəyənməsi yox olub gedər. Beləcə də Cənnətə girər. Bəzən qul bir yaxşı iş görər, o yaxşılıq da onun gözündən heç bir vaxt getməz. Etdiyi o yaxşılığı görərək Allaha minnət edər, o yaxşılığa arxayın olub təkəbbürlənər. Beləcə də Cəhənnəmə gedər».

20. Qul etmiş olduğu günah və xətalarını müşahidə edər, heç kimsədən üstün olmadığı və heç kimsə üzərində haqqının olmadığını düşünməsinə səbəb olur. Qul öz eyiblərini, günah və xətalarını müşahidə etdikdə Allaha və Axirət gününə iman edən hər hansı bir müsəlmandan daha xeyirli olduğunu düşünməz.

21. Belə bir hal qulu insanların eyiblərini araşdırmaqdan və onların xətalarını düşünməkdən çəkindirir. Öz nəfsi və xətaları ilə məşğul edər. Öz eyiblərini görərək insanların eyiblərini düşünməyənlərə müjdələr olsun. Vay olsun öz eyiblərini unudaraq insanların eyibləriylə məşğul olanlara! Birincisi səadətın əlaməti, ikinci isə bədbəxtliyin əlamətidir. Amr b. As - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Mən o adama təəccüb edirəm ki, qədər ona yetişdiyi halda o, qəddərdən qaçar. Qardaşının gözündə çöp görür, öz gözündəki kötüyü isə unudur. Qardaşının ürəyində olan nifrəti çıxarmağa çalışır, öz ürəyindəki nifrəti isə unudur...» .

22. Qulun günahlar ilə baş-başa buraxılması qulun insanlara yaxşılıq etməsi və mömin qardaşlarından xəta edən, günah edənlər üçün Allahdan bağışlanma diləməsinə səbəbdir. Artıq onun dilindən düşməyən bir söz: «Rəbbim! Məni, ana və atamı, müsəlman bacı və qardaşlarımı bağışla». Çünki o, başına gələn müsibətin günah edən qardaşlarının da başına gəldiyini və özü möhtac olduğu kimi onların da ehtiyac duyduğunu bilməkdədir. Müsəlman qardaşlarının onun üçün bağışlanma diləməsini istədiyi kimi özü də müsəlman qardaşları üçün bağışlanma diləyir.

23. Bununla qul geniş bir helm sahibi olmasına, ona pislilik edənləri əfv etməsinə və həmənl onları cəzalandırmamasına sövq edir. Nəfsinin Rəbbi ilə necə davrandığını görən bir qul, nəfsinin çox pis və xəta edən günahkar biri olmasına baxmayaraq Rəbbinin ona davamlı olaraq yaxşılıq və ehsan etməsini, özünün Ona olan ehtiyacını və bir göz qırpımı belə Ondan nəzarətsiz olmadığını görən bir qul, insanların ona qarşı doğru olmalarını və ona qarşı ehsanda olmalarını necə uma bilər? Halbuki Rəbbinə qarşı o, belə davranmamışdır. Rəbbinin istədiyi hər bir şeydə Ona itaət etməmiş olan bir qul, kələsinin, uşaqlarının, xanımının istədiyi hər bir şeydə ona

itaət etmələrini necə gözləyə bilər? Bütün bunları İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – «Tarikul Hicrəteyn» kitabında gətirir.

GÜNAHLARI TƏRK ETMƏYİN FAYDALARI

Kişinin insaniyyət qazanması, irsinin qorunması, məxluqatı sevməsi, qəlbin güclənməsi, nəfsin xoş olması, qəlbin nemətlərlə dolması, könlünün rahatlanması, fasiq və zalımların qorxutmalarından əmin olması, xəstəlik, sıxıntı və kədərin azalması, nəfsin izzətli olması, qəlb nurunun qorunması, fasiq və zalımların zülmünə qarşı bir çıxış yolunun əldə edilməsi, ummadığı yerdən ruzinin verilməsi, itaətlərin yerinə yetrilməsinin asanlaşması, Allaha dua etməyin çoxalması, müsəlmanlara zəfərin verilməsi, fasiq və asilərin çətinləşdirdikləri şeylərə qarşı asanlıqın gəlməsi, dualarına həməən cavab verilməsi, mələklərin ona yaxınlaşması, şeytanın və şərli cinlərin ondan uzaqlaşması, insanların ona xidmət etməkdə və ehtiyaclarını ödəməkdə bir-birilərlə yarışmaları, onunla söhbət və yaxınlıq qurmaları, ölümdən qorxmaması, Rəbbinə qovuşması ilə sevinməsi, qəlbində dünyanı kiçik, axirəti isə böyük görməsi, itaətin dadını və imanın ləzzətini alması, ərşi daşıyan və başqa mələklərin dualarına nail olması, qurtuluşa həris olması, Allahın onu sevməsi və s.

CƏNNƏT VƏ CƏHƏNNƏMLİKLƏRİN ƏMƏLLƏRİ

Cənnətlərin əməlləri: Cənnətlərin əməli iman və təqvadır. Cəhənnəmlərin əməli də küfr, fasilik və itaətsizlikdir. Cənnətlərin əməlləri Allaha, mələklərinə, kitablarına, Peyğəmbərlərinə, axirət gününə, qədərə inanmaqdır. Allahdan başqa ibadətə layiq ilah olmadığına və Muhəmmədin Allahın qulu və Rəsulu olduğuna inanmaq, namaz qılmaq, zəkat vermək, Ramazanda oruc tutmaq, Kəbəni həcc etmək, Allahı görə kimi ibadət etmək. Biz Onu görməsək də belə o, bizi görə. Danışarkən doğru söyləmək, əmanəti sahiblərinə vermək, söz və anda bağlı qalmaq, valideynlərə yaxşılıq etmək, qohumluq əlaqələrini kəsməmək, qonşuya, yetimə, miskinə, köləyə və heyvanlara qarşı rəhmli olmaq. Allaha qarşı səmimi olmaq, Ona təvəkkül etmək, Onu və Rəsulunu sevmək, Allahdan qorxmaq və ümid etmək, Ona yönəlmək, hökmünə səbr etmək və nemətlərinə şükür etmək. Quran oxumaq, Allahı zikr etmək (dil və qəlb ilə), Ona dua etmək, Ondən istəmək və Ona sığınmaq, yaxşılığı əmr edib, pisləkdən çəkəndirmək, kafir və münafıqlərə qarşı Allah yolunda cihad etmək, yaxşılığı kəsənlərlə əlaqə qurmaq, verməyə nə vermək, haqsızlıq edənə bağışlamaq. Şübhəsiz ki, Allah Cənnəti müttəqilər üçün hazırlamışdır. Bunlar da gizləndə də, açıqda xərcləyənlər, qəzəblərini boğanlar, insanları bağışlayanlardır, Allah yaxşı olan və yaxşılıq edənləri

sevər. Bütün işlərdə mömin və kafir arasında fərq qoymadan ədalətli olmaq.

Cəhənnəmliklərin əməlləri isə: Allaha şərikin qoşmaq, Peyğəmbəri yalanlamaq, küfr, həsəd, yalan, xainlik, zülm, əxlaqsızlıq, oğurluq, əqraba və möminlərlə əlaqələri kəsmək, cihad etməkdən qaçmaq, simiclik, iki üzlü olmaq, Allahın rəhmətindən ümid kəsmək, Onun cəzasından arxayın olmaq, öyünmək, təkəbbür, Allahın fərzlərini tərkin etmək, Allahın hədlərini aşmaq, qadağalarını etmək, Allahın yerinə qullarından qorxmaq, qullara ümid bağlamaq, onlara təvəkkül etmək, göstərmək və şöhrət üçün əməl etmək, Quran və Sünnəyə müxalif olmaq, Allaha üsyan edərək qullara itaət etmək, batil üzərə israrlı olmaq, Allahın ayələrini ələ salmaq, haqqı inkar etmək, sehrbazlıq, valideynlərlə pis davranmaq, adam öldürmək, faiz və yetim malını yemək, mömin kişi və qadınlara böhtan atmaq və s.

Ağlı başında olan insan sözündə, işində, əməlində, gizlində və aşkarda, gecədə və gündüzdə, istənilən yerdə və şəraitdə daima Allahdan qorxmalı və Allahın daima nəzarəti altında olduğunu bilməlidir. Əbu Zərr - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mən sizin görmədiklərinizi görür, eşitmədiklərinizi isə eşidirəm. Göy səs verdi. Guruldadı. Peyğəmbər: «Səmada olan səsləri eşidirsinizmi» deyərək buyurdu. Səhabələr: «Xeyr, ya Rəsulullah!» dedilər. Peyğəmbər: «Mən eşidirəm. Göydə elə bir qarış yer yoxdur ki, orada (Qiyamda, rukuda) və səcdədə olan bir mələk olmasın». Vallahi mənim bildiklərimi bilsəydiniz az gülər, çox ağlayardınız. Yataqlarınızda qadınlardan belə zövq almazdınız. Yüksək yerlərə çıxaraq Allaha yalvarıb bağışlanma diləyerdiniz» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Cənnət və Cəhənnəm mənə göstərildi. Xeyir və şər baxımından bu günki kimisini görmədim. Əgər mənim bildiklərimi bilsəydiniz az gülər. Çox ağlayardınız» .

Düşün ki, Cəhənnəm atəşi ciyərlərinə işləmiş, sən imdad – deyərək çağırırsan. Lakin acıyan olmur. Ağlayırsan, peşmançılıq hissələri keçirirsən, lakin faydasızdır. Tövbən qəbul olmur. Çağırışına cavab verən yoxdur. Düşün ki, orada uzun bir müddət, bəlkə də əbədi qalmalı olacaqsan. Əzab canına keçəcək, susuzluq ciyərlərini parçalayacaqdır. Dünyadakı içəcəkləri xatırlayacaq, Cəhənnəm atəşi ilə qarşı-qarşıyaşan. Sənə əzab verməklə görəli olan Cəhənnəm qoruyucularının əlindən su qabını alacaqsan, içdiyini şeyi ağzına yaxınlaşdırdığın zaman üzünü

Tirmizi 2313, İbn Məcə 4190, Əhməd 5/173.
Buxari, Müslim.

qovuracaq, içdiyin ilk qurtum boğazını qoparacaq, qarnına çatdıqda isə bağırşaqlarını parça-parça edəcəkdir. Rahatlıq istəyəcəksən, lakin orada rahatlıq əbədiyyən yoxdur. Kədərin, sıxıntın artıqca Cənnəti xatırlayacaqsan. Xatırlayacaqsan ki, Allahın əmrlərini yerinə yetirmədin, Ona yaxınlıq qazanmadığına görə qəlbin sanki boğazına tıxanacaqdır. Cənnətin nemətlərini, içəcəklərini, suyunun soyuqluğunu, orada olan yaşayışın gözəlliyini xatırlayacaq, həsrətlə qəlbin yerindən söküləcəkdir. Sonra bəzi yaxınlarını, ananı, atanı, qardaşını. Bacını və digər dostlarını orada olduqlarını xatırlayacaq həzin bir səs, yanıq bir qəlblə onlara nida edərək: Anacan, atacan... Bir qurtum su! – deyəcəksən. Ümidini boşa çıxaran cavablar veriləcəkdir sənə. Allahın qəzəbinə layiq olduğun üçün onların da sənə qarşı duyduqları qəzəbi görməkdən və ümidünün boşa çıxmasından ötrü qəlbini parçalayacaq qədər kədərlərə dalacaqsan. Dünyada onlar sənə nəsihət etmiş, öyüd vermiş və sənin üçün xeyirli olanı göstərmişlər. Lakin sən öyüd verənləri sevmirdin. Bunun üçün də Allaha yönələrək səni geri dünyaya təkrar döndərməsini xahiş edəcəksən. Sənə uzun müddət cavab verilməyəcəkdir. Çünki Onun qatında sənin dərəcən və yerin yoxdur. Sonra sənin ümidini təməmən boşa çıxaran: **«Orada zəlil, məyus vəziyyətdə durub qalın və Mənə heç bir şey deməyin!»**. (əl-Muminun 108). Bu cavabı eşitdikdən sonra qəlbin ağrayacaq, danışmağa taqətin belə qalmayacaqdır, nəfəs belə almayacaqsan. Sonra sənin kədərinin və həsrətinin daha da artmasını istəyərək həm sənin, həm də düşmənlərin üzərinə Cəhənnəm qapıları bağlanacaqdır. Artıq əbədiyyən rahatlıq yox, bitməyən kədər, tükənməyən üzüntülər, sağalmayan xəstəliklər, açılmayan zəncirlər, söndürülməyən susuzluqlar, sakitləşməyən iztirablar .

GÜNAHLARIN ZƏRƏRLƏRİ

Günahların olduqca pis, məzəmmət olunan təsiri vardır. Qəlbə, bədənə, insanın dünya və axirətinə zərəri vardır. Günahlar insanda davam etsə onun dünyasını və axirətini korlayır. Günahların qəlbə olan zərərləri zəhərin bədənə olan zərəri kimidir. Dünya və axirətdə hər bir şərin və xəstəliyin günah və asiliklərdən başqa səbəbi varmı? Adəm və Həvva – *əleyhimussəlam* – ı ləzzət, nemət, gözəllik və xoşbəxtlik diyarı olan Cənnətdən – ağrılar, acılar və müsibətlər diyarına salan nə idi? İblisin Cəhənnəmə məhkum edilməsinə, lənətlənməsinə səbəb nə idi? Onun yaxınlığını uzaqlıqla, rəhmətini lənətlə, gözəlliyini çirkinliklə, Cənnətini atəslə, imanını küfrlə, Allaha olan dostluğunu ən böyük düşmənlik və

kinlə dəyişən nə idi? Təsbih, Təqdis, Tövhid nidalarını küfr, şirk, yalan, iftira və söymə nidalarıyla, iman paltarını küfr, fasiqlik, üsyan paltarı ilə dəyişən nə idi? Beləcə onu Allah dərğahında ən xor və zəlil hala gətirən, onu rəhmətindən bütünlüklə uzaqlaşdıran, üzərinə qəzəbini nazil edib uçuruma salan, Onun qəzəbi hər bir qəzəbdən böyükdür, beləcə onu məhv edən nə idi? Sonda da hər bir fasiq və mücrimin öndəri edən nə idi? Ey Allahım! Əmrinə müxalif olub qadağanını etməkdən sənə sığınırım. Suyu dağların təpələrinə qədər yüksəldərək Nuh – *əleyhissəlam* – ın qövmünü suya qərç edən nə idi? **«Ey Rəbbim! Yer üzündə bir nəfər belə kafir qoyma!»**. (Nuh 26). Ad qövmünə küləyi göndərərək onları içi boş xurma kötökləri kimi məhv edən, yurdlarını, əkinlərini, heyvanlarını və onları Qiyamət gününə qədər insanlara ibrət edən nə idi? **«Ad (qövmü) isə uğultulu, çox soyuq və şiddətli bir küləklə tarmar oldu. Allah o küləyi yeddi gecə səkkiz gün ardı-arası kəsilmədən onların üstünə əsdirdi. Sən onların çürük, içi boş xurma kötökləri kimi yerə sərildiklərini görərdin!»**. (əl-Haqqə 6-7). Səməd qövmünə tük ürpədicisi səsin göndərilməsi ilə ən son fərdinə qədər hamısını məhv edən nə idi? **«Biz onlara bircə dəhşətli, tükürpədicisi səs (Cəbrailin qışqurtısını) göndərdik, dərhal ağıl düzəldənin istifadə etdiyi quru ota döndülər»**. (əl-Qəmə 31). Lut – *əleyhissəlam* - qövmünü mələklərin itlərin səslərini belə eşidəcək qədər göyə qaldırılaraq altının üstünə çevirən, başlarına daşlar yağdıran, beləcə heç bir millətə verilməyən əzabın onlara verilməsinə yol açan nə idi? Belə ki, bu əzab onların etdiklərini edənlərə də gələcəkdir. **«Əmrimiz gəldiyi zaman o yurdu altını üstünə çevirdik və üzərinə odda bişmiş, bir-birinə bitişik bərk daşlar yağdırdıq»**. (Hud 82). Şueyb – *əleyhissəlam* - ın qövmünə kölgə kimi əzab buludlarını göndərərək başlarına od yağdıran nə idi? Firon və qövmünü dənizdə qərç edən, Qarunun evi, malı ilə yerə keçirilməsinə səbəb nə idi? **«Nəhayət Qarunu sarayı ilə birlikdə yerə gömdük. Allaha qarşı ona yardım edə biləcək bir cəmaat da yox idi. O, özü də özünə heç bir kömək edə bilmədi»**. (əl-Qəsəs 81). Nuh – *əleyhissəlam* – dan sonra neçə-neçə nəsilləri əzablarla həlak edən və onları yer üzündən silən nə idi? Bəni İsrailin başına gələn müsibətlərə, onların meymunlara və donuzlara çevrilməsinə, Yəsin sahiblərinin məhv olmasına səbəb nə idi?

Heç şübhəsiz ki, bütün bu ümmətlərin məhv olmasına səbəb günahlar olmuşdur. **«Biz onların hər birini öz günahı ilə yaxaladıq. Kiminin başı üstünə (qasırga ilə) qızmar daş yağdırdıq, kimini dəhşətli, tükürpədicisi səslə yaxaladıq, kimini yerə batırdıq, kimini də suya qərç etdik. Allah onlara zülm etmədi, onlar özləri özlərinə zülm edirdilər»**. (əl-Ənkəbut

40). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah insanları həlak etməz o vaxta qədər ki, səbəb onlar tərəfindən olmasın» . Ummu Sələmə - *radiyallahu anuə* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əgər günahlar ümmətə zühur edərsə Allah əzabla onları bürüyər». Sələmə: «Ey Allahın Rəsulu! Onların içərisində saleh kimsələr olmayacaqmı?» deyə soruşdu. Peyğəmbər: «Bəli, olacaqdır» deyə buyurdu. Sələmə: «Onlara nə edəcəkdir» dedi. Peyğəmbər: «Onlara toxunan toxunacaqdır. Bundan sonra Allahın razılığına və məğfirətinə qovuşacaqlar» deyə buyurdu . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah bir qövme bəla göndərdikdə bəla o qövme məxsus olan hər bir kəsə toxunar. Onlar həşr olunduqdan sonra isə hərə öz əməlinə (niyyətinə) görə mükafatlandırılar. **«Sizdən zalimlərə toxunmayacaq bəladan qorxun».** (əl-Ənfal 25)» . Həsənul Bəsrī – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «İnsanlar elmlı olduqlarını deyib əməli zay edərlərsə (əməl etməzlərsə), dilləri ilə bir-birilərini sevdiklərini deyib qəlbləri ilə nifrət edərlərsə, qohumluq əlaqələrini kəsərlərsə Allah onlara lənət edər, onları kar edər və qəlblərini də kor edər». İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən əvvəlki ümmətlərdən biri günah etdikdə digəri gələrek ona: «Ey insan! Allahdan qorx. Səhəri sanki onu günah edərkən görməmiş kimi onunla birlikdə otur, yeyər və içər. Allah onların belə etdiklərini gördükdə qəlblərini bir-birinə bənzədər və sonra da onları Peyğəmbərləri Davud və İsa – *ələhimussəllam* – ın dili ilə lənətləyər. Bu onların üsyan etmələri və həddi aşmalarına görə idi. Muhəmmədin nəfsi əlində olana and olsun ki, ya siz yaxşılığı əmr edib, pisləkdən çəkindirər, zalımı əlindən tutaraq pisləkdən çəkindirər, ya da Allah qəlblərinizi bir-birinizə bənzədər, sonra da onları lənətlədiyi kimi sizi də lənətləyər» . İbn Əbi Dunya İbrahim b. Amr əs-Sənani deyir ki, Allah, Yuşa b. Nuna: «Mən qövminün ən xeyrililərindən 40 min, ən şərillərindən 60 min nəfəri həlak edəcəyəm» deyə vəhy etdi. O: «Ya Rəbbim! Bunlar pislərdir, bəs yaxşılar nə üçün?». Allah: «Onlar mənim qəzəb etdiklərimə qəzəblənmir, pislərlə birlikdə yeyib-içirlər» deyə buyurdu. Əbu Ömər b. AbdulBərr, Əbu İmrandan rəvayət edir ki, Allah bir mələyi bir qəsəbəni əhalisi ilə birlikdə həlak etmək üçün göndərdi. Mələk o qəsəbədə məsciddə bir

---

Əbu Davud 4347, Musnəd 5/293, Bəğavi 3/348.

İmam Əhməd «Musnəd» 6/304 4/294, Əbu Nuaym «Hiylə» 10/218.

Müslim 2878.

Əbu Davud 4337, Tirmizi 3047, İbn Məcə 4006, Musnəd 1/392, Təbərani «Kəbir» 10264-10268.

namaz qılan gördü və: «Ya Rəbbim! Bu qəsəbədə sənin namaz qılan bir qulun vardır» dedi. Allah: «O qəsəbəni də, onu da onlarla birlikdə həlak edin (Başqa rəvayətdə: İlk öncə ondan başlayın). Çünki onun üzünə mənim rizam üçün bir dəfə də qızmamışdır». İbn Əbi Dunya, Vəhb b. Munəbbih rəvayət edir ki: «Davud - *aleyhissəlam* - xəta etdikdə: Ya Rəbbim! Məni bağışla» dedi. Allah: «Səni bağışladım, o xətanın ayıbını da İsrail oğullarına yüklədim» deyərək buyurdu. Davud: «Ya Rəbbim! Sən heç kimsəyə zülm etməyən adil bir Hakimsən, bu necə ola bilər?» dedi. Allah: «Sən xətanı etdikdə onlar bu xətanı düzəltmədilər». Məlik b. Dinar - *rahmətullahi aleyhi* - rəvayət edir ki: «Hikmətli Allah buyurdu: «Mən hökmdarlar hökmdarı olan Allaham. Hökmdarların qəlbləri mənim əlimdədir. Elə isə kim mənə itaət edərsə hökmdarları onlara qarşı mərhəmətli edərdim. Kim də mənə üsyan edərsə hökmdarları onların başına bəla açarlar. Buna görə də hökmdarlara küfr etməyin. Lakin mənə tövbə edin ki, onları sizə qarşı şəfqətli edim». İmam Əhməd və digərləri Qatadə - *rahmətullahi aleyhi* - də rəvayət edirlər ki, Yunus - *aleyhissəlam* - buyurdu: «Ya Rəbbim! Sən göydəsən, bizlər isə yerdə. Sənin qəzəbinin və rizanın əlaməti nədir?». Allah: «Sizə ən xeyirli idarəçilər başçı təyin etmişəmsə bu sizdən razı olduğumun əlamətidir. Əgər ən şərli idarəçini sizə başçı təyin etmişəmsə bu da sizə olan qəzəbidir». İbn Əbi Dunya, İbn Ömər - *radiyallahu anhu* - rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Nəfsim əlində olana and olsun ki, Allah yalançı idarəçilər, günahkar vəzirlər, xain məmurlar, qəlbləri leşdən daha iyrenc, fasiq din adamlarını göndərəcəkdir. Qiyamət qopmaz. Allah bu din adamlarına bulanlıq bir fitnə göndərir ona da uyarlar. Muhəmmədin nəfsi əlində olana and olsun ki, İslamın dayaqları silinəcək sonda isə Allah, Allah deyən qalmayacaqdır. Ya yaxşılığı əmr edib pisləkdən çəkindirəcəksiniz, ya da Allah sizə ən şərliyəni göndərər və onlar da sizə əzabın ən şiddətliyini daddırlar. Sonra xeyirliyiniz dua etsə də belə qəbul olunmaz. Ya yaxşılığı əmr edib pisləkdən çəkindirəcəksiniz, ya da Allah sizə kiçiklərinizə rəhm etməyən və böyüklərinizə də hörmət göstərməyən kimsələri göndərər». Sələflər deyirlər ki: «Allah bir millətə xeyir diləyərsə idarəçiliyi həlim olanlara, xəzinələrini də cəmərd olanlara verir. Bir millət pisləkdədirsə idarəçilərini ağılsız səfehələrə, xəzinələrini də simiclərə verir». Fudəyl b. İyad - *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Allah bir Peyğəmbərinə belə vəhy etmişdir: Məni tanıyan birisi mənə üsyan etdikdə ona Məni tanımayan birisi ilə imtahan edərdim». Yer yalnız onun üzərində günahların olmasına görə titrəyir, həlak edici külək, suya qarq olmaq, qasırgınlar, yerin altının

üstünə çevrilməsi halları yalnız günahların nəticəsinə görə baş verir. O, Allahdan qorxaraq titrəyir. Ömər b. AbdulAziz – *rahmətullahi aleyhi* – öz vəlilərinə məktub yazaraq deyir ki: «Bu titrəyiş elə bir şeydir ki, Allah bununla bəndələrini danlayır, onlara xitab edir...». İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir qövmdə tərəzidə aldadarsa Allah onlara yağışın yağmasını kəsər. Bir qövmdə zina zühur edərsə onların içərisində ölüm zühur edir. Bir qövmdə riba ortaya çıxarsa Allah onların üzərinə dəlilik salar. Bir qövmdə bir-birini öldürmək ortaya çıxarsa Allah onların üzərinə düşmənlərini salar. Bir qövmdə Lut qövminin əməli ortaya çıxarsa Allah onları yerə keçirər. Bir qövmdə yaxşılığı əmr edib, pisləkdən çəkilməyi tərək edərlərsə onların əməlləri qaldırılmaz, duaları da eşidilməz» . Aişə – *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ey insanlar! Allah sizə buyurur: «Sizlər yaxşılığı əmr edib pisləkdən çəkindirin. Yoxsa siz dua edərsiniz Mən də sizin dualarınıza cavab vermərəm, Məndən kömək istəsəniz sizə kömək etməərəm, Məndən istəsəniz sizə vermərəm» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsanlar zalımı görüb onun əllərini zülmədən çəkməzlərsə (Başqa rəvayətdə: Yaxşılığı əmr edib pisləkdən çəkilməzlərsə) aradan çox vaxt keçməz ki, Allah onları bir cəza ilə hamısını məhv edər (Başqa rəvayətdə: Sonra Ona dua etsəniz də O, sizin duanızı qəbul etməz)» . Zahid Ömər deyir ki: «Öz nəfsindən qafil olub Allahdan üz çevirənin əlaməti: Allahın qəzəb etdiyi bir şeyi görüb lakin ona heç bir zərər və fayda verə bilməyən birisindən qorxduğu üçün yaxşılığı əmr etmədən və pisləkdən də çəkilmədən çıxıb getmək». Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Günah gizli olarsa yalnız sahibinə ziyan verər. Əgər günah açığa çıxarsa və (insanlar onu dəyişdirməzlərsə) bu zərər (müsibət) hamını bürüyər» . İbn Əbi Dunya, İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Elə bir zaman gələcək ki, möminin qəlbi duzun suda eridiyi kimi əriyəcəkdir». «Nə üçün belə olacaq Ey Allahın Rəsulu?» deyər soruşdular. Peyğəmbər: «Pisliyi görüb və onu dəyişdirmədiyinə görə (Başqa rəvayətdə: Qüvvətli və çox olduqları halda)». Sələflər deyirlər ki: «Günahlar küfrün dəhlizi, öpmə yaxınlığın, musiqi zinanın, baxma

---

Təbərani həsən hədis.

İmam Əhməd «Musnəd» 6/159, Heysəmi «Məcəma» 7/266.

əl-Albani «Səhihul Cəmi» 1969, 6947.

Heysəmi «Məcəma», Təbərani «Əvsat».

Musnəd 4/761, Beyhəqi «Sünən» 10/91, Tahavi «Müşkil» 2/25, Heysəmi «Məcəma» 7/268.

sevginin, xəstəlik də ölümün dəhlizidir». İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki, bizə Vəlid Əvzainin, Hilal b. Sadın belə dediyini eşitdim: «Günahın kiçikliyinə baxma. Lakin kimə üsyan etdiyinə bax». Fudeyl b. İyad – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Günah nə qədər sənin gözündə kiçilərsə Allahın dərgahında bir o qədər böyüyər və nə qədər sənin gözündə böyüyersə bir o qədər də Allah qatında günah kiçilər. Rəvayətlərdə gəlir ki, Allah, Musa – *əleyhissəlam* – a vəhy edir: «Yaratdıqlarım içərisində ilk ölən İblisdir». Musa: «Nəyə görə?» deyər buyurdu. Allah: «O, Mənə asi olduğuna görə. Mənə asi olanı mən ölümlərdən sayıram». İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «Ey günahkar! Günahın fitnəsindən və onun pis aqibətindən əmin olma. And olsun ki, günahdan sonra günah etmək etdiyin günahdan daha böyükdür. Günah edərkən sağında və solunda olan mələklərdən utanmamağın etdiyin günahdan daha böyükdür. Allahın sənə nə edəcəyini bilmədiyən halda gülməyin etdiyin günahdan daha böyükdür. Günahı etdikdə günahınla sevinmək daha böyük günahdır. Edə bilmədiyən günahdan ötrü üzülməyin daha böyük günahdır. Günah etdiyin zaman küləyin qarının pərdəsini əsdirdiyi zaman qorxmağın Allahın səni daima görə və qəlbinin bundan qorxmamasından daha böyükdür. Vay olsun sənə! Əyyubun günahı nə idi ki, Allah bədəninə xəstəlik və malına isə yoxluq göndərdi? Bir kimsə zalıma qarşı ondan kömək istəmiş o da zalımı zülmündən çəkindir-məmişdi. Bu üzəndən də Allah onu müsibətə qər qəttdi». Vəhb rəvayət edir ki: «Allah Bəni İsrail Peyğəmbərlərinə buyurmuşdu: «Mənə itaət edildikdə razı qalırım. Razı qaldıqda bərəkət verirəm. Bərəkətimin də sonu yoxdur. Mənə asilik ediləndə isə qəzəblənirəm. Qəzəbləndikdə isə lənət edirəm. Lənətim də yeddi (nəsilə) uşağa da çatır». Aişə - *radiyallahu anha* – Muaviyə - *radiyallahu anhu* – ya məktub yazaraq deyir ki: «Əgər bəndə günah edərsə insanların ona olan tərifi məzəmmətə çevrilər». Əbu Darda - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Hər bir insan özü də hiss etmədən möminlərin qəlblərinin onu lənətləməsindən çəkinməlidir. Bu nədən baş verir bilirsinizmi? Bəndə heç kimsənin görmədiyi bir yerdə Allaha qarşı üsyanlar edir və heç fərqi də varmıdan Allah möminlərin qəblərinə ona qarşı nifrət hisslərini qoyur». Abdullah b. Əhməd atasının Zuhd kitabında Muhəmməd b. Sirin – *rahmətullahi aleyhi* – dən bunu zikr etmişdi: Muhəmməd b. Sirin – *rahmətullahi aleyhi* – götürdüyü borca görə üzüldü və dedi: «Mən bu qədər 40 il əvvəl etdiyim bir günah üzündən olduğunu bilirəm». Sələflər deyirlər ki: «Hər kim Allahdan qorxarsa Allah onu hər şeydən qoruyar, Kim də Allahdan qorxmazsa O da onu hər şeydən qorxudar. Allah məxluqatı yaratdıqda belə təqdir etmişdi: Qorxu və günah

bir-birinə bağlıdır». Həmid Muhəmməd əl-Muslih deyir ki: «Bu günlərdə meydana gələn və əmin-amanlığın qalxması, insanların qorxu və fəsad içərisində yaşamalarına səbəb olan müharibələrin səbəbi dünyanı dolduran bir çox günah və üsyanlardır. **«Allah bir şəhəri misal gətirir. O, şəhər əmin-amanlıq və arxayınçılıq içində idi. Ruzisi də hər yerdən bol-bol gəlirdi. Lakin əhalisi Allahın nemətini inkar etdi, Allah da həmin şəhərin sakinlərinə etdikləri əməllərə görə aclıq və qorxu bəlası daddırdı».** (ən-Nəhl 112).

İnsanlar etdikləri günahın təsirini həmən o anda görməzlər. Bəzən də günahın təsiri, zərəri sonra ortaya çıxır. Lakin onlar etdikləri günahı unutmuş və zənn edirlər ki, Allah onların etdiklərindən ötrü qəzəblən-məmişdir. Şair deyir ki: «Divar yıxıldıqda toz qalxmırsa, yıxıldıqdan sonra artıq onun tozu olmaz». Subhənəllah! Bu qara nöqtə neçələrini həlak etdi, neçə nemətləri yox etdi, neçə əzabları gətirdi. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qul bir günah etdiyi zaman qəlbinə qara bir nöqtə düşər. O, günahdan çəkinib tövbə edər və istiğfar diləyərsə o nöqtə silinər və qəlbi yenə də parlayar. Lakin günahını təkrar etdiyi zaman o, qara nöqtə artar. Nəhayət bütün qəlbini tutar. Allahın ayəsində olan: **«Xeyr, əslində onların qəlblərini qazandıqları günahlar qaplamışdır».** (əl-Mutaffifin 14) budur» . Əbu Darda - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Sizlər Allaha Onu görür kimi ibadət edin və özünüzi ölülərdən sayın. Bilin ki, sizə bəs edən az mal, sizi azdıran çox maldan daha xeyirlidir. Bilin ki, yaxşılıq əskilməz, günah da unudulmaz». Süleyman ət-Teymi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bir kimsə gizlində günah edərsə sabahladıqda o (günahın) zəliliyi onun üzünə çökər». Zinnun – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bir kimsə gizlində Allaha xəyanət edərsə, Allah da onun örtüyünü aşkarda açar». Bütün bələlər insanlara öz günahlarına görə baş verir. İbrət alan isə yalnız mömindir.

İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – öz dəyərlı kitabı olan «əl-Cəvabul Kəfi» adlı kitabında bu günahların zərərlərini qeyd edir.

1. Günahların zərərlərindən biri elmdən məhrum olmaqdır. Çünki elm Allahın qəblərə atdığı bir nurdu. Günah isə bu nuru söndürür. İmam Şafii – *rahmətullahi aleyhi* –, İmam Məlik – *rahmətullahi aleyhi* – nin yanında idi. Onun elmi, fəhmi və zəkası İmam Məliki – *rahmətullahi aleyhi* – heyrətləndirmişdir. İmam Məlik: «Mən görürəm ki, Allah sənın qəlbınə bir nur vermişdir. Sən də bu nuru günahın zülməti ilə söndürmə». Buna görə də İmam Şafii – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Şikayət etdim

---

Tirmizi 3334, İbn Məcə 4344, Musnəd 2/197, Beyhəqi «Sünən» 10/189, İbn Hibban 2448, Həkim 2/517, əl-Albani «Səhih Sünnən Tirmizi» 3/127.

Vəkiyə hifzimin zəifliyindən, tövsiyəsi bu oldu: «Əl çək asiliyindən». Sonra bəyan etdi: «Elm deyərlər nura, Allahın nuru verilməz asi qula» .

2. Günahlar ruzidən məhrum olmağa səbəbdir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Həqiqətən də qul etdiyi günahına görə ruzidən məhrum qalır» . İnsan öz əlləri ilə etdiyi günahlarına görə ruzidən məhrum olur. Allahdan qorxmaq ruzini gətirdiyi ki, Təqvanı tərk etmək fəqirliyi (kasıblığı) gətirir. Ona görə də Allahın ruzisini gətirən şey günahları tərk etməkdir. **«Əgər şükür etsəniz sizə olan nemətimi artıracağam. Yox əgər nankorluq etsəniz mənim əzabım həqiqətən də siddətlidir».** (*İbrahim 7*).

3. Günahlar insan ilə Allah arasında sıxıntının (soyuqluğun) yaranmasına səbəbdir. Günahlar elə bir sıxıntı verir ki, heç bir ləzzət bunun yerini verə bilməz. Hətta bütün dünyanın ləzzətləri toplansa da belə bu sıxıntı aradan qaldıra bilməz. Günahları tərk etmək sadəcə bu sıxıntıya görə olsaydı ağıllı insan bunu tərk edərdi. Bir kişi sələflərdən birinə qəlbində olan sıxıntıdan şikayət edir. O, da deyir ki: «Əgər sən sıxıntı tapmısan bu günahlardandır. Günahları tərk et ki, sıxıntıdan qurtarasan». Qəlbə yalnız günaha görə sıxıntı gəlir. Kömək istənilən isə Allahdır.

4. Günahların zərərlərindən biri də günahkarın özü ilə insanlar arasında sıxıntı (soyuqluğun) yaranmasıdır. Elm əhlinə, xeyir əhlinə qarşı olan sıxıntıdır. Görürsən ki, belə bir insan özü ilə onlar arasında bir sıxıntı duyur. Hər dəfə də bu sıxıntı çoxaldıqda o kimsə xeyir əhlindən uzaqlaşır. Onların məclislərindən, onlardan faydalanmaq bərəkətindən məhrum olur. Şeytanın dəstəsinə yaxınlaşır. Nə qədər Rəhmanın dəstəsindən uzaqlaşarsa bir o qədər də şeytanın dəstəsinə yaxınlaşar. Bu sıxıntı o, qədər güclənər ki, artıq ona hakim kəsilər. Hətta bu sıxıntı özü ilə yoldaşı, uşaqları və qohum əqrabaları arasında yaranar. Hətta özü ilə nəfəsi arasında soyuqluq yaranır. Artıq sən belə bir kimsəni özündən uzaqlaşmış, tək (yalqız) qalmış görürsən. Sələflər deyirlər ki: «Mən Allaha asi oluram, günah edirəm və bunun təsirini də həyat yoldaşımın və heyvanımın əxlaqında görürəm».

5. Günahlar işlərin ona qarşı çətinləşməsinə səbəbdir. İşlərinin çətinliyə düşməsi. Hər hansı bir işə yönəliyə ya onun bağlı olduğunu görür, ya da çətinləşdiyini görür. Kim ki, Allahdan qorxarsa Allah onun işlərini asanlaşdırar. Kim də Təqvanı - *Allah qorxusunu* - tərk edərsə

«Məalimu Fi Tariqi Tələbəil Elm» səh. 31.

Əhməd 5/277-280, Tirmizi 2/20, İbn Məcə 4042.

Allah da onun işlərini çətinləşdirər. Çox təəccüblüdür ki, insan xeyir qapılarının onun üzünə bağlandığını görür, çətinlikləri görür, lakin bu çətinliklərin haradan gəldiyini və nəyə görə işlərin ona qarşı bağlandığını görmür və bilmir.

6. Günahlar insanın qəlbində zülmətin hiss olunmasına səbəbdir. Qaranlıq gecədə gözü ilə zülməti hiss etdiyi kimi qəlbində də o zülməti hiss edir. Artıq bu zülmət hissi zülmətə çevrilir. Həqiqətən də itaət nurdur, günahlar isə zülmətdir. Nə qədər zülmət çoxalarsa insanın heyreti, çaşqınlığı da artar. O, bimədən bidətə, zəlalətə, həlak edici günahlara düşər. Artıq o, gecənin qaranlığında tək başına dolaşan kor kimidir. Bu zülmət qəlbə o qədər güclənər ki, gözündə də bürüzə verər. Sonra daha da gücləndikcə zülmət üzünə hakim olar. Artıq insanın üzündə hər bir kəsin görə biləcəyi bir qaraltıya dönər. İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Həqiqətən də yaxşı əməllər üzə nur, qəlbə nur, ruzini çoxaldır, bədənə qüvvət verir və insanların qəlbində sənə qarşı məhəbbət yaradır. Pis əməllər isə üzdə zülmət, qəlbə və qəbirdə qaranlıq, ruzini azaldır, bədəni zəiflədir və insanların qəlbində sənə qarşı nifrət yaradır».

7. Günahlar qəlbi və bədəni zəiflədir. Qəlb o, qədər zəifləyir ki, həyat oradan qalxır. Artıq o, ölü qəlb olur. Bədənə gəldikdə isə möminin qüvvəsi qəlbindəndir. Qəlbi nə qədər güclü olarsa bədəni də bir o qədər güclü olar. Günahkarın isə bədəni nə qədər güclü olarsa ehtiyac vaxtı bədəni ona xəyanət edər. Sən Farslar və Rumlular haqqında fikirləş. Bu qədər səltənətin, var-dövlətin sahibləri iman əhlinin qarşısında necə zəlil oldular.

8. Günahlar insanı itaətdən məhrum edir. Günahlar insanı itaətdən yayındırır. İtaətə aparan yolun qarşısını kəsir. İtaətdən məhrum olur. Günahların səbəbi ilə bir çox itaətdən məhrum qalır. O itaətlər ki, onun üçün dünya və içindəkilərdən də xeyirli idi. Günahın insanı itaətdən məhrum etməsindən başqa heç bir cəzası olmasaydı da belə, bu cəza olaraq kifayət edərdi. Günah insanın itaət yolunu kəsir. Onu bir, iki, üç və s. itaətlərdən məhrum edir. Nəticədə günah hər biri dünya və içindəkilərdən də xeyirli olan bir çox itaətin edilməsinə əngəl olur. İbnul Covzi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Günahkar kimsə bədəninin sağlam və malının çox olmasına baxaraq etdiyi günahın cəzasının verilməyəcəyini zənn edir. Halbuki cəzalandırılmasından xəbəri olmaması belə bir cəzadır». Vəhb b. Vərdədən soruşurlar: «Günah edən biri ibadətənin dadını ala bilirmi?». O: «Xeyr, dada bilməz. Hətta günaha niyyətli olan belə ibadətənin dadını ala bilməz». İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – dan: «Gecə namazlarına dura bilmirəm?» deyər soruşdular. O: «Günahlar

qoymur» dedi. Sufyan əs-Souri – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Etdiyim bir günaha görə beş ay gecə namazından məhrum qaldım».

9. Günahlar insanın ömrünü qısaldır və ömrün bərəkətini silir. Yaxşı əməllər ömrü uzatdığı kimi, günahlar da ömrü qısaldır. Alimlər bu mövzuda ixtilaf ediblər. Bir qrup deyir ki: «Ömrün qısaldılması onun bərəkətinin getməsi və silinməsidir. Bu da günahın təsirinin bir növüdür. Bu görüş doğrudur. Çünki ömrün bərəkətinin getməsi günahların səbəbindəndir». Bir qrup da demişlər ki: «Günahlar ruzini azaltdığı kimi, ömrü də azaldır. Allah ruzinin artırılması üçün çoxlu səbəblər qoymuşdur ki, bu da ruzini artırır və çoxaldır. Həmçinin ömrün də çoxalması üçün çoxlu səbəblər vardır ki, onu artırır və çoxaldır. Ömrün bəzi səbəblərdən azalması kimi, bəzi səbəblərlə artması da vardır. Ruzi, əcəl, xoşbəxtlik, bədbəxtlik, xəstəlik, şəfa, zənginlik və kasıblıq hər nə qədər Allahın qədəri ilə olsa da bütün bunlar səbəblərə bağlı olaraq təqdir edilmişdir». Üçüncü qrup isə demişlər ki: «Günahların təsiri deyildikdə, ömrün bərəkəti silinir deyildikdə buradan qəlbin həyatının yox olması qəsd olunur. Buna görə də Allah kafiri diri deyil ölü saymışdır: «**Onlar ölüdürlər, diri deyillər...**». (*ən-Nəhl* 21). Həqiqi həyat qəlbin həyatıdır. İnsanın ömrü də onun həyatının müddətidir. Onun ömrü Allaha bağlandığı, Allaha yönəldiyi və Allaha itaətlə keçirdiyi günləri sayılır. İnsanın ömrünün anları, saatları yalnız bu anlardır. Yaxşılıq, təqva, itaət insanın ömrü olan bu vaxtları artırır. O da onun ömrünün həqiqətidir. Bu anlardan geridə qalanları isə onun ömrü deyildir. Əgər insan Allahdan üz döndərərsə, günahlarla məşğul olarsa onun həqiqi həyatının günləri yoxa çıxaraq zay olar. Bunun da (itirdiyinin) səmərəsini Qiyamət günü bu sözləri dediyi zaman tapacaqdır: «**Kaş ki, mən həyatım üçün əməl təqdim edərdim**». (*əl-Fəcr* 24). Əgər o, xeyir əməllərə yönəlməzsə artıq o, ömrünün hamısını itirmişdir. Ömrü boşa getmişdir. Əgər onun dünya və axirət xeyirlərinə çalışması varsa və əgər o, günahlara davam edərsə günahlar sayəsində onun yolu uzanar. Çünki günahlar sayəsində maneələr yaranır və xeyir səbəbləri də onun üçün çətinləşir. Onun ziddi, günahlarla məşğul olduğuna görə. Bu da insanın ömründən həqiqi naqisləşməkdir.

Bu məsələnin sirri nədir? Həqiqətən də insanın ömrü yaşadığı günlərdir. Onun həyatı ancaq Rəbbinə yönəlməsi, Allahı sevməklə, Allahı zikir etməklə və Allahın razılığını qazanmaqla sevinc və bolluq içində yaşamasından ibarətdir. Bu vaxt da onun həyatı sayılır.

10. Günahlar günah doğurur. Günahlar onun mislində başqa günahları əkir. Hətta o dərəcəyə çatır ki, insanın o günahdan çıxması, uzaqlaşması çətinləşir. Sələflər deyir ki: «Günahların cəzalarından biri də o günahdan

sonra bir günahın da meydana gəlməsidir. Yaxşı əməlin də mükafatı ondan sonra başqa bir yaxşı əməlin meydana gəlməsidir». Əgər insan yaxşı əməl edərsə digər yaxşı bir əməl deyər: «Məni də et!». Ona da əməl edərsə üçüncü yaxşı bir əməl deyər ki: «Məni də et!». Beləliklə də o kimsənin savabı artar və qazancı çoxalar. Günahlar da belədir. Hər dəfə insan günah etdikdə digər bir günah deyər: «Məni də et!». Yaxşı əməl edən insan itaətləri tərk edərsə nəfsi sıxılır. Bu geniş dünya ona dar gələr. Özünü sudan çıxan balıq kimi hiss edər. İtaəti tərk edən insan da itaəti tərk etdikdə o balığa oxşayır. Bu vəziyyətdən yalnız ona (itaətə) döndükdə qurtular. Ona dönüncə rahatlaşar, hüzur tapar və sevinər.

Günahkar insan da günahı tərk edib itaətə yönəlsə yenə də onun nəfsi sıxılır, sinəsi daralar. Hətta günaha qayıdana qədər. Bəzi fasiqlər vardır ki, onlar günahları heç bir ləzzət tapmadan, ona yönəldən heç bir səbəb olmadan sırf günahdan ayrı qalmağın verdiyi acıdan ötrü günaha qayıdırlar. Nəyə görə bunu edirlər? Nə ləzzət vardır, nə də ona aparıcı bir yol. Ondən (günahdan) uzaq olduğuna görə ağır çəkir və ona yönəlir. Bəndə bu itaətdə o qədər çalışır, əziyyət çəkər ki, artıq bu itaət onun qanına keçər, itaəti sevər və ona vərdiş edər. Onu hər şeydən üstün tutar və Allah ona Öz rəhməti ilə mələklər göndərər ki, onu doğru yola yönəlsinlər, onu həvəsləndirsinlər. Mələklər onu yatdığı və oturduğu yerdən qaldırır itaətə yönəldərlər. Günahkar insan isə günaha öyrəndiyinə görə Allah ona şeytanlar göndərər ki, onu davamlı olaraq günahlara sövq edərlər. Bu da bəndəyə ən qorxulu olanıdır.

11. Günahlar qəlb in iradəsini zəiflədir. Artıq qəlb zəifləyərsə günaha olan istək (iradə) güclənər. Get-gedə onun tövbəyə olan istəyi də zəifləyər. O qədər zəifləyər ki, artıq tövbəyə olan istəyi bütünlüklə qəlbindən çıxar. Hətta o dərəcəyə çatır ki, onun yarısı ölsədə belə tövbə etməz. Artıq bu kimsə etdiyi bir çox günaha görə dil ucu yalançıların tövbəsini edər, qəlb isə günaha bağlıdır, günaha davam edir, fürsət tapan kimi ona qayıdır. Bu da xəstəliklərin ən böyüyüdür və həlakə ən yaxınıdır.

12. Günahların zərərindən bir də qəlb in günahları çirkin görməməsidir. Qəlbə günaha qarşı olan nifrət azalır. Artıq günah adətə çevrilir. Artıq insanların onu görmələri və haqqında danışmaları onu qorxutmaz və bunu pis də qarşılamaz. Bu hal fasiqlərə görə əyləncənin zirvəsi və zövqüdür. O dərəcəyə çatır ki, günahı etdikdə onu pis də qarşılamır. Bu günahla fəxr edir. Bilməyənlərə onu danışır. Ey filankəs! Mən belə-belə günah etmişəm! Bu növ insanlar bağışlanılmayacaqlar. Nəyə görə? Belə bir insanların qarşısında çox vaxt tövbə yolu bağlanır. Tövbə etməyə müvəffəq olurlar. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* -

rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ümmətimin hər bir üzvü (Allah) tərəfindən əfv olunmuşdur. Yalnız aşkara günah edənlərdən başqa. Onlar əfv olunmamışlar. Günahı aşkara edənlərdən biri gecə vaxtı günah edər. Sonra Rəbbi o günahı insanlın gözündən örtmüş olduğu halda səhərə çıxar. Səhəri o qul: «Ey filan! Mən bu gecə belə-belə günahlar etdim» deyər. Halbuki Rəbbi onun günah işini örtbasdır edərək gecələmişdir. Səhəri isə Allahın örtüyü gizlilik pərdəsini qaldırmışdır» .

13. Bu günahların hər biri Allahın həlak etdiyi ümmətlərdən bir mirasdır. Lut qövmünün əməli bu qövmdən qalıb, yer üzündə fitnə-fəsad, təkəbbürlük Fironun qövmündən qalıb, təkəbbürlük, lovğalıq Hud – *aleyhissəlam* – ın qövmündən qalmışdır. Günahkar insan bu ümmətlərin bəzilərinin paltarını geyinmişdir. Onlar da Allahın düşmənləridirlər. Abdullah b. Əhməd öz atasından «Zuhd» kitabında Məlik b. Dinardan – *rahmətullahi aleyhi* – rəvayət edir ki: «Allah İsrail oğullarından bir Peyğəmbərə vəhy etdi: «Qövmünə söylə, düşmənlərimin girdikləri yerə girməsinlər, düşmənlərimin paltarlarını geyinməsinlər, düşmənlərimin mindiklərinə minməsinlər və düşmənlərimin yedikləri yerlərdə yeməsinlər. Yoxsa onlar kimi düşmənlərim olarlar». Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bir qövmə oxşayarsa o da onlardandır» .

14. Günahlar qulun Allah qatında dəyərsizləşməsinə və Allahın gözündən düşməsinə səbəbdır. Həsənül Bəsri – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Onlar Allaha dəyərsiz olduqları üçün Ona asi oldular. Onun yanında dəyərləri olsaydı Allah onları qoruyardı». Qul Allaha görə dəyərsizləşərsə ona heç kimsə dəyər verməz. «**Allahın alçaltdığı kimsəni heç kəs yüksəldə bilməz. Həqiqətən Allah dilədiyini edər.**» (*əl-Həcc 18*). Hətta insanlar o alçalmışlara ehtiyaclarından və ya şərlərindən qorxduqlarından ötrü zahirən onlara hörmət göstərsələr də həqiqətdə isə o alçaqlar insanların qəlblərində ən aşağı kimsələr olaraq qalırlar.

15. Qul nə qədər çox günah edərsə günahlar onun gözündə balacalaşar, yüngülləşər. Günah etməkdən insanın gözündə günahın kiçilməsi həlakın əlamətindəndir. Günah insanın gözündə nə qədər kiçik görünərsə bir o qədər Allah qatında böyük və əzəmətli olar. İbn Məsud - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Mömin günahlarını dağ boyda görər və sanki o, dağın üstünə

Müslim 2990.

Buxari, Müslim, Musnəd 2/50-92, əl-Albani səhih.

düşəcəyindən qorxar. Günahı kiçik görən facir isə işlədiyi günahı burnun üzünə qonan milçək kimi görər» .

16. Günahkarın etdiyi günahın zərərləri özündən başqa insan və heyvanlara da toxunar. Günahlarının səbəbinə görə özü və başqaları da yanır. **«Əgər Allah insanları etdikləri günahlara görə cəzalandırsaydı, yer üzündə bir canlı da belə qoymazdı».** (Fatir 45, ən-Nəhl 61). İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir qövüm zəkat malını verməzlərsə onlara səmadan yağış yağması əngəllənər və əgər heyvanlar olmasa onlara heç bir şəkildə yağış yağmazdı» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Günahkar bir qul öldüyü zaman qullar da, ölkələr də, ağaclar da, heyvanlar da ondan rahat olarlar» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Nəfsim əlində olan Allaha and olsun ki, hətta quş da zalımın zülmünə görə yuvasında ölür». Mücahid – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Həqiqətən də heyvanlar Adəm övladının günahkarına lənət edirlər. Quraqlıq şiddətlənəndə heyvanlar günahkara lənət edirlər. Bunlar Bəni Adəmin günahlarına görədir» deyirlər. İkrimə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Yerin heyvanları, həşəratları, hətta böcək və əqrəblər də deyirlər ki: «Adəm övladının günahlarına görə biz yağışdan məhrum qaldıq». Beləcə, insana günahının cəzası azmış kimi bir də heç bir günahı olmayanların lənətinə məruz qalır.

17. Günahlar insanda zəlillik yaradır. Həqiqi izzət Allaha itaətdədir. **«Hər kəs (dünyada) izzət-qüdrət, şərəf-şan istəsə (bilsin ki, dünyada da. Axirətdə də) bütün izzət-qüdrət, şərəf-şan ancaq Allaha məxsusdur...».** (Fatir 10). O izzəti Allaha itaət etməklə axtarın. İnsan itaəti yalnız Allaha itaətdə tapar. Buna görə də sələflər dualarında deyərdir ki: «Allahım Sən məni itaətinlə izzətləndir, günahlarla zəlil etmə». Allah mütləq Ona asi olanı zəlil edəcəkdir. Həsənül Bəsri – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Allah ona üsyan edənləri mütləq zəlil edər». Abdullah b. Mubərək – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Mən gördüm ki, günahlar qəlbi öldürür. İnsana zəlillik gətirir. Günahları tərک etmək isə qəlbin həyatıdır. Sənə xeyirli olan odur ki, günahlara qarşı çıxasan. Dini korlayan padşahlar, pis alimlər və pis abidlərdən başqasıdırımı?».

18. Günahlar sahibinin aqlını ifsad edər. Həqiqətdə isə aqlın bir nuru vardır. Günah isə aqlın nurunu söndürür. O nur sönərsə artıq aql naqisləşər. Sələflər deyirlər ki: «Heç kəsin aqlı yox olmadıqca Allaha asi

---

Buxari.

Əhməd, əl-Albani «Səhih Silsilə» 106.

Müslim 2/656, H. 950.

olmaz». Bu açıqca görülən bir şeydir. Çünki ağı başında olsaydı onu günah etməkdən çəkindirərdi. O günahkar bilir ki, Allahın ovcunda və nəzarəti altındadır, mələklər onun əməllərinə şahiddirlər yenə də günahlara davam edir. Günah səbəbilə qaçırdığı dünya və axirət xeyirləri, günahı etməklə əldə etdiyi sevinc və zövqdən qat-qat çoxdur. Heç də ağıllı insan bu ləzzətləri buraxaraq bir parça zövq ilə dəyişə bilermi?

19. Günahlar qəlbi möhürləyir. Günahlar çoxalarsa sahibinin qəlbini möhürləyər və o qafillərdən olar. Sələflər bu ayə barəsində demişlər: «*Xeyr, əslində onların qəlblərini qazandıqları günahlar qaplamışdır (pasla örtmüşdür)*». (*əl-Mutəffifin 14*). Bu da günahdan sonra günahın işlənməsidir. Həsənül Bəsri – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Günahın üstündən günahın işlənməsi qəlbini kor olmasındır». Qəlb günahdan, Allaha asi olmaqdan pas atır. Əgər günah çoxalarsa pas qəlbə hakim olar və nəticədə: «*Ran*» - pas adlanan hala gələr. Bütün qəlbi бүriyər. Pas o qədər çoxalar ki, sahibinin qəlbine damğa və kilit kimi vurular. Artıq qəlb örtük, pərdə içərisində olar. Əgər bu günah işləmək ona düz yolu tapdıqdan sonra hasil olarsa artıq o qəlb əksinə çevrilər. Bu şəkildə altı üstünə çevrilmiş olar. Bu anda onun düşməni onu dost tutar və istədiyi yerə onu yönəldər.

20. Günahlar insanı Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in lənəti altına daxil edir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – böyük günah sahiblərini lənətləmişdir. Belə ki, böyük günah sahibləri bu lənətin altına girməsinə daha layiqdirlər.

1) Riba Yeyən, Verən, Yazan Və İki Şahid: İbn Məsud - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah riba yeyənə, verənə də lənət etsin. Dəllala və iki şahidə də» .

2) Rüşvət Alan Və Verən: (Abdullah b. Amr) Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah lənət edib rüşvət alana da, verənə də» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Məhkəmədə rüşvət alan və rüşvət verənə Allah lənət etsin» .

3) Oğurluq Edənə: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Yumurta oğurladıqda və ip oğurladıqda əli kəsilən oğruya Allah lənət etsin» .

Müslim 1597,1598, Bəğavi «Şərhu Sunna» 8/54.

İmam Əhməd 2/212, İbn Məcə 2313, Tirmizi 13337, Əbu Davud 3080.

İmam Əhməd «Musnad» 2/387, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 5069.

Müslim 1978, Fəthul Bəri 12/81.

4) Allahdan Qeyrisinə Qurban Kəsənə: Amir b. Vəsilə - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Bir dəfə mən Əli b. Əbu Talib - *radiyallahu anhu* – nun yanında idim. Bir kişi onun yanına gələrək soruşdu: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – sənə sirr olaraq heç nə deməyib?». Əli - *radiyallahu anhu* – qəzəblənərək dedi: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – gizli olaraq mənə heç bir şey deməyib. Yalnız bu dörd şeydən başqa». Kişi: «Ey əmirəlmöminin onlar nədir?» deyərək soruşdu. Əli: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allahdan qeyrisinə qurban kəsənə Allah lənət etsin» .

5) Valideynləri Lənətləyənə: Əli - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – mənə dörd şeyi buyurdu: «Allah lənət etsin valideynlərini lənətləyənə» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Valideynləri təhqir etmək ən böyük günahlərdəndir (Başqa rəvayətdə lənətləmək)». Səhabələr: «Ya Rəsulullah! Məgər insan öz valideynlərini təhqir edə bilərmi?» deyərək soruşdular. Peyğəmbər: «Bu onun valideynlərini təhqir edir, o da qayıdaraq onun valideynlərini təhqir edir» deyərək buyurdu .

6) Yenilik Edənə (Bidətçiyə) Sığınacaq Verənə: Əli - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – mənə dörd şeyi buyurdu: «Allah lənət etsin yenilik edib dini dəyişənə (bidətçiyə, cinayətkara) sığınacaq verənə» .

7) Yerin Əlamətlərini Dəyişənə (Torpaq Sərhədlərini): Əli - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – mənə dörd şeyi buyurdu: «Allah lənət etsin ərazilərin sərhədlərini dəyişdirən kimsəyə» .

8) Bir-Birinə Bənzəmək İstəyən Kişi Və Qadınlara: İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – lənət edib kişiyə bənzər qadınlara və qadınlara bənzər kişilərə (və ya bir-birilərinə oxşamaq istəyənlərə)» .

9) Bir-Birinə Geyimdə Bənzəmək İstəyən Kişi Və Qadınlara: Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah lənət edib qadın paltarını geyinən kişilərə və kişi paltarını geyinən qadınlara» .

Müslim 1978, İmam Nəvəvi «Şərh səhih Muslim» 13/150.

Müslim 1978, İmam Nəvəvi «Şərh səhih Muslim» 13/150.

Buxari 10/338, Müslim 90, Əhməd 2/164.

Müslim 1978, İmam Nəvəvi «Şərh səhih Muslim» 13/150.

Müslim 1978, İmam Nəvəvi «Şərh səhih Muslim» 13/150.

Fəthul Bəri 10/332.

Əbu Davud, Həkim, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 5905.

10) Homoseksualizim: İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah Lut qövminin əməli ilə məşğul olanlara lənət eləsin (bu kəlməni üç dəfə təkrar etdi)» .

11) Qəbirləri Ziyarət Edən Qadınlar: (Əbu Hureyrə) İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah lənət edib qəbirləri tez-tez ziyarət edən qadınlara» .

12) Qəbirlərin Üstündə Şam Yandıran Və Orada Məscid Tikənlərə: İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah lənət edib qəbirlərin üstündə şam yandıran və məscid tikənlərə» .

13) Qadının Ərinə Olan İtaətsizliyi: Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ər öz yoldaşını yatağa dəvət etdiyi halda qadın itaətsizlik edib gəlməzsə və əri qəzəbli yatarsa mələklər səhərə qədər o qadını lənətlilər (Başqa rəvayətdə: Qadın yatağa qayıdana qədər)» .

14) Müsəlmanın Üstünə İti Bir Şey Qaldırmaq: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bir müsəlman qardaşını (qorxutmaq niyyətilə) dəmir silah ilə işarə edərsə doğma qardaşı olarsa da belə silahı əlindən buraxana qədər Allahın mələkləri ona lənət edərlər» .

15) Döymə Vuran Və Vurduran: İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah lənət edib döymə vuranlara və vurduranlara» .

16) Qaşlarını Alanları: İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah lənət edib qaşlarını didənlərə» .

17) Qadına Arxadan Yaxınlaşanlara: Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qadınla arxadan əlaqədə olan lənətlənmişdir» .

18) Dişləri Seyrəldənlərə: İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah lənət edib dişlərini seyrəldənlərə» .

İmam Əhməd «Musnəd».

Əhməd, Nəsəi, Tirmizi, İbn Məcə, Əbu Davud.

Əbu Davud, Tirmizi, Nəsəi, İbn Məcə, Əhməd.

Buxari, Fəthul Bəri 6/314, Müslim.

Müslim 2617.

Buxari 5193, «Fəthul Bəri» 10/293, Müslim.

Buxari, Müslim.

İmam Əhməd «Musnəd» 2/479, Səhihul Cəmi 5864.

Buxari, Müslim.

19) İki Lənət Gətirən: Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İki lənət gətirən şeydən çəkinin». Səhabələr: «Ya Rəsulullah! Nədir o iki şey?» deyər soruşdular. Peyğəmbər: «İnsanların gəlib-getdiyi (yolun üstündə) və dincəlmək üçün kölgələndikləri yerdə ehtiyacı ödəmək» .

20) Şivən Qoparan Qadınlara: Əbu Usamə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah lənət edib üzünü və paltarını cıran və şivən qopararaq ağlayan qadınlara» .

21) Səhabələri Söyən: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mənim səhabələrimi söyəne Allahın, mələklərinin və bütün insanların lənəti çatar» .

22) Qəbirləri Qarət Edənlərə: Aişə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah lənət etsin qəbirləri qarət edən kişi və qadınlara» .

23) Heyvanlara Oxşamaq İstəyənlərə: İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah lənət edib heyvanlara oxşamaq istəyənlərə» .

24) Heyvanları Vurmaq: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah lənət edib heyvanların üzlərinə vuranları və üzlərinə damğa qoyanları» .

25) Muhallil Və Muhalləhul Ləhu: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah lənət edib ərindən ayrılmış qadının öz ərinə qayıtmasını halal görəne və həmçinin də bu işi gördürənə» .

26) İçki İçənlərə: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah lənət edib içki içənə, süzənə, satana, alana, sıxana, qarışdırana, paylayana, saxlayana və ondan gələn gəliri xərcləyəne» .

27) Surət Çəkənlərə: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah lənət edib surət çəkənlərə» .

Müslim.

İbn Məcə.

Təbərani, əl-Albani «Səhhul Cəmi» 6285.

Beyhəqi.

Səhih Sünnən Nəsəi 4139.

Şərh Müslim 14/342, Əbu Davud, Səhih Silsilə 1549.

İmam Əhməd 1/450,451, Əbu Davud 2076, Tirmizi 1119, İbn Məcə 1935, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 5101.

¹⁶⁰ Əbu Davud, Həkim.

¹⁶¹ Fəthul Bəri 10/293.

28) Canlı Olan Bir Şeyi Hədəf Edənlərə: İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah lənət edib canlı olan bir şeyi hədəfə alanı» .

29) Sala Düzəldənlərə: Ömər - *radiyallahu anhu* – Səmuranın şərab satdığını eşidincə dedi: Allah Səmuraya lənət etsin. Məgər o, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in nə buyurduğunu eşitməyibmi? «Allah lənət edib Yəhudilərə hansı ki, onlar ölmüş heyvan yağlarının haram olunmasına baxmayaraq onları əritdilər və satdılar»¹⁶³. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah bir qövmə bir şeyin yeyilməsini haram etdikdə ondan gələn gəliri də haram edir»¹⁶⁴.

30) Dünya Lənətlənmişdir: Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Dünya lənətlənmişdir. İçində olan hər bir şey də lənətlənmişdir. Yalnız (elm) öyrənən və öyrədəndən başqa» .

31) Parik Taxanlara: Aişə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, cavan bir qadın ərə getdikdən sonra xəstələnir və bu xəstəlik nəticəsində saçları tökülür. İnsanlar da onun üçün parik düzəltməyi qərara alırlar və bu haqda Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən soruşurlar. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah parik taxana da, taxdırana da lənət etsin» .

32) Ədalətsiz Əmir: Əbu Burza - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Xəlifəlik Qureyşdən olmalıdır. Onlardan rəhm istənilədikdə onlar mərhəmətli olmalıdırlar. Vəd verdikləri zaman vədlərini yerinə yetirməlidirlər. Hökm oxuduqda ədalətli olmalıdırlar. Əgər kimsə bu cür hərəkət etməzsə onun üzərinə Allahın, mələklərin və bütün insanların lənəti yağar» .

33) Koru Yolundan Azdıranlara: İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Koru yolundan azdıran adama Allah lənət etsin» .

34) Məclislərin Ortasında Əyləşənlərə: Huzeyfə b. Yəmən - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – halqaların (məclislərin) ortasında əyləşənləri lənətliyəb» .

---

¹⁶² Müxtəsər Səhih Müslim 1248.

¹⁶³ Fəthul Bəri 6/496, Müslim 159/81,1582.

¹⁶⁴ Səhih Əbu Davud 3488, Səhihul Cəmi 5107.

¹⁶⁵ Tirmizi 2322, əl-Albani "Səhih".

¹⁶⁶ Fəthul Bəri 10/374.

¹⁶⁷ İmam Əhməd «Musnəd» 4/421, əl-Albani «İrvalul Cəlil» 2/301.

Buxari «Ədəbul Muftrəd» 892, əl-Albani "Həsən".

Əbu Davud 4826, əl-Albani "Zəif".

35) Atasından Başqasına Nisbət Edilənləri: Əli - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «Bizdə Allahın Kitabı və (əlimdə) olan bu səhifədən başqa bir şey yoxdur. Səhifənin içində Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – belə buyurduğu yazılmışdır: «...Hər kim atasından başqasına nisbət edərsə özünü artıq Allahın, mələklərin və bütün insanların lənəti onun üzərinə olar və ondan nə fərz, nə də nafilə qəbul olunar» .

36) Musiqi Səsi: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İki səs həm bu dünyada, həm də axirətdə lənətlənmişdir. Tütək səsi – sevinc günündə və bir də müsibət anında şivən qopararaq ağlamaq» .

37) Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – başlarını (daz) qırxaqları və bir də şivən qopardaraq paltarlarını cıranları lənətləmişdir» .

38) Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ərinə qarşı yoldaşını, ağasına qarşı köləsini qızıqdıraraq çıxardan bizdən deyildir» .

21. Allahın lənət etdikləri: Allah yer üzərində fitnə-fəsad törədənləri və qohumluq əlaqələrini kəsənləri, Peyğəmbərlərə əziyyət verənləri lənətləyib. «*Əgər üz döndərsəniz, sizdən yer üzündə fitnə-fəsad törətmək və qohumluq tellərini qırmaq gözlənilməzmi? Onlar Allahın lənət elədiyi kar və gözlərini kor etdiyi kimsələrdir. Onlar Quran barəsində düşünməzlərimi? Yoxsa ürəklərinə kilid vurulmuşdur*». (*Muhəmməd* 22-24). Allah öz kitabında nazil etdiyi ayələri gizlədənləri, doğru yolu gizlədənləri lənətləyib: Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «Allahın bu iki ayəsi olmasaydı mən heç bir hədis rəvayət etməzdim: «*Allah kitab əhlindən siz onu gizlətməyib insanlar üçün aydınlaşdırmalısınız deyə əhd aldığı zaman onlar bu əhdə arxa çevirdilər*». (*Ali İmran* 187). «*Kitabda insanlara aşkar etdiyimiz dəlillərdən sonra göndərdiyimiz nişanələri və doğru yol göstərən ayələrimizi gizlədən şəxslər Allahın lənətinə düşər olar və bütün lənət edə bilənlər də lənət oxuyar*». (*əl-Bəqərə* 159)» . İsmətli və xəbəri olmayan mömin qadınları fahişəlikdə ittiham edənləri lənətləyib. «*Zinadan xəbəri olmayan namuslu, ismətli mömin qadınları zinada ittiham edənlər dünyada və axirətdə lənətə düşər olurlar. Onları (Qiyamət günü) çox böyük bir əzab gözləyir*». (*ən-Nur* 23). Kafirlərin yolunu müsəlmanların yolundan doğru hesab edənləri lənətləyib. Bu lənətin olması insanın bu günahları tərək etməsinə kifayətdir. «*(Ya Muhəmməd!) Kitabdan özlərinə az bir şey verilənləri görmürsənmi? Onlar Cibət və Tağuta inanır və kafirlər üçün*

Buxari 1870, Müslim 1370.

Səhihul Cəmi 3801.

Səhih Sünnən Nəsəi 1761.

Əbu Davud 2175, əl-Albani "Səhih".

Buxari, Müslim.

də: Bunlar möminlərdən daha doğru yoldadırlar – deyirlər. Onlar Allahın lənət etdiyi şəxslərdir. Allahın lənət etdiyi şəxsə isə heç bir kömək edən tapa bilməzsən». (ən-Nisa 51-52). «Allaha iftira yaxandan daha zalim kim ola bilər? Onlar Allahın hüzuruna gətirilər şahidlər belə deyirlər: Bunlar Rəbbi barəsində yalan söyləyənlərdir!». Bilin ki, zalimlər Allahın lənətinə gələcəklər!». (Hud 18). «Cənnət əhli Cəhənnəm əhlinə müraciət edib: Biz Rəbbimizin bizə vəd etdiyini haqq olaraq gördük. Siz də Rəbbinizin sizə vəd etdiyini (Cəhənnəm əzabını) gerçək olaraq gördünüzmü? Deyə soruşacaqlar. Onlar: Bəli – deyə cavab verəcəklər. Elə bu zaman onların arasından bir cərci: Allah zalimlərə lənət eləsin! Deyə səslənəcək». (əl-Əraf 44).

22. Günahlar Mələklərin və Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in duasından məhrum olmağa səbəbdir. Allah, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə mömin kişi və qadınlar üçün istiğfar (bağışlanma) diləməyi əmr etmişdir. «*(Ya Muhəmməd!) Bil ki, Allahdan başqa heç bir ilah yoxdur. (Ondan) həm öz günahlarının, həm də mömin kişi və qadınların günahlarının bağışlanmasını dilə»*. (Muhəmməd 19). Mələklərin duası: «*Ərşi daşıyanlar və onun ətrafında olanlar (mələklər) öz Rəbbini həmd-səna ilə təqdis edir, Ona inanır və möminlərin bağışlanmasını diləyərək belə deyirlər: «Ey Rəbbimiz! Sənin rəhmin və elmin hər şeyi ehtiva etmişdir. Artıq tövbə edib Sənin yolunla gedənləri bağışla, onları Cəhənnəm əzabından qoru. Ey Rəbbimiz! Onları da, atalarından, zövcələrindən və nəsilələrindən əməlisəlah olanları da özlərinə vəd buyurduğun Ədn cənnətlərinə daxil et. Şübhəsiz ki, sən yenilməz qüvvət və hikmət sahibisən. Onları pisləklərdən qoru. O gün (Qiyamət günü) pisləklərdən kimi qorusan, şübhəsiz ki, ona rəhm etmiş olursan. Ən böyük uğur və qurtuluş budur»*. (əl-Mumin 7-9). Bu da mələklərin möminlər üçün etdiyi duadır. Quran və Sünnəyə tabe olan və bu ikisindən başqa bir yol tanımayan möminlər üçün etdikləri duadır.

23. Günahlar Bərzəxdə cəzalara səbəbdir. Bu günahlar eyni şəkildə sahiblərini qəbirdə də tapır və onların oradakı həyatlarını da zəhərləyirlər. Onlardan qaçıb bir sığınacaq da tapa bilməzlər. Əgər dünyada ikən o günahlardan qaçaraq Allaha sığınsaydılar, qəbirdə də o əzabları görməkdən canlarını qurtarardılar. «*Nəhayət müsriklərdən birinin ölümü gəlib çatdığı zaman o, belə deyər: Pərvərdigara! Məni geri dünyaya qaytar. Bəlkə zay etdiyim ömrün müqabilində yaxşı bir iş görəyim! Xeyr, bu onun dediyi boş, faydasız bir sözdür. Onların önündə dirilib duracaqları günə qədər maneə (bərzəx) vardır»*. (əl-Muminun 99-100). Mucahid – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «*Bərzəx* – ölümlə dünyaya

dönmək arasında olan bir əngəldir (*Bərzəx* – ölümlə yenidən dirilmə arasında keçən zamandır)». Həsənül Bəsri – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «*Bərzəx* – sizinlə axirət arasında duran bu qəbirlərdir». Ata b. Xorasani – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «*Bərzəx* – dünya ilə axirət həyatı arasında keçən bir müddətdir». Şabii – *rahmətullahi aleyhi* – də soruşulanda ki: «Filankəs öldü». O: «O, nə dünyadadır, nə də axirətdə. O, Bərzəxdədir (Axirət əhlindən deyil, bərzəx əhlindən oldu)». İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Qəbirlərin çölü torpaq, içi isə peşmançılıqlar və əzabdır, çölü torpaq və naxışlı daşlarla döşənmişdir, lakin içi fəlakət və bəlalarla doludur». Səmurə b. Cundəb - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – sübh namazını qıldıqdan sonra hər dəfə səhabələrdən soruşardı: «Sizdən yuxu görən varmı?» Görən öz yuxusunu Allahın izni ilə ona danışardı. Bir gün səhər o, bizə buyurdu: «Həqiqətən bu gecə mənim yanıma iki nəfər gəldi və mənim onlarla getməyimi xahiş etdilər. Mən də onlarla getdim. (Bir müddətdən sonra) uzanmış bir adamın yanına çatdım. Bir də baxdıq ki, bir başqası əlində olan bir daş parçası ilə uzanan adamın üstündə dayanıb, əlində olan daşı uzanan adamın başına vuraraq başını yarıır. Daş yuvarlanıb kənara düşür. Həmin adam gedib daşı götürüb yerinə qayıdıncaya qədər uzananın başı əvvəlki (ilk) vəziyyətini alır. Sonra o, yenidən birinci dəfə etdiyini təkrarlayır. Mən: «Subhənəllah! Bunlar kimlərdir?» dedim. Onlar: «Gedək! Gedək!» dedilər. Biz yolumuza davam edərək (bir müddətdən sonra) üzü üstə uzanmış bir adamın yanına çatdım. Onun üstündə əlində dəmir qarmaq olan bir nəfər (dəmir qarmağı) üzü üstə uzanan adamın ağzına, burnuna və gözünün bir hissəsinə keçirərək boynunun ardına kimi cırırdı. Sonra üzünün o biri tərəfinə keçib oranı da boynunun ardına kimi cırdıqda digər tərəf əvvəlki vəziyyətini alır və o, birinci dəfə etdiyini yenidən təkrarlayırdı. Mən: «Subhənəllah! Bunlar kimlərdir?» dedim. Onlar: «Gedək! Gedək!» dedilər. Biz yolumuza davam edərək (bir müddətdən sonra) təndirə oxşar bir yerə gəldik. (Ravi deyir: «Zənn edirəm ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu:) Oradan uğultulu və dəhşətli səslər gəlirdi. Biz içəri baxdıqda orada lüt kişi və qadınlar gördük. Aşağıdan atəş onlara yaxınlaşdıqca onlar bağırırdılar. Mən: «Subhənəllah! Bunlar kimlərdir?» dedim. Onlar: «Gedək! Gedək!» dedilər. Biz yolumuza davam edərək (bir müddətdən sonra) bir gölün yanına çatdım. (Ravi deyir: «Zənn edirəm ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - gölün suyunun qan rəngində olduğunu buyurdu.) Baxdıq ki, göldə bir nəfər üzür. Sahildə isə biri yanında bir topa daş ilə

dayanıb. Üzən adam bacardığı qədər üzdükdən sonra yanında daş topası olan adamın yanına gəlib ağzını açar. O da daşları onun ağzına atardı. O, hər dəfə üzüb onun yanına gəldikdə ağzını açar o da daşları onun ağzına atardı. Mən: «Subhənəllah! Bunlar kimlərdir?» dedim. Onlar: «Gedək! Gedək!» dedilər. Biz yolumuza davam edərək (bir müddətdən sonra) çox iyrənc və çirkin bir adamın yanına gəldik (sən gördüyün çirkin adamların ən çirkinini). Atəşi alovlandırır və ətrafında fırlanırdı. Mən: «Bu nədir?» deyərək soruşdum. Onlar: «Gedək! Gedək!» dedilər. Biz yolumuza davam edərək (bir müddətdən sonra) içində hər növ çiçəyin olduğu, sıx və uzun ağclarla dolu bir baxçaya çatdıq. Baxçanın ortasında başı göyə doğru uzanan, başını görmədiyim uzun boylu bir adam vardı. Adamın ətrafında daha əvvəl heç görmədiyim sayda çox uşaqlar vardı. Mən: «Bunlar kimlərdir?» deyərək soruşdum. Onlar: «Gedək! Gedək!» dedilər. Biz yolumuza davam edərək (bir müddətdən sonra) böyük bir ağacın yanına çatdıq. Bundan əvvəl bundan daha böyük və gözəl ağac görməmişdim. Mənə «Ağaca qalx!» dedilər. Birlikdə o ağaca qalxmağa başladığımız. Nəhayət gəlib bir şəhərə çatdıq. Şəhər qızıl və gümüş kərpicdən tikilmişdi. Şəhərin qapılarına yaxınlaşdıq və açılmasını xahiş etdik. Qapı açıldı, şəhərə girdik. Bizi bir qrup insanlar qarşıladılar. Vücutlarının yarısı gördüklərinin ən gözəli qədər gözəl, digər yarısı isə gördüklərinin ən çirkinini qədər çirkin idi. Mənimlə gələnlər: «Gedin, o çaya girin!» dedilər. Onlar gedib çaya girdilər. Baxdım ki, bu şəhərin ortasından suyu düm ağ olan bir çay axır. Sonra onlar bizim yanımıza gəldilər. Çirkinlik onlardan getmiş və ən gözəl bir hala gəlmişlər. Mənimlə gələnlər mənə: «Bura *Cənnətul-Adn* (Ədn Cənnəti). Bu da sənin məqamındır» dedilər. Gözümü yuxarı qaldırıqda düm ağ bulud kimi bir saray gördüm. Onlar: «Bura sənin evindir» dedilər. Mən də: «*Bərəkəllahu Fikə* – Allah səni mübarək etsin! Mənə icazə verin ora girim?!» dedim. Onlar: «İndi yox. Lakin nə vaxtsa sən ora girəcəksən» dedilər. Mən onlara: «Bu gecə qərribə mənzərələr gördüm. Bu gördüyüm şeylər nədir?» dedim. Onlar: «İndi sənə onları başa salırıq» dedilər.

İlk gördüyün başı daşla yarılan insan Quran oxumağı öyrənmiş lakin onu tərk etmişdir (Qurani oxumaz və əməl etməzdi) və fərz namazlarına yatıb qalardı. Bu da onun Qiyamətə qədər görəcəyi qəbr əzabıdır. Ağzı, burnu və gözü boynunun ardına kimi cırılan insan isə səhər evindən çıxar-cıxmaz hər tərəfə yalan yayardı (yalan danışardı). Bu da onun Qiyamətə qədər görəcəyi əzabıdır. Təndir içində gördüyün kişi və qadınlar isə zinakar kişi və qadınlardır. Bu da onların Qiyamətə qədər görəcəyi əzabıdır. Göldə üzən insan isə faiz yeyəndir. Bu da onun Qiyamətə qədər

görəcəyi əzabdır. Atəşi alovlandıran çirkin adam isə Cəhənnəmin gözətçisi Malikdir. Baxçada gördüyün uzun boylu adam İbrahim – *alehissəlam* – dır. Ətrafındakı uşaqlar isə fitrət üzərində ölənlərdir. (Başqa rəvayətdə – Fitrət üzrə doğulan uşaqlardır). Səhabələr: «Ya Rəsulullah! Orada müşriklərin də uşaqları vardır?» Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bəli, müşriklərin uşaqları da» . Vücutlarının yarısı gözəl və yarısı çirkin olan kimsələr isə yaxşı əməllər ilə pis əməllər etmiş (bərabər olan) kimsələrdir. Allah isə onları bağışlamışdır. Birinci girdiyin ev adı müsəlmanların evidir. Bu ev isə şəhidlərin evidir. Mən Cəbrail, bu isə Mikail – *aleyhimussəlləm* – dır. Başqa rəvayətdə - Mənə: «Başımı qaldır!» dedilər. Başımı qaldırdım. Bir də nə görsəm yaxşıdır. Üstümdə bulud kimi bir şey vardır. Mənə: «Bu sənin evindir» dedilər. Mən: «Buraxın ora girim» dedim. Onlar: «Sənin ömrün hələ tamamlanmayıb. Onu tamamladıqda ora girəcəksən» dedilər .

24. Günahlar yer üzündə bir çox fitnə-fəsadın və pozulmaların səbəbidir həm suda, həm quruda, həm havada, həm əkində, həm meyvələrdə, həm də yaşayış yerlərində. **«İnsanların öz əlləri ilə etdikləri pis əməllər üzündən suda (dənizdə) və quruda fəsad, pozuntu əmələ gələr (bəzi yerlərdə quraqlıq, qıtlıq olar, bəzilərdə zərərli yağışlar yağar, zəlzələ baş verər, dənizlərdə gəmilər batır) ki, Allah onlara etdikləri bəzi günahların cəzasını daddırsın və bəlkə onlar qayıtsınlar».** (*Ər-Rum 41*). Mucəhid – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Əgər zalım insan başçı olarsa və zülm edərsə Allah buna görə yağışı saxlayar və buna görə əkin və nəsil həlak olar. Allah isə fəsadı sevməz» dedi və yuxarıda qeyd olunan ayəni oxudu. Sonra: «Vəllahi bu ayələrdə sizin düşündüyünüz dənizdən söhbət getmir. Lakin hər bir çayın kənarında salınan kənd (şəhər) qəsd olunur». İkrimə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «**Suda (dənizdə) və quruda fəsad, pozuntu əmələ gələr** – Mən filan dənizdir demirəm. Lakin su üzərində qurulmuş hər bir qəsəbədir deyirəm». Qatadə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Quru deyildikdə çöl əhli, dəniz deyildikdə isə kəndlər qəsd olunur». Allah Quranda şirin suyu dəniz adlandırır. **«İki dəniz eyni deyildir. Birinin suyu çox şirin, dadlı və**

Ölmüş körpə uşaqlar haqqında bir çox rəylər var. 1) Onlar Allahın istəyi altındadırlar. 2) Onlar hamısı Cənnətlidirlər. 3) Ataları haraya düşəcəksə onlar da oraya düşəcəklər. 4) Torpağa çevriləcəklər. 5) Cənnət ilə Cəhənnəm arasında bir yerdə olacaqlar. 6) Müşriklərin uşaqları Cənnət əhlinə xidmət edəcəkdir. 7) Bu məsələni araşdıranda susmaq lazımdır. 8) Araşdırmamış susmaq lazımdır. 9) Hamısı Cəhənnəmdədir. 10) Allah onları imtanhan edəcəkdir. Ən doğru olanı 1-ci və 10-cu rəylərdir.

Buxari 7047, Müslim 1781, Musnəd 5/14.

icməyə rahat, digərinin isə həddindən artıq şor və acıdır...». (Fatir 12). Burada dəniz deyildikdə çaylar qəsd olunur. İbn Zeyd – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «*Suda (dənizdə) və quruda fəsad, pozuntu əmələ gələr – Yəni fəsad günahlardır*» demişdir.

O, fəsadın səbəbini günahlar saymışdır. Günahların zahir olması fəsadın səbəbidir. Onlar hər dəfə günah etdikdə Allah onlar üçün yeni bir cəzalar yaradır. Sələflər deyirlər ki: «Siz hər dəfə yeni günah etdikdə Allah yeni cəza göndərir». Görünür ki, Allah daha yaxşı bilir, fəsaddan məqsəd günahlar və günahların yol açdığı şeylərdir. Bu mənaya Allahın bu ayəsi: «*Etdiklərinin bəzisini onlara daddırmaq üçün...*» dəlildir. Bu da bizim halımız. Çünki Allah bizlərə etdiklərimizdən çox az bir hissəsini daddırır. Əgər bütün etdiklərimizi daddırsaydı yer üzündə bir canlı da belə qalmazdı.

25. Günahlar yer üzündə baş verən zəlzələlərin, yerin ayrılması, bərəkətin yerdən qalxmasına səbəbdir. «*Əgər o məmləkətlərin əhalisi iman gətirib (pis əməllərdən) çəkinsəydilər, sözsüz ki, onların başlarına göydən və yerdən bərəkət yağdırardığı (göyün və yerin bərəkət qapılarını onların üzünə açardığı). Lakin onlar (öz peyğəmbərlərini) yalançı hesab etdilər, Biz də onları qazandıqları günahlara görə məhv etdik*». (əl-Əraf 96). Mucahid – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Əgər hər hansı bir zalım yer üzərində zülümkarlıq edərsə Allah onun günahı ucundan yağışı saxlayar, meyvələr barını verməz, günahlar çoxaldıqca Allah da öz dərğahında əzabı çoxaldar. Günahların çoxalmasından günəşin tutulması, zəlzələlər və yer üzündən bərəkətin qalxması olur. İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – hicrət vaxtı üzünü bizə çevirib buyurdu: «Ey mühacir cəmaati! Beş şey vardır ki, ondan Allaha sığının. Hər hansı bir qövmdə zinakarlıq açıq-aydın yayılırsa Allah onları taunla və başqa xəstəliklə cəzalandırar ki, bundan qabaq bu xəstəlik haqqında eşitməyiblər. Hər hansı qövmdə çəkiddə və ölçüdə aldadarlarsa Allah da onları aclıqla və qəddar sultanla sınağa çəkər. Hər hansı bir qövmdə zəkat verilməzsə Allah da onları quraqlıqla sınağa cəkər və əgər heyvanlar olmasaydı onlara heç yağış da yağmazdı. Hər hansı bir qövüm Allah və Rəsulunun əhdini pozarsa Allah da onların üzərinə onlardan olmayan düşmənlərini salar və əllərində olan şeyləri də onlardan alarlar. Onların imamları (hər hansı bir qövüm) Allahın kitabı ilə hökm etməzlərsə Allah da onları zəlil edər» . Abdullah b. Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ilə birlikdə Səməd qövmünün ərazisi olan Hicr ərazisinə gəldik.

İbn Məcə 4019, İmam Əhməd, əl-Albani «Səhih Silsilə» 106.

Oranın quyularından su aldıq və xəmir yoğurduq. Peyğəmbər – *allallahu aleyhi və səlləm* – aldığımız suları boşaltmağımızı və yoğurduğumuz xəmirləri isə dəvələrə yedirtməyimizi əmr etdi. Peyğəmbər: «Ağlayanlar müstəsna olmaqla (ağlamayanlar) nəbadə əzaba uğramış olan bu qövmün yurduna girsin. Əgər ağlamasanız onlara toxunan əzabın bir bənzərinin sizlərə də toxunmasından qorunmaq üçün onların yurdlarına girməyin. Sonra Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – vaxtı ilə Saleh – *aleyhissəlam* – in dişi dəvəsinin su içdiyi quyudan su almalarını onlara əmr etdi» . Həmçinin də günahların yer üzündə meyvələrin azalmasına da təsiri vardır. Rəvayətlərdə gəlir ki: «Bəni Umeyyə xəzinələrindən bağlamaya bükülmüş bir buğda dənəsi tapılmışdır ki, orada bu sözlər qeyd olunmuşdur: «Bu buğda ədalət dövründə bitərdi» . Bu müsibəti, bəbaları Allah, insanlar müsibət törətdiyi zaman göndərir. «**Bu (dünyada) öz əllərinlə etdiyiniz günahların cəzasıdır, yoxsa Allah bəndələrinə əsla zülm edən deyildir**». (əl-Həcc 10). İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Mənə dövrümdə yaşayan ağsaqqalar deyərdilər ki: «Onlar öz vaxtlarında olan meyvələri indikindən böyük görərdilər».

26. Günahlar insanın surətinə, yaradılışına (xilqətinə) təsir edir. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah Adəmi (öz surətində) boyu altmış dirsək uzunluğunda yaratdı...Cənnətə girəcək hər kəs (oraya) Adəmin surətində girəcəkdir. İnsanlar Adəm – *aleyhissəlam* – dan bu yana əskilməyə davam etmişlər» . Yer üzünü ədalətsizlik və zülmə dolu olduğu vaxt Allah öz qulunu Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in nəslindən olan Mehdi – *aleyhissəlam* – ı çıxaracaqdır. O da yer üzünü ədalətlə düzgünlüklə dolduracaqdır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə göndərilən dini yenidən quraraq bərpa edəcəkdir. Əsl adı Muhəmməd b. Abdullah olub, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in Əhli Beytindəndir. Fatimə - *radiyallahu anha* – nin nəslindən, Həsən b. Əli - *radiyallahu anhu* – nun qolundandır. Zülm və haqsızlıqla dolub daşan yer üzünü ədalətlə dolduracaqdır. İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Dünyanın sonuna bir gün qalsa da belə Allah o günü uzadacaqdır. O

Müslim 2980 – **Hicr** – Mədinə ilə Şam arasında bir vadinin adıdır. Bura Saleh – *aleyhissəlam* – in qövmü olan Səmədun mərkəzi idi. Allah bu qövmü Peyğəmbərinə itaət etmədiklərinə görə məhv etmişdir. Tarixçilər Səmədu Nuh – *aleyhissəlam* – in nəslindən sayırlar. Səməd b. Cabir b. İram b. Şam b. Nuh. Saleh – *aleyhissəlam* – İbrahim – *aleyhissəlam* – dan əvvəl yaşamışdır. Quran surələrinin adlarından da biri əl-Hicr surəsidir. Maraqlananlar bu surəyə baxa bilərlər.

İmam Əhməd «Musnəd».

Buxari 6/362, Müslim 2841, Musnəd 2/315, Ədəbul Mufrad 978.

vaxta qədər ki, Əhli Beytdən bir insan çıxacaq. Adı-adıma, atasının adı isə atamın adına oxşayacaqdır. Yer üzü zülm ilə dolduğu zaman, o yer üzünü ədalətlə dolduracaqdır» . Ummu Sələmə - *radıyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mehdi mənim nəslimdən, Fatimənin kökündəndir» . Yer öz bərəkətini çıxaracaqdır. Nəvvəs b. Səman - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir gün səhər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bizə Məsih Dəcəl haqqında danışmağa başladı... Sonra Allah elə bir yağış göndərər ki, istər quru və sağlam palçıqdan olsun, istər gildən olsun heç bir ev o yağışın enməsinə mane ola bilməyəcəkdir. Yağış bütün yer üzünü yuyacaqdır. Nəhayət yer üzü güzgü kimi parlayacaqdır. Sonra Allah yer üzünə: «Meyvələrini bitir, bərəkətini ver!» deyər əmr edəcəkdir. O gün bir camaat bir narı yeyib doyarlar və qabığı altında kölgələnərlər. Bərəkət sürətlə artar. Hətta bir dəvənin südü böyük bir topluluğa kifayət edə bilər. Bir inəyin südü bir qəbiləyə, bir qoyunun südü isə bir neçə ailəyə kifayət edə bilər (Başqa rəvayətdə: «Həyatım əlində olan Allaha and olsun ki, Məryəm oğlu İsa – *əleyhissəlam* – adil bir hakim olaraq sizin içinizə enməsi yaxındır. O, xaçları sındıracaq, donuzları öldürəcək və cizyəni qaldıracaqdır, zəkati buraxacaq, qoyundan və dəvədən zəkat alınmayacaqdır, ədavəti, kinkudurəti aradan qaldıracaqdır, hər zəhərllinin zəhərini çəkib alacaqdır. Uşaq əlini ilanın ağzına soxacaq amma ilan ona zərər verməyəcəkdir. Uşaq aslanı qovalayacaq amma aslan ona zərər verməyəcəkdir. Qoyunlar arasında qurd, qoyunları qoruyan it kimi olacaqdır. Yer üzünü bərilə dolacaqdır. Hər kəsin sözü bir olacaqdır. Allahdan başqasına ibadət edilməyəcək, döyüşlər sona yetəcəkdir. Qureyşin hakimiyyəti əlindən alınacaqdır. Adəm – *əleyhissəlam* – ın zamanında olduğu kimi əkinlər bitəcəkdir ») . Yer artıq günahlardan təmizləndəndən sonra küfrün itirdiyi bərəkət ortaya çıxacaqdır. Yerdə baş verən təsirlər cəzaların təsiridir ki, Allah göndərir. Bu da günahlara görədir. Şeytan insana hakim olduqda artıq insanın ömründən, sözündən, əməlidən, ruzisindən bərəkəti alınır. Şeytana itaət yer üzündə fəsad olduğu kimi ona itaət edilən yerdən də bərəkət sökülüb alınır. Şeytanın məskəni olan Cəhənnəm də belədir. Orada nə rəhmət vardır, nə də bərəkət.

27. Günahlar qəlbəki qısqanclıq, qeyrət atəşini söndürür. Hansı ki, bu onun həyatı üçün təbii bir istilikdir. Qeyrət bədənin həm istisi, həm də

Əbu Davud.

Əbu Davud, Tirmizi, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 6610.

İbn Məcə «Fitən» 33.

Müslim.

odudur. Bu qeyrət sayəsində insan özündə olan pis, xəbis sifətləri özündən uzaqlaşdırır. Necə ki, od qızılın və dəmirin pasını apardığı kimi insanın qeyrəti də pis sifətləri ondan uzaqlaşdırır. İnsanların ən şərəflisi, ən ucası özünə və insanlara qısqanc olandır. Buna görə də Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – insanların ən qısqancı idi. Allahın qısqanlığı isə ondan da böyükdür. Rəvayət edilir ki, bir gün Sad b. Ubadə - *radiyallahu anhu* – qışqıraraq: «Əgər mən yad bir kişini öz arvadımla görsəydim onu qılıncla doğrayardım (vurardım)». (Bunu eşidən) Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – səhabələrə: «Sadın qısqanlığı sizi təəccübləndirirmi? Həqiqətən mən ondan da qısqancam, Allah isə məndən də qısqancdır» deyə buyurdu. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şübhə yox ki, Allah qısqanır. Allahın qısqanması mömin bir qulun Allahın haram (qadağan) etdiyi şeyləri etməsi ilədir» . İbn Məsud – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allahdan daha qısqanc bir kəs yoxdur. Allah bu qısqanlığına görə açıq və gizli olan bütün çirkin əməlləri haram etmişdir. Təriflənməyi Allahdan daha çox sevən bir kimsə yoxdur. Buna görə Uca Allah Öz nəfsini tərifləmişdir. Allahdan daha çox dəlili (üzrü) sevən yoxdur. Bax, bunun üçün də bir çox müjdələyən və qorxudan Peyğəmbərlər göndərmişdir (Başqa rəvayətdə: Bax buna görə də Allah Peyğəmbərlərini göndərmiş və kitablarını endirmişdir) . Bu hədisdə qısqanclıq kəliməsi ilə «Ğayyur» üzürü sevməyi bir yerdə zikr etmişdir. Allah, şiddətli qısqanc olmasına baxmayaraq bəndəsinin üzr diləməsini istəyir və üzr diləyənin də üzrünü qəbul etməyi sevir. O, Onu qısqandıran bir pislik edildiyi zaman üzr diləsin deyə onu edənə həməən cəzalandırmaz. O, üzr və bəhanə qalmasını deyə Peyğəmbərlər göndərmiş və kitablar endirmişdir.

İnsanların ən çox qısqanc olanı qısqanclığının şiddətliyinə görə üzr qəbul etmədən dərhal cəza verməyə və cəzalandırmağa çalışır. Ola bilər ki, günahı edən o işdə üzrü vardır. Lakin onun qeyrətinin, qısqanclığının şiddəti onun üzrünü qəbul etməsinə mane olur. Elə də insanlar vardır ki, qısqanclığının aşağı olmasına görə hər cür üzrü qəbul edir. Üzr olmayan bir şeyi də üzürlü sayır. Hətta onlardan çoxu görürsən ki, qədəri də üzr götürürlər. Bunların heç biri bəyənilmir. İnsan həm qısqanc olmalı, həm də üzürü qəbul etməlidir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allahın sevdiyi və sevmədiyi qısqanclıq vardır. Sevmədiyi qısqanclıq

---

Buxari 5223.

Buxari 7416, Müslim 1499.

insanın şübhə olmayan bir şeyə qısqanclıq etməsidir» . Sevdiiyi isə qısqanclığın üzürlə yanaşı olmasıdır. Qısqanclıq anında qısqanclıq edir, üzür yerində isə üzürü qəbul edir. Kim belə edərsə artıq tərifi lənmişdir. Allah bütün kamil sifətləri özündə topladığı üçün tərifi hər kəsdən daha layıqdır. Heç kimsə Onun kimi tərifi olunmaz. O, özünü tərifi etdiyi kimidir.

İnsanın başına gələn fikir vəsvəsəyə çevrilir, vəsvəsələr iradəyə, iradə güclənərək qətiyyətə və sonra da əmələ çevrilir. Bu əməl isə sahibi üçün daimi bir sifətə çevrilir. Belə olduğu zaman artıq o, insanın bu sifətdən çıxması çətinləşir. İnsan nə qədər çox günah edərsə günah onun qəlbindən özünə, ailəsinə, uşaqlarına qarşı olan qısqanclığı çıxardar. Hətta o qədər zəifləyər ki, çirkin bir şeyi çirkin görməz nə özündə, nə də başqalarında. Artıq o insan bu dərəcəyə çatarsa həlak qapısına girmişdir. Bunları pis görməməklə kifayətlənməyərək artıq fahiş işləri başqalarına bəzəyir, onları günaha həvəsləndirir, dəvət edir. Onu əldə etmək üçün ona yardım edir. Buna görə də dəyyus Allahın yaratdıqları içərisində ən xəbis insan sayılır. Öz ailəsində günahı etiraf edən kimsədir. İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Uç qrup insana Allah Cənnəti haram edib: İçki düşkünü olana, ata-anasına pislik edənə və ailəsində pozğunluğa göz yuman dəyyusa» . Bax gör insanın qısqanclığının aşağı olması nəyə gətirir. Bu da onu bildirir ki, dinin əsası qeyrət və qısqanclıqdır. Qeyrəti olmayanın dini də yoxdur. Qısqanc insan qəlbini, əzalarını qoruyur və özündən pisləkləri uzaqlaşdırır. İnsanın qısqanclığının olmaması qəlbini öldürür və bununla da əzaları da ölür. Günaha qarşı artıq onda heç bir müqavimət qalmır. İnsanın qəlbində olan o qısqanclığın məsəli bədəndə xəstəlikləri dəf edən gücə bənzəyir. İnsanda o müqavimət olmazsa xəstəlik bədəndə özünə yer qərar verər və bununla da həlak hasil olar. Qeyrət duyğusu eyni zamanda özünü və balasını müdafiə edən buynuzlu qoça oxşayır. Buynuz qırıldıqda düşməni ona göz dikər.

28. Günahlar insanın qəlbinin ana maddəsi olan həyasının itməsinə səbəbdir. Həya qəlbini əsas maddəsidir. Hər bir xeyirin əsasıdır. Həyanın itməsi də hər bir xeyirin itməsi deməkdir. İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ənsarlardan qardaşına həya haqqında nəsihət verən birisinə yetişdi. Rəsulullah: «Onu

---

Əbu Davud 2659, Nəsai 5/78, Darimi 2/73, Musnəd 5/445, İbn Hibban 1313, Beyhaqi «Sunən» 7/308.

Əhməd 2/69, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 3047.

burax, həqiqətən həya imandandır» . İmran b. Hüseyn - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Həya, xeyirdən başqa bir şey gətirməz. (Başqa rəvayətdə: Həya büsbütün xeyirdir)» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İman yetmiş yaxud da altmışdan çox şöbələrdən ibarətdir. Ən fəzilətli, Allahdan başqa ilah olmadığını - ***Lə ilahə illallah*** - söyləmək, ən aşağı şöbəsi isə yolda olan maneəni dəf etməkdir. Həya da imanın bir şöbəsidir» . Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Hər bir dinin bir əxlaqı vardır. Şübhəsiz ki, İslamın əxlaqı da həyadır» . Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Həyasızlıq hər nədə olarsa mütləq onu qüsurlu edər və həya hər nədə olarsa mütləq onu gözəlləşdirər» . Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Həqiqətən də insanların Peyğəmbərlikdən öyrəndikləri ilk söz: «Əgər həya etmirsənsə istədiyini et» . İstədiyini et: Nə deməkdir? Birinci hədədir. Çünki utanmayan insan istədiyi qədər çirkin işləri edir. Onu o işləri görməyə vadar edən həyanın olmamasıdır. Həya yoxdursa o kimsə bu günahlara düşəcəkdir . İkinci isə: Bir işi edərkən onu etdiyindən ötrü Allahdan həya etmirsə elə isə onu edə bilər. Utanmadığına görə edir .

«Dilədiyinizi edin». (*əl-Fussilət 40*). Günahlar bəndənin həya duyğusunu zəiflədir. Hətta o dərəcəyə gəlib çatır ki, həya bütünlüklə ondan soyulub çıxır. Artıq bu kimsə insanların onun bu əməlindən xəbərdar olmaları, bilmələri ilə təsirlənmir. Çoxları da o etdikləri əməlləri (utanmadan, çəkinmədən) xəbər verirlər. Onu buna vadar edən həyanın olmamasıdır. Əgər bəndə bu vəziyyətə çatarsa onun düzəlməsinə heç bir ümüd də olmaz. **Həya** – həyat sözündən alınmışdır. Həmçinin də bərəkətli yağışa da həya deyirlər. Çünki onunla yer üzü həyata gəlir. Həmçinin dünya və axirət həyatı da həya adlandırılıb. Əgər bir kəsin həyası yoxdursa o, dünyada ikən ölü, axirətdə isə bədbəxtədir. Günahlarla həyanın azlığı arasında birləşmə vardır. Onlardan hər biri digərini çağırır. Günahlar həyasızlığı, həyasızlıq da günahları. Əgər bir kimsə günah etdiyi vaxt Allahdan həya etməzsə Qiyamət günü Allah ona cəza verməkdən də

Buxari 24; Müslüm 36;
Buxari 6177, Müslüm 37.
Buxari 91, Müslüm 35.

İbn Məcə.

Tirmizi.

Buxari.

Əbu Ubeydənin açıqlamasıdır.

İmam Əhmədin açıqlamasıdır.

həya etməz. Əgər bir kimsə utanmayaraq günah edərsə Allah da onu cəzalandırmaqda utanmaz.

29. Günahlar qəlbə Allaha olan təzimi zəiflədir. Günah edən insanda Allaha təzim, hörmət zəifləyir. Bunu istəsə də, istəməsə də. Əgər insanın qəlbində Allaha təzim olsaydı o, heç vaxt günahlara cürət etməzdi. Bəzən aldananlar və qürurlu insanlar deyirlər ki: «Məni günaha vadar edən Allaha olan gözəl zənnim və Allahın bağışlamasına olan ümidimdir. Yoxsa mənim Ona olan təzim azlığından deyildir». Bəziləri də qeyd edirlər ki, nə istəyirsənsə et, sonra **Əstəğfirullah** desən bütün günahların bağışlanacaqdır. Bəzi fəqihlərdən biri mənə demişdir ki: «Mən istədiyimi edirəm və sonra da **Subhənəllahi Və Bihəmdih**i duasını 100 dəfə deyirəm və mənim günahlarım dənizin köpükləri qədər olsa da belə bağışlanır». Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Kim gündə yüz dəfə **Subhənəllahi Və Bihəmdih**i – duasını deyərsə günahları dəniz köpüyü qədər olsada belə silinər» . Məkkə əhlindən biri isə deyir ki: «Bizdən biri istədiyini etdikdən sonra yuyunur və Kəbəni təvaf edir. Bununla da onun günahları bağışlanır». Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Uca və Böyük olan Rəbbindən belə buyurdu: «Allahın qullarından biri günah edib sonra da: «Allahım! Mən günah etdim, günahımı bağışla!» dedi. Pak və Uca olan Allah: «Qulum günah etdi! Günahı bağışlayan (məğfirət edən) və günaha görə cəzalandıran bir Rəbbi olduğunu bildiyi halda! Mən öz qulumu bağışladım!» deyə buyurdu. Sonra o, qul (günah etmədən) Allahın dilədiyini bir müddət qədər yaşayır. Sonra yenə də günah edərək: «Allahım! Mən günah etdim, günahımı bağışla!» dedi. Pak və Uca olan Allah: «Qulum günah etdi! Günahı bağışlayan (məğfirət edən) və günaha görə cəzalandıran bir Rəbbi olduğunu bildiyi halda! Mən öz qulumu bağışladım!» deyə buyurdu. Sonra o qul (günah etmədən) Allahın dilədiyini bir müddət qədər yaşayır. Sonra yenə də günah edərək: «Allahım! Mən günah etdim, günahımı bağışla!» dedi. Pak və Uca olan Allah: «Qulum günah etdi! Günahı bağışlayan (məğfirət edən) və günaha görə cəzalandıran bir Rəbbi olduğunu bildiyi halda!». Üç dəfə: «Mən öz qulumu bağışladım! Artıq istədiyini edə bilər « deyə buyurdu . Bu hədisi dəlil gətirərək deyirlər ki, biz də şəkk etmirik ki, bizim bağışlayan Rəbbimiz vardır. Bu növ insanlar **Rəca** – ümüd verən dəlillərdən tuturlar.

Buxari 7/168, Müslim 4/2071.

Bu kəlmələr heç də onu açıqlamır ki, insan istədiyini edə bilər. Xeyr! Bu kəlmələr bizə onu açıqlayır ki, insan günah etdikdən sonra dərhal tövbə edərsə Allah onu bağışlayar.

Buxari 7507, Müslim 2758.

Bu naslardan iki əlləri ilə yapışırlar. Əgər sən bu günahlara görə onu danlasan Rəcə ilə bağlı bütün ayə və hədisləri sənə gətirərlər. Bu növ cahillərin bu haqda qəribə dəlilləri də vardır. Onlardan biri deyir: «İnsanın günah etməsi Allahın bağışlamağını və əffinin genişliyini bilməsidir». Digəri: «Günahları tərک etmək Allahın məğfirətinə qarşı cürət etməkdir və Allahın məğfirətini kiçik görməkdir». İbn Həzm – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki, mən bunlardan birini dua edərkən gördüm: «Allahım! Mən sənə günaha düşməməkdən sığınırım». Bu Allahın əzəmətinin qəlbimdə zəifləməsi deyildir. Bu kimsə özünü çaşqınlığa salandır. İnsanın qəlbində olan Allahu təzim etməsi ondan Allahın qadağalarından çəkinməyi tələb edir. Günahlara cürətlə gedənlər Allahu haqqı ilə tanımamış və haqqı ilə qiymətləndirməmişlər. Allahın əmr və qadağası ona asan gələn kimsənin Allahu haqqı ilə təqdir etməsi, təzim etməsi, ucaltması necə mümkün ola bilər? Bu son dərəcə imkansız və açıq bir xüsrandır. Günahkara cəza olaraq qəlbində Allaha, haramlarına təzimin silinməsi və Onun haqqını bəsit görməsi cəza olaraq ona kifayətdir.

Cəzalardan biri də Allah insanların qəlbindən günah edən kimsənin qəlbindən ehtiram olan heybətini qaldırmasıdır. Onların gözündə o, insan alçalır. İnsanlar onu aşağı sayırlar. Allahın əmrləri onun üçün aşağı olduğu kimi, onlara əhəmiyyət verməyib kiçiltiyi kimi insanlar da onu alçaldılar. Qul Allahu nə qədər seversə bir o qədər də insanlar onu seveirlər. Qul Allahdan nə qədər qorxarsa bir o qədər insanlar da ondan qorxarlar. Qul Allaha və Onun əmirlərinə nə qədər təzim edərsə insanlar da bir o qədər ona təzim edərlər. Bir qul ki, Allahın qadağalarını aşırırsa necə insanlardan özünə qarşı hörmətli olmalarını uma bilər? Və ya o Allaha üsyanı xəfif bir şey sayırsa insanlar onu necə xəfif görməsinlər?

Allah Kitabında günahların cəzalarını söyləyərkən buna işarə etmişdir. Qazandıqları günahlar sayəsində Allah işlərini alt-üst etmiş, qəlblərini möhürləmiş, Allahu unutduqları kimi Allah da onları unutmmuş, Allahın dinini alçaltdıqları üçün Allah da onları alçaltmış, Allahın əmrlərini zay etdikləri üçün Allah da onları zay etmişdir. Buna görə də bütün yaradılmışların Ona səcdə etdiklərini bildirdikdən sonra: «**Allahın alçaltdığı kimsəni heç kəs yüksəldə bilməz. Həqiqətən Allah dilədiyini edər**». (*əl-Həcc 18*). Çünkü onlar Allaha səcdə etməyi özlərinə sığışdırmadıqları üçün Allah da onları alçaltmışdır. Artıq Allahın alçaltdığını kimsə ucaltmaz. Allahın alçaltdığını kim ucalda bilər? Allahın ucaltdığını kim alçalda bilər?

30. Günahlar Allahın öz qulunu unutmasına və onu tərک etməsinə səbəbdir. Allah o insanı öz nəfsi və şeytanı ilə buraxır. Bu da ən böyük

hələkdir ki, ondan da qurtulmaq umulmur. «*Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun! Hər kəs sabah üçün nə etdiyinə nəzər salsın. Allahdan qorxun. Həqiqətən Allah etdiklərinizdən xəbərdardır. Allahı unutduqları üçün Allahın da onları özlərinə unutdurduğu kimsələrə bənzəməyin! Onlar fasiqlərdir*». (əl-Həşr 18-19). Bu ayədə Allah təqvalı olmağı əmr edir və həmçinin də mömin bəndələrini Allahı unudanlara oxşamaqdan çəkindirir. Onlar Allahı, təqvanı tərک etdikləri üçün unuduldular. Allah xəbər verir ki, təqvanı kim tərک etmişsə Allah onu özünü unutdurmaqla cəzalandırır. Allah o insana öz xeyirlərini unutdurur. Artıq o, kimsə öz xeyirlərini bilməz. Özünü əzabdan qurtaran səbəbləri bilməz, əbədi həyatı vacib edən səbəbləri bilməz. Allahın əzəmətini, qorxusunu, Allahın əmrlərini yerinə yetirməyi unutduğuna görə. Artıq Allah onun qəlbini Özünü zikr etməyə bağlamışdır. O insan öz havasına, istəyinə uymuşdur. Hər bir işi ifratdır. Artıq onun bütün dünya və axirət xeyirləri bağlanmışdır. O insan əbədi səadətə qarşı səhlənkarlıq göstərdiyinə, əbədi səadəti az bir ləzzətə dəyişdiyinə görə! Şair deyir: «Yuxudakı rəyalar və ya keçici kölgə kimi, kəsinliklə aldanmaz beləsinə ağıllı biri». Ağıllı insan bu öləri, keçici kölgə (dünya) ilə aldanmaz. Cəzaların ən böyüyü qulun özünü unutması, zay etməsi və Allahdan alacağı payı və nəсібini zay etməsidir. Buna aldanaraq zərərinə və çox ucuz dəyərə satmasıdır. Beləcə onsuz edə bilməyəcəyi və yerini də heç bir şeyin doldurmayacağı şeyi zay edib, yerinə heç bir işinə yaramayan və heç bir dəyəri olmayan almışdır.

Artıq o, kimsə öz Rəbbini unutmuşdur. Allahı itirdisə artıq onun əvəzi də yoxdur. Allah özündən başqa itirilən hər bir şeyi əvəz edir. Şair deyir: «Hər şeyi itirsən də yerinə gələn vardır, Allahı itirsən yerinə gələcək nə var». Allahdır hər bir şeydən qoruyan, heç kəs isə Allahdan qoruya bilməz. Belə olduğu halda insan necə Allahdan bir göz qırpımı qədər ehtiyacsız, möhtacsız olduğunu zənn edə bilər. Özünü unutmağa aparan, Onu anmağı necə unuda bilər? Əmrlərini necə zay edə bilər? Beləcə özünü zərəre salar və özünə zülm edər? Allah ona xeyirlərini unutdurur və bununla da xüsrana düşərək özünə ən böyük zülm etmiş olur.

31. Günahlar qulun ehsan dairəsindən çıxmasına səbəbdir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* –, onların yanına dinlərini onlara öyrətmək və Ehsan haqqında sual vermək üçün gələn Cəbrail – *əleyhissəlam* – a belə cavab vermişdir: «Ehsan, Uca Allahı sən Onu görür kimi ibadət etməkdir, lakin sən Onu görməsən də şübhəsiz ki, O səni görür» . Günahlar Muhsinlərin savabına nail olmağa mane olur. Əgər ehsan

insanın qəlbinə girərsə onu günah etməkdən çəkindirər. Əgər bir kimsə Allahı görür kimi ibadət edərsə bu yalnız Allahın qorxusunun, məhəbbətinin və ümidün qəlbində yer tutmasına görədir. Sanki Allahı görür kimi olur. Bunlar da qəlbədə olarsa belə bir durum (günah etmək bir tərəfə qalsın), insanı günah etmək istəyinə də mane olur. Artıq o kimsə bu ehsan dairəsindən çıxarsa xüsusi yoldaşdan, xoş bir həyatdan və bol nemətlərdən məhrum olar. Allah ona rəhm edərsə onu ehsan dairəsindən möminlik dairəsinə düşürərək orada da saxlayar. Əgər bu dairədə də böyük günahlara yol verərsə oradan çıxaraq İslam dairəsinə düşər. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Zinakar, zina etdiyi vaxt mömin olarsa zina etməz. İçki içən, içki içdiyi vaxt mömin olarsa içki içməz. Oğru, oğurluq etdiyi vaxt mömin olarsa oğurluq etməz» .

Hər kim möminlərlə yoldaşlığı itirərsə və iman dairəsindən çıxarsa Allahın kitabında imanla bağlı olaraq zikr etdiyi bütün xeyirləri itirmiş olar. Məhrum olunan xeyirlər 100-ə yaxındır ki, bunlarında hər biri dünya və onun içindəkilərdən daha xeyirlidir. Quranda imanla bağlı olaraq zikr edilən xeyirlərdən bəziləri:

1. Möminlərə olan böyük mükafat: **«Tövbə edənlər, özlərini islah edib düzəldənlər, Allahdan möhkəm yapışanlar və Allah qarşısında dinini təmizləyənlər müstəsnadır. Çünki onlar möminlərlə bərabərdirlər. Möminlərə isə Allah böyük mükafat verəcəkdir»**. (*ən-Nisa* 146).

2. Allah dünya və axirət şərlərini iman edənlərdən uzaqlaşdırar: **«Şübhəsiz ki, Allah iman gətirən kəslərdən (kafirlərin əzab-əziyyətini) dəf edər. Allah həqiqətən heç bir xaini və nankoru sevməz»**. (*əl-Həcc* 38).

3. Möminlər üçün ərşi daşıyan mələklərin istiğfarı vardır: **«Ərşi daşıyanlar və onun ətrafında olanlar (mələklər) öz Rəbbini həmd-səna ilə təqdis edir, Ona inanur və möminlərin bağışlanmasını diləyərək belə deyirlər: «Ey Rəbbimiz! Sənin rəhmin və elmin hər şeyi ehtiva etmişdir. Artıq tövbə edib Sənin yolunla gedənləri bağışla, onları Cəhənnəm əzabından qoru. Ey Rəbbimiz! Onları da, atalarından, zövcələrindən və nəsilələrindən əməlisaleh olanları da özlərinə vəd buyurduğun Ədn cənnətlərinə daxil et. Şübhəsiz ki, sən yenilməz qüvvət və hikmət sahibisən»**. (*əl-Mumin* 7).

4. Allahın möminləri özünə dost tutması: **«Allah, Ona inananların dostudur, onları zülmətdən çıxarıb işığa tərəf yönəldər»**. (*əl-Bəqərə* 257).

5. Allah mələklərinə möminləri sabit etməyi əmr edir: *«Xatırla ki, o zaman Rəbbin mələklərə belə vəhy edirdi: Mən də sizinləyəm. Möminlərə qüvvət, mətanət verin. Mən kafirlərin ürəklərinə qorxu salacağam»*. (əl-Ənfal 12).

6. Onlar üçün Rəbbi yanında bağışlanma və ruzi vardır: *«Onlar həqiqi möminlərdir. Onların öz Rəbbi yanında dərəcələri vardır. Onları bağışlanma və (Cənnətdə) tükənməz gözəl ruzi gözləyir»*. (əl-Ənfal 4).

7. İzzət vardır: *«Halbuki şərəf-şan, qüvvət və qələbə də yalnız Allaha, Onun Peyğəmbərinə və möminlərə məxsusdur, lakin münafıqlar bilməzlər»*. (əl-Munafiqun 8).

8. İman əhli ilə Allahın bərabər olması: *«Allah, həqiqətən möminlərlədir»*. (əl-Ənfal 19).

9. Dünya və axirətdə yüksəklik: *«Allah da sizdən iman gətirənlərin və elm bəxş edilmiş kimsələrin dərəcələrini ucaltsın»*. (əl-Mucadələ 11).

10. Allahın öz rəhmətindən möminlərə iki pay verməsi: Sıratdan keçmək üçün nur və günahların bağışlanması: *«Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun və Onun Peyğəmbərinə iman gətirin ki, Allah sizə öz mərhəmətindən iki pay versin, sizə (sırat körpüsündən) keçməyiniz üçün nur bəxş etsin və sizi bağışlasın. Allah bağışlayan, rəhm edəndir!»*. (əl-Hədid 28).

11. Allahın iman edənlərə qarşı könüllərə sevgi qoyması, beləcə insanlara, mələklərə, peyğəmbərlərə və saleh qullara sevdirməsi: *«Həqiqətən iman gətirib yaxşı işlər görənlər üçün Allah bir sevgi yaradacaqdır»*. (Məryəm 96).

12. Qorxu günü onların qorxudan əmin olmaları: *«İman gətirib yaxşı işlər görənlərin heç bir qorxusu yoxdur və onlar qəm-qüssə görməzlər»*. (əl-Ənam 48).

13. Möminlərə nemət vardır: *«Nemət verdiyin kəslərin yoluna»*. (əl-Fatihə 6).

14. Quran möminlər üçün doğru yolu göstərən və şəfa kitabıdır: *«De ki: O, iman gətirənlərə hidayətdir və şəfadır. İman gətirməyənlərin isə qulaqlarında karlıq vardır. O, onları kor etmişdir»*. (əl-Fussilət 44).

İman bütün xeyiri cəlb edən əsas səbəbdir. Dünya və axirətdə isə bütün şərrin əsas səbəbi imansızlıqdır. Necə insana asan gəlir ki, bu günahları edərək iman dairəsindən çıxaraq İslam dairəsinə düşür. Əgər yenə də günahlara davam edərsə onun qəlbini pas bağlayar. Ehtimal vardır ki, onu bütünlüklə İslamdan çıxarar. Sələflər deyirlər ki: «Siz günahlardan qorxursunuz, mən isə küfrdən. Çünki günahlar insanı küfrə aparır».

32. Günahlar qəlbin Allaha olan seyrini, yönəlməsini zəiflədir. Qəlbin Allaha və axirət diyarına yönəlməsini zəiflədir və ya onu təməmilə dayandıraraq Allaha tərəf bir addım da atmağa qoymur. Hətta onu geri atmasada belə irəli də addımlamağa qoymur. Günahlar onun qarşısını alır. Qəlb isə Allaha yalnız öz gücü və qüvvəsi ilə gedir. Əgər qəlb də xəstələnərsə onu Allaha aparan güc də zəifləyir. Günahlar ya qəlbi öldürür, ya onu şiddətli bir şəkildə xəstələndirir, ya qəlbin gücünü zəiflədir. Səkkiz şey vardır ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bunların hər birindən Allaha sığınardı: 1. Dərd və Hüzn. 2. Acizlik və Tənbəllik. 3. Qorxaqlıq və Xəsislik, 4. Borc altında qalmaq və insanlar tərəfindən alçaldılmaq». Bunların hər biri də bir-biri ilə yanaşıdırlar. Məs: Əgər insanın qəlbinə gələn ağırlıq, xoşlanılmayan bir şey gələcəkdə baş verəcək şeydən irəlidsə bu **Dərd** adlanır. Artıq keçmişdə baş vermiş şeylərə görə kədərlənirsə, üzülürsə bu da **Hüzn** adlanır. Əgər insan xeyir və xoşbəxtlik səbəblərindən gücünün olmamasından geri qalarsa (bunu etməyə qadir deyilsə) bu **Acizlik**. Əgər iradəsinin olmamasından qaynaqlanırsa bu **Tənbəllik** adlanır. Əgər faydanın olmaması bədəndədirsə bu **Qorxaqlıq** adlanır. Əgər maldadırsa bu **Xəsislik** adlanır. Əgər insanların sənin üzərində üstün olmaları haqqlı tərəfdəndirsə bu onun borc altında qalmasıdır (sıxılması) adlanır. Əgər batilə görə insanlar səni alçadırlarsa bu da insanların səni alçaltmasıdır.

Məqsəd budur: Günahlar bu səkkiz şeyi cəlb edən ən güclü səbəbdir. Bundan əlavə günahlar bəlalara, insanı ölümə aparan sonluğa, düşmənləri sevindirəcək kədərə və pis şeylərə salan ən böyük səbəblərdir. Yenə də günahlar Allahın nemətinin yox olmasına, Onun əfv etməsinin əzaba dönməsinə və bütün qəzəbinin cəlb olunmasına ən böyük səbəbdir.

33. Günahlar nemətləri itirərək əvəzinə müsibətlər gətirir. İnsandan nemətin itməsi yalnız günahına görədir. Belə ki, qulun əlindən çıxan hər bir nemət günah səbəbilə olduğu kimi başına gələn hər bəla da günah səbəbilə olur. Müsibət də yalnız tövbə ilə qalxır. Əli - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Günah bəla ilə nazil olur və yalnız tövbə ilə qaldırılır». «**Sizə üz verən hər bir müsibət öz əllərinizlə qazandığınız günahların ucbatındandır**». (əş-Şura 30). «**Bu əzab ona görədir ki, bir tayfa özünə bəxş edilən neməti (naşükürlik üzündən küfrə) dəyişməyincə, Allah da ona əta etdiyi (pisliyi) çevirən deyildir. Həqiqətən Allah (hər şeyi) eşidən və biləndir!**». (əl-Ənfal 53). Bu ayələrdə Allah xəbər verir ki, insan Allaha olan itaəti üsyanla, Allaha şükrü, nankorluqla, Allahın razılığını qəzəbi ilə dəyişmədikcə ona qarşı da dəyişilmədiyini xəbər vermişdi. O, dəyişdikcə

ona qarşı da dəyişdirilir. Bu da ona müvafiq cəzalardır. Rəbbi bəndəsinə əsla zülm edən deyildir. Əgər insan günahlarını itaətlə dəyişərsə Allah da ona olan cəzayı afiyətlə, zəlilliyi izzətlə dəyişər. **«Hər hansı bir tayfa öz tövrünü (həlini) dəyişmədikcə Allah da onun tövrünü (həlini) dəyişməz. Əgər Allah hər hansı bir qövmə bir pislik yetirmək istəsə, onun qarşısı heç cür altına bilməz və Allahdan başqa onların heç bir hamisi də olmaz».** (ər-Rəd 11). Əgər Allah bir qövmə pislik istəyərsə onu geri qaytaran olmaz. Bəzi rəvayətlərdə Allahın belə buyurduğu rəvayət edilir: «İzzətimə və Cəlalıma and olsun ki, qullarımdan biri sevdiyim bir haldan xoşlamadığım bir hala keçərsə mütləq Mən də onunla olan müamələdə sevdiyi haldan xoşlamadığı hala keçərəm. Qullarımdan hər hansı biri də xoşlamadığım bir haldan sevdiyim bir hala keçərsə mütləq Məndə onun xoşlamadığı haldan sevdiyi bir hala keçərəm». Şair deyir: «Əgər sən nemət içində olsan onları qoru, çünki günahlar yox edir neməti. Aləmlərin Rəbbinə itaətlə nemətləri qoru, çünki sürətlidir Rəbbinin əzabları. Bacardığın qədər sən zülmədən uzaq ol. İnsanlara zülm etmək olduqca pisdir. Sən öz qəlbinlə insanlar arasında seyr et. Sən zülm edənlərin halını görə bilərsən. Görə bilərsən ki, onların məskənləri onların özlərinə şahiddir. Onlara zümlərindən daha zərərli bir şey olmamışdır. Onların bellərini qıran da elə bu olmuşdur. Neçə baxçalar, neçə saraylar tərək etdilər, Daha başqa əzablar da bürüdü onları. Cəhənnəmə girdilər, Cənnəti qaçırdılar, əllərində qalan isə bir xülya oldu!».

34. Günahlar sahibinin qəlbinə qorxu və dəhşət salar. Allah asi insanın qəlbinə qorxu salır və sən onu daima qorxu içində olan görərsən. Allaha itaət etmək üçün qalaya girəni dünya və axirət cəzalarından qoruduğu ən böyük qalalarındandır. Kim bu qalaya daxil olarsa dünya və axirət cəzalarından əmin-amanlıqda olar. Kim də o qaladan çıxarsa onu hər tərəfdən qorxu bürüyər. Əgər bir insan Allaha itaət edərsə bütün qorxular onun bərəsində əmin-amanlığa çevrilər. Əgər bir insan Allaha asi olarsa onun əminliyi qorxuya çevrilər. Üsyankarın qəlbi sanki quşun iki qanadı arasındadır. Hər bir ayaq səsinə: «Onu həlak etməyə gəlirlər» deyər zənn edər. Külək qarını açarsa: «Ardımca gəlirlər» deyər. Hər bir səsi özünün əleyhinə zənn edər. Hər bir şeyin ona tərəf yönəldiyini zənn edər. Əgər bir kəs Allahdan qorxmazsa Allah onu hər bir şeydən qorxudar. Şair deyir: «Kim Allahdan qorxarsa Allah onu hər şeydən arxayın edər, Allahdan qorxmayı isə Allah hər şeydən qorxudar. Allah yaratdıqları arasında belə hökm etdi: Qorxu ilə günahlar bərabərdir daima!».

35. Günahlar insanın qəlbində sıxıntı, tənhalıq yaradır. Günahkar insan öz nəfsində sıxılır. Günahkarın daima özünü tənha hiss etdiyini görərsən.

Bu soyuqluq və tənhalıq həm Rəbbi ilə özü, həm də özü ilə insanlar arasında olur. Nə qədər günahlar çoxalarsa sıxıntı, tənhalıq da çoxalar. Ən acı yaşayış da bu sıxıntı içində olan kimsənin yaşayışıdır. Ən gözəl yaşayış isə insanlarla ünsiyyətdə olan kimsənin yaşayışıdır. Əgər ağıllı insan günahların törətdiyi bu zərərlər - qorxu və tənhalıq haqqında düşünsə halının nə qədər pis olduğunu bilər. Belə ki, o kimsə itaətin əminliyini, şirinliyini günahların sıxıntısı və tənhalığı ilə dəyişərək satın almışdır. Əgər günahlar səndə sıxıntı yaradarsa sən bu günahları tərk et! Əgər rahat yaşamaq istəyirsənsə. İtaət insanı Allaha yaxınlaşdırır. İnsanın yaxınlığı nə qədər güclənərsə bir o qədər də onun ünsiyyəti güclənər. Ünsiyyət sıxıntının əksidir. İnsan təkliddə darıxdığı kimi insanlar arasına çıxdığı zaman ünsiyyət tapır. Günah isə Allahdan uzaq olmağı vacib edir. Uzaqlaşma nə qədər güclənərsə bir o qədər də onun sıxıntısı, darıxması güclənər. Buna görə də qul ilə düşməni arasında nə qədər uzaqlıq olsa da soyuqluq və tənhalıq hiss edər. Lakin sevdiyi kimsə ilə arasında hər nə qədər uzaqlıq olsa da güclü bir yaxınlıq və ünsiyyət hiss edər. Tənhalığın və soyuqluğun səbəbi arada olan pərdədir. Pərdə qalınlaşdıqca soyuqluq da artar. Qəflətdə olmaq soyuqluğun səbəbidir. Qəflət sıxıntısından da daha güclü olan günahdan yaranan sıxıntıdır. Bundan da daha şiddətli olan isə şirk və küfr sıxıntısıdır. Bunları edən bir kimsədə etdiyi an soyuqluğun və tənhalığın olduğunu hiss edə bilərsən. Artıq belə bir sıxıntı və tənhalıq onun üzünə, qəlbinə hakim olmuşdur. Belə olduqda artıq sıxıntı və tənhalıq onda hiss edilir bir hal alır. Özü darıxdığı kimi başqaları da ondan darıxırlar.

36. Günahlar qəlbi xəstələndirir və istiqamətini düz yoldan çıxardır. Günahlar qəlbi azmağa və xəstəliklərə yönəldir. Görürsən ki, xəstə olaraq qalır, lakin ona yararlı olan qidalarla faydalanmır. Çünki günahların qəlbə olan təsiri xəstəliyin bədənə olan təsiri kimidir. Bilavasitə günahlar qəlbin xəstəliyi və dərdidir. Bu dərdlərdən qurtulmanın bir tək çarəsi isə günahları tərk etməkdir.

Qəlblər Allaha qovuşmasa öz arzusuna çatmaz, həmçinin sağlam və salamat da olmaz öz mövlasına çatmasa. O qəlb də sağlam olmaz əgər onun xəstəliyi dərmanına çevrilməzsə. Bunun da sağalması yalnız sahibinin öz nəfsi istədiyinə, havasına qarşı çıxmasıdır. Nəfsin havası xəstəliyin özüdür. Bunun da şəfəsi ona müxalif olmaqdır. Əgər xəstəlik qəlbə möhkəmlənərsə qəlbi öldürər və ya ölümə yaxınlaşdırar. Kim nəfsin istədiyini inkar edərsə onun yeri Cənnətdir. Eyni şəkildə bu dünyada da Cənnətdədir. *«Amma kim Rəbbinin hüzurunda durmaqdan qorxmuş və nəfsinə istəyini, şəhvəti qadağan etmişsə həqiqətən onun*

yurdu Cənnətdir». (ən-Nəziət 40-41). Bu Cənnətin nemətləri bu dünyada heç bir şeyə bənzəməz. Hətta iki nemət arasında fərq dünya ilə axirət arasında olan fərq kimidir. Bunu yalnız qəlbi həm bunu, həm də obirisini dadanlar təsdiq edə bilər. «**Yaxşılar heç şübhəsiz ki, cənnətdə, pislər isə Cəhənnəmdədirlər».** (əl-İnfitar 13-14). Allahın bu sözündə qəsd edilənləri sadəcə axirət nemətləri və atəşi ilə kifayətləndiyini sanma. Onlar dünya, bərzah və axirət yurdunda da belədirlər. Yaxşılar nemət, pislər isə atəşdədirlər (hər üç aləmdə də). Qəlbin nemətindən başqa nemət və qəlbin əzabından başqa bir əzab varmı? Qorxu, hüzn, kədər, qəlb və can sıxıntısı, Allahdan və axirətdən üz çevirmək, Allahdan başqasına bağlanmaq, Allahla əlaqələri kəsmək hamısı da bunun şöbələridir. Bunlardan daha şiddətli hansı əzab vardır?

Allahdan başqa bağlanılıb sevilən hər şey insanı əzabın ən pisinə sürükləyir. Allahdan başqa sevilən hər şeylə insan dünyada, bərzəxdə və axirətdə də üç dəfə əzaba düşür. Dünyadakı əzab belədir: 1. İnsan sevdiyini əldə etmədən öncə əldə edənə qədər əzab və ağrı çəkir. 2. Onu əldə etdikdən sonra da onunla əzab çəkir, əldə etdiyinin onun əlindən çıxmaq qorxusuna görə. 3. Əldə etdiyi əlindən çıxarsa əzabı daha da şiddətli olar. Bu da onun üçün bu dünyada olan əzabdır. Bərzəxdə isə: Sevdiyi ilə bir daha qovuşmamaq acısı, eşqi ilə məşğul olduğu bir çox nemətlərin əlindən çıxmasının acısı və Allahdan pərdəli olmasının ürəkləri parçalayan peşmançılıq acısı. Qəm, kədər, hüzn və peşmançılıq onların nəfslərində qurdların və həşəratların etdiklərini edər. Allahın ruhları cəsədlərinə döndərdiyi ana qədər davam edər. Ruhların bədənlərinə döndəriləcəyi andan daha şiddətli və daha acı olan əzab veriləcəkdir. Belə birisinin halı necə? Sevincdən, Rəbbilə ünsiyyətdən, Ona yaxınlıqdan, Onun zikri və sevgisi ilə qəlbi fərəh içində olan kimsənin halı necə? Hətta bunlardan bəziləri ölüm anında olarkən: Vay halım, vay! deyərək kimiləri də: Əgər Cənnət əhli bizim bu halımızdadılarsa həqiqətən onlar çox xoş bir həyat içindədirlər! Digəri isə: Əgər krallar və padşahlar bizim bu gözəl hüzur içində olduğumuzu bilsəydilər bu halı əldə etmək üçün bizlərə qarşı silahlarla vuruşardılar! Bir başqası da: Dünyada bir Cənnət vardır, hər kim o, Cənnətə girməmişsə axirətin Cənnətinə də girməz! Vay halına qiymətli bir şeyi ucuz bir şeyə satıb göz görə-görə bu satışda aldanan kimsənin halına! Mal haqqında biliyin yoxdursa heç olmasa təcrübə sahiblərindən soruş. Nə gözəldir o, mal ki, onun alıcısı Allah, satanı Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – və mükafatı isə Cənnətül Məvadır. Lakin sən bunu çox ucuz bir şeyin uğruna satdın. Qulun özünə etdiyi bu olursa artıq onu bundan sonra kim yüksəldər. «**Allahın alçaltdığı**

kimsəni heç kəs yüksəldə bilməz. Həqiqətən Allah dilədiyini edər. (əl-Həcc 18).

37. Günahlar qəlbin bəsirətini kor edir, nurunu söndürər, elm yollarına, hidayət yollarına mane olur. İmam Şafii – *rahmətullahi aleyhi* –, İmam Məlik – *rahmətullahi aleyhi* – nin yanında idi. Onun elmi, fəhmi və zəkası İmam Məliki – *rahmətullahi aleyhi* – heyrətləndirmişdir. İmam Məlik: «Mən görürəm ki, Allah sənin qəlbinə bir nur vermişdir. Sən də bu nuru günahın zülməti ilə söndürmə». Günahlar səbəbilə qəlbdəki nur əriyərək yoxa çıxar və günahların zülməti güclənərək qəlbi бүрүyər. Qəlb zülmət içərisində olar. Belə olduğu halda insan neçə-neçə həlaka düşər. Bunun da məsəli kor bir insanın gecənin zülmətində yol getməsidir. Onun da salamat olması necə də çətindir. Həlaka yaxın olması isə necə də sürətlidir. Sonra bu günahlar sayəsində zülmət güclənərək qaranlıq qəlbdən əzalara keçər. Əgər ölüm halında olarsa bu Bərzəx həyatını da zülmət edər. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bu qəbirlər sahiblərinin üzərinə zülmətlə doludur. Allah mənim onlar üçün etdiyim dua (namaz) ilə onların qəbirlərini nurlandırar» . Qiyamət günü isə insanlar məhşərə toplaşdıqları zaman bu zülmət açıq-aşkar hər bir kəsin görəcəyi şəkildə onların üzlərində ortaya çıxacaqdır. Hətta üzləri kömür kimi qapqara olacaqdır. Belə bir cəzaya görə vay halına! Bu halı görür və bu da necə ağır bir cəzadır. Bütün dünyanın ləzzətləri belə bu cəza ilə müqayisə oluna bilməz. Kömək istənilən Allahdır.

38. Günahlar nəfsi kiçildərək alçaq, aşağı edir. İtaət isə nəfsi böyüdərək təmizə çıxardır. «***Nəfsini təmizləyən mütləq nicət tapmışdır. Onu günaha batıran isə əlbəttə ziyana uğrayacaqdır.***» (əş-Şəms 9-10). Ayənin mənası: Əgər insan nəfsini Allaha itaətlə ucaldarsa, böyüdürsə o, xoşbəxt kimsədir. Nəfsini Allaha asi olmaqla alçalıdan insan isə xüsrana, ziyana düşənlərdəndir.

Günahkar insan özünü günaha batırır və Allahdan, insanlardan əməlinin pisliyinə görə gizlənir. Artıq insan öz nəfsində kiçilərək alçaq olmuşdur. Həm Allah qatında, həm də insanlar yanında. Yaxşı əməllər insanın nəfsini böyüdür, izzətləndirir və şərəfləndirir. Hətta sonda nəfs ən şəffaf, ən uca, ən təmiz və ən böyük bir şeyə çevrilir. Bununla bərabər o, kimsə Allah qatında özünü ən zəlil, ən həkir və ən kiçik görür. Nəfs də bundan ötrü izzət, şərəf duyar. Allah qarşısında zəlil olduğuna görə insan bu şərəfli məqama yüksəlir. İnsan nə qədər Allah qarşısında özünü zəlil görərsə bir o, qədər də izzətə və şərəfə nail olar. Nəfləri Allaha asi

olmaq, günah kimi böyük bir şey alçaltmamışdır. İnsanı ən çox alçaldan şey Allaha asi olmaqdır. İtaət kimi böyük bir şey də onları böyüdüb, şərəfləndirib, ucaltmaz.

39. Günahlar sahibini şeytana əsir edir, şəhvtlər zindanında qalmağa bir səbəbdir. Günahkar insan həmişə öz şeytanının əsiridir və şəhvtlərinin zindanıdadır. Öz havasına, nəfsi-istəklərinə bağlanmışdır. Günah edən insan əsirdir, qandallıdır və zindandadır. Ən pis halı olan əsir də ən qəddar düşməninə əsr düşəndir. Şeytan isə ən qəddar düşməndir. Nəfsi-istəklərin zindanından daha darısqal bir zindan yoxdur və şəhvt qandallarından daha çətin bağlantı da yoxdur. Belə bir qəlb Allaha və axirət diyarına necə seyir etsin? O insan necə irəli addım atsın? Əgər qəlb bağlıdırsa, qandallıdırsa onu hər tərəfdən bələlər bürüyür. Qəlb quş kimidir. Nə qədər yüksəlsə (günahlardan uzaq olarsa) müsibətlərdən, bələlərdən da bir o qədər uzaq olar, nə qədər də alçalarsa bir o, qədər də bələlərə yaxın olar. Hədislərin birində deyilir ki: «Şeytan insanın canavarıdır» . Canavar sürüdən ayrılan qoyunu ovladığı kimi, şeytan da cəməatdan ayrılan, günahkar qulunu ovlayar. Əgər qoyunu qoruyan yoxdursa və canavarlar arasındadırsa hələlə daha yaxındır. Həmçinin bəndənin də Allah tərəfindən qoruyanı yoxdursa canavarlar onu tez ovlayarlar. Qoyun nə qədər çobana yaxın olarsa bir o qədər də canavardan salamat olar. Qulun Allah tərəfindən olan qoruyanı təqvadır. Təqva qulun özü ilə canavarı arasında olan qoruyucusu, qalxanı və sağlam qalasıdır. Eyni zamanda təqva qul ilə dünya və axirət əzabları arasında olan bir qoruyucusudur.

Bütün bunların əsası nədir? Qəlb nə qədər Allahdan uzaq olarsa bələlər da bir o qədər ona yaxın olar. Nə qədər də qəlb Allaha yaxınlaşarsa bələlər da bir o, qədər ondan uzaqlaşar. Allahdan uzaq olmağın da dərəcələri vardır ki, biri digərindən daha da şiddətlidir. Qəflətdə olan qəlb Allahdan uzaqdır. Lakin günahın Allahdan uzaqlaşdırması qəflətin uzaqlaşdırmasından daha da böyükdür. Həmçinin də bidətlərin Allahdan uzaqlaşdırması günahın uzaqlaşdırmasından, nifaqın, şirkin uzaqlaşdırması isə bütün bunlardan da şiddətlidir.

40. Günahlar insanın şərəfinin, dərəcəsinin həm Allah yanında, həm də insanlar yanında düşməsinə səbəbdir. Çünki qulların Allah qatında ən dəyərlili olanı ən təqvalı olanıdır. *«Allah yanında ən hörmətli olanınız Allahdan ən çox qorxanız, pis əməllərdən ən çox çəkinəninizdir».* (əl-Hucurat 13). Dərəcə tərəfdən insanların Allaha ən yaxın olanı Allaha ən çox itaət edəndir. İnsanın itaətinə görə onun Allah qatında məqamı olur. Əgər o insan Allaha asi olarsa, əmrlərini yerinə yetirməzsə Allahın

gözündən düşər. Əgər o, Allahın gözündən düşərsə Allah onu insanların qəlbindən də düşürər. Artıq o, kimsənin insanlar arasında dərəcəsi qalmadıqda insanlar onun səviyyəsinə görə onunla rəftar edirlər. Bundan sonra o, kimsə insanlar içərisində ən pis yaşayışla yaşayan olar. Artıq onun dərəcəsi düşər, pis halda olar. Bütün dərdlər, kədərlər, hüznülər onunla birlikdə olar. Onun heç bir hörməti, sevinci və fərəhi olmaz. Həqiqətən də bu xatırlanmayan insan, dərəcəsi və şöhrəti düşən insan hər bir dərdi və kədəri gətirir. Belə olduğu halda insan bu ağrını necə günahın ləzzətinə yaxın tuta bilər. Ağrı harada, günahın ləzzəti harada? Şəhvətin sərxoşluğu olmasaydı bunu edərdimi?

Allahın bəndəyə olan ən böyük nemətlərindəndir ki, aləmlər arasında onun zikrini, dərəcəsinə qaldırır. Buna görə də Allah başqalarına vermədiyi xüsusiyyətləri öz Rəsullarına vermişdir. **«Bəsirət və qüvvət sahibi olan bəndələrimiz İbrahimi, İshaqı və Yəqubu da yad et! Biz axirət yurdunu anmaq xislətini onlara məxsus elədik»**. (Sad 45-46). Bu dünyada gözəl xatırlanmaq xüsusiyyətini Allah onlara vermişdir. İbrahim – *əleyhissəlam* – öz duasında: **«Sonra gələnlər arasında mənə yaxşı ad qismət et!»**. (əş-Şuəra 84). **«Öz mərhəmətimizdən ehsan buyurub təriflərini dillər əzbəri etdik»**. (Məryəm 50). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – haqqında: **«Sənin ad-sanını, şan-şöhrətini ucaltmadıqmı?»**. (əl-İnşirah 4). Mucahid – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Mən xatırlanacaq olsam mütləq sən də xatırlanacaqsan. Şəhadət edirəm ki, Allahdan başqa İlah yoxdur və Muhəmməd Allahın qulu və Rəsuludur» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in adı Allah – *subhənəhu və təalə* – nin adı ilə yanaşı zikr olunur. Bu da onun dərəcəsinin artırılmasıdır. Həmçinin bu xatırlanmadan Peyğəmbərlərə tabe olanların da bir payı vardır. Onlara olan itaətlərinə və tabeçiliklərinə görə. Peyğəmbərlərə müxalif olanlar isə bu müxalifliklərinə görə belə bir mirasdan uzaqdırlar.

41. Günahlar insandan gözəl adları soyub çıxararaq ona məzəmmət olunan adları geyindirir. *Mömin, Muhsin, Muttəqi, Munib* – Allaha qayıdan, *Mudi* – itaət edən, *Vəli* – dost, *Saleh, Abid, Xaib* – qorxan, *Tayyib* – yaxşı, *Təvvəb* – tez-tez Allaha qayıdan, tövbə edən və s. belə bir adları ondan soyub çıxararaq ona *Facir, Asi, Müxalif, Mufsid* – fəsad törədən, *Xəbis* - çirkin, *Zəni* – zinakar, *Səriq* – oğru, *Qatil* – öldürən, *Kəzib* – yalançı, *Gadir* – xəyanət edən və s. çirkin adları ona geyindirilir. **«İmandan sonra fəsiq adını qazanmaq necə də pisdir»**. (əl-Hucurat 11).

O, adlar ki, Allah – *subhənəhu və tələ* – nin qəzəbini, əzabını, rüsvayçılığı, alçaqlığı və Cəhənnəmi vacib edir. Digər adlar isə Allahın rəhmətini, Cənnətini və onunla adlananın şərəfli olmasını vacib edir.

Günahın insana bu isimləri haqq etməkdən başqa bir cəzası olmasaydı belə bu ağıllı birisinə ondan uzaqlaşmağa kifayət edərdi. İtaət etməyin savabı da sadəcə bu isimləri qazanmaq olsaydı ağıllı birisinə itaət əmrinə uymasına kifayət edərdi. Lakin Allahın verdiyinə əngəl törədən, vermədiyini də verə biləcək, uzaqlaşdırdığını yaxınlaşdıracaq və yaxınlaşdırdığını isə uzaqlaşdıracaq heç bir kimsə yoxdur. **«Allah kimi alçaldarsa onu yüksəldəcək keç kimsə olmaz. Şübhəsiz Allah dilədiyini edəndir».** (*əl-Həcc 18*).

42. Günahlar aqlın naqisləşməsinə səbəbdir. Buna görə də sən iki ağıllı insanın biri itaətkar, digəri isə asi insanın eyni olduğunu görə bilməzsən. Görərsən ki, itaətkar insanın ağılı daha mükəmməl, daha kamil, fikri daha doğru, rəyi daha səhih və doğruluq daima onunla birlikdədir. Buna görə də Qurani Kərimdə xitab ən çox ağıl sahiblərinə yönəlir. **«Ey ağıl sahibləri, Məndən qorxun».** (*əl-Bəqərə 197*). **«Ey ağıl sahibləri, Allahdan qorxun ki, bəlkə nicat tapasınız».** (*Maidə 100*). **«Bunu ancaq ağıllı adamlar dərk edərlər».** (*əl-Bəqərə 269*). Necə asilik edən insan ağıllı ola bilər ki, o ovcunda olana asilik edir. Onun diyarındadır ona asilik edir. O, kimsə bilir ki, Allah onu görür və müşahidə edir. Buna baxmayaraq yenə də asilik edir. Allahın qəzəbinə səbəb olacaq şeyləri edir. Hər zaman Allahın qəzəbini və lənətini gətirən işləri edən, özünü Ondən uzaqlaşdıran, qapısından qovduran, gözündən düşən, Onun sevgisindən və rizasından məhrum qoyan, düşməni ilə baş-başa qoyan şeyləri edən bir kimsə ağıllı ola bilərmi? Elə isə onun sevinci ancaq Allaha yaxın olmaq, Onun yaxınlığını qazanmaq və Onun üzünə baxmaq nemətinə sahib olmaqdır. Bunlar iaət edənlərin kəramətlərindəndir. Saydığımız şeylərdə üsyan edənlərin cəzalarındandır. Həmçinin də itaət sahiblərinə verilən nemətlərdən məhrum qalır və üstəlik də günah sahiblərinin cəzasına da layiq olur. Bir an və ya bir günlük, bir aylıq, bir illik dadılan və sonda da yuxu kimi qeyb olan bir ləzzəti belə olmayıb əbədi olan nemətə və böyük uğura, hətta dünya və axirət səadətinə dəyişənin hansı ağılından bəhs edilə bilər? Əgər o, kimsə hüccət qaldırılan insan olmasaydı o, kimsə dəlilərlə sırasında sayılardı. Hətta dəlillərin halı beləsindən daha yaxşı və daha salamat olacaqdır.

Əgər ağıllar sağlam olsaydı bilərdi ki, sevinci, ləzzəti, fərəhi qazanmaq yolu yalnız Allahın razılığını qazanmaqdadır. Bütün ağıllar və əzablar Allahın qəzəbindəndir. Çünki qəlblərin sevinci, nəfslərin fərəhi, könül

xoşluğu, qəlblərin həyatı və ruhların ləzzəti sadəcə Onun rizasındadır. Əgər insan bu razılığa çatarsa bütün dünya nemətləri Onun rızasıyla əldə edilən bu nemətlərin bir zərrəsilə müqayisə olunsaydı yenə də ona çatmazdı. Hətta qəlb bundan da az bir şey əldə etmiş olsaydı yenə də dünya və içindəkilərlə bu payını dəyişməzdi. Buna baxmayaraq itaətkar kimsə dünyada olan nemətlərlə də faydalanır. Hətta o, kef içində olanlardan da ləzzətli həyat sürür. Başına bir müsibət gəlsə də belə Allahdan umduğuna görə sevinc içində olur. Çünkü o, başqa daha böyük iki neməti gözləyərək bu iki böyük neməti yaşamaqdadır. *«(Ey müsəlmanlar!) İçərinizdə (insanları) yaxşılığa çağırın, xeyirli işlər görməyi əmr edən və pis əməlləri qadağan edən bir cəmaat olsun! Bunlar həqiqətən nicat tapmış şəxslərdir».* (ən-Nisa 104).

Lə İlə İlləllah! Mirvarini sataraq peyin alanın, Allahın nemət verdiyi kəslərin Peyğəmbərlərin, siddiqlərin, şəhidlərin, əməlisalehlərin yoldaşlığını Allahın qəzəbinə gələnlərin yoldaşlığı ilə əvəz edənlərin ağılı necə də naqisdir. Allah onlar üçün Cəhənnəm hazırlamışdır. Ora necə də pis bir yerdir.

43. Günahlar bəndə ilə Rəbbi arasında əlaqənin qırılmasına səbəbdir. Əgər bu qırılıq yaranarsa bütün xeyir səbəbləri kəsilər, bütün şərr səbəbləri birləşər. Bütün xeyir yolları bağlanmış, qırılmış bir göz qırpımı belə Ondan möhtacsız qala bilməyəcəyi, yerini də heç bir şeyin doldura bilməyəcəyi dostu və Mövlası ilə arasında olan bağlantılar kəsilmiş, bunun yerinə isə hər cür şərr qapıları açılmış, düşməninə yaxınlaşmış və onu dost etmişdir. Düşmənilə üz-üzə qalmış bir kimsənin hansı qurtuluşundan, hansı ümüdündən və hansı yaşayışından bəhs edilə bilər? Buna görə də heç bir nəfs bilmir ki, bu qırıntıda nə qədər dözülməz ağrılar və əzab vardır. Sələflər deyirlər ki: «Mən bəndənin Allah ilə şeytanın arasına atıldığını görürəm. Əgər Allah ondan üz döndərərsə onu şeytan dost tutar. Əgər onu Allah dost tutarsa şeytan onu dost tutmağa qadir olmaz: *«Xatırla ki, bir zaman mələklərə: Adəm səcdə edin – demişdik. İblisdən başqa hamısı səcdə etdi. O, cinlərdən idi. O, öz Rəbbinin əmrindən çıxdı. İndi siz Məni qoyub onu və övladını özünüzdə dostmu tutursunuz? Bu zalimlər üçün necə də pis dəyiş-düyüştür! Mən onları nə göylərin, nə yerin yaradılışına, nə də öz yaradılışlarına şahid etmədim və Mən (insanları haqq yoldan) çıxardanları Özümə köməkçi də tutmadım».* (əl-Kəhf 50-51). Allah buyurur ki: «Mən sizin atanıza ikram etdim, onun dərəcəsinə qaldırdım, onu başqasından üstün etdim və mələklərimə əmr etdim ki, ona səcdə etsinlər. Onlar da mənə itaət etdilər. Mənim və onun düşməni mənə asi oldu. Mənim itaətimdən çıxdı. Bundan

sonra sizə necə yaraşır ki, Məni buraxaraq onu və zürriyyətini dost tutasınız? Mənə üsyanda ona itaət edəsiniz? O, sizin ən qəddar düşmənidir. Siz Mənim düşmənimə dost tutdunuz. Artıq Mən sizə onunla düşmənçilik etməyi əmr etmişdim. Əgər bir insan Padşahın düşməni özünə dost tutarsa artıq o, insan ilə düşmən padşahın gözündə eyni olar. Padşahın düşməni dost tutduğuna görə. Məhəbbət və itaət nə vaxt tamamlanır? Nə vaxt ki, insan itaət etdiyinin düşmənlərini düşmən tutar, sevdiklərini də sevər. Amma sən Padşahın düşmənlərini dost tutasan və sonra da iddia edəsən ki, mən padşahı sevirəm. Bu qeyri mümkündür. Hətta bu padşahın düşməni sizə düşmən olmadığı halda. O, ki qaldı şeytana o, həm sizin, həm də Allahın düşmənidir. Ağıllıya necə yaraşar ki, öz düşməni və Allahın düşməni dost tutsun. O, Allah ki, ondan başqa Rəbb yoxdur. Şeytan həm Rəbbimizin, həm də bizim düşmənimiz olduğu üçün bizdən tələb olunur ki, biz də onu özümüzə düşmən tutaq. (Allah) Mən İblisi düşmən tutdum. Nəyə görə? Çünki o, mələklərlə birlikdə Atanıza səcdə etmədi. Mənim onu düşmən tutmağım sizə görə idi. Sonra bu düşmənçiliyin aqibəti nə oldu? Sizlər onunla saziş bağladınız.

44. Günahlar din və dünyanın bərəkətini silər. Həmçinin də ömrün, ruzinin, əməlin, elmin və itaətin bərəkətini də silər. Ümumilikdə isə o, dinin və dünyanın bərəkətini silir. Görürsən ki, Allaha asi olan kimsənin nə dinin də, nə dünyasında, nə də ömründə bərəkət vardır. Yer üzündən bərəkətin qaçmasına səbəb yalnız insanların günahlarının səbəbidir. **«Əgər o, məmləkətin əhalisi iman gətirib (pis əməllərdən) çəkinsəydilər, sözsüz ki, onların başlarına göydən və yerdən bərəkət yağdırardıq. Lakin onlar (öz Peyğəmbərlərini) yalançı hesab etdilər. Biz də onları qazandıqları günahlara görə məhv etdik».** (əl-Əraf 96). **«Əgər onlar o, yolda doğrudüzgün olub sabit qalsaydılar, Biz onlara bol yağış verərdik ki, onları bununla imtahana çəkək. Kim öz Rəbbini yad etməkdən üz çevirsə, Allah onu məşəqqətli bir azaba düçar edər».** (əl-Cinn 16-17). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kişi etdiyi günahı üzündən ruzisindən məhrum qalır» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ruhul Qudus qəlbimə, heç bir nəfsin ruzisi tamamlanmadan ölməz» deyə üflədi . O, halda Allahdan qorxun və halal yolla əldə etməyə çalışın. Allah sevinc və rahatlığı qədərə rıza və inamda, hüzn və kədəri isə şəkk və şübhədə qoymuşdur. Bundan əvvəl İmam Əhməd «Zuhd» kitabında rəvayət edir: «Mən Allaham! Razi qalsam bərəkət

---

Əhməd 5/277, Tirmizi 2/20, İbn Məcə 4042.

Buxari 14/302, Beyhəqi 5/264, Əbu Nuaym 3/156, 7/158, Bəğəvi «Şərhus Sunnə» 14/204

verirəm. Bərəkətimin isə sonu yoxdur. Qəzəb etsəm lənət edirəm. Lənətim isə yeddinci nəsilə qədər çatar».

Ruzinin və əməlin genişliyi onun çoxluğu ilə deyildir və həmçinin də ömrün də uzunluğu ayların, illərin çoxluğu ilə deyildir. Bunların genişliyi onda olan bərəkətlədir. Allahdan üz döndərərək başqası ilə məşğul olanın həyatı yoxdur. Əksinə heyvanların həyatı onun həyatından daha da xeyirlidir. İnsanın həyatı onun qəlbinin və ruhunun həyatıdır. Qəlbın həyatı isə? Onu yaradana ibadətlə, Onu sevməklə, Ona qayıtmaqla, Ona tövbə etməklə, Ona zikr etməklə rahatlaşmaqdadır. Əgər bir kimsə bu həyatı itirərsə artıq bütün xeyiri itirmişdir. Hətta onun əvəzinə dünyadan hər bir şey verilsədə onun yerini verməz. Hətta bütün dünya bütövlükdə bu həyatın yerini vermir. Çünkü insanın itirdiyi hər bir şeyin əvəzi vardır. Lakin insan Rəbbini itirərsə onun əvəzi yoxdur. Möhtac, fəqir möhtacsız olanla, ölü diri ilə, aciz qadir ilə, məxluq da Xaliq ilə necə eyni ola bilər?

Allaha asi olmaq ruzinin və ömrün bərəkətinin silinməsinə səbəbdir. Çünki günahkarların üzərində şeytan müvəkkəldir. Hökmüranlığı onların üzərindədir. Allah onu günaha və günahkarlara həvalə etmişdir. Bu üzdən də şeytanla əlaqəli və onunla birlikdə olan hər şeyin bərəkəti qaldırılmışdır. Buna görə də insan yediyi, içdiyi, miniyə mindiyi, yaxınlıq etdiyi zaman Allahı zikr edərək - **Bismilləh** - deməsi əmr edilmişdir. Çünki Allahın adı zikr olunduğu zaman şeytan qaçar və bununla bərəkət hasil olar. O, şey ki, Allah üçün deyildir onun bərəkəti çıxarılmışdır. Çünki tək bərəkət verən Allahdır. Allaha nisbət edilən hər bir şey bərəkətlidir. Kəlamı mubarək, Rəsulu mubarək, mömin qulu mubarək, Beyti Haramı mubarək və kitabında altı ayədə bərəkətlə zikr etdiyi Şam torpaqları da mubarəkdir. Elə isə bərəkətli olan sadəcə Odur, sadəcə Ona nisbət edilən bərəkətlidir. Yəni Onun sevgisi, qulluğu, rızası bərəkətlidir. Kainat Onun Rububiyyətinə və yaratmasına mənsubdur. Ondən uzaq olan sözlərdə və əməllərdə heç bir bərəkət və heç bir xeyir olmaz. Ona yaxın olan hər bir şey isə yaxınlığına görə bərəkətlidir.

Bərəkətin də əksi lənətdir. O şey ki, Allaha yaxındır onun bərəkəti vardır, o şey ki, Allahdan uzaqdır ondan bərəkət götrülmüşdür. Allahın lənət etdiyi yer, insan, əməl bunlar bərəkətdən və xeyirdən uzaq olan şeylərdir. Bunlarla bağlı olan hər bir şeydə də bərəkət yoxdur. Artıq Allah, İblisi lənətləmişdir və yaradılanlar içərisində də Özündən ən uzaq etdiyi də odur. Ona görə də ona yaxın olan hər şey ona yaxınlığı və onunla əlaqəsənə görə lənətlidir. Buna görə də elmin, ruzinin və ömrün bərəkətinin silinməsində günahların böyük təsiri vardır. O, vaxt ki, Allaha üsyan edilir malla, bədənlə, elmlə və s. şeylərlə bu əməllər sahibinin

aleyhinədir leyhinə deyildir. İnsanın əməlindən, elmindən, şöhrətindən, ruzisindən, ömründən yalnız Allaha itaət etdiyi sayılır. Eyni ilə namazda da xuşu ilə qıldığı hissənin savabını qazanırsan. Buna görə də yer üzündə elə insanlar vardır ki, 100 yaş yaşayıır. Lakin onun yaşı 20 yaşa çatmır. Elələri də vardır ki, milyonlarla pulları vardır lakin həqiqətdə isə 4/1-də çatmır (pulun bərəkəti olmur). Beləliklə də şan-şöhrət və elm də belədir. Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Dünya lənətlənmişdir. İçində olan hər bir şeydə lənətlən-mişdir. Yalnız Allahı zikr etmək və (elm) öyrənən və öyrəndənən başqa» . Bərəkətin olduğu şeylər bunlardır. Allahdan yardım diləyirik.

45. Günahlar insanın alçalmasına, zəlil olmasına səbəbdir. İnsan hər nə qədər yüksək səviyyəli bir kimsə olsa da belə onu alçaq səviyyəli edər. Çünki Allah yaratdıqlarını iki təbəqədə yaratmışdır. Bir qismi uca, digər qismi isə alçaqlardır. Ən uca olan ***İllyunu*** uca olanların yeri, ***Əsfələ Səfilini*** isə aşağı olanlar üçün etmişdir. Allah itaət əhlini dünyada və axirətdə ən yüksək mərtəbədə olanlardan etmişdir. Günah əhlini isə dünyada və axirətdə ən aşağı təbəqədən etmişdir. Həmçinin də Allah itaət əhlini öz yanında ən hörmətliyərdən etmişdir, günah əhlini isə ən dəyərsiz olanlardan etmişdir. İzzəti itaət əhli üçün, zəlilliyi isə günahkarlar üçün etmişdir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mən Qiyamətin qarşısına qılıncla göndərilədim. Mənim ruzim nizəmin kölgəsində, zəllilik və alçaqlıq isə mənim əmrimə qarşı çıxanda edildi» .

Bəndə hər dəfə günah işlədikdə aşağı dərəcəyə düşər. O, qədər düşməkdə davam edir ki, ən aşağı mərtəbədə olar. Hər dəfə də itaət etdikdə dərəcəsi qalxar. O, qədər qalxmaqda davam edər ki, ən yüksək mərtəbədə olar. Bəzən bəndənin həyatında elə bir vaxtlar olur ki görürsən ki, həm enmək, həm də qalxmaq cəmləşir. Onların hansı üstün gəlsə insan onun əhlindən olar. Təbii ki, 100 dərəcə qalxıb bir dərəcə enən ilə bunun əksini edən eyni olmaz. Bəzən insan elə bir tərzdə enər ki, məşriq ilə məğrib, göy ilə yer arası qədər bir məsafədə enər. Bu bir tək eniş onun min yüksəlməsini belə qarşılıamaz. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsan (əhəmiyyət vermədən) elə bir kəlimə söyləyər ki, onun səbəbi ilə məşriq ilə məğrib arası qədər bir məsafədə Cəhənnəmə düşər» .

Tirmizi 2323. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bəndə ona vacib olan namazın yalnız 10/1, 9/1–2/1 və yarısını qılaraq (savabına nail olur)» Əbu Davud, Nəsai.

İmam Əhməd «Musnəd».

Buxari 11/308, Müslim 4/2290, İbn Məcə 2290.

Enmək və qalxmaq bu insanlara xas olan bir şeydir. Lakin insanlardan elələri də vardır ki, onların düşməyi qəflətə doğru olur. Əgər bu insan qəflətdən ayılırsa öz dərəcəsinə qayıdır. Yaxud da ondan da yuxarı dərəcəyə qalxar ayılmasına görə. Bəzilərinin də enməsi günaha doğru olur. Ya böyük günaha, ya da kiçik günahlara. Belə bir kimsənin öz dərəcəsinə çatması üçün səmimi tövbəyə və sadıq qayıtmağa ehtiyacı vardır. Alimlər bu barədə ixtilaf ediblər ki, insan günah edib və ondan sonra tövbə edərsə əvvəlki vəziyyətinə qayıdır yoxsa yox! Tövbə günahın izini silir və onun varlığını yoxluğu kimi edir. Bəziləri də deyirlər ki, tövbə sadəcə o, cəzanı silmək üçündür. İtirdiyi dərəcəsinə isə çatmaz deyər ixtilaf etmişlər.

Bir qrup bunu belə açıqlamışlar: Bir tacir ki, hər gün öz malı ilə qazanır və malı artıqca da qazancı artır. O, günah günlərində isə onun qazancı dayanır. O, kimsə yenidən ticarətinə başlayarsa yenə də aşağıdan yuxarıya qalxır. Bundan əvvəl isə (günahı işləməmişdən qabaq) yuxarıdan-yuxarıya qalxırdı. Bu kimsədə günah etdiyi vaxt əvvəlki əməlləriylə birlikdə yüksəlməyi qaçırmışdır. Günahdan sonra tövbə edib əmələ başladıqda aşağıdan yuxarıya yenidən başlamışdır.

Bir qrup da: Bu kimsələrin halını sonu olmayan nərdivanla yuxarıya qalxan iki kimsəyə bənzədirlər. Onlar eyni vəziyyətdə nərdivanı qalxırlar. Lakin biri bir pillə aşağı enir. Bu bir pillə aşağı düşdükdə artıq digəri bir pillə ondan üstə olur. Sonra bu aşağıda olan yenidən qalxmağa başlayır. Heç şübhə yoxdur ki, yuxarıda olan ondan irəlidə olacaqdır.

İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – bu iki dəstə arasında hökm verərək deyir ki: «İnsan tövbə etdikdən sonra əvvəlki vəziyyətinə qayıdır, yoxsa yox? Tövbə edənlərdən bəziləri öncəki dərəcəsindən daha yüksəyə dönərkən, kimiləri eyni dərəcəsinə dönər, kimiləri də eyni dərəcəsinə çatmaz. Bu tövbənin güc və səmimiyyətinə, günahın qulda meydana gətirdiyi zillət, boyun əymək, Allaha qayıtmaq, Allahdan qorxmaq, çəkinmək, Allah qorxusuna görə ağlamaq hallarından aslıdır. Bəzən bunların hamısını əldə etməkdə qul güclü olur. Hətta tövbəkar əvvəlki halından daha yüksəyə çatır. Beləcə tövbədən sonra günah etmədən əvvəlki halından daha xeyirli olur. Əvvəlkindən də güclü imana qayıdır. Belə bir kimsələr haqqında günah bir rəhmətdir. Nəyə görə? Çünki günah onda o, qədər qorxu yaratdı ki, artıq onda nəfsi ilə razılaşmaq, özünə güvənmək hissiyatını ondan itirir. Rəbbinin və Mövlasının onu qorumasına, əff etməsinə və bağışlamasına nə qədər möhtac və məcbur olduğunu bildirir. İtaətlə qürurlanmasın deyər burnunu və qürurunu qırar. Özünü bu itaətilə başqalarından daha xeyirli görməsinin qarşısını alar.

Beləcə etdiyi o, günah onu Rəbbinin qarşısında xətalı, günahkarların duruşu kimi başı önündə, ondan utanaraq, qorxaraq və ürperək durdurur. Edilən bu günah itaətini kiçik, günahını isə böyük göstərir. Nəfsinin əksikliyi və qüsurluğunu ona tanıdır. Rəbbinin isə tərifi, bağışlamaqda tək olduğunu öyrədir. Şair deyir: «Allah şükürü və tərifi özünə aid etdi, qınanmağı isə insana». Ona gələn hər bir nemətin onun üçün çox olduğunu və nəfsinin ona layiq olmadığını bilir. Başına gələn hər bir müsibətdə özünü o, müsibətə layiq olduğunu bilir. Bununla bərabər düşünür ki, Allah ona qarşı rəhimli olmuş günahının misli qədəri ona cəza verməyib. Hətta günahının yarısına görə də ona cəza verməyib. Onun günahını layiq olduğu cəzani zəif və aciz qul bir yana qalsın, heç möhkəm dağlar da daşıya bilməz. Günah nə qədər kiçik olsa da çirkindir. Ondan başqa böyük heç bir şeyin olmadığı, hər cür nemətləri verən qarşısında bu günah hər şeydən daha çirkin, daha pisdir. İnsanların böyüklərinə və ağalarına qarşı bu cür şeylərlə qarşılıq vermək istər kafir, istər mömin olsun hər kəsə görə çirkin qəbul edilir. İnsanların ən aşağı olanı, ən şəxsiyyətsiz böyükləri pisliliklə qarşılayandır. Onda göylərin və yerlərin böyüyünə, göylərin və yerlərin sahibinə, göylərin və yerlərin İlahına belə çirkinliklə qarşılıq vermək necə olar?

Əgər Allahın rəhməti qəzəbini üstələməsəydi və məğfirəti cəzasını qabaqlamasaydı yer günah edənlərlə birlikdə dağılardı. Onun günahkarları cəzalandırmaması həlimliyi və bağışlaması olmasaydı qulların günahları üzündən göylər yox olardı. *«Həqiqətən Allah göyləri və yeri zəval tapmasınlar deyə, tutub saxlayır. Əgər onlar öz mehvərindən çıxsalar Allahdan başqa onları heç kəs tutub saxlaya bilməz. Doğurdan da Allah Həlim və Bağışlayandır».* (Fatir 41). Ayənin sonu Allahın iki İsmi *Həlim* və *Ğafur* ismi ilə tamamlanır. Əgər Allahın Həlimliyi o, günahkara qarşı olmasaydı və asi olanlara qarşı məğfirəti olmasaydı göylər və yerlər sabit qalmazdı. Allah bəzi qullarının küfrü haqqında buyurur: *«Buna görə az qaldı ki, göylər parçalansın, yer yarılsın və dağlar yerindən qopub uçsun».* (Məryəm 90). Artıq Allah valideyinlərimizi Adəm və Həvvanı etdikləri bir günaha görə Cənnətdən çıxartdı. Həmçinin də Allah İblisi etdiyi bir günaha görə lənətlədi. Əmrinə müxalif olduğuna görə. Şair deyir ki: «Bizlər bir-birinin arıya günahları edirik və Cənnətdə uca dərəcələr arzulayırıq. Bilirik ki, ana-atamız ən uca dərəcədən bir tək günahdan ötrü çıxarıldılar».

Məqsəd budur: Qul bəzən tövbədən sonra günahdan öncəki halından daha xeyirli və daha yüksək dərəcədə olur. Bu da tövbənin gücünə və kamilliyinə görədir. Həmçinin o, günahın insanda buraxdığı təsirə görə

olur. Bəzən də günah o, kimsənin himməsini, iradəsini, qətiyyətini və qəlbini zəiflədir ki, bu da tövbənin onun əvvəlki vəziyyətinə qayıtmasına imkan vermir. Əgər onun enməsi imanın əslinə ləkə gətirən bir şey olarsa şirk, küfr, nifaq və s. kimi günahlara enərsə bu da elə bir enməkdir ki, sahibinin qalxması umulmur. Yalnız o, kimsə İslamını başdan təzələməlidir».

46. Günahlar sahibinə qarşı müxtəlif növ məxluqları cəsərləndirir. Görürsən ki, heç insana qarşı cürətlənməyən məxluqlar günah işləyən insana qarşı cürətlənirlər. Şeytanlar günah edən insana, azgınlıq, vəs-vəsə, qorxutmaqla, kədərləndirməklə, xatırlamaqda faydası, unutmada isə zərərli olan şeyləri unutturmaqda cəsərtli olurlar. Beləcə günahkarı Allaha qarşı asi olmağa təhrik etməyə daha çox fürsət qazanırlar.

Həmçinin insanlardan olan şeytanlarda ona qarşı əziyyət verməyə cürətlənirlər. Bacaqdıqları qədər ona əziyyət verirlər. Günah sayəsində ailəsi, övladları, qonşusu, hətta heyvanları da ona qarşı cürətlənirlər. Sələflər deyirlər ki: «Mən Allaha asi olduqda bunun təsirini yoldaşımın və heyvanımın əxlaqında görürəm». Əmirlərdə ona qarşı cəza verməkdə cürətli olurlar. Adil olsalar da Allahın təyin etdiyi hədləri yerinə yetirirlər. Həmçinin insana qarşı öz nəfsi də cürətlənir. Artıq o, kimsə nəfsini idarə edə bilmir. Nəfsini xeyirə yönəltmək istədikdə ona boyun əymir. Nəfsi onu həlakı olan şeylərə yönəldir o, kimsə bunu istəsə də, istəməsə də belə.

Bu nəyə görə belədir? Çünki itaət Allahın qalasıdır. O, elə bir qaladır ki, əgər insan ora girərsə əmin-amanlıq içində olar. Əgər insan o, qalanı (itaəti) tərk edərsə hər bir quldur, yol kəsən ona qarşı cürətlənər. İnsanın günaha olan cürətinə görə bir o, qədər də başqa məxluqlar ona cürətlənir və onda bu şeyləri dəf edəcək bir qüvvə də olmur. Həqiqətəndə Allahı zikr etmək, sədəqə, yaxşılığı əmr edib, pisləkdən çəkəndirmək bunların hər birisi maneədir. Qulu müdafiə edir. Bu da insanda xəstəliklərə qarşı olan bir müqavimətdir. Əgər insanda müqavimət olmazsa xəstəliklər gəldikdə artıq onda yerləşər və onu həlak edər. Günahlar ilə yaxşılıqlar da davamlı olaraq bir-biriləri ilə mücadələ edirlər. Hansı tərəf güclü olarsa o, da hakim olar. Yaxşı tərəf nə qədər güclü olarsa pisləkləri uzaqlaşdırmaq da güclü olar. Allah iman edənləri pisləklərə qarşı daima qoruyur. İman isə söz və əməldir. İmanın gücünə görə Allahın qoruması da güclü olur. Kömək istənilən Allahdır.

47. Günahlar ehtiyac vaxtı sahibinə xəyanət edir. İnsanın özünə ən çox ehtiyacı olduğu vaxt günahlar ona xəyanət edir. Hər bir insan öz dünyası və axirəti üçün zərərli və faydalı şeyləri bilməyə möhtacdır. İnsanların ən xeyirlisi isə bütün bu xeyir və zərərləri təfsilatı ilə bilənlərdir. Onlardan ən

qüvvətli və qazananı nəfsinə və iradəsinə qarşı güclü olan, nəfsini ona fayda verəcək şeylərə yönəldən və zərərinə olan şeylərdən çəkindirəndir. Bu mövzuda da insanların bilgisi, himməsi fərqlənir. Onlardan ən bilikliyi xoşbəxtçilik və bədbəxtçiliyin səbəblərini biləndir. İnsanlardan doğruya ən gözəl uyanı xoşbəxtçiliyi üstün tutanlar, ən səfəhləri və bədbəxt olanları isə bədbəxtçiliyi üstün tutanlardır.

Bu elmi əldə etmək üçün günahlar ona ən çox ehtiyacı olduğu vaxt xəyanət edir. İnsan axirəti bu dünyadan üstün tutmaq istədiyi vaxt günahlar bunu etməyə imkan vermir. Günahlar bu elmi əldə etmək üçün ona bir maneə olur. Dünya və axirəti üçün ən xeyirli şeylərlə məşğul olmaqdan çəkindirər və ona mane olar. İnsan bir müsibətə düşdüyü zaman ondan qurtarmaq istər. Lakin bu vaxt qəlbi və əzaları ona xəyanət edərək onu tənha buraxırlar. Bunun məsəli qılıncından uzun müddət istifadə etmədiyinə görə qılıncı qınına yapışan kimsənin məsələsinə bənzəyir ki, ehtiyacı olduğu vaxt qılıncı oradan çıxardıb istifadə edə bilmir. Düşmən də ona hücum edərək ona qələbə çalır. Həmçinin də qəlb bu günahlarla paslanır və xəstəliklərlə bürünür. İnsan qəlbi ilə düşməne qarşı vuruşmaq istədikdə orada heç bir şey tapmır. (İnsan qəlbi ilə vuruşur və onunla da hücum edir). İnsanın əzaları isə qələbə tabedir. Əgər o, qəlb bağlı və onda heç bir güc, qüvvə yoxdursa əzalar nə edə bilər ki?

Nəfis də belədir. Əgər nəfis *Mutmain* nəfisdirsə o, şəhətlər və günahlarla dolur. Nəfsi Əmmarə isə güclənir və aslana dönür. İnsanın nəfsi günahlarla xəbisləşir və bütün idarəçilik (qələbdə) *Nəfsi Əmmarə* – pisliyi əmr edən nəfsin əlinə keçir. Nəfsi əmmarə nə qədər güclənərsə mutmain nəfis bir o, qədər də zəifləyər. Bundan sonra nəfsi mutmain bir daha yaxşılaşması umulmayacaq şəkildə zəifləyərək ölür. Təbii ki, bu dünyada da, bəzəxdə də ölməsidir. Axirətdə isə sahibinə heç bir faydası olmayacaq şəkildə canlı olmayan bir həyatda olur. Onun həyatı sadəcə ağrıları hiss edən bir həyatdan ibarət olur. Belə bir kimsə ölüdür, diri deyildir. Onun həyatı elə bir həyatdır ki, yalnız ağrıları hiss edir.

Bununla qəsd edilən nədir? İnsan müsibətə, dərdə, kədəre, qəmə düşdüyü zaman ona qəlbi və əzaları faydalı şeydə xəyanət edir. Qəlbi artıq Allaha təvəkkül, dua, yalvarmaq, qarşısında boyun əymək, zəlil olmaq üçün bir yerə toplanmır. Qəlbi dağınıqdır. Dili zikir üçün boyun əymir. Hətta dili ilə zikir etsə də qəlbi ilə zikir etməz. Nəticədə zikrin təsir etməsi üçün qəlbi dilə, dili də qələbə bağlaya bilməz. Qəlb və dil zikir edəndə birləşməzlər. Zikir və dua etsə də belə qafil, ayıq olmayan bir qəlb ilə edər. Qul əzalarından itaət edə bilməsi üçün kömək istəsə əzalar onu rədd edərlər, istədiyini yerinə yetirməz və ona itaət etməzlər. Bütün bunların da

təsiri günahlar və asiliklərdir. Belə birisi özünü düşməndən qorumaq üçün əsgərləri olan, lakin əsgərlərini yormuş, onlara zülm etmiş, yeməklərini kəsərək verməmiş əmirin halına bənzər. Əskərləri ilə belə bir müamələdə olan əmir bu hərəkətlərindən sonra onlardan heç bir güc və qüvvətləri qalmadığı halda düşməninə hücum etmələrini və onu qorumalarını istər. Günahkarın halı belədir.

Bütün bunlardan daha qorxulu, daha ağrılı və daha dəhşətli bir hal da vardır. Bu da ölüm anında, Rəbbinə köçən vaxtı dilinin və qəlbinin ona xəyanət etməsidir. Görürsən ki, ölüm anında **Şəhadət Kəliməsini** deyə bilmir. Ölüm anında olan çoxlarının bunu söyləmədikləri müşahidə olunmuşdur. Elə kimsələr olmuşdur ki, onlara ölüm anında **Lə İlə İlləllah** – kəliməsi təlqin olunanda: «**Ah! Ah! Ah!**» deyərək həyatdan köçmüşlər. Bəziləri ölüm anında şer, mahnı, mənim günahlarım çoxdur bu kəlimənin mənə faydası nə, bəziləri də bu kəliməni deməkdən imtina edərək ölmüşlər. Bəziləri də demək istədikdə dili bu kəliməni söyləməyə dönmür, dili topuq vurardı. Allah bu və bunun kimi sonluqlardan bizləri qorusun. Amin!

Təsəvvür edin ki, əgər insanı şeytan ayıq, güclü, ixtiyarı əlində olan vaxtı ələ keçirirsə və onu Allaha üsyanda işlədirsə, onun qəlbini Allahı zikr etməkdən dayandırıbsa, əzalarını da itaətdən çəkindiribsə zəif və ölüm anında bu necə olar? Ölüm anında isə insan ruhun ağrıları ilə məşğul olur. Şeytan isə xüsusən o, vaxtı bütün qüvvəsini toplayır. Çalışır ki, axırını fürsətdir ki, onu bu dünyadan **Lə İlə İlləllah** demədən köçürsün. Şeytanın da ən güclü olduğu vaxt o, vaxtıdır. İnsanın isə ən zəif və gücsüz olduğu vaxtıdır. Görəsən belə bir haldan kim salamat çıxacaqdır? «**Allah iman gətirənləri dünyada da, axirətdə də möhkəm bir sözlə sabitqədəm edər. Allah zalimləri (haqq yoldan) sapdırar. Allah istədiyini edər!**». (İbrahim 27).

Allah necə o, insanı gözəl sonluğa **Hüsnü Xatiməyə** müvəffəq edə bilər ki, artıq Allah onun qəlbini Allahın zikrindən yayındırıb, onun bütün işləri ifrata varmaqdır. Əgər bir insanın qəlbi Allaha ibadətdən qafildirsə, öz havasına və nəfsi istədiyinə ibadət edirsə, öz şəhvlərinin əsiridirsə, dili Allahın zikrindən, əzaları isə itaətsizlikdən quruyubsa və Allaha üsyanla məşğuldursa belə bir kimsə gözəl sonluğa müvəffəq olmaqdan uzaqdır. Elə isə pis bir sonluqla ölmək qorxusu **Müttəqilərin** – **Allahdan qorxanlar** – ın bellərini qırılmışdır. Zalım günahkarlar isə sanki imanla ölmək üzərə Allahdan vəd almışlar. «**Və ya hökm edib istədiklərinizin sizin olacağına dair Bizdən Qiyamət gününədək davam edəcək əhd almısınız. (Ya Peyğəmbər!) Onlardan soruş ki, hansı biri buna**

zamindir?». (Nun 39-40). Şair deyir ki: «Ey etdiyi günahlarla arxayınçılıq içində olan kimsə, yoxsa sənə imzalanmış bir vəd mi verilmişdi? Arxayınçılığı və havanı bir yerdə cəm etdin. Halbuki bunlardan biri insanı həlak edir. Yaxşılar qorxu yollarında yeridilər. Sən isə heç bu yollara girmədin. Ağılsızlığından əkin zamanı heç toxum əkmədin. İnsanlar yığım zamanı sən nə yığacaqsan? Əlində tutduğun yaxında tərک edəcəyin həyatdır, əbədi olan həyatı isə tərک etdin. Allah xatirinə itirən kimdir, Sənmi?».

48. Günahlar qəlbi kor edir və onun bəsirətini zəiflədir. Əgər onun qəlbi zəifləyərsə artıq o, kimsə hidayət yolunu bilməyi və həmçinin də bu hidayəti öz nəfsində tətbiq etmək qüvvəsini itirər. Həmçinin başqasında da bunu həyata keçirə bilməz. Çünkü insanın kamilliyi iki əsas üzərindədir. 1) Haqqı batıldən ayırd etmək. 2) Haqqı batıldən üstün tutmaq. Dünya və axirətdə insanların Allah qatında dərəcələrinin müxtəlif olması da bu iki şeyin müxtəlifliyinə görədir. Bu iki şeyə görə Allah öz Peyğəmbərlərini tərif etmişdir. *«Bəsirət və qüvvət sahibi olan bəndələrimiz İbrahimi, İshaqı və Yəqubu da yad et! Biz axirət yurdunu anmaq xislətini onlara məxsus elədik»*. (Sad 45-46). Ayədə keçən **Əydi** - haqqı kamil surətdə dərk edən və yerinə yetirən, **Əbsar** – isə dindəki bəsirətdir. Beləcə Allah onları haqqı kamil surətdə dərk edən və yerinə yetirən kimi vəsf etmişdir. Bu məqamda insanlar dörd qismə ayrılırlar: 1. Haqqı bilib və onu həyata keçirməkdə gücləri olan kimsələr ən şərəfli insanlar sayılır. 2. Bunlar birinci qismın tam əksidir. Onların dində nə bəsirəti vardır, nə də haqqı yerinə yetirmək gücləri. Bunlar insanların çox hissəsini təşkil edirlər. Onları görmək bir maneçilik, qəlbləri xəstələndirir, yurdları daraldır, qiymətləri qaldırırlar və onlarla söhbətdən insana yalnız ar və biabırçılıqdan başqa bir şey qazandırmaz. 3. Bunlar bəsirəti olan və hidayəti bilən kimsələrdir. Lakin haqqı tətbiq etmək və ona çağırmaqda zəif olan qüvvətsiz kimsələrdir. Bu da zəif möminin halıdır. Güclü mömin isə ondan daha xeyirli və Allaha sevimlidir. 4. Onların gücü və himməsi vardır. Lakin dində olan bəsirəti zəifdir. Onlar Allah dostları ilə şeytanın dotlarını bir-birindən ayıra bilməzlər. Əksinə hər bir qaraltını xurma, hər bir bəyazı isə yağ hesab edir və hər bir mənəfəətli dərmanı da zəhər hesab edirlər. Bu siniflərdən dində imamlığa yararlı yalnız birinci qism olanlardır. *«Səbr etdikləri və ayələrimizə ürəkdən inandıqları üçün Biz onlardan əmrimizlə (insanlara) haqq yolu göstərən rəhbərlər təyin etmişdik»*. (Əs-Səcdə 24). Dində imamlıq yalnız səbr və yəqinliklə əldə edilir. Allah xüsrana düşənlərin içindən onları istisna etmişdir. Bütün insanlar uduzmaqdadırlar bu kimsələrdən başqa. *«And olsun axşam*

çağına ki, insan ziyan içindədir. Yalnız iman gətirib yaxşı əməllər edən, bir-birinə haqqı tövsiyə edən və səbri tövsiyə edən kimsələrdən başqa!».
(əl-Əsr 1-3).

İnsanlar haqqı bilib haqq üzərində səbr etmələri yetərli deyildir bir-birilərinə səbri tövsiyə etmədikcə, bir-birilərini haqqa təşviq etmədikcə ziyandan qurtulmayacaqlarını bildirmişdir.

Başə salındığı kimi güc və bəsirət sahibi olanlardan başqa hər kəs ziyana uğrayanlardandır. Məlumdur ki, günahlar və üsyanlar qəlbin bəsirətini kor edir. Qəlb kor olduqda isə haqqı olduğu kimi dərk edib qavraya bilməz. Onun gücü və qüvvəsi zəiflədiyinə görə haqqa qarşı səbr də göstərməz. Günahlar qəlbə elə duyğular yaradır ki, onun idrakına (ağına) təsir etdiyi kimi yaşamasına da təsir edir. Artıq belə bir qəlb haqqı batil, batili isə haqq, yaxşını pis, pisi isə yaxşı kimi tanıyıb qəbul edər. Artıq belə bir qəlbin gedişatı tərsinə dönər. Artıq Allaha, axirət diyarına olan səfərindən batil nəfslərin yerləşdiyi yerə səfər edər. O, nəfslər ki, dünya həyatı ilə razı qalmış, onunla arxayınçılıq tapmış, Allahın ayələrinə qafil qalmış və Allah ilə görüşməyə hazırlığı tərk etmişlər. Əgər günahların bundan başqa bir cəzası olmasaydı insanın günahları tərk etməsinə bu kifayət edərdi. Kömək istənilən Allahdır.

İtaət qəlbi nurlandırır, təmizləyir, gücləndirir və sabitləşdirir. Hətta açıq, saf, nur kimi parlayan güzgü kimi olur. Şeytan belə bir qəlbə yaxınlaşdıqda nuru onu vurur. Necə ki, qalxan şeytanları ulduzlar vurduğu kimi. Şeytan bu qəlbədən qurdun aslandan qorxduğundan daha çox qorxar. Hətta belə bir qəlbin sahibi şeytanı üzü qoylu yerə sərəcəcək şəkildə elə vurur ki, şeytanlar yerə yıxılan bu şeytanın başına toplanaraq: «Buna nə olmuşdur?» deyər soruşduqda: «Bunu bir insan vürmüşdür» deyərlər. Şair deyir: «Nə qəribədir hur ilə nurun baxışı, nuru ilə yandıracaq şeytanı».

Belə bir qəlb ilə hər tərəfi zülmət içində olan, şeytanın vətəni, özünə məskən saydığı bir qəlb eyni ola bilərmi. O, qəlb ki, şeytan artıq oranı öz vətəni etmişdir. Belə bir qəlb hər səhərə çıxdıqda şeytan: «Nə dünyada, nə də axirətdə ayrılmayan yoldaşa canım qurban» deyər. Şair deyir: «Dunyadan sonra həşirdə yoldaşınam sənin, sən hər yerdə yoldaşımın mənəm. Əgər bədbəxtlik yurdunda yamsa mən, birlikdə zillət içindəyik». ***«Hər kəs Rəhmanın zikrindən boyun qaçırsa Biz ona şeytanı urcah edirik və o şeytanın yaxın dostu olar. Şeytanlar onları doğru yoldan çıxardar, onlar isə özlərinin haqq yolda olduqlarını güman edərlər. Nəhayət o, hüzurumuza gəldikdə belə deyər: Kaş ki, mənimlə sən aranda şərqlə qərb arasındakı məsafə qədər uzaqlıq olaydı. Sən nə pis***

yoldaş imişsən! Bu gün (peşmançılığınız) sizə heç bir fayda verməz. Siz birlikdə zülm etdiyinizə görə əzaba da ortaqsınız». (əz-Zuxruf 36-39).

Onun zikri Peyğəmbərinə nazil etdiyi kitabdadır, ona qarşı kor davranan, ondan üz çevirən, korluq edən, onu başa düşməkdə, düşünməkdə Allah belə edənə kitabından üz çevirməsinin cəzası olaraq bir şeytan göndərərək ona yoldaş edəcəyini xəbər vermişdir. Bu şeytan artıq o, kimsənin ayrılmaz bir yoldaşı olar. Oturduqda da, durduqda da onun yanından heç ayrılmaz. Artıq şeytan onun dostu və həmdəmi olmuşdur ki, o nə pis dost və həmdəmdir. Bu şeytan o, kimsəni Allaha, Cənnətə aparan yoldan sapdırar. O, azmış kimsə elə zənn edər ki, doğru yoldadır. Qiyamət günü gəldikdə onlardan biri digərinə deyər: ***«Kaş ki, mənimlə sənənin aranda şərqlə qərb arasındakı məsafə qədər uzaqlıq olaydı. Sən nə pis yoldaş imişsən!»***. Sən dünyada da mənim dostumdan və mənə gələn hidayətdən məni sən sapdırdın. Məni haqdan uzaqlaşdırıb azdırdın. Nəhayət həlak oldum. Sən mənə bu gün də nə qədər pis bir yoldaşsan.

Başı bəlaya girən eyni bəlaya uğrayan birisini gördükdə bu ona təsəlli olur və bir növ ağrıları yüngülləşir. Allah əzabda ortaqlar üçün belə bir şeyin də olmayacağını xəbər verir ki, yoldaş digər yoldaşının əzabından ən yüngül bir rahatlıq da hiss etməyəcəkdir. Hər nə qədər dünyada dərddli (insanlar) bir-birilərinə təsəlli olsalar da burada belə deyildir. ***«Siz birlikdə zülm etdiyinizə görə əzaba da ortaqsınız».*** (əz-Zuxruf 36-39).

49. Günahlar insanın düşməni üçün bir yardımdır. Günahlar düşməne kömək edir ki, özünə qarşı vuruşsun. Allah qulunu ondan ayrılmaz bir düşmənlə imtahana çəkib. İnsandan bir göz qırpmı belə ayrılmayan düşmən. Elə bir düşmən ki, insan yatsa da yatmayan, insan ona qarşı qafil olsa da, ondan qafil olmayan, tayfası insanı insanın görməyəcəyi yerdən görən və insana hər cür pisliliyi, hiyləni etmək üçün bütün gücünü səfərbər edən, insana qarşı həm öz cinsi olan insan şeytanlardan, həm də cin şeytanlardan yardım alan bir düşməndir. Artıq bu düşmən insan üçün tələlər və hiylələr qurmuşdur. Bu tələ və hiylələr hər cür fəlakətləri gətirmişdir. Bu düşmən yoldaşlarına demişdir: ***«Siz baxın, diqqət yetirin bu düşməninizə. Atanızın (İblisin) düşməninə. Onu qaçırmayın. Elə etməyin ki, onun payı Cənnət olsun, sizin payınız isə Cəhənnəm, onun payı rəhmət, sizin payınız isə lənət olsun. Artıq siz bildiniz ki, bizim başımıza gələn bu rüsvayçılıq, lənət, Allahın rəhmətindən uzaqlaşmaq onun səbəbilədir. Elə isə bu bəladə sizə şərik olsunlar deyə əlinizdən***

gələni edin. Çünkü onların salehlərini bunda şərik edə bilmədiyim izə görə Cənnətlik oldular.

Artıq Allah bizə bildirmişdir ki, sizin ən qəddar düşməniniz şeytandır və həmçinin də bizə əmr edib ki, ona qarşı hər cür hazırlığımızı görək. Allah insana düşməninə qarşı əsgərlərlə və orduyla yardım etdiyi kimi, düşməninə də insanlara qarşı əsgərlərlə və orduyla yardım etmişdir. Buna görə də bu cihad insanla şeytan arasında ölənə qədər davam edəcəkdir. Allah bunun üçün möminlərin canlarını və mallarını Cənnət müqabilində satın almışdır. *«Allah şübhəsiz ki, Allah yolunda vuruşub öldürən və öldürülən möminlərin canlarını və mallarını Tövratda, İncildə və Quranda haqq olaraq vəd edilmiş Cənnət müqabilində satın almışdır. Allahdan daha çox əhdə vəfa edən kimdir? Etdiyiniz sövdəyə görə sevinin. Bu ən böyük qurtuluş və uğurdur!».* (ət-Tövbə 111). Möminlər Allah yolunda vuruşaraq həm ölür, həm də öldürülürlər. Allah bunun ən şərəfli kitabları olan Tövrat, İncil və Quranda güclü bir vədlə vəd vermişdir. Sonra da vədinə Özündən daha sadıq heç bir kimsənin olmadığını da xəbər vermişdir. Sonra onlara əmr etmişdir ki, bu ticarətlə sevinəsiniz. Kim də Allah yolunda vuruşmağın dəyərini bilmək istəyirsə bunu alana baxsın. Bunu alan da Allahdır. Allahın bu mala verdiyi qiymətə baxsın ki, bu malın qiyməti Cənnətdir. Bu saziş də kimin əli ilə bağlandığına baxsın. Bu da Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dir. Bundan da daha böyük bir qazanc və bundan daha böyük bir ticarət ola bilərmiz? *«Ey iman gətirənlər! Sizə elə bir ticarət göstərimmi ki, o sizi siddətli əzabdan xilas etsin? Allah və Onun Peyğəmbərinə iman gətirəsiniz. Allah yolunda malınız və canınızla vuruşarsınız. Bilsəniz bu sizə nə qədər xeyirlidir. (Əgər belə etsəniz) O, sizin günahlarınızı bağışlayar və sizi (ağacları) altundan çaylar axan Cənnətlərə Ədn Cənnətindəki gözəl saraylara daxil edər. Bu ən böyük qurtuluş və uğurdur. (Sizi hələ) sevdiyiniz başqa bir nemət də – Allah dərgahından kömək və yaxın qələbə gözləyir. Möminlərə müjdə ver».* (əs-Səff 10-13).

Allahın yaratdıqları arasında ən çox sevdiyi mömin quluna bu düşməni yollaması sadəcə cihadın Allah qatında ən çox sevilən əməl olması, mücahidlərin Onun qatında məxluqatın ən yüksək dərəcələri olmaları və Ona ən yaxın kişiler olmasına görədir. Allah bu döyüş bayrağını qullarını qurtarmaq üçün qaldırmışdı. İnsanda şeytana qarşı vuruşan qəlbdir. Təqva, ixlas, təvəkkülün yeri qəlbdir. Bu döyüşü Allah insana tapşırmış və onu yanından heç ayrılmayan mələklərdən ibarət olan ordularla dəstəkləmişdir. *«İnsan üçün onu öndən və arxadan təqib edən mələklər vardır. Onlar insanı Allahın əmri ilə qoruyurlar».* (ər-Rəd 11).

Bunlar onu təqib edərlər. Hər bir əskər getdikdə onun yerinə digəri gəlir. Beləcə bir-birilərini təqib edərək onun ayağını xeyirdə sabitləşdirir və xeyrə təşviq edərlər. Ona Allahın ikramını xatırladaraq: Bu ancaq bir anlıq səbrdir. Ardıyca əbədi bir istirahətə çəkiləcəksən – deyərək səbrə təşviq edərlər.

Bunlardan başqa Allah öz vəhyi və kəlamı ilə insana şeytanla mübarizədə onu dəstəkləyərək Peyğəmbərini göndərmiş, kitablarını nazil etmişdir. Beləcə insanın qüvvəsinin üzünə qüvvə, dəstəyinə dəstək və təchizatına təchizat əlavə olunmuşdur. Bundan əlavə insana vəziri və idarəçisi olan ağıllı, nəsihət edici və mərifətlə, sabit edən, dəstəkləyən və yardımçı olan imanla, ona hər bir işin həqiqətini bəyan edən yəqinliklə də dəstəkləmişdir. Elə bil ki, insan Allahın düşmənləri ilə cihad edən dostlarına və tərəfdarlarına vəd etdiyi şeyləri gözləriylə görür kimi olur. **Ağıl** – insanın ordusunun işlərini səhmana salar. **Mərifət** – insan üçün döyüş işlərini səhmana salar. **İman** – insanı sabit, güclü və səbrli edir. **Yəqin** – insanı düşməninə yönəldərək doğru döyüş səmtini seçməsində köməklik edir. Bunlardan başqa Allah bu döyüşü aparanları zahiri və batini güclərlə də dəstəkləmişdi. İnsanın gözünü kəşfiyatçı, qulağını xəbər çatdıran, dilini tərcüməçi, əllərini və ayaqlarını isə köməkçilər etmişdir. Mələklərini və ərşi daşıyanları da insan üçün məğfirət diləyən, onu pisliklərdən qoruyaraq Cənnətinə qoyması üçün dua edənlər etmişdir. **«Ərşi daşıyanlar və onun ətrafında olanlar (mələklər) öz Rəbbini həmd-səna ilə təqdis edir, Ona inanır və möminlərin bağışlanmasını diləyərək belə deyirlər: «Ey Rəbbimiz! Sənin rəhmin və elmin hər şeyi ehtiva etmişdir. Artıq tövbə edib Sənin yolunla gedənləri bağışla, onları Cəhənnəm əzabından qoru. Ey Rəbbimiz! Onları da, atalarından, zövcələrindən və nəsilərindən əməlisaleh olanları da özlərinə vəd buyurduğun Ədn cənnətlərinə daxil et. Şübhəsiz ki, sən yenilməz qüvvət və hikmət sahibisən. Onları pisliklərdən qoru. O, gün (Qiyamət günü) pisliklərdən kimi qorusan, şübhəsiz ki, ona rəhm etmiş olursan. Ən böyük uğur və qurtuluş budur».** (əl-Mumin 7-9). Həmçinin də onları qorumaq Allah öz üzünə götürmüşdür. **«Onlar mütləq qalib gələcəklər. Bizim əsgərlərimiz labüd olaraq (kafirlərə) zəfər çalacaqlar».** (əs-Saffət 172,173).

Həmçinin - Allah cihadın necə olacağını qullarına öyrətməmiş və bunu dörd kəlimədə toplayaraq buyurmuşdu: **«Ey iman gətirənlər! Səbr edin, dözüün, hazır olun və Allahdan qorxun ki, bəlkə nicat tapasınız».** (Ali İmran 200). Cihad yalnız bu dörd şeylə tamamlana bilər. Səbr etmək, dözmək, keşikdə durmaq və Allahdan qorxmaq (Təqva). Səbr ancaq

düşmənə qarşı dirənmək, onunla üzbəüz dayanmaq, geri bir addım da belə çəkinməməklə əldə olunur. Bu halda olan insanın keşikdə durmağa ehtiyacı vardır. Düşmənin girməsi ehtimalı olan qəlbin və əzaların başında durub keşik çəkməli: Göz, qulaq, dil, əl və ayaq kimi düşmənin hücum edə biləcəyi postların başında durmalıdır. Düşmənin də əsas girdiyi yerlər bu postlardır. Düşmən bu postlardan girərək ifsad və fəsad törədərək bədən ölkəsini yixar. Elə isə bu postlardan ayrılmamaq, onları boş buraxmamaq və düşmənin içəri sızmasına fürsət verməmək üçün əsla boş buraxmamaq lazımdır.

Peyğəmbərdən sonra şeytandan ən çox qorunan səhabələr idi ki, onlar da Uhud döyüşündə qorumaqları olduqları postları tərk etdikləri üçün düşmən ora girərək fəsad və ifsad törətdi. Bu üç şey və onların ayaq üstə dura bilmə dirəkləri təqvadır. Allahdan qorxmaq. Təqvasız nə səbr, nə keşik çəkmək, nə də dözmək olar. Təqva da ancaq səbrlə ayaqda durar.

İnsanın İçində Olan İki Ordunun Döyüşməsi – İndi isə – sənin içində olan iki ordunun qarşılaşmasına, iki tərəfin didişməsinə bax: Kafirlərin başçısı böyük bir ordu ilə qəlb üzərinə hücumə keçir. Kafirlər xəbərdardırlar ki, qəlb öz məmləkətində oturub və qəlbin əskərləri onu dövrəyə alaraq onu müdafiə edirlər. Ora hücum etmək üçün düşmən bilir ki, yalnız qəlbin yaxın adamlarını ələ keçirməklə mümkündür.

Nəfsi Ələ Keçirmək - Kafirlərin başçısı soruşur: «Qoşun içərisində qəlbə ən yaxın olan kimdir». Ona: «Nəfsdir» deyirlər. O, da əmr edir ki, qəlbə nəfsi və istək tərəfdən hücum etsinlər. Kafirlərin başçısı deyir: «Baxın nə kimi şeylər ona sevimlidir». Sevdidiyi şeylər tərəfdən ona vədlər verin. O, sevdidiyi şeylərin surətini yatdığı və ayıq vaxtı ona çəkin. Əgər o, bununla rahatlanarsa üzərinə şəhvət qırmaqlarını və zəncirlərini atın. Sonra onu özünüzə tərəf çəkin. Əgər bu nəfs qəlbin əleyhinə dönər və sizin yanınızda olarsa bu zaman siz: Qulaq, göz, əl və ayaq postlarınızı da ələ keçirmiş olarsınız. Bundan sonra bu postlarda ayıq olun. Belə etmiş olsanız artıq qəlbi ya ağır yaralamış, ya ölmüş, ya da əsir düşmüş olar. Buna görə də bu postları boş buraxmayın. Düşmənin qəlbə girməsinə imkan verməyin. Heç bir düşmənin oradan qəlbə girərək sizi oradan çıxarmasına imkan verməyin. Qəlbə girmək istəyən düşməni gücünüz çatdığı qədər zəiflətməyə, gücsüz etməyə çalışın ki, qəlbə çatsa da belə zəifləmiş və qəlbə zərər verməyəcək şəkildə çatmış olsun. Heç bir faydası olmasın.

Göz Postu - Kafirlərin başçısı deyir: «Siz bu postları ələ keçirdikdə diqqət edin göz postuna. Çalışın ki, göz baxanda ibrət baxışı ilə baxmasın. Göz ibrət baxışı ilə baxarsa onu şəhvət baxışına çevirin. Siz göz postuna

diqqət edin. Çünkü hədəfinizə onunla çata bilərsiniz. Mən göz kimi şeydən başqası ilə Adəm övladını korlamadım. Mən baxışla qəlbə şəhvət toxumunu səpir, sonra səpdiyimi arzu suyu ilə suvarıram. Sonra ona bir çox vədlər verir, qətiyyətini gücləndirirəm. Beləcə əzmini gücləndirir və şəhvətdən onu günahlara sürükləyirəm. Buna görə də sizlər bu postun işinə səhlənkər yanaşmayın. Bacardığınız qədər onu pozmağa çalışın».

Qulaq Postu – Kafirlərin başçısı deyir: «Qulaq postunda da sizlər möhkəm durun və çalışın ki, ondan sizin işinizi korlayan bir şey daxil olmasın. Çalışın ki, qulaqdan yalnız batil şeylər daxil olsun. Sizlər şirin və ağılları sehirləyən sözlər seçin və bu sözləri nəfslərin havası ilə qatışdırın. Siz ilk əvvəl bir kəlimə ortaya atın. Əgər görsəniz ki, o bu kəliməni dinləyir və bu kəlimə ilə xoşlanır çalışın ki, bu kəlimələri onun zikri edəsiniz. Özünüzü də qoruyun. Çalışın bu qulaqdan Allah kəlamı, Peyğəmbər sözü və nəsihətçilərin sözlərindən hər hansı bir şey keçməsin. Əgər siz məğlub olsanız çalışın ki, daxil olan (ayə, hədis, nəsihətlər və s.) sözləri başa düşməsinə, düşünməsinə və o sözlərdən öyüd almasına əngəl olun. Bunun üçün ya ona zid olan sözlər söyləyin, ya onları gözündə böyüdü, ya da insanların başa düşməyəcəyi, qavramayacaqları və bunun ağır bir yük olub tək başına daşımayacağı sözlər olduğunu söyləyin. Və ya bu kimi sözlər ucuz, nəfslərə bəsit sözlər olaraq göstərin. O, işi onun gözündə böyüdərk: «Bu iş sənlik deyil». O, da görəcək ki, bu ağır bir yükdür və bununla məşğul olmayacaqdır. Ya da bu daxil olan şeyləri ona ucuz göstərərək başa salmaq ki, sənin məşğul olacağın şey daha izzətli və daha mühüm bir şey olmalıdır. Beləcə batili onların qəbul edə biləcəkləri və onlara yüngül gələcək hər bir şəkildə, haqqı isə xoşlamayacaqları və onlara ağır gələ biləcək bir şəkildə onlara göstərin.

Şeytan qulaq postundan insana mənfəət verməyən zərərli şeyləri daxil edir, xeyirli şeylərin isə daxil olmasına mane olur. Əgər istəmədiyi halda faydalı şeylər girsə bu səfər də onu pozaraq zərərli hala gətirməyə çalışar.

Dil Postu – Şeytanların başçısı öz adamlarına deyir: «Bu da böyük bir postdur. Sizlər çalışın ki, onun dilindən zərər verəcək, fayda verməyəcək sözlər çıxsın. Ona fayda verəcək zikir, istiğfar, Allahın kitabını oxumaq və qullarına nəsihət vermək və ya faydalı elmi sözlər danışması kimi faydalı şeyləri söyləməsinə əngəl olun. Sizin bu posta iki önəmli təsiriniz vardır. Hansı birində qələbə çalsanız fərq etməz.

Birinci - Batil, boş şeylər danışması. Çünki batil danışan insan sizin qardaşlarınızdan biridir. Sizin ən böyük köməkçilərinizdəndir.

İkinci – Haqqı danışmamaq. Bu da sizin lal qardaşınızdır. Hətta bu ikinci qardaşınız sizi birinci qardaşınızdən daha faydalıdır. Sələflər

deyirlər ki: «Batil söz danışan şeytandır, haqdan susan isə lal şeytandır». Amanın günüdür çalışın ki, haqq söz söyləməsin və ya batil danışmaqdan da geri qalmasın. Ona hər cür yolla batil danışmağı gözəlləşdirin və hər cür yolla da haqq danışmaqdan qorxudun. Övladlarını bilin ki, bu dil postu ilə mən Adəm övladlarını həlak edirəm və onları üzü qoylu Cəhənnəmə atıram. Bu postdan neçələrini öldürmüş, əsir almış və yaralamışam. İnsan oğlunu bu postdan yaxalamışam. Sizə olan tövsiyəmə diqqət verin: Biriniz insan qardaşının dili ilə bir söz söyləsin. Digərinizdə dinləyənin diliylə o, sözü çox bəyəndiyini, heyran qaldığını və çox müthiş bir söz olduğunu söyləsin və onu təkrarlamasını istəsin. İnsana qarşı bir-birinə hər cür dəstəyi verin və onlara hər yoldan girməyə çalışın və onları hər yerdən gözləyin. Mənim onların rəbbinə verdiyim andımı eşitmədinizmi? **«Sən məni azdırıb yoldan çıxartdığın üçün mən də sənə düz yolunun üstündə oturub insanlara mane olacağam. Sonra onların qarşılardan və arxalarından, sağlarından və sollarından gələcəyəm və Sən onların əksəriyyətini şükr edən görməyəcəksən».** (əl-Əraf 14-17).

Mənim Adəm oğullarının bütün yolları üzərində oturduğumu görmürsünüzmü? Bir yolda uğur qazanmaramsa dərhal digər yola keçərəm. Dilədiyimi və ya ən azından dilədiyimin bir qismini əldə etmədən o, yoldan ayrılaram. İbn Abbas - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Sonra onlara qarşılardan – onları axirətləri haqqında şübhəyə salacağam, sonra onlara arxalarından gələcəyəm – yəni onlara dünyanı çox sevməyə təşviq edəcəyəm, sağlarından gələcəyəm – yəni dinlərində onları tərəddüdə salacağam (yaxşı əməllər tərəfdən), sollarından gələcəyəm – yəni onları günah etməyə həvəsləndirəcəyəm. Şeytan üstlərindən demədi. Çünki bilirdi ki, üstlərində nəzarətçi Allahdır». İmam Şabi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Uca və Böyük olan Allahın rəhməti onların üzərindən enər» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – də bu xüsusda onlara nəsihət edərək: Şeytan insan oğlunun bütün yollarında oturur. İslam yolunda oturaraq deyər: Sən müsəlman olursan. Müsəlman olub atababanın dinini tərk edəcəksənmi? İnsan onu dinləməyib müsəlman olursa, şeytan dərhal hicrət yolu üzərində oturaraq deyir: Yerini və yurdunu buraxaraq hicrətmi edirsən? İnsan yenə də onu dinləməyib hicrət edərsə bu dəfə şeytan cihad yolu üzərində oturaraq deyər: Cihad edib ölmək və ya öldürülmək istəyirsən, malının paylaşdırılıb, zövcənin başqasına nigahlanmasını istəyirsən? Kim belə edərsə onu Cənnətə qoymaq

Allahın üzərinə bir haqq olar. Kim öldürülsə onu cənnətə qoymaq Allahın üzərinə bir haqq olar» .

Bu belədir. Elə isə sizlər onların hər bir yollarının başında oturun və onları gözləyin. Onlardan biri sədəqə vermək istəyərsə həməən sədəqə yolu üzərində oturun və ona: Malımı itirib bu dilənçi kimi olmaq istəyirsən? Sizlər mənim sədəqə vermək istəyən kimsənin dilinə qoyduğum sözləri eşitmədinizmi? Ondan bir şeylər istəniləkdə: Bunlar bizim mallarımızdır. Sizə verəsi olsaq sizin kimi olarıq. Həcc etmək istəyən kimsənin yolu üzərində oturun və: Bu yol çətin və təhlükəlidir. Bu yolda gedənin canı və malı təhlükədə olur. Bu cür hər bir xeyir yollarına baş vurun və insanları o, yolların çətinliklərindən və təhlükələrindən bəhs edərək o, yollardan uzaqlaşdırmağa çalışın. Sonra günah yollarında da durun və o, yolları insanların gözlərində və qəlblərində gözəl göstərməyə çalışın. Bu işdə ən çox yardımçınız qadınlar olsun. Qadınlar vasitəsilə onlara yaxınlaşın. Onlar sizin üçün necə də gözəl yardımçıdırlar. Usamə b. Zeyd - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Məndən sonra kişilərə qadınlardan daha zərərli bir fitnə və imtahan səbəbi buraxmadım» .

Əl Və Ayaq – Diqqət edin ki, əli ilə sizə zərər verən şey etməsin və ayağı ilə də sizə zərər gələn yerlərə getməsin.

Nəfsi Əmmarə – Şeytan öz əsgərlərinə deyir: «Bilin ki, bu işdə sizə ən yaxşı yardımçı olan nəfsi əmmarə ilə sülh bağlamaqdır. Elə isə ona yardım edin və ondan yardım alın. Ona dəstək olun və ondan dəstək alın. Mutmain nəfslə vuruşmaqda onunla bərabər olun. Mutmain nəfsi sındırmaq və gücünü yox etmək üçün tələsin. Onu məhv etməyin tək yolu qidalandığı qaynaqları kəsməkdir. Onun qaynaqlarını kəsdikdə nəfsi əmmarənin qaynaqları güclənir. Onun köməkçiləri də sizə itaət edərlər. Bundan sonra qəlbi öz qalasından endirirlər və məmləkətindən uzaqladırlar. Yerinə isə nəfsi əmmarəni keçirirlər. Belə olduqda o, nəfs sizə sevdiyiniz şeyləri əmr edəcəkdir. Heç vaxt sizin sevmədiyiniz şeyləri etməyəcəkdir. Üstəlik nəfsi əmmarə sizin tövsiyə etdiyiniz heç bir xüsusda sizə qarşı çıxmıyacaqdır. Əksinə siz ona nəyi əmr etsəniz həməən onu yerinə yetirər. Əgər görsəniz ki, qəlb məmləkətinə qayıtmaq üçün səy göstərir həməən onunla nəfsi əmmarə arasında birləşmə yaradın və ona xatırladın ki: «Bu müharibə bir günlük deyildir. Bu ölənə qədər davam edəcək bir döyüşdür. Bu uzun müharibədə isə gücün tamamən zəifləyəcəkdir».

Nəsai 6/21, İbn Hibban 1601, Musnəd 3/483.
Müslim 2740.

Ey övladlarını siz bu iki böyük qoşundan (silahdan) istifadə etsəniz heç vaxt məğlubiyyətə uğramazsınız. **Birinci** - Qəflət qoşunu. Siz bacardığınız qədər Adəm övladlarının qəlbini Allahı və axirət yurdunu xatırlamaqdan qafil edin. Öz məqsədinizə çatmaqda bundan böyük bir şey yoxdur. Əgər qəlb Allahdan qafil qalarsa onda siz onu ələ keçirib azdırı bilərsiniz. **İkinci** - Şəhvət qoşunu. Şəhvəti onların qəlblərində şirin, gözlərində isə gözəl göstəin.

Bu iki qoşunla (silahla) onlara hücum edin. Onlara qalib gəlmək üçün bunlardan böyük bir qoşununuz yoxdur. Siz insanın qafil olması üçün şəhvətdən, şəhvətə düşməsi üçün isə qəflətdən istifadə edin. İki qafil bir yerə toplayın. Əgər görsəniz ki, bir qrup müsəlman bir yerə yığılaraq Allahı zikr edir və Allahın dinini müzakirə edirlər onları ayıra bilməsəniz onlara qarşı onların növdən olan (boş-boğaz) insanlardan istifadə edin. İnsanlardan olan şeytanlarla onlara yaxınlaşın ki, onların başlarını qataraq bu işdən onları çəkindsinlər. Hər bir insana öz iradə və şəhvətindən yaxınlaşın. O kimsəyə bunları əldə etməsi üçün yardımçı olun. Əgər Allah sizə qarşı səbr etməyi onlara əmr edibsə siz də səbr edin bu postları ələ keçirməkdə. Adəm övladı şəhvətli və qəzəbli olduğu zaman siz bu fürsəti əldən verməyin. Siz Adəm övladını bu iki işlə ovlaya bilərsiniz. Hansı hisslər güclüdürsə ondan da tutun. Lakin digərini də əldən verməyin. O kəs ki, qəzəbləndiyi zaman özünü ələ ala bilmir şəkk yoxdur ki, şəhvətləndiyi zaman da o, qəzəbi əldə edəcəkdir. Sizlər də onun şəhvəti ilə qəzəbini qarışdırın. İnsanı qəzəb tərəfdən şəhvətə, şəhvət tərəfdən də qəzəbə çağırın. Bilin ki, sizin Adəm oğullarına qarşı bu iki silahdan daha güclü heç bir silahınız yoxdur. Mən də onların atalarını Cənnətdən şəhvətə (istək və iradəyə) görə çıxartdım və onların övladları arasında düşmənçiliyi qəzəblə saldım. Bununla onlar arasında qohumluğu qırdım və onların qanlarını tökdüm. Qəzəb sayəsində Adəmin iki oğlundan biri digər qardaşını öldürmüşdür.

Bilin ki, qəzəb Adəm övladının qəlbində bir közdür, şəhvət isə alovlanan oddur. Odda yalnız su ilə, namazla, zikrlə və təkbirlə sönər. Adəm övladlarını qəzəbləndiriyiniz zaman onları dəstəməzə, namaza yaxınlaşmağa qoymayın. Çünki dəstəməz və namaz onun şəhvət və qəzəb atəşini söndürür. Artıq onların Peyğəmbəri onlara bildirmişdir ki: «Qəzəb Adəm övladlarının qəlbində bir közdür. Siz onun közünün qızartısını və damarlarının şişdiyini görmədinizmi? Kim bunu hiss edərsə dəstəməz alsın» . Yenə onlara buyurmuşdu: «Atəş ancaq suyla söndürülür». Allah da onlara sizə qarşı səbr və namazla yardım almalarını tövsiyə etmişdir.

Elə isə bunlarla onların arasına girib onlara mane olun. Onlara bunları unutturun. Onlara qarşı qəzəb və şəhvətdən yardım alın.

Sizin onlara qalib gəlmək üçün silahlarınız qafillik və nəfsə tabe olmaqdır. İnsanların da sizə qarşı güclü silahları Allahı zikr və nəfslərinə müxalif olmalarıdır. Elə isə nəfsi-istədiyinə müxalif olan birisini görsəniz onun kölgəsindən də belə qaçın.

Şeytanın öz əsgərlərinə verdiyi nəsihətdə məqsəd: Günahlar və asiliklər qulun düşmənlərinin əllərinə verdiyi bir silah, düşməninə etdiyi kömək və öz nəfsinə qarşı onlara etdiyi dəstəkdən ibarətdir. Düşmən də bu silahla ona qarşı vuruşur. Silahı düşməninə verir ki, özünə qarşı vuruşsunlar. Cahil kimsə özünə qarşı onlarla birlikdə olur. Bu da cəhələtin ən uca nöqtəsidir. Şair deyir ki: «Cahil bir kimsənin özünə etdiyini heç düşməni də etmir».

Qərribə orasıdır ki, insan bütün taqətini sərf edərək özünü aşağı salmağa çalışır. Elə zənn edir ki, nəfsini ucaldır, yüksəldir və böyük nemətlər əldə edir. Əksinə bütün bunlardan məhrum olur. Sələflər deyirlər ki: «Diqqət edin! Bir çox insanlar vardır ki, nəfsini ucaltığını zənn etdiyi halda onu alçaltmışdır, zəlil etdiyi halda hörmətli etdiyini zənn etmişdir, nəfsini kiçiltiyi halda böyük etdiyini zənn etmişdir, nəfsinin haqlarını zay etdiyi halda haqlarını yerinə yetirdiyini zənn etmişdir. İnsanın cahil olmasına düşməni ilə birgə özünə qarşı vuruşması, öz nəfsinə öz əməlləri ilə düşməninin etmədiklərini etməsi kifayət edər». Kömək istənilən Allahdır.

50. Günahlar insanın nəfsini, özünü unutmamasına səbəbdir. Əgər o, insan özünü unudarsa özünü itirər, ifsad edər və həlaka aparar. İnsan özünü necə unudur? Unudarsa ona hansı şey özünü xatırladır? Özünü unutmaması nə deməkdir? deyər soruşulacaq olursa bu suala belə cavab verilir: Bəli, qul özünü bütünlüklə unudur. **«Allahı unutduqları üçün Allahın da onları özlərinə unutturduğu kimsələrə bənzəməyin. Onlar fasiqlərdir».** (əl-Həşr 19). Nə vaxt ki, onlar Allahı unutdular Allah da onları unutdu və onları özlərinə unutturdu. **«Onlar Allahı unutdular, Allah da onları unutdu».** (ət-Tövbə 67). Beləcə Allah onu unudanları iki şəkildə cəzalandırmışdır: **Birinci** - Allah onu unutmuşdur. **İkinci** - Allah da onu özünə unutturmuşdu.

Allahın insanı unutmaması onu yalnız buraxması, onu tərk etməsi, insan bununla özünü zay etməsidir. Bu an həlak ona daha yaxın olur əlin ağıza yaxın olması kimi. Allahın insana özünü unutturması isə ona səadət, xoşbəxtçilik, sevinc və fərəh onu kamilləşdirən yol və səbəbləri ona

unutdurmasıdır. Onun ağına belə xeyirləri gəlmir və öz xeyirlərini də xatırlamır. Ağına belə gəlmir ki, onları edib faydalansın.

Həmçinin Allah insana öz nəfsinin ayıblarını, naqisliklərini, qüsurlarını ona unutturur. İnsanın ağına da belə gəlmir ki, bu ayıblarını düzəldərək özünü islah etsin. Həmçinin də Allah ona nəfsinin və qəlbinin xəstəliklərini, ağırlıqlarını unutturur və onu həlaka və fəsada aparən bu xəstəlikləri müalicə etmək, xəstəlik səbəblərini qaldırmaq nə qəlbinə, nə də ağına gələr. Elə isə belə birisinin xəstəliyi çox ağırdır, təhlükəlidir və onu ölümə aparandır. O, isə xəstəliyinin fərqinə də varmaz və onu müalicə etmək ağına da gəlməz. O, artıq güclü bir xəstəliyə tutulmuş xəstədir. Bu da ən böyük xüsusi və ümumi cəzalardandır.

Öz nəfsini buraxan, onu zay edən, nəfsinin məsləhətlərini, nəfsinin xəstəliyini və xəstəliyinin əlacını unudan, xoşbəxtçilik, sevinc, fərəh və daimi nemətlər içərisində əbədi yaşayış yolunu və səbəblərini unudan bir kimsənin bu cəzadan daha böyük hansı bir cəzası vardır?

İnsan bunlar haqqında düşünsə görər ki, həqiqətən də insanların çoxu öz xeyirlərini, Allahdan olan paylarını unudaraq itiriblər. Bu paylarını ucuz bir qiymətə satmışlar ki, bu da onlara yalnız ölüm vaxtı bir də ***Təğabun*** – Qiyamətdə qarşılıqlı aldanma günü ortaya çıxacaqdır. Bu kimsə dünyada da, axirətdə də etdiyi ticarətdə böyük xüsrana düşdüyünü görəcəkdir. Həqiqətdə isə hər bir insan dünyada axirəti üçün ticarət edir. Bu ticarətdə axirətlərini sataraq bu dünyanı götürənlər elə zənn edirlər ki, udanlar onlardır. Onların bütün səyləri (dünya ləzzətlərini) əldə etmək olmuşdur. Onlardan biri deyir ki: «Sən gördüyünü götür, eşitdiklərini isə tərək et». Onlar qeyd edirlər ki, axirət nisyə söhbətdir, nəgd olanı götürmək lazımdır. Necə bu dünyada gördüyüm, hazır olanı buraxaraq digər dünyada olanla dəyişim. Buna iman zəifliyi, şəhvətin dəvət edən gücü, dünya sevgisi və həmcinslərinə bənzəmə istəyidir. ***«Onlar axirəti dünya həyatına satan kimsələrdir. Buna görə də onların nə əzabı yüngülləşər, nə də onlara kömək olunar».*** (*əl-Bəqərə 86*). ***«Onlar doğru yol əvəzində əyri yolu satın almış kəslərdir. Onların alveri xeyr gətirmədi və haqq yolu da tapmadılar».*** (*əl-Bəqərə 16*).

Təğabun günü gəldikdə isə onların bu ticarətdə zərər çəkib aldandıqlarını görəcəklər. Peşmançılıqlarından qəlbləri parçalanacaqdır.

Bu ticarətdə udanlara gəldikdə isə onlar bu fani dünyanı verərək əbədi olanı, ucuz olanı verərək Qiymətli olanı, kiçik olanı çox böyük qarşılığında almışlar. Onlar deyirlər ki: «Bu dünyanın əvvəldən axıradək qiyməti nədir ki, Allahdan və axirət diyarındakı payımızı bunun qarşılığında satın alağ? Qul bir anlıq yuxudan ibarət olan və əbədi

axitrətlə qarşılaşdırılması mümkün olmayan bu qısa müddətdə bu dünyadan nələr əldə edə bilər?». *«Allah müşrikləri gündüz bir saat belə (dünyada) olmamışlar kimi, bir yerə toplayacağı Qiyamət günü onlar bir-birini tanıyacaqlar. Allahla qarşılaşacaqlarını yalan hesab edənlər, sözsüz ki, ziyana uğrayacaqlar. Onlar heç doğru yolda da deyildilər».* (Yunus 45). *«(Ya Peyğəmbər! Müşriklər) Səndən Qiyamətin nə vaxt qopacağı barəsində soruşurlar. Sən onun vaxtını nə bilirən? Onu bütün təfərrüatı ilə bilmək ancaq sənin Rəbbinə məxsusdur. Sən ancaq ondan qorxanı qorxudan bir Peyğəmbərsən!».* (ən-Nəziət 42-45). *«Onlar vəd olunduqları əzabı görəcəkləri gün gündüzün ancaq bir saati qədər (dünyada) qaldıqlarını sanacaqlar».* (əl-Əhqaf 35). *«(Allah Qiyamət günü kafirlərə) belə buyuracaqdır: Yer üzündə neçə il qaldınız? Onlar: Bir gün, yaxud bir gündən də az – deyə cavab verəcəklər. Allah buyuracaq: Əgər (haqiqəti) bilirsinizsə siz (orada) çox az qaldınız! Yoxsa sizi əbəs yerə yaratdığımızı və hüzzurumuza qaytarılmayacağınızı güman edirdiniz».* (əl-Muminun 112-115). *«Surun çalınacağı və günahkarları (qorxudan) gözləri göm-göy göyərmiş halda məhşərə gətirəcəyimiz gün onlar öz aralarında pıçıldayıb bir-birinə: Dünyada cəmi on gün qaldınız! deyəcəklər».* (Ta ha 102-103). Qiyamət günü gəldikdə dünyanın haqiqəti bilinəcəkdir. Dünyada qısa bir müddət qaldıqlarını, onlar üçün bu diyardan başqa bir həyat diyarı, əbədilik diyarının olduğunu bildikdə əbədi olanı fani olana satmağın nə qədər böyük bir yanılma olduğunu görəcəklər.

Bu dünyada hər kəs satan və alandır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «...Bütün insanlar səhər öz günlərini başlayırlar. Kimisi öz nəfsini satın alıb azad edər, kimisi də onu məhvə aparar» . *«Allah şübhəsiz ki, Allah yolunda vuruşub öldürən və öldürülən möminlərin canlarını və mallarını Tövratda, İncildə və Quranda haqq olaraq vəd edilmiş Cənnət müqabilində satın almışdır. Allahdan daha çox əhdə vəfa edən kimdir? Etdiyiniz sövdəyə görə sevinin. Bu ən böyük qurtuluş və uğurdur!».* (ət-Tövbə 111). *«(Onlar Allaha) tövbə, ibadət və şükr-səna edənlər, oruc tutanlar, ruku və səcdə edənlər, yaxşı işlər görməyi əmr edib pis işləri yasaq edənlərdir. Belə möminləri (Cənnətlə) müjdələ».* (ət-Tövbə 112). *«Ey iman gətirənlər! Sizə elə bir ticarət göstərimmi ki, o sizi şiddətli əzabdan xilas etsin? Allah və Onun Peyğəmbərinə iman gətirəsiniz. Allah yolunda malınız və canınızla vuruşarsınız. Bilsəniz bu sizə nə qədər xeyirlidir».* (əs-Səff 10-11).

Məqsəd Budur: Günahlar qula bu ticarətdə ki, nəsibini unutturur və onu zərər verən ticarətlə məşğul edər. Bu da cəza olaraq kifayətdir. Kömək istənilən Allahdır.

51. Günahlar əldə olan nemətləri yox edər və gələn nemətlərin qarşısını kəsər. Çünki Allahın nemətlərini var olanları Ona itaət kimi bir şey qorunmamışdır. İnsana çatmayan nemətlər də vardır ki, itaət kimi bir şey onları cəlb etməmişdir. Allah qatında olanlar yalnız itaətlə əldə olunur. Allah hər bir şey üçün bir səbəb və maneə etmişdir. Bir şeyi gətirən səbəb və maneə də var etmişdir. Allah nemətləri cəlb edən səbəbi itaətdə, nemətlərin gəlməsinə mane olan səbəbləri isə ona qarşı çıxmaqda etmişdir. Əgər Allah bir bəndəsinə verdiyi neməti qorumaq istəyərsə o, nemətləri Özüne itaət edərək nemətləri qorumağı ona ilham edər. Əgər Allah nemətlərin yox olmasını istəyərsə onu yalnız buraxar və sonda qul o, nemətlərlə özünə üsyan edər.

Təəccüblüdür ki, bəndə bu kimi halları özündə, başqalarında da müşahidə etmiş və əvvəlki ümmətlərin xəbərlərindən də eşitmişdir ki, günahlar nemətləri itirir. Lakin buna baxmayaraq o, kimsə günahlar üzərində davam edir. Sanki o, bu cümlədən istisnadır. Elə bil ki, bu digərlərinə aiddir, ona aid deyildir. Bu əzab xalqın başına gələcəkdir onun başına gəlməyəcəkdir. Bundan da böyük başqa bir cəhalət ola bilərmi? Nəfsə bundan daha böyük bir zülm varmıdır? Elə isə hökm Uca və Böyük olan Allahındır.

52. Günahlar insandan mələklərin uzaqlaşmasına səbəbdir. Günahlar insandan dostunun, yaradılmışlar içərisində ən mənfəətlisini, qula ən çox nəsihət edəni, ona ən faydalı olanı uzaqlaşdırır. Qulu düşməninə, onu ən çox aldadana, ən böyük zərər verənə şeytana yaxınlaşdırır. Bəndə günah etdikdə mələk ondan onun günahının böyüklüyünə görə ondan uzaqlaşır. Hətta tək bir yalana görə ondan çox uzaqlaşır. Əsərlərin birində deyilir ki: «Əgər bir bəndə yalan danışarsa mələk ondan çıxan pis qoxuya görə bir neçə km uzaqlaşar» . Əgər bir yalana görə mələk ondan bu qədər uzaqlaşarsa onda bundan da böyük günahlara və daha fahiş işlərə görə nə qədər uzaqlaşar? Sələflər deyirlər ki: «Əgər erkək erkəyin üzərinə çıxarsa (Lut qövminin əməli qəsd olunur) yer haray qopardaraq Allaha şikayət edər. Mələklər isə Rəbblərinə tərəf qaçarlar gördüklərinin böyüklüyündən şikayət edərlər». Sələflər deyirlər ki: «İnsan sabahladıqda ona tərəf şeytan və mələk tələsərək gələr. Əgər bəndə Allahı zikr edər, Təsbih, Təhlil edərsə mələk şeytanı qovar və bəndəni özünə dost tutar. Əgər insan başqa

şeylərlə sabahlayarsa mələk ondan uzaqlaşar və şeytan onu özünə dost tutar».

Mələklər insana o, qədər yaxınlaşar ki, artıq hökm onun əlinə keçər. O, insana həyatında da, ölümündə də, dirilişində də dost tutar. **«Şübhəsiz ki, Rəbbimiz Allahdır – deyən, sonra da düz olan kəslərə (ölüm ayağında) mələklər nazil olub belə deyəcəklər: Qorxmayın və kədərlənməyin! Sizə vəd olunan Cənnətlə sevinin! Biz dünyada da, axirətdə də sizin dostlarınızıq. Orada sizin üçün nəfsinizin çəkdiyi, istədiyiniz hər şey vardır».** (əl-Fussilət 30-31). İnsanın ən çox ehtiyacı olduğu vaxt ölüm ayağında, qəbrdə mələk onu sabit edər. Həmçinin bu dünyada da onu sabit edər. Bu da ən mənfəətli yoldaşdır. **«Xatırla ki, o zaman Rəbbin mələklərə belə vəhy edərdi: Mən də sizinləyəm. Möminlərə qüvvət, mətanət verin».** (əl-Ənfal 12).

Ölüm anında mələk ona: Qorxma, üzülmə, səni sevindirəcək şeylə sən sevin. Dünya həyatında ehtiyac duyduğu söz olan Tövhid kəliməsi ilə onu dəstəkləyər, ölüm anında və qəbir sorğu-sualında onu dəstəkləyər. Qul üçün mələyin onunla yoldaşlıq etməsindən daha faydalı heç bir şey yoxdur. Mələk oyaq ikən, yatarkən, həyatında, ölüm anında, qəbirdə hər yerdə onun dostu və həmdəmidir. Xəlvətdə ona yoldaş, sirrində onunla söhbət edən və düşməyə qarşı vuruşan, onu qoruyanıdır. Qula xeyiri vəd edər, xeyirlə müjdələyər və haqqı təsdiq etməyə onu təşviq edər.

«Rəbbindən qorxanlar dəstə-dəstə gətiriləcəklər. Nəhayət ora çatınca onun qapıları açılacaq və Cənnət gözətçiləri (onlara) Salam aleykum! (Sizə salam olsun) xoş gəldiniz. Əbədi qalacağınız Cənnətə daxil olun». (əz-Zumər 73). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsanın qəlbində həm şeytanın, həm də mələkdən olan **Ləmmə** – səs vardır. Mələyin ləmməsi ona xeyiri vəd etməsi və vəd olunanı təsdiq etməkdir. Şeytanın ləmməsi isə şərri vəd etmək və haqqı təqzib etməkdir» . Əgər mələyin insana yaxınlaşması güclənərsə insan mələyin dilində danışar və qulun dilinə doğru olan sözü qoyar. Əgər mələk ondan uzaqlaşarsa şeytan ona yaxınlaşar və insan şeytanın dilində yalan və fahiş sözlər danışar. Nəticədə bir adamın dilində mələyin, digərinin dilində şeytanın danışdığını görərsən. Sələflər deyirlər ki: «Saleh insandan yaxşı söz eşitdikdə deyərildilər ki, bunu sənin dilinə qoyan mələkdir. Bunun əksini eşitdikdə isə deyərildilər ki, bunu sənə təlqin edən şeytandır. Deyərildilər ki: Çünkü mələk qəlbə haqqı qoyar və dilə haqqı söyləyər. Şeytan isə qəlbə batili qoyar və onu dildə söyləyər».

53. Günahların cəzalarından biri də qulun xoşbəxtçiliyi, dostu olan mələyi uzaqlaşdırır və həlakı, bədbəxtçiliyi və düşməni olan şeytani ona yaxınlaşdırır. Hətta qulun dostu olan bu mələk bir kimsə onu söydükdə və ya təhqir etdikdə qulu müdafiə edər. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in hüzurunda iki nəfər bir-birilə mübahisə etdilər. Biri digərini söyməyə başladı. Digəri isə susurdu. Nəhayət susan kimsə dözməyib bir kəlimə ilə yoldaşına cavab verdi. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – həməni qalxaraq getdi. O, kimsə: «Ya Rəsulullah! Mən onun bəzi sözlərinə cavab verdikdə nə üçün qalxıb getdin?» deyər soruşduqda. Peyğəmbər: «Sən susduqda mələk sənin əvəzinə ona cavab verirdi. Sən ona cavab verdikdə isə şeytan gəldi. Mən isə şeytan olan yerdə oturmuram» deyər buyurdu. Həmçinin qul bir qardaşının qeybində ona dua etdikdə mələk onun duasına Amin deyərək: «Eynisi sənin üçün də olsun!» deyər. Həmçinin insan Fatihə surəsini oxuyub bitirdikdə mələk bu duasına Amin, Allahım qəbul et! deyər dua edər. Həmçinin mələklər Muvahhid olan və Allah yolunda, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in sünnəsinə tabe olan bir qul günah etdikdə Ərşi daşıyan mələklər və Ərşin ətrafında olanlar o, qul üçün istiğfar diləyirlər. **«Ərşi daşıyanlar və onun ətrafında olanlar (mələklər) öz Rəbbini həmd-səna ilə təqdis edir, Ona inanır və möminlərin bağışlanmasını diləyərək belə deyirlər: «Ey Rəbbimiz! Sənin rəhmin və elmin hər şeyi ehtiva etmişdir. Artıq tövbə edib Sənin yolunla gedənləri bağışla, onları Cəhənnəm əzabından qoru. Ey Rəbbimiz! Onları da, atalarından, zövcələrindən və nəsilərindən əməlisaleh olanları da özlərinə vəd buyurduğun Ədn cənnətlərinə daxil et. Şübhəsiz ki, sən yenilməz qüvvət və hikmət sahibsən. Onları pisləklərdən qoru. O, gün (Qiyamət günü) pisləklərdən kimi qorusan, şübhəsiz ki, ona rəhm etmiş olursan. Ən böyük uğur və qurtuluş budur».** (əl-Mumin 7-9).

Mömin bir qul yatdıqda mələk onu himayə edər. Möminin mələyi onu müdafiə edər, himayə edər, onun üçün vuruşar, onu öyrədir, onu sabit edər, cəsarətli edər. Ona görə də insan mələyin onunla bərabər olmasını unutmamalıdır. Onu unudaraq əziyyət verməməli və özündən uzaqlaşdır-mamalıdır. Çünki mələk onun müsafiridir. Əgər insan öz cinsindən olan bir kimsəyə (müsafirinə) ikram edirsə, ən xeyirli olana, ən çox sənə xeyiri toxunan mələk müsafiri haqqında nə fikirləşirsən? Qul yanında olan iki mələyə ardıcıl günahlar etməklə, zülm və fahiş işlər etməklə əziyyət

---

Musnəd 5/445.
Buxari, Müslim.
Buxari, Müslim.

verdikdə mələk beləsinə bəd dua edərək deyər: Allah sənə xeyir verməsin! Qul itaət və yaxşıqla mələyə ikram edərsə mələk ona xeyirlə dua edir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizinlə birlikdə ayaq yoluna girdiyiniz vaxt ilə cima halından başqa ayrılmayan mələklər vardır. Onlardan həya edən və onlara hörmət edir» . Allahda bizim diqqətimizi bu ayəyə yönəldərək buyurur: **«Sizin üstünüzdə gözətçi mələklər (əməllərinizi) yazan və çox hörmətli mələklər vardır. Onlar sizin nə etdiklərinizi bilirlər».** (*əl-İnfitar 10-12*). Yəni bu dəyərli, şərəfli yazanlardan həya edin və onlara ikram edin. Utanın elə bir şeylər etməkdən ki, onu özünüz kimi bir bəndənin yanında etməkdən utanardınız. Adəm övladının əziyyət çəkdiyi şeylərdən mələklər də əziyyət çəkirlər. İnsan oğlunun qarşısında günah etdikdə, üsyan etdikdə hər nə qədər o, insan özü də bu günahları etsə də bu hərəkətlərdən narahat olur. O, ki qaldı dəyərli və şərəfli mələklərə? Əgər Adəm övladı özü kimi birindən əziyyət çəkirsə mələk necə əziyyət çəkməsin, bir düşün? Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Adəm oğullarına əziyyət verən şey mələklərə də əziyyət verir» .

54. Günahlar bəndəyə həm dünyada, həm də axirətdə həlak vasitələrini cəlb edir. Həqiqətən də günahlar qəlblərin xəstəlikləridir. Nə vaxt insanda yerləşdisə öldürür. Bədənin sağlam olması üçün bəndəni qoruyan qida olmalıdır. İnsan sağlam olması üçün bədəninə ziyan olan şeylərdən pəhriz saxlamalıdır. Qəlb də belədir. Onun həyatının tamamlanması üçün iman və saleh əməllərdən ibarət qida lazımdır ki, onun qüvvəsini qorusun, səmimi bir tövbə ilə özündə yerləşən çirkablıqları təmizləsin. Qəlbinin sağlamlığına zidd olanlara qarşı pəhriz saxlamalıdır. Təqva isə bu üç şeyi özündə əhatə edən şeyin adıdır. Nə vaxt ki, bunlardan biri azalarsa təqva da bir o, qədər azalar.

Günahlar da bu üç şeyin üçünə də ziddir. Çünkü günahlar qəlb üçün zərərli maddələri cəlb edir. Şair deyir ki: «Sən öz bədənini pəhrizlə öteri bir ağrının sənə gəlmək qorxusundan qorudun. Yaxşı olardı ki, sən Allahın qorxusundan günahlardan pəhriz saxlayasan». Əgər bir kimsə Allahın əmrini yerinə yetirərək öz qüvvəsini saxlayarsa (çünki itaət insana güc verir), özündə olan çirkablıqarı itirmək üçün tövbə edərsə artıq o, kimsə bütün xeyirləri yerinə yetirmiş və şərlərdən də çəkinmişdir.

GÜNAHLARIN BƏNDƏYƏ DAXİL OLMASI

«Allah gözlərin xain baxışını və qəlblərin də gizlətdiyini bilir». (Gafir 19). Allah bilir ki, bu baxış ləzzət, yoxsa istehza, yoxsa haram, yoxsa ibrət baxışıdır. İlk əvvəl gözün naməhrəmdən çevrilməsi əmr edildi. Çünki bütün hadisələrin başı gözdəndir. Necə ki, böyük odun əsası qıgılıcımdandır. İşlərin də əsası gözdəndir. Buna görə də deyilmişdir ki, kim bu dörd şeyi qoruyarsa baxış, fikir, addım və dili o, kimsə dinini qorumuşdur. Buna görə də insan bu postlarda möhkəm durmalıdır.

Hər bir bəndəyə vacibdir ki, o dörd qapının keşikçisi olsun. Düşmənin o, qapılardan içəri girməsinə imkan verməsin. Əgər o, qapıdan düşmən girərsə içəridə olan hər bir şeyi məhv edər. Günahların çoxu bəndəyə əsasən bu dörd qapıdan daxil olur. 1. Baxış. 2. Fikirlər. 3. Sözlər. 4. Addımlar.

Baxışlar – Şəhvetin başı və elçisidir. Baxışı qorumaq ayıb yeri qorumağın əsasıdır. Əgər bir kimsə baxışını buraxarsa özünü həlaka salmışdır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «(Təsadüf) bir nəzərin ardınca nəzər salma. Çünki birincisi sənin lehinə, ikincisi isə sənənin əleyhinədir» . Bəzi dini ələ salanlar deyirlər: «Əgər sən gözünü qırpmadan baxa bilərsənsə bu birinci baxışdır». Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Baxış İblisin zəhərli oxlarından biridir. Əgər bir kimsə baxışını qadının gözəlliklərindən çevirərsə Allah onun qəlbinə qiyamətə qədər şirinlik qoyar» . Əbu Səid əl-Xudri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Yolların (kənarında) oturmaqdan çəkinin». Səhabələr: «Ya Rəsulullah! Biz bunu etməyə məcburuq. Çünki burada yığışaraq (bir çox işlərimizi) həll edirik» dedik. Peyğəmbər: «Əgər oturmağınız mütləqdirsə onda yolun haqqını ödəyin» deyərək buyurdu. Səhabələr: «Yolun haqqı nədir?» dedilər. Peyğəmbər: «(Gözü) haramdan çəkmək, (gəlib-gedənlərə) əziyyət verməmək, salama almaq və yaxşılığı əmr edib, pislikdən çəkəndirmək (Başqa rəvayətdə: Gözəl söz danışmaq)» deyərək buyurdu . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – eyvanlarda oturmağı qadağan etdi. Səhabələr: «Ey Allahın Rəsulu! Evlərimizdə oturmaq bizi sıxır» dedilər. Peyğəmbər: «Əgər oturmağınız mütləqdirsə onda onun haqqını ödəyin» deyərək buyurdu. Səhabələr: «Onun haqqı nədir?» dedilər. Peyğəmbər: «Soruşana yol göstərmək, (gözü) haramdan çəkmək, salama almaq,

---

İmam Əhməd 1/159, Tirmizi 2777, Əbu Davud 2149.

İmam Əhməd «Musnəd», Həkim 4/314 zəif hədis.

Buxari 2465, Müslim 2121, 2161.

yaxşılığı əmr edib, pislikdən çəkındirmək» deyə buyurdu . **«Allah gözlərin xain baxışını və qəlblərin də gizlətdiyini bilir»**. (Gafir 19). Baxış insana gələn müsibətin əsasıdır. Baxış insanda xəyal yaradır, sonra xəyal fikirlər, fikirlər şəhvətə, şəhvət də iradəyə, sonra güclənərək qətiyyətə çevrilir ki, onda da qarşısı alınmazsa əməl qaçılmaz olur. Gözü haramdan çevirməyə səbr etmək baxdıqdan sonra yaranan ağrıya səbr etməkdən daha xəfifdir. Şair deyir ki: «Hadisələrin başı baxışdandır. Odun çoxu da balaca qığılcımdandır». İnsanın baxışı o, zəhərli ox yerindədir. İnsan nə qədər başqalarına baxarsa o, kimsə təhlükə üzərindədir.

Baxış insanda həsrət, ağrılar, yağılar yaradır. Bu da baxışın bəlalərindəndir. Bəndə özünün qadir ola bilməyəcəyi və səbr edə bilməyəcəyi şeylərə baxır. Bu da ən böyük ağrıdır. Şair deyir ki: «Sən nə vaxt gözünü buraxırsansa və o, mənzərələr (baxdığın şeylər) səni yorar. Baxdığın şeyə isə nə qadir (əldə edən) deyilsən, nə də səbrin çatır».

Neçə baxışlar var ki, gözünü çevirmədən qulu ölü olaraq yerə sərər. Neçə belə insanlar vardır ki, gözlərini harama buraxaraq sonra çətin bir hala düşmüşlər. Şair deyir ki: «Ey o baxışlar! Baxışları sonsuz, baxarkən ölü olaraq yerə sərilən. Mənim də bir neçə beytim vardır: Salamət olmaqdan bezərək baxışlarını baxmağa davam edər. Nəhayət baxışlar arasında cansız yerə sərilər». Qəribə də burasıdır ki, baxanın baxışı bir oxdur. Hətta ona çatmazdan əvvəl baxanın qəlbində yer hazırlayır. Şair deyir ki: «Ey baxış oxlarını məharətlə atan, atdığımla ölən sənsən, elə isə vurma. Ey şəfa axtaran, baxışlar göndərən, elçini tut ki, sənə həlak gətirməsin». Bundan da daha qəribəsi baxış qəlbi yaralayır. Yaranın üstünə yara gətirir. Əgər baxışı davam edərsə bu da yaranı daha da dərinləşdirər. Ağrının üstündən ağrı gətirər. Şair deyir ki: «Hər gözəlin ardıyca baxmağa davam etdin. Bu yaranın dərmanındır dedin. O, isə yara üzərinə bir yaradır». İnsanın baxışını həbs etməsi həsrətin davamlılığından daha yüngüldür.

Fikirlər – Ağla gələn duyğu və düşüncələr. Bu fikirlərində şəni olduqca çətinidir. Fikirlər xeyirin və şərrin başlanğıcıdır. Elə buradan da istək, iradə, qətiyyət yaranır. Əgər kimsə fikirlərinə sahib olarsa nəfsinin yüyəninə malik olar və nəfsini boğar. Kimin fikirləri özünə qalib gəlsə onda nəfsi ona qalib gələr. Kim bu fikirlərə səhlənkər yanaşarsa istər-istəməz bu fikirlər onu həlaka aparar. Bu fikirlər o, qədər davam edər ki, boş xüyalara çevrilər. **«Kafirlərin əməlləri ucsuz-bucaqsız çöldəki ilğıma bənzər ki, susuzluqdan ürəyi yanan onu su bilər. Nəhayət gəlib ona yetişdiyi zaman onun heç nə olduğunu görər. O, öz əməlinin yanında**

ancaq Allahın cəzasını tapar. Allah da onun cəzasını verər. Allah tezliklə haqq-hesab çəkəndir». (ən-Nur 39). Himmə və nəfs tərəfdən insanların ən alçağı bu yalançı arzuların haqq olması ilə razı qalanları və onunla bəzənənlərdir. Belə bir arzular tənbellərin ticarətidir, müflislərin mallarının əsas hissəsidir. Bu da boş qəlbin azuqəsidir. Qəlb belə bir xülyalarla doludur. Bu insana ən zərərli bir şeydir. Bu da acizlikdən və tənbellikdən ortaya çıxır. İnsanda səhlənkarlıq, həsrət və peşmançılıq yaradır. O, arzulara çatmadığına görə fikirləri qəlbinə salır və onun surətini yaradır. Bunun da ona heç bir faydası yoxdur. Necə ki, ac və susuz bir insanın ağılında yeməyin və içməyin surətini yaratdığı kimi. Amma həqiqətdə isə nə yeyir, nə də içir. İnsanın belə bir şeylə razılaşması və aldanması o nəfsin alçaq və aşağı olmasını bildirir. Nəfsin isə təmizliyi, paklığı, yüksəkliyi yalnız həqiqəti olmayan hər bir fikri uzaqlaşdırmaqdadır. İnsan belə bir fikirlərin özündə olması ilə razılaşmamalıdır.

Ağla gələn bu fikirlər dörd təməl üzərində dövrən edirlər: **Birinci** - O, fikirlər ki, onların dünyəvi mənfəəti vardır. **İkinci** - O, fikirlər ki, dünyəvi zərərləri uzaqlaşdırır. **Üçüncü** - Axirət məsləhəti olan fikirlər. **Dördüncü** - Axirət zərərlərini dəf etmək üçün olan fikirlər. İnsan bütün fikirlərini, dərini bu dörd şeyə həsr etməlidir. İnsan daha mühüm olan fikri götürməlidir, mühüm olmayanı isə geri salmalıdır.

Mühüm Və Mühüm Olmayan Fikirlər - Bunu da bilmək üçün insana ağıl və fiqh lazımdır. Qazanan insanlar da elə bundan qazanmışlar, uduzanlar da elə bu tərəfdən uduzmuşlar. Görürsən ki, nə qədər insanlar vardır ki, mühüm olmayanı mühüm olandan üstün tutaraq zəlalətə düşmüşlər. Belə bir iş baş verdikdə insan daha mühüm olanı önə keçirməli və ya iki pis bir iş varsa onlardan daha yüngül olanı götürərək digərindən qurtulmalıdır. Onda sən daha böyük xeyir əldə etmiş olarsan. Bu da şəriətdə bilinən bir qaydadır ki, iki zərərli işdən daha yüngül olanı və ya iki xeyirli işdən daha xeyirli olanı götürülür. Bunun üçün də insana ağıl və fiqh lazımdır. Fikirlərin ən ucusu Allah və axirət həyatı üçün olan fikirlərdir. Allah üçün olan fikir və düşüncə beş qismdir: **Birinci** - Allah üçün olan fikirlərdən ən öncə nazil olan ayələr barəsində fikirləşmək, onları dərk etmək, bunlarla qəsd olunanı başa düşmək. Allah ayələri elə dərk etmək və başa düşmək üçün nazil etmişdir. Yoxsa sadəcə oxumaq üçün deyildir. Oxumaq ayələri başa düşmək üçün vasitədir. Sələflər deyirlər ki: «Allah Quramı nazil etmişdir ki, onunla əməl edilsin. Buna görə də onun tilavətini əmələ çevirin». **İkinci** – Allahın görülən ayətlərini düşünmək, onlardan ibrət almaq və onlarla Allahın İsimləri, sifətləri, hikməti, ehsanı çatmaq. Allah ayətləri haqqında düşünməyə, incələməyə

və onları başa düşməyə təşviq etmiş, onlardan qafil qalanları isə qınamışdır. **Üçüncü** - Allahın nemətini, ehsanını, yaratdıqlarına verdiyi nemətləri və məğfirətini, rəhmətinin və elminin genişliyini təfəkkür edib fikirləşmək. Bu sadaladığımız üç qism düşüncə qəlbə Allahı tanımağı, sevməyi, ondan qorxmağı və ümid etməyi yaradır. Bu kimi fikirləşmək olduqca mənfəətlidir. **Dördüncü** – Əməlin eyiblərini, qüsurlarını düşünmək. Bu düşüncənin faydası çoxdur. Bu da hər bir xeyirin qapısıdır. Həmçinin bunun pisliyi əmr edən nəfsə qalib gəlməyə böyük təsiri vardır. Nə vaxt ki, pisliyi əmr edən nəfs sındırılsa onda Mutmain nəfs yaşayar. Hökm Mutmain nəfsin əlinə keçər və qəlb yaşayar. Onun sözü öz məmləkətində keçərli olar və öz qoşunlarını xeyirli işlərə yönəldər. **Beşinci** - Vaxtın mühümlüyü barəsində fikirləşmək və bütün bu fikirləri vaxta yönəltmək. Arif o, insandır ki, vaxtının adamı olar. Əgər vaxtı zay edərsə bütün xeyirləri zay olar. Bütün xeyirlər vaxtdan irəli gəlir. Əgər insan vaxtı zay edərsə onu geri qaytara bilməz. Gündəlik əməllər barəsində fikirləşmək. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Allaha sığınardı – *Min Əl Həmmi Vəl Həzəni*. **Həmm** – İnsanı gələcəkdə qorxudan fikirlər. **Həzəni** – Keçmişdə qoyduğu şeylərə görə kədərlənmək. İmam Şafii – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Mən sufilərlə yoldaşlıq etdim. Onlardan iki şey öyrəndim. Vaxt qılındır. Əgər sən onu kəsməsən o, səni kəsər. Həmçinin sən nəfsini haqla məşğul etməsən nəfsin səni batillə məşğul edər (itaətlə məşğul etməsən, səni günahla məşğul edər)». İnsanın ömrü onun vaxtıdır. Əbədi nemət içində olmaq üçün həyatının əsasidir. Həmçinin də əzab içində yaşamaq üçün də həyatının əsasidir. Vaxt sürətlə keçir. Hansı hissəsini Allah üçün yaşayıbsa o, da onun həyatı sayılır. Bundan qeyri olanı isə onun həyatından sayılmır. Hətta o, vaxt yaşasa da heyvan kimi yaşamış olur. Əgər o, vaxtını qəflətdə, şəhvətdə, kefdə keçirdisə belə bir kimsənin ölməsi yaşamasından xeyirlidir. Əgər insana namazından dərk edərək qıldığı hissəsi çatırsa, həmçinin ömründən də ona çatan Allahla olan hissəsidir. Bundan qeyrisi ya şeytandır, ya da xüylələr və xəyallardır. Bundan qeyri fikirlər sərxoşların, xüylələr və vəsvəşlər içində olanların fikirləridir. Hər bir insanın ağına belə bir fikirlər gəlir. Onlar zərər vermir o, vaxta qədər ki, onlar haqqında danışmadıqca və onları çağırmadıqca. Ağla gələn fikir yoldan keçən birisi kimidir. Əgər yoldan keçəni danışdırmasan və ya çağırmasan o, kimsə keçib gedəcəkdir. Əgər onu çağırırsan səni söhbəti ilə sehirləyər. Bu boş və adi nəfs üçün çox xəfif, şərəfli və uca nəfs üçün isə çox ağır bir şeydir. Artıq Allah insanda iki **Nəfsi Əmmarə** ilə **Nəfsi Mutmaini** yerləşdirmişdir. Bunlar da bir-birilərinə qarşı düşməndirlər. Birinə ağır

gələn digərinə yüngül, birinə ləzzət verən şey digərinə əziyyət verir. Əmmarə nəfs üçün Allaha ibadət etməkdən ağır gələn bir şey yoxdur. Mutmain nəfs üçün isə ağır gələn Allahdan qeyrisinə əməl etmək və nəfsi istəklərə icabət etməkdir. Arxayın nəfs üçün bundan zərərli bir şey yoxdur. Həmçinin də mələk Mutmain nəfs ilə birlikdə qəlbin sağ tərəfində, şeytan isə Əmmarə nəfslə qəlbin sol tərəfində oturmuşlar. Onlar arasında ölüm gələnə qədər döyüş davam edir. Batil şeytan və nəfsi əmmarə tərəfdə yer alarkən, haqq da qəlbin və nəfsi mutmain tərəfdə yer alar. Döyüş fərqlidir. Zamana və vaxta görə dəyişər. Qələbə səbrlə bərabərdir. Hər kim səbr edər, keşik çəkər, ayıq olar və Allaha sığınarsa dünya və axirətdə xeyirli sonluq onun olar. Allah dəyişməyən bir hökm olaraq bunu buyurmuşdur: «Xeyirli sonluq Müttəqilərindir». Amin!

Sözlər – İnsanın ağızından zay kəlimə, sözlər çıxmamalıdır. O, danışdığı zaman dinində fayda olacaq bir şeyi danışsın. Danışmaq istədikdə baxsın və fikirləşsin ki, bu sözlərdə qazanc və fayda varmı? Görsə ki, bu sözlərdə heç bir fayda yoxdur onda susmağı daha məsləhətlidir. Hətta görsə ki, bu danışmaqda fayda vardır yenə də tələsməsin fikirləşsin ki, bu danışdığından da faydalı və xeyirli söz varmı? Bu sözü söyləməklə daha faydalısını qaçırməsın. Əgər sən qəlbə olanı bilmək istəyirsənsə bunu dilin hərəkəti ilə bilə bilərsən. Çünki dil qəlbə olanı bildirir sahibi bunu istəsə də, istəməsə də belə. Yəhya b. Muaz – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Qəlblər qazan kimidir. Qazan da içində olanlarla qaynayır. Dillər isə çömçədir. O, qabdan götürmək üçün. Bax bir kimsəyə ki, danışdığı zaman dili qəlbindən götürür. İstər turş olsun, istər şirin, istərsə də acı. Onun dilinin götürdüyü qəlbindəkinin tamamı sənə bəyan edir. Necə ki, sən öz dilinlə qazanda olan yeməyin tamamı və dadını bildiyin kimi. Həmçinin də insanın qəlbindəkini onun dilindən bilirsən. Sən onun qəlbində olanı dilindən dadırsan. Ənəs - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsanın qəlbi düzəlmədikcə imanı düzəlməz. Dili düzəlmədikcə qəlbi də düzəlməz» . Səhl b. Sad – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim iki çənəsi ilə ayaqlarının arasındakını mənə zəmanət verərsə, mən də ona Cənnəti zəmanət verərəm» . Muaz b. Cəbəl – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, mən: «Ey Allahın Rəsulu, mənə məni Cənnətə aparən və Cəhənnəmdən uzaqlaşdıran bir əməl haqqında danış». Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sən çox əzəmətli bir şey haqqında soruşdun. Bununla

belə Allahın asanlaşdırdığı kimsə üçün bu şübhəsiz ki, çox asandır. Allaha, heç bir şeyi şərik qoşmadan ibadət et, namaz qıl, zəkat ver, Ramazan orucunu tut və Kəbəni həcc et». Sonra (Peyğəmbər) buyurdu: «Sənə xeyrin qapılarını göstərimmi? Oruc bir qalxandır, sədəqə su odu söndürdüyü kimi günahları söndürür. Bir də kişinin gecə yarısı qıldığı namazı». Sonra bu ayəni oxudu: «**Onlar ibadət üçün yataqlarından qalxar. Heç kəs bilməz.**» (ƏS-Səcdə 16-17). Sonra buyurdu: «Sənə hər bir şeyin əsasından, dirəyindən və zirvəsindən xəbər verimmi?» Mən dedim: «Bəli, ey Allahın Rəsulu!». O, buyurdu: «Hər bir işin başı İslamdır, dirəyi namazdır, zirvəsi isə Cihaddır». Sənə bunlara nə ilə nail olmağı deyimmi? Mən də: «Bəli, ey Allahın Rəsulu!» dedikdə dilini tutub buyurdu: «Buna lazımcına sahib ol! Mən dedim: «Ey Allahın Rəsulu! Biz dediyimiz sözlərə görə sorğu-sual olunacağıq?» (Peyğəmbər) buyurdu: «Qoy anan səndən məhrum olsun! İnsanları üzü üstə və ya burunları üstə Cəhənnəmə (sürükləyən) salan dillərindən başqa bir şeydirmi?» .

Qərribə olan burasıdır ki, insana haram olan şeylərdən zülm, oğurluq, içki içmək, haram yeməkdən, içməkdən, zinadan çəkinmək asan olur. Lakin dilini qorumaq ona çətin olur. Görürsən ki, neçə-neçə insanlar vardır ki, fahiş əməllərdən uzaqlaşa bilir, lakin dili ölümlərin və dirilərin namusunda gəzir. Dediklərinə də məhəl qoymur. Hətta zahidlik və ibadətdə barmaqla göstərilən insanı görürsən ki, Allahın qəzəbinə səbəb olan sözü heç əhəmiyyət vermədən danışır və bir tək kəliməyə görə Allahın rəhmətindən arası məşriq ilə məğrib qədər bir məsafədə uzaq düşür. Ənəs – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – in səhabələrindən bir kimsə vəfat etmişdi. Bu vaxt bir nəfər: «Cənnətlə sevinisin» dedi. Peyğəmbər: «Nə bilirsən, bəlkə bu kimsə ona aid olmayan lazımsız sözlər söyləmiş və ya ona fayda verəcək şeylərdə xərcləməmiş və simiclik etmişdir» deyərək buyurdu . Döyüşlərin birində (Uhud döyüşündə) bir qadın öz ölmüş oğlunu axtararaq tapır. Qarnında aclıqdan daş bağlanmış halda. Ana övladını bağrına basaraq ağlayır: «Ey oğlum! Xoş halına sənin». Peyğəmbər: «Sən nə bilirsən ki, o Cənnətləkdir. Ola bilər ki, o kimsə özünə aid olmayan şeylər barəsində danışmış və zərər verməyən şeyi xərcləmirdi» deyərək buyurur . Əbu Səid əl-Xudri – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Adəm oğlu hər səhər yuxusundan oyandıqda bütün bədən üzvləri dilə deyirlər. Bizə görə Allahdan qorx. Həqiqətən də

Tirmizi 2616, əl-Albani «Səhih əl-Cəmi» 29-30-cu hədis.

Tirmizi 2316.

Tirmizi.

biz səndən aslıyıq. Əgər sən düz dursan biz də düz olarıq. Yox əgər sən əyilsən biz də əyilərək» . Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim Allaha və axirət gününə iman gətirirsə ya xeyir söz danışsın, ya da sussun» . Hətta Sələflər adi sözlərin danışmaqda da çəkinərdilər. Sələflərdən biri yuxuda görür ki, onun (isti gün, soyuq gün sözləri) barəsində soruşurlar. Mən dediyim bir sözə görə saxlanılmışdır. Demişdim ki: «İnsanların yağışa nə qədər ehtiyacı vardır». Mənə deyildi ki: «Sən haradan bilirsən? Bəndlərimin xeyirini, məsləhətini mən daha yaxşı bilirəm».

Hər bir kəliməni yüyənləmək lazımdır. Bəndə üçün ən zərərli olan da dilidir. Sələflər və Xələflər ixtilaf ediblər ki: «İnsanın danışdığı hər bir şey yazılır, yoxsa xeyir və şərr olan sözlər. Daha səhih olan insanın danışdığı hər bir kəlimə qeydə alınır. Sələflər deyirlər ki: «İnsanın danışdığı hər bir şey onun əleyhinədir. Yalnız zikr və zikrlə bağlı olan şeylərdən başqa». Əbu Bəkr dilini tutar və deyirdi: «Məni həlak yerlərinə sürükləyən budur, danışılan söz sənin əsrindir nə qədər ki, sənin ağzındadır. Elə ki, ağızdan çıxdı sən oldun onun qulu. Allah hər danışanın dilinin yanında».

Dilin iki bəlası vardır ki, əgər insan bunların birindən qurtularsa digərindən qurtulmaz. **Birinci** - Susmaq bəlasıdır ki, haqdan susan. Haqqı söyləməyən lal şeytan adlanır. **İkinci** - Danışmaq bəlasıdır. Batıl, boş şeylər danışan (danışan) şeytandır. İnsan iki tərəfli hücumdadır. Azanların çoxu da bu iki qapıdan azmışlar. Ortada olanlar da vardır ki, onlar düzgün yol sahibləridirlər. Onlar dillərini batıldən, boş və faydasız şeylərdən qoruyarlar. Axirətlərində fayda verməyən şeylər barəsində danışmazlar. Sən onları zay və mənfəətsiz danışan görməzsən. Bir bəndə Qiyamət günü dağlar boyda savabla gələr və görər ki, dili bu qədər həsənətləri dağıtmış və bir kimsədə Qiyamət günü dağlar boyda günahlarla gələr və görər ki, (Allahı çox zikr etdiyənə görə) dili bu qədər günahları dağıtmışdır.

Addımlar – İnsan addımını yalnız savab umduğu yerə atmalıdır. Əgər onun addımında savab olmazsa oturmağı onun üçün daha xeyirlidir. İnsan atdığı hər bir addımını ibadət niyyətinə çevirərək savab qazana bilər. Məscidə gedərkən atılan hər bir sağ addıma görə bəndə savab qazanır və dərəcələri artır, atılan hər bir sol addıma görə isə onun günahları tökülür. **«Rəhmanın bəndləri o, kəslərdir ki, onlar yer üzündə təmkinlə, təvazökarlıqla gəzər, cahillər onlara söz atdıqları zaman onlarla gözəl, yumşaq danışarlar».** (*əl-Furqan* 63). Allah onların həm yerimələrini, həm də danışmaqlarını zikr etdi. Allah onların həm sözlərdə, həm də

Tirmizi, əl-Albani səhih.
Buxari 6475, Müslim 47.

addımlarda düzgün olduqlarını qeyd etdi. Başqa bir ayədə isə baxmaqla fikirləri bir yerdə zikr edir. «*Allah gözlərin xain baxışını və qəlblərin də gizlətdiyini bilir*». (*Gafir 19*). Günahları insana daxil olması da bu iki ayədən götrülmüşdür.

KÜFR NƏDİR?

Təkfirçilərin azmalarına ən böyük səbəb küfr məsələlərini bilməmələri olmuşdur. Bu məsələdə cahil olduqları üçün insanları sağa-sola təkfir edirlər. İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Onlar kafirlər barəsində nazil olan ayələri möminlərə qarşı tətbiq edirlər» .

Dildə küfr – örtmək, gizlətmək deməkdir. Zirehini libasının altına geyərək gizlədənə «*Qad Kəfəra Dərahu*» – zirehini gizlətdi deyilir. Silahını paltarının altından bağlayaraq gizlədən adam. Burada söhbət həqiqətin gizlədilməsindən getdiyi üçün imanın əks mənasını verən küfr kəliməsi işlədilmişdir. İbni Əsir – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Küfrün əsl bir şeyi örtməkdir. Bu baxımdan da əkinçilər Kuffər (kafir) adlandırılır. Çünki onlar buğdanı torpaqla örtüklərinə görə. Buğdanı torpaqda gizlədən, yəni torpağı yarıb buğdanı ora qoyub, üstünə torpaq örtən kafirdir. Həmin əkinçi lüğəti mənada kafir sayılır». Kafir ona görə kafir sayılır ki, onun qəlbini küfr örtmüşdür.

İstilah Mənası – İmanı tamamlayacaq bir şeyi inkar etmək deməkdir. Öyrənilməsi zəruri olan qəti şəkildə ifadə edilən vacib və yaxud haram bir hökmü inkar etmək. Şəhadət Kəliməsinin sübuta yetirdiyi mənanı inkar etmək kimi bir kafirlikdir. Namazı vacib olduğunu, faizin haramlığını inkar etmək və s.

Küfr sözü bəzən İslamdan çıxaran, bəzən də İslamdan çıxarmayan kimi iki mənaya əsaslanır. İmanın dərəcələri olduğu kimi küfrün də öz dərəcələri, bölmələri vardır. Küfrün iki növü vardır.

1. Böyük Küfr – əbədi Cəhənnəmə aparən, imandan uzaqlaşdıran, imanı tamamlayacaq əsasları və ya onlardan hər hansısa birini inkar etməkdir. Beş qismə ayrılan böyük küfr özünü etiqadda, sözdə və yaxud da əməldə göstərir. İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki, böyük küfrün 5 qismi var: «Yalanlamaqla küfrə düşmək, təsdiq etməklə yanaşı təkəbbürlük etmək, üz döndərmək küfrü, şəkk küfrü, nifaq küfrü». Həkəmi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki, böyük küfr 4 qisimdən qırağa çıxmır: «Cəhalət və təksib küfrü, cəhd etmək küfrü, inadkarlıq və təkəbbürlük küfrü, nifaq küfrü».

Bütün bu alimlərin dediklərini bir yerə cəm etsək, təkrarları silməklə görürük ki, böyük küfr 9 qismə bölünür. Onlar mənə etibarı ilə bir-birinə yaxın olduğundan biz onları bir neçə qismə aid edə bilərik. Bir qismdə bir neçə adı bir yerə cəm etmək olar. Məs: İnkər etmək, yalan, cahillik bunlar arsında mənə etibarı ilə yaxınlıq var. İnsan inkər edir, çünki o hökm bərəsində cahildir. Onlar 3 də bir mənaya cəm olunur. Həmçinin təkəbbürlük, indakarlığı da bir mənada cəm edə bilərik. Bununla da 9 qismi 6 qismə cəm etmək olar. 1) İnkər etmək və yalanlamaq (cahillik də bura daxildir). 2) Cəhd göstərmək. 3) İnadkarlıq və təkəbbürlük. 4) Nifaq. 5) Üz döndərmək. 6) Şəkk küfrüdür.

1) Yalanlamaqla Küfrə Düşmək (*təqzib küfrü*) – İnkər etmək və yalanlamaq (cahillik də bura daxildir) küfrü: Peyğəmbərlərin yalançılığına, həqiqəti olduğundan fərqli olaraq göstərdiklərinə, Uca və Böyük olan Allahın halal və haram etdiyinin əksinə olaraq əmr və qadağalar etdikləri kimi boş və yalan iddialara əsaslanmaq, qəbul etmək bu qəbildəndir. İmam Bəğavi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «İnkər küfrü Allahı əslən tanımır, onu etiraf etmir, artıq ona küfr edir». Təqzib küfrü isə, İbn Qeyyimin – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «O, Peyğəmbərləri yalan saymağı etiقاد edir». Burada olan yalan saymaq Peyğəmbərləri inkər etməkdir. Təqzib, cahil, inkər baxmayaraq ki, ayrı-ayrı sözlərdir, lakin 3-ü də bir mənada cəm olur. O, da inkər etməkdir. Rağib – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Dilin inkarı qəlbin inkarından irəli gəlir. Dildə insanın yalan sayması qəlbində həmin şeyin yalan saymasıdır. Dildə tələffüz olunan, qəlbə əmələ gələn yalandır. Artıq qəlb etiقاد etdikdə dil onu tələffüz edir. İnkər etmək, bilməyin əksidir. Yalanın, inkarın yaranma səbəbinə qayıdanda görürsənki bu cahilliyə qayıdır. İnsan cahillikdən, bilməməzlikdən həmin şeyi yalan sayır». İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bu küfr bu gün kafirlərdə çox azdır». Həqiqətəndə bu sözdə haqq var: Kafirlər heç də Allahı, Peyğəmbəri inkər etmirlər. Bu gün bu kafirlərdə olan küfr inadkarlıq, təkəbbürlük, cəhd göstərmək küfrüdür. «**Allaha qarşı yalan uydurub düzəldən** (*Allaha şərik qoşan*), **özünə haqq** (*Quran və Peyğəmbər*) **gəldikdə onu təqzib edən kəsdən daha zalim kim ola bilər? Məgər kafirlər üçün Cəhənnəmdə yer yoxdur?** (*Əlbəttə vardır! Niyə bunu dərk etmirlər*)». (*əl-Ənkəbut* 68). «**Kitabı və Peyğəmbərimizə göndərdiklərimizi yalan hesab edənləri mütləq biləcəklər**». (*əl-Mumin* 70). «**O, gün hər ümmətdən ayələrimizi təqzib edənləri dəstə-dəstə yığaraq. Sonra onlar bir yerə cəm edilib məşhərə sürüklənərlər. Onlar (haqq-hesab yerinə) gəlib çatdıqda Allah buyurur: Ayələrimi anlamadığınızı halda**

onları yalanmı hesab edirdiniz? Yaxud siz (dünyada) nə edirdiniz?». (ən-Nəml 82-83).

2) Cəhd Göstərmək (Cuhud) Küfrü - Haqq bəyan edildiyi halda cəhd görsədmək, ondan yayınmaqdır. Bəğavi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Cəhd odur ki, Allahı qəlbində bilir. Bilir ki, yaradan Allahdır, Peyğəmbər haqdır, din haqdır, lakin dili ilə tələffüz etmir. Qəlbi etiqad etdiyi halda, dili ilə onu etiraf etmir». İbn Əsir – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «O, Allahı qəlbi ilə tanıyır, lakin dili ilə onu iqrar etmir». Həkəmi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Əgər insan bildiyini, haqqı gizlətsə, onun küfrü gizlətmək küfrü olur». **«Kitab verdiyimiz şəxslər onu (Muhəmmədi) öz oğullarını tanıdıqları kimi tanıyırlar. (Buna baxmayaraq) onların bir qismi şübhəsiz ki, həqiqəti bilə-bilə gizlədir».** (əl-Bəqərə 146). İmam Bəğavi və İbn Əsir – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «İblisin küfrü bu küfrə dəlalət edir. İblis bildiyi halda, dili ilə iqrar etmədi». İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Həqiqi mənada İblis dili ilə iqrar etmişdi. O zaman ki, Alla ona möhlət verəndə dedi ki: «Ya Rəbbim! Mənə Qiyamətə qədər möhlət ver». İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – bu küfrü təkəbbürlük qisminə aid edir.

Cuhud Küfrü 2 Qismdir: 1) Mütləq Küfr: Allahın Rububiyyətini inkar etmək, Allahın nazil etdiklərindən hər hansı bir şeyi inkar etmək və yaxud Peyğəmbərlərin göndərmələrini inkar etmək mütləq küfrdür. **2) Müəyyən Küfr:** İslamın fərz olan ərkanını cəhd edib yalan saymaq, üz döndərmək və yaxud haramın halal olmasını, Allahın və Peyğəmbərin xəbərlərindən birini yalan saymaq.

3) Təsdiq Etməklə Bərabər Üz Çevirmək (İnadkarlıq) Və Ya Təkəbbürlük Üzündən İnkara Etmək Küfrü – «*Onlar: Sənə rəzil (səfil, yoxsul) adamlar tabe olmuşkən, biz sənə imanmı gətirəcəyirk? dedilər».* (əş-Şüəra 111) ayəsində Allahın Nuh – *əleyhissəlam* – la əlaqədar bildirdiyi kimi haqq əhlini öz təkəbbürlərindən və onları aciz görmələrindən istifadə etməklə təhqir edərək Peyğəmbərin gətirmiş olduğunun haqq olduğunu bildikləri halda itaət etməyə razı olmamaları, üz çevirmək şəkilində üzə çıxan küfrdür. İnadkarlıq odur ki, insan bir şeyi tanıyır ancaq onu qəbul etməkdən üz döndərir. Buna misal olaraq Əbu Talibin küfrünü göstərmək olar. Çünki Əbu Talib Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in haqq olduğunu bilir və iqrarda edirdi. Ancaq yenədə öz qövmünün sözlərinə görə inadkarlıq edib üz döndərdi. Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – ə tabe olmadı. Bununlada onun küfrü inadkarlıq küfrü sayılır.

İmam Bəğavi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «İnadkarlıq küfrü, insanın Rəbbini qəlbi ilə tanınmasıdır. Onu dili ilə də etiraf etməsidir. Yalnız və yalnız ona əməl etməməsidir». Bu günlərdə də çox insanların halı belədir. Görürük ki, dili ilə iqrar edir, qəlbi ilə tanıyır, lakin əməl etmir. Biz ona demirik ki, o insan kafirdir. Xüsusi hökm üçün şərtlərin və manelərin qaldırılması lazımdır. O, insan dünyasını dəyişməyəne qədər. Çünki Əbu Talib bu qismə aid edilməsi, onun kafir kimi sona çatması və ölməsinə görə idi. Ölümündən sonra bilindiki artıq kafir əhlidir. Səid b. Musəyyib atasından rəvayət edir ki, Əbu Talib ölüm anında ikən Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – onun yanına gəldi. Onun yanında Əbu Cəhl ilə Abdullah b. Əbu Umeyyə b. Muğirə də var idi. Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ey əmi! ***Lə İlahə İllallah*** – kəlməsini de ki, bununla Allah yanında sənənin lehinə şəhadət edim». Əbu Cəhl və Abdullah b. Əbu Umeyyə b. Muğirə də: «Ya Əbu Talib! AbdulMuttalibin millətini tərək mi edirsən?» dedilər. Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – sözünü əməsinə deməkdə davam edirdi. Onlar da öz sözlərini deməkdə davam edirdilər. Nəhayət Əbu Talibin onlara söylədiyi son söz: «AbdulMuttalibin milləti üzərindəyəm!» oldu və: ***Lə İlahə İllallah*** deməkdən çəkindi. Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Yaxşı bil ki, Allaha and olsun ki, qadağan olunanadək sənənin üçün Allahdan bağışlanma diləyəcəyəm». Bundan sonra Allah ayə nazil etdi: ***«Müşriklərin Cəhənnəmlik olduqları (müsəlmanlara) bəlli olduqdan sonra, onlarla qohum olsalar belə, Peyğəmbərə və iman gətirənlərə onlar üçün bağışlanma diləmək yaraşmaz».*** (ət-Tövbə 113). Allah, Əbu Talib haqqında bu ayəni nazil etdikdə Peyğəmbər: ***«(Ya Muhəmməd!) Şübhəsiz ki, sən istədiyini doğru yola yönəldə bilməzsən. Amma Allah dilədiyini doğru yola salar. Doğru yolda olacaq kəsləri (öz əzəli elmi ilə) daha yaxşı o bilir».*** (əl-Qəsəs 56). Başqa rəvayətdə Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ey əmi! ***Lə İlahə İllallah*** – kəlməsini de ki, bununla Allah yanında sənənin leyhinə şəhadət edim». Əbu Talib: «Qureyşin məni ayıblaması və haqqımda: «Əbu Talib bunu ancaq qorxudan dedi!» demələri olmasaydı, onu deyib səni məmnun edərdim». Allah, Əbu Talib haqqında bu ayəni nazil etdikdə Peyğəmbər: ***«(Ya Muhəmməd!) Şübhəsiz ki, sən istədiyini doğru yola yönəldə bilməzsən. Amma Allah dilədiyini doğru yola salar. Doğru yolda olacaq kəsləri (öz əzəli elmi ilə) daha yaxşı o bilir».*** (əl-Qəsəs 56) .

İbn Əsir – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «İnadkarlıq küfrü insanın qəlbi ilə bilməsi və dili ilə deməsidir. Yalnız və yalnız üsyançılıqla və yaxud həsədə görə onu etməməsidir. Bu da Əbu Cəhilin və onun misalında onlar kimidir. Çünki onlar Allahın Rəbb olduğunu, Peyğəmbərin də haqq olduğunu bilirdilər. Lakin onlara nifrət etməklə, həsəd aparmaqla tabe olmadılar». İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – inadkarlıq küfrünün təfsir edərkən deyir ki: «Təkəbbürlük və üz döndərmək küfrü, inadkarlıq küfrü kimidir. O da İblisin küfrü kimidir. Çünki İblis küfrünü Allahın əmrini inkar etdiyindən, təkəbbürlüyündən və itaətdən üz döndərməsi ilə üzə çıxmışdır. **«Biz mələklərə: «Adəmə səcdə edin! Dedikdə İblisdən başqa hamısı səcdə etdi. O, lovğalanaraq imtina etdi və kafirlərdən oldu».** (əl-Bəqərə 34). Onun küfrü təkəbbürlük, üz döndərmək küfrüdür. Allahın haqq olduğunu bilir, Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in sadq olduğunu bilir, lakin təkəbbürlüyünə görə ona tabe olmur. Kafirlərin küfrü budur. Onlar bunu dilləri ilə etiraf edirlər, onlar bunu kitablarında oxuyurlar, lakin onların Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – tabe olmamaqlarına səbəb onların təkəbbürlükləridir. Bu günlərdə görürsən ki, bir qrup insanlar var ki, özünün mədəniyyət səviyyəsini, dünya, yaşayış səviyyəsini başqa insanlardan üstün görür. Öz aqlını onlardan üstün sayır. Onu dəvət edəndə istehza ilə deyir ki: «Mən filankəslərlə bir yerdəmi səcdə edəcəyəm?».

Keçmiş ümmətlərin çoxu beləcə inkar edib üz çevirmişdilər. **«...Siz də bizim kimi adi bir insansınız. Bizi atalarımızın ibadət etdikləri bütlərdən döndərmək istəyirsiniz...».** (İbrahim 10) ayəsində olduğu kimi uca Allah onların hekayəsini bizə xəbər verir. **«Möcüzələrimizin həqiqiliyinə daxilən möhkəm əmin olduqları halda haqsız yerə və təkəbbür üzündən onları inkar etdilər. Bir gör fitnə-fəsad törədənlərin axırı necə oldu!»** (ən-Nəml 14). **«Bildikləri (Peyğəmbər) gəldikdə isə ona inanmadılar. Allah kafirlərə lənət etsin».** (əl-Bəqərə 89). **«Həqiqətdə isə onlar səni yalançı hesab etmirlər (ürəklərində sənin həqiqi Peyğəmbər olduğunu yaxşı bilirlər)».** (əl-Ənam 33).

4) Şübhə (Şəkk) Etmək Küfrü – İnsandan tələb olunan şey Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – in gətirdiyinə şəksiz, şübhəsiz əminliklə itaət etmək olduğu halda, tərəddüd edərək nə onu təkzib etməsi (yalanlaması), nə də təsdiq olmadan yaranan küfr formasıdır. Kim Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – in gətirdiyinin haqqın əksi ola biləcəyini etiqad edərsə bu şübhəsi onu küfrə salmış olar. Şəkk yəqinin ziddidir. Şəkk insanın Allahın əmrlərindən birinə şəkk etməsidir. Məs:

Allaha, Mələklərinə, Peyğəmbərinə, kitablarına iman gətirir, axirətə və ya qəza və qədərə iman gətirmir (inanmır). **«Kafir kimsə özünə zülm etdiyi halda bağına girib: Bu bağın nə vaxtsa yox olacağını güman etmirəm. Qiyamətin də qopacağını zənn etmirəm...».** (əl-Kəhf 32-42). **«Möminlər yalnız Allaha və Peyğəmbərinə iman gətirən və iman gətirdikdən sonra heç bir şək-küşbhəyə düşməyənlərdir».** (əl-Hucurat 15). Qadi İyad – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Kim ki Quranı alçaldarsa, yaxud Quran yazılı müshafı alçaldarsa, onlardan bir şeyi söyersə, ondan bir şeyi inkar edərsə, onu yalan sayarsa, ondan bir hissəsini yalan sayarsa, Allahın hökmlərindən birini açıq-aşkar inkar edərsə, Peyğəmbərdən gələn xəbərləri inkar edərsə, Allahın isbat etdiyini inkar edərsə, inkar etdiyini isbat edərsə bu baxımdan onun bu barədə elmi var və yaxud şək-k edərsə Əhli Sünnənin icmasına görə bu insan artıq kafir olar».

5) Üz Çevirmək Küfrü – Bu bir kimsənin təsdiq və ya təqzib etmədən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in gətirdiyi haqdan qulağını və qəlbini çevirməsi, Onu dost saymamaqla bərabər, Ona düşmənçilik də bəsləməməsi, lakin dinləməkdən də çəkinməsidir. Beləcə haqqı tərək edər, əməl etmədiyi kimi öyrənməz də. Haqdan danışılan yerdən də qaçar. Bu şəkildə bir dəfə üz çevirməklə küfrə düşər. İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «İrad küfrü insanın üz döndər-məsidir. Onu yalan saymır, onu təkzib etmir».

6) Nifaq Küfrü – Bu bir kimsənin zahirən özünü Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə tabe olduğunu göstərməklə bərabər, qəlbən Ona qarşı çıxması, Onu inkar etməsidir. Belələri özlərini iman sahibləri kimi göstərərək küfrlərini gizlədirlər. **«İnsanlar içərisində elələri də var ki, iman gətirmədikləri halda: Biz Allaha və Qiyamət gününə iman gətirdik – deyirlər».** (əl-Bəqərə 8). İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Nifaq küfrü əsas yalan üzərindədir. Çünki münafiqin zahiri özünün sirrində olana müxalif çıxır. Bu da yalandır. Çünki yalanın lüğəti mənası insan bir şeyi izhar edir, haqqın ziddini inkar edir. Onlar dili ilə iqrar edir, ancaq qəlbə ilə etiqaad etmir». İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Nifaqın insanda yetişməsi 2 budaq üzərində olur. **1** - Budaq onun yalanıdır. **2** - Budaq isə riyadır. Onların hər ikisinin çıxması ayrı-ayrı gözlərdəndir. **1-ci** onun gözünün zəif olması (haqqı görməmək mənasındadır). **2-ci** zəifliyi onun əzəmətinin zəif olmasıdır. Əgər bu 4 ərkan insanda tamamlanarsa, yalan, riyə, haqqı görməmək və əzəmətin zəif olması onda artıq nifaq baş qaldırmağa başlayar».

Nifaq Küfrü 2 Qismdir: Onlardan biri böyük, digəri isə kiçikdir. Böyük nifaq: İslamdan çıxaran küfrdü. İmanı izhar etmək, küfrü isə

gizlətməkdir. Bu da Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in vaxtında münafıqların sifəti idi. Onlar imanı izhar edir, ancaq qəlbində isə küfrü gizlədirdilər. **«Əlbəttə münafıqların yeri Cəhənnəmin ən alt təbəqəsidir».** (*ən-Nisa 145-146*). Kiçik nifaq: Hansı ki, insanı kafir etmir, millətdən çıxardmır. Bu da əməldə insanın yalan danışması, vədinə xilaf çıxması, xəyanət etməsi və s. münafıqların əlamətləridir.

Küfrün – Şirk, Zülm, Fisq Kimi İşlədilməsi - Əgər küfr, zülm, fəsiqlik iki qismə ayrılırsa Qurani Kərimdə küfr sözü həm şirk, həm zülm, həm fəsiqlik kimi də gələ bilər. Burada olan küfr həm İslamdan çıxardan şirk, zülm, fisq ola bilər, həm də İslamdan çıxarmayan şirk, zülm, fisq ola bilər.

Birinci - Qurani Kərimdə Küfrə Şirk Deyilməsi: Bu şirk dindən çıxaran şirkdir. Allah Kəhf surəsinin 32-42 ayərində biri mömin, digəri kafir iki kimsə barəsində danışır. **«Kafir kimsə özünə zülm etdiyi halda bağına girib: Bu bağın nə vaxtsa yox olacağını güman etmirəm. Qiyamətin də qopacağını zənn etmirəm... Onunla söhbət edənin (mömin) yoldaşı belə dedi: Əvvəlcə səni (atan Adəm) torpaqdan, sonra bir qətrə sudan (mənidən) yaratmış, daha sonra səni adam şəklinə salmış Allaha küfr (inkar) edirsən... Beləliklə (gəcə göydən gələn bir ildırım vasitəsilə) onun (bağının) meyvəsi (bütün var-dövləti) tələf edildi. (Səhər o, kafir bağa gəldiyi zaman onu bu vəziyyətdə görüb) bağa qoyduğu xərəcə görə (peşmançılıqdan) əllərini ovuşdurmağa başladı. Bağın talvarları yerə çöküb viran qalmışdı. O: «Kaş Rəbbimə heç kəsi şərik qoşmayaydım!» deyirdi. (əl-Kəhf 32-42).** Bu kimsə inanmırdı ki, onun bağı dağıla, yerlə yeksan ola, Qiyamət nə vaxtsa qopa. Bütün bunlarda şəkk edirdi. Allah onun bu küfrünü şirk olaraq adlandırdı. Təbəri, Qurtubi – *rahmətullahi aleyhi* – bu ayənin təfsirində deyirlər ki: **«Kaş Rəbbimə heç kəsi şərik qoşmayaydım!» deyirdi.** Lakin dostu ona küfür etdin demişdi». Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bizimlə onların arasında (vuruşmağımıza mane olan) əhd (saziş) namazdır. Kim namazı tərək edərsə kafir olar» . Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kişi (qul) ilə şirk və küfr arasında namazı tərək etməkdən başqa bir şey yoxdur. Qul namazı buraxdığı zaman heç şübhəsiz ki, şirkə (küfrə) düşmüş olur» . Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Küfr ilə iman arasında namazı buraxmaq vardır» . İmam Nəvəvi –

Səhih Tirmizi 2623, Səhih İbn Məcə 891.

Müslim 82, Əbu Davud 4678, Tirmizi 2620, İbn Məcə 1078, əl-Albani «Səhihul Cəmius Səğir» 2848,5388.

Tirmizi 2618, əl-Albani 2849.

rahmätullahi aleyhi – bu hədislərin şərhidə deyir ki: «Hərdən şirk və küfr bir mənaya itlaq oluna bilər. Həmçinin onların arasında fərq də olur».

İkinci - Qurani Kərimdə Küfrə Zülm Deyilməsi: Bu zülm dindən çıxaran zülmüdür. «**O, gün zalım (küfrə düşməklə özünə zülm edən) əllərini çeynəyib deyəcəkdir: Kaş ki, mən Peyğəmbər vasitəsilə (özümə) doğru bir yol tutaydım**». (əl-Furqan 27). İbn Teymiyyə – *rahmätullahi aleyhi* – deyir ki: «Şəkk yoxdur ki, burada olan zalım kafirdir. O, Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – iman gətirmədi». Təbəri – *rahmätullahi aleyhi* – öz təfsirində deyir ki: «Ayə Uqbə b. Əbu Muayti haqqında nazil olmuşdur. Bu kimsə Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – iman gətirdikdən sonra dostu Ubey b. Xələf (müşrik idi) ona deyir ki, əgər sən Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – iman gətirsən mənə üzüm sənə haramdır. Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in dinindən dönərək dostu Ubey b. Xələfin yoluna düşür». «(Sən Quran oxuyanda) **onlar sənə qulaq asdıqları zaman nəyi dinlədiklərini və zalimlərin öz aralarında gizli-gizli danışıb: Siz ancaq ovsunlanmış bir adama uydunuz! Dediklərini də bilirik**». (əl-İsra 47). Bu ayədə olan zülm küfr mənasındadır. «**Kafirlər zalimlərdir**» (əl-Bəqərə 254). Ayəsində olduğu kimi kafirləri zalım deyər isimləndirmişdir.

Başqa ayələrdə Allah ona asi olanları zalım adlandırır. Lakin burada zalımlıq dindən çıxaran zülm deyildir. Kiçik zülmüdür. Allahın Peyğəmbəri Yunus – *aleyhissəlam* - belə deyir: «**Pervərdigara! Səndən başqa heç bir tanrı yoxdur. Sən pak və müqəddəssən! Mən isə həqiqətən zalimlərdən olmuşam**» deyib dua etmişdi» (əl-Ənbiya 87). Allah dostu Adəm – *aleyhissəlam* - belə dedi: «**Adəm və Həvva: «Ey Rəbbimiz! Biz özümüzə zülm etdik**» (əl-Əraf 23). Allahın kəlimi Musa – *aleyhissəlam* - belə dedi: «**Ey Rəbbim! Şübhəsiz ki, mən özüm-özümə zülm etdim**» (əl-Qəsəs 16). Bu zülm küfr mənasında olan zülm deyildir. Mərvazi – *rahmätullahi aleyhi* – deyir ki: «Burada olan zülm, kafirə də zalım kimi itlaq olunur, asi müsəlmanlara da zalım kimi itlaq olunur. Kafirlərə nisbət olunan zülm, İslamdan çıxaran zülmüdür. Lakin müsəlmanlara itlaq olunan zülm isə, İslamdan çıxartmayan zülmüdür. Burada zülmün küfrə aid olduğu və zülmün müsəlman asilərə aid olduğu bilinir».

Üçüncü - Qurani Kərimdə Küfrə Fasiqlik Deyilməsi: Allah fasiqi də kafir deyər isimləndirmişdir. Allah ayədə buyurur: Allah İblis haqqında buyurur: «**O, öz Rəbbinin əmrindən çıxdı (fasiq oldu)**» (əl-Kəhf 50). İmam Mərvəzi – *rahmätullahi aleyhi* – deyir ki: «İblisin bu fisqi küfrə gətirib çıxartdı. İblisin etdiyi fisq küfür oldu. Ayə onu görsədir ki, Qurani Kərimdə küfr kimi itlaq olunan sözlər çoxdur». «**Allah bu məsələ bir**

çoqlarını (fasiqləri) düz yoldan azdırır, bir çoqlarını isə doğru yola aparır. O, kəslər ki, Allahla əhd bağladıqdan sonra onu pozarlar» (əl-Bəqərə 26-27). «(Ya Muhəmməd!) Biz sənə açıq-aydın dəlillər göndərdik, onları yalnız fasiqlər inkar edərlər» (əl-Bəqərə 99).

Bu kimi ayələr Qurani Kərimdə çoxdur. Allah mömini də fasiq olaraq isimləndirir. Allah ayədə buyurur: *«Ey iman gətirənlər! Əgər bir fasiq sizə pis bir xəbər gətirsə, dərhal onun doğruluğunu yoxlayın, yoxsa bilmədən bir qövmə pislik edər, sonra da etdiyinizə peşman olarsınız» (əl-Hucurat 4).* Bu ayə əl-Həkəm b. Əbil As haqqında nazil olmuşdur. Burada olan fasiq (kafir) mənasında olan fasiq kimi deyildir. Allah buyurur: *«İsmətli qadınlara zina isnad edib, sonra dörd şahid gətirə bilməyən şəxslərə səksən çubuq vurun və onların şəhadətini heç vaxt qəbul etməyin. Onlar sözsüz ki, əsl fasiqlərdir» (ən-Nur 4).* Burada fasiq asilik kimi itlaq olundu. Fisq sözü Qurani Kərimdə həm asilik kimi, həm də küfr kimidə gələ bilər. *«Həmin aylarda həcc ziyarəti vacib olan şəxsə həcdə olarkən qadınla yaxınlıq, söyüş söyüb pis sözlər danışmaq (fasiqlik etmək), dava-dalaş etmək yarasız» (əl-Bəqərə 197).* Bu ayədə fasiqlik (küfr mənasında) olan fasiqlik kimi deyildir.

Dördüncü - Cəhalət (bilməməzlik) də iki növlüdür. Bunlardan birisi küfr cəhalətdir ki, ayədə Allah bu haqda buyurur: *«Sən bağışlama yolunu tut, yaxşı işlər görməyi əmr et və cahillərdən üz döndər» (əl-Əraf 199).* Digəri isə küfr olmayan cəhalətdir ki, bu haqda Allah buyurur: *«Allah yanında yalnız o, kəslərin tövbəsi qəbul olunur ki, onlar nadanlıq ucundan (bilmədən) pis bir iş gördükdən sonra dərhal tövbə edərlər» (ən-Nisa 17).*

Şirk Və Küfr Arasında Olan Fərq - Allah bəzi şirkə küfr və küfrə şirk deyirsə, onların arasında olan fərqlərə görə alimlər ixtilaf etmişdilər. Bəziləri qeyd edirlər ki, onlar arasında heç bir fərq yoxdur. Şirk küfrdür, küfrdə şirk. Əbu Bəkr əl-Asan – *rahmətullahi aleyhi* – şirkin küfr olduğunu deyən alimlərdəndir. O, deyir ki: «Kim ki, Peyğəmbər - *səlləllahu aleyhi və səlləm* – in risaləsini inkar etsə, ondan üz döndərsə artıq müşrikdir: *«Sübhə yoxdur ki, Allah Özünə şərikin qoşanları əfv etməz, amma istədiyi şəxsin bundan başqa olan günahlarını bağışlayar...» (ən-Nisa 48).* *«Allah ona şərikin qoşmağı bağışlamaz. Bundan başqa olan günahları isə istədiyi şəxsə bağışlayar.» (ən-Nisa 116).* Əgər Yəhudi və Nəsrənilərin küfrü şirk olmasaydı, onda gerek Allah onları bağışlayardı. Ayə buna dəlalət edir: *«Bundan başqa olan*

Bu əsəri Suyuti «Əsbabun-Nuzul» 180 isimli kitabında əl-Vəlid b. Ukbə haqqında nazil olduğunu zikr etmişdir. Heysəmi «Məcmuul Zəvaid» 7,109, Əhməd və Təbərani.

günahları isə istədiyi şəxsə bağışlayar». Əbu Hələlə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Küfr günhaların bir hissəsinə aid edilən sözdür. Qurani Kərimdə və Sünnədə Allah və Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – bəzi günahları küfr kimi adlandırır. Allaha şəriq qoşmaq, Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – i inkar etmək, Allahın hansısa halalını haram, haramını da halal etmək bunlar hamısı küfrdür. Bu baxımdanda şirk bunun içərisinə daxil olur. Küfr və şirk arasında olan fərq - küfrün şöbələri çoxdur və onun şöbələrindən biri də, şirkdir». Küfr ümumdür, şirk isə xüsusi. Hər bir günah küfr adlandığı kimi, şirk də küfrün şöbələrindən biridir. Bu baxımdan da, küfr ümumdür, şirk isə xüsusi. İmam Nəvəvi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Şirk və küfr hərdən bir şeyə dəlalət edə bilər. O da Allaha küfür etməkdir. Həm şirk, həm də küfr buna aiddir. Hərdən də onlar arasında ayrılıq olur. Əgər şirk və küfr ayrı-ayrı gələrsə onda küfr küfrdü, şirk isə Allahdan başqasına ibadət etmək və yaxud Allahdan başqasına ibadətə haqq olduğunu etiraf etməkdir». İbrahim Ruheyli – *Allah onu qorusun* - bu məsələdə Racihi olan görüşü gətirir: «Küfr ümumdür, şirk isə xüsusi. Hər bir müşrik kafirdir, hər bir kafir isə şərt deyil ki, müşrik olsun. O ki, qaldı Əbu Bəkr əl-Asan – *rahmətullahi aleyhi* – nin dələlinə - İbrahim Ruheyli – *Allah onu qorusun* - deyir ki: «Bu o, demək deyil ki, onların küfrü mütləq şirk olmalıdır. Çünki Allah: **Bundan başqa olan günahları isə istədiyi şəxsə bağışlayar** - lakin küfür şirkdən yuxarıdır. Yəhudi və Nəsrənilərin küfrləri şirk idi. Küfr və şirk yuxarıdır.

Küfr Və Nifaq Arasında Olan Fərq - Lüğəti Mənası – Nəfaqdan törənmişdir. Nəfaq yerin içində gizlənən tunel mənasındadır. Nifaqın bu cür adlanmasına səbəb münafiqin küfrünü gizləməsi və onu göstərməməsidir. Bir görüşə görə də bu kəlimə tarla şiçanın yuvası mənasına gələn *Nafikaul Yərbu*-dan törənmişdir. Çünki bu yuvanın üstü yer üzünü eyni səviyədədir. Altda isə gizli bir çuxur vardır . ***İstilahı Mənası*** – Nifaq batının zahirə müxalifətidir. Açıqdan söylənen sözlərin və əməllərin qəlbədəki inancın tərsi, ziddi olmasıdır. İslamı və xeyri açığa çıxarmaq, küfrü və şərri gizləməkdir. Yəni qəlbən inanmadığı və rədd etdiyi halda zahirdə Peyğəmbər –*səllallahu aleyhi və səlləm*– in gətirmiş olduğu şeylərə uyduğunu göstərməkdir. Münafiq imanını açıqlayan, küfrü isə gizlədəndir. ***Münafiq*** – sözü əməlinə, içi də çölünə zidd olan kimsədir. O, İslama bir qapıdan girər, digər qapıdan çıxar. Zahirən imana girər, batınən ondan çıxar . ***«İnsanlardan bəziləri də vardır ki, inanmadıqları***

Lisanul Arab 10/358, Tacul Arus s. 463, Muftədatul Quran s. 819.

Lisanul Arab 10/359, İbn Teymiyyə «İman» s. 284.

halda Allaha və axirət gününə inandıq deyərlər». (əl-Bəqərə 8). İbn Əsir – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «(İslamı) imanı izhar edib, küfrü isə özündə gizlətməkdir. Bu da artıq nifaq sayılır». İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Dili ilə imanı izhar edir, qəlbində isə Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in nübuətini, Quranı təkzib edir».

Küfr ilə nifaq arasında olan fərq: Kafir küfrə etiqad edir, küfrdə izhar edir. Münafiq isə küfrə etiqad edir, İslamı isə izhar edir. Bu baxımdan küfür ilə nifaq arasında birləşmə və ayrılıq var. Birləşmə odur ki, hər ikisi də küfrü qəlbində etiqad edirlər. Bu məsələdə nifaq ilə küfür cəm olunur. Ayrıldıqları məsələ isə: kafir zahirdə də küfrü izhar edir, münafiq isə zahirdə İslamı izhar edir. **«İnsanlardan bəziləri də vardır ki, inanmadıqları halda Allaha və Axirət gününə inandıq deyərlər».** (əl-Bəqərə 8). **«Əlbəttə münafıqların yeri Cəhənnəmin ən alt təbəqəsidir».** (ən-Nisa 145-146). İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Onların Cəhənnəmin ən aşağı təbəqəsində əzab çəkmələrinə səbəb çox şiddətli küfür etmələridir». Kafir küfrü etiqad edir və izhar da edir. Münafiq isə malını, canını qorumaqdan ötrü küfrü etiqad edir, imanı isə izhar edir. Bu da şiddətli küfr sayılır. Dəhhaq – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Cəhənnəmin ən yuxarı təbəqəsində Muhəmmədin ümmətindən asi olanlar olacaqdır. Onlar Cəhənnəmin ən yuxarı hissəsində müəyyən müddət öz əzablarını çəkib sonra isə Cənnətə daxil olacaqlar. Onlardan aşağı **2-ci** təbəqədə Nəsrənilər, **3-cü** təbəqədə Yəhudilər, **4-cü** təbəqədə Əshabiunlar, **5-ci** təbəqədə Məcusilər, **6-cı** təbəqədə müşrik ərəblər, **7-ci** təbəqədə isə münafıqlar olacaqlar».

İnsanın Mürtəd Olması 3 Şey Üzərində Cəm Olur - 1) Etiqadlar. **2)** Əməllər. **3)** Sözlər. Çünki küfrün 6 qismini edən kimsə kafir olur. Onların etiqadla, əməllə, sözlə bağlı olanı da var.

Etiqadda Olan Küfr – Sələflər qəlbin küfrünü çox zaman etiqad ilə bağlayırlar. Çünki etiqad (əsas) insanın qəlbində mühüm olandır. Əgər insan küfrə etiqad edərsə (qəlbə), zahirən İslamı izhar etsə belə o artıq kafirdir. Alimlər deyirlər ki: «Zahirdə saleh olan batində də salehdir, qəlbində saleh olmayan kimsə zahirə də biruzə verir. Əbu Abdullah ən-Numan b. Bəşir – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «... Həqiqətən də insan bədənində elə bir ət parçası var ki, əgər o, islah olarsa bütün bədən islah, əgər xəstə olarsa bütün bədən xəstə olar. Həqiqətən o, qəlbdir» . İbn Həcər – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Qəlbin bu cür olması onun bədənin əmiri

olmasına görədir. Əmirin düzəlməsi ilə ətrafdakılar da düzəlir. Əmirin pozulması ilə ətrafdakıların da pozulması üzə çıxır» . Ona görə də əgər insan qəlbində kafirdirsə bu onun zahirinə də çıxacaqdır. Zahir ilə batin arasında birləşmə vardır.

Belə bir söz vardır: Küfr yalnız etiaqaddadır – bu sözün nə qədər doğru olub-olmadığına baxaq. Baxır bu sözə hansı tərəfdən yaxınlaşırıq? Bu sözü həm Əhli Sünnə işlədib, həm də Əhli bidət. Əhli Sünnə bu sözü deyəndə nə qasd edir? Əgər bir kimsə Quranı murdar yerə atırsa, cırsarsa, Peyğəmbəri və dini ələ salarsa belə bir kimsənin qəlbində də küfrdür. Əgər qəlbində küfr olmasaydı heç vaxt bunu etməyə icazə verməzdi. Bu söz Sələflərdən varid olmuşdur . Əhli bidət bu sözü necə başa düşür? Murciyə – sözlər və əməllər küfr ola bilməz. O, kəs ki, Quranı murdar yerə atır, Peyğəmbəri söyür əməli ilə etdiyinə görə küfr etmir, əgər qəlbi təsdiq etmirsə.

Həmçinin münafıqlar: Çünki insan imanını izhar edib və qəlbində küfrü etiqad edirsə artıq kafirdir. Onun dərəcəsi kafirdən də aşağıdır. Küfr insanın qəlbində etdiyi etiqadlardır. Şərt deyil ki, insan etiqadını zahirdə göstərsin. O, qəlbində nəyi etiqad edirsə, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – i yalan saymaq, onun gətirdiyi əməllərdən birini yalan saymaq, onun sadqliyinə şəkk etmək, Allahın haram buyurduqlarını insanın halal etiqad etməsi, bu cür əməllər etiqadı küfr sayılır. Həqiqətəndə onun qayıdışı etiqadı ilə bağlıdır.

Sözdə Olan Küfr - Bədənlə olan küfrün qismindən biri də danışıqda, dildə olan küfrdür. Dildə, danışıqda olan küfr insanın dilində ixtiyarı olaraq küfür sözlər işləməsidir. Məs: Allahı, Peyğəmbəri söymək, Peyğəmbərlik iddia etmək və s. Bütün bunlar ona görə küfr sayılır ki, çünki insanın onu söyməsi ona dəlalət edir ki, o insan qəlbində də onu tanıyır. İnsan əgər dilində söyürsə deməli qəlbində bildiyinə görə söyür. Dildə deməyinə baxmayaraq, yenə də onun etiqadı qəlbinə qayıdır. Dilində deməyi ilə həmin insan kafir olur. İmam Nəvəvi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Dili ilə insan mürtəd olur əgər dili ilə küfr söyləmiş olarsa. İstər etiqadla, istər inadkarlıqla, istərsə də istehza ilə. Çünki bunların 3 də dil ilə küfrə gətirib çıxarır». İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Kim dili ilə küfr söyləyərsə, ona ehtiyac olmadığı halda – *Məcburiyyətdən* – bilərək ki, söylədiyi söz küfrdü həmənlə insan zahirən və batinən də kafir olur». «***Qəlbi imanla sabit olduğu halda (küfr sözünü deməyə) məcbur edilən (dil ilə deyib qəlbi ilə onu təsdiq etməyən) şəxs***

istisna olmaqla hər kəs iman gətirəndən sonra küfr etsə (onu ağır təhlükə gözləyir)». (ən-Nəhl 106). Çünki insan dil ilə dediyi şeyi qəlbi ilə bildiyinə görə deyir. Allah orda yalnız və yalnız ikrah ilə deyiləni istisna etdi. Nə üçün Allah bunu istisna etdi? Çünki insanın dil ilə deməsi, artıq onun qəlbində etiqadadır, həqiqi mənada Allahı və Peyğəmbəri yalan saymasıdır. Əgər bu dil ilə deyilməsi yalandan irəli gəlməsəydi, onda Allah ikrahı istisna etməzdi. Əgər ikrah yoxdursa və bunu etməyə məcbur edilməyibsə deməli qəlb buna meyllidir ki, bunu edir.

Şəriətdə dil ilə deyilən küfr **2** qismə ayrılır: **1)** Dindən çıxardan böyük küfr. **2)** Dindən çıxarmayan kiçik küfr. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsanlarda küfrə dəlalət edən iki xislət vardır: Şivən qopardaraq ağlamaq və əsl-nəcabətə tənə etmək (söymək)» . Kiçik küfr qəsd olunur.

Əməldə Olan Küfr - Bədən ilə olan əməllərin qisminə isə əməli küfr daxildir. Əməli küfr **2** qismə ayrılır. **1)** Dindən çıxardan, böyük küfr. **2)** Dindən çıxarmayan, kiçik küfr. İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Burada başqa bir qayda da vardır ki, o da küfrün iki qismə ayrılmasıdır. Bunlar əməli küfr və inkar küfrdür. İnkar küfrü Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in Allahdan gətirdiyi bilinən şeyləri bilə-bilə və inadkarlıq edərək inkar etməkdir. Rəbbin isimlərini, sifətlərini və hökümlərini inkar etmək kimi. Bu küfr hər tərəfdən imanın ziddidir. Əməli küfrə gəlincə bu da imanın ziddi olan və imanın ziddi olmayan deyə iki qismə ayrılır. Bütə səcdə etmək, Qurani murdar yerə atmaq, Peyğəmbəri öldürmək və ona söymək imanın ziddi olan əməli küfrdür. **Allahın Nazil Etdiyi Şeylərdən Başqası İlə Hökm Etmək və Namazı Tərk Etmək** isə kəsinliklə **Əməli Küfrdür**. Allah və onun Peyğəmbəri bu ismi ona verdikdən sonra o kimsəyə kafir demək mümkün deyildir. Allahın nazil etdiyi şeydən başqası ilə hökm edən kafirdir, namazı tərk edən də Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in buyurduğu kimi kafirdir, lakin o, etiqadi küfr deyildir, əməli bir küfrdür. Həm Allahın nazil etdiyi şeydən başqası ilə hökm edəni kafir deyə isimləndirməsi, həmçinin namazı tərk edəni Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in kafir deyə isimləndirməsi həm də bu ikisi haqqında küfr isminin işlədilməməsi mümkün deyildir. Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in zina edəndən, oğurluq edəndən qonşusunun şərrindən əmin olmayan kimsədən də imanı nəfəy etməsi – onları iman ilə adlandırmamışdır. Bunlardan iman ismini qaldırdığı zaman əməl tərəfdən kafirdilər. İnkari, etiqadi küfr bunlar üçün işlədilməz. Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in:

«Məndən sonra bir-birinizin boynunu vuran kafirlərin halına bənzəməyin» bu da əməli küfrdür. Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in: «Kim kahinin yanına gedib onun dediyini təsdiqləyərsə və ya heyzli qadınla (qadını ilə) əlaqədə olarsa və yaxud da qadınla arxadan (qadını ilə) yaxınlıq dərsə Muhəmmədə nazil olana (uzaq düşər) küfr etmiş olar» . Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər hansı bir kimsə öz müsəlman qardaşına ey kafir deyə müraciət edərsə bu sözə o, ikisindən biri layiq olar» . Bizim bu söylədiklərimizi Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – in bu hədisi təsdiq etməkdədir: «Müsəlmanı söymək fasiqlıkdir, onunla vuruşmaq isə küfrdür» İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – müsəlmanı söyməklə onunla vuruşmağı bir-birindən ayırdı və birini təkfir edilməyən fasiqlıq/günah, digərini isə küfr olaraq isimləndirdi. Məlumdur ki, bu etiqađi küfr deyil, sadəcə əməli küfrü qəsd etmişdir. Küfrün bu növü onu İslam dairəsindən (millətindən) və dindən tamamən çıxarmaz. Necə ki, zina edən, oğurluq edən və içki içən də hər nə qədər iman ismi ondan yox olsa da belə dindən çıxmaz.

Bu ümmət içərisində Allahın kitabını, İslamı, küfrü və bunların hamısını ən gözəl bilən səhabələrin görüşüdür. Bu məsələlər yalnız onlardan öyrənilir. Sonra gələnələr onların məqsədlərini başa düşmədilər və insanları iki qrupa ayırdılar. Böyük günah etmələri səbəbi ilə dindən çıxardıqları və Cəhənnəmdə əbədi qalmalarına hökm etdikləri bir qrup və kamil iman sahibi möminlər deyə adlandırdıqları digər qrup. Qrupun birinə qarşı haqsızlıq etdilər, digəri haqqında da şişirdilər. Allah Əhli Sünnəti doğru bir yola və doğru bir görüşə yetişməkdə hidayətini lütf etdi. Məzhəblər içində Əhli Sünnət, dinlər içində İslam kimidir». Həmin küfür insanı islam dairəsindən qırağa çıxarmır. İslam dairəsindən qırağa çıxardsaydı onda gör səhabələr neçə döyüşlərdə bir-birlərini qırdılar. Siffeyn, Cəməl döyüşü və başqa döyüşlərdə səhabələr bir-birləri ilə döyüşdülər. Şəkk yoxdur ki, bu döyüşlərdə ölənlər də olurdu. Döyüşlərin birində Təlha və Zübeyr – *Allah onlardan razı olsun* – şəhid edilmişlər. **«Əgər möminlərdən iki dəstə bir-biri ilə vuruşsa onları dərhal barışdırın. Əgər onlardan biri təcavüzkarlıq etsə, təcavüzkarlıq edənə Allahın əmrinə qaydana qədər vuruşun...».** (*əl-Hucurat* 9).

Buxari.

Əbu Davud 3904, Bəyhəqi 7/198 H. 13902.

Buxari, Müslim.

Buxari, Müslim.

Əgər əməli küfr insanı dindən çıxarmırsa bəs nə üçün Allahı, Peyğəmbəri söymək, Qurani zibilliyə və yaxud murdar yerlərə atmaq və bütə səcdə etmək əməli küfr olsa da Dindən çıxardır? Əməli küfr dindən çıxarmır, yalnız etiqadi küfr olmalıdır. Cavab: Bu əməllər insanlara görə zahiri əməllərdir. Çünki insan bunu bədən üzvü ilə edir. Lakin bu əməllər insanın qəlbinin etiqaadının nəticəsində olur. Yəni zahirən əməl olsada, ancaq qəlbinin etiqaadına görə o, əməlləri yerinə yetirir. Daha yaxşı başa düşülməsi üçün böyük küfrü üç yerə bölərək misallar verək:

Etiqadi Küfr (*İslamdan çıxaran küfr*) – Allahın varlığına və birliyinə şübhə etmək, Allahın Peyğəmbərinin peyğəmbərliyinə və ya onun son Peyğəmbər olmasına şübhə etmək (və ya inkar etmək), Axirət gününə, Cənnət, Cəhənnəm, savab, cəza, dirilmə, cinlərə, mələklərə, isra və merac və s. kimi həqiqətlərə şübhə etmək, Qurandan bir hərf olsa da belə inkar etmək, ya da Onda artırılma olduğuna inanmaq, İslam şəriətindən başqa bir quruluşu qəbul etmək və onun bəşəriyyətin xeyrinə olduğuna etiqaad etmək, Uca Allahın öz qullarına hülul (daxil olmasına) inanmaq, şəriki olduğuna, övladı olduğuna və s. çirkin sifətləri Allaha isnad etmək, beş dəfə namaz qılmağı, zəkat və bunun kimi dində qəti olan şeylərin vacibliyini inkar etmək, dində halal olması qəti məlum olan alış-veriş, nigah kimi məsələlərin haram olduğuna və yaxud haqsız adam öldürmə, zina və faiz kimi haramlığı qəti bilinən şeyləri halal olduğuna inanmaq, Uca Allahın nazil etdiyi bir məsələnin Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – tərəfindən gizlədildiyinə və yaxud müsəlmanlardan bəzilərinə bildirdiyinə, başqalarına bildirmədiyinə inanmaq, hər hansı bir Peyğəmbərdən birini və ya onlardan səhih gələn hər hansı bir şeyi yalan saymaq, Peyğəmbərlik iddiasında olan bir kimsəni təsdiq etmək, Səhabələrin Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən sonra dindən çıxdıqlarına inanmaq, küfr sözlər söyləyən kimsəyə razı olaraq gülən kimsə, açıq küfr olan bir əməlin küfr olmasında şübhə edən bir kimsə və s. bunlara bənzər küfr əməllər vardır.

Əməli Küfr – Uca Allahdan başqasına səcdə etmək, Qurani Kərimi və ya şərəfətli hədislərin yazıldığı kağızları murdar yerlərə atmaq, övliya və əməlisaleh insanların qəbrlərini təvaf etmək, siqaret çəkərkən, zina edərkən «*Bismilləh*» demək, kafirlər üçün ibadətgahlar tikmək, bu işdə onlara yardım etmək, sehri öyrənmək, kafirlərlə dostluq etmək və s.

Sözdə Küfr – Uca Allahı, hər hansı bir Peyğəmbəri və ya İslam dinini söymək, çətin və sıxıntı anlarında çarə tapmaq üçün övliya və salehlərə yalvararaq onlardan kömək diləmək (təvəssül), Qurani Kərimi və ya ondan götrülmüş hər hansı bir ayəni məsxərəyə qoymaq, Peyğəmbər –

sallallahu aleyhi və səlləm – rişxənd etmək, Uca Allahın İsimlərindən birinə istəhza etmək, Cənnət, Cəhənnəm və s. bu kimi mövzulara əhəmiyyət verməmək, Allah mənə Cənnəti versə də girmərəm, namaz qılından bəri heç bir xeyir görmədim, sənə namazın heç bir faydası olmaz, Namaz, oruc vacib deyildir, İslam bu zamana uyğun deyildir, İslam dini müsəlman ölkələrinin geri qalması deməkdir, özünə vəhy gəldiyini iddia edən və s.

Belə bir şeyləri zarafatla olsa da belə söyləmək, məsxərəyə qoymaq, istehza obyektinə çevirmək, əhəmiyyətsizləşdirmək insanı dindən çıxararaq – *Allah qorusun* – mürtəd edə bilər. Ağzından belə bir sözlər çıxmış adam dərhal tövbə edib Şəhadət Kəlməsini söyləməlidir və peşmançılıq çəkərək bir daha belə qorxunc vəziyyətə düşməməyə qətiyyət və səy göstərməlidir.

Kiçik Küfr – Bu kamil müsəlman ola bilmək üçün hökmən zəruri olan şeylərin inkar edilməsidir. Belə ki, o şeylərsiz kamil müsəlman olmaq mümkün deyildir. Bu cür küfrdə insan Cəhənnəmə daxil olmağa layiqdir. Lakin əbədi deyildir. Bu bütün günahları əhatə edir. İtaət və ibadətlər imana daxil olduğu kimi beləcə günahlar da küfr adlandırılır. Bu vəziyyətə düşən əslən olmasa da hökmə görə müsəlman olaraq qalır. Bir çox növləri olan bu küfrün bəziləri aşağıdakılardır:

1) **Neməti İnkār Küfrü** – Bu Allahın nemətini inkar etmək və ya onun Allahdan başqasına da məxsus olduğunu bildirməklə yaranan küfrdür. **«Onlar Allahın nemətini bilir, lakin sonra onu danırlar. Onların əksəriyyəti kafirdir».** (ən-Nəhl 83).

2) **Namaz Qılmamaq Küfrü** – Namazın vacibliyini inkar etməməklə bərabər təbəlliyi üzündən namazı qılmayan, lakin onu qılmağı həvəsi olan şəxs kiçik küfrə düşür. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bizimlə onların arasında (vuruşmağımıza mane olan) əhd (saziş) namazdır. Kim namazı tərک edərsə kafir olar» . Burada kiçik küfrə işarə edilir və onu edən dindən çıxmır. Lakin kim namazları inkar edərək Allahın şəriətinə mənsub olmadığını iddia etsə onda onun kafir və mürtəd olmasına (dindən çıxmasına) dair alimlər arasında ən kiçik ixtilaf da belə tapmaq olmaz.

3) **Kahin Və Baxıcılara Getmək** – Onların qeyblə bağlı söylədikləri hər hansı bir şeyi təsdiq etmək. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim kahin və ya baxıcının yanına gedib onun dediyini təsdiq edərsə Məhəmmədə nazil ediləni inkar etmişdir» .

Səhih Tirmizi 2623, Səhih İbn Məcə 891.

Əhməd «Musnəd» 2/429, H. 9532, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 5939.

4) **Qadınla Arxadan Əlaqədə Olmaq** – Heyzli qadınla əlaqədə olmaqda bu qəbildəndir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim kahinin yanına gedib onun dediyini təsdiqləyərsə və ya heyzli qadınla əlaqədə olarsa və yaxud qadınla arxadan yaxınlıq edərsə Məhəmmədə nazil olanı inkar etmişdir» .

5) **Müsəlmanla Vuruşmaq** - Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Müsəlmanı söymək fasiqlikdir, onunla vuruşmaq isə küfrdür» . İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – müsəlmanı söyməklə onunla vuruşmağı bir-birindən ayırdı və birini təkfir edilməyən fasiqlik/günah, digərini isə küfr olaraq isimləndirdi. Məlumdur ki, bu etiqa di küfr deyil, sadəcə əməli küfrü qəsd etmişdir. Küfrün bu növü onu İslam dairəsindən (millətindən) və dindən tamamən çıxarmaz. Necə ki, zina edən, oğurluq edən və içki içən də hər nə qədər iman ismi ondan yox olsa da belə dindən çıxmaz.

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Veyl olsun sizlərə! Nəbadə məndən sonra bir-birinizin boyunlarını vuran kafirlərin halına bənzəməyin (dönməyin)» . İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – səhabələrin bir-birlərinin boyun vurmaq misalını kafirlərə bənzədib. Əməli küfür adlandırılıb, mütləq kafirin altına daxil olmur». Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – zina edənə, oğurluq edənə, borcu olana cənazə namazını qılmaması onun kafir olduğuna, İslamdan çıxdığına görə deyildir. Əksinə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – əmr edər di: «Qardaşınıza cənazə qılın». Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in özünün cənazəni qılmaması həmə n əməlin şiddətli günah olmasına və gələcəkdə insanların bundan çəkinmələrinə görə idi. «**Əgər möminlərdən iki dəstə bir-biri ilə vuruşsa onları dərhal barışdırın. Əgər onlardan biri təcavüzkarlıq etsə, təcavüzkarlıq edənə Allahın əmrinə qayıdana qədər vuruşun...**». (əl-Hucurat 9).

6) **Allahdan Qeyrisinə And İçmək** - Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim Allahdan qeyrisinə and içərsə şirkə və küfrə düşmüş olar» .

7) **Ərinə Və Yaxşıluğa Qarşı Nankorluq** – İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mənə Cəhənnəm göstərildi. Bir də gördüm ki, Cəhənnəm-

---

Əbu Davud 3904, Beyhəqi 7/198, H. 13902.

Buxari, Müslim.

Msülim 65,66.

Tirmizi 1535, Əbu Davud 3251.

liklərin çoxu qadınlardır. Onlar küfr edərlər». Səhabələr: «Allahamı küfr edərlər?» deyə soruşdular. Peyğəmbər: «Onlar ərlərinə qarşı nankorluq (küfrü) edərlər. Yaxşılığa qarşı nankorluq edərlər. Birisinə çox uzun bir müddət yaxşılıq etsən sonra səndən xoşuna getməyən bir şey görsə: «Mən səndən heç bir yaxşılıq görmədim ki, deyər» .

8) Nəsəbə Söymək Və Ölü Üçün Şivən Qopararaq Ağlamaq - Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsanlarda küfrə dəlalət edən iki xislət vardır: Şivən qopardaraq ağlamaq və əsl-nəcabətə tənə etmək (söymək)» .

9) Atadan İmtina Etmək - Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Atalarınızı tərک etməyin. Kim bilə-bilə atasını rəd edərsə o, kimsə küfr etmişdir» .

Yenə də insanın böyük küfrə batdığı bir sıra hallar vardır ki, onun kafir adlandırılmasına hökm verilmişdir. Qəsdən deyilməyən, dil xətalari ilə küfrə salan hər hansı bir sözün deyilməsi, iradəsindən aslı olmadığından sahibini kafir etmir. Yuxu, bayğınlıq halında və ya sərxoş vəziyyətdə olarkən ağılın fəallığı kütləşdiyindən baş verən küfr əməl və ya deyilən sözlər sahibini kafir etmir. Qəlbi imanla sabit olduğu halda ölümlə və ya digər vəsitələrlə qorxudularaq küfrə məcbur edilən əməl sahibini kafir etmir. «**Qəlbi imanla sabit olduğu halda (küfr sözünü deməyə) məcbur edilən (dil ilə deyib qəlbi ilə onu təsdiq etməyən) şəxs istisna olmaqla hər kəs iman gətirəndən sonra küfr etsə (onu ağır təhlükə gözləyir)**». (*ən-Nəhl 106*). Küfrə aparan bir davranış olduğu halda bunu zarafat, əyləncə xatirinə etdiyini bildirən şəxs həm zahirən, həm də batinən də küfrə batmışdır. Belə ki, istər ciddi olaraq, istərsə zarafatla kafir davranışlara yol verənlər kafirdirlər. «*(Ya Muhəmməd! Təbuk döyüşünə gedərkən səni lağa qoyan) münafıqlardan (nə üçün belə etdiklərini) soruşsan: Biz ancaq söhbət edib zarafatlaşırıdıq, əylənirdik – deyə cavab verərlər. De ki: Allaha, Onun ayələrinə və Peyğəmbərinə istəhzamı edirsiniz*». (*ət-Tövbə 65*). Təkfir məsələsində küfrü vacib edən davranış ilə, o davranış sahibi olan kimsəni ayrı dəyərləndirmək lazımdır. Məs: Allahın hər yerdə olduğunu, Qurani Kərimin yaradılmış olduğunu söyləmək, Allahın ilahi sifətlərini nəfı (inkar) etmək və s. küfrdür. Belə ki, bu söz və ya əməlin küfr olması babına aiddir. Lakin söz hər hansı bir şəxs barəsindədirsə onun küfrünə hökm verməkdə tələsməmək, dayanmaq və küfrlə ittiham

---

Buxari.
Müslim «İman».
Müslim 62.

etməmək lazımdır. Ta ki, ona haqq bəyan olunana qədər. Çünki o, ayə və hədisləri səhv başa düşən, hədisin səhih olduğunu bilməyən, zəif hədisə əsaslanan, təvilçi biri ola biləcəyi kimi, ayə və hədisləri başa düşmək qabiliyyətinə malik olmayan cahil birisi də ola bilər. Münafişə və dəlilin bəyan edilməsi ilə həməən şəxsın şübhələri ortadan qaldırıldıqdan sonra vəziyyət artıq dəyişir. Çünki cahilcəsinə təvil edən və şübhə içində olan kimsə ilə günahkar və inadçı kimsə eyni deyildir.

Cahil və bənzəri insanların küfrünə hökm etməmək, onların rahat başa düşəcəkləri bir səviyədə dəlillər gətirib izah etmədən mümkün deyildir ki, o dəlilləri (özləri) başa düşsünlər. Təkfir və digər məsələlər haqqında həmişə olduğu kimi Əhli Sünnə vəl Cəmaat yenə də firqələr arasında orta yolu tutmuşlar. Uca Allah onları bir-birilərini təkfir etməkdən qorumuşdur. Başqaları haqqında da elmə, ədalətə uyğun olaraq hökm verərlər. Təkfir məsələsi Allah və Rəsulunun yeganə ixtiyar sahibi olduğuna aid mövzudur və Allah və Rəsulunun kafir saydıqlarından başqa heç kimsə kafir sayıla bilməz. Bir kimsənin küfrünə hökm verəcək kimsə Allah haqqında bilmədiyi bir sözü söyləməkdən qorxaraq yavaş və diqqətli hərəkət etməsi lazımdır. Məhz buna görə də bu mövzu təhlükəlidir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir kimsə başqasını fasiqlikdə və ya kafirlikdə ittiham edərsə əgər o, kimsə belə deyilsə mütləq o, söz ona geri dönər» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir kimsə belə olmadığı halda başqa bir kimsəni kafir və ya ey Allahın düşməni deyər çağırırsa bu söz mütləq onu söyləyənə geri dönər» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bir mömini küfürdə ittiham edərsə bu onu öldürmək kimidir» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İsrail oğulları arasında qardaşlıq münasibəti qurmuş iki kimsə vardır. Bunlar biri günah işlər görər, digəri isə böyük bir həvəslə ibadət edərdi. İbadət edən kimsə digərini günah edən an gördükdə dayanıb ona nəsihət verərək: «Bu günahdan əl çək» deyərdi. Bir gün yenə də onun günah işlədiyini gördüncə ona: «Bu günahdan əl çək!» dedi. O isə: «Məni Rəbbimlə tək burax (mən bilərəm, Rəbbim bilər). Sən mənim üzərimə gözətçi göndərilməmişən?» dedikdə ibadət sahibi: «Allaha and olsun ki, Allah səni bağışlamayacaqdır (Allah səni Cənnətə salmayacaqdır) deyərəkən ruhları alındı. Hər ikisində bir yerdə aləmlərin Rəbbinin hüzurunda həşr olundular. Allah ibadət edən kimsəyə:

Buxari.
Müslim.
Buxari.

«Sən Məni dərk edib tanıyan birisisənmi? Yoxsa ki, mənim əlimdə olanlardan xəbərdarsan? Günahkar kimsəyə isə: «Rəhmətimlə Cənnətə gir» deyə buyurdu. İbadət edən kimsə üçün: «Götürün bunu Cəhənnəm atəşinə atın» deyə buyurdu. Əbu Hureyrə: «O, kimsə dünyasını da, axirətini də məhv edən bir söz söyləmişdir» .

İmanı Dağıdan Baxışlar - Allahın təklyiyini, Onun olmasını inkar etmək və ya bu məsələdə şübhədə olmaq. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in peyğəmbərliyini inkar etmək və ya bu məsələdə şübhə etmək. Həmçinin Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən sonra peyğəmbərliyin davam etməsinə inanmaq və kiminsə Peyğəmbər olduğunu qəbul etmək. Qiyamət gününün, Cənnət və Cəhənnəmin, Mələklərin və Cinlərin və s. olmasını inkar etmək. **«Peyğəmbər Rəbbi tərəfindən ona nazil edilənə inanmış və möminlər də iman gətirmişlər. (Onların) hamısı Allaha, Onun mələklərinə, kitablarına və bütün Peyğəmbərlərinə iman gətirərək dedilər: Biz Onun Peyğəmbərləri arasında fərq qoymuruq». (əl-Bəqərə 285).** Həmçinin inanmaq ki, insanlar azaddırlar və istədikləri dini seçə bilərlər. Məcbur deyil ki, Muhəmmədin şəriətini qəbul etsinlər. **«Kim İslamdan başqa bir din axtarasa ondan bu qəbul edilməyəcəkdir».** (Ali İmran 85). İnanmaq ki, müşriklər, ateistlər, Xristian və Yəhudilər düzgün yoldadırlar və onların yolları bizim yolumuzdan daha üstündür, yaxşıdır və ya onların küfründə şübhə etmək. **«(Ya Muhəmməd!) Kitabdan özlərinə bir az şey verilənləri (Yəhudiləri) görmürsənmi? Onlar Cibt və Tağuta inanır və kafirlər üçün də: Bunlar möminlərdən daha doğru yoldadırlar – deyirlər».** (ən-Nisa 51). Zəkat verməyi, namaz qılmağı, oruc tutmağı inkar etmək. Allahın haram etdiyi şeyləri halal görmək. Məs: Zina, içki, faiz və s. Dünyəvi qanunları İslam qanunlarından üstün tutmaq və ya İslam qanunlarının vaxtı keçib, bu zəmanə üçün deyildir demək. **«(Ya Muhəmməd!) Sənə nazil edilən və səndən əvvəl nazil edilənlərə iman gətirdiklərini iddia edənləri görmürsənmi? Onlar şeytanın (Tağutun) hüsurunda mühakimə olunmaq istəyirlər. Halbuki onlara şeytana inanmamaları əmr olunmuşdur. Şeytan isə onları çox uzaq bir zəlalətə sürükləmək istər».** (ən-Nisa 60). Həmçinin Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in gətirdiyi hər hansı bir şəri məsələyə qarşı nifrət etməsi hətta onu etsə də belə. **«Bu ona görədir ki, kafirlər Allahın nazil etdiyini bəyənmədilər. Allah da onların əməllərini puç etdi».** (Muhəmməd 9). Həmçinin də Allahın və Rəsulunun qoyduğu qayda-qanunlarla narazı olan kimsə də buna aiddir. İslamı öyrənməkdən imtina etmək. Allahın İsim və

Sifətlərindən hər hansı birini inkar etmək, təhrif etmək. Əl, ayaq, göz, İstiva və s. Həmçinin Allaha xas olan sifətlərdən bəzisini məxluqa da vəsf etmək. Məs: Qeybi bilmək və s.

İmanı Dağıdan Sözlər – Allahı, Peyğəmbərləri, dini söymək, Allahdan qeyrisinə dua etmək, dinə aid olan məsələlərlə zarafat etmək, gülməli əhvalatlar danışmaq (anektod), İslam dininə əməl edən bir kimsəyə geridə qalmış demək, özünə vəhy gəldiyini iddia etmək və s.

İmanı Dağıdan Əməllər – Allahdan başqasına səcdə etmək, Allahın ayəsi və Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in hədisləri olan hər hansı bir yazıya qarşı hörmətsizlik etmək. Allahdan qeyrisinə qurban kəsmək, nəzir demək, qəbirləri təvaf etmək. Həmçinin sehr, cadu etmək, fala baxmaq, kartda, qəhvədə, kahinlik və s. Müsəlmanlara qarşı kafirlərə dəstək olmaq.

Küfrün Rükunları – Təkəbbürlük – boyun əyməyə mane olar. **Həsəd** - nəsihəti qəbul etməyə mane olar. **Qəzəb** - ədalətə, **Şəhvət** - isə ibadət etməyə mane olar. Təkəbbürlüyün dirəyi yığılarsa qulun boyun əyməsi asanlaşar, həsədin dirəyi yığılarsa qulun nəsihəti qəbul etməsi, qəzəb dirəyi yığılarsa ədalət, şəhvət dirəyi yığılarsa ibadət o, qul üçün asantlaşar.

Bir Qulda Həm Şirk, Həm Küfr, Həm Nifaq Bir Yerdə Cəm Ola Bilər? - Günümüzdə olan təkfirçilər Quran və Sünnədə kafirlərə gələn hədə və təhdid ayələrini bir başa müsəlmanların üzərinə tətbiq edirlər. Lakin bilindiyinə görə ayə və hədislərdə keçən şirk, küfr kəlimələri gəldikdə hökm vermək üçün tələsmək lazım deyil. İlk öncə öyrənmək lazımdır ki, bu kəlimələrdən (şirk, küfr) nə qəsd olunur? Böyük şirk, küfr, yoxsa kiçik? İslamdan çıxardandır, yoxsa İslam dairəsindən çıxardmayandır? Bu haqda daha ətraflı:

İtaətlər imanın şöbələri olduğu kimi bütün günlər də küfrün şöbələridir. Əhli Sünnə vəl Cəmaata görə bir qulda imanın bəzi şöbələri ilə, imanın əslinə və həqiqətinə zidd olmayan küfrün və ya nifaqın bəzi şöbələri olması mümkündür. **«Onlar o, gün imandan daha çox küfrə yaxın idilər...»**. (Ali İmran 167). AbdurRahman əs-Sədi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Bu ayədə bir qulda həm iman, həm də küfr ola biləcəyinə və bunlardan birinə digərindən daha yaxın ola biləcəyinə dəlil vardır».

Şirk, küfr, nifaq, bidət, zülm Tövhidin və İmanın ziddidir. **1-ci** qayda olaraq biz bilməliyik ki: Şirk, küfr, nifaq, bidət hər biri iki qismə bölünür. Böyük şirk, böyük küfr, böyük nifaq və s. Həmçinin kiçik şirk, kiçik küfr, kiçik nifaq və s. Nə üçün bunlar iki qismə bölünür? Bizlər bunu nə üçün bilməliyik? Quran və Sünnəni daha gözəl başa düşmək üçün. Əgər

bizlər Quran və Sünnədə şirk, küfr, nifaq kəlimələrinə rast gəldikdə birinci qaydaya əsasən biləcəyik ki, bütün bu kəlimələr (şirk, küfr, nifaq) iki qismə bölünürlər. Əgər biz bu qaydanı bilməsək elə zənn edəcəyik ki, bu kəlimələr İslamdan çıxardan böyük şirk, böyük küfr və böyük nifaqdır. Qaydanı bildikdə isə artıq tələsməz, ayə və hədislərdən hansı qism şirk, küfr və nifaqdan söhbət getdiyi barədə fikirləşər və hökm verməyə tələsmərik. **2-ci** qayda odur ki, Tövhidin və İmanın əsli və şöbələri olduğu kimi, şirk və küfrün də əsli və şöbələri vardır. Böyük şirk, küfr, nifaq Tövhid və İmanın ziddidir. Yəni: Böyük şirk və böyük küfrün əsli Tövhid və İmanın əslinə ziddir. Ya sənin qəlbində şirk və küfrün əsası, ya da sənin qəlbində Tövhid və İmanın əsası olmalıdır. Əgər qəlbə İmanın əsası olarsa orada küfrə, küfrün əsası olarsa orada İmana yer olmaz. Kiçik şirk, küfr və nifaq Tövhid və İmanın kamiliyyəinə ziddir. Yəni: Kiçik şirk, küfr böyük şirk və küfrün şöbələridir (budaqları).

Daha aydın olsun deyə bir məsəl ilə bunu izah edək: İki ağac təsəvvür edin. Bir ağacın həm kökü, həm də budaqları küfrdü. Yəni ağacın həm əsası küfrdü, həm də budaqları küfrün şöbələridir. Digər ağac isə İslam ağacıdır. Həm kökü İmanın əsası, həm də budaqları (şöbləri) imanın budaqlarıdır. Həm iman, həm də küfr ağacından bir budaq qıraq. Sonra küfr ağacından qırılan budağı iman ağacından qırdığımız budağın yerinə calağ edək (sadəcə bir budaq). Onda sizə belə bir sual verək. Küfr ağacından bir budaq qırıb iman ağacına calağ etməklə bizdə iman ağacı oldu, yoxsa küfr? Sözsüz ki, iman ağacı olaraq qalır. Biz dedik ki, budaqlar kiçik küfrün şöbələridir və imanın əslinə yox, kamiliyyəinə ziddir. Bizdə iman ağacı o, vaxta qədər iman ağacı olaraq qalır ki, imanın əsası (ağacın kökü) küfrün əsası (küfrün kökü) ilə dəyişmədikcə. Buradan da **3-cü** qayda: Bir mömin qulda həm iman, həm də küfr qəlbə bir yerdə ola bilər. Burada olan küfr hansı küfrdür? Sözsüz ki, kiçik küfrdən söhbət gedir. Əgər biz böyük küfr desək onda heç imandan söhbət də gedə bilməz. Ona görə də deyilir ki, böyük şirk, küfr imanın əslinə (Yəni: İnsanı İslam dairəsindən çıxardır), kiçik küfr isə imanın kamiliyyəinə ziddir.

Böyük Və Kiçik Küfrün Fərqi - 1. Böyük küfr insanı İslamdan çıxarır və bütün əməlləri batil edir. Kiçik küfr isə insanı İslamdan çıxarmır və əməlləri batil etmir. Yalnız etdiyi bu əmələ görə cavab verəcək. **2.** Böyük küfrə görə insan əbədi Cəhənnəmi qazanır. Kiçik küfrə görə isə insan Cəhənnəmə düşsə də əbədi deyildir. **3.** Kiçik küfrdən fərqli olaraq böyük küfr edənin malı və canı halal olur. **4.** Böyük küfrə görə o, insanı sevmək, onunla dostluq etmək olmaz, hətta yaxın qohum da olsa belə. Kiçik küfrə görə isə belə deyildir.

Böyük şirk və küfrü Allah yalnız tövbə ilə bağışlayır. Əgər insan İman ağacını küfr ağacı ilə dəyişərsə və bu şəkildə də ölərsə Allah onu bağışlamayacaqdır. «*Şübhə yoxdur ki, Allah Özünə şərikin qoşanları əfv etməz, amma istədiyi şəxsin bundan başqa olan günahlarını bağışlayar...*» (ən-Nisa 48). «*Allah ona şərikin qoşmağı bağışlamaz. Bundan başqa olan günahları isə istədiyi şəxsə bağışlayar.*» (ən-Nisa 116). Bu ayədə böyük şirkdən söhbət gedir. Bəs Allah bütün günahları bağışlayır deyənlərin dəlili nədir? (Ya Peyğəmbər! Mənim adımdan qullarıma) de ki: «*Ey mənim (günah törətməklə) özlərinə zülm etməkdə həddi aşmış bəndələrim! Allahın rəhmindən ümitsiz olmayın. Allah (tövbə etdikdə) bütün günahları bağışlayar. Həqiqətən O bağışlayan və rəhm edəndir.*» (əz-Zumər 53). İnsan tövbə etmədən böyük şirk və küfr üzərində ölərsə Allah onu bağışlamayacaq və o, kimsə əbədi Cəhənnəmdir. Lakin tövbə edərək ölərsə Allah onu bağışlayacaqdır. Lakin kiçik şirk belə deyildir. Əgər kiçik şirk edib və tövbə etməzsə mütləq Allah onu cəzalandıracaqdır. Lakin bu cəza əbədi deyildir.

İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Artıq bir qulda nifaq və iman, küfür və iman cəm ola bilər» . İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Əməli münafıqlıq isə Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in səhih hədisində söylədiyi kimi: Münafığın əlaməti üçdür: «Danışanda yalan danışar, söz verdiyi zaman sözünü yerinə yetirməz (sözündə durmaz), ona bir şey əmanət edildikdə əmanətə xəyanət edər» . Yenə səhih bir hədisdə Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurur: «Dörd şey vardır ki, bunlar kimdə olarsa o, kimsə xalis münafıqdır. Lakin bu dörd xislətdən biri bir kimsədə olarsa onu tərkin edincəyə qədər onda münafıqlıqdan bir xislət vardır: **1)** Ona bir şey əmanət edildikdə əmanətə xəyanət edər, **2)** Söz söylədiyi zaman yalan söyləyər, **3)** Söz verdiyi zaman yerinə yetirməz, **4)** Mübahisə etdiyi zaman biyabırçı sözlərə yol verər» . Bu əməli nifaqdır. Bu hədis ona dəlalət edir ki, artıq bir insanda nifaq və İslam cəm oluna bilər. Həmçinin əgər bir insan bir əməlini Allah üçün yox, riyə ilə edərsə, o insanda artıq şirk və İslam cəm olunur. Həmçinin əgər Allahın hökmü ilə hökm vermirsə, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in küfür adlandırdığı bir əməli edərsə, artıq burda küfr və İslam cəm olunur. Lakin bunlar kamil şəkildə qəlbə yerləşdiyi zaman sahibi namaz da qılsa, oruc da tutsa və müsəlman olduğunu söyləsə də dindən sıyrılib çıxa bilər. Çünki iman mömini bu pisliklərdən qoruyar. Bir

---

Məcmuul Fətava 7/353.

Buxari, Müslim.

Buxari, Müslim Abdullah b. Amr – *radıyallahu anhu* – yolu ilə.

qulda bunlar kamil şəkildə olarsa və onu bu şeylərdən qoruyan heç bir şey olmazsa o, artıq xalis bir münafiq olmaqdan başqa bir şey deyildir» .

İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – sözüne davam edərək deyir: «Burada bir başqa qayda da vardır. Bir kimsədə həm iman, həm küfr, həm tövhid, həm də şirk, həm təqva, həm də fucur (günah) və həm də münafıqlıq, həm də iman ola bilər. Bu Əhli Sünnətin önəmli və təməl görüşlərindən biridir. Xəvariclər, Mötəzilə və Qədəriyə kimi bidət fırqələri buna qarşıdılar. Böyük günah edənlərin Cəhənnəmdən çıxmaları və orada əbədi qalmamaları məsələsi buna dayanır. Quran, Sünnət, fitrət və səhabələrin icması bunun dəlilidir. Allah buyurur: **«Onların əksəriyyəti ancaq şirik qoşaraq Allaha iman edirlər»** (Yusif 106). Ayə onların şirklə birlikdə mömin olduqlarını ifadə etməkdədir. Allah buyurur: **«Bədəvi arəblər: «Biz iman gətirdik!» dedilər. (Ya Peyğəmbər! Onlara) de ki: «Siz (qəlbən) iman gətirmədiniz. Yalnız: «Biz İslamı qəbul etdik!» deyin. Hələ iman sizin qəlblərinizə daxil olmamışdır. Əgər Allaha və Peyğəmbərinə itaət etsəniz, O sizin əməllərinizdən heç bir şey əskilməz. Həqiqətən Allah bağışlayan və rəhm edəndir».** (əl-Hucurat 14). Bu ayədə Allah onlardan imanı nəfəy etdiyi zaman, İslamı Allah və Rəsuluna itaəti onlar üçün isbat etdi/mömin deyil müsəlman olduqlarını söylədi. Allahın onlardan nəfəy etdiyi (onlarda olmadığını söyləyən) iman bu ismi kəsinliklə almağa müstəhaq olan mütləq imandır. O, da bu ayədə vəsflərini daşıyan kimsələrin imanıdır: **«Möminlər yalnız Allaha və Peyğəmbərinə iman gətirən, (iman gətirdikdən) sonra heç bir şəkşübhəyə düşməyən, Allah yolunda malları və canları ilə vuruşanlardır! Məhz belələri (imanlarında) sadıq olanlardır!»** (əl-Hucurat 15). Bu mövzuda iki səhih görüşdən doğru olan görüşə görə bunlar münafiq deyirlər, Allah və Rəsuluna olan itaətləri ilə müsəlmandılar. Lakin hər nə qədər onları kafirlərdən ayıran bir parça imana sahib olsalar da mömin deyildirlər. İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – dedi ki: «Bu dörd böyük günahla gələn və ya buna bənzərini ya da daha böyüyünü edən – yəni zina, oğurluq, içki və soyğunçuluq edən – kimsə müsəlmandır, lakin mən onu mömin deyə isimləndirmərəm. Lakin bundan daha aşağı səviyyədə olan günahlarla gələn kimsələri imanı əskik mömin deyə isimləndirərəm. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurur: «Lakin bu dörd xislətdən biri bir kimsədə olarsa onu tərək edincəyə qədər onda münafıqlıqdan bir xislət vardır» . Bu hədis bir kimsədə münafıqlıqla İslamın bir yerdə olmasına dəlildir. Riya da bir şirkdir. Bir kimsə hər

---

İbn Qeyyim «Namazı tərək edənin hökmü».
Buxari, Müslim.

hansı bir əməlində/ibadətində göstəriş edərsə onda şirk və İslam bir yerədə olmuş olar. İslama və onun şəriətinə/hökümlərinə bağlı olduğu halda Allahın nazil etdiyi şeylərdən başqası ilə hökm etdiyində və ya Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in küfr deyə isimləndirdiyi bir şeyi etdiyində bu halı ilə o, kimsə həm küfr etmiş olur, həm də müsəlmanlığı davam edər. Bütün itaətlər və xeyir işlər imanın şöbələrindən bir şöbə olduğu kimi, bütün asiliklər və günahlar da küfrün şöbələrindən bir şöbə olduğunu da bəyan etmişdik. Bir qul imanın şöbələrindən bir şöbəni və ya daha artığını edərsə bu şöbəni etməsi ilə bəzən mömin deyə isimləndirilər, bəzən də isimləndirilməz. Eyni şəkildə bir kimsə küfrün şöbələrindən hər hansı bir şöbə ilə bəzən kafir deyə isimləndirilə bilər, bəzən də bu isimlə isimləndirilməz. Burada iki məsələ vardır. Birincisi: İsim və Ləfzlə olan tərəfi. İkincisi: Məna və Hökm ilə olan tərəfi. Məna tərəfdən bu bir küfr müdür yoxsa küfr deyilmidir? Ləfzi tərəfdən bunu edən bir kimsə kafir müdür, kafir deyilmidir? Birincisi tamamən şəri bir mövzudur, ikincisi həm lüğəti, həm də şəri bir mövzudur» .

İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – nin son cümlələrinə diqqət edin: «Bir qulda iman qollarından bir qulun olması onun mömin adlandırılması üçün bəs etmir. Küfr də belədir. Bir qulda küfrün qollarından birinin olması onun kafir adlandırılmasının zəruri etmir. O, qulun nə dərəcədə küfr olmasından aslı olmayaraq sahibi kafir adlandırılmaz. Kimsədə bir az elmin olması onun alim adlandırılmasına, fiqhın və tibbin bəzi məsələlərini bilənə də həkim və ya fəqih deyilməz. Bu cahil Təkfirçilərin problemi ondadır ki, onlar iman və küfr məsələlərini düzgün bilmirlər, bilənlər də düzgün başa düşməyiblər. Çünki asiliklər küfrün şöbələrindəndir» .

Kafirlərlə Rəftar Necə Olmalıdır? - İslam şəriəti beş prinsipin – din, can, ağıl, namus, var-dövlətin qorunmasının zəruriliyini bildirərək, kimliyindən aslı olmadan, onlara təcavüz edənlərə qarşı cəzalar təyin etmişdir. Burada müsəlmanla əhd bağlanmış kafir arasında fərq yoxdur. Müsəlmanlara aid olan qanunlar əhd bağlanmış kafirlərə də aiddir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim əhd bağlanmış kafiri öldürərsə Cənnətin iyini belə hiss etməz» . Əgər müsəlmanlar əhd bağlayan kafirlərin xəyanətindən qorxub ehtiyat etsələr, aralarında olan əhdin pozulduğunu elan etməyincə onlara qarşı vuruşmaları doğru olmaz. ***«Əgər (əhd bağladığın) bir tayfanın sənə xəyanət edə biləcəyindən***

İbn Qeyyim «Namazı tərkdənin hökmü».

İbn Qeyyim «Namazı tərkdənin hökmü».

Buxari 3166.

qorxsan (döyüşə başlamazdan əvvəl) onlarla olan əhdini pozduğunu açıq-aydın özlərinə elan et. Çünkü Allah xainləri sevməz». (əl-Ənfal 58). Kafirlər üç qismdir:

1. Hərbiyyun – Müsəlmanlarla onlar arasında olan müharibə olanlar. Kafir öz ölkəsində olduğu zaman hərbi sayılır. Müsəlman ölkəsinə himayəsiz gələrsə hərbi sayılır döyüş əhlindən olmasa da belə. Əgər müsəlman ölkəsinə himayədar ilə gələrsə o, digər qism kafirlərin hökmünə daxil olur. Onlarla döyüşmək yenə də tabedir dövlətə və başçıya.

2. Zimmə Əhli – Onlar müsəlman ölkələrində yaşayaraq öz dinlərində qalan Kitab Əhlidir. Onlara himayə verilmiş və onlara əziyyət vermək və öldürmək olmaz. Ərəbstanda kafirlər, Zimmə əhli yoxdur. Ora gələnlər **Mustəmnun** – himayədar ilə ölkəyə daxil olanlardır. Artıq o, qorunmaq altındadır. Ölkəyə daxil olanlar da iki qismdir: 1) Hansı şərtlərlə daxil olubsa o, şərtlərə zidd hərəkət etməməlidir. Bu şərtləri pozurlarsa (söz və əməlləri) ilə onlarla ədalətlə və yaxşıqla davranılır. Belələrinə İslamı sevdirmək, onları dəvət etmək lazımdır. Onların haqlarını Allahın əmr etdiyi formada vermək lazımdır. *«Əgər müşriklərdən biri səndən aman istəsə, ona aman ver ki, Allah kəlamını dinləsin. Sonra onu əmin olduğu yerə çatdır».* (ət-Tövbə 6). *«Müqavilə bağladıqdan sonra sizə qarşı bir əskiklik etməmiş və sizin əleyhinizə heç kəsə yardım göstərməmiş (müşriklər) istisnadır. Onlarla əhdinizə axıra qədər vəfa edin. Şübhəsiz ki, Allah müttəqiləri sevər».* (ət-Tövbə 4). *«Allah din yolunda sizinlə vuruşmayan və sizi yurdunuzdan çıxartmayan kimsələrə yaxşılıq etməyi və onlarla ədalətlə rəftar etməyi sizə qadağan etməz. Allah ədalətli olanları sevər. Allah sizə ancaq sizinlə din yolunda vuruşan, sizi yurdunuzdan çıxaran və çıxarmağa kömək edən kimsələrlə dostluq etmənizi qadağan edər. Onlarla dostluq edənlər əsl zalimlərdir».* (əl-Mumtəhinə 8-9). Müsəlmanlarla rəftar edildiyi kimi onlarla rəftar edilməz. Onlara birinci salam verilməz. Onlara Allahın əmr etdiyi formada haqqını verirsən və haqqını alırsan. Dəvət et və dəvətlərini də qəbul et. 2) Onlar müsəlman ölkələrinə daxil olduqdan sonra insanlara nifrət edər, ələ salar, istehza edər. Belə kimsələrlə yaxşıqla rəftar etmək olmaz. Belələri ilə ancaq ədalətlə rəftar olunmalıdır. Lazımı yerlərə xəbərdarlıq edilir ki, onlara qarşı lazımı tədbirlər görülsün. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah və Rəsulunun zimmətinə sahib olan kafiri (Muahəd) haqsız yerə

öldürən kimsə Allahın əhdini pozmuşdur. Bu kimsə Cənnətin iyini belə duymayacaqdır. Halbuki Cənnətin qoxusu qırx illik məsafədən gəlir»²⁷².

Kafirlerin Qismləri: 1 - Əsli kafir olanlar: Əhli kitab, Məcusilər, Sabiinlər və s. Əsli kafir olanlar özləri də **3** qismə bölünür. **1)** Əhli kitab. **2)** İxtilaf olanlar. **3)** Kitab olmayanlar.

1) Əhli Ktab olan Yəhudi və Nəsrənilər. **2)** Əsli kafirlərdir ki, onların Əhli kitab olub-olmamasında ixtilaf vardır. Onlardan birincisi Əshabiyunlardır. Qurani Kərimdə onların adı zikr olunur. Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – rəvayət edir ki: «Onlar Nəsrənilərin cinsindədir». Həmçinin İmam Şafii – *rahmətullahi aleyhi* – bu rəyi götrmüşdü ki, onlar Nəsrənilərə aiddilər. Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – başqa rəvayətdə: «Mənə çatdı ki, onlar **6**-cı günü qeyd edirlər və onlar Yəhudilərə oxşayırlar». İbn Qudamə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Düzgün rəy odur ki, onlar Kitab əhli deyil. Baxmayaraq ki, onlar dinlərində birləşirlər». Bəzi alimlər qeyd edirlər ki: «Onlar Bəni Tələq qövmünün Nəsrəniləridir ki, onların Əhli kitab olub-olmaması barəsində ixtilaf var». İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – və onunla həmrəy olan insanlar deyirlər ki: «Onlar Əhli kitabdandırlar. Onların kəsdiriyini yemək caizdir». İmam Şabi və İmam Şafii – *rahmətullahi aleyhi* – də bu rəyədirlər. Əli, İbn Ömər, Aişə – *Allah onlardan razı olsun* - və s. səhabələr onları Nəsrənilərə aid etməmişlər. Çünki onların əsilləri ərəbdir. Onlarda olan hallar da Nəsrənilərdə olan hall deyil. Bu baxımdan da onlar Əhli kitabdan sayılmırlar. İbrahim – *aleyhissəlam* - ın sühüflərində, Davud – *aleyhissəlam* - a nazil olan Zəbura ittiba edənlər. Bu barədə İmam Şafii – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Onlar Əhli kitabdan deyillər». Həmçinin Hənbəliyədən bəziləri bu rəyədirlər. Məcusilər: Məcusilər arasında ixtilaf var. Onlar Əhli kitabdır, yoxsa Əhli kitab deyil. Ən səhih rəy onlar Əhli kitab deyillər. Çünki bu haqda Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – nas gətirib. Həmçinin çoxlu alimlər bu rəyədirlər ki, Məcusilər Əhli kitabdan sayılmırlar. **3)** Əhli kitab barəsində olan 3-cü qismdə isə kitab olmayan kafirlərdir. Bütərəstlər, ateistlər, fəlsəfəçilər və s. Bu firqələr kitab olmayan kafirlərdir ki, əsli olan kafirlərdir.

2- Əsli müsəlman olub, hansısa səbəbdən kafir olanlar. Onlara hüccət qalxandan və şübhələr qaldırıldıqdan sonra bu qismə aid edilir. Buna həmçinin **Kufrun Riddə** də deyirlər. İnsan müsəlman olandan sonra mürtəd olması. **Riddə** – bir şeyin halını dəyişdirmək, bir haldan başqa hala çevirmək deməkdir. Mən onu çevirdim, o da döndü mənasında –

---

²⁷² Buxari 6/269, 12/259, Tirmizi 1403, İbn Məcə 2687.

Radəttuhu Fərtəddə deyilir. İrtidat və Riddə gəldiyi yoldan geri dönmək deməkdir. Lakin riddə küfrə məxsusdur. Küfrə geri dönməyi ifadə edir. «**Ey qövmüm...geriyə dönməyin**». (*əl-Maidə 21*).

Riddə – irtidattan törədilmiş bir isimdir. Dəyişmək, bir şeydən başqa bir şeyə dönmək deməkdir. İslamdan dönmək də buradan törənmişdir. Mürtəd geri dönən deməkdir. O, dinindən dönən, İslamı qəbul etdikdən sonra kafir olan kimsədir. **İstilahi Mənası** – İslamı qəbul etdikdən sonra istəyərək kafir olmaq. Küfrə dönmək – *İslama zidd* – bir inancla, bir davranışla və ya bir sözlə və ya bir şübhə ilə gerçəkləşir.

Mürtədin Hökmü - Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurur ki: «Kim öz dinini dəyişərsə onu öldürün». Alimlər mürtəd kişilərin öldürülməsində ittifaq ediblər. Əgər qadınlar mürtəd olarsa cumhura görə onun da hökmü mürtəd olaraq öldürülür. Əbu Hənifə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «O, həbs olunur, lakin öldürülmür». Həmçinin ixtilaf ediblər ki, mürtədin ölümdən qabaq tövbə etməsində. Bəziləri deyir ki: «Ölüm hökmü verilməmişdən qabaq 3 dəfə tövbə olunmalıdır və bu da bir çox alimlərin rəyidir». Onlardan Ömər, Əli, Məlik, İshaqın, Şafinin və İmam Əhməd – *Allah onlardan razı olsun* – rəyidir ki, ölümdən qabaq tövbə etməlidir. Bəziləri isə qeyd edirlər ki, onlar tövbə etdirilmirlər. Tövbə etmədən öldürürlər. Muaz b. Cəbəl, İmam Həsən, Tavus – *Allah onlardan razı olsun* – bu rəyədirlər ki, bir başa öldürülür. Daha səhih odur ki, tövbə etdirilirlər.

Həmçinin ixtilaf edilib tövbənin müddətində: Bəziləri qeyd edirlər ki: Bir dəfə etməlidir, bəziləri üç dəfə, bəziləri üç gün, bəziləri bir ay və s. Bu rəylərin hər birini İbn Həzm öz «Muhəlləq» kitabında gətirir.

Mürtədin də şərtləri var: İnsan ağıl sahibi olmalı, həddi-buluğa çatmış olmalıdır. Ancaq uşaqdan, məcnundan, aqlını itirən şəxsdən mürtədlik qəbul olunmur. Əgər uşaq, dəli Qurani tullayarsa, Peyğəmbəri söyərsə, Allahu söyərsə onun bu küfrü qəbul olunmur. Mürtədin kəsdiyi heyvanın ətinə yemək haramdır. Hətta Əhli kitab olsa da belə. Məs: Bir insan müsəlman olduqdan sonra dini dəyişib Nəsrani olur. Baxmayaraq ki, Əhli kitabın əti bizə halaldır, ancaq bu mürtədin əti bizə haramdır. Bu barədə Malik, Şafii və başqa alimlər – *Allah onlardan razı olsun* - bu rəyədirlər. Bəzi alimlərin rəyinə görə isə: Əgər Əhli kitaba keçibəsə, onun kəsdiyi əti yemək olar. Səhih rəy odur ki, yeyilməz. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – onun mürtəd olması ilə ona ölüm hökmünü verdi.

Mürtədlərin övladları barəsində hökmə gəldikdə: Əgər onların övladları mürtəd olmamışdan qabaq doğulublarsa, o zaman onlar müsəlman sayılır. Əgər onlar mürtəd olandan sonra doğulublarsa və onların valideyinlərindən biri müsəlmandırsa, onlar İslama nisbət olunurlar, yox əgər ikisidə mürtəddirlərsə, o barədə ixtilaf var. Onların uşaqları mürtəddir, yoxsa Əsli küfr sayılırlar. Bəziləri deyir ki: Onlar kafirdirlər. Onları qul etmək olar. İbn Qudamə və Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Onları qul etmək olar».

Mürtədin malı barəsində: Əgər bir insan mürtəd olarsa, onun malı mürtəd olmaqla qalır, yoxsa itir? Bu barədə alimlər ixtilaf etmişlər. Bəziləri deyir ki: İnsan mürtəd olmaqla onun malının isməti də itir. Əgər bir insan müsəlmandırsa, mal-dövlət sahibidirsə, əgər o mürtəd olsa artıq mürtədliklə onun malının isməti qurtarır. Bu insanın hökmü öldürülməkdir. Onun malı ona qalmır. Alimlərin çoxu bu rəyədir. Bəzilərinin rəyinə görə: Onun malına əl dəyilmir, hətta hakim hökm verənə qədər. Bəziləri də deyir ki: Əgər insan mürtəd olarsa, mürtədlikdən sonra yenidən İslama qayıdarsa, o zaman onun malı özünə qaytarılar. Əgər mürtəd olan zaman ölərsə, onun malı onun hakimiyətindən çıxar. Bunu İmam Nəvəvi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir. Öləndən sonra onun malı kimə sərf olunur? Əli, Həsən, Şabi, Leys, Əbu Hanifə, İshaq – *Allah onlardan razı olsun* – deyirlər ki: Onun malı müsəlman olan varislərinə çatmalıdır. Bu ən güclü rəylərdən biridir. Rəbiyə, Malikin, İbn Əbi Leylənin, Şafinin, Əhməd – *Allah onlardan razı qalsın* – rəyinə görə: Onun malı varislərinə deyil, Beytul mala çatmalıdır.

Kafirələr arasında bu qədər fərq olsa da belə axirət hökmündə onlar eynidirlər. Əbədi Cəhənnəm. Oradan çıxmayacaq və ölməyəcəklər. Əzabda isə eyni dərəcədə deyillər. Cəhənnəmdə əzablarına görə kafirlər bir-birindən fərqlənəcəklər. Cənnət əhli Cənnətdə fərqləndiyi kimi kafirlər də Cəhənnəmdə dərəcələrinə görə fərqlənəcəklər. Məs: Döyüşən kafir ilə döyüşməyən eyni deyildir. Həmçinin salehləri, Peyğəmbərləri, müsəlmanları ödürən kafir ilə, heç kəsdə işi olmayıb öz dinini yaşayan kafirin əzabı eyni olmayacaqdır. İmanın şöbələri bir-birindən fərqləndiyi kimi, küfr də bir-birindən fərlənir. Möminlər dərəcələrinə görə fərqləndiyi kimi, kafirlər də dərəcələrinə görə fərqlənirlər. Axirətdə kafirlərin əzabları fərqlənəcəkdir. Münafıqlar Cəhənnəmin ən alt təbəqəsində olacaqlar.

Sələflər ixtilaf ediblər ki, onların dünyada etdikləri yaxşı əməlləri onların əzablarını yüngülləşdirəcəkmi? Bu haqda iki rəy vardır: **Birinci Rəy** - İbn Rəcəb – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Yaxşı əməllərinə görə onların əzabları yüngülləşdiriləcəkdir». Dəlilləri: Peyğəmbər - *sallallahu*

aleyhi və səlləm – in əmisinin cəzası Cəhənnəmdə yüngülləşdiriləcəkdir. Abbas b. AbdulMuttalib – *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Ya Rəsulallah! Şübhə yox ki, Əbu Talib daima səni düşmənlərdən qoruyur və sənə kömək edirdi. Bunlar ona fayda verəcəkmidi?» Peyğəmbər: «Bəli, mən onu böyük Cəhənnəm atəşi içində olduğunu gördüm və sonra onu oradan topuğuna qədər olan bir atəş çuxuruna çıxardım. Oradan belə beyni qaynayır» .

İkinci Rəy – Kafirlər dünyada etdikləri yaxşı əməllərinə görə Qiyamət günü heç bir yüngüllük görməyəcəklər. «**Biz onların etdikləri əməlləri qəsdən dağınıq zərrələrə döndərərək**». (əl-Furqan 23). «**Rəbbini inkar edənlərin əməlləri fırtınalı bir gündə küləyin sovurub apardığı külə bənzəyir. Onlar etdikləri əməllərdən heç bir fayda əldə edə bilməzlər. Budur (haqq yoldan) azıb uzaqlaşmaq**». (İbrahim 18). Ənəs b. Məlik – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kafir yaxşı bir iş gördüyü zaman onun müqabilində dünyada ikən əvəzi verilir. Möminə gəlinə şübhəsiz Allah onun həsənətlərini axirəti üçün onun leyhinə saxlayar. Dünyada olan itaətinə görə onun ruzisini verər» . Səhih rəy də budur ki, onların əzabları yüngülləşdirilməyəcəkdir dünyada etdikləri yaxşı əməllərinə görə.

O, ki qaldı Qiyamət günü Əbu Talibin əzabının yüngülləşdirilməsinə – onun əzabı yaxşı əməllərinə görə deyil məhz Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in şəfaətinə görə olacaqdır. Qurani Kərimdə bir çox ayələrdə Allah buyurur: «**Onların heç bir şəfaətçiləri olmaz**». Peyğəmbər in əmisinə şəfaət etməsi bunların arasını necə cəm etmək olar? İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Qadağa olunan şəfaət onların cəhənnəmdən çıxmalarıdır. Lakin Əbu Talib üçün olan şəfaət isə əzabın yüngülləşməsi üçündür». İbn Kəsir, Qurtubi – *rahmətullahi aleyhi* – və s. bu rəyi dəstəkləmişlər. Bəziləri də qeyd edilər ki, bu şəfaət yalnız Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – xasdır.

MÜNAFIQLIK – NİFAQ NƏDİR?

Nifaq İki Qismdir - Lüğəti Mənası – Nəfaqdan törənmişdir. Nəfaq yerin içində gizlənən tunel mənasındadır. Nifaqın bu cür adlanması səbəb münafiqin küfrünü gizləməsi və onu göstərməməsidir. Bir görüşə görə də bu kəlimə tarla siçanının yuvası mənasına gələn **Nafikaul Yərbu**-dan törənmişdir. Çünki bu yuvanın üstü yer üzü ilə eyni səviyədədir. Altda isə gizli bir çuxur vardır .

Müslim.

Müslim.

Lisanul Arab 10/358, Tacul Arus s. 463, Mufərədatul Quran s. 819.

İstilah Mənası – Nifaq batının zahirə müxalifətidir. Açıqdan söylənən sözlərin və əməllərin qəlbəki inancın tərsi, ziddi olmasıdır. İslamı və xeyri açığa çıxarmaq, küfrü və şəri gizləməkdir. Yəni qəlbən inanmadığı və rədd etdiyi halda zahirdə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in gətirmiş olduğu şeylərə uyduğunu göstərməkdir. Münafiq imanı açıqlayan, küfrü isə gizlədəndir. **Münafiq** – sözü əməlinə, içi də çölünə zidd olan kimsədir. O, İslama bir qapıdan girər, digər qapıdan çıxar. Zahirən imana girər, batinən ondan çıxar. «**İnsanlardan bəziləri də vardır ki, inanmadıqları halda Allaha və axirət gününə inandığı deyərlər**». (əl-Bəqərə 8). «**Onların (münafıqların) halı (qaranlıq gecədə) od yandıran şəxslərin halına bənzər. Od, ətrafındakı şeyləri işıqlandırdığı zaman Allah onların işığını keçirər və özlərini zülmət içərisində elə vəziyyətdə qoyar ki, heç nə görməzlər. Onlar kar, lal və kordular. Buna görə də (öz pis əməllərindən) geri dönməzlər. Yaxud (o münafıqlar) qaranlıqlarda göy gurultusu və şimşəklə səmadan şiddətlə yağın yağışa düşmüş şəxslərə bənzərlər ki, ildırımın səmindən ölmək qorxusu ilə barmaqlarını qulaqlarına tıxarlar. Halbuki Allah kafirlərin bütün işlərini biləndir. İldırımın çaxması az qalır ki, onların gözlərinin nurunu alsın. Şimşək onlara işıq verdiyi zaman yeriyərlər, üzərlərinə qaranlıq çökdükdə isə dayanıb dururlar. Əgər Allah istəsəydi, onların qulaqlarını və gözlərini əllərindən alardı. Həqiqətən Allah hər şeyə qadirdir**». (əl-Bəqərə 17-20). «**Münafıqlar ürəklərində olanı xəbər verəcək bir surənin nazil edilməsindən çəkinirlər. De ki: «Siz istehza etməyinizdə olun. Allah qorxub-çəkdiyiniz şeyi üzə çıxaracaqdır. Münafıqlardan soruşsan: Biz ancaq söhbət edib zarafatlaşır, əylənirdik – deyə cavab verərlər. De ki: Allaha, Onun ayələrinə və Peyğəmbərinə istehzamu edirsiniz? (Əbəs yerə) üzr istəməyin. Siz iman gətirdikdən sonra artıq kafir oldunuz. Aranızda bir qismini bağışlasaq da, digər qismini günahkar olduğu üçün əzaba düçar edəcəyik. Münafiq kişilərlə münafiq qadınlar bir-birinin eynidirlər. Onlar pis işləri görməyi əmr edər, yaxşı işlər qadağan edərlər. Hələ əlləri də bərkdir (xəsisdirlər). Onlar Allahu unuttular, Allah da onları unuttu. Həqiqətən münafıqlar fusiqlərdir. Allah münafiq kişilərə, münafiq qadınlara içində əbədi qalacaqları Cəhənnəm odu vəd etmişdir. O atəş onlara kifayətdir. Allah onlara lənət elədi. Onları daimi bir əzab gözləyir**». (ət-Tövbə 64-68).

1. **İslamdan Çıxaran – Etiqadda Olan Nifaq - (Böyük Nifaq)** – Bu küfrünü qəlbində gizlədərək, imanı dili və əməllərilə göstərməkdir. Belə iman sahibi Cəhənnəmin ən alt təbəqəsinə düşənlərdən olacaqdır. Çünki o,

Allahın göndərdiyi haqqın hamısını və ya bir hissəsini yalan saymış və Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in təmiz dininin üstünlüyünü yarıtmaz hesab etmiş, daha sonra Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in gətirdiyi haqqın hamısını və ya bir hissəsini təhrif etmək və buna bənzər küfr əməllərdə olmaq məqsədilə inkara keçmiş və kafir olmuşdur.

Bu nifaq özü də altı növdür: **1)** Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – i təkzib etmək, yalanlamaq. **2)** Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in gətirmiş olduğu (Quran və Sünnəni) təkzib etmək. **3)** Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə qarşı nifrət və qəzəb bəsləmək. **4)** Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in gətirmiş olduğu şəriətə nifrət və qəzəb bəsləmək. **5)** İslamın məğlub olmasına sevinmək və fərəhlənmək. **6)** İslamın qələbə çalmasına nifrət və qəzəblənmək. **«Əlbəttə münafıqların yeri Cəhənnəmin ən alt təbəqəsidir».** (*ən-Nisa* 145-146). **«Həqiqətən münafıqlar fasiqlərdir».** (*ət-Tövbə* 67). **«Həqiqətən Allah münafıqların və kafirlərin hamısını Cəhənnəmdə bir yerə toplayacaqdır».** (*ən-Nisa* 140). **«Münafıqlar ildə bir-iki dəfə bəlaya düçar olduqlarını görmürsənmi. Bununla belə yenə də tövbə etməzlər».** (*ət-Tövbə* 126). Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsanlar mədənlər kimidir. Cahiliyyədə xeyirli olanlar İslamda da xeyirlidirlər əgər fəqih olarlarsa. Onlardan ən xeyirliyə əmirliyə qarşı istəksiz olduqlarını görürsən. İnsanların ən şərilləri isə birisinin yanına bir sifətlə gələn, digərlərinin yanına isə başqa bir sifətlə gələn kimsələrdir» . Muhəmməd b. Zeyd - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir qrup insanlar babam Abdullah b. Ömər - *radıyallahu anhu* – dedilər: «Biz başçılarımızın yanına girdikdə onlara qarşı söylədiklərimizi, yanlarından çıxdığımızda söylədiklərimizin əksini söyləyirik». İbn Ömər: «Biz bu cür davranışları Peyğəmbərin zamanında nifaq sayardıq» . Abdullah b. Amr b. əl-As - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Münafıqlıyın əlaməti dördüdür. Kimdə bu dörd əlamət cəmləşərsə o, həqiqi münafıqdır. Kimdə bu əlamətlərdən biri olarsa onu tərək edincəyə qədər onda nifaqdan bir əlamət olmuş olar. Əmanət edildikdə xəyanət edər, danışıqda yalan danışar, söz verdikdə xilaf çıxar və mübahisə etdikdə (biabırçı sözlərlə) günaha batar (Başqa

---

Buxari 3493, Müslim 2526.

Buxari 7178.

«Ey iman gətirənlər! Əhdləyə sadıq olun». (*əl-Maidə* 1). **«Əhdə vəfa edin. Çünki (insan) əhd bərəsində (Qiyamət günü) cavabdehdir».** (*əl-İsra* 34). İbn Məsud, İbn Ömər və Ənəs - *radıyallahu anhum* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əhdini pozan hər kəs üçün Qiyamət günü bir bayraq olacaqdır. Bu filankəsin vəfəsizliyimin bayrağıdır» Buxari 3188,

rəvayətdə: «Oruc tutsa, namaz qılsa və müsəlman olduğunu söyləsə də belə ») . «*Allah sizə əmanətləri əhlinə verməyinizi...əmr edir*». (ən-Nisa 58). Bureydə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Münafiqə seyyid (ağa) – deyə müraciyyət etməyin. Əgər o, ağa olsa onda sizlər Allahu qəzəbləndirmiş olarsınız» . «*Ey iman gətirənlər! Özünüzdən başqasını özünüzə sirdaş tutmayın. Onlar sizin barənizdə fitnə-fəsad törətməkdən əl çəkməzlər, sizin zərəərə və əziyyəətə düşməyinizi istərlər. Həqiqətən onların sizə qarşı olan ədavəti ağızlarından çıxan sözlərdən aşkar olur. Amma ürəklərində gizlətdikləri isə daha böyükdür. Əgər düşünüb dərk edirsinizsə ayələri artıq sizə izah etdi. Bəli siz o kimsələrsiniz ki, onları sevirsiniz, onlar isə sizləri sevməzlər. Siz kitabın hamısına inanırsınız. Onlar sizinlə görüşdükləri zaman: Biz də inandıq – deyir, xəlvətdə olduqda isə sizə qarşı qəzəblərindən barmaqlarını gəmirirlər. De ki: Acığınızdan ölü! Əlbəttə Allah ürəklərdə olanları biləndir*». (Ali İmran 118-119). «*Sizlər nə üçün münafıqlar barəsində iki dəstəyə ayrıldınız? Halbuki Allah onları gördükləri əməllərinə görə əvvəlki hallarına qaytarmışdır. Siz Allahın azdırdığı kimsəni doğru yolu gətirmək istəyirsiniz? Allahın azdırdığı kimsə üçün heç bir yol tapa bilməzsən! Onlar kafir olduqları kimi sizin də kafir olub özlərilə bərabər olmanızı istərlər*». (ən-Nisa 87-88). «*(Ya Muhəmməd!) Münafıqlərə müjdə ver ki, onlardan ötrü (axirətdə) şiddətli əzab vardır*». (ən-Nisa 138).

2. İslamdan Çıxartmayan – Əməldə Olan Nifaq - (Kiçik Nifaq) –

Bu əməlin şəriətin ziddinə olaraq edilməsindən yaranmasından otraya çıxan nifaq formasıdır ki, insanı İslamdan çıxarmır. Yalan danışmaq, əmanətə xəyanət etmək, vədə xilaf çıxmaq və s. Şirkin, küfrün, fasiqliyin, zülmün və cəhələtin dindən çıxaran və dindən çıxarmayan qisimlərə ayrıldığını görürsənmi? Münafıqlıq də iki qisimdir. Etiqadi münafıqlıq və əməli münafıqlıq. Etiqadi münafıqlıq Allahın Qurani Kərimdə rədd etdiyi və onlar üçün Cəhənnəmin ən alt təbəqəsini vacib qıldığı münafıqlıqdır. Əməli münafıqlıq isə Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in səhih

---

Müslim 1735,1737. Əbu Səid əl-Xudri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qiyamət günü hər əhdini pozanın arxasında əhdini pozmasının miqdarına görə bir bayraq olacaqdır. Diqqət edin! Dövlət başçısının vəfəsizliyindən daha böyük bir vəfəsizliq yoxdur» Müslim 1738. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – öz Rəbbindən buyurdu: «Qiyamət günü Allah üç kimsəyə düşməən (raqib) olacaqdır. Mənim adımla söz verib sonra da sözündə durmayan kimsə, azad bir insanı qul kimi sataraq pulunu da yeyən kimsəyə, işçini öz işi üçün işlədərək pulunu verməyən kimsəyə» Buxari 2227.

Müslim 59.

Buxari 34, Müslim 58.

Əbu Davud 4977.

hədisində söylədiyi kimi: Münafiqin əlaməti üçdür: «Danışanda yalan danışar, söz verdiyi zaman sözünü yerinə yetirməz (sözündə durmaz), ona bir şey əmanət edildikdə əmanətə xəyanət edər» . Yenə səhih bir hədisdə Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurur: «Dörd şey vardır ki, bunlar kimdə olarsa o, kimsə xalis münafıqdır. Lakin bu dörd xislətdən biri bir kimsədə olarsa onu tərək edincəyə qədər onda münafıqlıqdan bir xislət vardır: **1)** Ona bir şey əmanət edildikdə əmanətə xəyanət edər, **2)** Söz söylədiyi zaman yalan söyləyər, **3)** Söz verdiyi zaman yerinə yetirməz, **4)** Mübahisə etdiyi zaman biyabırçı sözlərə yol verər» . Bu əməli nifaqdır. Bəzən imanla bərabər də ola bilir. Lakin bunlar kamil şəkildə qəlbə yerləşdiyi zaman sahibi namaz da qılsa, oruc da tutsa və müsəlman olduğunu söyləsə də dindən sıyrılıb çıxı bilər. Çünki iman mömini bu pisləklərdən qoruyar. Bir qulda bunlar kamil şəkildə olarsa və onu bu şeylərdən qoruyan heç bir şey olmazsa o, artıq xalis bir münafıq olmaqdan başqa bir şey deyildir. **«Münafıqlar Allahu aldatmağa çalışırlar. Halbuki əslində Allah onları aldadır. Onlar namaza durduqları zaman tənbelliklə qalxar, özlərini xalqa göstərirlər və Allahu da olduqca az yad edirlər».** (ən-Nisa 142). **«Ətrafınızdakı bədəvilər və Mədinə əhalisi içərisində ikiüzlülüğü özlərinə adət etmiş münafıqlar vardır. Sən onları tanımazsan. Biz isə onları tanıyıırıq. Onlara iki dəfə azab verəcəyik. Sonra isə ən böyük azaba uğrayacaqlar».** (ət-Tövbə 101). Ammar b. Yəsir - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in belə buyurduğunu dinlədim: «Dünyada ikiüzlü olanın Qiyamət günü oddan iki dili olacaqdır». Bu vaxt kobud bir adam onların yanından keçdi. Peyğəmbər: «Bu onlardandır» deyər buyurdu . Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İki üzlü adamı Qiyamət günü Allah yanında insanların ən pisi görəcəksən. O, (elə bir) kimsədir ki, bunların yanına bir üzlə yaxınlaşır, digərlərinə isə başqa bir üzlə» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ümmətim üçün ən çox qorxdığım şey çox gözəl danışan münafıqdır» . Peyğəmbər –

Buxari, Müslim.

Buxari, Müslim Abdullah b. Amr – *radıyallahu anhum* – yolu ilə.

Kobudluq: Əbu Bəkrə – *radıyallahu anhum* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Həya imandır, iman isə Cənnətdədir. Azgınlıq kobudluqdur, kobudluq isə Cəhənnəmdədir». İbn Ömər – *radıyallahu anhum* – rəvayət edir ki: «Doğurdan da həya ilə iman tamamilə bir-birə bağlıdırlar. Bunlardan biri götürülərsə, digəri də götürülər». Buxari «Ədəbul Mufrad» 1313,1314.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1310.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 409.

İmam Əhməd.

sallallahu aleyhi və səlləm – buyurdu: «Həyə və az danışmaq imandan iki şöbədir. Faydasız və boş danışmaq isə münafıqlıyın iki şöbəsidir» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Münafiqin məsəli iki qoyun sürüsü arasında çaşqın qalaraq gah bu yana, gah da digər tərəfə gedən qoyunun məsəli kimidir» . İbn Əbi Muleykə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in səhabələrindən olub Bədr döyüşünə qatılan otuza yaxın kişi ilə qarşılaşdım. Hamısı da nifaqdan qorxur və dinlərində fitnəyə düşməkdən özlərini arxayın hiss etmirdilər» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim qırx gün ərzində imamla cəmaat namazı qılarsa o, kimsə iki şeydən qorunmuş olar. Cəhənnəmdən və münafıqlıkdən» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Döyüşmədən və özünə də döyüşməyi arzu etmədən ölən kimsə münafıqlıkdən bir şöbə üzərinə ölmüş olar» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Münafiq üçün sübh və işa namazından daha çətin namaz yoxdur» . Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Münafiqin əlaməti Ənsara nifrət (lağ) etməkdir, möminin əlaməti isə Ənsarı sevməsidir (Ənsarı sevmək iman əlaməti, onlara nifrət etmək isə nifaq əlamətidir)» . Fudayl b. İyad – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Mömin az danışar, çox iş görər. Münafiq isə çox danışar, az iş görər. Möminin danışması hikmətdir, susması təfəkkürdür, baxışı ibrətdir, işi gücü yaxşılıq etməkdir. Belə olduğu zaman daima ibadət içində olmuş olursan» . Həsənül Bəsrî – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Möminin qəlbi dilinin önündədir. Danışmaq istədikdə qəlbilə düşünür sonra da ona görə danışar, ya da susar. Münafiqin isə dili qəlbinin önündədir. Danışdığı zaman qəlbilə heç düşünmədən danışar».

Münafıqların Sifətləri – İbn Qeyyim «Tarikul Hicrətəyn» adlı əsərində Allahın münafıqlar üçün saymış olduğu sifətləri sadalayaraq onlar üzərində düşünməyi tövsiyə edir. **1.** Onların qəlblərində şək və şübhə

Tirmizi.

Müslim 2784.

Buxari «İman».

Tirmizi, Səhihul Cəmi 6241.

Müslim 1910.

Buxari 657, Müslim 651.

Müslim 75.

Əbu Nuaym əl-Əsfəhani «Hiylətul Övliya» 3/98.

xəstəliyi vardır. **2.** Onlar yer üzündə fitnə və fəsad çıxarırlar. **3.** Onlar Allahın dinini və qullarını ələ salırlar. **4.** Onlar yer üzündə azgımlıq edər və hidayəti satıb qarşılığında zəlaləti alırlar. **5.** Onlar kor, kar və laldırlar. **6.** Onlar tərəddüd içində olub, Allaha ibadət etməkdə tənbel olurlar. **7.** Onlar zina etməyə düşkündürlər. **8.** Onlar Allahı çox az zikr edirlər. **9.** Onlar möminlərlə kafirlər arasında gedib-gəlirlər, nə onlara tərəf görünürlər, nə də bunlara tərəf görünürlər. **10.** Onlar yalan yerə və batil olaraq Allahın adı ilə çox and içərlər. **11.** Onlar yalançıdırlar. **12.** Onlar hədsiz dərəcədə qorxaqdırlar. **13.** Onlar dini bilməz və dindən anlamazlar. **14.** Onlar çox simicdirlər. **15.** Onlar Allaha və Axirət gününə inanmazlar. **16.** Onlar davamlı olaraq möminlərə zərər verməyə çalışır möminlər arasına fitnələrin daxil olması üçün çalışır, nəsihətlər edirlər. **17.** Onlar heç bir zaman Allahın dininin qalib gəlməsini istəməzlər. **18.** Onlar haqqı yox etmək və qaldırmaq üçün durmadan çalışırlar. **19.** Onlar möminlərin qalib gəlməsinə, möminlərin zəfər çalmasına son dərəcə üzlürlər. **20.** Onlar möminlərin başına gələn bəla və müsibətdən dolayı sevinirlər. **21.** Onlar möminlərin başına bəla və müsibət, fəlakətin gəlməsini istəyərlər. **22.** Onlar Allah rızası üçün Onun yolunda sərf etməyi sevməzlər. **23.** Onlar möminlərdə olmayan bəzi vəsfləri onlara iftira edər və beləcə onları pisləməyə, ləkələməyə çalışırlar. **24.** Onlar dünyanın qulları, əgər onlara dünyalıq verilərsə razı qalarlar, verilmədiyi təqdirdə isə qəzəb edirlər. **25.** Onlar Allahın Rəsuluna əziyyət verər, Allahın onu münəzzəh etdiyi şeyləri ona nisbət edər, onun üçün ucalıq, fəzilət və kamil sayılacaq şeylərlə onu ayıblayırlar. **26.** Onların məqsədləri yaradılmışları razı etmək, aləmlərin Rəbbini razı etməyə isə heç çalışmazlar. **27.** Onlar Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən geri qalib cihada getməməklə sevinirlər. **28.** Onlar Allah yolunda cihad etməkdən və edilməsindən xoşlanmazlar. **29.** Onlar hər cür vasitə ilə Allahın fərz etdiyi şeyləri yerinə yetirməmək və onlardan qurtulmağa çalışırlar. **30.** Onlar Allah və Rəsuluna itaət etməməyi arzu edirlər və bunu istəyərlər. **31.** Onların qəlbləri möhürlənmişdir. Haqqı düşünməzlər. **32.** Onlar gücləri olduğu halda Allahın fərz etdiyi şeyləri tərək edirlər. **33.** Onlar insanlar arasında Allahın adına ən çox and içənlər olub, bunu müsəlmanların onlara qarşı çıxmasına qarşı bir qalxan ediblər. **34.** Onlar Adəm oğulları arasında ən rəzil və ən pis varlıqlardır. **35.** Onlar fasiqdirlər. Allah və Rəsulunun əmrlərinə bağlı qalmazlar. **36.** Onlar möminlər üçün zərərli məxluqlar olub, davamlı olaraq onları bölüb parçalamağa çalışırlar. **37.** Onlar möminlərə, Allah və Rəsulu ilə döyüşən hər kəsə kömək edirlər. **38.** Onlar möminlərə zahirən bənzəməyə çalışır və əməllərində onları

təqlid edərlər ki, beləcə onlara zərər verməyə və onların birliklərini pozmağa yol tapsınlar. **39.** Onlar Allahı və Rəsulunu inkar etməklə özlərini fitnəyə salmışlar. **40.** Onlar pis aqibət və fəlakətlərin müsəlmanların başına gəlməsini istəyərlər. **41.** Onlar din haqqında şübhəyə düşmüş və onu təsdiq etməmişlər. **42.** Onları batil istəklər və şeytan aldatmışdır. **43.** Onlar bədəncə insanların ən gözəlləri olub, görünüşləri və danışmaları diqqəti cəlb edəndir. Ancaq bədən və sözlərindən başqa onlardan heç bir şey yoxdur. İman yox, fiqh yox, səmimiyyət yox. Onlar tövbəyə və istiğfara dəvət edildikdə qəbul etməz və buna ehtiyaclarının olmadığını iddia edərlər. Buna da səbəb ya onlarda olan zındıqlıq və cahilliyə görədir, ya da onları dəvət edənləri aşağı görərək onlardan heç bir şey qəbul etməməkdir. Onlar Allahın ayələrini və Rəsulunu əyləncə edib bununla əylənərlər. **44.** Onlar münkəri əmr edər və mərufu qadağan edərlər. **45.** Onlar mücrimdirələr. **46.** Onlar Allahın razı olacağı yollarda mallarını sərf etməzlər. **47.** Onlar Allahı xatırlamaz və zikir etməzlər. **48.** Onlar möminləri buraxıb kafirləri dost edərlər. **49.** Şeytan onları idarə edir və onlara hakim olmuşdur. **50.** Şeytan onlara qalib gəlmiş, Allahı zikir etməyi, xatırlamağı onlara unutturmuşdur. Beləcə onlar da Allahı çox az xatırlayırlar. **51.** Onlar şeytanın əsgərləridir. **52.** Onlar Allah və Rəsuluna düşmənlik edənləri sevər və onlarla dost olurlar. **53.** Onların möminlərə qarşı olan nifrəti, kini, kudurəti ağızlarından çıxan sözlərdən bilinir. **54.** Onlar qəlblərində olmayan şeyləri sadəcə dilləriylə deyərlər. **55.** Onlar danışarkən yalan danışirlar. **56.** Onlar əmanətə xəyanət edərlər. **57.** Verdikləri sözdə durmazlar. **58.** Mübahisə etdikdə biabırçı sözlərə yol verərlər və bağıraraq danışirlar. **59.** Namazı ən son vaxına qədər gecikdirərlər. **60.** Namazı tez-tez qırlar. **61.** Cəmaatla namaza gəlməzlər. Onlara ən çətin gələn namazlar sübh və işa namazlarıdır. **62.** Onlar möminlər üçün xeyir diləməkdə simic olurlar. **63.** Onlar bir səs eşitdikdə dərhal qorxuya düşərlər. Möminlərə dilləriylə əziyyət verən insanlar onlardır. Müsəlmanlar çətinliyə düşərkən qəlblərində olan əqrəblər dərhal ortaya çıxar və gizli olan bütün çirkinlikləri üzə çıxar. Onlar dilləri şirin, lakin qəlbləri çox sərt və acıdır. **64.** Onlar insanlar arasında sözləri və əməlləri ən çox zidd gələn kimsələrdir. Heç bir zaman onlarda dini gözəl bilmək, gözəl əxlaq bir yerdə ola bilməz. Hər zaman onların hərəkətləri sözlərini, içləri çöllərini, gizli halları zahiri davranışlarının ziddidir. Həqiqi mömin onlara güvənməz. Çünki onlar haqq və ya batillə, doğru və ya yalanla hər işin bir çıxış yolunu hazırlamışlar. Hər bir işdən qurtulmaq bəhanələri onlarda hazırdır. Bu İsim tarla siçanı adlanan heyvanın yuvasının adı olan *Nafiqə*

– dan alınmışdır. Bu heyvan yuvası üçün bir çox çıxış qapısı açar. Hansı dəlikdən yaxalanmağa çalışılsa digərindən qaçar beləcə onu yaxalamağa çalışan kimsə tək bir dəlikdən heç bir zaman onu yaxalaya bilməz. Münafiq də belədir. Münafıqların ən bariz bir xüsusiyyəti də vardır ki: **65.** Onlar tez-tez rəng verib rəng alar, haldan hala girmələri və heç bir zaman tək bir hal üzərə sabit olmazlar. Bəzən sən onu heyrat edəcək dərəcədə bir dindar, ibadət əhli, saleh əməllər edən və səmimi olaraq görürsən. Bir də baxırsan ki, bunların ziddini edir. Elə bil ki, o dünənki yaxşı əməlləri edən kimsə deyildir. **66.** Onlar gecələri leş kimi yatar, gündüzləri isə dünyaları üçün çalışırlar. Axirəti isə heç düşünməzlər. **67.** Onları Quran və Sünnəyə dəvət etdiyən zaman onlar bunu qəbul etməz və tağutlarına gedib mühakimə olunmaq üçün səni dəvət edərlər. **68.** Onlar öz ağıllarını Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in gətirdiklərinə qarşı qoyarlar. Onlar həm Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in gətirdiklərindən üz çevirmiş, həm də onun gətirdiklərinə qarşı çıxmışlar. **69.** Onlar haqqı gizlədər. **70.** Onlar haqq əhlini zahid, axirətə rəğbətli və Allah ilə Rəsuluna itaətkar gördükləri zaman həmmən onları pisləyərlər. Onlar haqq əhlinin əlində haqqı gördükləri zaman ona batil donunu geyindirməyə və insanları ondan uzaqlaşdırmaq üçün həmmən insanı gözdən salmağa çalışırlar. Öz əllərində olan batilə də haqq donu geyindirərək insanların qəbul etmələri üçün mülayimliklə onu insanlara yeridərlər. **71.** Heç şübhəsiz ki, din üçün bu tip insanlar kimi zərərli kimsələr yoxdur. Dini pozanlar da onlardır. Buna görə də Allah Qurani Kərimdə onların sifətlərini bəyan etmiş və izah etmişdir. Onların ümmətə etdikləri çətinliklər və ümmətin onlarla imtahanı böyük olduğu üçün Allah təkrar-təkrar onları zikr etmişdir. Onlar neçə-neçə insanları doğru yoldan çıxartmış. Zəlalət yollarına sövq etmiş, onlara boş vədlər və arzular verərək aldatmışlar. Onlar vasitəsilə neçə insanların imanı və təqvası çıxarılıb atılmışdır. Onlarla bərabər olmaq ayıb və rəzillik olub, onları sevmək isə Cəbbar olan Allahın qəzəbinə və Cəhənnəminə girməyə səbəbdir. Onların bəla və müsibətinə düşməkdən çəkinin. Onların dilləri bəla və müsibət kəsən iti bıçaqlardır. Onlar özlərini Cəhənnəmin qapısında duran və ona dəvət edən Cəhənnəm dəvətçiləri etdilər. Onların dəvətinə icabət edən həlak olsun!

Səhabəllər də bu kimi şeylərə düşməkdən həzər edərdilər. Hətta Ömər - *radıyallahu anhu* – Huzeyfə b. Yəmən - *radıyallahu anhu* – ya deyərdi: «Ey Huzeyfə! Allah haqqı üçün söylə, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – onlar arasında mənim adımla zikr etdimi?». Huzeyfə: «Xeyr,

Lakin səndən sonra heç kimsəyə bu xüsusda bir şey söyləməyəcəyəm» deyər cavab verdi .

BİDƏT NƏDİR?

Bidət – Bəd – sözündən götrülmüşdür. Uydurma, yeni bir şey irəli sürmək deməkdir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in vəfatından sonra ibadət və Allaha yaxınlıq niyyətilə qondarılmış, lakin nə Quranda, nə də Sünnədə dəlili olmayan hər hansı bir etiqadi sözə və əmələ deyilir. «**Göyləri və yerləri icad edən (yoxdan yaradan) Odur**». (əl-Bəqərə 117). Bu ayədə olan yaradan **Bədi** – yəni Allah bundan əvvəl olmayan bir şeyi icad etdi deməkdir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şübhəsiz ki, sözlərin ən doğrusu Allahın kəlamı, yolların ən xeyirliyi Muhəmməd - *sallallahu aleyhi və səlləm* - in yoludur. Əməllərin ən pisi sonradan uydurulanlardır. Sonradan uydurulub dinə salınan hər bir əməl (iş) bir bidətdir, hər bir bidət isə bir zəlalətdir (sapmaqdır), hər bir zəlalət isə oddadır .

Bidət günahdır. Hətta itaət paltarı geyindirilsə də belə böyük günahların ən böyüyündəndir. Çünki bu Allahın şəriətinə bənzər bir şəriət çıxarmaq deməkdir. İmam Şatibi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Dində sonradan uydurulmuş bir yoldur. Bununla şəriətə bənzətmək qəsd edilir. (Məqsədləri isə) Allaha ibadətdə hasil olanı bu uydurulmuş yoll əldə etməkdir»³⁰⁰. Əbu Nəcih əl-İrbad b. Səriyə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bizim ilə elə bir tərzdə danışdı ki, qəlblərimiz titrədi, gözlərimiz yaşla doldu. Biz dedik: «Ey Allahın Rəsulu, bu vidalaşan bir kişinin öyüdünə oxşayır bizə vəsiyyət et». (Peyğəmbər) buyurdu: «Mən sizə uca və böyük olan Allahdan qorxmağınızı, başınıza Həbəşi bir külə əmir olaraq təyin edilərsə, onu dinləyib itaət etməyinizi tövsiyə edirəm. Şübhəsiz ki, aranızdan (uzun bir ömür) yaşayacaq olanlar bir çox ixtilaf (ayrılıqlar) görəcəkdir. Mən sizə mənim sünnətimə və hidayətdə olan Raşidi xəlifələrin sünnəsinə sarılmağınızı tövsiyə edirəm. Ona möhkəm sarılın, arxa dişlərimizlə ondan yapışın. Sonradan uydurulan işlərdən uzaq durun. Çünki sonradan uydurulan hər bir şey bir bidət, hər bir bidət isə zəlalətdir» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «İnsanlar gözəl görsələrdə hər bir bidət zəlalətdir» .

Fəthul Bəri 1/109.

Müslim «Şərhu Nəvəvi» 6/153-156, Əhməd 3/319,371, Nəsəi 3/188-189, Beyhəqi «Sünnənül Kubra» 3/214.

«əl-İtisam» 1/37.

Əbu Davud 4607, Tirmizi 2676, əl-Albani «Səhih əl-Cəmi» 4546-cı hədis.

Darimi.

Bidətin Beş Növü – 1. Etiqadda olan bidət. Quran və Sünnəyə zidd olan hər hansı bir etiqad. **2.** Sözdə bidət. Quran və Sünnəyə zidd olan hər hansı bir söz. **3.** İbadətdə bidət. Quran və Sünnəyə zidd olan hər hansı bir əməl. İki qismə ayrılır: **1)** Allahın heç bir şəkildə izn vermədiyi bir yolla ibadət etmək. **«Onların Beytul Haramdakı namazı fit verib əl çalmaqdan başqa bir şey deyildir».** (əl-Ənfal 35). **2)** Əsli etibarı ilə ibadət olan lakin yerində olmayan bir yolla Allaha ibadət etmək. Qadağan edilən vaxtlarda ibadət etmək, bayram günləri oruc tutmaq, cümə günü zöhrü qılmaq və s. **4.** Malla olan bidət. İbadət niyyətilə sərf edilən hər hansı bir sərvət. **5.** İnkâr bidəti. İbadət niyyətilə dində halal olan bir şeyi tərک etmək. Məs: Evlənmək və s. Ənəs – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in səhabələrindən bir qrup kimsələr gəldilər və Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in zövcələrindən onun ailə həyatı, xüsusi həyatı haqqında soruşdular. Onlardan biri: «Mən qadınlarla evlənməyəcəyəm» dedi. Digəri: «Mən daima oruc tutacağam» dedi. Digəri: «Mən gecələri yatmayacağam» dedi. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – bu sözləri eşitdikdə buyurdu: «Bir qrup kimsələrə nə olub ki, filan-filan sözləri söyləyirlər. Ancaq mən (gecənin bir hissəsini) namaz da qılıram, (bir hissəsini) yatırımda, Oruc tutub, iftar da edirəm və qadınlarla nigahlanıramda. Kim mənim sünnəmdən üz çevirsə məndən deyildir» .

Bidətçilərlə Necə Rəftar Olunur? – Bidətçi ilə rəftar etmək elmin bir növüdür. Bu haqda alimlər bəyan etmişlər. Bidətçilərdən də elələri vardır ki, öz bidətlərini aşkara çıxardır və bəziləri də vardır ki, bidəti aşkarda etməyərək gizləndirir. Belə bir kimsə ilə salamatlıqla rəftar edilir. Çünki müsəlmanda əsas salamatlıqdır. Əgər belə bir kimsədən sünnəyə zidd bir əməl çıxarsa bidətçilərlə rəftar olunduğu kimi onunlada da eyni rəftar olunacaqdır. Bidətçi ilə rəftar isə əlaqələrin kəsilməsi ilə olur. Şəriətin əsaslarından ki, bidətçi ilə əlaqələr kəsilir. Bu da iki qismdir: **1.** Tam əlaqələrin kəsilməsi. Hətta belə bir kimsə sənə salam versə də ona salam qaytarılmır. Çünki belə bir kimsəyə salamın qaytarılmamasında məqsəd onu ədəbləndirmək, sünnənin ortaya çıxarılması və bidətin yox olmasına görədir. **2.** Salam verilir. Lakin onunla oturub-durmağa icazə verilmir.

Bidətin də öz aralarında halları vardır. Bidətçilərdən bidətlərinin küfr dərəcəsinə çatanları da vardır. Əgər onlar İslam diyarında yaşayırlarsa belə kimsələrə küfrlərinə görə münafiq hökmü verilir. Onlardan zahiri əməllər qəbul edilir. Daxili isə Allaha həvalə edilir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – münafiqlərlə ticarət edir və onları tanıyardı

və daxillərini isə Allaha həvalə edərdi. Bu bidətçi tayfalardan şirk ortaya çıxarsa onlarla müşrik, küfr və nifaq ortaya çıxarsa onlarla münafiq kimi rəftar edilir. Mürtədlik ortaya çıxarsa mürtədin əhkamları onlara da tətbiq edilir. Bu da qazılara aiddir. Onların halları insanlara bəyan edilməlidir.

Mükəffira - küfrə aparan bidət. Bunlar çoxdur. Hər kim şəriətdən sabit olmuş, üzərində icma olan və dindən olduğu bilinən bir xüsusu inkar edərsə kafir olur. Çünki belə bir inkar Kitabı Allahın Rəsulları ilə göndərdiyini yalanlamaqdır. Cəhmiyə firqəsinin Uca Allahın sifətlərini inkar bidətləri, Qurani və ya Uca Allahın sifətlərindən hər hansısına məxluq olduğunu söyləmək. Musa – *əleyhissəlam* – ilə danışdığını inkar etmək və s. Uca Allahın elmini, fellərini, qəza və qədərini inkar edən Qədəriyyə, Uca Allahı yaratdıqlarına bənzədən Mucəssimə və s.

Küfr hədinə çatmayan bidət. Kitabı və Allahın Rəsulu ilə göndərdiklərini yalanlamayaraq və yuxarıda göstərdiyimiz növdən olmayan bidət. Namazları son vaxtlarına keçirmək, bayram namazından öncə xütbə vermək Mərvanilərin bidəti . Əhli Sünnə vəl Cəmaata görə bidətlər eyni mərtəbədə deyildir. Fərqli-fərqlidirlər. Hansısa dindən çıxardır, hansısa böyük günahlar səviyəsindədir, hansısa kiçik günahlardan sayılır. Bidətlər hökmləri etibarıyla fərqli olub, kimisi küfr, kimisi fasiqlik olduğu üçün bu bidətləri edənlərin hökmü də fərqlidir. Buna görə də Əhli Sünnə bidət əhli olan kimsələr haqqında tək bir hökm verməzlər. Əksinə insandan, insana bidətinə görə hökm fərqlənər. Cahil və təvilçi bir kimsə ilə, nəyə dəvət etdiyini bilən bir kimsə eyni deyildir. İctihad edə bilən alim bir kimsə, bidətinə dəvət edən və havasına uyan bir alim kimi deyildir. Yenə bidətini açıq-aşkar edən kimsə və ya bidətə dəvət edib yayan kimsə ilə bidətini gizlədən kimsə eyni deyildir.

Bidət Əhlinin Əlamətləri – Hava və Bidət əhlinin üzərilərində görsənən və bu vasitələrlə tanınan bir çox əlamətləri vardır. Allah onlar haqqında Öz Kitabında, Peyğəmbər - *sallallahu əleyhi və səlləm* – də öz Sünnəsində bizə xəbər vermişlər. Bu da ümməti onlardan çəkəndirmək, onların izlədikləri yolları izləməkdən onları çəkəndirmək üçündür. Onların əlamətlərindən bəziləri: Şəriətin məqsədlərini bilməmək, ayrılıq, dağınıqlıq, cəmaatdan uzaq olmaq, mübahisə, düşmənlik etmək, ağılı nəqldən üstün tutmaq, sünnəti bilməmək, Qurani Kərimin mütəşabihlərinə dalmaq, Qurani sünnətə qarşı qoymaq, şəxsləri təzimdə həddi aşmaq, ibadətdə həddi aşmaq, kafirlərə bənzəməyə çalışmaq, Əhli Sünnəyə ləqəblər vermək və ələ salmaq, hədis və rəvayət əhlinə ağız əymək, təqlidçilik, filan şeyx belə dedi, filan alim belə dedi və s. Peyğəmbər –

sallallahu aleyhi və səlləm – buyurdu: «Sizdən hovuzla ilk gələn mən olacağam. Mənim yanıma gələcək olan oradan içəcək, oradan bir dəfə içən əbədiyyən susamayacaqdır. Mənim yanıma mənim tanıdıqlarım, onların da məni tanıdıqları bir qism insanlar gələcəklər. Mənimlə onların arasında əngəl qoyulacaqdır». Başqa rəvayətdə: «Onlar məndəndirlər» deyəcəyəm. Mənə: «Sən onların səndən sonra nələ uydurub ortaya çıxartığını bilmirsən». Bu dəfə mən də: «Məndən sonra dəyişikliklər ortaya çıxaranlar məndən uzaq olsunlar, məndən uzaq olsunlar. (Başqa rəvayətdə: «Ey Allahın Rəsulu! O, gün bizi tanıya biləcəksən?») deyər soruşdular. Peyğəmbər: «Sizin başqa ümmətlərdə olmayan bir əlamətiniz olacaqdır. O, vaxt sizlər (dünya da ikən almış olduğunuz) dəstəməzin əsəri olaraq üzünüz, əlləriniz və ayaqlarınız işıq saçır halda yanıma gələcəksiniz»» .

Bidət Əhli Arxasında Namaz Qılmağın Hökmü – Əhli Sünnəyə görə əslən kafir və mürtəd olan bir kimsənin arxasında namaz caiz deyildir. Durumu bəlli olmayan kimsə ilə əqidəsi bilinməyən kimsənin arxasında namaz qılmağı tərək etmək Sələfdən heç bir kimsənin söyləmədiyi bir bidətdir. Əsl olan odur ki, bidətçi bir kimsənin bidətinin çirkinliyini ortaya qoymaq və başqalarını ondan uzaqlaşdırmaq üçün bidətçi kimsənin arxasında namaz qılmağın nəhy edilməsidir. Bununla birlikdə namaz qılınacaq olursa səhihdir.

Əbu Səid əl-Xudri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Həqiqətən siz əvvəlkilərin (Sünnəsi – yolu), adət ən-ənələri ilə gedəcəksiniz. Hər bir şeydə onlara qarış-qarış oxşamağa çalışacaqsınız. O, dərəcəyə qədər ki, onlardan biri kərtənkələ yuvasına girsə belə siz də onun ardınca girecəksiniz». Biz: «Ya Rəsulullah! Sən Yəhudi və Xristianları nəzərdə tutursan? (Başqa rəvayətdə: Farslar və Bizanslılar)» deyər soruşduq. Peyğəmbər: «Onlardan başqa kimlər olacaq» deyər buyurdu . Həqiqətən də günümüzdə İslam düşmənləri insanları zəlalətə salmaq üçün din adı altında Yəhudi və Xaçpərəstlərin adət ən-ənələrini, bayramlarını, ibadətlərini, geyimlərini bizlərə yeridərək İslamı bizə unudurmağa çalışırlar. Vay olsun o, millətin halına ki, düşməni tərəfindən adət ən-ənəsi, həyası, əxlaqı əlindən alınmışdır hələ də bununla fəxr edərək: «Biz inkişaf edirik, burda nə var ki» deyirlər.

Artıq Allah Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in sağlığında ikən dinimizi kamil etdi, dinə aid olan bütün məsələlərə Peyğəmbər –

Buxari, Müslim «Təharət» 1/36.

Buxari, Müslim.

sallallahu aleyhi və səlləm – bizlərə çatdırdı. «**Bu gün dininizi tamamlayıb mükəmməl etdim, sizə olan nemətimi başa çatdırdım və bir din kimi sizin üçün İslamı bəyanib seçdim**». (*əl-Maidə 3*). Hətta Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – şəhadət barmağını qaldıraraq onlara hər bir şeyi çatdırdığını dedikdə: Cabir b. Abdullah – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – vida həcci zamanı xütbəsində buyurdu: «Mən sizə dində olan hər bir şeyi çatdırdımmı?». Səhabələr: «Bəli, Ya Rəsulullah!». Allah Rəsulu şəhadət barmağını qaldıraraq: «Ya Rəbbim! Sən şahid ol ki, mən onlara hər bir şeyi çatdırdım!» . Artıq din tamamlandı. Artıq Allah və Rəsulu bizim üçün xeyir olan və bizim Cəhənnəmdən qurtulmağımız üçün nə xeyir vardsa onu bizə bildirmiş və nə kimi bizim ziyanımıza olan şeylər varsa onları da bizə bildirmişdir. Artıq dinə əlavə edilən hər bir (söz, əməl) bidət olaraq adlandırılaraq rədd olunacaqdır. Aişə – *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim bizim bu işimizlə əlaqəli ondan olmayan bir şeyi sonradan ortaya çıxarsa o, rədd olunacaqdır (Başqa rəvayətdə: Hər kim bizim işimizə uyğun olmayan bir əməl etmiş olarsa o (əməl) rədd olunacaqdır)» . Çünki sən Allah və Rəsulunun əmr etmədiyi bir işi etməklə Allahın dinində dəyişiklik etmiş olursan və bununla bildirmək istəyirsən ki, Allah və Rəsulu bilmirdi və ya unutmuşlar mən isə bunu edirəm. Çünki belə bir əməli etməkdə məsləhət olsaydı əlbəttə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – onu edər və bu əməli etməyə insanları da təşviq edərdi. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – belə bir işi etmədiyinə, bu iş insanları təşviq etmədiyinə görə və bu işdə məsləhət olmadığı ortaya çıxmış olur. Əksinə belə bir şey çirkin bir bidətdir. Abdullah b. Ömər - *radiyallahu anhu* – səhabələr içərisində sünnətə çox bağlı bir kimsə idi. Bir nəfər asqırıb: «**Əlhəmdulillah Vəs Salətu Vəs Saləmu Alə Rəsulullah**» dedikdə İbn Ömər: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bizə belə öyrətdi. Sizdən biri asqıranda **Əlhəmdulillah** desin. Peyğəmbərə salət və salam gətirsin demədi» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in ad gününün keçirilməsi, Merac gününü, cümə günü zöhr namazını qılmaq, bayram namazlarında azan və iqamə oxumaq, bayram namazlarında xütbəni namazdan öncə vermək. Elm əhli deyir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in etdiyini etmək sünnət olduğu

---

Müslim, Əbu Davud 1905, İbn Məcə 3074, əl-Albani «Mişkətil Məsəbih» 2/783,787, «İrvauil Cəlib» 4/201,209.

Buxari 2697, Müslim 1718.

Tirmizi – səhih.

kimi, onun tərک etdiyi bir şeyi tərک etmək də eyni şəkildə sünnətdir. Çünki Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – cümə günü azan oxumağı əmr etmiş, bayramlarda isə azan oxumağı əmr etməmişdir. Bayramlarda azan oxumağı tərک etmək sünnətdir.

Peyğəmbər – Sallallahu Aleyhi Və Səlləm – İn Sünnəsi - Altı Qismdir: 1. Səbəbi olan Sünnə. Yəni Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in hər hansı bir səbəbə görə etdiyi ibadət. Məs: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – asqırdıqdan sonra ***Əlhəmdulilləh*** deyərdi. Deməli səbəbsiz yerə bunu etmək Sünnəyə müxalifdir. Məs: Əsnədikdə əlhəmdulilləh demək.

2. Keyfiyyəti olan Sünnə. Yəni Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in hər hansı bir keyfiyyətdə etdiyi ibadət. Məs: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – namaz qıldıqda səcdəni rükudan sonra edərdi. Deməli rükudan qabaq səcdə etmək Sünnəyə müxalifdir.

3. Miqdarı olan Sünnə. Yəni Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in hər hansı bir miqdarda etdiyi ibadət. Məs: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Zöhr namazını dörd rükət qıladı. Deməli Zöhr namazını dörd rükətdən artıq və ya əskik qılmaq Sünnəyə müxalifdir.

4. Cinsi olan Sünnə. Yəni Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in hər hansı cinsdən etdiyi ibadət. Məs: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Qurban bayramında üç cinsdən qurban kəsməyi əmr etmişdir. Dəvə, öküz, qoyun. Deməli Qurban bayramında at, xoruz və s. heyvan kəsmək Sünnəyə müxalifdir.

5. Zamanı olan Sünnə. Yəni Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in hər hansı bir zamanda etdiyi ibadət. Məs: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Məğrib namazını gün batdıqdan sonra qıladı. Deməli gün batmamış Məğrib namazını qılmaq Sünnəyə müxalifdir.

6. Məkani olan Sünnə. Yəni Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in hər hansı bir məkanda etdiyi ibadət. Məs: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Etiqafi Ramazan ayının axır on günündə məsciddə edərdi. Deməli etiqafi məsciddən başqa yerdə keçirmək Sünnəyə müxalifdir. «***O, kefi istəyəni danışmır, danışdığı ancaq nazil olan bir vəhydir***». (ən-Nəcm 3-4). «***Peyğəmbər sizə nə verirsə (şəriət hökmü) onu götürün. Nəyi qadağan edirsə ondan əl çəkin, Allahdan qorxun***». (əl-Həşr 7). «***De ki: Əgər Allahu sevirsinizsə mənim ardımca gəlin ki, Allah da sizi sevsin və günahlarınızı bağışlasın. Allah bağışlayan və mərhəmətlidir***». (Ali İmran 31). «***Əgər bir iş barəsində mübahisə etsəniz Allaha və Qiyamət gününə inanırsınızsa onu Allaha və Peyğəmbərə həvalə edin. Bu daha xeyirli və nəticə etibari ilə daha yaxşıdır***». (ən-Nisa

59). «*Amma xeyr! Sənin Allahına and olsun ki, onlar öz aralarında baş verən ixtilaflarda səni hakim təyin etməyincə və verdiyin hökmlərə görə nəfslərində bir sıxıntı duymadan sənə tam bir itaətlə boyun əyməyincə iman gətirmiş olmazlar*». (ən-Nisa 65). «*Hər kəs özünə doğru yol aşkar olandan sonra Peyğəmbərdən üz döndərüb (sünnəni inkar edib) möminlərdən (səhabələrdən) qeyrisinin yoluna uyarsa, onu istədiyi yola yönəldər və Cəhənnəmə varid edərək. Ora necə də pis yerdir*». (ən-Nisa 115). «*Onun əmrinə qarşı çıxanlar başlarına gələcək bir bələdan, yaxud düçar olacaqları şiddətli bir əzabdan həzər etsinlər*». (ən-Nur 63). Üsul elminin hökmlərindən biri də əməllərin gözəlliyi və çirkinliyi haqq əhlinə görə ancaq şəriət ilə bilinir. Ağıl ilə deyil. Ağılımıza qalsaydı məsti ayaqımızın üstünə deyil altına çəkərdik. Əli - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «*Əgər din ağıla görə olsaydı (xufun) alt tərəfinin məst edilməsi, üst tərəfin məst edilməsindən daha uyğun olardı. Lakin mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in (xufun) üst tərəfinə məst etdiyini gördüm*» . İbrahim ən-Nəhai – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «*Əgər Muhəmmədin səhabələri bir dırnağı belə məst etmişlərsə mən də onlara uymağın fəzilətini əldə etmək üçün (ayağımı) yumazdım*» . Bir nəfər bayram günü qəbriстанlığda bayram namazından əvvəl namaz qılmaq istədi. Əli - *radıyallahu anhu* – isə ona mane oldu. Adam: «*Ey möminlərin əmiri! Mən bilirəm ki, Allah namaz qılmaqdan ötrü əzab etməyəcəkdir. Əli: «Mən də bilirəm ki, Allah, Allahın Rəsulu bir işi etmədikcə, yaxud da o, işin edilməsi üçün təşviq etmədikcə edənə savab verilmir. Bu durumda sənin qılacağı namaz əbəs bir iş olmuş olur. Əbəs iş etmək də haramdır. Bəlkə də Uca Allah Peyğəmbərə müxalif olduğun üçün bu əbəs işdən ötrü səni cəzalandırsın*» . Sufyan əs-Souri – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «*İblis bidəti günahdan daha çox sevir. Çünki günahdan tövbə edilir, bidətdən isə tövbə edilməz*» . Günah edən kimsə günah etdiyini bildiyi üçün tövbə etməsi və günahları səbəbilə məğfirət diləməsi umulur. Bidət sahibi isə itaət və ibadət içərisində olduğuna inanır. Tövbə də etməz. Məğfirət də diləməz. İblisdən nəql edilən: «*Adəm oğullarının belini günahlarla qırdım. Onlar isə tövbə etməklə, məğfirət diləməklə belimi qırdılar. Mən də onlar üçün məğfirət diləmələri, tövbə etməyəcəkləri günahlar ortaya qoydum. Bunlar isə ibadət şəkilində olan bidətlərdir*». Günahın zərəri insanın özünədir, bidətçinin fitnəsi isə həm özünə, həm də

İbn Əbi Şeybə «Musənnəf».
 Əbu Davud «Sünnən».
 «Məcmuul Bəhreyn».
 Bəğavi «Şərhu Sunnə».

ətrafdakılardır. Bidətçinin fitnəsi dinin əsasıdır, günahkarın fitnəsi isə şəhvətdir. Bidətçi insan Allahın düz yolu üzərində oturur, günahkar isə belə deyildir. Bidətçi Allahın sifətlərinə ləkə yaxır, günahkar isə belə deyildir. Bidətçi Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in gətirdiklərinə qarşı ziddir, günahkar isə belə deyildir. Bidətçi insanların axirətə aparın yolunun qarşısını kəsir, günahkar isə belə deyildir. Sələflər deyirlər ki: «Bidətçilərin dinə olan zərərləri Yəhudi və Nəsrənilərin zərəmindən də daha çoxdur. Çünki onlar öz dilimizdə danışirlər». Adiy b. Hatim - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in bu ayəni belə oxuduğunu eşitdim: **«Onlar Allahu qoyub öz alimlərini və rahiblərini, Məryəm oğlu Məsihi özlərinə tanrı etdilər. Halbuki onlara ancaq bir olan Allaha ibadət etmək əmr olunmuşdur. Ondən başqa heç bir tanrı yoxdur»**. (ət-Tövbə 31). Mən: «Onlar, onlara (alim və rahiblərə) ibadət etmədilər». O: «Məgər onlar Allahın halallarını haram edəndə onlarla birlikdə haram hesab edən, haramlarını halal edəndə onlarla birlikdə haram hesab etməirlərmi?» deyə buyurdu. Mən: «Bəli» bu belədir. Peyğəmbər: «Bu da onlara ibadət etmək deməkdir» deyə buyurdu . Buna görə də Allahın izin vermədiyi dini bir xüsusda hər hansı bir kimsəyə itaət edən kimsə o, itaət etdiyi varlığa ibadət etmiş və onu Rəbb etmişdir. İnsanların çoxu öz nəfslərinin gözəl görüb təbiətlərinin meyl etdiyi hər bir şeyi gözəl zənn edərlər və buna görə də dində olmayan bir şeyi gözəl görərək qəbul edərlər.

Bidət Haqqında Sələflərdən Gələn Rəvayətlər - Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim hidayətə çağırırsa ona, tabe olanların savabı qədər savab yazılar və bunların savabından bir şey də belə əskildilməz. Kim də sapıqlığa çağırırsa ona, tabe olanların qazandığı günahı qədər günah yazılar və onların günahından heç bir şey azaldılmaz» . Ömər b. Yəhyə öz atasından, o da öz atasından rəvayət edir ki, hər gün biz sübh namazından qabaq İbn Məsud – *radıyallahu anhu* – nun evinin ətrafında yığışar və birlikdə namaza gedərdik. Bir gün səhər Əbu Musa əl-Əşəri – *radıyallahu anhu* – da gəldi və İbn Məsuda: «Bir az bundan əvvəl məsciddə bir hadisə ilə qarşılaşdım ki, heç xoşuma gəlmədi. Gördüm ki, bir qrup insanlar dairə şəkilində toplaşmış namazı gözləyirdilər və hər bir kəsin əlində də xırda daşlar var idi. İçərilərindən bir nəfər: «Yüz dəfə ***Lə İlahə İllallah***» deyin və onlar da yüz dəfə zikr edərildilər. Sonra yenə də: «Yüz dəfə Subhənəllah» deyin. İbn Məsud: «Sən onlara nə dedin» deyə

Tirmizi 3094, Suyuti «Durrul Mənsur» 3/230, İbn Cərir 16631.
Müslim 2674.

soruşdu. Əbu Musa: «Sənin fikrini bilmədiyimə görə heç bir söz demədim» dedi. Məscidə gəldik. İbn Məsud – *radiyallahu anhu* – o, cəmaatdan birinə yaxınlaşdı və: «Sizin halınız nədir?» deyə soruşdu. Onlar: «Bu daşlar vasitəsilə bizlər nə qədər zikr etdiyimizi sayırıq» dedilər. İbn Məsud: «Daha gözəl olardı ki, sizlər öz pis əməllərinizi sayasınız, o ki, qaldı sizin yaxşı əməllərinizə mən zəminəm ki, onların heç biri itməyəcəkdir. Vay sizin halınıza, ey Muhəmməd ümməti! Səhabələr sizlərin arasında olduğu vaxt nə tez sizlər uçuruma doğru getdiniz... Onlar: «Ey AbdurRahman! Biz yalnız xeyir istəyirdik!» dedilər. O: «Sizin kimi nə çox xeyir istəyənlər, lakin bu xeyirdən məhrumdurlar. Həqiqətən Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurmuşdu ki, insanlar vardır ki, onların oxuduqları Quran boğazlarından aşağı enməz. Allaha and olsun ki, bəlkə də sizlərin çoxu onlardansınız». Amr b. Salam deyir ki: «Həqiqətən də biz onların çoxunu Nəhrəvanda Xəvariclərin dəstəsində gördük» . İbnul Məcisun deyir ki, İmam Malikin belə dediyini dinlədim: «Hər kim İslamda gözəl görərək bir bidət ortaya çıxarsa, Muhəmməd – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in risalətinə qarşı xainlik etdiyini iddia etmiş olur. Çünki Uca Allah: **«Bu gün dininizi tamamlayıb mükəmməl etdim....»**. (*əl-Maidə* 3) deyə buyurdu. Bu baxımdan da o gün din olmayan heç bir şey bu gün də din olmaz» . Xuzeyfə b. Yəmən - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in səhabələrinin ibadət deyə etmədiyi heç bir şeyi siz də ibadət deyə etməyin. Çünki əvvəl gələn, sonra gələnə söyləyəcək bir söz buraxmamışdır. Ey Alimlər topluluğu! Allahdan qorxun. Sizdən əvvəlkilərin izlədiyi yolu tutun» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «İnsanlar əvvəlkilərin izlədikləri (yolu) izlədikcə doğru yolla getməyə davam edəcəklər» . Əbu Dərda - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Sən əvvəlkilərin izini (yolunu) izlədiyin müddətdə əsla azmazsan» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Sünnət əhli olan bir kimsəyə baxmaq, sünnətə dəvət edər, bidəti isə qadağan edər» . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Bizə Uca Allahın Kitabından və ya Allahın Elçisinin sünnəsi ilə bağlı bildiyimiz hər hansı bir məsələ haqqında soruşsanız biz onu sizə çatdırırıq. Lakin sizin sonradan uydurduğunuz şeylərə biz cavab

---

Darimi.

Şatibi «əl-İtisam».

İbn Batta «əl-İbanə».

əl-Lalə kai «Şərhu Usuli Etiqadi Əhli Sünnə vəl Cəmaat».

İbn Batta «əl-İbanə».

əl-Lalə kai «Şərhu Usuli Etiqadi Əhli Sünnə vəl Cəmaat».

vermirik» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah hər bidət sahibinin tövbəsini o, bidətini tərک edincəyə qədər pərdə ilə əngəlləmişdir» . Əbu İdris əl-Həvlani – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bir ümmət dində bir bidət ortaya çıxarsa mütləq Allah bu səbəbdən onlardan bir sünnəni götürər» . Ömər - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Rəy əhli (Kitab və Sünnəyə əsaslanmayaraq öz rəyləri ilə hökm edənlər) sünnəyə müxalif olanlardır. Hədisləri yadda saxlamaq onlara çətin gəlmişdir. Onlar hədisləri tərک etdiklərinə görə onları yadda saxlaya bilməmişlər. Bunun nəticəsində öz fikirlərinə əsaslanaraq öz ağıllarına uyğun söz söyləmişlər. Bununla da həm özləri azmışlar həm də başqalarını azdırmışlar» . İbn Məsud, Ubey b. Kəb - *radiyallahu anhum* – deyirlər ki: «Sünnədə iqtisad, bidətlərdə ictihad etməkdən xeyirlidir (yəni: az da olsa sünnə ilə əməl etmək çox bidətlə əməl etməkdən xeyirlidir) . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Siz (sünnəyə) tabe olun. Bidət ortaya çıxarmağa çalışmayın. Çünki sünnə sizə kifayət edər, bidətə ehtiyac yoxdur» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Bir il keçməmiş insanlar bidəti ortaya çıxarmağa və sünnəni məhvi etməyə başladılar. Nəhayət bidətlər yayılmağa, sünnə isə tərک olunmağa başladı» . Ummu Dərda - *radiyallahu anha* – deyir ki, bir gün Əbu Dərda - *radiyallahu anhu* – qəzəbli halda mənim yanına daxil oldu. Mən: «Sənə nə olub ki, belə qəzəblisən?» dedim. O: «Allaha and olsun ki, mən bilmirəm bu insanlarda cəmaat namazına yığılmaqdan başqa Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən nə qalıb» . Abdullah deyir ki: «Sünnət üzərə olub az əməl etmək, bidət üzərə olub çox əməl etməkdən daha xeyirlidir» . Zuhri – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Sünnətə sınımsız sarılmaq qurtuluşdur» . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Sonradan ortaya çıxan bidətlərdən özünüzü qoruyunuz. Çünki din qəlbədən heç bir zaman bir dəfəyə silinməz. Lakin şeytan sizlər üçün qəlbədən imanı büsbütün silənə qədər bidətlər ortaya qoyar». İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Bidət əhli olanlarla oturub qalxma, çünki

---

Darimi 1/46.

əl-Albani «Səhih Tərgib və Tərhib» 1/26 hədis 52.

İbn Vaddah «əl-Bidə» səh 36.

İbn Batta «Şərhu əl-İbanə» səh 121, İbn Həcər «Fəthul Bəri» 13/289, Lələkai 1/123.

Darimi 1/72, əl-Bəğavi «Şərhu Sünnə» 1/208, Həkim «Mustədrək» 1/103.

Darimi 1/69.

İbn Vaddah «əl-Bidə» səh 38.

Buxari.

Lələkai «Şərhu Usuli Etiqadi Əhli Sünnə vəl Cəmaat» 1/55.

Lələkai «Şərhu Usuli Etiqadi Əhli Sünnə vəl Cəmaat» 1/56.

onlarla oturub qalxmaq qəbləri xəstə edər» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Hər bir bidət sapıqlıqdır. İstərsə insanlar onu gözəl görsünlər» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bidət etsə və ya bidətçini gizlətsə onu Allah, mələkləri və bütün insanlar lənətləyəcəklər» . Abdullah b. Ömər - *radiyallahu anhu* – ya bir məsələ haqqında sual verib sonra da atan (Ömər) bunu qadağan etmişdir deyən bir kimsəyə belə cavab vermişdir: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in əmrinə uymaq daha uyğundur, yoxsa atamın əmrinə?» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – sünnətə qarşı ona təməttü həccə haqqında soruşana demişdir: «Belə getsə çox keçməz ki, səmadan üzərinizə daşlar yağar. Mən sizə deyirəm ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – belə buyurdu deyirəm, sizlər də mənə Əbu Bəkr və Ömər belə dedilər, deyirsiniz» . Abdullah b. Məsud - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Cəmaat haqqa uyğun olandır. Tək də olsan haqqa uyğun hərəkət edirsən. Bil ki, cəmaat sənsən» . Qudayf b. əl-Hərisdən - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir qövm bir bidət ortaya çıxarsa mütləq sünnədən bir o, qədəri yox olar» . Şeyx əl-Albani – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «İslam dövlətini qəlbinizdə qurun ki, sizin üçün o. yer üzündə də qurulsun». İmam Şafii – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Mən hədis əhlindən bir kimsəni gördümmü sanki Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in səhabələrindən birini görür kimi oluram» . Amr b. Qeys əl-Mulai – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Əgər sən bir gəncin əvvəldən (ilk yetişdiyi andan etibarən) Əhli Sünnə vəl Cəmaatla birlikdə yetişdiyini görsən bir ki, ondan (xeyri şeylər) uma bilərsən. Əgər bidət əhli ilə birlikdə olduğunu görsən ondan ümüdünü kəs. Çünki gənc adam birinci dəfə necə yetişərsə o cür də olacaq» . Başqa bir yerdə: «Cavan yetişir. Əgər elm əhli ilə oturub durmağı seçirsə, qurtulması ehtimalı böyükdür. Əgər başqalarına meyl edəcəksə, həlak olma ehtimalı böyükdür» . Abdullah b. Mubarək – *rahmətullahi aleyhi* –

Lələkai «Şərhu Usulu Etiqad Əhli Sünnəti vəl Cəmaat».

Lələkai «Şərhu Usulu Etiqad Əhli Sünnəti vəl Cəmaat».

Buxari 4/73, Müslim 1371.

İbn Qeyyim «Zədul Məad».

AbdurRazzaq «Musənnəf».

Lələkai «Şərhu Usuli Etiqadi Əhli Sünnə vəl Cəmaat» 1/108-109.

Əhməd «Musnəd» 4/105, Süyuti «Cəmius Səğir» 2/480 № 7790, əl-Albani «Daifu Cəmius Səğir» 5/78 № 4985 - zəif. Lakin Həsən b. Atiyyədən gələn rəvayət isə səhihdir əl-Albani «Mişkətul Məsəbih» 1/66.

Xatib «Şərəfu Əshəbu Hədis».

Lələkai «Şərhu Usuli Etiqadi Əhli Sünnə vəl Cəmaat», İbn Batta «Şərhu əl-İbanə».

İbn Batta «Şərhu əl-İbanə» 1/206.

deyir ki: «Güvənib dayandığın əsər (əvvəlkilərin yolu) olsun» . Muafa b. İmran – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «İnsanı öləndən sonra tərif et. Çünki ölənə qədər onun sünnə və ya bidət üzərə öləcəyi bilinməz» . Meymun b. Mihran – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «İslamdan başqa adlandırılan hər bir addan çəkin» . Əbu Bəkr əl-Əyyaş – *rahmətullahi aleyhi* – dən sünnə əhli kimdir? deyər soruşduqda o, dedi: «Nəfsin müxtəlif istəklərindən bəhs ediləndə onların heç birinə tərəfdər olmayandır» . Həssən b. Atiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Cəbrail Allah Elçisinə – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə Qurani gətirdiyi kimi sünnəni də gətirdi» . Fudeyl b. İyad – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Gördüyüm bütün xeyirli insanlar sünnəyə bağlı kimsələr idilər və bidət sahiblərindən uzaq qalmağı əmr edirdilər» . İmam Şafii – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Sünnətə müxalif olaraq haqqında söz söylədiyim nə qədər məsələ varsa mən ondan həyatımda olsun, ölümümdən sonra olsun vaz keçirəm» . Rabi b. Süleyman deyir ki: «İmam Şafii bir gün bir hədis rəvayət etdi. Bir nəfər: «Ey Abdullahın atası! Sən bunu qəbul edirsən?» deyincə Şafii: «Mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən gələn səhih bir hədis rəvayət edib və onu qəbul etməmiş olsam siz şahid olun ki, mən ağılımı başımdan itirmişəm» . Fudeyl b. İyad – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bidət sahibi olan bir kimsəyə dinə aid olan məsələlərdə heç vaxt güvənmə. İşlərində onunla istişarə (məşvərət) etmə. Onun yanında oturma. Bidət sahibi olan kimsənin yanına oturan bir kimsənin qəlbini Uca Allah kor edər» . Abdullah b. Mubarək – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Allahım bidət əhlindən olan bir kimsənin mənə bir yaxşılıq etməsindən və sonda mənim qəlbimin ona sevgi bəsləməsinə imkan vermə» . Sufyan əs-Sovri – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Hər kim bir kimsənin bidət sahibi olduğunu bildiyi halda o kimsəyə qulaq verib (onu dinləyərsə) Allahın onu qoruması üzərindən qalxar və öz halına buraxılar» . İmam Malik – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bu ümmətin başı nə ilə islah olunmuşsa, bu ümmətin sonu da ancaq onunla islah

---

Beyhəqi «Sünənul Kubra».

Lələkai «Şərhu Usuli Etiqadi Əhli Sünnə vəl Cəmaat».

İbn Batta «Şərhu əl-İbanə» səh 137.

Lələkai 1/60,65.

İbn Batta «Şərhu əl-İbanə» səh 128, İbn Teymiyyə «Məcmuə əl-Fətava» 3/366.

İbn Batta «Şərhu əl-İbanə» səh 153.

Xatib «əl-Fakibu vəl Mutefakkib».

İbn Batta «əl-İbanə».

Lələkai «Şərhu Usulu Etiqad Əhli Sünnəti vəl Cəmaat».

Lələkai «Şərhu Usulu Etiqad Əhli Sünnəti vəl Cəmaat».

İbn Vaddah «əl-Bidə».

olunur (düzəlidir). O gün din olmayan heç bir şey bu gün də din olmaz» . İmam əl-Əvzai – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bidət sahibi olan bir kimsənin mübahisə etməsinə imkan verməyin. O vaxtı fitnəsi səbəbiylə qəlbinizə şübhə düşər» . Məlik b. Ənəs – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bidət əhli kimsə ilə nigahlanmaz, bidət əhli kimsəyə qız verilməz və onlara salam verilməz» . İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bizə görə sünnətin əsasları Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in səhabələrinin izlədiyi yola sarılmaq, onlara uymaq və bidətləri tərک etməkdir. Çünki hər bir bidət yol azmaqdır» . Qazı Şureyh – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Sünnə sizin qiyasınızdan da əvvəldir. Elə isə Sünnəyə tabe ol, bidətçi olma» . İmam Məlik – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bidətlərdən çəkinin». Bidət nədir? Deyə soruşulduqda. O: «Bidətçilər Allahın isimləri, sifətləri, kəlamı, elmi və qüdrəti haqqında danışıb duran, səhabələrin və gözəl bir şəkildə onlara tabe olanların susduqları (mövzuda) yerdə susmayan kimsələrdir» . İmam Əhməd b. Sinan əl-Kattan – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Dünyada nə qədər bidətçi varsa mütləq hədis əhlinə ağız əyər. Çünki adam bidət ortaya qoydumu qəlbindən hədisin ləzzəti sökülüb alınır» . Fudayl b. İyad – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Hidayət yollarına uy. O yolu izləyənlərin azlığının sənə zərəri yox. Əyri yollardan isə çəkin. Həlak olanların çoxluğuna da aldanma» . Sələflər deyirlər ki: “Bağlılığın şəxslərə deyil, dinə olsun. Çünki haqq qalandır, şəxslər isə gedəndir. Haqqı bill, haqq əhli də bilərsən”. Həsənu Bəsri – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bir kimsə əgər ilk gedənlərə (sələfə) yetişənlərdən olsaydı və sonra bu gün dirilmiş olsaydı İslamdan tanıdıq bir şey görməzdi. Bu namaz müstəsna» . İbn Sirin – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Həm bir bidəti qəbul edib, həm də bir sünnəyə əməl edən heç kimsə ola bilməz» .

FASIQLİK NƏDİR?

Fasiqlik – «Həqiqətən münafıqlar fasiqlərdir!». (ət-Tövbə 67). Allah Lut – *aleyhissəlam* – in qövmü haqqında buyurur: ***«Həqiqətən onlar pis,***

Kadi İyad «əş-Şifa» 2/88.

İbn Vaddah «əl-Bidət».

İmam Məlik «Mudəvvənətul Kubra».

Lələkai «Şərhu Usuli Etiqadi Əhli Sünnə vəl Cəmaat».

Darimi 1/66, əl-Bəğavi «Şərhu Sünnə» 1/126.

Bəğavi «Şəhu Sunnə» 1/217.

Nəvəvi «ət-Təzkirə».

Şatibi «əl-İtisam».

İbn Vaddah «əl-Bidau vən Nəbiyyu».

Darimi 1/69, İbn Batta «Şərhu əl-İbanə» səh 133.

*fasiq bir tayfa idilər». (əl-Ənbiya 74). Allah ismətli qadınlara böhtan atanlar haqqında: «Onlar sözsüz ki, əsl fasiqlərdir». (ən-Nur 4). «Ey iman gətirənlər! Əgər bir fasiq sizə pis bir xəbər gətirsə, dərhal onun doğruluğunu yoxlayın, yoxsa bilmədən bir qövmə pislik edər, sonra da etdiyinizə peşman olarsınız!»). (əl-Hucurat 6). Fısq – bir şeyin və ya bir məqsədin kənarına çıxmaq deməkdir. Fısq itaətdən çıxmaq deməkdir. Fısq – Fucur (əxlaqsızlıq, günahkarlıq) mənasına da gəlir . **İstilahə Mənası** – Üsyan, Allahın əmrini tərək etmək, Ona itaətdən çıxmaq, haqq yoldan ayrılmaq deməkdir. Fasiq kimsə üsyan edən və dinin sərhədlərini aşan kimsə deməkdir. Rəbbinə itaətdən çıxdı mənasında olan – **Fəsəka Ən Əmri Rəbbihi** – deyilir. Fısq küfrdən daha geniş mənanı əhatə edir. Çünki bu kəlimə küfrü və onun altında böyük və kiçik bütün günahları əhatə edir. İki qismdir.*

1. Böyük Fısq - Sahibini İslamdan çıxarır. İmanı tamamən yox edir. Tövbə etmədən ölürsə əbədi Cəhənnəmdə qalır. Qiyamət günü şəfaətçilərin şəfaəti ona fayda verməz. Böyük Küfrü və böyük şirki əhatə edir. «**Onlar Allahu, Onun Peyğəmbərini dandılar və fasiq olaraq öldülər**». (ət-Tövbə 84). «**Bundan sonra küfr edənlər şübhəsiz ki, əsil fasiqlərdir!**». (ən-Nur 55).

2. Kiçik Fısq - Bu da kiçik küfrü və kiçik şirki əhatə edir. İslamdan çıxarmayan, imanı silməyən bir günahdır. «**Ey iman gətirənlər! Əgər bir fasiq sizə pis bir xəbər gətirsə dərhal onun doğruluğunu yoxlayın. Yoxsa bilmədən bir qövmə pislik edər, sonra da etdiyinizə peşman olarsınız**». (əl-Hucurat 6).

Asilərlə Necə Rəftar Olunur? – İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – kəsmək, əlaqə kəsmək haqqında deyir ki: «Həcrin – növləri və əhkamları vardır. Bu da insanların müxtəlifliyinə görə fərqlənir. Onların hallarına və ölkələrinə görə də fərqlənir. Həmçinin bidətçi ilə əlaqələri kəsmək də ölkələrə və hallara görə fərqlənir». Həcrdə əsas məqsəd islah olmalıdır. Əlaqəni kəsmək o kimsəni düzəldir və islah edir. Bir kimsə namaz qılmır və sən ondan əlaqələri kəsirsən. Bununla ona qarşı şeytana yardımçı olmuş olursan. Çünki səndən sonra onu düz yola yönəldən birisi olmur. Günah etdiyi zaman ondan uzaqlaş. Lakin günahından sonra ona yaxınlaşaraq onu nəsihət et. Böyük günah etsələrdə belə əgər müsəlmandırsa ona qarşı pis rəftar olunmur. Nə qədər günahkar olsada onun qəlbi xeyrdən xali deyildir. Nə qədər ki, o müsəlmandır. Görürsən ki, günah etdikdə nəfsi onu qınayır. Müsəlman olduğuna görə o, günahı etiraf edir. Nəfsində o günaha qarşı nifrət vardır. Buna görə də bəndəyə

caiz deyildir ki, asini dəvət etdikdə özünü ondan üstün görsün. Asiyə baxdıqda iki baxışla baxmaq lazımdır. 1. Rəhmət baxışı. Çünki bundan öncə sən də onun kimi idin. Əgər Allah sənə rəhm etməsəydi. Asiyə şeytanın qulu olduğuna görə ona rəhm etmək. **«Ey Adəm övladı! Məgər Mən sizə: Şeytana ibadət etməyin, o sizin açıq düşmənidir – deyə buyurmadımı?»**. (Yəsin 60). Şeytana ibadət etdiyi üçün onu özünə qul etmişdir. Onun düşdüyü bu hala görə pis olursan. 2. Şəri bir baxışdır ki, əmr və qadağa tərəfdən ona baxırsan və ona əmrləri yerinə yetirib. qadağalardan çəkinməyi tövsiyə edirsən. Yenə də sən onu dəvət etdikdə bu iki baxışla onu dəvət etməlisən . Ona yuxarıdan aşağıya baxdığın kimi baxmamalısan. Çünki sən onu dəvət etsən ola bilər ki, o səndən də əfzəl insan olsun. Bu iki baxış dəvətdə mühümdür. Çünki insan rəhmət tərəfdən baxdıqda onda saleh əmələ dəvət yaradır. Rəhm etdiyinə görə onu dəvət edir və şəriət tərəfdən baxdıqda isə onun dəvətində tarazlıq yaranır. Əgər tək rəhmət tərəfdən baxsan görərsən ki, asi ilə itaətkarı bərabər edir, ona rəhm etdiyinə görə onunla bərabər oturur və durur (günah etdiyi zaman). Bu da onun əmr və qadağalara müxalif olduğuna görədir. Mütələqqir ki, bu iki baxışla baxılsın.

GÜNAHLARIN ŞƏRİ CƏZALARI

Əgər bu günahlar və onların zərərləri səni qəlbində qorxu yaratmadısa və səni günahlardan çəkəndirmədisə onda sən Allah və Rəsulunun bu günahlar üçün təyin etdiyi şəri cəzalara hazır ol! O cəzalar ki, Allah və Rəsulu onu cinayətkara təyin etmişlər. Necə ki, üç dirhəm məbləğində oğurlamaqla oğrunun əlinin kəsilməsi, quldurluq edənə isə həm əl, həm də ayağının çarpazvari kəsilməsi, namuslu birisinə iftira atan (böhtançıya) və bir də içki içənə qamçı vurulması, evli olaraq zina edən kimsəyə daşqalaq, evli olmayan birisinə isə yüz qamçı və bir il də yaşadığı yerdən sürgün edilməsi, məhrəmi olan birisi ilə yaxınlıq edən və ya fərz namazları tərk edən və bir də küfr kəliməsini söyləyənin başının bədənindən ayrılması, Lut qövminin əməlini edən və ya etdirənin, bir də heyvanlarla yaxınlıq edən və yaxınlıq edilən heyvanın öldürülməsi kimi şəri cəzalar vardır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in cəmaatla namaza qatılmayanların evlərini yandırmağı arzulaması kimi daha başqa Allahın günahkarlar üçün qoyduğu cəzalar vardır.

Allah öz hikməti ilə bu cinayətlərə uyğun cəza tətbiq etmişdir. Əgər fitrətdə o günahı etməyə çağıran bir duyğu hissi varsa bunun məfşədəsi və o duyğunun gücünə görə bir cəza qoyulmuşdur. Buna görə də zina insan fitrətinin ən güclü duyğularından olduğu üçün cəzası da ən şiddətli bir şəkildə daşqalaq edilərək öldürülməsidir. Onun ən yüngül cəzası belə

sürgünlə bərabər qamçılanmaqdır. Lut qövminün əməlini edənin cəzası öldürülməkdir. Oğurluğun məfsədəsi, yol açdığı zərəri böyük olduğu üçün onun cəzası əl kəsməkdir. Allahın qulu hansı əza ilə günahı etmişsə o, da kəsilir. Eyni zamanda quldurun yol kəsmə əzaları əl və ayağı olduğu üçün onlar da kəsilir. Həmçinin böhtaçıların (iftira atanların) da dili kəsilir. Çünki bunun məfsədəsi cinayətin məfsədəsindən böyükdür. Buna görə də ona qamçı ilə bütün bədəninin ağrıdılması tətbiq edilmişdir.

Sual - Bir kimsə sual olaraq deyə bilər ki, insan hansı bədən orqanı ilə cinayət etsə o orqan da kəsilməlidir. Bəs nə üçün zinada əsas orqan kəsilir?

Cavab – Xeyr, bir neçə tərəfdən bu olmaz: **Birinci** – Cinsi orqanın kəsilməsi açdığı zərər günahın cəzasından daha çox olmasıdır. Çünki bu halda nəslin kəsilməsinə və yox olmasına yol açır. **İkinci** – Cinsi orqan açıqda olmayan gizli bir əzadır. Hədlərdə isə qəsd odur ki, insanlar bunu görərək bu işdən əl çəksinlər. Məs: Birinin əlinin kəsik olduğunu gördükdə insanlar atıq bu işdən əl çəkərək ibrət alırlar. Lakin fərc (cinsi orqan) örtülü olduğu üçün bu belə deyildir. **Üçüncü** - Həmçinin əgər insanın bir əli kəsilsə digəri qalır. Fərc isə belə deyildir. **Dördüncü** - Zinanın ləzzəti bütün bədəni əhatə edir. Buna görə də cəzanın da bütün bədəni əhatə edəcək şəkildə olması labüddür.

Allah bu cəzaları tam uyğun şəkildə ağla müvafiq şəkildə və məsləhətə uyğun şəkildə gəlmişdir. Məqsəd budur: Günahların nəticəsinə verilən dini və qədəri cəzalar günahın yol açdığı məfsədəyə görə olur. Günahların üzərində həm şəri, həm də qədəri cəzalar olur. Bəzən Allah hər iki növdən olan (şəri və qədəri) cəzanı bir qula verə bilər. Bəzən də tövbə edən və özünü islah edəndən bunu qaldıra bilər.

GÜNAHLARIN ŞƏRİ VƏ QƏDƏRİ CƏZALARI

Günahların cəzaları iki qismdir: Şəri və Qədəri. Şəri cəza verilsə qədəri cəza qaldırılır və ya yüngülləşdirilər. Allah heç vaxt həm şəri, həm də qədəri cəzanı bir şəxsə cəm etmir. O vaxt cəm ola bilər ki, günahın vacib etdiyi ondan qalxmazsa və ya onun xəstəliyinin itməsində şəri cəza kifayət etməzsə. Əgər şəri cəzalar tətbiq olunmazsa yerini qədəri cəzalar tutar. Bəzən də qədəri cəzalar şəri cəzalardan daha şiddətli, bəzən də xəfif olur bu da ümumdür. Şəri cəzalar xüsusidir. Şübhəsiz ki, Allah şəriət tərəfdən yalnız o cinayəti edəni və ya ona səbəb olanı cəzalandırır. Xuzeymə b. Sabit - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər –

sallallahu aleyhi və səlləm – buyurdu: «Kim bir günah edər və o günah üçün ona hədd cəzası təyin edilərsə bu o kimsə üçün bir kəffarə olar» .

Qədəri cəzalar isə həm ümumi, həm də xüsusi olur. Əgər günah gizli edilərsə və heç kəs ondan xəbər tutmazsa onun zərəri yalnız sahibinə toxunur. Əgər günah açıq-aşkar edilərsə günahın zərəri həm özünə toxunur, həm də başqalarına. Əgər insanlar münkəri görüb insanları ondan çəkəndirməzlərsə onları Allahın əzabının bürüməsi yaxın olar.

Yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi Allah şəri cəzaları günahın yol açdığı zərəərə və insan təbiətinin günaha meyl etməsinə görə tətbiq etmişdir. Allah bu cəzaları üç növə ayırır: **1.** Öldürmək. **2.** Əl kəsmək. **3.** Qamçılanmaq.

Öldürmə cəzasını küfrdə və həmçinin də küfrə yaxın olan zina və Lut qövminin əməlinə qoymuşdur. Çünkü küfr dinləri, zina və Lut qövminin əməli isə insanları pozar. İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Mən insan öldürməkdən sonra zinadan daha böyük bir günah bilmirəm». Abdullah - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən Allah qatında hansı günahın böyük olması haqda soruşdum? O: «Səni yaratmış olduğu halda Allaha şərik qoşmaqdır» deyə buyurdu. Sonra hansıdır? O: «Sənin yeməyinə şərik olmasın deyə öz uşağını öldürməkdir» deyə buyurdu. Sonra hansıdır? O: «Qonşunun xanımı ilə zina etməkdir» deyə buyurdu və Allah bu ayələri nazil etdi: ***Onlar Allahla yanaşı başqa bir tanrıya ibadət etməz, Allahın haram buyurduğu cana nahaq yerə qəsd etməzlər, zina etməzlər. Hər kəs bunu etsə cəzasını çəkər.*** (*əl-Furqan 68*) . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – sual verənin sualına uyğun olsun deyə günahların ən çirkin olanlarını zikr etmişdir. Çünkü o, günahın ən böyüyündən soruşmuş Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – də günah növlərinin ən böyüyündən başlayaraq sadalamağa başlamışdır.

Çünkü günahın ən böyüyü Allaha şərik qoşmaqdır. Öldürməyin ən böyüyü isə yeməkdə və içməkdə sənə şərik olur qorxusuyla adamın öz uşağını öldürməsidir. Zinanın ən böyüyü isə adamın öz qonşusunun xanımıyla zina etməsidir. Zinanın cəzası böyüyür onun pozduğu haqlara görə. Nə qədər çox haqlar pozularsa günah da bir o qədər böyüyər. Əri olan qadınla zina etmək, əri olmayan qadınla zina etməkdən böyükdür, əgər zina edilən qadın qonşu olarsa bunun günahı əvvəlkindən daha da böyükdür. Çünki burada namusa toxunmaq, ərin haqlarını tapdalamaq, qonşuya əziyyət vermək və s. günahlar cəm olunmuşdur. Peyğəmbər –

əl-Albani «Səhihul Cəmius Səğir» 5/245, H. 5915.
Müslim 86.

sallallahu aleyhi və səlləm – buyurdu: «Qonşusu şərinədən əmin olmayan kimsə Cənnətə girməz» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir kimsənin on qadınla zina etməsi onun üçün qonşusunun qadını ilə zina etməkdən daha xəfifdir...» . Əgər qonşu qardaş olarsa və ya qohum olarsa onun günahı qat-qat artar çünki burada qohumluq əlaqələrinin pozulması da vardır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «(Naməhrəm) qadınların yanına girməkdən çəkinin». Ənsarlardan biri: «Ya Rəsulullah! Əgər bu kimsə (qadının) ərinin yaxın qohumu olsa necə?» deyər soruşdu. Peyğəmbər: «Yaxın qohum – bu ölümdür» deyər buyurdu . Əgər qonşu namaz, elm öyrənmək və cihad kimi Allaha itaətdən dolayı evində deyilsə bunun günahı daha da artır. Əgər zina edən qoca olarsa bunun günahı daha da böyükdür. Əgər bu zina haram ayların birində və ya haram bir bölgədə (Məkkə, Mədinədə) və namaz vaxtları kimi duaların qəbul edildiyi Allah qatında dəyərli bir vaxtda olarsa günah daha da artar. Günahların zərərələrini, günah və əzabdakı dərəcələrini buna görə ölç. Kömək istənilən Allahdır.

ƏL KƏSMƏK CƏZASI

Allah əl kəsmək cəzasını malların qorunmasına qarşılıq qoymuşdur. Çünki oğrudan qorunmaq mümkün deyildir. Çünki oğru hasarları aşaraq, divarları dırmaşaraq evlərə girər və malları oğurlayar. O, sən bilmədən də evinə girən pişik və oılan kimidir. Buna görə də oğurluğun cəzası öldürülmək həddinə qədər çatmayan və şallaqlanmaq ilə də bu cəzanı ortadan qaldırmaq mümkün olmadığı üçün ən gözəl yolu cinayəti etdiyi əzanın kəsilməsidir.

Allahın təyin etdiyi şəri cəzalar bu üç şey üzərində dövr etdiyi kimi: **1.** Öldürmək. **2.** Kəsmək. **3.** Qamçılamaq. *Kəffarələr* - də **3**-dür. **1.** Qul azad etmək. **2.** Yedirdib-içirtmək. **3.** Oruc.

GÜNAHLAR VƏ ONLARA VERİLƏN CƏZALAR

Allah günahları üç qismə ayırmışdır: *Birinci* – Günahlar üçün hədd cəzası qoyulmuşdur. Bu növ günahlar üçün hədd cəzası kifayət etmiş, kəffarələr isə qoyulmamışdır. Daş-qalaq, əl kəsmək, qamçılanmaq və s. *İkinci* – Günahlar üçün hədd cəzası qoyulmamış, kəffarə cəzası qoyulmuşdur. Ramazanda gündüz xanımı ilə yaxınlıq etmək, həcc ehramında kişinin xanımı ilə yaxınlıq etməsi, zihar etmək, xəta edərək (qəsdli olmadan) adam öldürmək, andı pozmaq və s. *Üçüncü* – Bu

---

Buxari «Ədəbul Mufrad» 121.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 103.

Buxari 5232, Müslim 2172.

günahlara nə hədd cəzası, nə də kəffarələr qoyulmuşdur. Bunlarda iki qismdir: **Birinci** - O şeylər ki, insanın nəfsi (fitrət) tərəfdən onlara meyl olmur. Qan içmək, bövl içmək və s. **İkinci** - Bu əməlin məfsədəsi həddə qədər çatmır. İki dirhəmlik mal oğurlanarsa onun cəzası əl kəsilməyə çatmır. Zinaya görə daş-qalaq vardır. Lakin baxmağa, öpmək, toxunmaq və s. görə heç bir hədd yoxdur.

KƏFFARƏ CƏZASININ TƏYİN EDİLDİYİ YERLƏR

Kəffarələr üç günaha görə buyurulmuşdur: **Birinci** - Əsli halaldır, lakin müəyyən vaxtlarda qadağan edilən bir şeyi qadağan vaxtı etmək: Məs: Həcc ehramına girən kimsənin və oruclu bir kimsənin xanımı ilə yaxınlıq etməsi, heyizli və ya nifaslı xanımı ilə yaxınlıq etməsi. Əsli halaldır, lakin müəyyən vaxtlarda qadağa gəlmişdir. Bir kimsənin xanımı ilə arxa dəlikdən yaxınlıq etməsi belə deyildir. Çünki bu heç bir zaman halal olmayıb. Buna görə də bəzi fəqihlərin arxa dəlikdən yaxınlıq etməyi heyz və nifasa qiyas edərək ona da kəffarə verilməsini söyləmələri doğru deyildir. Arxa dəlikdən yaxınlıq homoseksualizm və içki içmək kimi heç bir vaxt halal olmayan bir əməldir. **İkinci** – Allaha nəzir demək, Allahın adından and içmək və ya Allah üçün bir şeyi özünə haram edib sonra da onu halal etmək istəyən kimsə. Allah bunlar üçün kəffarələr təyin etmişdir. Bəzi fəqihlər qeyd edirlər ki, andın pozulmasına təyin edilmiş kəffarə yalnız Allahın adına olan hörmətsizliyə görə günahı ortadan qaldırsın deyərək təyin edilmişdir. Çünki andı pozmaq bəzən vacib, bəzən müstəhəb də olur. Kəffarə isə bağladığı əhdə görədir. **Üçüncü** – Bu da meydana gələn bəzi xətalara, etdiyi əskiklikləri düzəltmək üçün kəffarə vardır. Məs: Xətadan adam öldürmək, ehramda ov ovlamaq və s.

HƏDD, TƏZİR VƏ KƏFFARƏ CƏZALARI BİR YERDƏ OLA BİLƏRMİ?

Bir günahın həm hədd, həm təzir cəzası ola bilməz. Əgər o günah üçün hədd cəzası qoyulmuşsa bu kifayətdir. Hədd cəzası yoxdursa təzir cəzası ilə kifayətlənirlər. Hədd ilə təzir cəzası bir yerdə olmaz. Əksinə hədd cəzası olan hər bir günahın kəffarəsi, kəffarəsi olan günahın isə hədd cəzası yoxdur.

Hədd cəzası olmayan bir günahda təzir və kəffarə cəzası birlikdə ola bilərmə? Burada iki rəy vardır: Ehramlı və oruclu bir kimsənin xanımı ilə yaxınlıq etməsi və heyizli xanımı ilə yaxınlıq etməsi halında kəffarə lazımdır desək, bəziləri – təzir də lazımdır. Çünki bu əməli edərək

qadağanı etmişdir. Bəziləri də: Kəffarə ilə kifayətlənməlidir, təzir olmaz demişlər.

QƏDƏRİ CƏZALAR

Qədəri cəzalar iki növdür: **Birinci** – Qəlb və bədənə verilən cəzalar. **İkinci** – Bədənə və mallara verilən cəzalar.

Qəlblərə verilən qədəri cəzalar iki növdür: **Birinci** – Qəlbə vurulan ağrılar. **İkinci** - İnsanın qəlbinə həyat verən maddələrin, vasitələrin qəlbindən kəsilməsi. Əgər o maddələr qəlbədən kəsilsə onda onun ziddi orada hasil olar. Qəlblərin cəzalarından ən şiddətli olanıdır. Bədən cəzalarının əslisi də bunlardandır. Bu cəzalar güclənər, gücləndikcə də artar. Hətta qəlbədən çıxaraq bədənə keçər. Bədənin ağrısı qəlbə keçdiyi kimi qəlbənin də ağrısı bədənə keçir. Can bədəndən ayrıldıqda hökm ona bağlanır. Qəlbənin cəzası da o zaman ortaya çıxar və aşkar olar. Qəbr əzabı deyilən də budur. Bu əzabın qəbirdəki halı, bu dünyada olan bədənlərin əzabı kimidir.

Bədənlərə Verilən Qədəri Cəzalar – İki qismdir: **Birinci** – Bir qismi dünyada, bir qismi də axirətdədir. Bu cəzaların şiddətliyi və davamlığı günahların yol açdığı zərərlərə və günahlara verilən cəzaların şiddəti və xəfifliyinə görədir. Dünya və Axirətdə elə bir şəxər yoxdur ki, onun əsası günahlar olmasın. Şəxər bütün bu şeylərin adıdır. Bunun da əsası nəfsin və əməllərin pisliliyindən əmələ gəlir. Bu iki əsasdır ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – öz Xutbətul Hacə duasının əvvəlində bunlardan Allaha sığınardı: «Həmd ancaq Allahdır, Ona həmd edir, Ondan yardım və məğfirət diləyirik. Nəfslərimizin şərinədən və pis əməllərimizdən Allaha sığınırıq».

Əməllərin pisliliyi nəfslərin şərinəndir. Elə isə şərin hamısı nəfsin şərinə qayıtmaqda, ondan qaynaqlanmaqdadır. Əməllərin pisliliyi də onun qolları və şöbələridir. Əməllərin pisliliyi **Seyyiəti Əməlinə** - deyildikdə nə qəsd olunur? Bu ifadədə ixtilaf edilmişdir. Bunun mənası əməllərimizdən qaynaqlanan pisliliklər? Bəziləri də demişlər: Əməllərin pis olan cəzalarından Allaha sığınırıq mənasındadır. O zaman bunun açıqlanması: Bizlərə pislilikləri toxunacaq əməllərimizin cəzalarından Allaha sığınırıq. Allaha sığınmaq bütün pisliliklərdən olur. Çünki nəfslərin şərləri əməllərin də pis olmasını vacib edir. Əməllərin pis olması da pis cəzaları vacib edir.

Mələklərin möminlər üçün etmiş olduqları duaların birində: **«Onları pisliliklərdən qoru. Hər kimi o gün pisliliklərdən qorusaq həqiqətən ona mərhəmət edilmişdir»**. (*əl-Gəfir 9*). Bu dua əməllərin pisliliklərindən və sahibinə pisliliyi dəyə biləcək cəzalarından qorunma istəyini özündə əhatə etmişdir. Çünki Allah nə zaman onları pis əməllərdən qorudusa pis

cəzalardan da qorumuş deməkdir. Belə bir sual çıxır: Mələklər Allahdan möminləri Cəhənnəm əzabından qorumasını istəmişlər? Bu da pis cəzalardan qorunmaq deməkdir. Bundan da məqsəd qorumasını istədikləri pislik, pis əməllər olduğunu göstərir. Bu mələklərin istədikləri Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in Allaha sığındığı şeylərin oxşarıdır. O əməllər isə pisliklərdir.

Pisliklərdən qorunmaq iki növdür: **Birinci** - Onu etməkdən qorunmaq. **İkinci** - İnsan o pis əməlin cəzasından qorunmalıdır. Onu bağışlayaraq günahlarının cəzasını ona verməkdən qorumaqdır. Beləcə o günahdan ötrü qul cəzalandırılmamış olur. Beləcə ayə hər iki istəyi də əhatə etmiş olur.

Çünkü O, rəhməti geniş olandır. Hər şeyi rəhməti ilə əhatə etmiş, əhatə etmədiyi kimsədən daha bədbəxt heç bir kimsə də yoxdur. Sonra mələklər Allahdan tövbə edərək yoluna uyanların bağışlanmasını istədilər. Onun yolu isə: Onu tanımaq, sevmək, əmr etdiklərində Ona itaət etmək, xoşlamadıklarını tərək etmək şəkildəki Allaha aparan yoldur. Beləcə Onun sevmədiyi şeylərdən tövbə edərək sevdiyi yola tabe olan tövbəkarları bağışlamasını istəmişlər. Sonra da onları Cəhənnəm əzabından qoruyub, onları və atalarını, nəsillərindən gələnləri və zövcələrindən mömin olanları, onlara vəd etmiş olduğu Ədn Cənnətinə salmasını istəmişlər. Allah hər nə qədər vədindən dönməzsə də lakin onlara bu vədi verdikdə bəzi səbəblərlə bərabər vəd vermişdir. O səbəblərdən: Mələklərin Allahdan rəhməti ilə onları Cənnətə salmasını istəmələri şəkildə olan dualarıdır. Onları Cənnətə salacaq əməllərdə müvəffəq etməsi və mələklərinə onların Cənnətə girmələri üçün dua etməsi də Onun rəhmətindəndir. Allah daha sonra mələklərin bu dualarından sonra belə dediklərini buyurur: Şühəsis ki, Əziz və Həkimсэн – yəni bunun qaynağı, səbəbi və qayəsi Sənsən. Qüdrətinin və Elminin kamilliyindən qaynaqlanır. Çünki İzzət qüdrətin kamilliyi, hikmət isə elmin kamilliyidir. Allah bu iki sifəti ilə dilədiyi hökmü verir, əmr edir, qadağa edir, savab və cəza verir. Elə isə bu iki sifət yaratma və əmr etmənin qaynağıdır.

Məqsəd budur: Pislik olan günahların cəzaları şəri və Qədəri olaraq iki qismə ayrılır. Bu cəzalar da qəlbə ya da bədəndə və ya hər ikisində ola bilər. Ölümdən sonra gələn Bərzəx aləmində də bir çox cəzalar vardır. Axirətdə ruhlar bədənə qaytarıldıqda da bir çox cəzalar vardır. Əlbəttə ki, günah cəzasız qalmaz. Fəqət qul cəhalətindən ötrü içində olduğu cəzanı hiss etməz. Çünki belə bir cəhalətdə olan kimsə ağırları hiss etməyən sərxoş, yatan və ya narkoz altında yatan kimsənin məsəlindədir. Nə zaman oyanarsa o zaman ağırları hiss edər. Günahların cəzalara yol açması atəşin yandırdığı kimi, zəhərin bədənə təsiri kimi, mikrobların xəstəliyə yol

açması kimidir. Bəzən günahın zərəri həmin anda gələ bilər, bəzən də az və ya çox gecikə bilər. Necə ki, xəstəlik bəzən o dəqiqə təsir edir, bəzən də bədəndə qalaraq sonra təsirini bildirir. Bu da qulun yanıdığı məqamlardan biridir. İnsan günah iş görür və onun cəzasını günahın ardınca görmür. O işə bilmir ki, günah yavaş-yavaş onda öz işini görəcəkdir. Zəhərin bədənə təsiri kimi günah da onun bədənini yavaş-yavaş zəhərləyir. Əgər insan bu günahların qarşısını dərmanlarla və pəhriz saxlamaqla alarsa nə gözəl, əksi təqdirdə onu ölümə aparacaqdır. Bəli, bir tək günahın belə izi silinməzsə insanı həlaka aparar. Yaxşı, onda hər gün və hər an günah üstündən günah edənin halı necə olar? Kömək istənilən Allahdır.

ŞƏRİ CƏZALAR

Aişə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Müsəlman bir kimsənin qanı üç haldan birində tökülə bilər. Zina edərsə daşqalaq edilir, bir müsəlmanı qəsdli şəkildə öldürərsə qətl edilir, İslam dinindən çıxaraq Allaha və Peyğəmbərinə qarşı döyüş edərsə belə bir kimsə ya öldürülməli, ya çarmıxa çəkilməli, ya da sürgün edilməlidir» . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allahdan başqa ibadətə layiq İlah olmadığına və mənim Allahın Rəsulu olduğuma şəhadət edən bir müsəlmanın qanı üç haldan birində halal olur. Zina edən evli, qana-qan (qisas) və dini tərk edib, cəmaatdan gedərsə» . Ömər b. Xattab - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ata öz oğlunu öldürdüyünə görə ölümə məhkum edilə bilməz» . Əli - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «Mömin bir kimsə kafiri öldürdüyünə görə ölümə məhkum edilə bilməz və müsəlmanlarla sülh müqaviləsi bağlamış kafir bu şərtləri pozmadan öldürülə bilməz» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əgər insan təsadüf nəticəsində atılan bir daşdan, taxtadan öldürülərsə onun kəffarəsi təsadüfi ölüm kimi olur (Başqa rəvayətdə: Belə bir kimsənin kəffarəsi 100 dəvə və bu dövələrdən qırxı qarnı balalı olmalıdır) Əgər bir kimsə bilə-bilə, qəsdli şəkildə öldürülərsə onda qisas almaq lazımdır. Kimsə bu işə maneçilik törətməyə çalışarsa onun üzərinə Allahın lənəti

---

«Buluq əl-Məram» 1157.

Səhih Buxari 6878; Səhih Müslim 1676.

«Buluq əl-Məram» 1160.

«Buluq əl-Məram» 1161,1162.

«Buluq əl-Məram» 1179.

nazil olar» . İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əgər bir kişi birini tutarsa və digəri də vuraraq onu öldürərsə, öldürən kimsəni öldürmək, tutub saxlayanı isə həbs etmək lazımdır» . İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, naməlum şəxslər bir gənci vəhşicəsinə qətlə yetirirlər. (Bu xəbər) Ömər - *radıyallahu anhu* – ya çatdıqda: «Əgər bu hadisədə Sana (şəhərinin) bütün əhalisi iştirak etsəydi belə mən onların hamısını ölümə məhkum edərək cəzalandırardım» . Əbu Şureyx əl-Xuzai -*radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mənim bu sözlərimdən sonra kiminsə yaxını öldürülərsə, zərər çəkmiş tərəf bu iki şeydən birini seçə bilər: (Varis Allahın ona verdiyi iki şeyi alır) ya qisas, ya da (100 dəvə, qan pulu) alaraq onu bağışlayır» . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əgər bir kimsə həkimlik sənəti ilə məşğul olursa və bu işdə yetişmiş bir həkim deyilsə o kimsə xəstəyə vurduğu zərərə və onu öldürdüyünə görə cavabdehlik daşıyır. Başqa rəvayətdə: hər bir kəsilən (əl və ayaq) barmaqlarına görə on dəvə)» . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Müsəlmanlarla sülh müqaviləsi bağlamış kafiri öldürənin kəffarəsi, öldürülmüş müsəlmana verilən kəffarənin yarısı qədərdir (yəni əlli dəvə)» . İmran b. Hüseyin - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir gün Yala b. Umeyya bir kişi ilə mübahisə edir. Biri digərini dişləyərkən o, da onun dişini vurub sındırır. Aralarında hökm vermək üçün Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gəlirlər. Peyğəmbər: «Məgər qardaş öz qardaşını dəvə kimi də dişləyər? Sizin bu əməlinizə heç bir maddi ödəniş yoxdur» . Muaz b. Cəbəl - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir nəfər İslama girdikdən sonra dindən çıxaraq İudaizimliyi qəbul edir. Muaz: «O, qətl edilməyənəcən mən yerimdə oturan deyiləm. Çünki bu Allah və Rəsulunun qoyduğu qayda qanundur». Əmr verilərək o kimsəni öldürürlər . İbn Abbas - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim dinindən dönərsə onu öldürün» . Abdullah b. Amir b. Rabia - *radıyallahu anhu* –

«Buluq əl-Məram» 1169.

«Buluq əl-Məram» 1170.

«Buluq əl-Məram» 1172.

«Buluq əl-Məram» 1173,1174.

«Buluq əl-Məram» 1175.

«Buluq əl-Məram» 1181.

«Buluq əl-Məram» 1183.

«Buluq əl-Məram» 1196.

«Buluq əl-Məram» 1199.

«Buluq əl-Məram» 1200.

rəvayət edir ki: «Mən Əbu Bəkr, Ömər, Osman və onlardan sonra gələn hər bir kəsin yalan şahidliyə görə qırx qamçı ilə cəzalandırıldıqlarını gördüm» . Aişə – *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Oğru (kişi və qadının) əli kəsilməlidir. Əgər onun oğurladığı dinarın dördə biri qədər və ondan da çoxdursa» . İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – üç dirhəm məbləğində zireh oğurlamış oğrunun əlinin kəsilməsi əmrini vermişdir» . İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Cəza verilməsi haqqında olan qərarı məsciddə həyata keçirmək olmaz» . Abdullah b. Məsud – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gələrək: «Ya Rəsulullah! Mən Mədinə şəhərinin ən uzaq bir yerində qadına əl uzadıb onunla faydalandım. Mən onunla cinsi münasibət müstəsna olmaqla (öpmək, qucaqlamaq) və s. əməllər etdim. Mənim haqqımda istədiyini hökmü ver» dedi. Ömər: «Allah səni örtmüşdür. Sən də öz nəfsinin qüsurunun örtsəydin» dedi. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – o, şəxsə heç bir söz söyləmədi. Adam çıxıb getdi. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – onun ardınca bir nəfər göndərərək onu geri çağırırdı. Peyğəmbər: «**Namazı gündüzün iki başında və gecənin bəzi saatlarında qıl. Həqiqətən yaxşı əməllər pis işləri yuyub aparır.**» (Hud 114) ayəsini oxudu. Bir nəfər: «Ey Allahın Rəsulu! Bu hökm yalnız ona məxsusdur?» deyərək soruşdu. Peyğəmbər: «Xeyr, insanların hamısına aiddir (Başqa rəvayətdə: Ya Rəsulullah! Mən cəzanı haqq edən bir qəbahət etmişəm. Bunun cəzasını mənə tətbiq et. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – heç bir söz deməyib sükut etdi. O, kimsə bu sözlərini bir neçə dəfə təkrar etdikdən sonra iqamə verildi və namaz qılındı. Peyğəmbər: «Mənə de görüm – sən evdən çıxdıqda dəstəmaz aldınmı?». O: «Bəli, ya Rəsulullah!» dedi. Peyğəmbər: «Sonra sən bizimlə bərabər namaz qıldınmı?». O: «Bəli, qıldım» dedi. Peyğəmbər: «Şübhə yox ki, Allah sənə cəzanı (günahını) sənə ləyhinə məğfirət etmişdir» deyərək buyurdu . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Evlənməmiş olan, evlənməmiş olanla zina edərsə bunların hər birinə yüz qamçı və 1 il də sürgün cəzası vardır. Evli və ya dul olan, evli və ya dul olanla zina edərsə

«Buluq əl-Məram» 1224.

«Buluq əl-Məram» 1226.

«Buluq əl-Məram» 1227.

«Buluq əl-Məram» 1244.

Müslim 2763,2765.

bunların hər birinə yüz qamçı və daşqalaq cəzası vardır» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – məsciddə ikən bir nəfər onun yanına gələrək: «Ya Rəsulullah! Mən zina etmişəm» dedi. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – ondan üz döndərdi. O, kimsə Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in üzünün döndüyü tərəfə keçərək: «Ya Rəsulullah! Mən zina etdim» dedi. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – yenə də üzünü döndərdi. O, kimsə isə sözünü dörd dəfə təkrar etdi. Peyğəmbər: «Səndə dəlillik varmı?» deyə buyurdu. O: «Xeyr» dedi. Peyğəmbər: «Sən evlisən». O: «Bəli» dedi. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – daşqalaq etmək əmrini verdi . Bureydə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir gün Əsləm qəbiləsindən Maiz b. Malik adında bir nəfər Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gələrək: «Ya Rəsulullah! Məni təmizlə» dedi. Peyğəmbər: «Vay sənin halına! Geri dön Allaha tövbə et və istiğfar dilə». (Bir müddətdən sonra) təkrar gələrək: «Ya Rəsulullah! Məni təmizlə» dedi. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – yenə də eyni şeyi söylədi. Nəhayət o, kimsə dördüncü dəfə sözlərini söylədikdən sonra Peyğəmbər: «Sən nə üçün təmizləyim» deyə buyurdu. O: «Zinadan» dedi. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – bu kimsənin qəbilə və qonşularından onun dəliliyi olub, olmaması barəsində soruşdu. Ona dəli olmadığı xəbər verildi. Bu dəfə: «Bəlkə şərab içmişdir». Bir nəfər qalxaraq Maizin ağızını iylədi. Lakin onun ağızından şərab iyi gəlmirdi. Peyğəmbər: «Sən zina etdinmi?» deyə buyurdu. O: «Bəli» dedi. Bundan sonra Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – onun rəcm edilməsini əmr etdi. Xalq Maiz haqqında iki firqəyə ayrıldılar. Bir qrup dedilər ki, onu günahı həlak etdi, digər qrup isə onun tövbəsindən daha fəzilətli tövbə olmaz dedilər. Beləcə iki və ya üç gün keçdi. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – səhabələrin yanına gələrək buyurdu: «Maiz üçün istiğfar diləyin. O, elə bir tövbə etmişdir ki, əgər bir ümmət arasında paylansaydı onların hamısını əhatə edərdi. Ravi deyir ki, bir müddətdən sonra Əzdən, Cuheyne qəbiləsinin Ğamidi nəslindən bir qadın gəldi və: «Ya Rəsulullah! Məni təmizlə» dedi. Peyğəmbər: «Vay sənin halına! Geri dön Allaha tövbə et və istiğfar dilə». Qadın: «Görürəm ki, Maizi qovduğun kimi məni də qovursan» dedi. Peyğəmbər: «Nə baş verib?» deyə buyurdu. Qadın: «Qadın zinadan hamilə olmuşdur» dedi. Peyğəmbər: «Sənmi zina etdin?». Qadın: «Bəli» dedi. Peyğəmbər: «Bətnində olan uşağı doğana qədər gözlə» deyə buyurdu. Ənsardan bir

---

Müslim 1690.

Müslim 1692.

qadın bu kimsəyə uşağı dünyaya gətirənə qədər baxmağa başladı. Qadın (bir müddətdən sonra) qayıdıb gələrək: «Uşağı doğdum» dedi. Peyğəmbər: «Get, süddən kəsilənə qədər onu əmizdir». Nəhayət qadın uşağı süddən kəsincə onun əlində bir çörək parçası olduğu halda gəldi. Ey Allahın Rəsulu! Mən bu uşağı süddən kəsdim dedi. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – uşağa baxmaq üçün və tərbiyyə etmək üçün müsəlmanlardan birinə verdi və qadının rəcm edilməsini əmr etdi. Sınəsinə qədər çuxur qazıldı və qadın rəcm edildi. Xalid b. Valid – *radiyallahu anhu* – bir daş ataraq qadını vurdu və qanı üzərinə düşdü. Bundan ötrü qadını söydü. Peyğəmbər: «Yavaş ol, ey Xalid! Nəfsim əlində olan Allaha and olsun ki, o qadın elə bir tövbə etmişdir ki, Mədinə xalqı arasında yetmiş insana paylansaydı heç şübhəsiz ki, onlara bəs edərdi (Başqa rəvayətdə: Əgər xalqdan zorla vergi toplayan zülm sahibi o, tövbə ilə tövbə etsəydi məğfirət olunardı) Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – o, qadın üçün cənazə namazı qıldı» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bədəvilərdən bir nəfər: «Ya Rəsulullah! Allah xatirinə səndən mənim üçün yalnız Allahın kitabı ilə hökm etməyini istəyirəm. Oğlum filankəsin yanında xidmətçi işləyirdi və oğlum onun qarısı ilə zina etdi. Mənə də zinadan ötrü oğluma rəcm edilmək cəzası verilməlidir deyə xəbər verildi. Mən oğlum üçün yüz qoyun və bir cariyə fidyə verib oğlumu qurtardım. Elm əhlindən də soruşdum onlar isə oğlunun cəzası sadəcə yüz qamçı və bir ildə sürgündür dedilər. Peyğəmbər: «Nəfsim əlində olan Allaha and olsun ki, mən sizin aranızda Allahın Kitabı ilə hökm edəcəyəm. Cariyə ilə qoyunlar təkrar sənə geri qaytarılır. Oğluna da yüz qamçı və bir ildə insanlardan uzaqlaşdırmaq cəzası veriləcəkdir. Ya Uneys! Bu insanın qadınının yanına get. Əgər etiraf edərsə onu rəcm edin. O qadın zinanı etiraf etdi və rəcm əmri yerinə yetrildi» . İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına zina etmiş Yəhudi kişi və qadın gətirildi. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – Yəhudilərin yanına gələrək: «Sizlər zina edənə Tövrətlə nə cəza verirsiniz?» deyə buyurdu. Onlar: «Biz zina edənlərin üzvlərini qaraldır, onları bir heyvanın üzərinə mindirərək dolaşdırır və insanlara tanıdırıq» dedilər. Peyğəmbər: «Əgər doğru deyirsinizsə Tövrəti gətirin». Onlar Tövrəti gətirdilər və onu oxumağa başladılar. Nəhayət rəcm ayəsinə çatdıqda ayələrin üzərinə əlini qoydu ki, görsənməsin və digər ayələrə keçdi. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* ilə bərabər olan Abdullah b. Səlam (İslamı qəbul etmiş

Müslim 1695,1696.

Müslim 1697.

Yəhudi) – *radiyallahu anhu* – ona əmr etdi ki, əlini qaldırsın. Oxuyan əlini qaldırdıqda rəcm ayələri görsəndi. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – Yəhudi kişi və qadının rəcm edilməsini əmr etdi . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən evlənməmiş zina edən cariyənin hökmü barəsində soruşdum. O: «Əgər zina edərsə ona qamçı vurun (əlli qamçı). Sonra yenə zina edərsə qamçı vurun. Sonra yenə də zina edərsə qamçı vurun. Sonra yenə də etsə onu bir ip qarşılığı da olsa satın» . **«Əgər onlar zina edərlərsə cəzaları azad qadınlara verilən əzabın yarısı qədərdir».** (ən-Nisa 25). Əli – *radiyallahu anhu* – xütbə verərək dedi: «Ey insanlar! İstər evli olsun, istər evli olmasın. Kələ və cariyələrinizin üzərində hədd tətbiq edin... Nifaslı cariyədən isə nifasından təmizlənənə qədər hədd vurmağı tərک et» . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına şərab içmiş bir kimsə gətirdi. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – ona yarpaqları soyulmuş iki xurma dəyənəyi ilə qırx (səksən) qamçı vuruldu» .

GÜNAHLARA VERİLƏN CƏZALARDAN BƏZİLƏRİ

Allah günahlara görə cəzalar tərtib etmişdir. Sən bu cəzaları xatırla və bu cəzaların sənə də toxuna biləcəyini xatırla. Bu cəzaları nəfsin üçün günahları tərک etməyə yetərli et. Mən bu cəzalardan bəzilərini sənə xatırladım. Ağıllı insana inandıqdan sonra bir qismi də kifayət edər.

1. Günahların cəzaları qulaqların və qəlblərin möhürlənməsi, gözlərin pərdələnməsi və qəlblərin kilitlənməsi, qıfillanması və paslanması, qəlblərin və gözlərin çevrilməsi, insan ilə qəlbi arasında maneənin yaranması, Rəbbinin zikrindən qafil olması, insana öz nəfsini unutturması, Allahın qəlbini təmizləməməsi, köksünü sıxıntılı etməsi sanki göyə çıxmış kimi, qəlblərin haqdan çevrilməsi, xəstəliklərin üstünə xəstəliklərin gəlməsi, qəlblərin başı aşağı çevrilməsi kimi səbəblərin olması insana kifayət edər ki, bu günahlardan çəkənsin. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qəlblər dördür: **1.** Xalis, təmiz qəlbdir ki, orada parlayan çıraq vardır ki, bu da möminin qəlbidir. **2.** Qapalı qəlbdir ki, bu da kafirin qəlbidir. **3.** Çevrilmiş qəlbdir ki, bu da münafiqin qəlbidir. **4.**

Müslim 1699.

Müslim 1703.

Müslim 1705.

Müslim 1706. Oğurluq edənin əlinin kəsilməsi (əl-Maidə 38), Zinanın cəzası yüz qamçı (ən-Nur 2), İftira atanın cəzası səksən qamçı (ən-Nur 4).

Bir qəlb də vardır ki, onu iki maddə bir tərəfə çəkir. İman və Nifaq maddəsi. Üstünlük qalib gələn tərəfədir» .

2. Günahların cəzalarından itaətdən geri qalması və uzaqlaşdırılması.

3. Günahların cəzalarından qəlbi eşitməyəcək şəkildə kar, danışmayacaq şəkildə lal və haqqı görməyəcək şəkildə kor edir. Beləcə qəlb haqqı karın səsləri, korun rəngləri və lalın dili ilə söz arasındakı halında olar. «*Məgər onlar yer üzündə gəzib dolaşdırlarmı ki, düşünən qəlbləri, eşidən qulaqları olsun? Həqiqətən gözlər kor olmaz, lakin sinədəki qəlblər kor olar*». (əl-Həcc 46). Tam korluq həqiqətdə sadəcə qəlb korluğudur. Qəlb göz kimi kor olur. «*Kora, çolağa, xəstəyə günah yoxdur...*». (ən-Nur 61).

4. Günahların cəzalarından biri də bir yerin üzərində olanlarla bərabər yerə batırılması kimi qəlb də yerə batırılır. Beləcə sahibi fərqinə varmadan qəlb *Əsfələ Səfilinə* – endirilir. Qəlb ən aşağı təbəqəyə, dərəcəyə batırılır. O insanın qəlbi o qədər aşağıya enir ki, zibilliyin yanında fırlanır (dolaşır). Həqiqətən də Allahın qaldırdığı, özünə yaxınlaşdırdığı qəlb isə ərşin ətrafında dolaşır. Sələflər deyirlər ki: «Həqiqətən də bu qəlblər dolaşırlar. Qəlblərdən bəzisi pisliyin ətrafında, bəzilərinin qəlbləri isə zibillikdə, ayaq yollarında dolaşır».

5. Günahlar qəlbin surətini dəyişdirir. Qəlbin məsh edilməsi, həqiqi olan surətdən başqa bir şəkil alması. Qəlb əxlaqında, əməlində və təbiətində bənzədiyi heyvanın qəlbinə dönər. Kimisinin qəlbi donuza çox oxşadığı üçün bənzərlik səbəbi ilə donuza çevrilir. Kimiləri itə, eşşəyə, ilana, əqrəbə və digər bənzədiyi heyvanların qəblərinə dönür. Sufyan b. Uyeynə – *rahmətullahi aleyhi* – nin bu ayəyə verdiyi təfsirdə: «*Yerdə gəzən elə bir heyvan, göydə iki qanadı ilə uçan elə bir quş yoxdur ki, sizin kimi ümmətlər olmasın*». (əl-Ənam 38). İnsanlardan kimiləri yırtıcı heyvan əxlaqında, kimiləri itin, donuzun, eşşəyin əxlaqı üzərindədirlər. Kimiləri tovuz quşu öz lələyinə büründüyü kimi insan da öz paltarına bürünərək lovğalıq edir, kimiləri də sevir və sevilir göyərçin kimi, kimiləri də dəvə kimi kinlidir, kimiləri də tülkü kimi hiyləgər, kimiləri də qoyun kimi hər bir şeyi xeyirlidir. Allah cahilləri və bacarıqsızları zaman-zaman eşşəklərə, bəzən də itə bənzətmişdir. Bəzən bu (bənzərlik) batində olan oxşarlıq o qədər güclənir ki, zahirdə də ortaya çıxır. Lakin bunu yalnız fərasət sahibləri görürlər. Bu bənzəmənin əməllərdə zahir olmasını isə hamı görür. Hətta onun hərəkətləri, əxlaqı o qədər güclənir ki, surəti çox çirkin hala gəlir. Allahın izni ilə onun surəti dəyişir. Allah onun surətini oxşadığı heyvanın surətinə çevirir...».

Subhənəllah - Neçə-neçə çevrilmiş qəlblər, neçə-neçə surəti dəyişmiş qəlblər və neçə sınımış, batmış qəlblər vardır ki, sahibləri bunu hiss etmərlər (fərqində də belə deyillər). Neçə-neçə insanların tərifi ilə fitnəyə məruz qalanlar, neçə-neçə Allahın neməti ilə **İstidrac** olunanlar (yavaş-yavaş əzaba yaxınlaşanlar) vardır ki, sahibləri bunu hiss etmərlər (fərqində də belə deyillər). Bütün bunlar cəzalar və bəlalardır. Bu bir əzabdır, nemət deyildir. Əgər sən günah üzərində davam edirsənsə və nemət də sənə gəlicə sən özünün xeyir üzərində olduğunu sanma, bunların hamısı əzabdır. Günahkar nemətlərə görə sevinir və elə zənn edir ki, xeyir içərisindədir, elə zənn edir ki, bu onun üçün bir kəramətdir.

5. Günahların cəzalarından biri də Allah məkr (hiylə) edənə qarşı (hiylə) məkr qurması, aldadanı aldatması, istehza edənə istehza etməsi, haqdan dönənin qəlbini haqdan döndərməsidir.

6. Günahların cəzalarından biri də qəlbın tərsinə çevrilməsidir. O dərəcədə ki, haqqı batıl görür, batili isə haqq, mərufu munkər, muinkəri isə məruf görür. O insan fəsad törədir, lakin elə zənn edir ki, islah edir, Allah yolundan sapdırır, lakin elə zənn edir ki, dəvət edir, hidayəti sataraq zəlaləti alır, lakin elə zənn edir ki, hidayət üzəradir. O kimsə öz nəfsi-istədiyinə tabe olur, lakin elə zənn edir ki, Mövlasına itaət edir. Bütün bunlar qəblərə olan cəzalardandır.

7. Bir də dünyada ikən insanın qəlbı ilə Rəbbi arasında bir pərdənin çəkilməsidir. Qiyamət günü isə bu pərdə daha da böyük olacaqdır. **«Xeyr, əslində onların qəblərini qazandıqları günahlar qaplamışdır. Xeyr, o gün onlar Rəbbinin mərhəmətindən məhrum olacaqlar»**. (əl-Mutəffifin 14-15). Onlar bu kəramətə çata bilməyəcəklər. Günahlar onlar ilə özlərini yaradan Rəbləri arasında bir pərdə olacaqdır. Qəbləri Allaha çatmaz ki, Onun yaxınlığını və ikramını qazansınlar və Onunla sevinib könülləri xoş olsun. Çünki günahlar onlarla qəbləri arasında və onlarla Rəbləri arasında pərdə olmuşdur.

8. Günahların cəzalarından biri də dünyada, bərzəxdə sıxıntılı bir yaşayış, axirətdə isə əzabdır. **«Hər kəs mənim öyüd-nəsihətimdən üz döndərsə, güzəranı daralar və Biz Qiyamət günü məşşərə kor olaraq gətirərik»**. (Ta ha 124). Bu ayədə olan sıxıntılı yaşayış qəbr əzabı ilə təfsir edilmişdir. Qəbrdə olan əzab sıxıntılı yaşayışdır. Allah bu sıxıntılı yaşayışı zikrindən üz çevirənlərə verəcəyini bildirmişdir. Nə qədər üz döndərərsə bir o qədər də əzab şiddətli olar. Nə qədər də o kimsə bu dünyada nemətlər içərisində olsa da belə sıxıntı içindədir. O kimsə qəlb rahatlığı görməz. Onun qəlbində sıxıntı, qəlbini parçalayan həsrət, peşmançılıq olar. Batıl arzular və əzab içərisində olar. O kimsə şəhvət

sərxoşluğundadır. Dünya sevgisi, eşq, rəhbərlik sevgisinə görə bu əzabı hiss etmir. Buna hətta içki sərxoşluğu əlavə olunmasa da belə. Bu kimi işlərin sərxoşluğu içki sərxoşluğundan daha şiddətlidir. Çünki belə bir sərxoş insan bəzən ayılır, lakin nəfsi istəklərinə tabe olan və dünya sevgisinin sərxoş etdiyi kimsələr ayılıb özlərinə gəlməzlər. Onlar yalnız ölüm anında ayırlarlar.

Elə isə Allahın Rəsuluna endirdiyi zikirdən üz çevirən insanda çətin və əzablı həyat dünyada da, bərzəxdə də, Qiyamət günü də ondan əsla ayrılmaz. İnsanın nəfsi yalnız haqq olan İlahi və Məbudu ilə hüzur tapar. Ondən başqa hər məbud batildir. Gözü və qəlbi Allah ilə sevinən kimsə hər cür sevinci əldə etmişdir. Gözü Allah ilə sevinməyən kimsənin qəlbini dünyada hər cür peşmançılıqlar, həstrətlər parça-parça edər. Allah xoş həyatı yalnız özünə iman gətirib saleh əməllər edənlərə vermişdir. **«Mömin olub yaxşı işlər görən kişi və qadına (dünya və axirətdə) xoş həyat nəşib edəcək və etdikləri yaxşı əməllərə görə mükafatlarını verəcəyik».** (ən-Nəhl 97). Bu ayədə Allah Ona iman edib saleh əməl edənlərə dünyada xoş bir həyatı, axirətdə də xoş bir həyatı verməyi vəd etmişdir. (Allah buyurmadı: Mən onlara bol ruzi verərəm, xoş həyatı onlara misal çəkdi. Hətta xəstəlik, müsibətlər halında da xoş həyat içərisindədirlər). Onlar hər iki həyatda da həqiqi həyat sahibidirlər. Başqa bir ayədə: **«Bu dünyada yaxşılıq edənləri yaxşılıq (gözəl həyat) gözləyir. Axirət yurdu (Cənnət) isə sözsüz ki, daha yaxşıdır. Müttəqilərin yurdu necə də gözəldir».** (ən-Nəhl 30). **«Rəbbinizdən bağışlanmağınızı diləyəsınız. Sonra Ona tövbə edin ki, müəyyən bir müddət sizə yaxşı gün-güzaran versin və hər bir əməl sahibinə mükafatını ehsan buyursun. Əgər üz döndərsəniz bilin ki, mən böyük günün sizə üz verəcək əzabından qorxuram».** (Hud 3). Müttəqilər və Muhsinlər dünya və axirət nemətlərinə nail oldular. Onlar həm bu dünyada, həm də axirətdə xoş həyata nail oldular. Həqiqi nemət qəlbın sevinci, fərəhi, ləzzəti, rahatlığı, köksün genişliyi, nuru və xoşbəxtliyidir. Bədən ləzzəti bununla müqayisə edilə bilməz. Ona görə də bu ləzzəti tapanlardan biri demişdir: «Əgər padşahlar bizim bu duyduğumuz ləzzəti bilsəydilər bizi qılıncla vurardılar». Bir başqası da: «Bəzən qəlbə elə bir ləzzət gəlir ki, o vaxt: Əgər Cənnət əhli də belə bir ləzzət duyursa onda Cənnət gözəl yerdir». Bir başqası da: «Həqiqətən də dünyada axirətdə olan Cənnət kimi bir Cənnət vardır. Hər kim bu Cənnətə girməmişsə axirətdəki Cənnətə də girməz». Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bu Cənnətə işarə edərək: «Cənnət baxçalarına yetişdikdə orada bol-bol yeyin və için». Səhabələr: «Cənnət baxçaları nədir?» dedilər. Peyğəmbər: «Zikr

məclisləri» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Evimlə minbərimin arası Cənnət baxçalarından bir baxçadır» .

«Həqiqətən yaxşı əməl və itaət sahibləri Cənnətdə qərar tutacaqlar. Pis əməl sahibləri isə Cəhənnəmdə olacaqlar». (*əl-İnfitar 13-14*). Sən elə zənn etmə ki, bu Cənnət, Cəhənnəm yalnız axirətdədir. Yaxşılar hər üç aləmdə də nemət içindədirlər, pislər isə hər üç aləmdə də atəş içindədirlər. Səlim qəlbin yaşayışından başqa bir yaşayış varmı? Allah, Xəlili İbrahim – *əleyhissəlamı* – səlim qəlbli deyərək tərif etmişdir: **«Şübhəsiz İbrahim də onun (Nuhun) millətindən idi. Çünkü Rəbbinə qəlbi səlim halda gəlmişdir».** (*əs-Saffət 83-84*). **«O, gün nə mal fayda verir, nə də övlad. Ancaq Allaha qəlbi səlim (təmiz bir qəlb) ilə gələnlər (o, gün fayda tapır)».** (*əş-Şuara 88-89*). Dünyada ikən qəlbin sevincindən, köksün genişliyindən, salamatçılıqdan daha böyük hansı ləzzət ola bilər. Həmçinin də Allahı tapmaqdan, Allahın istədiklərinə uyğun əməl etməkdən daha hansı gözəl ləzzət ola bilər. Həqiqi sağlam səlim qəlbin yaşayışı deyilmi? Sağlam qəlb şirkdən, kin-kudurətdən, həsəddən, tamahdan və s. salamat qəlbdir. Allahdan uzaqlaşdıran hər bir şeydən salamat olan qəlbdir. Bu qəlb də həm dünyada, həm bərzəxdə, həm də axirətdə də Cənnətdədir (salamatdır).

Qəlb Nə İlə Salamat Olur? - Onun salamtçılığı tamamlanmaz bu beş şeydən salamat olmadıqca. **1)** Tövhidə zidd olan şirkdən. **2)** Sünnəyə müxalif olan bidətdən. **3)** Allahın əmrinə zidd olan şəhvətdən. **4)** Zikrə zidd olan qəflətdən. **5)** İxlasa zidd olan nəfsi-istəkdən. Bu beş şey insan ilə Allah arasında bir pərdədir. Bunların da hər birinin öz növləri vardır. Buna görə də qul Rəbbindən davamlı və israrlı olaraq onu doğru yola yönəltməsinə şiddətlə istəməyə ehtiyacı vardır. Qul bu dua qədər başqa heç bir şeyə möhtac deyildir və qula bu duadan da faydalı heç bir şey yoxdur. Bəndə öz Rəbbindən sıratıl Mustəqimi istəməlidir. Hidayəti istəməlidir. Bəndənin ən çox ehtiyacı olduğu dua da elə budur. Çünki düzgün yol özündə elmlər, əməllər, qadağalar əhatə edir.

Hər bir müsəlman Sıratıl Mustəqimdədir. Əgər hər bir müsəlman düz yoldadırsa nəyə görə gündə **17** dəfə düzgün yola bizi yönəltməyi Allahdan istəyirik. Ümumi olaraq insan Sıratıl Mustəqimdədir və bizdə Allahdan bunun təfsilatını istəyirik. Bu yolu xırdalığına kimi bilmək istəyirik. Bəzən insan doğru yolun bütün xırdalıklarını bilədə bilər, bilməyədə. Lakin bilsə də belə bilmədikləri bildiklərindən daha çoxdur. Bildiklərinə bəzən gücü çata da bilər, bəzən çatmaya da. Onları etməkdən aciz qalsa da

---

Tirmizi 3019, Musnəd 3/150.

Buxari 4/100, Müslim 2/1011, Malik «Muvatta» 1/197.

belə onlar doğru yoldan olan işlərdəndir. Gücünün çatdıqlarını nəfsi istəyə də bilər, tənbellik, səhlənkarlıq və s. mane ola da bilər. İstədiyi bir şeyi edə də bilər, etməyə də, etdiklərində ixtisaslı ola da bilər, olmaya da, ixtisaslı olub sünnətə tam şəkildə sarıla da bilər, sarılmaya da, sünnətə sarılaraq sabit ola da bilər, olmaya da. Bütün bunlar insanlar arasında baş verir. Bəzilərinə az, bəzilərinə isə çoxdur.

Buna görə də insan möhtacdır ki, Allah onu hidayətə yönəlsin. İnsanların öz təbiətində hidayətə yönəlmək yoxdur. Əksinə əgər nə zaman öz təbiəti ilə başlı-başına buraxılırsa nəfsi onu bu şeylərdən uzaqlaşdırar. Allahın günahlarına görə münafıqları başı aşağı etməsi də budur. Allah – *subhənəhu və təalə* – düz yol üzərindədir. Əməllərində də, qadağalarında da, qəza və qədərinə də. Bəndələrindən də istədiyini bu düz yola yönəldir. Əgər insan hidayətə yarıyarsa ona hidayət verir. Ədaləti və hikməti ilə bəzilərinə də bundan uzaqlaşdırır hidayətə yaramadıqlarına görə.

Allah əmrindən qullarına, doğru bir yol qoymuş və onların hamısını Özündən bir hüccət və ədalət olsun deyər o, doğru yola dəvət etmiş və onlardan dilədiyini Özündən bir lütf və mərhəmət olaraq doğru yolda yeriməyə hidayət etmişdir. Bu ədalət və fəzilətlə onları bu doğru yoldan çıxarmamışdır. Qiyamət günü də Allah özünə çatmaq üçün, Cənnətə çatmaq üçün düz yolu Sıratı qoyacaqdır. Bu dünyada da bəndələri üçün düz yol qoyduğu kimi. Kim bu dünyada ikən düz yoldan çıxıbsa Qiyamət günü də o, Sıratdan kənara çıxacaqdır. Allah kimi bu dünyada ikən sabit edibsə onu Sıratda da sabit edəcəkdir. Allah özünə və Rəsuluna iman gətirən möminlərin dünyada ikən qəlblərində olan nur həşrin qaranlıqları içərisində onların önlərindən və sağ tərəflərindən gedən gözlə belə görünən aşkar bir nur edəcəkdir. Allah onların nurlarını qoruyacaq hətta bu yolu qət edəndə qədr. Necə ki, Allah dünyada ikən onların imanlarını qorumuşdur özünə çatana qədər.

Münafıqların nurlarını isə ən çox ehtiyacları olduqları vaxt söndürəcəkdir. **«Allah bir kəsə nur verməsə, onun nuru olmaz».** (*ən-Nur 40*). İbn Kəsir – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Kafir beş qaranlıq içərisində olar: Onun sözü qaranlıqdır, əməli qaranlıqdır, girəcəyi yer qaranlıqdır, çıxacağı yer qaranlıqdır, Qiyamət günü gedəcəyi yer də qaranlıqdır». Necə ki, Allah o nuru onların qəlblərində bu dünyada ikən söndürmüşdür. Allah asilərin, günahkarların əməllərini o yolda bir qarmaqlar edəcəkdir. Qarmaqlar isə onları qapacaqlar. Necə ki, dünyadakı günahları onları düz yoldan çıxartdığı kimi qarmaqlar da onları düz yoldan Sıratdan yayındıracaqdır. Allah onların Sıratdakı sürətini bu

dünyadakı sürətinə görə edəcəkdir. Bu dünyada nə cür sürətlə gedibse o, cür də Sıratı keçəcəkdir. Allah möminlər üçün Hovuz quracaqdır. Onlar bu dünyada ikən şəriət hovuzundan nə qədər içmişlərsə Qiyamət günü də o hovuzdan içəcəklər. Bu dünyada ikən şəriətdən içməyən isə Qiyamət günü hovuzun suyundan məhrum olacaqdır.

Ey Adəm övladı! Sən bu axirətə sanki gözünün qarşısında gördüyün kimi bax! Allahın hikmətini fikirləş və ibrət al. Onda sən yəqin olaraq biləcəksən ki, bu dünya axirətin tarlasıdır. Qiyamət günü insanların xoşbəxtliyinin və bədbəxçiliyinin dərəcələri dünyadakı iman, saleh əməldən aslıdır. Dünyada ikən imanı nə qədər güclü olubsa xoşbəxtliyi də bir o qədər güclü olacaqdır və ya əksinə. Günahların cəzalarının ən böyüklərindən biri dünya və axirətdə doğru yoldan çıxmaqdır. Müvəffəqiyyət ancaq Allahdandır!

QADAĞALARDAN ÇƏKİNMƏK

«Bir-birinizin malını nahaq yerə yeməyin. Xalqın mallarından bir qismini bilə-bilə haqsız yerə yemək üçün günah yolu ilə hakimə müraciət etməyin». (əl-Bəqərə 187). «**Bunlar Allahın sərhədləridir, onları aşmayın**». (əl-Bəqərə 187). Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Uca Allah doğru və düz bir yolu misal çəkdi. Bu yolun hər iki tərəfində açıq qapıları olan divar vardır. Qapıların üzərində endirilmiş pərdələr vardır. Yolun qapısı üzərində bir dəvətçi səsləyərək: «Ey insanlar! Birlikdə doğru yolla gedin. Ayrılığa düşməyin» deyir. Yolun üst tərəfində də bir dəvətçi bu açıq qapılardan içəri girmək istəyən hər bir kəsi səsləyərək: «Vay sənin halına! O qapını açma. Əgər onu açsan ora girəcəksən» deyir. Bu doğru yol İslamdır. Ətrafda olan divarlar Allahın sərhədləridir. Açıq qapılar isə Allahın haramlarıdır. Yolun başında olan dəvətçi Allahın kitabıdır. Yolun üstündə olan dəvətçi isə hər bir müsəlmanın qəlbində olan nəsihətçidir» . Allah bir çox fəzrlər təyin etmişdir, bir çox sərhədlər və haramlar təyin etmişdir ki, bunları aşmaq olmaz. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah kitabında halal qıldığı halal, haram qıldığı isə haramdır. Susduğu şeylər isə bağışlanmışdır. Allahdan olan bu bağışlamağa razı olun. Çünki Allah unutqan deyildir» . «**Sənin Rəbbin unutqan deyildir**». (ən-Nəcm 3,4). «**Bunlar Allahın sərhədləridir, bunları aşmayın**». (əl-Bəqərə 187). «**Hər**

Fərz – Vacib – Qəti olaraq gələn əmr fərz sayılır. Ona - *Allah əmr edib deyər* - əməl edən savab qazanır. Biri oruc tutur Allahın əmridir deyər, digəri isə oruc tutur arıqlamaq və s. üçün. İkisi də ac qalır, lakin Allahın əmridir deyər oruc tutan savab qazanır, digəri isə yox. Onu tərək edən isə əzaba layiqdir. Çünki Allahın istəyinə bağlıdır. İstəsə əzab verər, istəsə bağışlayar. Məs: Namaz, oruc və s. əməllər. **Haram** – Qəti qadağan haram adlanır. Bunu - *Allah qadağan edib deyər* - tərək edən savab qazanır. Biri içki içmir onu xoşlamadığı üçün. Belə bir kimsə savab qazanmır. Digəri isə içki içmir, Allah qadağan etdiyinə görə. Belə bir kimsə savab qazanır. Ona əməl edən isə cəzaya layiqdir. Məs: Zina, içki və s. əməllər. **Müstəhəb** – Bəyənilən əməl. Əgər əmr qəti olmazsa müstəhəb sayılır. Müstəhəb də əmrin altına girir. Ona görə də deyilir ki, əmr vacibliyə dəlalət edir nə qədər ki, onu müstəhəbliyə çevirən bir dəlil gəlmədikcə. Buna əməl edən savab qazanır. Onu tərək edən isə günah qazanmır. **Məkrüh** – Bəyənilməyən əməl. Əgər qadağa güclü olmazsa məkrüh sayılır. Məkrüh də qadağanın altına girir. Bunu tərək edən savaba nail olur, əməl edən isə günah qazanmır. Məs: Məscidə sol ayaq ilə daxil olmaq. **Mubah** – Nə əmrə, nə də qadağana daxil deyildir. Mubah özü-özlüyündə ibadət deyildir. Başqasına görə ibadət ola bilər. Elm öyrənmək, namaz qılmaq özü-özlüyündə ibadətdir. Lakin yemək, içmək, yatmaq və s. əməllər özü-özlüyündə ibadət deyildir. Başqasına görə bu əməllər ibadət ola bilər. Məs: Yemək yeyirsən ki, elm öyrənməyə təqəttin olsun, tez yatırsan ki, gecə ibadətlərini, sübhü ayıq başla qılasan. Belə olduqda bu əməllər də savab gətirir. Allahın əmri olduğu üçün qohumları ziyarət edirsən bununla da savab qazanırsan və bir də ziyarət edirsən ki, gedib çay içsən. Sadəcə niyyətinə görə savab qazanırsan. Ona görə də deyillər ki, səfərdə iki nəfər yanaşı durar amma onların arasında yerlə göy arası qədər fərq olar. İkisi də eyni hərəkəti edirlər lakin niyyətə görə biri savab qazanır, digəri isə savabdan məhrum olur.

İmam Əhməd «Musnad» 4/182-185, 5/435, əl-Albani səhih.

Həkim 2/375, əl-Albani «Ğayrətül Məram» s. 14 həsən hədis.

kəs Allaha və Peyğəmbərinə itaət etməyib Onun sərhədlərini aşarsa Allah da onu həmişəlik Cəhənnəmə daxil edər. Onu rüsvayedicə əzab gözləyir». (ən-Nisa 14). Əbu Abdullah ən-Numan b. Bəşir - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in belə buyurduğunu eşitdim: «Şübhəsiz ki, halal da bəllidir, haram da. Lakin bu iksinin arasında (müştəbihat) bəzi xüsuslar vardır ki, insanların bir çoxu bunların (hökümünü) bilməzlər. Hər kim bu şübhəli şeylərdən qaçarsa öz dinini və şərəfini qorumuş olar. Hər kim də bu şübhəli şeylərə düşərsə, harama düşmüş olar. Necə ki, qadağan olunmuş bölgənin ətrafında öz (qoyunlarını) otaran, lakin o qadağan bölgəsinə öz (qoyunlarını) buraxmayan çoban kimi. Həqiqətən hər bir hökümədarın qadağan bölgəsi vardır. Allahın qadağan bölgəsi isə onun haramlarıdır. Bunu da bilin ki, insan bədəninə elə bir ət parçası var ki, əgər o, sağlam olarsa bütün bədən sağlam olar, yox əgər o, xəstə olarsa onda bütün bədən xəstə olar. Bilin ki, bu qəlbdir» . Əbu Hureyrə, AbdurRahman b. Saxr - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - in belə buyurduğunu eşitdim: «Sizə nəyi qadağan edirəmsə ondan uzaq olun, nəyi sizə əmr etmişəmsə ondan bacardığınız qədər istifadə edin. Şübhə yox ki, sizdən əvvəlki ümmətləri çox sual vermələri və peyğəmbərlərinə müxalif olmaları məhv etdi» . Həsənül Basri – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Adəm oğlu, sənin Allahın sənə qarşı açdığı savaşa gücün çatacaqmı? Çünki kim Allaha üsyan edərsə o kimsə Allaha qarşı savaş açmışdır. Günah nə qədər çirkin olarsa Allaha savaş açmaq ondan min qat çirkindir» . Sauban - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mənim ümmətimdən bir qrup insanlar olacaq ki, Qiyamət günü Tiham dağı boyda xeyirli əməllərlə gələcəklər. Lakin Allah onların əməllərini puç edəcəkdir». Sauban: «Ya Rəsulullah! Onları bizə vəsf et ki, onlardan olmayaq» dedim. Peyğəmbər: «Onlar sizin qardaşlarınızdır, dəriləri də sizin dəriləriniz kimidir. Lakin onlar Allahın qadağan etdikləri ilə tək qaldıqda onları pozarlar» .

Müştəbihat – İmam Nəvəvi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir: «Müştəbihatın mənası halal və haramlığı bəlli olmayan deməkdir.

Buxari 52, Müslim 1599.

Buxari 7288, Müslim 1337 – Bu hədisin əvvəli belədir: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ey insanlar! Allah üzərinizə Həcc etməyi fərz qıldı, artıq siz də Həcc edin». Bir nəfər: «Ey Allahın Rəsulu, hər il Həcc edək?» Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – susdu. Həmin şəxs sualını bir neçə dəfə təkrarladı. Peyğəmbər: «Əgər mən hə desəm, sizə hər il Həcc etmək vacib olardı. Sizin də buna gücünüz çatmazdı...».

«Camiul Ulum» s. 315.

Səhih İbn Məcə 3423.

Allahdan qorxmayan kimsələr pulu necə xərclədiklərini və nə cür qazandıqlarına fikir vermirlər. Onlar bütün arzu və istəkləri yalnız var-dövlətlərini artırmaqdır. Nə cür yolla olursa-olsun. Oğurluq, rüşvət, saxta sənəd düzəltmək, haram şeyləri satmaq, sələmçilik, yetim malını yemək, musiqi, fəlcılıq, fahiş işlərdən, başqalarının pullarını zorla ələ keçirmək, ehtiyacı olmadığı halda dilənmək və s. Sonradan bu pulları yeyib-ıçır, geyinib-keçinir və s. işlərə sərf edir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Haramla bəslənən hər bir bədən ancaq Cəhənnəm oduna layiqdir» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Şübhəsiz ki, Allah pakdır (və nöqsansızdır) və pak olanı da qəbul edir. Allah Peyğəmbərlərinə əmr etdiyi şeyin eynisini möminlərə də əmr etmişdi. Allah buyurur: **«Ey Peyğəmbərlər! təmiz və halal nemətlərdən yeyin və yaxşı işlər görün»** (*əl-Muminun 51*). Yenə Allah buyurur: **«Ey iman gətirənlər! Sizə verdiyimiz ruzilərin təmiz və halalından yeyin»** (*əl-Bəqərə172*). Sonra Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Saçı-saqqalı bir birinə qarışmış, üst-başı toza bulaşmış halda uzun səfər etmiş, yediyi haram, içdiyi haram və haram ilə bəslənən birisini xatırladaraq, bu kişi əllərini səmaya qaldıraraq ya Rəbbim, ya Rəbbim deyə dua etsə, necə ola bilər ki, onun duası qəbul olunsun» .

Əli b. Əbu Talibin oğlu, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - in (qızı Fatimə - *radiyallahu anha* – nin oğlu) və xoş iyli reyhanı Əbu Məhəmməd əl-Həsən - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - in belə buyurduğunu eşitdim: «Səni şübhəyə salan şeylərdən uzaq dur, səni şübhələndirməyən şeylərə tərəf isə yönəl» . **«Onlara təmiz şeyləri halal, pis şeyləri isə haram qıldıq»**. (*əl-Əraf 157*). Təmiz və faydalı şeylər halal, pis və zərərli şeylər isə haram edildi. Bir şeyi halal və haram etmək yalnız Allaha aiddir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - in də bir şeyi halal və haram etməsi yenə də Allahın halal və haram qılması ilədir. Quran və Sünnəni bilən elm sahiblərindən başqa heç kimsənin halal və haram haqqında danışması (bu halaldı, bu haramdı) caiz deyildir. Halal və haram haqqında elimsiz danışanları Allah şiddətli olaraq qınayır. **«Diliniz yalana vərdiş etdiyi üçün: «Bu halaldır, o haramdır!» deməyin. Çünki bununla Allaha iftira yaxmış olursunuz. Allaha iftira yaxanlar (axirət əzabından) nicat**

Təbərani «Kəbir» 19/136, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 4495.

Səhih Müslim 1015.

Tirmizi 2520, Nəsai 5711, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 3372-ci hədis – Bu hədisin sonu belədir: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Həqiqətən doğruluq sakitlikdir, yalan isə şübhədir».

tapmazlar». (ən-Nəhl 116). *«Yoxsa müşriklərin Allahın dində izn vermədiyi bir şeyi onlar üçün qanuni (halal) edən şərikləri vardır».* (əş-Şura 21).

Əlhədülilləh! Allaha həmd olsun ki, haramlığı kəsin olan şeylər haqqında Quran və Sünnədə bizə xəbər verilmişdir. Əbu Sə'ləbə əl-Xuşənni Cursum b. Nəşir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah bir çox fəzrlər müəyyən edib, buna görə də onlara laqeyidlik göstərməyin. Bir çox sərhədlər müəyyən edib, onları aşmayın. Bəzi şeyləri haram etmişdir, onları aşmayın. Bəzi şeylər haqqında unuduğundan deyil, sizin üçün rəhmət olsun deyə susmuşdur. Onları öyrənməyə çalışmayın» . *«Allah alış-verişi halal, faizi isə haram etmişdir».* (əl-Bəqərə 275). *«Allah Ey insanlar! Yer üzündə olanların halal və təmiz olanlarından yeyin».* (əl-Bəqərə 168). *«Sizə nə olub ki, üstündə Allahın adı çəkilən (heyvanların) ətindən yeməyəsiz? Məcəburiyyət qarşısında (yeməli) olduğunuz şeylər istisna edilməklə, sizə haram buyrulan (yeməklər) artıq ətraflı şəkildə sizə bildirilmişdir».* (əl-Ənam 119). *«Günahın aşkarından da, gizlisindən də əl çəkin. Günah qazananlar etdikləri əməllərə görə cəzalandırılacaqlar».* (əl-Ənam 120). **De ki:** *«Gəlin sizə Rəbbinizin nələri haram etdiyini deyim: Ona heç bir şirk qoşmayın, ata-anaya yaxşılıq edin, kasıblıq üzündən uşaqlarınızı öldürməyin».* (əl-Ənam 151). *«(O, Peyğəmbər) onlara yaxşı işlər görməyi buyurur, pis işləri qadağan edər».* (əl-Əraf 157). *«Ölü (kəsilmədən ölüb murdar olmuş) heyvan, qan, donuz əti, Allahdan başqasının adı ilə (Bismilləh deyilmədən) kəsilmiş, boğulmuş, (küt alətlə və ya silahla) vurulmuş, (bir yerdən) yıxılaraq ölmüş, (başqa bir heyvanın buyuzunu ilə) vurulub gəbərmiş, vəhşi heyvanlar tərəfindən parçalanıb yeyilmiş – canı çıxmamış kəsdiyiniz heyvanlar müstəsnadır – dikinə qoyulmuş daşlar (bütələr və ya Kəbənin ətrafında bütperəst qurbangahlar) üzərində kəsilmiş heyvanlar və fal oxları ilə pay bölmək sizə haram edildi».* (əl-Maidə 3). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah içkinin, murdar (ölmüş) heyvanın (leşin), donuzun və bütələrin satışını haram etmişdir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah bir şeyi haram etdikdə ondan gələn gəliri də haram edir» .

Dəraqutni 4/184, əl-Albani «İrva əl-Ğəlib», «Ğayətul-Məram» zəif olduğunu qeyd etmişdi, 17,19-cu hədislər.

Səhih Əbu Davud 977.

Səhih Əbu Davud 3488, Darakutni 3/7.

İtaətkar kimsə haramları tərkləməklə həzz alır. Allah üçün bir şeyi tərkləməyə Allah daha xeyirlisini ona bağışlayar və o qəlbində imanın ləzzətini hiss edə bilər.

ŞİRK

Şirk və Şirkət kəlimələri iki varlığın bir yerə gəlməsi, ortaq olması, birinin digəriylə birləşməsi mənasına gəlir. Allaha şirk qoşmaq Ona mülkündə və ya ibadətdə ortaq olan bir varlığın olduğunu qəbul etmək mənasına gəlir. Bunu edən isə müşrik adlanır .

«Şübhə yoxdur ki, Allah özünə şərik qoşanları əfv etməz. Lakin istədiyi şəxsə bundan başqa olan günahlarını bağışlayar. Allaha şərik qoşan şəxs əlbəttə ki, böyük günah etmişdir». (ən-Nisa 72). Bu ayədən aydın olur ki, şirk ən böyük günahdır. Uca Allah bildirir ki, O tövbə etməyənlərə şirkli bağışlamır. **«Allaha şərik qoşana Allah Cənnəti haram edir. Onun düşəcəyi yer Cəhənnəmdir. Zalımların heç bir köməkçisi yoxdur».** (əl-Maidə 72). **«Allah ona şərik qoşmağı əsla bağışlamaz. Bundan başqa olan günahları isə istədiyi şəxsə bağışlayar. Allaha şərik qoşan şübhəsiz ki, çox azmışdır».** (ən-Nisa 116). Allaha şirk qoşaraq ölən kimsə əbədi olaraq Cəhənnəmdə qalacaqdır. **«Şübhəsiz ki, Kitab əhli və müşriklərdən kafir olanlar Cəhənnəm atəşində əbədi olaraq qalacaqlar. Onlar insanların ən şərilləridirlər».** (əl-Bəyyinə 6). Bu haramların ən böyüyüdür. **Şirk** – Allaha zatında, sifətlərində, hökmündə, ibadət və mülkündə şəriki, ortağı olduğuna inanmaq və bunu mənimsəməkdir. Buna görə də Allah yanında dəyəri müqayisə edilməyəcək qədər böyük olan şirkdən qorxmalı, çünki bu ən murdar və qəddar haqsızlıqdır, aləmlərin Rəbbinin haqqını itirməkdir. Ona müraciət etməli olduqları halda başqasını Onunla eyniləşdirərək Ona şərik qoşurlar. İmanın ziddi küfr olduğu kimi, şirkin də ziddi Tövhididir. **«Göyləri və yeri xəlq edən, zülmətləri və nuru yaradan Allaha həmd olsun! Sonra kafir olanlar yenə də öz Rəbbinə tay tutarlar».** (əl-Ənam 1). **«Məgər heç bir şeyi yaratmağa qadir olmayıb özləri yaradılanı şirk qoşarlar? Halbuki bu bütələr nə onlara, nə də özlərinə bir kömək edə bilər».** (əl-Əraf 191,192). Ən pis bənzətmək də gücsüz və kasıbı, zənginə və hər şeyə qadirə bənzətməkdir. İbrahim – *əleyhissəlam* – dua edərək: **«...Məni və övladlarımı bütələrə tapınmaqdan uzaq elə!».** (İbrahim 35). Əgər möminlərin imamı və Allahın sevimlisi şirkə düşməkdən qorxurdusa deməli bütün müsəlmanlar Onun qarşısında qorxu hissi keçirməlidirlər. Bundan sonra kim əmin ola bilər. Muaz b. Cəbəl - *radiyallahu anhu* –

«Qamusul Muhit» Kəf babı, Sin fəslə s. 1240.

rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ilə birlikdə yol gedərkən ulağa minib məni də tərkinə almışdır. O, mənə dedi: «Ey Muaz, bilirsənmi Allahın öz bəndələri və bəndələrin Allah üzərində haqqı nədir?». Muaz: «Onu Allah və Rəsulu daha yaxşı bilir» dedim. Peyğəmbər: «Allahın bəndələr üzərində haqqı odur ki, onlar Ona itaət etsinlər və Ona heç bir şeyi şərik qoşmasınlar. Bəndələrin Allah üzərində haqqı odur ki, Ona heç bir şeyi şərik qoşmayana əzab verməsin» deyə buyurdu. Muaz: «Ya Rəsulullah! Bu şad xəbəri insanlara çatdırımmı?» dedim. Peyğəmbər: «Xeyr, onlar bu müjdəyə arxayın olub yaxşı işlərdən uzaqlaşarlar» . Ənəs - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in belə buyurduğunu eşitdim: «Allah – *subhənəhu və təalə* - buyurdu: «Ey Adəm oğlu! Nə qədər ki, sən Mənə dua edib Məndən bağışlanma diləsən, Mən sənin nələr etdiyinə baxmadan səni bağışlayaram. Ey Adəm oğlu! Əgər sənin günahların göylərə qədər çatsa və sonra sən Məndən bağışlanma diləsən, Mən sənin günahlarını bağışlayaram. Ey Adəm oğlu! Əgər sən Mənim hüzuruma yerüzü dolusu qədər günahlarla gəlsən və Mənə heç bir şeyi şərik qoşmasan Mən də sənə yerüzü qədər bağışlanma verərəm» . İbn Məsud - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim Allahla yanaşı başqa birisinə dua edərək ölərsə Cəhənnəmə düşər» . Cabir - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim Allahın hüzuruna Ona heç bir şeyi şərik qoşmadan gedərsə Cənnətə düşər (Başqa rəvayətdə: Allaha şərik qoşmadan ölən), kim də Ona hər hansı bir şeyi şərik qoşaraq Onun hüzuruna gedərsə Cəhənnəmə düşər» .

Əs-Sədi – *rahmətullahi aleyhi* - böyük şirkin tərifi belə vermişdir: «İnsanın hər hansı bir ibadət növünü və ya ibadət sayı ilə biləcək hər hansı bir şeyi Allahdan başqa bir varlıq üçün etməsidir. Allah və Rəsulunun əmr etdiyi bütün etiqad, söz və əməllərin Allah üçün edilməsi Tövhid, iman və iklas olaraq adlandırılarkən, bunların Allahdan başqa bir varlıq üçün edilməsinə şirk və küfr deyilir . Allaha şirk qoşmaq həm əməllərdə, həm də sözlərdə, həm də niyyətlərdə olur. Buna həmçinin əməllərdə, sözlərdə, niyyətlərdə, iradə də şirk də deyilir. Əməllərdə şirkə misal olaraq: Allahdan qeyrisinə səcdə etmək, Allahın evindən başqa evi təvaf etmək, Allahdan qeyrisinə qurban kəsmək və s. Sözlərdə şirkə misal olaraq:

Buxari 13/300, Müslim 30.

Tirmizi, əl-Albani «Səhih əl-Cəmi» 4214, «əl-Miškət» 4336, «Təxric ət-Tərgib» 2/268.

Buxari 8/132, 11/493, Əhməd 1/462,464.

Müslim 93.

«Qavlus Sədid fi Məqasidit Tövhid» s. 31,54.

Allahdan qeyrisinə dua etmək və s. Niyyətlərdə şirkə gəlincə isə: Allahdan qeyrisindən Allahdan qoruduğun kimi qorxmaq, Allahdan qeyrisini Allahı sevdiyini kimi sevmək və s.

«Allaha üz tutub Ona şərikin qoşmayın. Allaha şərikin qoşan göydən yerə düşüb quşların diddiyi, küləklərin sovuraraq apardığı və uzaqlara atdığı kimidir». (əl-Həcc 31). Şirk ən böyük zülmüdür. İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki: **«İman gətirib, imanlarını zümlə qarışdırmayanlar əmin-amanlıqdadırlar. Haqq yola yönəlmişlər də onlardır».** (əl-Ənam 82)-ci ayəsi nazil olduqda bu ayə səhabələrə çox ağır gəldi və onlar dedilər: «Ya Rəsulullah! Bizlərdən kim özünə zülm etmir». Peyğəmbər: «Bu sizin fikirləşdiyiniz deyildir» buyuraraq bu ayəni oxudu: **«Bir zaman Loğman oğluna nəsihət verərək demişdir. Oğlum Allaha şərikin qoşma. Həqiqətən də şirk ən böyük zülmüdür».** (Loğman 13) . **«Bu Allahın haqq yoludur. Bəndələrindən istədiyini ona yönəldər. Əgər onlar Allaha şərikin qoşsaydılar əməlləri puça çıxardı».** (əl-Ənam 88). **«Sənə və səndən əvvəlkilərə belə vəhy olunmuşdur. Allaha şərikin qoşsan bütün əməllərin puça çıxacaq və mütləq ziyan çəkənlərdən olacaqsan».** (əz-Zumər 65). **«...Müşriklərdən olmayın».** (əl-Ənam 14, Yunus 105, əl-Qəsəs 87). Əbu Bəkrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizə böyük günahların ən böyüyündən xəbər verimmi? deyib bu sözü üç dəfə təkrar etdi. Səhabələr: «Bəli, ya Rəsulullah!» dedilər. Peyğəmbər: «Allaha şərikin qoşmaq və ana-ataya üsyan etmək» deyərək buyurdu. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – uzanmış halda durub oturdu və: «Yalan söz, yalan şahidlik! deyərək bu sözləri o, qədər təkrar etdi ki, (öz-özümə) kaş ki, susaydım dedim . Abdullah - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən Allah qatında hansı günahın böyük olması haqda soruşdum? O: «Səni yaratmış olduğu halda Allaha şərikin qoşmaqdır» deyərək buyurdu. Sonra hansıdır? O: «Sənin yeməyinə şərikin olması deyərək öz uşağını öldürməkdir» deyərək buyurdu. Sonra hansıdır? O: «Qonşunun xanımı ilə zina etməkdir» deyərək buyurdu və Allah bu ayələri nazil etdi: **«Onlar Allahla yanaşı başqa bir tanrıya ibadət etməz, Allahın haram buyurduğu cana nəhaq yerə qəsd etməzlər, zina etməzlər. Hər kəs bunu etsə cəzasını çəkər».** (əl-Furqan 68) . **«Kasıblıq üzündən uşaqlarınızı öldürməyin. Sizin də, onların da ruzisini biz verəcəyik».** (əl-Ənam 152). Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi*

Buxari 6/281.

Buxari 2654, Müslim 87.

Müslim 86.

və *səlləm* – böyük günahlar haqqında buyurdu: «Allaha şəriik qoşmaq, ana-ataya əziyyət vermək, adam öldürmək və yalan danışmaq (yalan şahidlik)» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Özünüzdü yeddi həlak edici günahdan qoruyun». Səhabələr: «Ya Rəsulullah! Onlar hansılardır?» deyə soruşdular. Peyğəmbər: «Allaha şəriik qoşmaq, sehlrlə məşğul olmaq, haqqı olmadan Allahın haram etdiyi insani öldürmək, sələm (faiz) almaq, yetim malını yemək, döyüş günü meydana dan qaçmaq, ismətli, namuslu qadımları namussuzluqda ittiham edərək böhtan atmaq» .

RIYA

Riya – Raə – sözümdən götürülüb göstərmək deməkdir. Şəriətdə isə hər hansı bir əməli insanlara göstərmək və eşitdirmək üçün etmək deməkdir. Həmçinin xəbər yayılsın və insanlar onun haqqında danışsınlar deyə bir iş görən də kiçik şirkə düşmüş olur. Hətta bəzi alimlər qeyd edirlər ki, riyə insanda çox olarsa bu böyük şirkə də apara bilər. Bu kimsə bilir ki, Allahdan başqa ibadətə layiq haqq İlah, Ondən başqa xeyir verən, zərər verən, öldürən, dirildən və s yoxdur. Lakin o, öz müamələsində və etdiyi ibadətində xalis Allaha yönəlmiş. Görürsən ki, bəzən nəfsi üçün pay ayırır, bəzən də etdiyi əməli dünyanı tələb etmək, rəhbərlik, dərəcə və insanlar qatında şöhrətə nail olmaq üçün edir. Əməlinde həm Allah üçün, həm nəfsi istəyi üçün, həm şeytanı və insanlar üçün də pay vardır. Bu da ibadətdə şirkdir. Bu da insanların çoxsunun halıdır. Buna görə də görürsən ki, bir əməldə bir neçə pay vardır. Riyanın isə hamısı şirkdir. «*Kim Rəbbi ilə qarşılaşacağına ümid bəsləyirsə yaxşı iş görsün və Rəbbinə etdiyi ibadətdə heç kəsi şəriik qoşmasın*». (*əl-Kəhf 110*). Uluhiyyətdə tək olduğu üçün ibadətdə də Allah təklənməlidir. Saleh əməl də riyadan uzaq olan və sünnəyə müvafiq olan əməldir. Əgər əməldə riyə varsa və ya o əməl sünnəyə uyğun deyilsə saleh əməl sayılmaz. Saleh əməlinde iki şərti vardır. İxlaslı olması və sünnəyə uyğun olmasıdır. Ömər - *radiyallahu anhu* – dua edərək deyərdi: «Ey Allahım! Sən mənim əməlimin hamısını saleh əməl et və bütün etdiyim əməllərimi də sənin üçün edənlərdən et! Bu əməlimdə heç kimsə üçün bir pay ayırma». Bu ibadətdə olan şirk əməlin savabını yoxa çıxarır. Bəzən də cəzaya layiq görülür əgər etdiyi əməl vacibdirsə. Elə bil ki, o əməli etməyib. Buna görə də əməli etmədiyinə görə cəzaya layiq görülür. Allah əmr etmişdir ki, ibadət xalis

---

Müslim 88.

Buxari 5/294, Müslim 89, Əbu Davud 2874, Nəsəi 6/257.

Ona olmalıdır. Heç bir şeylə qarışmadan: **«Halbuki onlara əmr edilmişdir ki, Allaha dini yalnız Ona məxsus edərək, digər bütün batil dinlərdən İslama dönərək ibadət etsinlər, namaz qılıb zəkat versinlər. Doğru-düzgün din budur!»**. (*əl-Bəyyəni* 5). Əgər bir kimsə ibadətində xalis olmazsa (Muxlis) o kimsə əmr olunanı yerinə yetirməmişdir. Elə bil ki, onun etdiyi əməl əmr olunmayan bir şeydir. Ona görə də səhih deyildir və qəbul da olunmur. İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «(İnsanlara) eşitdirmək üçün bir iş görənin əməlini Allah (Qiyamət günü insanlara) eşitdirəcəkdir. Özünü göstərmək üçün bir iş görənin əməlini də Allah (Qiyamət günü insanlara) nümayiş etdirər» . Cundub b. Abdullah b. Sufyan - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim etdiyi yaxşılığı xalqa eşitdirmək üçün edərsə Allah da Qiyamət günü onu rəzil edər. Kim də riya edərsə Allah da Qiyamət günü onun riyakarlığını xalqın önündə açar» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim ki, Allah rızası üçün öyrənilməsi lazım olan bir elmi sırf dünya malını əldə etmək üçün öyrənərsə Qiyamət günü Cənnətin iyini belə almaz» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mən özünə şərik qoşulandıran şərikliyə ən çox ehtiyacı olmayanam. Kim bir əməl etməklə əməlində mənə başqasını şərik qoşarsa onu və şirkini kənarlaşdıraram» . Əbu Səid - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizin üçün nəyin Məsih Dəcəldən də daha təhlükəli və qorxulu olduğunu xəbər verimmi?». Səhabələr: «Bəli, ya Rəsulullah!» dedilər. O: «Bu gizli şirkdir. Bir adamın namaz qıldıqda başqa birisinin ona baxdığını hiss edincə namazını bəzəyib-düzməsidir» . Muaz - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Riyanın azı belə şirkdir» . Fudeyl b. İyad – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Əməllər həm düzgün, həm də səmimi olmayana qədər, səmimi olub düzgün olmayanda və ya düzgün olub səmimi olmayanda qəbul edilmir. Səmimi Allah üçün edilən, düzgün isə Sünnəyə uyğun olandır». Mömin işlərini yalnız Allah üçün etməli, ürəyində insanlardan tərif eşitmək arzusu olmamalıdır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mən ən çox öz

---

Müslim 4/2289.

Buxari 6499.

Əbu Davud 3664.

Müslim 2985, İbn Məcə 4202.

Əhməd 3/30, İbn Məcə 4204.

Həkim.

ümmətimdə kiçik şirkdən qorxuram». Səhabələr: «Bu nədir? Ya Rəsulullah» dedilər. Peyğəmbər: «Riya» deyər buyurdu . **«Etdikləri əməllərə görə sevinən və görmədikləri işlərə görə tərif olunmağı sevən kimsələr əzabdan xilas olacaqlarını güman etmə. Onları şiddətli əzab gözləyir».** (Ali İmran 188). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah Qiyamət günü riya edən kimsələrə buyuracaqdır: Kimin üçün çalışmışınızsa (riya etmişinizsə) gedin onların yanına görün sizə nə verirlər» .

NAMAZI TƏRK EDƏN

Namazı tərk edib, şəhvətlərə uyanların aqibəti Qiyamət günü çox pis olacaqdır. **«Onlardan sonra namazı tərk edib şəhvətə uyan bir nəsil gəldi. Biz onları Gəyy dərəsinə atacağıq».** (Məryəm 59). **«Sizi Cəhənnəmə salan nədir? Biz namaz qılanlardan deyidik».** (əl-Mudəssir 42-43). Cabir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kişi (bir rəvayətdə: qul) ilə şirk və küfr arasında namazı tərk etməkdən başqa bir şey yoxdur. Qul onu buraxdığı zaman heç şübhəsiz ki, şirkə (bir rəvayətdə: küfrə) düşmüş olur»⁴³³. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurur: «Küfr ilə iman arasında namazı buraxmaq vardır»⁴³⁴. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bizim ilə onların arasında əhd namazdır. Kim onu tərk edərsə küfrə (şirkə) düşmüş olar»⁴³⁵. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim namazı bilə-bilə tərk edərsə Allahın himayəsi (rəhməti) onun üzərindən uzaq olar»⁴³⁶. İbn Ömər -*radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allahdan başqa ibadətə layiq ilah olmadığına və Muhəmmədin Allahın Rəsulu olduğuna şəhadət edincəyə, namaz qılincaya, zəkat verincəyə qədər insanlarla vuruşmağa əmr olundum. Bunu etdilərmi, İslamın haqqı müstəsna olmaqla öz qanlarını və mallarını məndən qorumuş olurlar. Haqq-hesablarını çəkmək isə Allaha aiddir»⁴³⁷. Əbu Hureyrə - *radiyallahu*

İmam Əhməd.

İmam Əhməd.

Müslim 82, Əhməd 3/370,389, Əbu Davud 4678, Tirmizi 2618-2620, İbn Məcə 1078-1080, Muhəmməd b. Nəsr əl-Mərvəzi «Tazimu Qadrus Salah» 886-892 və s. əl-Albani «Səhihul Cəmius Səğir» 2848-2849,5388, «Səhihut Tərgib» 1/298,560,565, «Mişkətul Məsəbih» 569.

Tirmizi 2618, əl-Albani 2849.

Əhməd 5/346,355, Tirmizi 2621, Nəsai 1/231-232, İbn Məcə 1079, İbn Əbi Şeybə «əl-Musənnəf» 30387, İbn Hibban «əl-İhsan» 1454, Darakutni 1733, Beyhəqi «Sünnən Kubra» 3/366, «Şuabul İman» səh. 43 və s. Bureydə b. əl-Husayb əl-Əsləm - *radiyallahu anhu* – dan. əl-Albani «Səhihut Tərgib» 561, «Səhihul Cəmius Səğir» 4143, «Mişkətul Məsəbih» 574.

İbn Məcə, əl-Albani «İrvalul Gəlib» 7/8991.

Səhih Buxari 25; Səhih Müslim 22.

anhu – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qiyamət günü insanların əməllərindən ilk hesaba çəkiləcək əməlləri namazlarıdır. Rəbbimiz olan Allah hər bir şeyi gözəl bildiyi halda mələklərə: «Qulumun namazına baxın onu tammı yoxsa əskikmi qılmışdır?» deyər buyurur. Əgər namazı tam isə ona tam olaraq yazılır. Yox əgər ondan bir şey əskiksə: «Qulumun hər hansı bir nafilə namazının olub olmadığına baxın» deyər buyurur. Əgər nafilə namazları varsa: «Qulumun fərz namazlarını nafilələrlə tamamlayınız» deyər buyurur. Daha sonra digər əməlləri də bu şəkildə hesaba alınır»⁴³⁸. Bureydə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim əsr namazını tərək edərsə (buraxarsa) əməlləri boşə gedər»⁴³⁹. İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əsr namazını qılmayan kimsə ailəsini və malını itirmiş kimidir»⁴⁴⁰. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim namazı qəsdən (istəyərek) tərək edərsə ondan Allahın zimməti qalxar»⁴⁴¹. İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim namazını qoruyarsa Qiyamət günü (namaz) onun üçün bir nur, bir dəlil və bir qurtuluş olar. Hər kim də namazını qorumazsa onun üçün nə bir nur, nə bir dəlil, nə də bir qurtuluş olur. Qiyamət günü isə Qarun, Firon, Haman və Ubey b. Xələf ilə bərabər həşr olunar»⁴⁴². Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bilə-bilə namazını tərək edərsə Allahdan bir şey istəməyə haqqı yoxdur»⁴⁴³. İbn Məsud - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Kim namazı tərək edibsə onun dinlə heç bir əlaqəsi yoxdur»⁴⁴⁴. Əli - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Namaz qılmayan (tərək edən) – kafirdir»⁴⁴⁵. İbn Abbas - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Kim bilə-bilə bir namazı belə tərək edərsə (qılmazsa) Allahı qəzəbli halda qarşılıyacaqdır»⁴⁴⁶. İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Namazı olmayanın dini yoxdur»⁴⁴⁷. Əbu Darda - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Namazı olmayanın imanı yoxdur»⁴⁴⁸. Ömər

---

Əbu Davud 1/540-541, H. 864, əl-Albani «Səhih Sünnən əbu Davud» 1/163, H. 770.

Buxari 553, Nəsəi 1/236.

Buxari 552.

Əhməd 6/421.

Əhməd 2/169, Darimi 2/301, Hibban 1448.

İbn Məcə, Təbərani.

Mühəmməd b. Nəsr əl-Mərvəzi.

Tirmizi, Həkim, Mühəmməd b. Nəsr əl-Mərvəzi «Kitabu Salah» 933, İbn Əbi Şeybə «Musənnəf» 10485, Şuabul İman 41, Buxari «Tarixul Kəbir», əl-Albani «Zəif».

Mühəmməd b. Nəsr əl-Mərvəzi, İbn Abdul Bərr.

Təbərani «Məcmuul Kəbir» 8942, «Məcmus Səğir» 60.

Mühəmməd b. Nəsr əl-Mərvəzi «Qadrus Salah» 945, Tərgib 574 əl-Albani.

- *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Namazı tərək edənin İslamdan nəsibi yoxdur (İbn AbdulBərr – *rahmətullahi aleyhi* - bu hədisləri alimlər bu cür açıqlamışlar: Belə bir kimsənin İslamdan payı kamil deyildir⁴⁴⁹)»⁴⁵⁰. Ubadə b. Samit - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allaha şəriq qoşmayın, namazı da bilərəkdən tərək etməyin. Hər kim bilərək, qəsdən namazı tərək edərsə İslam millətindən çıxmışdır»⁴⁵¹. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bir fərz namazını qəsdən tərək edərsə Allahın zimməti ondan uzaq olmuşdur. Kimdən də Allahın zimməti uzaq olarsa o kimsə kafirdir»⁴⁵². Peyğəmbərdən – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bir dənə də səhih hədis yoxdur ki: “Namaz qılmayanı kafir saymışdır”. Səhih hədislərdə varid olmuşdur ki: “Küfrə düşmüşdür”. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ya bir qrup insanlar cümə namazını tərək etməkdən əl çəkəcəklər, ya da Allah onların qəlblərinə elə bir möhür vuracaqdır ki, qafillərdən olarlar»⁴⁵³. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim əhəmiyyət verməyərək (səbəbsiz) üç Cümə namazını tərək edərsə Allah o kimsənin qəlbini möhürləyər»⁴⁵⁴.

Namazda Olan Qadağalar - Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Dəstəməzsiz namaz qılmayın, **Bismilləh** – demədən dəstəməz almayın» . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim dəstəməz vaxtı üç dəfədən çox bir (əzanı) yuyarsa o, kimsə artıq günah, düşmənçilik və zülm etmişdir!» . İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – subaşına çıxmışdı. Bir nəfər gəlib ona salam verdi və o bu salama cavab vermədi» . Əbu Əyyub əl-Ənsari – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ayaqyolunda üzünüzü və arxanızı qibləyə yönəltməyin, yalnız şərqə və ya qərbə tərəf yönəldin». Əbu Əyyub rəvayət edir ki: «Biz Şama gəldikdə orada təharətxanaların üzü qibləyə bina edildiyini gördük və Allahdan bağışlanmağımızı diləyərək bacardığımız

⁴⁴⁹ «ət-Təmhid» 4/237. Həmçinin İbn Məsudun rəvayəti.

İmam Məlik 1/40, Abdurrazzaq «Musənnəf» 10410, Muhəmməd b. Nəsr əl-Mərvəzi «Kadrus Salah» 930.

Muhəmməd b. Nəsr əl-Mərvəzi «Kitabus Salah» 920.

İbn Əbi Şeybə «İman» 129, AbdurRazzaq «Musənnəf» 5008.

Nəsəi 3189.

Müslim 652.

Əhməd 2/418, əl-Albani «İrvaul Gəlib» 81.

Əhməd, Nəsəi, İbn Məcə.

Müslim 821.

qədər o təharətxanalardan uzaqlaşdıq» . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kitabın Fatihəsini oxumayanın namazı yoxdur» . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qul namazda sağa-sola baxmadığı müddətdə Allah da ona baxmağa davam edər. Qul namaz qılarkən sağa-sola üzünü çevirərsə Allah da ondan üz çevirər» . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – namaz əsnasında üç şeydən çəkındirdi: «Xoruzun yem topladığı kimi namaz qılmağı, köpək oturuşu kimi oturmağı və tülkünün baxdığı kimi sağa-sola baxmağı» . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ruku və Səcdə də qamətini düzəltməyənin namazı yoxdur (namazı səhih deyildir)» . Əbu Abdullah əl-Əşari – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – məsciddə bir qrup səhabələrlə oturmuşdu. Bir nəfər içəri girib namaza durdu. Ruku etdi və başını əyib qaldıraraq (tez-tez) səcdə etməyə başladı. Peyğəmbər: «Bunu görürsünüzmü? Kim bu cür ölərsə Muhəmmədin dinindən başqa bir din üzərə ölmüş olar. Qarğanın leş diddiyi kimi namazda başını əyib qaldırar, səcdəsini toyuğun yem yediyi kimi bir və ya iki dənə xurma yeyən ac insana bənzər. Bu onun acliğini doydurarmı?» deyə buyurdu . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mən ruku və səcdədə Quran oxumağı sizlərə qadağan etdim. Rukuda Allahı təzim edin, səcdədə isə çox dua edin. Siz cavab almağa layiqsiniz» . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əgər namaz qılanın qarşısından keçən bilsəydi ki, nə qədər böyük günah edir onda dayanardı və qırx gün (il) yerindən tərənəməzdi» . Zeyd b. Ərçam – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «Biz İslamın əvvəlində namaz əsnasında danışırıd. Bu hal: **«Namazlara, xüsusilə orta namaza (əsr namazına) riayət edin və Allah itaət etmək üçün ayağa qalxın və sükutla namaz qılın»**. (əl-Bəqərə 238)-ci ayəsi nazil olana qədər davam etdi» . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – arxadan saçlarını hörmüş bir kimsə haqqında buyurdu: «Bu adamın halı əlləri arxadan bağlanmış olaraq namaz qılan bir kimsə kimidir. Saçlarının hörülmüş yerləri şeytanın oturduğu yerdir» . Cabir b. Səmurə –

Buxari 144, Müslim 3/149,608.

Buxari 756, Müslim 872.

Səhih Tərgib 555.

Səhh Tərgib 556.

əl-Albani «Peyğəmbər namazı» ruku bölmü.

Buxari.

Müslim 1074.

Buxari, Müslim.

Buxari 4534, Müslim 1203.

əl-Albani «Peyğəmbər namazı» səcdə bölmü.

radiyallahu anhu – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Namaz əsnasında göyə (yuxarı) nəzər salanlar (etdikləri əməldən) çəkinsinlər. Bu işə son qoymalıdırlar, yoxsa onlar görmə qabiliyyətini itirirlər» . Aişə – *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki: «Mən Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən namazda (insanın ora-bura) baxması haqda soruşdum?». O: «Bu namazda olan ixtiləsdir. Şeytan bəndənin namazından oğurlayır» deyərək buyurdu . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – əllər bəldə namaz qılmağı qadağan etdi» . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Səcdədə bədənini şax tutun və itin dirsəkləndiyi kimi dirsəklənməyin» . Aişə – *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – (Təşəhhüd oxuduğu zaman) şeytan oturuşundan (ayaqları yana çəkib arxanı yerə vurmaq) kimi oturmaqdan çəkindirər və həmçinin heyvan oturuşundan da çəkindirərdi (Səcdə etdikdə dirsəkləri yerə qoymaq)) . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən biriniz çiyini örtməyən bir paltar da namaz qılmasın» . İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Yeddi əza üzərinə səcdə etmək mənə əmr olundu, saç və paltar çırmalamaq isə mənə qadağan edildi» . Aişə – *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Yemək (süfrəyə) gətirildiyi zaman, həmçinin ön və arxadan çıxanı saxlayaraq namaz qılınmamalıdır» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İmamdan əvvəl başını qaldıran qorxmur ki, Allah onun başını və ya bədənini uzunqulağın surətinə çevirər» . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – qarğa kimi dimdikləməyi (səcdələri tez-tez etmək), heyvan kimi yerə yayılmağı, dənənin özünə daimi yer seçdiyi kimi məsciddə yer seçməyi qadağan etmişdir» . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – dəvə saxlanılan yerlərdə namaz qılmağı, qəbristanlıqda,

---

Müslim 965,966.

Buxari 751.

Buxari 1219, Müslim 1238.

Buxari 822, Müslim 1102.

Müslim 1110.

Buxari 359, Müslim 1151.

Buxari 809, Müslim 1096.

Müslim 1246.

Buxari 691, Müslim 962.

Əbu Davud 3/73, H. 857, əl-Albani «Səhih Silsilə» 1168.

hamam və murdar yerlərdə namaz qılmağı qadağan etmişdir» . Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah hicabsız namaz qılan həddi-buluğa çatmış qadının namazını qəbul etməz» . Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – namaz əsnasında yeri daş və torpaqdan təmizləməyi də qadağan edərək buyurur: «Əgər bunu etsən bir dəfə et» . Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən birinizin namaz qıldıqda yuxusu gələrsə yuxu ondan gedənə qədər uzansın. Həqiqətən sizlərdən kimsə yuxulu namaz qılarsa bilməz Allahdan istiğfar diləyib, yoxsa özünü söyüb (lənətləyib)» . Aişə – *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Günəş doğacağı və batacağı vaxt namaz qılmayın. Çünki günəş şeytanın buynuzları arasında doğar» . Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Nə yatanın, nə də danışanların yanında namaz qılma» . Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – Cümə günü imam xütbə verdiyi vaxt dizləri yığaraq iki əllə tutmağı qadağan edib» . Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əgər üç nəfər kənd və ya səhrada bir yerdə cəmaat namazı qılmazsa şeytan onların üzərində hökmüranlıq edir. Buna görə cəmaat namazı tərəfdarı ol. Çünki canavar sürüdən uzaq düşmüş qoyunu yeyər» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Nəfsim əlində olan Allaha and olsun ki, içimdən elə şeylər keçir ki, odun toplansın, namaz üçün azan verilsin, sonra bir nəfər xalqa imam olaraq namaz qıldırınsın və cəmaat (namazını) buraxaraq cəmaata gəlməyənlərin evlərini yandırırım» . Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – işa namazından öncə yatmağı və işa namazından sonra söhbətə dalmağı xoşlamazdı» . Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – cümə və ya (fərz namazlarından

---

Müslim 800, 2247, 1817, Əbu Davud 489.

Hicabin Sərtləri – Əl və üzədən başqa bütün bədənin üzvlərini örtməli, zinətli olmamalı. Dar olmamalı, səffəf olmamalı. Kişilərə və kafir qadınlara məxsus geyimlərə oxşamamalı, diqqəti cəlb edici olmamalı, ətirələnmiş olmamalı. Namazla bağlı mühüm fətvələr s. 17.

Əbu Davud 637, əl-Albani «İrvaul Gəlib» 196.

Buxari 1149, Müslim 546.

Buxari, Müslim.

Müslim, Nəsəi.

Əbu Davud 694, Beyhəqi 2/279, Həkim 4/270, əl-Albani «İrvaul Gəlib» 374. İmam Şafii, İmam Əhmədə görə danışılan yerdə namaz qılmaq məkrühdür. İmam Xattabi «Aunul Məbud» 21388, İmam Məlik, Mücahid, Tavus deyirlər ki: «Yatan kimsənin qarşısında namaz qılmaq məkrühdür». İbn Həcər «Fəthul Bəri» 1/700. Sələflər namazı qurtarmamışdan əvvəl alını təmizləməyi məkrüh görürdülər. İbn Həcər «Fəthul Bəri» 3/96.

Əbu Davud, Tirmizi.

Səhih Əbu Davud 1/547, Nəsəi 846.

Buxari 644, Müslim 651.

Buxari, Müslim.

hər hansını) qıldıqdan sonra dərhal qalxaraq nafilə namazını qılmağı qadağan edərək buyurdu: «Cüməni qıldıqdan sonra danışmadıqca və yerini dəyişmədikcə bir namazı digər namaza yapışdırmamağı əmr etdi» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əgər bir kimsə azanı eşitdikdən sonra səbəb olmadan namaza gəlməzsə onun namazı qəbul olunmaz» . Əbu Səid əl-Xudri – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – görür ki, səhabələr arxada oturmaq üçün çalışırlar. Onlara: «İrəli gəlin və mənim kimi edin. Sizin arxanızdakılar da sizdən nümunə götürərək (irəli) gəlsinlər. Həqiqətən insanlar arxada oturmağa üstünlük verəcəklər o vaxta qədər ki, Allah da onları geri atacaqdır» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kişilər üçün ən gözəl səf birinci, ən pis səf isə axırıncı səfdir. Qadınlar üçün ən yaxşı səf axırıncı, ən pis səff isə birinci səfdir» . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ey Allahın qulları! Ya səflərinizi düzəldirsiniz, ya da Allah üzlərinizi fərqli istiqamətə çevirir (Başqa rəvayətdə: Yoxsa qəlbləriniz ayrılır)» .

FƏRZ NAMAZLARINI YATIB QALAN VƏ QURANI ÖYRƏNDİKDƏN SONRA ONU OXUMAYAN VƏ ƏMƏL ETMƏYƏN

Səmura b. Cundəb - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – sübh namazını qıldıqdan sonra hər dəfə səhabələrdən soruşardı: «Sizdən yuxu görən varmı?» Görən öz yuxusunu Allahın izni ilə ona danışardı. Bir gün səhər o, bizə buyurdu: «Həqiqətən bu gecə mənim yanıma iki nəfər gəldi və mənim onlarla getməyimi xahiş etdilər. Mən də onlarla getdim. (Bir müddətdən sonra) uzanmış bir adamın yanına çatdıq. Bir də baxdıq ki, bir başqası əlində olan bir daş parçası ilə uzanan adamın üstündə dayanıb, əlində olan daşı uzanan adamın başına vuraraq başını yarıb. Daş yuvarlanıb kənara düşür. Həmin adam gedib daşı götürüb yerinə qayıdıncaya qədər uzananın başı əvvəlki (ilk) vəziyyətini alır. Sonra o, yenidən birinci dəfə etdiyini təkrarlayır. Mən: «Subhənəllah! Bunlar kimlərdir?» dedim. Onlar: «Gedək! Gedək!» dedilər... Mən onlara: «Bu gecə qərribə mənzərələr gördüm. Bu gördüyüm şeylər nədir?» dedim.

Müslim 883.

«Buluq əl Məram» 393.

Müslim 438.

Müslim 440.

Buxari 717, Müslim 436, Əbu Davud 664.

Onlar: «İndi sənə onları başa salarım» dedilər. İlk gördüyün başı daşla yarılan insan Quran oxumağı öyrənmiş lakin onu tərک etmişdir (Quranı oxumaz və əməl etməzdi) və fərz namazlarına yatıb qalardı. Bu da onun Qiyamətə qədər görəcəyi qəbr əzabıdır!» .

ZƏKAT VERMƏYƏNLƏR

Allah peşman və rüsvay olunacaq gündə, qızıl, gümüş zəkətini verməyənlərin aqibətini belə bəyan edir. *«Qızıl-gümüş yığıb onu Allah yolunda xərcləməyənləri şiddətli bir əzabla müjdələ! O gün yığıqları qızıl-gümüş Cəhənnəm atəşində qızdırılıb alınlarına, böyürlərinə və kürəklərinə dağ basılacaq. Bu sizin özünüzdə yığıb saxladığınız mallardır. Yığığınızın (əzabını, acısını) dadın! deyiləcəkdir»*. (ət-Tövbə 34-35). *«Allah tərəfindən bəxş olunmuş mal-dövləti sərf etməyə xəsislik edənlər heç də bunu özləri üçün xeyirli hesab etməsinlər. Xeyr, bu onlar üçün zərərli. Onların xəsislik etdikləri şey Qiyamət günü boyunlarına dolaşacaqdır. Göylərin və yerlərin mirası Allaha məxsusdur. Allah hər bir əməlinizdən xəbərdardır»*. (Ali-İmran 180). *«Vay müşriklərin halına! O müşriklər ki, zəkət vermir və axirətə inanmurlar»*. (Fussilət 6-7). İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir qövm zəkət malını verməzlərsə onlara səmadan yağış yağması əngəllənər və əgər heyvanlar olmasa, onlara heç bir şəkildə yağış yağmazdı» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – dünyasını dəyişdikdən sonra Əbu Bəkr – *radiyallahu anhu* – nun xəlifəliyi (dövründə) bir qrup ərəblər (zəkət verməkdən imtina edərək) küfrə girirlər. (Əbu Bəkr – *radiyallahu anhu* – onlarla vuruşmağa qərar verdikdə) Ömər: «Sən o, insanlarla necə döyüşə bilərsən ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurmuşdu: «Allahdan başqa ibadətə layiq haqq ilah olmadığına (və Muhəmmədin Allahın Rəsulu olduğuna) şəhadət edincəyə qədər insanlarla vuruşmağa əmr olundum. Bunu etdilərmi, İslamın haqqı müstəsna olmaqla öz qanlarını və mallarını məndən qorumuş olarlar. Haqq-hesablarını çəkmək isə Allaha aiddir» dedi. Əbu Bəkr: «Allaha and olsun ki, namaz və zəkət bir-birindən ayıranlarla vuruşacağam. Çünki zəkət malın haqqıdır. Allaha and olsun ki, onlar Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – ödədikləri bir dəvə yulanını belə məndən əsirgəmiş olsalar bundan ötrü onlarla vuruşacağam» deyə cavab verdi. Ömər: «Vallahi başa düşdüm (gördüm) ki, tək Allah özü Əbu Bəkr – *radiyallahu*

Buxari.

İmam Əhməd, əl-Albani «Səhih Silsilə» 106-cı hədis.

Buxari 25, Müslim 22 – İbn Ömər yolu ilə.

anhu – nun köksünü onlarla döyüşməyə açmışdır və başa düşdüm ki, doğru olan da elə budur» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah kimə mal verdiyi halda zəkətini ödəməyəcək olursa, Qiyamət günündə o mal ona gözləri üzərində iki qara nöqtə olan bir ilan şəkilində göstərilir. Bu ilan Qiyamət günü onun boynuna dolanır. Onu çənələri ilə yaxaladıqda: «Mən sənin malınam, mən sənin yığıb gizlətdiyin xəzinənəm». ***Allah tərəfindən bəxş olunmuş mal-dövləti sərf etməyə xəsislik edənlər heç də bunu özləri üçün xeyirli hesab etməsinlər. Xeyr, bu onlar üçün zərərlidir. Onların xəsislik etdikləri şey Qiyamət günü boyunlarına dolaşacaqdır. Göylərin və yerlərin mirası Allaha məxsusdur. Allah hər bir əməlinizdən xəbərdardır***». (*Ali-İmran 180*)» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Elə bir dəvə, inək və qoyun sahibi yoxdur ki, onların haqqını verməsin və Qiyamət günü düz və geniş bir ərazidə bu heyvanların ayaqları altına atılaraq onu ayaqları ilə əzər və dişləyərlər. Dəvə sürüsü baş tərəfi üzərindən dişləyib keçdikcə son tərəfi onun üzərinə qayıdır. Bu hal 50 min il olan bir gündə (yəni) qullar arasında veriləcək hökm bitənə qədər (davam edir). Nəhayət ya Cənnətə, ya da Cəhənnəmə gedən yol ona göstərilir»⁴⁹⁹. Əhnəf b. Qeys - *radiyallahu anhu* – deyir ki, Qureyşlilərdən bir topluluğun yanında oturmuşdum. Saçları, paltarları və görünüşü çox da yaxşı olmayan biri gəldi. Onların başlarının üstündə dayanaraq: «Mal yığıb gizlədənləri Cəhənnəm atəşində qızdırılacaq daşlarla müjdələ. Daha sonra bu qızdırılanlar onların məmə uclarına qoyulacaq, sonra isə çiyinlərinin üst tərəfindən çıxacaqdır. Yəni də qızdırılan daşlar çiyinlərinin üst tərəfindən qoyularaq məmə uclarından çıxacaqdır...» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim zəkətini verməkdən qaçırsa mən həm zəkətini, həm də malının yarısını alaram. Çünki bu Allahın haqqıdır» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Cəhənnəmə girən ilk üç (insan): Zalım hökmdar, malından Allahın haqqını verməyən sərvət sahibi, Təkəbbürlü kimsə» .

Buxari 1335, 1399, 6924, Müslim 20/32, 133, Nəsəi 3092, 3973, Əhməd 117, 335.

Buxari «Zəkət» 3/110, 268.

⁴⁹⁹ Müslim “Kitabuz Zəkət” 987.

Buxari 2/112, Müslim şərh 3/29.

Əbu Davud 1575, Nəsəi 5115, Əhməd 5/2.

Tərgib və Tərhib 1/540.

ORUC TUTMAYANLAR

Ramazan ayında Oruc tutmamaq böyük günahlardandır. Müsəlman bir kimsə özünü Allahın qəzəbindən və cəzasından qormalıdır. «*Ey iman gətirənlər! Özünü zü və əhli-əyalınızı elə bir oddan qoruyun ki, onun yanacağı insanlar və daşlardır*». (ət-Təhrim 6). Əbu Uməmə əl-Bəhili - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Yatdığım zaman yanıma iki nəfər gəldi. Məni qollarımdan tutub, çıxılması olduqca çətin olan bir dağın yanına gətirdilər və çıx dedilər». Mən bunu bacarmaram, dedikdə: «Biz onu sənin üçün asanlaşdırırıq» dedilər. Mən də dağa çıxdıqda dağın təpəsindən olduqca dəhşətli səslər eşitməyə başladım. «Bu səslər kimin səsləridir?» dedim: «Bunlar Cəhənnəmliklərin ulaşmalarıdır» dedilər. Sonra məni götürüb, topuqlarından asılmış bir topluluğun yanına gətirdilər. Ağızları parça-parça olmuş, ağızlarından qan axırdı. Mən dedim: «Bunlar kimlərdir?» Bunlar oruc açmaları halal olmadan qabaq oruclarını yeyənlərdir . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «İslamın özü və dinin təməli üçdür. 1. Allahdan başqa ibadətə layiq haqq ilah yoxdur şəhadəti. 2. Namaz qılmaq. 3. Ramazan orucunu tutmaq. Kim bu üçündən birini tərək edərsə kafir olar» . İmam Zəhəbi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Alimlər arasında bilinən bir həqiqətdir ki, Ramazan orucunu xəstəlik və ya başqa bir səbəb olmadan tərək edən kimsə zina edən, faiz yeyənin və İçki içəndən daha şərliyədir. Hətta onun müsəlmanlığında da şübhə edərlər, onu zındıqlardan zənn edərlər».

Oruc Vaxtı Qadağan Olunanlar - Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim yalan danışmağı və yalanla əməl etməyi tərək etməzsə Allahın da bu kimsənin yeməsini və içməsinə tərək etməsinə ehtiyacı yoxdur» . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Oruc tutmaq üçün gecəni niyyətlə keçirməyənin orucu oruc deyildir» . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – cümə günlərini xüsusiləşdirərək oruc tutmağı və gecə ibadətləri etməyi qadağan etmişdir» . Aişə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – səhabələrinə iftar etmədən dalbadal oruc tutmağı qadağan etdi. Səhabələr: «Ya Rəsulullah! Siz ki, bunu edirsiniz?» deyə soruşdular. Peyğəmbər: «Mən

---

əl-Albani «Səhih Tərgəib» 1/420, 995-ci hədis.

Tərgəib və Tərhib 1/382.

Buxari 1903.

Nəsəi.

Buxari, Müslim.

sizin kimi deyiləm. Şübhəsiz ki, mən Rəbbim tərəfindən yedirdilir və içirdilirəm» .

HƏCC

Həcc – ibadət məqsədi ilə ilin müəyyən vaxtında Məkkəni ziyarət etmək. «*Onun yolunda gücü çatana hər bir kəsin Həccə gedib o, evi ziyarət etməsi insanların Allah qarşısında borcudur*». (Ali-İmran 97). Hicrətin doqquzuncu ilində fərz etmişdir. Hicrətin səkkizinci ili Məkkənin fəthindən sonra. Allah Bəytul-Haramı Həcc etməyi islamın rukunlarından olduğunu qeyd edir. Gücü çatana, sağlam olan və imkanı olan hər bir kəsin Həcc etməsi vacibdir. Həcc ömürdə bir dəfə vacibdir. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ey insanlar! Allah üzərinizə Həcc etməyi fərz qıldı, artıq siz də Həcc edin». Bir nəfər: «Ey Allahın Rəsulu, hər il Həcc edək?» Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – susdu. Həmin şəxs sualını bir neçə dəfə təkrarladı. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əgər mən hə desəm, sizə hər il Həcc etmək vacib olardı. Sizin də buna gücünüz çatmazdı» . İmkani olanın Həcc etməsi vacibdir. İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Həcc etməyə tələsin. Çünki sizdən hər hansı bir kimsənin irəlidə başına nə gələcəyini bilməz» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim Həccə gözəl bir şəkildə, günah və pis əməllərə yol vermədən edərsə evə anadan doğulmuş kimi qayıdır» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Gözəl Həcc edənin mükafatı isə Cənnətdən başqa bir şey deyildir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Həcc ibadətini necə edəcəyinizi məndən öyrənin» .

ALLAH VƏ RƏSULUNUN ADINDAN ELMSİZ DANIŞMAQ

Allaha qarşı elmsiz danışmaq, Allahın İsimləri, Süfətləri, Fəlləri barəsində. Allahın özü-özünü vəsf etdiyi və Rəsulunun Onu vəsf etdiyi kimi vəsf etməmək ən böyük günahlardandır. Bu Allahın hikmətinə, Rububiyyətinə, Rəbb xüsusiyyətinə də zidd olan bir şeydir. İnsan

---

Buxari 1964, Müslim 1105.

Müslim.

əl-Albani «Səhih Hədislər Silsiləsi» 2954.

Buxari, Müslim.

Buxari, Müslim.

əl-Albani «Səhihul Cəmi» 4937.

bilərəkdən Allahın İsimlərini yozarsa, təhrif edərsə, bilərəkdən Allahın və Rəsulunun adından danışarsa (bu halaldı, bu haramdır) bu şirkdən daha cirkin və Allah qatında da böyük günahlardandır. Böyük elm adamı İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Allah elmsiz olaraq söz söyləməyi haram etmiş və bunu ən böyük haramlar arasında saymışdır. Hətta bunu haramların ən yüksək mərtəbəsi olaraq qiymətləndirmişdir. **«De ki: Rəbbim yalnız aşkar və gizli alçaq işləri (həyasızlıq), hər cür günahı, haqsız zülmü, Allahın haqqında heç bir dəlil nazil etmədiyi hər hansı bir şeyi Ona şəriq qoşmağınızı və Allaha qarşı bilmədiyiniz şeyləri deməyinizi haram buyurmuşdur».** (əl-Əraf 33). Allah haramları dörd mərtəbə olaraq sıralamışdır. Bunların ən alt mərtəbədə olanından başlamışdır ki, bu da həyasızlıqdır, ikinci bundan daha ağır dərəcədə olnu günah və zülm, üçüncü olaraq bu ikisindən də ağır Allaha şəriq qoşmaq, dördüncü isə bütün bunlardan daha ağır olan Allah haqqında biliksiz söz söyləməkdir. Bu da Allah haqqında İsimləri, Sifətləri, Əməlləri, dini və şəriəti haqda biliksiz söz söyləməyi özündə əhatə edir» .

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mənim adımdan yalan uydurmayın. Hər kim söyləmədiyimi mənə isnad edərsə heç şübhəsiz ki, atəşə girər» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim qəsdli olaraq mənim ağızımdan yalan söyləyərsə atəşdən yerini hazırlasın» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Heç şübhəsiz ki, mənim ağızımdan yalan söyləmək başqa bir kimsənin ağızından yalan söyləmək kimi deyildir. Hər kim qəsdli olaraq mənim ağızımdan yalan söyləyərsə atəşdən yerini hazırlasın» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in adından yalan söyləmək böyük bir haram, ağır bir qəbahət və həlak edici bir günahdır. Yalnız bu haramı halal sayan kimsə kafir olur. Bir kimsə bir hədisin uydurma olduğunu bilir və ya böyük ehtimalla uydurma olduğunu zənn edərsə o, hədisi rəvayət etməsi haramdır. Belə bir hədisin uydurma olduğunu bilib və deməyən kimsə də Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yalan söyləyənlər cümləsinə daxildir . İmam Zəhəbi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Bəzi alimlərin rəyinə görə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və*

«İlamul Muvakkın» 1/38.

Müslim «Müqədimə».

Müslim «Müqədimə».

Müslim «Müqədimə».

Zəif Hədis – ilə əməl etməyin hökmü? Bu haqda üç rəy vardır: 1. Qəti olaraq olmaz əməl etmək. 2. İctihaddan və qiyasdan daha yaxşıdır. 3. Olar əgər dörd şərtə əməl edilərsə: 1) Əhkamlardan olmamaq şərti ilə hədis yaxşı işlərə (əməllərə) çağıran olsun. 2) Hədis şiddətli dərəcədə zəif olmasın. 3) Bu hədisin şəriətlə bağlılığı olsun. 4) Hədisi danışan bilməlidir ki, hədis zəifdir və bunu cəmaata bildirməlidir. Deyilməsi mütləqdir.

səlləm – in adından yalan danışmaq küfr və İslam millətindən çıxardan günahdır».

SEHR-CADU-KAHİNLİK-UĞURSUZLUĞA İNANMAQ-ULDUZ FALI-MÜNƏCCİMLİK

«...*Həqiqətən onlar belə şeyləri satın alanların axirətdə payı olmadığını yaxşı bilirlər*». (əl-Bəqərə 102). «...*Onlar Cibt və Tağuta inanır*». (ən-Nisa 51). «*Musa: «Siz atın» dedi. Onlar (əllərindəkiləri və əsaları) atdıqda, adamların gözlərini bağlayıb (sehrləyib) onları qorxutdular və böyük bir sehr etdilər*». (əl-Əraf 116). «*Musa dedi: «Xeyr, (əvvəlcə) siz tullayın! (onların əllərindəki ipləri və dəyənəkləri yerə atan kimi) Musaya elə gəldi ki, onların sehri nəticəsində kəndirləri hərəkətə gəlib sürünür*». (Ta ha 66). «*Şeytanların kimə nazil olduqlarını sizə xəbər verimmi? Onlar hər bir günahkara, yalançıya (caduğara, falçıya, sehrbaza və adlarını kahin qoyub xalqı aldadanlar) nazil olur*». (əş-Şuəra 221,222). «*Sehrbaz isə harda olursa olsun mətləbinə çatmaz*». (Ta ha 69). «*Sehrbazlar (dünya və axirətdə) nicat tapmazlar*». (Yunus 77). Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «*Cibt* – sehirdir, tağut isə şeytandır». Cabir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «*Tağutlar* - şeytanların səmədan enib xəbərlər gətirdikləri kahinlərdir ki, onların hər birində bir şeytan vardır». İmam Məlik – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «*Tağut* - Allahdan qeyri ibadət edilən hər bir şeydir». İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «*Cibt* - bütldir». əş-Şabi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «*Cibt* - münəccimlərdir». Auf – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «*İyafə* – quşların uçuş istiqamətlərinə görə gələcəkdən xəbər verməkdir. *Tarq* – yer üzərində xətlərin çəkilməsidir». Həsənül Bəsri – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «*Cibt* – şetanın əkssədasıdır». Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «*Özünüzdü yeddi həlak edici günahdan qoruyun*». Səhabələr: «*Ya Rəsulullah! Onlar hansılardır?*» deyə soruşdular. Peyğəmbər: «*Allaha şərikin qoşmaq, Sehlə məşğul olmaq, haqqı olmadan Allahın haram etdiyi insanı öldürmək, Sələm (faiz) almaq, Yetim malını yemək, Döyüş günü meydandan qaçmaq, ismətli, namuslu qadınları namussuzluqda ittiham edərək böhtan atmaq*» .

İbn Qudamə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «*Sehr* düyünlər, oxumalar və söylənən sözlər, yazılan ifadələr, edilən şeylərdir ki, bunlar sehr edilən kimsənin bədəninə, qəlbinə və ya ağına bilavasitə təsir edir. Sehirin bir həqiqəti vardır ki, kimisə öldürür, kimisə xəstə edir, kimisə

xanımına yaxınlaşmaqdan çəkindirir, ər və arvadı bir-birindən ayırır, bir kimsənin digərini sevməsi üçün sehr edilir. Sehrin öyrənilməsi və öyrədilməsi haramdır. Bəziləri özlərinə təskinlik vermək üçün deyirlər ki, biz insanlara yaxşılıq edirik, onların dərdlərini azaldırıq. Buna da ağ maqiya adını verirlər. Lakin bu əsla belə deyildir. Nə ağ maqiya, nə də qara maqiya ilə məşğul olmaq olmaz. Bunların hər ikisi də haramdır. Bu işlə məşğul olan adam tövbə etməsə – *Allah qorusun* – dünyasını da, axirətini də puç edəcəkdir. Əgər sehr yaxşı bir şey olsaydı Allah ondan sığınmağı əmr etməzdi. **«De ki: Pənah aparırım sübhün Rəbbinə, yaratdıqlarının şərindən, zülmətə bürünməkdə olan gecənin şərindən, (ovsun oxuyub) düyünlərə üfürən (yaxud cadu edib iplərə düyün vuran) qadınların şərindən və bir də paxılın şərindən».** (*əl-Fələq 1-5*). **«De ki: Pənah aparırım insanların Rəbbinə, insanların ixtiyar sahibinə, insanların tanrısına, vəsvəsə verən, qaçıb gizlənən şeytanın şərindən. O, şeytan ki, insanların ürəklərinə vəsvəsə salır. O, şeytan ki, cinlərdən də olur, insanlardan da».** (*ən-Nəs 1-6*). **Biz səmada bürclər yaratdıq, onları baxanlar üçün bəzədik. Onları hər bir məlun şeytandan qoruduq. Lakin (şeytanlardan) kim (mələklərin söhbətinə) xəlvəti qulaq assa, onu odlu bir axan ulduz təqib edə (və üstünə düşüb yandırar)».** (*əl-Hicr 16-18*). Aişə - *radıyallahu anha* – rəvayət edir ki, mən: «Ya Rəsulullah! Kahinlər bizlərə bəzi şeyləri söyləyirlər ki, onların dedikləri doğru çıxır». Peyğəmbər: «Bu doğru (sabit) olan kəlimələrdir ki, cinlər oğrun-oğrun qulaq asaraq (bu kəlimələri) oğurlayaraq öz dostlarının (sehrbazların, falçıların, kahinlərin) qulağına sözlərə yüz dənə yalan əlavə edərək pıçıldaırlar (Başqa rəvayətdə: Toyuğun qaqqıldaması kimi sözləri onların qulağına əyilərək boşaldırlar. Onlar heç bir şey deyillər)» deyər buyurdu . Kabisə b. əl-Mubarək - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Cizgilər çəkərək fala baxan, quşun ötməsini uğur və ya uğursuzluq sayan və quşun sağa-sola uçmasından (sağ tərəfə uçarsa xeyir, sol tərəfə uçarsa şər kimi) mənalar çıxarmaq küfrün əlamətidir» . Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sehrbazın cəzası qılinc zərbəsidir» . Bəcələ b. Əbdən rəvayət edir ki: «Ömər - *radıyallahu anhu* – yazılı surətdə fərman vermişdir ki, hər bir sehrbaz kişi və qadını öldürün. Biz də üçünü öldürdük» . Əbu Məsud əl-Bədri -

---

Müslim 2229.

Əbu Davud 3907, əl-Albani zəif hədis.

Tirmizi 1460, Həkim 4/360.

Buxari 6/184, Tirmizi 1586, Əhməd 1/190, Əbu Davud 3043.

radiyallahu anhu – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – itdən gələn pulu, zinakarın qazancını və fəlcılıqdan gələn pulu götürməyi qadağan etmişdir» . Aişə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Əbu Bəkr - *radiyallahu anhu* – nun bir köləsi vardı. Bir gün yeməyə bir şey gətirdi, Əbu Bəkr də ondan yedi. Kölə ona: «Bunu nəyin qazancından alındığını bilirsənmi?». O: «Bu nəyin qazancın-dandır?» deyər soruşdu. O, da: «Cahiliyyə dövründə bir nəfərə kahinlik etmişdim. Halbuki mən kahinliyi bilmirəm. Lakin onu aldatmışdım. Mənimlə qarşılaşdı və bunları mənə verdi. Sənin yediklərin də odur. Əbu Bəkr - *radiyallahu anhu* – əlini ağzına soxaraq yediklərini qusdu» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Astrologiya elmindən bir sahəni öyrənən sehrdən bir sahə öyrənmiş olur. Çoxunu öyrənən kəs sehrdən bir o, qədər öyrənmiş olur» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bir düyün bağlayıb ona üfürsə sehr etmiş olur. Kim də sehr edərsə Allaha şəriq qoşmuş olur. Kim bir şeyə bağlansa ona təvəkkül etmiş olur» .

Bu fəlcilər sadələvh insanları özlərinə inandırmağa məcbur edirlər və onların pullarını və mallarını haram yolla onların əlindən alırlar. Qum üstündə cizgi çəkməklə, əl içinin xətlərini oxumaqla, balıqqulağı, kofe stəkanı ilə, fincan, güzgü və s. üsullar tətbiq edirlər. Gələcəyini bilmək, nigahda və ticarətdə xoşbəxtmi və yaxud bədbəxtmi olacaqlarını öyrənmək, itirilmiş əşyalarını tapmaq və buna oxşar məqsədlərlə sehrbazların yanına gedirlər. Fəlcinin və ya cadugərin yanına gedən şəxs, onların dediklərinin doğru olduğuna inanarsa küfr etmiş olar. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bir kahinin yanına gedib onun dediyini təsdiq edərsə Muhəmmədə nazil olanı inkar etmiş olar» . İbran b. Huseyn - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim (düşər-düşməzlik, nəhs gətirmək və s mövhumatı) sınaq etsə, yaxud etdirsə, kim baxıcılıq etsə, yaxud öz falına baxdırsa, kim sehr etsə, yaxud sehrbaza müraciət etsə bizdən deyildir. Kim də kahinin yanına gedib onun dediklərini təsdiqləsə Məhəmmədə nazil olanı inkar etmiş olur» . Əgər cadugər və ya fəlcü yanına gedən

---

Buxari 2237, Müslim 1567.

Buxari 3843.

Əhməd 1/277,311, Əbu Davud 3905, İbn Məcə 3726.

Nəsəi 7/112, Tirmizi 2073, Əhməd 4/310, Həkim 4/216.

Əhməd 2/408,429,476, Əbu Davud 3903, Tirmizi 135.

əl-Munziri «Tərgib vət Tərhib» 4/52, Heysəmi 5/117.

şəxs onun qeybi bildiyini qəbul etmirsə və onu sadəcə dinləmək və ya buna bənzər bir səbəblə gedirsə küfr etmiş olmur, lakin fərz namazları qırx gün müddətində qəbul edilmir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim **Ərraf** adlanan bir falçı yanına gedib fala baxdırsa və ona inansa onun qırx günlük namazı qəbul edilməz» .

Kahinlər - gələcəkdə baş verəcək hadisələrdən (qeybdən) xəbər verən, (falçılıq etmək mənasındadır), həmçinin oğurlanmış, itmiş şeylərin yerlərini göstərə bilən kimsələrdir. Onlar avam insanları aldadaraq Qurani Kərimi açirlar və itən əşyaların yerlərinin orada yazıldığını xəbər verirlər. Subhənəllah! Bu qədər də yalan olar. Məgər Qurani Kərimdə insanların itən əşyaları haqda bir şeylər yazılıb. Bu qədər də avamlıq olar. Dəhşət burasıdır ki, insanlar da onlara inanırlar. Özünü Allahın yaxını və qeybi bildiyini bəyan edən kəs Allahın yaxını yox, şeytanın dostudur. Qeybi bilmək yalnız Allaha xas olan bir haqdır. «**Qeybin açarları (Allahın) yanındadır. Onları ancaq O bilir. (Allah) suda və quruda nə varsa bilir. Yerə düşən elə bir yarpaq yoxdur ki, (Allah) onu bilməsin. Yerin zülmətləri içində elə bir toxum, (kainatda) elə bir şey yoxdur ki, açıq-aydın kitabda olmasın**». (əl-Ənam 59). «**Qeybi bilən ancaq Odur və Öz qeybini heç kəsə ayan etməz. Bəyənib seçdiyi Peyğəmbərdən başqa! Allah onların önündə və arxasında gözətçilər qoyar**». (əl-Cinn 26-27). Buna görə də sehrbaza inanan bu ayələrin həqiqiliyini inkar etmiş olur ki, bu da küfrdür.

Uğursuzluğa İnanmaq - «**Onlara bolluq qismət olduğu zaman: Bu bizim (haqqımızdır) deyər, bir pislik üz verdikdə isə bunu (bir uğursuzluq, nəhslik kimi) Musadan və yanındakılardan görərdilər. Ağah olun ki, onların başına gələn uğursuzluq (nəhslik) Allahdandır. Lakin onların əksəriyyəti (bunu) bilməz**». (əl-Əraf 131). Fironun ailəsi bədbəxtliyə uğrayanda bunu Musa və onunla olanlarla əlaqələndirib deyərdilər: «Bunların hamısı Musanın və onun səhəbələrinin ucbatındandır». Lakin Allah bu şeyi təkzib edir. «**Harada olursunuz olun, hətta uca qalalar içərisində olsanız belə, ölüm sizi haqlayacaqdır. Onlara bir xeyir yetişdikdə: Bu Allahdandır – deyirlər, bir pislik üz verdikdə isə: Bu səndəndir – söyləyərlər. (Onlara) de: Hamısı Allah tərəfindəndir. Bu cəmaata nə olub ki, az qala söz də anlamur! Sənə yetişən hər bir yaxşılıq Allahdandır, sənə üz verən hər bir pislik isə özündəndir. Biz səni**

Ərraf – kahin növlərindəndir. İbn Əsir – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Münəccim, qeybi bildiyini iddia edən kimsdir». Xattabi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Oğurlanmış əşyanın yerini deyəən, qeyb olan şeylərin məkanını bilən və s. buna bənzər şeyləri söyləyən kimsədir».

Müslim 2230, Əhməd 5/380, 4/68.

insanlara Peyğəmbər göndərdik. Allahın buna şahid olması (sənə) kifayət edər». (ən-Nisa 78-79).

Ərəblərdə biri səfər etmək və hər hansısa bir iş görmək istədikdə bir quş uçurardı. Əgər quş sağ tərəfə uçsaydı o, işi uğurlu sayardı, yox əgər sol tərəfə uçsaydı uğursuzluq sayar və o, işdən əl çəkərdi. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Uğursuzluğa inanmaq şirkdir» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim quş uçurmaqla (işin nəhs gətirməyinə inanıb) işindən qalsa şirk etmiş olur». Soruşdular: «Bəs bu günahı nə ilə yumaq olar?». Peyğəmbər: «İlahi nə Sənin verdiyin xeyirindən başqa xeyir yoxdur, nə də Sənin (uçmasına) izn verdiyin quşdan başqa quş yoxdur və səndən başqa ilah yoxdur» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Quş uçuran və onun üçün quş uçurulmasını istəyən, kahinlik edən və etdirən, cadu edən və etdirən bizdən deyildir» .

Tövhid əqidəsinə zidd olan belə haram əməllərdən: Ayların uğursuz olmasına inanmaq (Cahiliyyə ərəbləri Səfər ayında evlənəzdilər. Çünki bu ayı uğursuz ay sayırdılar və aylarda baş verən nigahın uğursuz olduğuna da inanırdılar. Bu ayı boş bir ay sayırdılar. Aişə - *radiyallahu anha* – deyir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – mənimlə bu ayda evləndikdən sonra bu xurafata son qoydu), günlərin uğursuzluğuna inanmaq (Birinci gün ağır gündür. Bu gündə iş görmək olmaz, beşinci günü ayın 13-nə düşərsə), rəqəmlərin uğursuzluğuna inanmaq (on üç rəqəminə), adların və ya şikəst adamların bədbəxtlik gətirməsinə inanmaq (dükançının ilk alıcısı şikəst birisi olarsa o gün ticarətin zəif olmasına inanmaq) və s. bu kimi xurafatlara inanmaq. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Nə xəstəliyə yoluxma (infeksiya), nə işin nəhs gətirməsi, nə bayquşun ulaması, nə də Səfər ayının nəhs ay olması, ulduzların da təsiri yoxdur, təşəüm (hər hansı bir şeyi uğursuzluq saymaq) da yoxdur, qulyəbani də yoxdur, şər qüvvələr də» . Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Nə xəstəliyə yoluxma, nə də işin nəhs gətirməsi doğrudur. Lakin gözəl bir söz, xoş bir kəlimədən ibarət olan fal mənim xoşuma gəlir» . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və*

Əhməd 1/389, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 3955.

Əhməd 2/220, Heysəmi «Məcmu Zəvaid» 5/180, əl-Albani «Səhih Silsilə» 1065.

Təbərani 18/162, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 5435.

Buxari 10/182, Müslim 2220.

Buxari 10/181, Müslim 2224.

səlləm – buyurdu: «Uğursuzluğa inanmaq şirkdir. Ona inanan adam heç bir vəchlə bizdən deyildir» .

Bütün bunlar quşların uçuşu, qara pişiyin yoldan keçməsi, həftənin müəyyən günlərini, gecə vaxtı dırnaq tutmaq, ev süpürmək, qaşığı düşdü qonaq gələcək, gecə vaxtı güzgüyə baxmazlar və s. müxtəlif əşyaları, sözləri yozmaqla bədbinliyə qapanmaqdır. Allah mövhumatçılığı haram buyurub və pis əlamətlərə inanları qınayır. O, gözəl əlamətləri sevir və pis əlamətlərə nifrət edir. Bu iki anlayış arasında xeyli fərq vardır. Xoş əlamət insanın əqidəsinə və şüuruna təsir etmir. Həmçinin onun qəlbini Allahdan başqa heç nə ilə bağlamır. İnsan bəd əlamət gördükdə qəti etmək fikrində olduğu işdən imtina edə və ya hansısa işdən dönə bilər. Bu da insanın qəlbini bu haram əmələ bağlandığını və öz iradəsini və inancını ona tabe edərək onun ardınca gedir. Şübhəsiz ki, bu da onun Allaha olan inamına, Tövhidinə və təvəkkül etməyinə təsir edir. Bu kimi fikirlər insana gələrsə bununla mübarizə aparmalı Allaha sığınmalı və Ondan kömək diləməlidir.

Ulduz Falı – Qatadə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Allah ulduzları üç məqsədlə yaradıb. Səmaya zinət salmaq üçün, onlarla şeytanları vurmaq üçün və səfərdə olanlara (yolu tapmaq üçün) səmt göstərən kimi. Kim onlardan başqa məqsədlər üçün istifadə etsə səhv etmiş və taleyi bekarə olar. Bu ona özünün də təsəvvür etməyi dərəcədə bəha başa gələr» . «***And olsun ki, Biz dünya səmasını qəndillərlə (ulduzlarla) bəzədik, onları şeytanlara atılan mərmilər etdik və onlar (şeytanlar) üçün yandırır-yaxan alovlu atəş əzabı hazırladıq.***» (əl-Mulk 5). «***Suyun və qurunun zülmətində (yolunuzu) düz getmək üçün ulduzları sizin üçün yaradan da Odur. Biz bu ayələri anlayan bir cəmaat üçün bu cür ətraflı izah etdik.***» (əl-Ənam 97). Həmçinin də jurnal və qəzetlərdən ulduz falına baxmaq da bu qəbildəndir. Taleyinə ulduzların (bürclərin) və planetlərin təsiri olduğuna inananlar müşrükdürlər. Əylənmək üçün ulduz fallarını oxuyarsa asidir, günahkardır. ***Fal Oxları*** – Şeytan əməlidir. Nə üçün? Çünki onun dedikləri əgər düz olsaydı onda insanın həyatı zəhirmərə dönərdi. **1-ci** gün çölə çıxma başına bəla gələcək, **3-cü** gün filan dostunla görüşmə xətrinə dəyəcəkdir, **4-cü** gün filan yerə getmə səni aldadacaqlar və s. Ulduzlarla gələcəyi söyləməyin yalan olduğu haqda bir çox rəvayətlər vardır. Peyğəmbər – *səlləllahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mən ümmətimdə üç şeyin yaranmasından qorxuram. İmamların ədalətsizliyindən, ulduzlara inanmaqdan və qədəri inkar etməkdən» .

Əbu Davud 3910, Tirmizi 1614, İbn Hibban 1427, İbn Məcə 3538.
Buxari 6/211.
İbn Əsakir.

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mən özümdən sonra ümmətimdə iki şeyin yaranmasından qorxuram. Qədəri inkar etməkdən və ulduzlara inanmaqdan» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Üç nəfər Cənnətə girməz. Sərxoşluq edən, sehrin doğruluğunu təsdiq edən, qohumluq əlaqələrini kəsən» .

Əli - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «**Ruzisinə şükr etməli olduğunuz halda onu yalanmı hesab edirsiniz**». (*əl-Vaqiə 82*). Yəni sizin minnətdarlığınız: «Yağış ulduzların hansısa yerləşməsinin və ya hansısa ulduzun sayəsində yağdı» deyərək: «Onun inkar edilməsi» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ümmətimdə cahiliyyə dövründən dörd əlamət qalmışdır. Öz əsil-nəcabəti ilə fəxr etmək, başqasının nəslinə tənə etmək, yağışın yağmasını ulduzlarla əlaqələndirmək və ölü üstündə ağı deyib ağlamaq» . Zeyd b. Xalid - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Hudeybiyyədə bizə sübh namazını qıldırıldı. O gecə güclü yağış yağmışdır. Namazı qılıb qurtardıqdan sonra üzünü cəmaata tərəf çevirərək buyurdu: «Bilirsinizmi Rəbbiniz nə buyurdu?». Səhabələr: «Allah və Rəsulu daha yaxşı bilir» dedilər. Rəbbiniz buyurdu ki, qullarımdan kimisi mənə mömin, kimisi də kafir olaraq sabahladılar (Başqa rəvayətdə: Kimisi şükr etmiş, kimisi küfr). Hər kim yağış bizə Allahın rəhmi və mərhəməti sayəsində yağdı desə o, Mənə iman gətirmiş, ulduzlara iman etməmişdir. Hər kim də yağış bizə ulduzların yerləşməsinə görə yağdı desə o, Mənə iman gətirməmiş, ulduzlara iman gətirmişdir (Başqa rəvayətdə: Allah qullarına hər nə zaman bir nemət ehsan etdisə bir qrupu onu ulduzlar etdi, ulduz sayəsində oldu deyərək o, nemətə küfr etdilər)» «**Ulduzların mənzillərinə and olsun ki, kaş bunun nə qədər böyük bir and olduğunu biləydiniz – bu çox qiymətli Qurandır. Qorunub saxlanılan kitabdır. Ona yalnız pak olanlar toxunar. (O) Aləmlərin Rəbbi tərəfindən nazil edilmişdir. İndi siz bu kəlamı yalan sayırsınız? Ruzinizə şükr etməli olduğunuz halda onu yalanmı hesab edirsiniz**». (*əl-Vaqiə 75-82*) . Əgər kimsə yağışın ulduzların müəyyən düzlüşünə görə yağdığını deyirsə bu tövhidin prinsiplərinə ziddir. Etiraf edilməlidir ki, yağış və digər nemətlər Allahın öz bəndələrinə olan mərhəmətidir. Ulduzların yağışın yağmasına heç bir təsiri yoxdur. Çünki bunun səbəbi Allahın öz bəndələrinə onların ehtiyaclarına olan diqqəti və onlara olan rəhmidir. Allah öz rəhmətilə

Əbu Yala.

Əhməd 4/399, İbn Hibban 1380, Həkim 4/146.

Əhməd 1/89,108,131, Tirmizi 3291.

Müslim.

Müslim 73.

yağış göndərir. Çünki insanların və bütün canlı aləmin buna çox ehtiyacı vardır. Ulduzların və ya onların yerləşməsinin yağışın yağmasına təsir etməsi küfr və şirk olan əməldir, eynilə ölüyə və ya olmayana yalvarıb onun fayda gətirməsi və ya şərdən qoruması iddiası kimi. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in zamanında günəş tutuldu. İnsanlar: «Günəş İbrahimin ölümünə görə tutulmuşdur» dedilər. Peyğəmbər: «Həqiqətən günəş və ay Allahın rəmzləridir. Onlar heç kəsin ölmünə və ya doğulduğuna görə tutulmurlar...» .

Kəramət Və Sehr - 1. Kəramət insanın istəyi ilə gəlmir. Onu Allah istədiyi vaxt və istədiyi saleh quluna verir. 2. Kəramət mömin bəndə üçün olur. 3. Kəramət sahibi təkəbbürlü olmaz və onu insanlar arasında yaymaz. 4. Kəraməti heç nə məhv edə bilməz.

Möcüzə Və Sehr - 1. Bu dünyada möcüzə yoxdur. kəramət və ya sehr vardır. Peyğəmbərlər yoxdursa möcüzə də yoxdur. 2. Möcüzə qeyri adi bir şey olur. Allah elə bir möcüzə göstərir ki, insanlar dəhşətə gəlirlər. 3. Möcüzə iman gətirən şəxs üçün olur. Sehr isə kafir, fasiq və s. üçün olur. 4. Möcüzənin qarşısını heç nə ilə almaq olmaz. Sehrin isə Quran ayələri, dualarla qarşısını almaq olar.

ANA-ATAYA QARŞI ÜSYAN

«Rəbbiniz yalnız ona ibadət etməyi və valideynlərlə xoş rəftar etməyi buyurmuşdur». (əl-İsra 23). **«Əgər onlardan biri və ya hər ikisi sənin yanında yaşayıb qocalığının ən düşkün çağına yətersə onlara “UF” belə demə, üstlərinə qışqırma, acı söz söyləmə, onlarla xoş danış».** (əl-İsra 23). **«Biz insana ata-anasına yaxşılıq etməyi tövsiyə etdik. Anası onu çox zəif bir halda daşımışdı. Uşağın süddən kəsilməsi isə iki il ərzində olur. Mənə və ata-ananıza şükr edin. Axır dönüş Allahadır».** (Loğman 14). **«Onların hər ikisini acıyaraq mərhəmət qanadının altına alıb Pərvərdigara onlar məni körpəliyimdən tərbiyə edib bəslədikləri kimi Sən də onlara rəhm et. De ki: Rəbbimiz ürəklərdə olanları biləndir. Əgər əməlisaleh olsanız Rəbbiniz həqiqətən tövbələri qəbul edəndir. Qohuma da, miskinə də, müsafirə də haqqını ver».** (əl-İsra 26). **«Biz insana ata-anasına yaxşılıq etməyi tövsiyə etmişdik. Ey insan əgər valideynlərin bilmədiyini bir şeyi mənə şərik qoşmağına cəhd göstərsələr onlara itaət etmə».** (əl-Ənkəbut 8). Əbu Bəkrə – *radiyallahu anhu* –

Buxari, Müslim. Üçüncü oğlu İbrahimdir. Hicri 8-ci ildə Mədinədə dünyaya gəlmiş və hicri 10-cu ildə 17 və ya 20 aylıq ikən vəfat etmişdir. Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – oğlu İbrahim öldüyü zaman buyurdu: «O, körpə ikən öldü. Onun Cənnətdə iki süd anası vardır. Onlar onun südünü iki ilə tamamlayacaqlar. Çünki o, mənim oğlumdur».

rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* –: «Sizə böyük günahların ən böyüyündən xəbər verimmi?» deyib bu sözü üç dəfə təkrar etdi. Səhabələr: «Bəli, ya Rəsulallah!» dedilər. Peyğəmbər: «Allaha şərikin qoşmaq və ana-ataya üsyan etmək» deyə buyurdu. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – uzanmış halda durub oturdu və: «Yalan söz, yalan şahidlik! deyə bu sözləri o, qədər təkrar etdi ki, (öz-özümə) kaş ki, susaydım dedim . Abdullah b Məsud – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir gün Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən: «Əməllərin hansı biri Uca və Böyük olan Allaha daha sevimidir?» deyə soruşdum. Peyğəmbər: «Vaxtında qılınan namaz». Mən: «Sonra hansıdır?» dedim. O: «Ana və ataya yaxşılıq etmək» dedi. Mən: «Sonra hansıdır?» dedim. O: «Allah yolunda cihad etmək» deyə buyurdu. (Hədəsi rəvayət edən) deyir ki: «Əgər soruşsaydım yenə əlavə edərdi» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Zəlil oldu, zəlil oldu, zəlil oldu». Səhabələr: «Kim Ya Rəsulallah!» deyə soruşdular. Peyğəmbər: «O, kimsədir ki, ana-atası və ya bunlardan biri (onun yanında yaşayaraq) ixtiyar yaşına çatmış və onların (üzünə ağ olaraq) Cəhənnəmə girmişdir» deyə buyurdu . Abdullah b. Ömər – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «Rəbbin razılığı valideyinin razılığıdır, Rəbbin qəzəbi isə valideyinin qəzəbinə görədir» . Bəhz b. Həkim atasından, o da babasından rəvayət edir ki, bir gün Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən soruşdum: «Ya Rəsulallah! Yaxşılıq edilməyə ən layiq insan kimdir?» dedim. Peyğəmbər: «Anan» dedi. Mən: «Sonra kimdir?» dedim. O: «Anan» dedi. Mən: «Sonra kimdir?» dedim. O: «Anan» dedi. Mən: «Sonra kimdir?» dedim. O: «Atan» dedi. Sonra yaxın olanlara (qohum-əqrabaya), sonra ondan da yaxın olan (qohum-əqrabaya) deyə buyurdu . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gələrək: «Ey Allahın Rəsulu! Mənə nə əmr edirsən?» deyə soruşdu. Peyğəmbər: «Ananın qayğısına qal» dedi. (Adam sualını) yenə də təkrarladı. Peyğəmbər: «Ananın qayğısına qal» dedi. (Adam sualını) yenə də təkrarladı. Peyğəmbər: «Ananın qayğısına qal» dedi. (Adam sualını) yenə də təkrarladı. Peyğəmbər: «Ananın qayğısına qal» dedi. (Adam sualını) beşinci dəfə təkrar etdi. Peyğəmbər: «Atanın qayğısına qal» deyə

Buxari 2654, Müslim 87.
 Buxari «Ədəbul Mufrad» 1.
 Buxari «Ədəbul Mufrad» 21.
 Buxari «Ədəbul Mufrad» 2.
 Buxari «Ədəbul Mufrad» 3.

buyurdu . Ata b. Yəsir – *radiyallahu anhu* – dan rəvayət edildiyinə görə bir nəfər İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – nun yanına gələrək dedi: «Mən bir qadına aşiq oldum. Lakin mənimlə nigahlanmağı qəbul etmədi. Sonra başqa birisi ona aşiq oldu və onunla nigahlanmağı qərarlaşdırdı. Bundan ötrü onu bərk qısqandım və (qadını) öldürdüm. Mənim üçün bir tövbə yolu varmı?». İbn Abbas: «Anan həyatdadırmı?» deyə soruşdu. Adam: «Xeyr» deyə cavab verdi. İbn Abbas dedi: «Uca və Böyük olan Allaha tövbə et və Ona yaxınlaşmaq üçün gücün çatdığı qədər səy göstər» dedi. Ata b. Yəsir – *radiyallahu anhu* – deyir ki, İbn Abbasın yanına gələrək: «O, adamın anasının həyatda olub-olmadığını nə üçün soruşdun?» dedim. İbn Abbas: «İnsanın anasına yaxşılıq etməsindən Allaha yaxınlaşdıracaq daha gözəl bir əməl bilmirəm» . İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, müsəlman ana-ataya sahib olan bir müsəlman Allahdan savab gözləyərək onların qulluğunda durarsa, Allah ona heç şübhəsiz ki, Cənnətdən iki qapı açar. Əgər ana-atadan biri sağ olarsa və (ona da Allahdan savab diləyərək qulluq edərsə) Allah ona Cənnətdən bir qapı açar. Əgər onlardan birini qəzəbləndirərsə, valideyin ondan razı qalmadıqca Allah da ondan razı qalmaz. İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – dan soruşuldu: «Əgər ana-ata o övlada zülm etmiş olsalar da?». O: «Övlada (dünya işlərində) zülm etmiş olsalar da belə (rizalarını almadıqca Allah o övladdan razı qalmaz)» deyə cavab verdi . Urva – *radiyallahu anhu* – : ***Ana-ataya acıyaraq hər ikisini də mərhəmət qanadının altına al***» (*əl-İsra* 24) ayəsinin təfsirində demişdir: «Ana-atanın sevmiş olduqları hər hansı bir şeyi yerinə yetirməkdən çəkinmə (onların istədiyinə mane olma)» .

Ana-Ata Haqqını Ödəmək - Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Övlad heç bir yaxşı əməllə valideyn haqqını ödəyə bilməz. Yalnız valideyn qul (kölə) olarsa onu satın alaraq azad etdikdən sonra onun haqqını ödəmiş olar» . Səid b. Əbu Burdə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – nun Yəmənli bir nəfərin belində anasını daşıyaraq Kəbəni təvaf edərkən belə dediyinin şahidi olmuşdur: «Anamın zəlil olmuş bir dəvəsiyəm mən. Dəvə yorulsa da yorulmaram mən». Sonra Yəmənli dedi: «Ey İbn Ömər! Anamın haqqını ödəmiş oldummu?». İbn Ömər: «Xeyr! (Hamiləlik və ya doğuş zamanı) tək bir

---

Buxari «Ədəbul Mufnad» 6.

Buxari «Ədəbul Mufnad» 4.

Buxari «Ədəbul Mufnad» 7 zəif hədis.

Buxari «Ədəbul Mufnad» 9.

Buxari «Ədəbul Mufnad» 10.

«**AH**» çəkməsini də belə ödəmiş olmadın (Başqa rəvayətdə: Çünki o, səni uşaqlıqdan yaşatmaq üçün çalışıb böyüdümsündür. Sən isə baxırsan ki, o nə vaxtsa öləcək)». Sonra İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – təvafını bitirib məqami İbrahimə gəldi və orada iki rükət namaz qıldı». Sonra dedi: «Ey Əbu Musa! Hər (təvaf sonunda qılınan) iki rükət namaz özündən əvvəlki günahları ört basdır edir» . Abdullah b. Amr – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, valideyinlərini ağlar buraxaraq hicrət etmək üçün Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə beyət edən bir nəfər gəldi. Peyğəmbər: «Ana-atanı ağlar buraxaraq gəldiyin kimi də geri dön, onları güldür və sevindir» . İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, ana-atanı ağlatmaq, (onlara) üsyan etməkdir (nankorluq) və böyük günahlardandır . Əbu Hazm – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Ummu Hani b. Əbu Talibin mövlası Əbu Murra ona bu xəbəri vermişdir. Əbu Murra minikli olaraq Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – ilə birlikdə onu Əqiq adlanan yaşayış yerinə gəldim. Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – ona aid olan yerə çatdığı vaxt yüksək səslə: «Allahın salamı, rəhməti və bərəkəti üzərinə olsun ey anacan!» deyə qışqırdı. Anası da: «Allahın salamı, rəhməti və bərəkəti sənin də üzərinə olsun» deyə cavab verərdi. Əbu Hureyrə: «Məni körpəliyimdən (şəfqət və mərhəmətlə) necə böyüdü, tərbiyə edib boya-başa çatdırdınsa, Allah da sənə mərhəmət etsin». Anası da: «Oğlum! Səni də Allah xeyirlə mükafatlandırсын. Bu ixtiyar çağında mənə yaxşılıq və ehsan etdiyən və (məni razı etdiyən) kimi Allah da səndən razı olsun» deyə cavab verirdi .

Ana-Atasına Lənət Edənlər - Əbu Tufeyl rəvayət edir ki, Əli – *radiyallahu anhu* – dan: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in heç bir kəsə söyləmədiyi bir şeyi xüsusi olaraq sizə söyləndimi?» deyə soruşuldu. Əli: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bütün insanlara aid etmədən xüsusi olaraq bizə bir şeylər söyləməmişdir. Yalnız bu qılincimin qınında olan (kağızdakilərdən) başqa. Sonra (qılincinin qınından) bir kağız parçası çıxartdı, orada bu sözlər yazılmışdır: «Allahın adından qeyrisinə (bütələrə və müəyyən şəxslərə) qurban kəsənə Allah lənət etsin. Yer üzündəki sərhədləri dəyişənə Allah lənət etsin. Ana-atasına lənət edənə Allah lənət etsin. (Bidətçiyə və ya cinayətkara) fitnəkara sığınacaq verənə Allah lənət etsin» . Abdullah b. Amr – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və*

Buxari «Ədəbul Muftrad» 11.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 13.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 31.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 14.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 17.

səlləm – buyurdu: «Bir kimsənin ana-atasına söyməsi böyük günahlardandır». Səhabələr: «Heç (adam öz valideynlərini) söyərmi?» deyər soruşdular. Peyğəmbər: «Birisinin (valideynlərini) söyür, o da onun atasını söyür» deyər buyurdu . Abdullah b. Amr – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, insanın atasının söyülməsinə səbəb olması Allah dərğahında böyük günahlardandır .

Günah Olmadıqca Ana-Ataya İtaət - Əbu Dərda – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – doqquz şeyi əmr etmişdir: «Parça-parça doğranılsan və ya yandırılısan da belə Allaha heç bir şeyi şərik qoşma. Qəsdən (səbəb olmadan) fərz namazını əsla tərək etmə. Onu qəsdən tərək edəndən Allahın himayəsi qalxmış olur. Əsla şərab içmə. Çünki o, hər bir pisliyin açarındır. Ana-ataya itaət et. Əgər sənə dünya işlərindən əl çəkməyi əmr etsələr onlara görə bundan əl çək. Özünü haqlı saysan da belə təyin olunmuş əmirlərlə çəkişmə. Dostların (yoldaşların) qaçsa və həlak olsan da belə sən müharibədən qaçma. Varlığından (zənginliyindən istifadə edərək) ailənə xərclə, dəyənəyi onların üzərindən qaldırma və onları Uca və Böyük olan Allahın haqqı ilə qorxut» . Abdullah b. Amr – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, cihada getmək üçün bir nəfər Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gəldi. Peyğəmbər: «Valideynlərin həyatdamı?». Adam: «Bəli!». dedi. Peyğəmbər: «(Madam ki, valideynlərin həyatdadır) onlar üçün çalış (onlara yaxşılıq və ehsan) et» deyər buyurdu . Əbu Səid əl-Xudri – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, cihada getmək üçün bir nəfər Yəməndən Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gəldi. Peyğəmbər: «Valideynlərin həyatdamı?». O: «Bəli» dedi. Peyğəmbər: «Onlar sənə izn verdilərmi?» deyər buyurdu. O: «Xeyr» dedi. Peyğəmbər: «Qayıt onlardan izn istə. İzn versələr vuruş, əks halda isə qayğılarına qal» . Cihada getmək üçün bir nəfər Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gəldi və: «Mən cihad etmək istəyirəm» dedi. Peyğəmbər: «Anan varmı?» deyər soruşdu. O: «Bəli, vardır» dedi. Peyğəmbər: «Cihada getmək yerinə ananın yanında qal və ona xidmət et. Çünki Cənnət onun ayağının altındadır (Başqa rəvayətdə: Onun ayağının dibindən ayrılma. Çünki onda Cənnət vardır)» . Muaz b. Ənəs – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və*

Buxari «Ədəbul Muftrad» 27.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 28.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 18.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 20.

Əbu Davud 2527, əl-Albani «İrvaul Gəlil» 5/20.

İbn Məcə, Nəsəi.

səlləm – buyurdu: «Ana-atasına yaxşılıq edənə Cənnət olsun, Uca və Böyük olan Allah onun ömrünə bərəkət versin (ömrünü uzadsın)» . Sad b. Əbu Vaqqas – *radıyallahu anhu* – deyir ki, mənim haqqımda Qurani Kərimdə dörd ayə nazil olmuşdur. Anam mən Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – in dinindən dönmədikcə yeməməyə və içməməyə and içmişdir. Buna görə Allah bu ayəni nazil etdi: «**Əgər ata-anan bilmədiyiniz bir şeyi Mənə şərik qoşmağına cəhd göstərsələr, (bu işdə) onlara itaət etmə.** (Qalan) **dünya işlərində onlarla gözəl keçin (onlara itaət et).** (Loğman 15). Mən (qənimətimdən) çox xoşuma gələn bir qılınc götürmüşdüm. Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gələrək: «Ey Allahı Rəsulu! Bunu mənə hədiyyə et!» dedim. Bundan sonra: «(Ya Peyğəmbərim!) **Səndən (müharibədə əldə edilmiş) qənimətlər (onların kimə çatması) haqqında soruşurlar.** (əl-Ənfal 1). Mən xəstələnmişdim. Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – məni ziyarət etdi. Dedim ki, ey Allahın Rəsulu! Mən malımı bölmək istəyirəm, yarısını vəsiyyət edə bilərəmmi? Peyğəmbər: «Xeyr!» dedi. Üçdə birini dedim, Peyğəmbər sükut etdi. Bundan sonra üçdə birini vəsiyyət etməyə icazə verildi. Ənsarlardan bir topluluq ilə içki içmişdim. Onlardan biri (Məkkə yolu üzərində) olan Lehvey Cəməl adlı yerdə burnumdan vurdu. Mən də (şikayət üçün) Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gəldim. Bundan sonra Allah içkini haram edən ayəni nazil etdi . Əsmə b. Əbu Bəkr – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – in (Hudeybiyyə) müqaviləsi zamanında anam (ona qayğı və ehsan) edim deyə bizə qonaq gəldi. Mən də Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – dən bu haqda soruşdum: «Ona yaxşılıq edimmi?» Peyğəmbər: «Bəli!» deyə buyurdu. İbn Uyeynə – *radıyallahu anhu* – deyir ki, bu hadisədən sonra Allah: «**Allah din yolunda sizinlə vuruşmayan və sizi yurdunuzdan çıxartmayan kimsələrə yaxşılıq etməyi və onlara ədalətlə rəftar etməyi sizə qadağan etməz. Allah ədalətli olanları sevir**» (əl-Mumtəhinə 8)-ci ayəsini nazil etdi . Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, mənim barəmdə eşidən elə bir Yəhudi və Xristian yoxdur ki, məni sevməsin. Çünki (İslamı qəbul etməmiş) anamın müsəlman olmasını istiyirdim. O da qəbul etmirdi. Mən ona (İslamı qəbul et) dedim, o da qaçındı. Bundan sonra Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – in yanına getdim və dedim ki: «Anam üçün Allaha dua et!». O da dua etdi. Evə qayıtdıqda anam qapını üzümə

Buxari «Ədəbul Muftrad» 22.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 24.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 25.

bağlamışdır. (Qapının arxasından) dedi: «Ey Əbu Hureyrə! Mən müsəlman oldum». Mən də bu hadisəni Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə xəbər verdim və dedim: «Mənim üçün və anam üçün Allaha dua et!». Peyğəmbər: Allahım! Qulun Əbu Hureyrəni və anasını insanlara sevdirdi» deyərək buyurdu .

Bir Kimsə Müşrik Atasına Məğfirət (Bağışlanma) Diləməz - İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – deyir ki, Allah – *subhənəhu və təalə* – nin: «**Rəbbin yalnız Ona ibadət etməyi və valideynlərə yaxşılıq etməyi (onlara yaxşı baxıb gözəl davranmağı) buyurmuşdur. Əgər onların biri və ya hər ikisi sənin yanında (yaşayıb) qocalığının ən düşkün çağına yetərsə, onlara «UF» belə demə, üstlərinə qışqırıb acı söz söyləmə. Onlarla xoş danış! Onların hər ikisinə acıyaraq mərhəmət qanadının altına alıb: «Pərvərdigara! Onlar məni körpəliyimdən (nəvazişlə) tərbiyə edib bəslədikləri kimi, Sən də onlara rəhm et! – de» (əl-İsra 23-24)-cü ayəsini, Bəraə (Tövbə) surəsində olan: «**Müşriklərin Cəhənnəmlik olduqları (müsəlmanlara) bəlli olduqdan sonra, onlarla qohum olsalar belə Peyğəmbərə və iman gətirənlərə onlar üçün bağışlanma diləmək yaraşmaz» (ət-Tövbə 113)-cü ayə nəş etdiyini – hökmünü qaldırdığını İbn Abbas – radiyallahu anhu – nəql etmişdir .****

Ana-Ataya Əziyyət Edənin Cəzası - Əbu Bəkrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «(Allah tərəfindən) günah sahibinə verilən cəzanın (Axirət gününə) saxlanması ilə yanaşı (həmən cəzanın dünyada da) ona tezliklə verilməsi üçün (valideynə qarşı) azgınlıq etmək və qohumluq əlaqələrini kəsmək kimi günahdan daha münasib bir günah yoxdur» . Cabir b. Abdullah – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – minbərə qalxdı. Minbərin birinci pilləsinə qalxıb: «Amin!» dedi. Sonra ikinci pilləsinə qalxıb: «Amin!» dedi. Sonra da üçüncü pilləsinə qalxıb: «Amin!» deyərək buyurdu. Səhabələr: «Ey Allahın Rəsulu! Biz sənə üç dəfə Amin – dediyini eşitdik» dedilər. Peyğəmbər: «Birinci pilləyə qalxdıqda Cəbrail – *əleyhissəlam* – yanıma gələrək: «Ramazana yetişib günahları bağışlanmış halda ondan ayrılan bəndə bədbəxt olsun!». Mən də: «Amin!» dedim. Sonra: «Valideynlərinin hər ikisi, yaxud biri qocalaraq onlarla yaşayıb, sonra da (üzlərinə ağ olub bu səbəbdən də) Cənnətə daxil olmayan bəndə bədbəxt olsun». Mən də: «Amin!» dedim. Sonra: «Yanımda xatırladığım zaman mənə salavat gətirməyən bəndə

Buxari «Ədəbul Mufrad» 34.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 23.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 29.

bədbəxt olsun». Mən də: «Amin!» dedim . İbn Ömər – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Valideynlərinə qarşı çıxan və qədəri inkar edən Cənnətə girməz» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bütün günahları Allah Qiyamət gününə qədər dilədiyi qədər təxirə salar. Yalnız valideynlərinə qarşı çıxandan başqa. (Allah) valideynlərinə qarşı çıxana (əzabını əndirməkdə) tələsər» . Vəhb b. Munəbbih – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: Allah Musa – *aleyhissəlam* – buyurdu: «Ey Musa! Valideynlərinə çox hörmət et! Kim ana-atasına hörmət edərsə ömrü uzanar və ona itaət edən bir övlad verilər. Kim də ana-atasına qarşı çıxarsa ömrü qısalar və ona qarşı çıxan bir övlad verilər». Əbu Bəkr b. Əbi Məryəm – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Tövratda – atasını döyən öldürülür (yazıldığı) oxudum». Vəhb – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Anasını döyən öldürülür – (hökmü) Tövratda vardır».

Ana-Atanın Duası - Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Üç kimsənin duası qəbuldur və bunların qəbul olunmasında heç bir şübhə yoxdur. Zülmə məruz qalanan (məzlumun) duası, yolçunun (müsafirin) duası və ana-atanın övladına etdiyi dua» . Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsanlardan heç bir kimsə beşikdə ikən danışmamışdır. Yalnız Məryəm oğlu İsa – *aleyhissəlam* – ilə, Cüreycin sahibi danışmışdır. (Səhabələrdən biri): «Ya Rəsulallah! Cüreycin sahibi kimdir?» deyə soruşdu. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Cüreyc ibadətqahda ibadət edən bir kimsə idi. İbadətqahın yanında bir çoban da qalırdı. Bu çobanın yanına (İsrail oğullarından) olan fahişə bir qadın daima gəlib gedərdi. Bir gün namazda ikən anası gəlib: «Ya Cüreyc!» deyə səslədi. Cüreyc: «(Öz-özündə) Ya Rəbbim! Anam yoxsa namazım! (yəni anama cavab verim yoxsa namazıma davam edim) deyə düşündü və namazını seçərək davam etdi. Anası da cavab almadığı üçün dönüb getdi. Səhər anası yenə də gəldi. Cüreyc yenə də namaz qılan halda idi. Anası: «Ya Cüreyc!» deyə səslədi. Cüreyc: «Ya Rəbbim! Anam yoxsa namazım!» deyə düşündü və yenə də namazını seçərək davam etdi. Anası yenə də cavab almadığı üçün dönüb getdi. Səhəri Cüreyc namaz qılarkən anası yenə də gəldi və: «Ya Cüreyc!» deyə səslədi. Cüreyc: «Ya Rəbbim! Anam yoxsa namazım!»

Buxari «Ədəbul Muffad» 644.
 İmam Əhməd 2/441.
 Həkim «Mustadrək» 4/156.
 Buxari «Ədəbul Muffad» 32.

deyə düşündü və yenə də namazına üstünlük verərək davam etməyə başladı. Beləcə üç dəfə çağırdığı halda cavab almayan ana: «Ya Rəbbim! Bu oğluma fahişə qadınların üzünə baxmadıqca Sən onu öldürmə (onun canını alma)!» deyərək bəd dua etdi.

Bir müddətdən sonra (çobanın yanına gəlib-gedən) o, qadın hamilə qalıb bir uşaq doğdu. O qadın doğduğu uşaqla birlikdə məmləkətin hökmdarının yanına gətirildi. Hökmdar: «Bu uşaq kimdəndir?» deyərək soruşdu. Qadın: «Cureycdən!» dedi. Hökmdar yenə: «İbadətgahın sahibindənmi?» deyərək soruşdu. Qadın: «Bəli!» dedi. Hökmdar: «İbadətgahı dağıdın, onu (Cureycin) özünü isə bura gətirin!» deyərək əmr verdi. Baltalarla ibadətgahı vurub dağıtdılar. Cureycin qollarını bağlayıb (hökmdarın) yanına gətirdilər. Fahişələrin yanına çıxarıldıqda Cureyc gülümsədi. Onlar da insanlar içərisindən Cureycə baxırdılar. Hökmdar: «Bu qadın nə iddia edir?» dedi. Cureyc: «Nə iddia edir?» deyincə hökmdar: «İddia edir ki, bu uşaq səndəndir!». Cureyc qadına: «Sən bu cür iddia edirsən?» dedi. Qadın da: «Bəli!» deyərək cavab verdi. Cureyc: «Uşaq haradadır?» deyərək soruşdu. «O qadının qucağındadır!» dedilər. Cureyc uşağa tərəf dönüb: «Sənin atan kimdir?» dedi. Uşaq: «Filan çobandır!» deyərək cavab verdi. (Bu halı görəndə) Hökmdar: «Sənin ibadətgahını qızıldan düzəldəkmi?» dedi. Cureyc: «Xeyr!» deyərək cavab verdi. Hökmdar yenə də: «Sənin ibadətgahını gümüşdən düzəldəkmi?» dedi. Cureyc: «Xeyr!» deyərək cavab verdi. Hökmdar: «Yaxşı onda nə edək?» deyincə Cureyc: «Onu əvvəlki vəziyyətinə qaytarın!» dedi. Hökmdar: «Sən mənim yanıma gələndə niyə gülümsədin?» deyərək soruşdu. Cureyc: «Xatırladığım bir işə gülümsədim, anamın bəd duası qəbul olundu!» dedi. Sonra başına gələn hadisəni onlara xatırlatdı .

Valideynlərə Ölümlərindən Sonra Yaxşılıq Etmək - Əbu Useyd Məlik b. Rəbia – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir gün Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanında idik. Bir nəfər gəlib: «Ey Allahın Rəsulu! Valideynlərim öldükdən sonra onlar üçün ölümlərindən sonra bir yaxşılıq varmı?» dedi. Peyğəmbər: «Bəli, dörd gözəl xislət vardır. Onlar üçün məğfirət və bağışlanma diləmək, vəsiyyətlərini yerinə yetirmək, onların sədiq dostlarına (yoldaşlarına) hörmət etmək, onlar tərəfindən olan qohumlarla əlaqələri möhkəmləndirmək» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, ölümdən sonra ölünün dərəcəsi yüksəldilir. Ölü deyər ki: «Ey Rəbbim! Bu nəyə görədir?». Ona: «Övladın sənin üçün

---

Buxari «Ədəbul Mufrad» 33.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 35 zəif hədis.

istiğfar (Allahdan məğfirət) dilədi» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qul vəfat etdikdən sonra bütün əməllərinin savabı kəsilir. Üç əməldən başqa. Ardı kəsilməyən sədəqə (Sədəqəi Cariyə), İnsanları faydalandıran şərəfli elm, (valideyinləri üçün) dua edən saleh övlad» . İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən soruşdu: «Ey Allahın Rəsulu! Mənim anam vəsiyyət etmədən vəfat etdi. Onun adından sədəqə versəm ona faydası olarmı?» Peyğəmbər: «Bəli!» deyə buyurdu .

Atanın Yaxşılıq Etdiyi Kimsəyə Övladın Yaxşılıq Etməsi - İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, səfərlərin birində bir bədəvi ərəb ilə rastlaşır. Bu bədəvinin atası Ömər – *radiyallahu anhu* – nun dostu idi. Bədəvi: «Sən filankəsin oğlu deyilsənmi?». İbn Ömər: «Bəli» dedi. Bu sözdən sonra İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – ona bir miniyin verilməsini əmr etdi və başında olan əmmaməni çıxardaraq ona verdi. İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – yanında olanlardan biri: «(Bədəvilər qənaətkardılar, aza da razı olurlar) ona iki dirhəm pul bəs etməzdimi?» dedi. İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in bu sözlərini dedi: «Atanın dostuna sadıq ol! (ona ikram et və sevgi göstər). Onunla yaxşılığı kəsmə, yoxsa Allah da (iman) nurunu söndürər» . Ubadə əz-Zuraqi rəvayət edir ki, Amr b. Osmanla birlikdə Mədinə məscidində oturmuşdum. Abdullah b. Səlam bizim yanımıza qardaşı oğluna söykənərək gəldi. Abdullah üç dəfə: «Ey Amr b. Osman, nə istəyirsən?». Muhəmmədi haqq ilə göndərənə and olsun ki, bu qüdrətli və əzəmətli Allahın kitabındandır. Atanın dostları ilə əlaqəni kəsmə ki, nurun sönməsin. İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: Yaxşılıqların ən yaxşısı övladın öz atanın dostu olanlara yaxşılıq etməsi (əlaqələri möhkəmləndirməsidir)» .

Övlad Atasını Adı İlə Çağırmaq, Ondən Əvvəl Oturmaz Və Ondən İrəlində Getməz - Rəvayət edildiyinə görə Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – iki nəfəri gördü və bunlardan birinə: «Bu sənin nəyindir?». Adam: «Atamdır» dedi. Əbu Hureyrə: «O, halda onu adı ilə çağırma, ondan irəlində getmə və ondan əvvəl də oturma» .

Buxari «Ədəbul Mufrad» 36.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 38.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 39.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 40 zəif hədis.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 42 zəif hədis.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 41.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 44.

Ananın Və Atanın Yanına Girmək Üçün İzn İstəmək - Əlqəmə rəvayət edir bir kişi Abdullahın yanına gəlib dedi: «Anamın otağına girmək üçün izn almaliyammi?». O: «Məgər sən onu hər cür vəziyyətdə görmək istəyərsənmi? (Başqa rəvayətdə: Ananın yanına izn istəmədən girsən. Xoşuna gəlməyən şeyi görərsən)» dedi . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Xala - ana yerindədir» .

QOHUMLUQ ƏLAQƏLƏRİNİ KƏSƏN

«Qohum-əqrabaya da, miskinə də, (pulu qurtarıb yolda qalan) müsafirə də haqqını ver. Eyni zamanda (mal-dövlətini əbəs yerə) sağa-sola da səpələmə! Həqiqətən sağa-sola səpələyənlər şeytanın qardaşlarıdır. Şeytan isə Rəbbinə qarşı nankordur! Əgər Rəbbindən dilədiyən bir mərhəməti (ruzini) gözləmək məqsədilə onlardan (kömək göstərməsi lazım olan şəxslərdən) üz çevirməli olsan (onlara bir şeylə kömək etmək istəsən, lakin imkanın olmadığı üçün bacarmasan və buna görə də məcburiyyət qarşısında qalıb gözlərinə görünmək istəməsən) heç olmasa onlara (darıxmayın, Allah mənə ruzi bəxş edər, mən də sizə verərəm kimi) xoş bir söz de! Nə əldən çox bərk ol, nə də əlini təməmilə açıb israfçılıq et. Yoxsa həm qınanarsan, həm də peşman olarsan» (əl-İsra 26-29). «*Ey insanlar! Sizi tək bir şəxsdən xəlv edən, ondan zövcəsini yaradan və onlardan da bir çox kişi və qadınlar törədən Rəbbinizdən qorxun! (Adi ilə) bir-birinizdən (cürbəcür şeylər) istədiyiniz Allahdan və qohumluq əlaqələrini kəsməkdən həzər edin! Şübhəsiz ki, Allah sizin üzərinizdə nəzarətçidir.*» (ən-Nisa 1). «*Əgər üz döndərsəniz sizdən yer üzündə fitnə-fəsad törətmək və qohumluq tellərini qırmaq gözlənilməzmi.*» (Məhəmməd 22). Kuleyb b. Mənfəa rəvayət edir ki, babam dedi: «Ya Rəsulallah! Kimə yaxşılıq edim?». Peyğəmbər: «Anana, atana, bacına, qardaşına, və himayəndə olan yaxınlarına. Budur vacib haqq və qohumluq əlaqəsi» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «*Və ən yaxın qohumlarını qorxut!*» (əş-Şuəra 214)-cü ayəsi nazil olduqda Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ayaya qalxıb buyurdu: «Ey Kəb b. Luey oğulları! Özünüzdə oddan xilas edin. Ey Abdi Mənaf oğulları! Özünüzdə oddan xilas edin. Ey Həşim oğulları! Özünüzdə oddan xilas edin. Ey AbdulMuttalib oğulları! Özünüzdə oddan xilas edin. Ey Muhəmmədin qızı Fatimə! Özünü oddan xilas et. Çünki mən səni Allahın əzabından qorumağa qadir deyiləm. Yalnız sizinlə qohumluq əlaqələrim olduğu üçün

---

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1059,1060.

Tirmizi 1905.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 47 zəif hədis.

sizə yaxşılıq edirəm» . Əbu Əyyub əl-Ənsari – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, səfərlərin birində bir Bədəvi Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in qarşısına çıxıb dedi: «Ya Rəsulullah! Cənnətə yaxınlaşdıracaq və Cəhənnəmdən uzaqlaşdıracaq əməli mənə bildir». Peyğəmbər: «Allaha ibadət et və Ona heç bir şeyi şərik qoşma, namaz qıl, zəkat ver və qohumluq əlaqələrini möhkəmləndir» deyə buyurdu . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Uca və Böyük olan Allah məxluqatı yaratdıqdan sonra yaratma işi tamam olduqda **Rahim** – qohumluq bağı ayağa qalxdı». Allah: «Dur! Söylə nə istiyirsən?» deyə buyurdu. Rahim: «Mənim bu qalxmağım qohumluq əlaqələrini kəsməkdən Sənə sığınanın qalxmasıdır». Allah: «Sənə yaxşılıq edənə yaxşılıq etməklə və səndən yaxşılığı kəsəndən yaxşılığımı kəsməyimlə razı deyilsənmi?». Rahim: «Razı oluram Ey Rəbbim!» dedi. Allah: «Bu höküm sənindir». Sonra Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – dedi ki, istəsəniz bu ayəni oxuya bilərsiniz: **«Əgər (Peyğəmbərdən) üz döndərsəniz sizdən yer üzündə fitnə-fəsad törətmək və qohumluq tellərini qırmaq gözlənilməzmi»** (*Məhəmməd 22*)» . əl-Miqdam b. Mədi Kərib – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah analarınıza yaxşılıq etməyinizi əmr edir, sonra yenə də analarınıza yaxşılıq etməyinizi əmr edir, sonra atalarınıza yaxşılıq etməyinizi əmr edir, sonra ən yaxın qohum-əqrabaya, ondan sonra ən yaxın qohum-əqrabaya sırasına görə yaxşılıq etməyi əmr edir» .

Qohumluq Əlaqələrinin Fəziləti - Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gələrək dedi: «Ey Allahın Rəsulu! Mənim qohum-əqrabam vardır. Mən onlarla əlaqələri möhkəmləndirirəm, onlar isə əlaqələri kəsirlər. Mən onlara yaxşılıq edirəm onlar isə pisliliklərindən geri qalmayıb məni təhqir edib söyürlər (mən də onların bu etdiklərinə səbr edib onları bağışlayıram)». Peyğəmbər: «Əgər durum sən dediyin kimidirsə belə etdikcə onlara qızgın kül yedirtmiş kimisən. Sən bu vəziyyətdə yaxşılığına davam etdikcə onlara qarşı Allahdan bir yardımçı daima səninlə birlikdədir» deyə buyurdu . AbdurRahman b. Auf – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən o, da öz Rəbbindən rəvayət edir ki, Allah – *subhənəhu və təalə* – buyurdu: «Mən Rahmənəm və

Buxari «Ədəbul Muftrad» 48.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 49.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 50.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 60.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 52.

(qohumluq əlaqələrini) Rahimi mən yaratdım və İsmim olan Rahməndən ona isim deyərək rahim verdim. Kim qohum-əqrabaya yaxşılıq edərsə (əlaqələri möhkəmləndirərsə) mən də ona yaxşılıq edərəm. Kim də ondan (yaxşılığı) kəsərsə Mən də ondan (yaxşılığı) kəsərəm» . Abdullah b. Amr – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – barmağını bizə işarə edərək buyurdu: «Rahim, Rahməndən ismindən ayrılmadır (onun bir hissəsidir). Onun haqqını kim qoruyarsa, Allah onu rəhmətinə qovuşdurar. Kim də onun haqqını qorumazsa Allah ondan (rəhmətini) kəsər. Qiyamət günü onun bəlağətli dili olacaqdır» . Aişə – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Rahim, Allahın rəhmətinin əsərlərindəndir. Kim onun haqqını yerinə yetirərsə Allah onu rəhmətinə qovuşdurar. Kim də onun haqqını qorumazsa Allah ondan (rəhmətini) kəsər» .

Qohumluq Əlaqələri Ömrü Uzadır - Ənəs b. Məlik – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim ruzisinin bol olmasını və ömrünün uzanmasını istəyərsə qohumluq əlaqələrini möhkəmləndirsin» . İbn Ömər – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəbbindən qorxanın və qohumluq əlaqələrini möhkəmləndirənin əcəli (ömrü) uzanar, malı çoxaldılar və əhli də onu sevər .

Qohumluq Əlaqələrini Tərk Edənin Yaşadığı Topluluğa Rəhmət Enməz - Abdullah b. Əbi Əvfa – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qohumluq əlaqələrini tərk edənin yaşadığı bir topluluğa rəhmət enməz» . İbn Ömər – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «Savab qazanmaq məqsədilə malından özünə və ailəsinə xərcləyən elə bir insan yoxdur ki, bu əmələ görə Uca Allah onu mükafatlandırmayın. Elə isə əvvəlcə ailəndən başla. Malından artıq qalanı varsa onu ən yaxın və ən yaxın olanlara ver. Yəni artıq qalsa onu dilədiyinə ver» .

Qohumluq Əlaqələrini Tərk Edənin Günahı - Cubeyr b. Mutim – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qohumluq əlaqələrini kəsən kimsə Cənnətə

Buxari «Ədəbul Mufrad» 53.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 54.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 55.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 56,57.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 58,59.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 63 zəif hədis.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 62.

girməz» . Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qohumluq əlaqəsi Rəhmən isminin bir hissəsidir». Rahim: «Ya Rəbb! Mənə zülm edildi. Ya Rəbb! Mən tərək edildim. Ya Rəbb! Mənə (filan), mənə (filan haqsızlıq, zülm) edildi». Allah: «Səni kəsəni kəsməyimə, birləşdirəni də birləşdirməyimə razı olmazsanmı?» . Səid b. Səman rəvayət edir ki, uşaqların və səfəhlərin hakim olmasından (başçı seçilməsindən) Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – nun Allaha sığındığını eşitdim. İbn Həsən əl-Cuheyni deyir ki, mən Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – dan bunu soruşdum: Əbu Hureyrə: «(Bunun əlamətləri) qohumluq əlaqələrinin tərək edilməsi, (insanların) azğına itaət etmələri və mürsidə (elm və haqq yolunu öyrədənə) üsyan edilməsidir» . Abdullah b. Amr – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qohumluq əlaqələrini qarşılıqlı olaraq saxlayan kəs, əlaqə quran bir kimsə sayıla bilməz. Həqiqi əlaqə saxlayan o kimsədir ki, qohumu onunla əlaqələri kəssə də belə o kimsə əlaqələri yenidən qurmağa çalışır» . Əbu Əyyub Süleyman (Osman – *radıyallahu anhu* – nun kələsi) rəvayət edir ki, cümə axşamından cüməyə keçən gecə Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – bizə gəldi və dedi: «Qohumluq əlaqələrini tərək edən kimsə varsa ayağa qalxsın onu tənbeh edəcəyəm». O, bu sözləri üç dəfə təkrar etdi, lakin heç kəs dillənmədi. Sonra bir cavan iki ildən bəri əlaqələrini kəsdiyi bibisinin yanına gəldi. Bibisi: «Ey qardaşım oğlu! Səni gətirən nədir?». Gənc: «Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – nun belə-belə dediyini eşitdim». Bibisi: «Onun yanına dön və ondan soruş ki, bu sözləri nə üçün demişdir». Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – dedi ki, mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in: «Hər birinci və dördüncü günü Adəm oğlunun əməlləri Uca və Böyük olan Allaha ərz edilir. Qohumluq əlaqələrini tərək edənin əməli isə qəbul edilməz» .

Müşrik Olan Qohumlara Yaxşılıq Etmək Və Hədiyyə Göndərmək - İbn Ömər – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Ömər – *radıyallahu anhu* – satılmaqda olan (tərkibində ipək) paltarı gördükdə dedi: «Ya Rəsulullah! Bu paltarı al. Cümə günü və ya qonaqlar sənənin yanına gəldikləri zaman onu geyərsən». Peyğəmbər: «Bunu yalnız axirətdə nəsibi olmayan geyər» deyərək buyurdu. (Bir müddətdən sonra) Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə bu paltardan (hədiyyə) olaraq verildi. O da onu Ömər –

Buxari «Ədəbul Muftrad» 64.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 65.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 66.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 68.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 61–zəif hədis.

radiyallahu anhu – ya göndərdi. Ömər – *radiyallahu anhu* – Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – i görüb dedi: «Ya Rəsulullah! Sənin dediyin sözlərdən sonra mən bu paltarı necə geyinə bilərəm?». Peyğəmbər: «Mən onu geyinmək üçün sənə göndərmədim. Onu (ehtiyac) olduqda satarsan, yaxud da (müsəlman olmayan) birinə geyindirərsən» deyə buyurdu. Bundan sonra Ömər – *radiyallahu anhu* – paltarı müşrik olan (süd) qardaşına hədiyyə etdi» . Həkim b. Hizam – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən soruşdum: «Cahiliyyə zamanında (İslamdan əvvəl) etdiyim qohumluq münasibətləri, (kölə) azad etmək və sədəqə kimi əməllərə nə deyirsən, bunlardan mənə mükafat varmı?». Peyğəmbər: «Olub-keçən yaxşıqlarla bərabər müsəlman oldun (bu əməllər savab olaraq sənə yazılmışdır)» . Bəkkar b. AbdulAziz – *radiyallahu anhu* – atasından, o da babasından rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah bütün günlərə görə dilədiyi cəzanı Qiyamət gününə saxlayır. Yalnız azğınlıq etmək və valideynlərin üzünə ağ olmaq, yaxud qohumluq əlaqələrini kəsmək istisnadır. Bu günah sahibinin cəzasını isə dünyada ikən ölməmişdən əvvəl verir» . Bəra b. Azim – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir bədəvi ərəb Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gələrək dedi: «Ey Allahın Rəsulu! Məni Cənnətə salacaq bir əməl öyrət» dedi. Peyğəmbər: «Sən çox böyük bir şey haqqında soruşdun. Kölə azad et və ya kimsəni köləlikdən azad et» deyə buyurdu. Bədəvi: «Bunlar ikisidə eyni şey deyilmi?». Peyğəmbər: «Xeyr, kölə azad etmək (öz vəsaitinlə), kimsəni köləlikdən azad etmək isə kölənin azad edilməsinə köməklik göstərməkdir. (habelə yaxınlarına) bol-bol süd verən qoyun bağışla, qohumlara qənimətdən pay ver. Əgər bunları da etməyə gücün çatmazsa yaxşılığı əmr et və pisləkdən çəkindir. Buna da gücün çatmazsa dilini qoru və yalnız xeyirli söz söylə» .

QONŞUYA ƏZİYYƏT VERMƏK

«Allaha ibadət edin və Ona heç bir şeyi şərik qoşmayın. Ata-anaya. Qohum-əqrabaya, yetimlərə, yoxsullara, yaxın və uzaq qonum-qonşuya, yaxın yoldaş və dostlara, müsafirlərə, sahib olduğunuz qul və kənzlərə yaxşılıq edin! Həqiqətən, Allah özünü bəyənləri və lovğalıq edənləri sevməz». (ən-Nisa 36). Əbu Şureh – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allaha and olsun ki,

---

Buxari «Ədəbul Mufrad» 71.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 70.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 591.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 69.

iman gətirməz! Allaha and olsun ki, iman gətirməz! Allaha and olsun ki, iman gətirməz!». Səhabələr: «Kim Ey Allahın Rəsulu!» deyər soruşdular. Peyğəmbər: «Qonşusu şərindən əmin olmayan kimsə» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qonşusu şərindən əmin olmayan kimsə Cənnətə girməz» . İbn Məsud – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən soruşdu: «Ey Allahın Rəsulu! Yaxşılıq və ya pislilik etmiş olsam bunu necə bilim». Peyğəmbər: «Qonşularından sənin haqqında: O yaxşılıq etdi – deyən eşitsən bil ki, yaxşı iş görmüsən. Onların sənin haqqında: O, pislilik etdi – deyən eşitsən bil ki, pis iş görmüsən» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir kimsənin on qadınla zina etməsi onun üçün qonşusunun qadını ilə zina etməsindən daha xəfifdir. Bir kimsənin on evdən oğurluq etməsi qonşusunun evindən oğurluq etməsindən xəfifdir» . Aişə – *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Cəbrail – *əleyhissəlam* – qonşu haqqında mənə o qədər tövsiyə etdi ki, ona da mirasdan pay düşəcəyini güman etdim» . Əbu Şureyh əl-Xuzai – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim Allaha və axirət gününə iman edirsə qonşusuna yaxşılıq etsin. Kim Allaha və axirət gününə iman edirsə qonağına ehtiram göstərsin . Kim Allaha və axirət gününə imana edirsə ya xeyirli söz söyləsin, ya da sussun» . Abdullah b. Amr – *radiyallahu anhu* – bir qoç kəsdirdi. Sonra xidmətçisindən dəfələrlə soruşdu: «(Ətdən) qonşumuz Yəhudiyə pay verdinmi? Qonşumuz Yəhudiyə pay verdinmi? (Başqa rəvayətdə: Bir nəfər: Yəhudiyə! Allah səni islah etsin!). Mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in belə buyurduğunu eşitdim: «Cəbrail – *əleyhissəlam* – qonşu haqqında mənə o, qədər tövsiyə etdi ki,

---

Fəthul Bəri 10/443.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 121.

Əhməd «Musnəd» 1/402, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 623.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 103, əl-Albani «Səhih Silsilə» 65.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 101.

Qonağa Hörmət: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim Allaha və axirət gününə iman edirsə qonağının bəxşisini versin». Səhabə: «Ey Allahın Rəsulu! Qonağın bəxşisi nədir?» dedi. Peyğəmbər: «Bir gecə və bir gündüz (evində qonaq saxlamaq. Qonaq saxlamağın müddəti üç gündür. Bundan artıq isə ev yiyəsi üçün sədəqədir. Lakin qonaq ev sahibinə əziyyət verənə qədər onun yanında qamamalıdır». Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Müsafrı bir gecə evdə saxlamaq hər bir müsəlmanın üzərinə düşən haqdır. Kiminsə evininn divarı yanında müsafrı dayansa ev yiyəsinin borcudur ki, onu (bir gecə) evində qonaq saxlasın. Müsafrı istəsə (borcunu) tələb edə bilər, istəsə də tərək edə bilər». Buxari «Ədəbul Mufrad» 741,742,743,745

Buxari «Ədəbul Mufrad» 102.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 128.

ona da mirasdan pay düşəcəyini güman etdim» . Aişə – *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, mən: «Ey Allahın Rəsulu! Mənim iki qonşum var. Mən onlardan hansına pay veriməliyəm?» deyə soruşdum. Peyğəmbər: «Qapısı ən yaxın olana!» deyə buyurdu . Həsən – *radiyallahu anhu* – dan qonşu barəsində soruşdular. O: «Qarşıdakı qırx ev, arxandakı qırx ev, sağındakı qırx ev və solundakı qırx ev (qonşulardır)» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – deyir ki: «(Qonşusuna yaxşılıq etmək istəyən) yaxın qonşunu qoyub uzaq qonşudan başlamamalıdır. Əksinə uzaq qonşudan əvvəl yaxın qonşudan başlamalıdır» . İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qonşusu ac ola-ola öz qarnını doyduran kimsə əsl mömin deyildir» . İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Vaxt var idi ki. heç kəs özünün dinar və dirhəminə müsəlman qardaşından daha haqlı olduğunu düşünmürdü. Lakin indi kimlərsə dinar və dirhəm müsəlman qardaşından daha əzizdir. Mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in belə buyurduğunu eşitdim: «Neçə-neçə qonşu var ki, Qiyamət günü öz qonşusundan aslı olacaqdır. O, deyəcəkdir: «Ey Rəbbim! Bu öz qapısını mənim üzümə bağlamış, yaxşılıq etməkdən boyun qaçırmışdır» . Əbu Zərr – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, əziz dostum – *sallallahu aleyhi və səlləm* – mənə üç şeyi tövsiyə etdi: «(Başçınız) şikəst bir qul olsa da belə eşit və itaət et, xörək bişirdikdə onun suyunu çox et. Sonra qonşularından olan ev əhlinə nəzər sal və xörəkdən lazımı qədər onlara da ver, (hər) namazı vaxtında qıl. İmamı namaz qılan görsən (cəmaatla birgə bir daha namazı qıl), bu sənin üçün nafilə (əlavə namaz) sayılır. Əks halda artıq sən öz namazını yerinə yetirmisən» . Abdullah b. Amr b. As – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Uca Allah yanında ən xeyirli dost öz dostuna yaxşılıq edən kimsədir. Həmçinin Allah yanında ən xeyirli qonşu öz qonşusuna yaxşılıq edən kimsədir» . Nəfi b. AbdulHəris – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Geniş ev, əməlisaleh qonşu və rahat minik müsəlman kişinin səadətidir» . Əbu Musa – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər

---

Buxari «Ədəbul Mufrad» 105.
 Buxari «Ədəbul Mufrad» 107.
 Buxari «Ədəbul Mufrad» 109.
 Buxari «Ədəbul Mufrad» 110 zəif hədis.
 Buxari «Ədəbul Mufrad» 112.
 Buxari «Ədəbul Mufrad» 111.
 Buxari «Ədəbul Mufrad» 113.
 Buxari «Ədəbul Mufrad» 115.
 Buxari «Ədəbul Mufrad» 116.

– *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kişi öz qonşusunu, qardaşını və atasını öldürməyincə Qiyamət qopmaz» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir nəfər: «Ey Allahın Rəsulu! Filan qadın gecə namaz qılır, gündüz oruc tutur, yaxşı işlər görür, sədəqə verir, amma qonşularına dili ilə əziyyət verir». Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Onda xeyir yoxdur. O, Cəhənnəm əhlindəndir». Onlar: «Filan qadın yalnız vacib namazları qılır, yağsız pendirdən sədəqə verir, heç kəsə də əziyyət vermir» dedilər. Peyğəmbər: «O, Cənnət əhlindəndir» . Sovban – *radiyallahu anhu* – dedi: «Üç gündən artıq bir-birindən əlaqəni kəsən elə iki kişi yoxdur ki, ikisindən biri həlak olmasın. Və beləcə küsülü halda ölsələr hər ikisi də həlak olar. Qonşusuna əziyyət verən, onu alçaldan, bu səbəbdən də qonşusunu evindən çıxardan elə bir qonşu yoxdur ki, həlak olmasın» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir nəfər: «Ey Allahın Rəsulu! Mənim bir qonşum var, mənə əziyyət verir». Peyğəmbər: «Get evindəki əşyaları yola çıxart!». Kişi gedib evindəki əşyaları bayıra çıxartdı. Cəmaat onun başına toplanıb dedilər: «Sənə nə üz verib?» dedilər. Kişi: «Mənim bir qonşum var, mənə əziyyət verir. Mən bu haqda Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – xəbər verdim. O, da mənə: «Get evindəki əşyaları yola çıxart!» deyə tövsiyə verdi. Cəmaat da: «Allahım! Ona lənət et! Allahım! Onu rüsvay et!» deyə dua etdilər. Bu xəbər qonşusuna çatdıqda onun yanına gəlib dedi: «Evinə qayıt. Allaha and olsun ki, daha sənə əziyyət verməyəcəyəm» .

ZİNA

«Zinaya da yaxınlıq etməyin. Bu çox çirkin bir əməl və pis bir yoldur». (*əl-İsra* 32). **«Zinakar kişiyyə və qadına 100 çubuq vurun. Allaha və axirət gününə inanırsınızsa Allahın dini barəsində ürəyiniz onlara yumşalmasın və möminlərdən bir dəstə də onların əzabına şahid olsun».** (*ən-Nur* 2). **«Zinakar kişi ancaq zinakar, yaxud müşrik bir qadınla evlənə bilər. Zinakar qadın da yalnız zinakar, yaxud müşrik bir kişiyyə ərə gedə bilər. Bu möminlərə haram edilmişdir»** (*ən-Nur* 3). Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Adəm oğlunun zinadan bir nəsibi vardır. Heç şübhəsiz ki, o buna mütləq düşəcəkdir. Gözlərin zinası baxmaqdır. Qulaqların zinası dinləməkdir. Dilin zinası danışmaqdır. Əlin zinası

Buxari «Ədəbul Muftrad» 118.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 119.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 127.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 124.

tutmaqdır. Ayağın zinası addımlamaqdır. O ki, qaldı qəlbə o, arzu və təmənnə edir. Övrət yeri ya bunu təsdiq edəcəkdir, ya da inkar» . Əbu Səid əl-Xudri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Yollarda (kənarında) oturmaqdan çəkinin». Səhabələr: «Ya Rəsulullah! Biz bunu etməyə məcburuq. Çünki burada yığışaraq (bir çox işlərimizi) həll edirik» dedik. Peyğəmbər: «Əgər oturmağınız mütləqdirsə onda yolun haqqını ödəyin» deyə buyurdu. Səhabələr: «Yolun haqqı nədir?» dedilər. Peyğəmbər: «(Gözü) haramdan çəkmək, (gəlib-gedənlərə) əziyyət verməmək, salanı almaq və yaxşılığı əmr edib, pisləkdən çəkindirmək (Başqa rəvayətdə: Gözəl söz danışmaq))» deyə buyurdu . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – eyvanlarda oturmağı qadağan etdi. Səhabələr: «Ey Allahın Rəsulu! Evlərimizdə oturmaq bizi sıxır» dedilər. Peyğəmbər: «Əgər oturmağınız mütləqdirsə onda onun haqqını ödəyin» deyə buyurdu. Səhabələr: «Onun haqqı nədir?» dedilər. Peyğəmbər: «Soruşana yol göstərmək, (gözü) haramdan çəkmək, salanı almaq, yaxşılığı əmr edib, pisləkdən çəkindirmək» deyə buyurdu . **«Allah gözlərin xain baxışını və qəlblərin də gizlətdiyini bilir».** (Gafir 19). Əbu Səid - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kişi, başqa bir kişinin övrət yerinə baxmaz, qadın da başqa bir qadının övrət yerinə baxmaz. Bir kişi başqa bir kişi ilə, qadın da başqa bir qadınla bir tək yorğan altında olmaz (yatmaz)» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Zinakar, zina etdiyi vaxt mömin olarsa zina etməz. İçki içən, içki içdiyi vaxt mömin olarsa içki içməz. Oğru, oğurluq etdiyi vaxt mömin olarsa oğurluq etməz» . Qureysli bir gənc Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gələrək dedi: «Ey Allahın Rəsulu! İzn ver zina edim». Səhabələr ona yaxınlaşıb sus-sus deyərək kənara çəkdilər. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – yaxın gəl deyə buyurdu. O, yaxınlaşdıqda Peyğəmbər: «Öz anana rəva bilərsən?». O: «Allaha and olsun ki, yox. Allah məni sənə fəda etsin» dedi. Peyğəmbər: «Həmçinin insanlar da bunu öz analarına rəva bilmirlər. Bunu öz qızına istəyərsən?». O: «Allaha and olsun ki, yox. Ey Allahın Rəsulu! Allah məni sənə fəda etsin». Peyğəmbər: «Həmçinin insanlar da bunu öz qızlarına istəmirilər. Bunu öz bacın üçün istəyərsən?».

Buxari 6343, Müslim 2657.

Buxari 2465, Müslim 2121, 2161.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1149.

Müslim 338.

Müslim.

O: «Allaha and olsun ki, yox. Ey Allahın Rəsulu! Allah məni sənə fəda etsin». Peyğəmbər: «Həmçinin insanlar da bunu öz bacıları üçün istəmirlər. Bunu öz bibin üçün istəyərsən?». O: «Allaha and olsun ki, yox. Ey Allahın Rəsulu! Allah məni sənə fəda etsin». Peyğəmbər: «Həmçinin insanlar da bunu öz bibiləri üçün istəməzlər. Bunu öz xalan üçün istəyərsən?». O: «Allaha and olsun i, yox. Ey Allahın Rəsulu! Allah məni sənə fəda etsin». Peyğəmbər: «Həmçinin insanlar da bunu öz xalaları üçün istəməzlər». Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – əlini onun çiyinə qoyub buyurdu: «Allahım! Onun günahını bağışla, qəlbini təmizlə və ismətini qoru!» .

Zina ən böyük günahlardan biridir. Zinanın fəsadı ən böyük fəsad olduğuna görə həmçinin də nəsəblərin, ailələrin korlanmasına görə, hörmətlərin qorunmasına zidd olduğuna görə, insanlar arasında böyük düşmənçiliyə səbəb olduğuna görə ən böyük günahlardan sayılır. Buna görə də zina şirk və öldürməkdən sonra üçüncü böyük günahdır. Allah zinanı Kitabında ölümlə yanaşı gətirmişdir. İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Mən insan öldürməkdən sonra zinadan daha böyük bir günah bilmirəm». **«Onlar Allahla yanaşı başqa bir tanrıya ibadət etməz, Allahın haram buyurduğu cana nahaq yerə qəsd etməz, zina etməzlər. Hər kəs bunu etsə cəzasını çəkər».** (*əl-Furqan* 68). Bu ayədə Allah zinanı şirk, adam öldürmək ilə bərabər zikr etmiş və bunun cəzasını qul tövbə, iman, saleh əməllə silmədikcə alçaldıcı bir əzabla əbədi Cəhənnəm olduğunu bildirmişdir. **«Zinaya da yaxınlıq etməyin. Bu çox çirkin bir əməl və pis bir yoldur».** (*əl-İsra* 32). Bunun çirkinliyi o dərəcəyə çatmışdır ki, hətta ağıllarda da, hətta bir çox heyvanlarda da çirkinliyi sabit fahiş bir əməldir. Amr b. Meymun əl-Əzdi rəvayət edir ki: «Mən cahiliyyədə bir meymunun başqa bir meymunla yaxınlıq etdiyini, digər meymunların da yığılaraq onu daş-qalaq etdiyini gördüm» .

Sonra Allah zinanın qayəsini bildirərək buyurur: Zina pis bir yoldur. Çünki, zina və onun yolu dünyada həlak, rüsvayçılıq, peşmançılıqdır. Axirətdə olan yolu isə əzab, rəzillik və cəzadır. İnsanın öz ögey anası ilə evlənməsi daha çirkin bir əməl olduğu üçün Allah buyurur: **«Atalarınızın evlənməmiş olduğu qadınlarla evlənməyin! Yalnız keçmişdə olan bu cür işlər müstəsnaadır. Əlbəttə bu çox pis işdir və çirkin bir yoldur».** (*ən-Nisa* 22).

Allah bəndəsinin xoşbəxtliyini onun öz ayıb yerini qorumasında quymuşdur. Əgər o, ayıb yerini qorumasa onun xoşbəxtliyinə zəmanət

---

Əhməd «Musnəd» 5/256, «Məcməuz Zəvaid» 1/129, əl-Albani «Səhih Silsilə» 370.
Buxari «Mənakib».

verilməmişdir. **«O kəslər ki, ayıb yerlərini (zinadan) qoruyub saxlayarlar. Ancaq zövcələri və cariyələri istisna olmaqla. Onlar qınanmazlar».** (əl-Muminun 5-6). Burada üç şey əhatə olunmuşdur: Əgər insan ayıb yerini qorumazsa o, xoşbəxt olmaz, o qınananlardan və həddi aşanlardandır. Allah insan haqqında buyurur ki: İnsan kəmhövsələ yaradılmışdır. Ümumən insan belə yaradılmışdır. Lakin ayədən görün-düyü kimi istisna da vardır. **«Həqiqətən insan (sərvətə) çox həris, tamahkar və kəmhövsələ yaradılmışdır. Ona bir pislik üz verdikdə fəryad qopardar. Ona bir xeyir nəsib olduqda isə xəsis olar. Namaz qılanlar istisnadır. O, kəslər ki, daim namaz qırlarlar. O, kəslər ki, onların mallarından müəyyən bir pay vardır. Dilənən və (hər şeydən) məhrum olan kimsə üçün. O, kəslər ki, haqq-hesab gününü təsdiq edərlər. O, kəslər ki, Rəbbinin əzabından qorxub tirtir əsərlər. Çünki onların Rəbbinin əzabından arxayın olmaq olmaz. O, kəslər ki, ayıb yerlərini qoruyub saxlayarlar. Övrətləri və cariyələri istisna olmaqla əsla qınanmazlar. Bundan artığını istəyənlər isə həddi aşanlardır. O, kəslər ki, əmanətə xəyanət etməz, verdikləri sözü yerinə yetirərlər. O, kəslər ki, düzgün şəhadət verərlər. O, kəslər ki, namazlarını (layiqincə) hiş edərlər. Məhz onlar Cənnətlərdə ehtiram olunacaq, əzizlənəcək kimsələrdir».** (əl-Məaric 19-35).

Səhl b. Sad – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim iki çənəsi ilə ayaqlarının arasındakını mənə zəmanət verərsə, mən də ona Cənnəti zəmanət verərəm» . İbn Məsud - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allahdan başqa ibadətə layiq haqq İlah olmadığına və mənim Allahın Rəsulu olduğuma şəhadət edən bir müsülmanın qanı üç haldan birində halal olur. Zina edən evli, qana-qan (qisas) və dini tərək edib, cəmaatdan gedərsə» . Bu hədisdə zina küfr və qisas ilə yanaşı gəldiyi kimi həmçinin: **«Onlar Allahla yanaşı başqa bir tanrıya ibadət etməz, Allahın haram buyurduğu cana nahaq yerə qəsd etməz, zina etməzlər. Hər kəs bunu etsə cəzasını çəkər».** (əl-Furqan 68). Bu ayədə şirk, öldürmək və zina tərtib ilə zikr edilmişdir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – burada ən çox baş verən şeyləri zikr edir. Zina adam öldürməkdən daha çox baş verir. Adam öldürmək isə mürtədlikdən daha çox olur. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – burada günahları böyüklüyünə görə də tərtib etmişdir. Zinanın pozuntusu bütün aləmin məsləhətinə ziddir. Əgər qadın zina edərsə o, öz ailəsinə,

---

Buxari 7/184, H. 6474.

Səhih Buxari 6878; Səhih Müslim 1676.

qohumlarına «**AR**» daxil edir və onların başını insanlar arasında aşağı edir. Evli olduğu halda zina edərsə öz ailəsinə onlardan olmayan əcnəbini daxil edir. O, əcnəbi uşaq onlardan olmadığı halda onlara varis olur, onlarla baş-baş qalır, onlardan olmadığı halda onların kökünə nisbət edilir. Qadının zina etməsinin bundan başqa nə qədər zərərləri vardır. Kişinin zina etməsi isə nəsəbinin qarışmasına, ismətli qadının korlanmasına, onun tələf olmasına, pozğunçuluğuna gətirib çıxardır. Bu böyük günah dünyanı və dini də korlayar. Bu zina səbəbilə neçə-neçə haramlar halal edilmiş, haqlar tapdalanmış və neçə zulmlər edilmişdir. Həmçinin də zinanın cəzalarından kasıbçılığı vacib edir, ömrü qısaldır, zina edən kimsənin üzünü qaraldır və insanlar arasında qəzəbə düçar olur (insanlar tərəfindən nifrətlə qarşılanır). Qəlbi dağdır, öldürməsə də qəlbi xəstələndirir. Dərdi, qəmi və kədəri gətirir. Sahibini mələklərdən uzaqlaşdırır və ona şeytani yaxınlaşdırır. Öldürməkdən sonra zinadan daha böyük və zərərli bir şey yoxdur. Buna görə də zina edən kimsə üçün ən şiddətli cəza tətbiq olunmuşdur. Əgər bir kimsə eşitsə ki, onun yaxını, zövcəsi öldürülüb bu onun üçün zina etməsini eşitməsindən daha yüngül olar. Rəvayət edilir ki, bir gün Sad b. Ubadə - *radiyallahu anhu* – qışqıraraq: «Əgər mən yad bir kişini öz arvadımla görsəydim onu qılıncla doğrayardım (vurardım)». (Bunu eşidən) Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – səhabələrə: «Sadın qısqançlığı sizi təəcübləndirirmi? Həqiqətən mən ondan da qısqancam, Allah isə məndən də qısqancdır» deyər buyurdu. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şübhə yox ki, Allah qısqanır. Allahın qısqanması mömin bir qulun Allahın haram (qadağan) etdiyi şeyləri etməsi ilədir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in Kusuf namazında duada zinanı vurğulamasında fikirləşən insan üçün misilsiz bir sirr vardır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Kusuf namazını qıldıqdan sonra buyurdu: «Ey Muhəmməd ümməti! Allaha and olsun ki, kişinin və ya qadının zina etməsindən ötrü Allah qədər qısqanc olan kimsə yoxdur» . Kusuf namazından sonra bu böyük günahdan bəhs edilməsində düşünən kimsə üçün bir sirr vardır. Zinanın aşkar edilməsi dünyanın xarab olmasının əlamətlərindəndir. Qiyamətin əlamətlərindən də sayılmışdır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – zinanın aşkar edilməsini Qiyamətin əlamətlərindən saymışdır . Zina zühr etdikdə Allahın qəzəbi şiddətlənir. Allah qəzəbləndiyi zaman onun qəzəbi yerə

Buxari 5223.

Müslim 901.

Buxari 1/178, Müslim 4/2056, Tirmizi 2205, İbn Məcə 4045.

cəza tərəfdən təsir etməlidir. İbn Məsud - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir məmləkətdə zina ortaya çıxarsa Allah o məmləkətin həlakına izn verər».

Zinain Cəzası - Zinanın cəzası başqa cəzalardan üç şeylə fərqlənir:

Birinci - Zinakarın öldürülməsi ən pis dərəcədə öldürülməkdir. Onun ən yüngülü isə evli olmayan kimsəyədir ki, qamçılanması və bir il də yaşadığı dövətdən sürgün edilməsidir. Birisi bədənə, digəri isə qəlbə olan cəzadır.

İkinci - Allah öz bəndələrini çəkindirir zinakara qarşı yumşaq davranmaqdan. Qadağan etmişdir ki, onlara olan şəfqət, mərhəmət bu həddi tətbiq etməkdə mane olmasın. Allah öz şəfqətinə və rəhmətinə görə onlara bu cəzanı tətbiq etmişdir. Allah onlardan bu bəndələrinə daha yaxındır və onlar üçün nəyin xeyirli olduğunu daha yaxşı bilir. Allahın rəhməti bu cəzanı əmr etməyə mane olmadı. Həmçinin sizin qəlbinizdə də olan şəfqət bu həddi tətbiq etməyə mane olmasın. Çünki insanlar zinakara qarşı sərt qəlbli olurlar. İnsanların qəlbi zinakara rəhm edir. Oğruya, içki içənə qarşı isə belə deyildir. Onlara qarşı daha şiddətli olurlar. Bu rəhm etməyin ən böyük səbəblərindən də biri eşqdır. Qəlblərdə sevənə qarşı rəhm edir və insanların çoxu da aşiqə kömək etməyi Allaha yaxınlaşdıran bir əməl kimi görürlər. Aşiqə yardım etməyi itaətdən sayırlar. Sən bu işi qərribə görmə. Heyvana oxşayanlarda artıq bu hisslər yerləşmişdir. Bu da ən çox ağıl və din tərəfdən naqislik olanlarda baş verir. Qadınlar tərəfindən. Həmçinin də başqa günahlardan fərqli olaraq zina qarşılıqlı razılıqla olur. Zorla və təcavüz nəticəsində olmur. Bunların hamısında imanın zəifliyinə görə baş verir.

Üçüncü - Allah bu cəzanı bütün insanların qarşısında etməyi əmr edib. Gizləndə edilməsi əmr edilməyib. İnsanlar qarşısında olduğuna görə bunun məsləhəti daha böyük və hikməti daha ucadır. Bu cəzanın alınması Lut qövminə verilən cəzadan alınmışdır. Çünki onların üzərinə daş yağdırılmışdır. Zina və Lut qövminin əməli fuhuşluqda müştərəkdirlər. Hər birində elə bir pozuntular vardır ki, Allahın yaratdığında, əmrində olan hikmətinə ziddir.

Eşqin Dünya Və Axirətdə Olan fəsadları - Eşq insanın qəlbini korlayır. Əgər qəlb korlanarsa sözlər, əməllər və iradə də korlanır. Allah bu xəstəliyi iki sinif insanlar barəsində hekayət etmişdir. O insanlar da Lut qövmü və qadınlardır. Yusif – *aleyhissəlam* – öz iffəti, səbri və təqvası ilə hansı hala düşdüyünü də bizə Allah xəbər vermişdir. Yusif – *aleyhissəlam* – ın düşdüyü bu müsibət, bəla elə bir bələdir ki, buna yalnız Allahın səbr verdiyi kəs səbr edə bilər. «*Ey Rəbbim! Mənim üçün zindan bunların*

məni sövq etdikləri işi görməkdən xoşdur. Əgər bu qadınların hiyləsini məndən dəf etməsən mən onlara meyl edər və cahillərdən olaram». (Yusuf 33). Əbu Səid əl-Xudri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şübhəsiz ki, dünya şirin bir yaşıllıqdan ibarətdir. Allah sizləri dünyada əvvəlki ümmətlərə xəlifələr təyin etdi ki, sizlərin necə əməl edəcəyinizə baxsın. Dünyaya bağlanmaqdan çəkinin. Qadınlardan da qorxun. Çünki İsrail oğullarının ilk fitnəyə düşmələri qadınlar xüsusunda olmuşdur» .

1. Allah kişinin təbiətində qadına qarşı meyl qoymuşdur ki, necə ki, susamış insanın suya meyl etməsi kimi. Lakin çox insanlar yeməyə, içməyə qarşı səbri vardır lakin qadınlara qarşı isə səbirsizdir. Buna görə də insan qınanılmaz əgər halal yerə təsadüf edilərsə. Əksinə buna görə tərifiylənir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mənə dünyadan qadın və ətir sevdirildi». Yusif – *əleyhissəlam* – cavan bir kimsə idi. Cavanın isə şəhvəti olduqca güclü olur.

2. Yusif – *əleyhissəlam* – qərib bir ölkədə idi. Qərib insan qürbət ölkədə etdiklərini öz ölkəsində edə bilmir. Həmçinin də heç kəsin, xüsusən də yaxınlarının və tanışlarının xəbər tutmayacağı fikri də onu bu işə sövq edə bilirdi, lakin etmədi.

3. Yusif – *əleyhissəlam* – subay idi. Evli deyildir ki, şəhvətini söndürsün.

4. Yusif – *əleyhissəlam* – meyl edən qadın həm gözəl, həm də vəzifə sahibi idi. Bu səbəblər də bu işi etməyə vadar edən əsas səbəblərdən biridir.

5. Bu qadın yaxınlıq etməkdən imtina etməirdi (razı idi), boyun qaçırırmırdı. Bir çox insanlar vardır ki, onların qadına olan rəğbəti qadının boyun qaçırması, imtina etməsi ilə itir. Lakin Yusif – *əleyhissəlam* – ın hadisəsində isə belə deyildir. Qadın özü bu işə can atırdı. İnsanlar müxtəlifdirlər. Bəziləri qadın imtina etdiyi vaxt iradəsi və şəhvəti yoxa çıxır. Bəziləri də əksinə qadın imtina etdiyi vaxt onun sevgisi daha da artır.

6. Qadın özü idi istəyən, hiylə quran və tələb edən. Yusif – *əleyhissəlam* – isə gözəl, izzətli və istənilən idi.

7. Səbəblərdən ən dəhşətli o, idi ki, Yusif – *əleyhissəlam* – bu qadının evində qul idi. Onun hökmü altında idi. İstədiyi kimi onunla rəftar edə bilirdi. Burada həm rəğbət var idi, həm də qorxu.

8. Yusif – *əleyhissəlam* – qadınla otaqda tək idi. Nəmmamlıq edən də yox idi. Qapılar da bağlı idi. Ərəb qəbilələrindən bir qadına deyildi ki, səni zinaya vadar edən nə idi. Yastığın yaxın olması və gecənin uzunluğu.

10. O qadın başqa qadınlara da Yusif – *əleyhissəlam* – ı göstərmiş və onlardan yardım istəmişdir.

11. Qadın onu yaxınlıq etmədiyi təqdirdə zindanla, zəlilliklə qorxutmuşdur. Bu da məcburiyyətdir. Qadının əlində belə bir ixtiyar da var idi. Artıq burada şəhvətə çağırışçı ilə zindan və sıxıntısından salamat olmaq çağırışçısı cəm olmuşdur. Hansını üstün tutmalıdır. Bütün bu səbəblərlə yanaşı Yusif – *əleyhissəlam* – Allah qorxusunu, razılığını üstün tutdu. Onun Allaha olan sevgisi zindanı seçməyə vadar etdi. Yusif – *əleyhissəlam* – bildirdi ki, özü bu əməli özündən uzaqlaşdırma bilməzdi. Bilirdi ki, artıq onun Rəbbi onu qorumasa və o qadının hiyləsini ondan uzaqlaşdırmasa ona tərəf meyl edəcək və cahillərdən olacaqdır. Bu da Yusif – *əleyhissəlam* – ın öz Rəbbini və öz nəfsini tanımağının kamilliyindəndir.

Lut Qövmü – «*Elçilərimiz (mələklər) Lutun yanına gəldikləri zaman (tayfası bu gözəl qonaqlara bir pislik yetirər deyər) andişəyə düşdü, ürəyi sıxıldı və: Bu çox çətin, başı bəlalı bir gündür – dedi. Tayfası (qonaq gəldiyini bilən kimi) Lutun yanına gəldi. Onlar əvvəl də pis işlər görürdülər. Lut onlara dedi: Ey qövmüm! Bunlar mənim qızlarımdır. Onlar (nigah) baxımından sizin üçün daha təmizdirlər. Allahdan qorxun və məni qonaqların yanında rüsvay etməyin. Məgər aramızda ağılı başında bir adam yoxdur. Onlar dedilər: sənin qızlarını heç bir rəğbətəməz olmadığımı, şübhəsiz bilirsən. Nə istədiyimizi də yəqin ki, bilirsən. Lut dedi: Kaş sizə çatan bir gücüm-qüvvətim olaydı, yaxud möhkəm bir arxaya söykənəydim. (Mələklər) dedilər: Ey Lut! Biz sənə Rəbbinin elçiləriyik. Onlar əsla sənə toxuna bilməzlər. Gecənin bir vaxtında ailənlə birlikdə çıx get. Heç kəs dönüb baxmasın. Təkcə övrətin istisnadır. Onlara toxunacaq əzab övrətinə də toxunacaqdır. Onların (ölüm) vaxtı səhərdir. Səhər yaxın deyilmi? Əmrimiz gəldiyi zaman o, yurdun altını üstünə çevirdik və üzərinə odda bışmış, bir-birinə bitişik bərk daşlar yağdırdıq».* (Hud 77-82). Bunlar mənim qonaqlarımdır. Məni onların yanında rüsvay etməyin. Bu da mənim qızlarımdır onlarla evlənmə bilirsiniz. Bu ümmət eşqə düşmüşdür. Bu eşq də haram olan şeyə idi. Bu elə bir xəstəlikdir ki, qəlbə bağlanarsa insanın ondan qurtarması çətin olar. Bu eşqin də qisimləri vardır. Eşq bəzən küfr həddinə çatır ki, bu da sevən insanın məşuqəsini Allahla bərabər sevməsidir. Onu Allahı sevdiyi kimi sevdir. Əgər Allahla bərabər sevilən küfürdüsə, Allahdan daha çox təzim

edilən, sevilən necə? Elə bir eşqdır ki, onun sahibi bağışlanılmır. Bu da ən böyük şirkdir. Allah isə şirki bağışlamır. Yalnız səmimi bir tövbə ilə bağışlana bilər. Bunun da əlaməti aşıq olan insan sevdiyinin razılığını Allahın razılığından üstün tutur. Öz sevdiyinin haqqı, payı Rəbbinin haqqı ilə itaəti ilə zidd gələrsə o, sevdiyinin haqqını Rəbbinin haqqından üstün tutur. Öz məşuqəsinə ən qiymətli şeyləri sərf edir. Rəbbi üçün isə ən aşağı olanı sərf edir. Bütün taqətini sevdiyinin razılığına sərf edir. Ona itaətdə və yaxın olmaqda. Rəbbinə isə o məşuqəsindən sonra qalan artıq vaxtını yönəldir. Bu cür halda onların halına bax və fikirləş? Sonra isə onların halını tərəzinin bir gözünə, Tövhidini isə digər gözünə və bunları tərəzində ölç. Şəkk yoxdur ki, belə bir eşq ən böyük şirkdir. Bir çox aşıqlar də vardır ki, qəlblərində sevdiklərindən başqa heç bir şeyə yer qalmayıb. Məşuqəsinə sevmək artıq bütün qəlbini tutmuşdur. Sevdiyi üçün hər tərəfdən onun qulu olmuşdur. Bu insan özü kimi birinə qul olmağa razı qalmışdır. Çünki qulluq sevginin və itaətin kamilliyidir. Bu insan isə sevgisinin, itaətkarlığının və zəlliliyinin gücünü öz məşuqəsinə vermişdir. Artıq bununla o kimsə qulluğun həqiqətini ona yönəltmişdir. Bununla çirkin iş, fuhuşluq arasında heç bir nisbət yoxdur. Çünki fahişlik günah, belə bir eşq isə şirkdir. Şair deyir ki: «Mənim üçün zina etmək daha sevimlidir nəinki belə bir eşqə düşərək qəlbini sevənə ibadət etməsindən. Bununla qəlb Allahdan uzaqlaşır».

Məhəbbətin Dərmanı - Belə bir bəlaya düşməyin səbəbi insanın cahilliyindən və qəlbini Allahdan qafil olmasındandır. Ona vacib olan isə ilk əvvəl Rəbbinin təkliyini, qoyduğu yolları, ayələrini öyrənsin. Bundan sonra zahiri və batini ibadətləri yerinə yetirsin. Çünki ibadət etdikcə qəlbə başqasının fikri ilə məşğul olmaqdan uzaqlaşır. Belə bir xəstəliyə düşənin ixtlasdan yaxşı dərmanı yoxdur. Bu elə bir dərmandır ki, Allah bunu öz kitabında zikr etmişdir. ***«Doğurdan da qadın ona meyl salmışdır. Əgər Rəbbinin dəlilini (xəbərdarlığını) görməsəydi, Yusif də ona meyl edərdi. Biz pisliyi və biabırçılığı ondan sovuşdurmaq üçün belə etdik. O, həqiqətən bizim sadiq bəndələrimizdəndir».*** (Yusuf 24). Onun uzaqlaşmasına səbəb ixtlası olmuşdur. Əgər insanın qəlbə xalis olarsa və əməlləri Allah üçün edərsə qəlbində eşq yerləşməz. Belə bir şeylər yalnız boş bir qəlbə yer tapır. Şair deyir ki: «Onun istəyi mənim qəlbimdə yerləşdi. Mən onu bilməzdən əvvəl. Boş qəlbə təsadüf etdi və orada da yerləşdi». Eşqə düşməkdə nə dini, nə də dünyəvi xeyirlər vardır. Əksinə dini və dünyəvi zərərlər vardır.

1) İnsan eşqə düşəndə məxluqun sevgisi ilə məşğul olur. Onu zikr etməklə qəlbini məşğul edir. Allah sevgisi və Allahu zikr etməkdən

məhrum olur. Bunların hər ikisinin də bir qəlbə cəmləşməsi isə imkansız bir şeydir. Onlardan biri digərini mütləq məğlub etməlidir. Hansı güclü olarsa o da qəlbə yerləşər.

2) Eşqə düşən insan qəlbində o sevdiyinə görə əzab çəkir. Allahdan qeyrisini sevən şəxs mütləq onunla əzab çəkməlidir. Yer üzündə sevəndən bədbəxt bir kimsə yoxdur. Sən onu həmişə ağlayan görərsən. Ya ayrılmaq qorxusuna görə ağlayır, ya da darıxmaq qorxusu vardır.

3) Aşiq insanın qəlbini sevdiyinə ovcundadır. Ona əzab verir. Lakin o kimsə eşqdən məst olduğuna görə o, müsibəti artıq hiss etmir. Aşiqin eşqi bağlı olan bir əsirin eşqi kimidir.

4) Eşqə düşən insan sevdiyi ilə məşğul olduğuna görə dini və dünyəvi xeyirləri ötürür. Bundan da zərərli bir şey yoxdur. Nədən bilinir ki, eşqə düşən insan dini və dünyəvi xeyirlərdən uzaqlaşır? Dini işlərdə qəlb bütünlüklə Allaha yönəlməlidir. Eşqə düşən insanın qəlbini isə dağınıq olduğu üçün Allaha tam şəkildə yönəlmə bilmir. Dünyəvi xeyirlərə gəldikdə isə bu xeyirlərdə tabedir dini xeyirlərə, əgər insan dini xeyirlərdən uzaqlaşarsa şübhəsiz ki, dünyəvi xeyirdən də məhrum olar.

5) Dünya və axirət bəlaları o eşqə düşənə daha yaxındır. Səbəbləri isə qəlb hər dəfə eşqə düşənə yaxın olarsa, onunla əlaqəsi güclənərsə bir o, qədər də insan Allahdan uzaqlaşar. Allahdan ən uzaq düşən qəlb də eşqə düşən kimsənin qəlbidir. Əgər qəlb Allahdan uzaq düşərsə bəlalər ona yaxınlaşar. Hər tərəfdən şeytan onu yaxalayır. Əgər bir kəsi düşməni ələ alarsa ona hər bir bəlanı, müsibəti ona yönəldər. Bacardığı hər bir müsibəti ona toxundurur. Onda o qəlbini halı necə olar ki, düşməni onda yerləşib. O, qəlbini səadəti, xoşbəxtçiliyi və sevinci yalnız Ona yaxın olmaqdadır.

6) Eşq qəlbə çoxalarsa sahibinin zəhnini də korlayar. İnsanda vəsvəşələrin artmasına səbəb olur. Bəzən də eşq insanı dəlilərin səviyyəsinə çatdırır. O dəlilər ki, onların ağılları korlanıb və onlar ağılları ilə hərəkət etmirlər. İnsanda ən şərəfli şey də onun ağılıdır. İnsan o ağılı ilə heyvandan fərqlənir, seçilir. İnsanın ağılı yoxa çıxarsa o kimsə danışmayan heyvanın dərəcəsinə düşər. Bəzən də heyvanın halı ondan daha yaxşı olar. Məcnunun ağılı da belə bir eşq almışdır.

GÖZ ZINASI

Ey qardaşım! Bil ki, orqanları əxlaqsızlıq batağına batmaqdan və fəsaddan qorumaq lazımdır. Ən təhlükəli əxlaqsızlıq, şərəf qapı açan, fəsadın açarı olan rəzillik harama baxmaqdır. Allah səni mühafizə etsin qardaşım! Qəlbini ifsad edəcək, fikrinə zəhər qatacaq, imanını zəiflədən şeylərdən uzaq durmağa çalış.

Allah gözü qəlbın aynası etmişdir. Qul gözünü haramdan çevirdikdə qəlb də şəhvət və istəyini boğacaqdır. Qul gözünü sərbəst buraxdıqda qəlb də şəhvətini sərbəst buraxacaqdır. Fadl b. Abbas - *radiyallahu anhu* – Qurban bayramının birinci günü Müzdəlifədən Minaya Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in miniyinin arxasında gələrkən qadın gəldi. Fadl - *radiyallahu anhu* – da onlara baxmağa başladı. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Fadl - *radiyallahu anhu* – nun başını digər tərəfə döndərdi» . Əgər baxmaq caiz (icazə verilən) olsaydı Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Fadl - *radiyallahu anhu* – nun halını rədd etməzdi. Usamə b. Zeyd - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Baxmaq hər bir fitnənin köküdür» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurur: «Özümdən sonra kişilərə qadınlardan daha zərərli bir fitnə buraxmadım» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Dünyadan qorunun! Qadınlardan qorunun!» .

“Allah gözlərin xain baxışını və qəlblərin də gizlətdiyini bilir”. (Gafir 19). İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – bu ayənin təfsirində deyir: «Bu o, kimsədir ki, bir ev əhlinə qonaq gedər. Orada bir gözəl qadın görərsə ev əhli (ona) baxmadıqları zaman qadına baxar. Ev əhli baxdıqları zaman isə gözlərini çəkər». Sufyan əs-Souri - *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «O, kimsədir ki, bir məclisdə oturur. Yanlarından qadın ötdüyü zaman məclis əhli qafil olarsa qadına baxar. Onlar baxdıqları zaman gözlərini çəkər». Muhəmməd Əmin Şingiti - *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Bu ayədə hədə və təhdid vardır. Əgər bir kimsə gözü ilə xainlik edərsə Allahın qarşısında durduğu zaman hissiyatından soruşular» . «(Ey insan!) **Bilmədiyən bir şeyin ardınca getmə** (bilmədiyən bir sözü demə. Bacarmadığın bir işi görmə). **Çünki qulaq, göz və qəlb bunların hamısı sorğu-sual olunacaqdır**». (əl-İsra 36). Bu baxış İblisin zəhərli oxudur və şəhvətə aparandır. Haram baxışlar insanın qəlbində pis fikirlər yaradır ki, bu fikirlər böyüyərək şəhvətə, sonra iradəyə, istəyə və qətiyyəyə çevrilir və sonda haram iş edilir.

Sən bu ayə barədə düşün: «(Ya Muhəmməd!) **Mömin kişilərə de ki, gözlərini haram edilmiş şeylərdən çevirsinlər, ayıb yerlərini qorusunlar. Bu onlar üçün daha yaxşıdır. Şübhəsiz ki, Allah onların nə**

Muslim «Həcc» 2/886-893, H. 147, Əbu Davud «Həcc» 2/182-186, H. 1905, İbn Məcə «Mənəsik» 3/1022, H. 3074.

İbn Əsir «Nihayə fil Ğaribil Hədis» 3/410,411.

Buxari 4808.

Muslim «Zikr və Dua» 4/2098, H. 99, İbn Məcə «Fitən» 2/1325, H. 4000, İbn Qeyyim «Ravdatul Muhibbin» 92-96.

«Ədvanul Bəyan».

etdiklərindən xəbərdardır. Mömin qadınlara de ki, gözlərini haram buyrulmuş şeylərdən çevirsinlər, ayıb yerlərini qorusunlar. (ən-Nur 30-31). Haramın əvvəli ilə axırı arasında bağlantı vardır. İbn Kəsir - *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Allahın mömin bəndəsinə olan əmridir ki, onlar gözlərini haram olan şeydən çevirsinlər və yalnız icazə verilən şeyə baxsınlar. Əgər gözü harama baxarsa dərhal gözünü çevirsin». Qasimi - *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Bu ayədə gözü çevirmək ayıb yerini qorumaqdan əvvəl zikr edilmişdir. Çünki baxış zinaya aparıcı yoldur. Məhz buna görə də ilk olaraq gözləri qorumaq gəlmişdir». İbn Qeyyim - *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «İnsana baş verən bir çox müsibətlərin əsası baxışdır. Çünki baxış fikirlər, fikirlər böyüyərək şəhvətə, şəhvət iradəyə, iradə isə güclü qətiyyətə çevrilir və nə qədər ki, bir mane yoxdur əməl hasil olur». Ona görə də deyilir ki: «Gözü harama baxmaqdan çevirməyə səbr etmək ondan sonra baş verənlərin ağrısına səbr etməkdən daha asandır».

Baxış insanda yanğı, həsrət hissələri əmələ gətirir. Belə ki, bəndə qadir olmadığı və səbri çatmadığı şeyə baxır və bu da əzabın ən böyükdür. Məs: İnsan evli qadını görür və qəlbi ona bağlanır. Gözünü ona baxmaqdan çevirə bilmir və onunla evlənməyə də bilmir. Buna görə də bəzi fəsiqlər aşiq olduqları qadınları ərlərindən boşanmalarına səy göstərmişlər.

Çox təəccüblüdür ki, baxan insanın baxışı oxdur və o ox baxan insanın qəlbinə çatmır. Baxanın özünün qəlbində yer hazırlayır. Bundan da qəribə olan odur ki, baxış qəlbi yaralayır və yaranın üzərinə yara gətirir. Ona görə də deyilir ki, baxışın qarşısını almaq sonra yaranan həsrətin, ağrının qarşısını almaqdan asandır. Sən bu hədis barədə düşün: Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Adəm oğlunun zinadan bir nəsibi vardır. Heç şübhəsiz ki, o buna mütləq düşəcəkdir. Gözlərin zinası baxmaqdır. Qulaqların zinası dinləməkdir. Dilin zinası danışmaqdır. Əlin zinası tutmaqdır. Ayağın zinası addımlamaqdır. O, ki qaldı qəlbə o, arzu və təmənnə edir. Övrət yeri ya bunu təsdiq edəcəkdir, ya da inkar» . Bu hədis gözün də üsyan edib günah edəcəyinə və onun etdiyi günahın zina sayıldığına ən açıq bir dəlildir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – sıralamağı göz zinasından başladı. Çünki göz zinası əlin, ayağın, qəlbin və fərc zinasının əslisi və təməlidir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Gözlər zina edir, əllər zina edir, ayaqlar zina edir, cinsiyyət üzvü zina edir» .

Buxari 6343, Müslim 2657.

Əhməd «Musnəd» 1/412, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 4126.

Harama baxan insanın halı – *Duzlu dəniz suyundan içən insanın halına bənzəyir* – görəsən o kimsə sudan doymarmı? Əlbəttə ki, yox. O, sudan nə qədər içsə də susuzluğu daha da artacaqdır. İbnul Covzi - *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Ey qardaşım! Allah səni qorusun baxışın şərindən. Baxış neçə-neçə abidi həlak etmiş, neçə-neçə zahidin qətiyyəti pozmuşdur. Baxışdan çəkin, çünki o, bir çox müsibətin səbəbidir. Baxışın müalicəsi başlanğıcda daha asan və yaxşıdır. Əgər o, təkrarlanarsa şərr onun qəlbində yerləşər və onun müalicəsi də çətinləşər».

Bu xəstəlik üçün bir əlac varmı? Bəli, hər nə qədər dərdd verilmişsə mütləq onun dərmanı da verilmişdir. Onu bilən bilir, bilməyən də bilməz. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurur: «Allah hər bir xəstəlik üçün dərman göndərmişdir. Onu bilən bilir, bilməyən də bilməmişdir».

Həqiqətən də baxış şeytanın zəhərli oxlarından biridir. Əgər bir kimsə baxışını davamlı edərsə onun həsrəti, peşmançılığı davamlı olar.

Gözü Haramdan Çevirməyin Faydaları: 1. Gözü haramdan çevirməyin birinci faydası Allahın əmrinə tabe olmaqdır. Allahın əmrinə tabe olmaq isə bəndənin dünyada və axirətdə səadətini qayəsidir. Bəndənin də dünyada və axirətdə Rəbbinin əmrlərini yerinə yetirməkdən daha mənfəətli bir şey yoxdur. Dünyada və axirətdə xoşbəxt olan yalnız Allahın əmrlərini yerinə yetirdiyinə görə xoşbəxt olmuşdur. Dünyada və axirətdə bədbəxt olan da yalnız Allahın əmrlərini zay etdiyinə görə bədbəxt olmuşdur. Abdullah - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ey gənclər zümrəsi! Sizdən kimin evlənməyə gücü çatırsa evlənsin. Çünki evlənmək gözü haramdan daha çox qoruyar və iffəti də qoruyar. Kim evlənməyə müqtədir olmazsa oruca sarılsın. Çünki oruc onun üçün şəhvəti qıran bir şeydir»⁶⁵¹.

2. Əgər bir kimsə gözünü haramdan çevirərsə o, zəhərli oxun qəlbə çatmasına (təsir etməsinə) mane olar. Ola bilər ki, o zəhərli oxda onun həlakı vardır. Cabir b. Abdullah - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən qəflət (təsədüfü) nəzər bərəsində soruşdum o, gözümü çevirməyimi buyurdu» . Qəflət nəzər odur ki, insanın qəsdı olmadan baxmasıdır. Əvvəlində günah yoxdur, lakin davamlı edərsə artıq günah qazanmış olar. Bureydə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Əli - *radiyallahu anhu* – ya buyurdu: «Ey Əli! Sən baxışın ardınca baxış etmə. Həqiqətən birinci sənin leyhinə, ikinci isə əleyhinədir». Çünki ikinci

---

Müslim 1400.

Muslim «Ədəb» 3/1699, H. 45, 2159, Tirmizi «Ədəb» 8/18, H. 2777, Əbu Davud «Nigah» 2/246, H. 2148, İmam Əhməd 1/159.

baxış sənin ixtiyarındadır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Cərir - *radiyallahu anhu* – ya baxışını davamlı etdirməyib, gözünü çevirməsini əmr etmişdir. Çünkü baxışı davam etdirmək təkrar-təkrar baxmaq kimidir. Cabir rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bir qadın görmüş və yoldaşı Zeynəb - *radiyallahu anha* – nin yanına gələrək (dəri işi ilə məşğul idi) ehtiyacını ödədikdən sonra səhabələrin yanına çıxdı: «Şübhəsiz ki, qadın şeytan surətində gəlir və gedir. Biriniz qadın gördükdə həməən ailəsinin yanına getsin. (Başqa rəvayətdə: Birinizin bir qadın xoşuna gələr və könlünə düşərsə, həməən öz yoldaşının yanına gedərək onunla yaxınlıq etsin). Çünkü belə etməsi nəfəsinə olanı müalicə etməyə bərabərdir» .

3. Gözü haramdan çevirmək insanın qəlbində Allahla ünsiyyət yaradır ki, bu da qəlbin Allaha yönəlməsini (toplanmasını) yaradır. Gözü sərbəst harama baxmaqda buraxmaq qəlbi dağıdar, parçalayar. İnsanın qəlbinə Allahdan uzaqlaşdırır və qəlb üçün gözü buraxmaqdan daha zərərli bir şey yoxdur. Həqiqətən harama baxmaq insanla Rəbbi arasında sıxıntı yaradır. Ummu Sələmə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, bir gün Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanında idik. Yanımda Meymunə - *radiyallahu anha* – də vardı. Bu vaxt (kor olan) Ummu Məktub gəldi. Bu hadisə artıq örtünmək əmr olunmasından sonra baş vermişdir. Peyğəmbər: «Örtünün» deyər buyurdu. Biz: «Ya Rasulullah! Məgər o, kor deyil? Bizi nə görür, nə də tanıyır» dedik. Peyğəmbər: «Bəlkə siz də korsunuz və onu görmürsünüz» deyər buyurdu .

4. Gözü haramdan çevirmək insanın qəlbinə gücləndirir və onu fərəh (sevinc) içində edir. Gözü harama baxmaqda buraxmaq qəlbi zəiflədir və qəlbi kədərləndirir. Əbu Səid - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kişi, başqa bir kişinin övrət yerinə baxmaz, qadın da başqa bir qadının övrət yerinə baxmaz. Bir kişi başqa bir kişi ilə, qadın da başqa bir qadınla bir tək yorğan altında olmaz (yatmaz)» .

5. Gözü harama baxmaqdan çevirmək qəlbə nur yaradır. Bu gözə, üzə, və digər orqanlara da yayılır. Harama baxmaq isə qəlbə də, orqanlarda da zülmət yaradır. Buna görə də Allah Nur ayəsini gözü haramdan çevirmək ayəsindən bir başa sonra gətirmişdir. «(Ya Muhəmməd!) **Mömin kişilərə de ki, gözlərini haram edilmiş şeylərdən çevirsinlər, ayıb yerlərini qorusunlar. Bu onlar üçün daha yaxşıdır. Şübhəsiz ki, Allah onların nə**

Muslim «Nigah»2/1021, H. 1403, Əbu Davud «Nigah» 2/246, H. 2151.

Əbu Davud 4112, Tirmizi 1779, əl-Albani zəif hədis.

Muslim 338.

etdiklərindən xəbərdardır. Mömin qadınlara de ki, gözlərini haram buyrulmuş şeylərdən çevirsinlər, ayıb yerlərini qorusunlar». (ən-Nur 30-31). Allah ayıb yeri qorumazdan əvvəl gözü qorumağı əmr etdi. Çünki insanın zinaya düşməsi gözü səbəbilədir. Sonra bu ayənin ardınca «**Allah göylərin və yerin nurudur**» (ən-Nur 35). Əgər qəlb nurlanarsa bütün xeyirlər hər bir tərəfdən ona yönələr. Həmçinin də əgər qəlb zülmətləşərsə bütün bəla buludları, şər ona gələr. Qəlb zülmətləşəndən sonra ora bidət, zəlalət, nəfsə tabe olmaq, düz yoldan uzaqlaşmaq, xoşbəxtlik səbəblərindən üz döndərmək, bədbəxtlik səbəbləri ilə məşğul olmaq kimi xəstəliklər yönələr. Bunun da qarşısını alan nurdur. Əgər o qəlbdəki nur yoxa çıxarsa o qəlb sahibi kor kimi olar. Zülmət içərisində gedən birisi kimi.

6. Gözü haramdan çəkmək insanda doğru-düzgün fərasət yaradır. İnsan onunla haqqı batıldən, yalanı doğrudan ayırd edə bilir. Sələflər deyirlər ki: «Əgər bir kimsə zahirini Sünnəyə tabe olmaqla təmin edərsə, batinini daima Allahın nəzarəti altında hiss edərsə, gözünü haramlardan çevirərsə, nəfsini şübhələrdən qoruyarsa və halal ilə qidalanarsa onun fərasəti boşə çıxmaz». Allah əməlinə görə ona ya mükafət verir, ya da cəzalandırır. Əgər bir kimsə Allah rızası üçün bir şeyi tərk edərsə Allah ondan da xeyirlisi ilə onu əvəz edər. Əgər bir kimsə gözünü Allahın haram etdiyi şeylərdən (naməhrəmdən) çevirərsə Allah onun bəsirətinə nur verər, gözünü həbs etdiyinə görə. Çünki fərasət də nurun nəticəsidir. Allah o, kimsə üçün elm və bəsirət qapısını açar, düzgün fərasət qapısını açar, bu fərasət də yalnız qəlbın bəsirəti ilə bilinir (gözlə deyil). Bunun da əksini Allah Lut qövmini korluqla, bəsirətin korluğu ilə vəsf etmişdir. Necə ki, Allah and içir ki: «**And olsun ki, onlar öz sərxoşluqları içərsində çəşqinliq içərisindədirlər**». (Allah onları sərxoşluqla vəsf etdi. Bu da aqlın korlanması, həmçinin də **Aməh** – bəsirətin korlanmasıdır. İnsanın şəkillərlə bağlanması aqlın korlanması, bəsirətin və qəlbın korlanması vacib edir.

7. Gözü haramdan çevirmək qəlbə sabitlik, şücaət və qorxmazlıq yaradır. Allah o kimsədə zahiri gücü cəm edir. Sələflər deyirlər ki: «O, kəs ki, nəfsi istədiyinə zidd çıxar şeytan onun kölgəsindən də qorxar». Sən bunun əksini nəfsi istədiyinə tabe olanda görürsən. Nəfsin zəlil olması, alçaq olmasını Allah özünə qarşı çıxanda qoymuşdur. Kim Allaha qarşı çıxarsa zəlillik onda olmalıdır. Həsənül Bəsr – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Onlar nə etsələr də bu asiliyin zəlilliyi onların boyunlarındadır. (Vəzifəsindən, gücündən və şəxsiyyətindən aslı olmayaraq). Allah özünə asi olanı mütləq zəlil edər». Allahın izzəti, şərəfi özünə itaətdə yanaşı

tutmuşdur. **«İzzət, sadəcə Allahın, Peyğəmbərin və möminlərinindir. Lakin münafiqlər bunu bilməzlər».** (əl-Munafiqun 8). **«Ruhdan düşməyin və qəmgin olmayın. Halbuki əgər möminsinizsə siz çox yüksəkdə durursunuz».** (Ali İmran 139). Zəlillik isə günahla yanaşdır. Bir kimsə izzəti, şərəfi istəyirsə bunu Allaha itaətdə, zikr etməkdə, saleh əməl işləməkdə axtarsın. **«Hər kəs izzət-qüdrət, şərəf-şan istəsə, bütün izzət-qüdrət, şərəf-şan ancaq Allaha məxsusdur. Pak söz Ona tərəf yüksələr və pak sözü də yaxşı əməl qaldırar».** (Fatir 10). Kunut duasında da gəlmişdir ki: «Sənin dost tutduğun kimsə zəlil olmaz, Sənin düşmən kəsildiyin kimsə də izzətli olmaz». Əgər bir kimsə Allaha itaət edərsə artıq Allah onu dost tutmuşdur və onun itaətinin miqdarında da izzətdən payı vardır. Əgər bir kimsə Allaha qarşı çıxarsa Allah onu düşmən tutmuşdur asilik etdiyinə görə. Onun günahının miqdarına görə də onun zəlillikdən payı vardır. Günah nə qədər çox olarsa zəlillik də bir o qədər artar.

8. Gözü haramdan çevirmək şeytanın qəlbə olan girişinin qarşısını alır. Çünki şeytan qəlbə baxışla daxil olur. Küləyin boş yerə daxil olmasından da sürətli şeytan harama baxmaqla insanın qəlbinə daxil olar, nüfuz edər. Şeytan o baxdığı insanın surətini (şəklini) onun qəlbində bəzəyər. Onun baxdığı qadını onun qəlbində bir bütə çevirər. İnsanın qəlbə də o bütə qapanar. Sonra şeytan ona vəd (arzu) verər. Onun qəlbində şəhvət alovunu yandırar. Ona günahların odununu atar. Elə bir od ki, əgər bu şəkillər (surət) olmasaydı ona çata bilməzdi. Artıq bununla qəlb alov içərisində olur. Həmçinin o, odun təsirindəndir ki, insanda ağrılar, acılar olur. Qəlbə hər tərəfdən od bürümüşdür. Təndirin içərisində olan bir qoyun kimi. Buna görə də haramlara baxan şəhvət sahiblərinin cəzası bərzəx həyatında onlar üçün oddan bir təndir olacaqdır. Səmurə b. Cundəb - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – sübh namazını qıldıqdan sonra hər dəfə səhabələrdən soruşardı: «Sizdən yuxu görənlər varmı?» Görən öz yuxusunu Allahın izni ilə ona danışardı. Bir gün səhər o, bizə buyurdu: «Həqiqətən bu gecə mənə yanına iki nəfər gəldi və mənə onlarla getməyimi xahiş etdilər. Mən də onlarla getdim. (Bir müddətdən sonra) təndir oxşar bir yerə gəldik. (Ravi deyir: «Zənn edirəm ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu:) Oradan uğultulu və dəhşətli səslər gəlirdi. Biz içəri baxdıqda orada lüt kişi və qadınlar gördük. Aşağıdan atəş onlara yaxınlaşdıqca onlar bağırdılar. Mən: «Subhənəllah! Bunlar kimlərdir?» dedim. Onlar: «Gedək! Gedək!» dedilər... Mən onlara: «Bu gecə qərribə mənəzərələr gördüm. Bu gördüyüm şeylər nədir?» dedim. Onlar: «İndi sənə onları başa salarıq» dedilər. Təndir

içində gördüyün kişi və qadınlar isə zinakar kişi və qadımlardır. Bu da onların Qiyamətə qədər görəcəyi əzabdır» .

9. Gözü haramdan çevirmək insanın qəlbini öz xeyirləri üçün fikirləşməyə və o xeyirləri ilə məşğul olmağa yönəldir. Əgər gözünü haramlardan çevirərsə, insan xeyirli işlər barəsində fikirləşər və o, işlərlə məşğul olar. Lakin insanın haramlara baxması ona öz xeyirlərini unutturur. Bir baxış bu xeyirlər arasında bir maneə olur. Bununla harama baxan insanın işləri zay olur. Artıq öz nəfsi istəklərinə tabe olur və Rəbbinin zikrindən də qafil olur. *«Qəlbini bizi xatırlamaqdan qafil etdiyimiz, nəfsinin istəklərinə uyan və (hər) işində ifrata varan bir kimsəyə itaət etmə!»*. (əl-Kəhf 28). Gözü harama baxmaqda buraxmaq bu üç işi vacib edir. İnsanın işi zay olur, nəfsinə tabe olur və Rəbbinin zikrindən qafil olur.

10. Həqiqətən də göz ilə qəlb arasında bir yol vardır. Onun saleh olması ilə düzəlir, korlanması ilə də korlanır. Əgər qəlb korlanarsa göz də korlanır, əgər baxış korlanarsa qəlb də korlanır. Həmçinin düzəlmək tərəfdən də belədir. Göz korlandıqda qəlb də korlanır, zay olur və artıq qəlb (nəcasət) atılan bir zibilliyə çevrilir. Artıq o qəlb Allahın bilgisi, sevgisi, Allaha qayıtmaq üçün bir yaşayış yerinə çevrilmir. Bu qəlbə bu kimi şeylərin yalnız ziddi yerləşir. Alimlər bu bədəndə olan üzvləri (göz, qulaq, dil, əl, ayaq) çaylara, qəlbə isə bir hovuzla bənzədiblər. Əgər insan bu əzalarını xeyirli şeylərdə istifadə edərsə hovuzla (qəlbə) təmiz su axar. Əgər haramlara istifadə edərsə o hovuzla çirkab sular axar və hovuz da zibilliklə dolur.

11. Gözü haramdan qorumaq qəlbə şəhvətin əsarətindən qurtarar. Əsil əsir şəhvəti və havasının əlində əsir olandır.

12. Gözü haramdan qorumaq ilə qəlb həsrət acısından qurtulmuş olur. Çünki gözün sərbəst buraxılması həsrətin davamlılığını vacib edir. Ox ovun üzərində nə kimi iz buraxırsa baxışlar da o izləri buraxır. Öldürməyə də yaralayır.

13. Gözü haramdan qorumaq Cəhənnəmə açılan qapılardan birini bağlar. Çünki baxmaq əmələ aparan şəhvət qapısıdır.

14. Gözü haramdan qorumaq ağıla güc və səbat verir. Aqlın qüvvəsinə qüvvət verir. Gözün harama buraxılması isə aqlı bəsit və küt edir, həmçinin irəli düşünməsinin qarşısını alır. İnsanın dünya görüşünün olması, onun himməsi, irəlini görməsi aqlın önəmli bir özəlliyidir. Baxışlarına sahib olmayan kimsə bu baxışların onun əleyhinə hansı cinayətləri etdiyini bilsəydi gözünə sahib olardı.

15. Gözü haramdan qorumaq qəlbi şəhvət sərxoşluğundan və qəflət yuxusundan qurtarar. Gözün buraxılması Allahdan və Axirət yurdundan qəflət qalmağa və eşq sərxoşluğuna düşməyə səbəbdir. Həqiqətən baxış bir içki qədəhi, eşq də o şərabin verdiyi sərxoşluqur. Eşq sərxoşluğu içkinin verdiyi sərxoşluğundan daha təhlükəlidir. İçki sərxoşluğundan ayılan kimsə, eşq sərxoşluqdan ayılmaya bilər. Eşq sərxoşluğundan ayılan azdır. Onlar da gözlərini ölümlər diyarında açarlar. Ey qardaşım! Sən İblisin oxundan həzər et. O, səni öldürməyə də qəlbini yaralayar. O yara da o qədər çox olar ki, sonda səni həlak edər.

Ey insan! Allahın şiddətli əzabından çəkin. Bu hissiyatları verən onları almağa, cəzalandırmağa və səni bundan məhrum qoymağa da qadirdir. *«(Ya Rəsulum!) De ki: Bir deyin görüm, əgər Allah sizin qulaqlarınızı və gözlərinizi əlinizdən alsaydı, ürəklərinizə də möhür vursaydı, onları sizə Allahdan başqa kim qaytara bilər? Gör biz ayələrimizi onlara necə izah edirik, sonra onlar ondan gör necə üz döndərirlər».* (əl-Ənam 46). Göz Allahın verdiyi bir nemətdir. Bəndəyə də lazımdır ki, gözü barəsində Allahdan qorxsun. Onu harama çevirərsə ondan məhrum olmaq cəzasından qorxsun. Şair deyir ki: «Bütün hadisələrin başı baxışdandır, böyük od da balaca qığılcımdan yaranır».

Həmçinin bəndə gözü haramdan qorumaq barəsində Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in vəd vermiş olduğu mükafatı düşünsün. Ubadə b. Sabit - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim mənə altı şeyi zəmanət verərsə mən də ona Cənnəti zəmanət verərəm: Danışdığınız zaman doğru danışın, vəd verdiyiniz zaman yerinə yetirin, əmanət verildiyi zaman qaytarın, ayıb yerlərinizi qoruyun, gözlərinizi haramdan çevirin və əllərinizi (haramdan) saxlayın» .

LUT QÖVMÜNÜN ƏMƏLİNİ ETMƏK

Bu əməli etməyin cəzası dünya və axirətdə ən böyük cəzalardandır. Artıq alimlər ixtilaf ediblər ki, hansının cəzası daha şiddətlidir. Lut qövmünün əməli, yoxsa zina və ya onların cəzası bərabərdir. Bu haqda üç qövl vardır:

Birinci – Əbu Bəkr, Əli, Xalid b. Valid, Abdullah b. Zubeyr, Cabir b. Zeyd, İbn Abbas, Zuhri, Rabiyyə b. AbdurRahmən, İshaq b. Rahaveyh, İmam Məlik, İmam Şafii (iki görüşündən birində) və İmam Əhməd – *Allah onlardan razı olsun* – deyirlər ki, Lut qövmünün əməlini etmək

zinanın cəzasından daha da şiddətlidir. Bunun cəzası istər evli olsun, istər evli olmasın hər bir halda ölümdür.

İkinci – Əta b. Əbi Rəvah, Həsənül Bəsri, Səd b. Museyyib, Şafii, Qatadə, İbrahim ən-Nəhəi, İmam Əhməd (onun ikinci rəvayətinə görə) Əbu Yusuf – *Allah onlardan razı olsun* – deyirlər ki, bunun cəzası zinanın cəzası ilə eynidir.

Üçüncü – Əbu Hənifə, Həkim – *Allah onlardan razı olsun* – deyirlər ki, bu əməlin cəzası zinanın cəzasından da aşağıdır və bu əməlin cəzası təzir cəzasıdır. Onlar öz görüşlərinə bu dəlilləri gətirirlər: Müəyyən bir cəza (öldürməmək şərti ilə) cəzalandırmaqdır. Onlar deyirlər ki, bu əməl günahlardan biridir. Allah və Rəsulu bu haqda müəyyən bir cəza təyin etməmişlər. Leş, qan və donuz yemək kimi təzir cəzasıdır. Bu əməldə elə bir yerdən yaxınlıq olur ki, bu da nəfslərin istəmədiyi bir şeydir. Hətta Allah heyvanların nəfslərinə qoymadığı iyrenc bir işdir. Buna görə də dişi eşşəklə yaxınlıq edən kimsəyə olduğu kimi buna da hər hansı bir həd cəzası yoxdur. Çünkü Lutilik nə şəriətnən, nə də lüğətnən zinakar deyə adlandırılmaz. Zina edənləri cəzasını bildiren dəlillərin içərisinə girməz. Həmçinin onlar deyirlər ki, şəriət qanunlarında vardır ki, əgər bir günaha qarşı nəfslərdə istək olmayaraq o günah edilərsə buna yalnız təzir cəzası təyin edilir. Buna görə də hədd cəzası zina, oğurluq, içki içənə qoyulmuşdur. Çünkü zinada iki tərəfdən də buna meyl vardır. Leş, qan və donuz əti yeməyə isə bəlli bir hədd cəzası qoyulmamışdır. Onlar deyirlər ki: İki eyni cinsin bir-birinin bədəni ilə zövq almasına hədd cəzası yoxdur. Necə ki, iki qadının bir-biri ilə yaxınlıq etməsinə də hədd cəzası yoxdur.

Birinci qövl sahibləri ümmətin cumhurudur və həmçinin də bu haqda səhabələrin yekdil rəyi vardır. Günahlar içərisində bundan böyük olanı yoxdur. Küfrdən sonra ikinci dərəcəli günah Lut qövmünün əməli ilə məşğul olanların günahıdır. Allah belə bir böyük günahla Lut qövmündən əvvəl heç kəsi imtahana çəkməmişdir. Allah onlara elə bir cəza vermişdir ki, bu cəzanı heç bir ümmətə verməmişdir. Onlara bir neçə cəza cəm edilmişdir. Onların həlak edilməsi, diyarlarının altının üstünə çevrilməsi, yerə keçirilmələri, kor edilmələri, üzərlərinə daşların yağması. Bu da bu günahın nə qədər şiddətli olmasını bildirir. Bu elə bir günahdır ki, az qala yer öz oxundan çıxsın. Mələklər bu əməli görəndə yerlərdən və göylərdən qaçirlar. Qorxurlar ki, o yerlərin əhalisi üzərinə əzab ensin və bu əzab onlara da toxunsun. Həmçinin belə bir iş olanda yer öz harayını Rəbbinə qaldırır. Az qala dağlar yerindən qopsun. Həmçinin belə bir iş edənin öldürülməsi belə bir əməli etməkdən onun üçün daha yaxşıdır. Çünkü ona bu yaxınlıq edildiyi zaman o kimsə öldürülmüş kimi olur. Elə bir

öldürülmək ki, bundan sonra onda heç bir həyat umulmur. Əgər həqiqətdə bir kimsə öldürülərsə o, ya məzlum, ya da şəhid sayılar. Axirətdə də mənfəət qazanar. Lakin bu ölüm elə bir ölümdür ki, onda heç bir həyat umulmur. Həmçinin də Allah öldürülənin qisasını vəlilərinə vermişdir. Onlar da ya onu bağışlaya bilərlər, ya da öldürə bilərlər. Lakin Lut qövminin əməlini edənin cəzası isə öldürülməkdir. Burada heç bir bağışlanma da yoxdur (heç kəs bu əmələ görə səndən qisas ala bilməz). Buna da Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in sünnəsi və həmçinin də səhabələrin icması dəlalət edir. Bunda heç bir ziddiyət də yoxdur. Xalid b. Valid – *radiyallahu anhu* – ərəbistanın kənarlarında görür ki, bir kişi qadın evləndiyi kimi evlənir. Bu haqda Əbu Bəkr – *radiyallahu anhu* – ya məktub yazır. Əbu Bəkr – *radiyallahu anhu* – səhabələrlə məşvərət edir. Əli b. Əbu Talib – *radiyallahu anhu* – isə bu haqda ən şiddətli qövli olan bir kimsə idi. Bunu yalnız ümmətlərdən bir ümmət edib və Allahın da onlara nə divan tutduğunu da bilir. Mənə görə onlar odla yandırılmalıdırlar. Əbu Bəkr – *radiyallahu anhu* – bu xəbəri Xalidə məktubla bildirir. O, əmri yerinə yetirir. İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Bu əməli edən kimsə kəndə (şəhərdə, qəsəbədə) ən yüksək binaya qaldırılmalı və oradan da başı aşağı atılmalı və ardınca da böyük bir daş parçası (daşlar) atılmalıdır. Bu hədd Allahın Lut qövminə etdiyi hədddir». İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Lut qövminin əməlini edənləri gördüyünüz zaman edəni də, ediləni də öldürün» . Lənətləyib onları üç dəfə. İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah Lut qövminin əməli ilə məşğul olanlara lənət etasin (bu kəliməni üç dəfə təkrar etdi)» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ümmətim üçün ən çox qorxduğum (yaramaz iş) Lut qövminin əməlidir» . Heç bir hədisdə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – zinakarı bu qədər lənətləməyib. Bu əməli edənləri isə təkidlə üç dəfə lənətləyib. Səhabələrdən heç kəs bu əməli edənin öldürülməsi barədə ixtilaf etməyiblər. İxtilaf yalnız necə öldürülməsi barədə olub. Kim bu iki ayəni oxuyaraq onlar üzərində düşünərsə ona zina ilə Lut qövminin əməli arasında fərq aydın olar. **«Zinaya da yaxın düşməyin. Çünkü o, çox çirkin bir əməl və pis bir yoldur».** (əl-İsra 32). **«Sizdən əvvəl bəşər əhlindən heç kəsin etmədiyi**

Əhməd 1/300, Əbu Davud 4462, Tirmizi 1456, İbn Məcə 2564, Həkim 4/355, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 6565.

Müslim 1978, İmam Əhməd «Musnəd» 1/108,125,309, Tirmizi 1456, Həkim 4/356, İbn Hibban, Beyhəqi.

Tirmizi 1457, əl-Albani «Səhih Sünnən Tirmizi» 178.

*həyasızlığı sizmi edəcəksiniz». (əl-Əraf 80). Yəni Allah hər ikisini də fuhuş deyə adlandırmışdır. Zina barəsində fahişəni qeyri-müəyyənlikdə gətirdi. Yəni zina hər hansı bir fuhuş işlərdən biridir. Digər ayədə isə «Əl» artikili ilə gətirmişdir. Bu da, deməkdir ki, yəni hər bir fuhuşluq bu adda birləşib. Onların bu əməli etmələrində məqsəd yalnız şəhvətdir. Ehtiyacdən deyildir. Necə ki, kişinin qadına meyl etməsi kimi. Bunda ehtiyac vardır. Onlar arasında məhəbbətin, sevginin yaranması, onların evlənmələri, nəsillərin artması vardır. Bu kimi nigahda bu cür xeyirlər vardır. «Siz qadınları atıb şəhvətlə kişilərin üstünə gəlirsiniz. Siz doğurdan da, həddi aşmış bir tayfasınız». (əl-Əraf 81). «Doğurdanmı siz bəşər övladından yalnız erkəklərə yaxınlıq edirsiniz? Və Rəbbinizin sizin üçün yaratdığı qadınlarınızı tərک edirsiniz? Siz həddi aşan bir cəmaatsınız». (əş-Şuəra 165-166). Lakin Lut qövminün əməli isə belə deyildir. Bunun üzərində elə bir fəsadlar vardır ki, onları saymaqla qurtarası deyildir. Bunun da təfəsilatını yalnız Allah bilir. Lut qövmü Allahın yaratdığı bu fitrəti çevirmişlər. Yəni Allah kişiləri hansı keyfiyyətlərinə görə yaratmışdısa onlar bu fitrəti tərsinə çevirmişlər. Qadınları buraxaraq şəhvətlə kişilərin üstünə gəlirlər. Buna görə də Allah onların diyarlarının altını üstünə çevirdi. Həmçinin də Allah onların qəlblərini çevirdi. Allah onların əməllərinin çirkinliyini daha da gücləndirərək buyurur ki, onlar *Musriflərdir* – israf edənlərdir, həddi aşanlardır. Sən bu haqda fikirləş və heç gör zina haqda belə bir şey gəlibmi? «Siz doğurdan da, həddi aşmış (musrif) bir tayfasınız». (əl-Əraf 81). Allah onları çirkin iki vəsflə vəsfləndirmişdir: «*Həqiqətən onlar pis, fəsiq tayfa idilər*». (əl-Ənbiya 74). Onları Peyğəmbərlərinin dili ilə fitnəkar deyə adlandırmışdır: «*Lut: Ey Rəbbim! Fitnə-fəsad törədən qövmə qarşı mənə yardım et!*». (əl-Ənkəbut 30). Mələklər onları zalım deyə adlandırmışdır: «*Biz bu məmləkətin əhlini məhv edəcəyik, çünki onlar zalimdirlər*». (əl-Ənkəbut 31). Bir düşün? Allah bu cür kimi cəzalandırmışdır, kimləri bu cür hədələmişdir. «*Elçilərimiz (mələklər) Lutun yanına gəldikləri zaman (tayfası bu gözəl qonaqlara bir pislik yetirər deyə) andişəyə düşdü, ürəyi sıxıldı və: Bu çox çətin, başı bəlalı bir gündür – dedi. Tayfası (qonaq gəldiyini bilən kimi) Lutun yanına gəldi. Onlar əvvəl də pis işlər görürdülər. Lut onlara dedi: Ey qövmüm! Bunlar mənim qızlarımdır. Onlar (nigah) baxımından sizin üçün daha təmizdirlər. Allahdan qorxun və məni qonaqların yanında rüsvay etməyin. Məgər aranızda ağı başında bir adam yoxdur. Onlar dedilər: sənin qızlarına heç bir rəğbətimiz olmadığını, şübhəsiz bilirsən. Nə istədiyimizi də yəqin ki, bilirsən. Lut dedi: Kaş sizə çatan bir gücüm-**

qüvvətim olaydı, yaxud möhkəm bir arxaya söykənəydim. (Mələklər dedilər: Ey Lut! Biz sənın Rəbbinin elçiləriyik. Onlar əsla sənə toxuna bilməzlər. Gecənin bir vaxtında ailənlə birlikdə çıx get. Heç kəs dönüb baxmasın. Təkcə övrətin istisnadır. Onlara toxunacaq əzab övrətinə də toxunacaqdır. Onların (ölüm) vaxtı səhərdir. Səhər yaxın deyilmi? Əmrimiz gəlmiş zaman o yurdun altını üstünə çevirdik və üzərinə odda bişmiş, bir-birinə bitişik bərk daşlar yağdırdıq». (Hud 77-82). «(Ya Muhəmməd!) Lutu da yad et! Bir zaman o, öz qövmünə demişdi: Doğurdanmı siz özünüzdən əvvəl heç bir bəşər övladının etmədiyi iyrənc bir işi görürsünüz? Həqiqətən siz kişilərə yaxınlaşırsınız, yol kəsir və məclislərinizdə çirkin iş görürsünüz. Tayfasının cavabı ancaq: Əgər doğru danışarlarsansa bizə Allahın əzabını gətir! Deməkdən ibarət oldu». (əl-Ənkəbut 28-29). Sən bu haqda fikirləşsən onların əməlinin nə qədər şiddətli olduğunu bilərsən.

Lut Qövmünün Əməlini Edənlərin Cəzasi Zinadan Aşağıdır Deyənlərə Cavab – Onların: Bu günaha Allah müəyyən bir hədd (cəza) qoymamışdır? Cavab: Allah tərəfindən çatdıran Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bu hərəkəti edənə qəti olaraq öldürülmə cəzasını qoymuşdur. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in buyurduğu da yalnız Allah tərəfindəndir. Onların deməsi ki, bu əməlin cəzası şəriət tərəfdən bilinmir bu batil bir şeydir. Əgər deyirsinizsə ki, bu əməli edən cəzası haqqında Quranda bir cəza gəlməyib bu onu tələb etmir ki, Sünnədə də bu haqda bir şey yoxdur. Biz deyə bilərik ki, Quranda zinakarın daş-qalaq olunması barədə də bir cəza gəlməyib. Bunların hər biri Sünnədə gəlmişdir. Onlar: Bu əvvəl Quranda olub sonra özü nəsx olub, lakin hökmü qalıb? Cavab: İçki içənin qamçılanması həddi. Bu haqda da Quranda bir şey gəlməmişdir. Yalnız Sünnədə bu əməlin cəzası gəlmişdir. Onlar: Bu əmələ bir cəza gəlməyib. Çünki insanların təbiəti bu Lut qövmünün əməlini istəmir. (Necə ki, heyvanla, meydilə yaxınlığa da insanların təbiətində bir istək yoxdur). Buna qarşı ancaq insanlarda nifrət vardır. Cavab: Bu da düzgün bir qiyas deyildir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in Sünnəsi və səhabələrin icması ilə bu rədd olunub.

LUT QÖVMÜNÜN ƏMƏLİNİN BƏLASINA DÜŞƏNİN DƏRMANI NƏDİR?

Bu xəstəlik üçün bir əlac varmı? Bəli, hər nə qədər dərd verilmişsə mütləq onun dərmanı da verilmişdir. Onu bilən bilir, bilməyən də bilməz. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurur: «Allah hər bir xəstəlik üçün dərman göndərmişdir. Onu bilən bilmişdir, bilməyən də

bilməmişdir». Xəstəliyin müalicəsi iki yolladır: **Birinci** - Bu xəstəliyin ortaya çıxmasından əvvəl səbəbini ortadan qaldırmaq (qarşısının alınması). **İkinci** - O xəstəlik düşdükdən sonra onu qaldırmaq. Bunların hər ikisi də Allahın müyəssər etdiyi kimsə üçün asandır. Allahın yardım etmədiyi kimsə üçün isə çətindir. Çünkü işlərin ixtiyarı Allahın əlindədir.

Birinci - Gözü naməhrəmdən çevirmək. Həqiqətən də baxış şeytanın zəhərli oxlarından biridir. Əgər bir kimsə baxışını davamlı edərsə onun həsrəti, peşmançılığı davamlı olar.

İkinci - Qəlbə bu dərddən uzaqlaşdıracaq şeylərlə məşğul etmək və qəlblə bu dərddə düşmənin arasına girmək. Bu da narahatçılıq içində olan qorxudur, ya da narahat edici sevgidir. Qəlb sevdiyini yalnız daha uca bir sevdiyi üçün tərk edir və ya bu sevgilinin itirilməsindən özünə daha zərərli olan bir pisliyin meydana gəlməsi qorxusu ilə tərk edir. Bunun üçün də insanın iki şeyə ehtiyacı vardır. Bunların birisini və ya hər ikisini də itirərsə bunun sahibi faydalanmaz. **1.** Bəsirət. İnsanda düzgün və sağlam bəsirətin olmasıdır ki, insan bununla sevilən və sevilməyənin arasındakı dərəcələrini ayıra bilir. Buna görə də iki sevdiyindən əsas uca sevdiyini üstün tutur. Həmçinin də xoşlamadığı şeylərdən aşağı olanı yerinə yetirir ki, daha ağır (zərəri çox) olan ona toxunmasın. Bu da ağılın xususiyətidir. Kim bunun ziddini edərsə ağıllı sayılmaz. **2.** Bu kimi şeyləri bilməklə, ayırmaqla yanaşı insanda güclü qətiyyət, səbr olmalıdır ki, sevdiyini yerinə yetirməyə və xoşlamadığını tərk etməyi bacarsın. Çox vaxt insan bu fərqləri bilir. Bilir ki, bu digərindən daha üstündür və bunun zərəri digərindən daha aşağıdır. Lakin onun nəfsinin zəifliyi, himməsinin , iradəsinin zəifliyi o, mənfəətli olanı üstün tutmağa mane olur. Belə bir insan özü faydalanmadığı kimi başqaları da ondan faydalanmır. Həmçinin Allah dində imamlığa çatdığı yalnız səbr və yəqin əhlinə buyurmuşdur. **«Səbr etdikləri və ayələrimizə ürəkdən inandıqları üçün Biz onlardan əmrimizlə haqq yolu göstərən rəhbərlər təyin etmişdik».** (əs-Səcdə 24). Onlar səbr, qətiyyət sahibləri idilər və həmçinin də onlar ayələrimizə yəqinliklə inanırdılar. Bu o, kimsədir ki, öz elmi ilə faydalanan və həmçinin başqa insanlar da ondan faydalanırlar. Bunun əksi olan insan isə öz elmi ilə faydalanmır və başqaları da onunla faydalanmırlar. Həmçinin insanlardan elələri də vardır ki, öz elmi ilə özü faydalanır başqaları isə ondan faydalanmırlar. Birinci sinif insanlar o, kəslərdir ki, öz nurunda gedir və başqaları da bu nurdan faydalanırlar.

Aql-Aqələ-Yəqilu – bağlamaq deməkdir. Ağıllı insan pis işlərdən çəkinən və yaxşı işlər görəndir. Əgər insan pis işlərə yönəlsə və yaxşı işlərə davam etməzsə o kimsə ağıllı insan sayılmaz.

Himmə – qarşdakı çətinlikləri asan görmək, iradə sahibi.

İkinci sinif insan o, kəsdir ki, artıq onun nuru sönmüşdür. O, kimsə zülmət içərisində gəzir və ona tabe olanlar da bu zülmətin içərisində gəzirlər. Üçüncü sinif insan isə yalnız öz nurunda özü gəzir başqaları isə bu nurdan faydalanmırlar.

LUT QÖVMÜNÜN ƏMƏLİNİ EDƏN CƏNNƏTƏ DAXİL OLACAQMI?

Lut qövmünün əməlini edən elə bir əməl edir ki, onun öldürülməsi yaşamasından daha xeyirlidir. Elə bir pozuntu edir ki, onun düzəlməsi heç vaxt umulmur. Onun bütün xeyiri gedir. Yer onun üzündən həya suyunu soyur. Bu əməli edən insan bundan sonra nə Allahdan utanır, nə də insanlardan. O, edənin ona qoyduğu nütfə bədənə düşən bir zəhər kimidir. Sələflər ixtilaf ediblər ki, bu əməli edən Cənnətə daxil olacaqmı, yoxsa yox? Bu haqda iki qövl vardır. **Birinci** - Cənnətə daxil olamayacaq. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Vələduzna Cənnətə daxil olmayacaqdır» . Onlar deyirlər ki, əgər zinadan doğulan uşağın halı belədirsə baxmayaraq ki, onun günahı yoxdur. Çünki o kimsə hər bir xəbisliyə səbəbdir. Xəbisliyin əlamətidir. Çünki o, xəbis bir nütfədən yaranmışdır. Əgər haramdan bitən bir ət Cəhənnəmə layiqdirsə haram nütfədən yaranan məxluqun bədəni necə oda layiq olmasın. Onlar deyirlər ki, Lut qövmünün əməlini edən bir kimsə bu vələduzndan da şərli, rəzil və xəbisdir və o, heç bir xeyirə müvəffəq olmamağa daha layiqdir. Xeyirlə onun arasına bir maneə girər. Hər dəfə bir xeyir əməl etmək istədikdə Allah onun xeyir əməlini pozmaq üçün ona cəza olaraq bir şey çıxarar.

İkinci - Əgər bir kimsə belə bir bəlaya düşərsə insan Allah qarşısında səmimi tövbə edərsə, saleh əməl edərsə, günahlarını xeyirə dəyişərsə, bu arı itaətlə silərsə, gözünü haramdan çevirərək ayıb yerlərini qoruyarsa, öz davranışında, rəftarında Allaha sadıq olarsa bağışlanmışdır və o, Cənnət əhlindəndir. Həqiqətən də Allah bütün günahları bağışlayır. Əgər tövbə bütün günahları şirk, Peyğəmbər, övliyə öldürməyi, sehri, küfrü silirsə bu günah bağışlanılmayacaqmı? Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Günaha görə tövbə edən o günahı etməmiş kimidir» . Allah zəmanət verir ki, şikrdən, zinadan, adam öldürməkdən tövbə edənin pis əməllərini yaxşı əməllərə çevirəcəkdir. Bu da hər bir günahdan tövbə edənə aiddir. **«De ki: Ey mənim özlərinə zülm etməkdə həddi aşmış bəndələrim! Allahın rəhmindən ümitsiz olmayın. Allah (tövbə etdikdə)**

Nəsəi 8/318, Darimi 2/37, İbn Hibban 1382, Musnəd 2/203, İbn Covzi «Mövduat» 3/110 – «Cənnətə vələduzna, onun oğlu və oğlunun oğlu girməz».

İbn Məcə, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 3008.

bütün günahları bağışlayar. Həqiqətən o, bağışlayan və rəhm edəndir!».
(əz-Zumər 53). Bu ayədə olan ümumilikdən heç bir günah xali deyildir.
Bu ayə xüsusilə tövbə edənlər barəsindədir.

Əgər o kimsə səmimi tövbəyə müvəffəq olmazsa, daha da şərli olarsa, əvvəl etdiklərini tərk etməzsə, pisləklərini yaxşılığa çevirməzsə bu insan öldüyü vaxt onu Cənnətə daxil edəcək bir sonluğa müvəffəq olmaqdan o kimsə uzaqdır. Onun əməlinə uyğun olaraq bir cəza ona verilir.

MƏHRƏMLƏ YAXINLIQ EDƏN

Heç bir nəfs məhrəmlə yaxınlığı istəmir. Bu əmələ qarşı insanlarda nifrət vardır. Lakin buna baxmayaraq yenə də əgər bir kimsə məhrəmi ilə yaxınlıq edərsə onun həddi ölümdür (istər evli olsun, istərsə evli olmasın). Bəra b. Azim - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Mən əmimlə qarşılaşdım. Əlində bayraq var idi. Mən: «Hara gedirsən ey əmi?» deyə soruşdum. O: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – məni bir kişinin yanına göndərüb ki, o kimsə atasının ölümündən sonra atasının arvadı ilə evlənib. Onun boynunu vuraraq malını götürməyə gedirəm» deyə cavab verdi . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bir məhrəmi ilə yaxınlıq edərsə onu öldürün» . Həccacın yanına bacısı ilə yaxınlıq edən birisi gətirdi. Həccac: Bu adamı həbs edin və Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in səhabələrindən soruşun nə edək. Abdullah b. Əbi Mutarraf - *radiyallahu anhu* – soruşdular. Mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in belə buyurduğunu dinlədim: «Kim Əgər bir kimsə möminlərin məhrəmini yararsa onun ortasını qılıncı yarın» . Bu hədisdə onun ortadan iki hissəyə bölünərək öldürülmə cəzası vardır. heç bir şəkildə yaxınlaşması caiz olmayan biri ilə yaxınlığa girənin cəzası öldürülməkdir. Eyni şəkildə heç bir şəkildə yaxınlıq edilməsi halal olmayan məhrəmlə yaxınlıq edənin cəzası öldürülməkdir ki, Lutilik də belədir. Onlar öldürmənin formasında ixtilaf ediblər. Necə gəldi öldürülməlidir, yoxsa onun cəzası zinakarın cəzası kimidir. Bu haqda iki qövl vardır: ***Birinci*** - İmam Məlik, İmam Şafii, İmam Əhməd - *Allah onlardan razı olsun* - deyirlər ki: «Onun həddi zinakarın həddi kimidir». ***İkinci*** - İmam Əhməd, İshaq və əhli hədisdən bir dəstə - *Allah onlardan razı olsun* - deyirlər ki: «Onun həddi hər hansı bir halda öldürülməkdir». Həmçinin onlar ittifaqa gəlirlər ki, əgər bir kimsə nigah adı ilə məhrəmi ilə evlənərsə (haramlığını bildiyi halda) ona hədd tətbiq olunur. Təkcə Əbu Həniyə – *rahmətullahi*

Əbu Davud 4457, Tirmizi 1362, Nəsəi 6/109, İbn Məcə 2607, Musnəd 4/297, Darimi 2/76.
İbn Məcə 2564, Darakutni 3/126, Musnəd 1/300, Beyhəqi 8/237, Həkim 4/356.
Fəthul Bəri 12/118.

aleyhi – deyir ki, burada şübhə olduğuna görə (nigah) olduğuna görə hədd düşürülür. Əbu Hənifə – *rahmətullahi aleyhi* – yə müxalif olanlar deyirlər ki: «Əgər nigah altında məhrəmi ilə evlənərsə bunun cəriməsi daha böyükdür. Çünki o, iki böyük qadağanı etmişdir. Birincisi nigah edilməsi haram olan birisi ilə nigah bağlamış, ikincisi isə yaxınlıq etmişdir. Bu da iki qat günahdır».

MEYİD VƏ HEYVANLA YAXINLIQ EDƏN

Həmçinin meyd ilə yaxınlıq edənin də hökmü belədir. Bu haqda da iki görüş vardır. İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Ona hədd cəzası tətbiq edilir. Çünki onun bu əməli çirkin bir əməldir». Heyvanla yaxınlıq edənin cəzası haqda üç görüş vardır: **Birinci** – Hədd yox, təzir cəzası verilir. İmam Məlik, İmam Əbu Hənifə və Şafii (bir görüşünə görə) – *Allah onlardan razı olsun* - **İkinci** – Bunun hökmü zinanın hökmü kimidir. Subay qamçılanır, evli isə daş-qalaq edilir. **Üçüncü** – Bunun hökmü Lutiliyin hökmü kimidir. Ona hədd cəzası öldürməkdir deyillər. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim heyvanla yaxınlıq edərsə onu da, heyvanı da öldürün» .

LEZBİYANLIQ

Qadının qadına sürtünməsi deməkdir. İki qadın bir-birinə sürtünürsə hər ikisi də zinakar və lənətlidirlər. Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qadın qadına yaxınlaşmış olarsa hər ikisi də zinakardır» . Qadınların zinası bir-birilərinə sürtünmələridir. Bunlara hədd cəzası təyin edilməyib.

ADAM ÖLDÜRMƏK

Zülm Allah qatında ən böyük günahlardandır. Zülm və düşmənçilik ədalətə və adilliyə zidd olduğuna görə o, adillik ki, Allah göyləri və yerləri ondan ötrü yaradıb, kitabları ondan ötrü nazil edib ki, insanlar bir-biriləri ilə ədalətlə rəftar etsinlər. Buna görə də zülm Allah qatında ən böyük günahlardandır. Bunun da dərəcəsi o işin edilməsinə, fəsadına bağlıdır. İnsanın öz övladını öldürməsi Allah qatında ən çirkin zülmüdür. Çünki Allah qəlbləri ona sevgi, şəfqət və rəhmət üzərində yaradıb. Valideyn isə öz övladını öldürür ki, onun yeməyinə və içməyinə şərik olmasın. Abdullah - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – dən Allah qatında hansı günahın böyük olması haqda soruşdum? O: «Səni yaratmış olduğu halda Allaha şərik

---

«Buluq əl-Məram» 1214, Əbu Davud 4464, Tirmizi 1455, Musnəd 1/269, İbn məcə 2564, Həkim 4/355, Beyhəqi 8/274.

İbn Teymiyyə «Fətvalar» 15/321, «Muğni» 6/198.

qoşmaqdır» deyə buyurdu. Sonra hansıdır? O: «Sənin yeməyinə şərik olmasın deyə öz övladını öldürməkdir» deyə buyurdu. Sonra hansıdır? O: «Qonşunun xanımı ilə zina etməkdir» deyə buyurdu və Allah bu ayələri nazil etdi: **«Onlar Allahla yanaşı başqa bir tanrıya ibadət etməz, Allahın haram buyurduğu cana nahaq yerə qəsd etməzlər, zina etməzlər. Hər kəs bunu etsə cəzasını çəkər».** (əl-Furqan 68) . **«Diri-diri torpağa gömülən qız soruşulacağı zaman. O, hansı günaha görə öldürüldü».** (ət-Təkvir 8-9). Həmçinin o övlad ki, öz valideynlərini qətl edir. O, valideynlər ki, onun mövcud olmasına səbəb olub. Həmçinin də qohumlardan birini qətlə yetirmək də ən çirkin zülmüdür. Buna görə də Qiyamət günü ən şiddətli əzaba Peyğəmbəri öldürən və ya Peyğəmbərin öldürdüyü şəxs olacaqdır. Bundan sonra isə əzaba görə imamı, alimi öldürən və insanlara düz yolu göstərəni öldürənin əzabı olacaqdır. Buna görə də Allah mömin insanı qəsdən öldürənin cəzasını Cəhənnəmdə əbədi qalmaq və ya uzun müddət qalmaqla etmişdir. Allahın qəzəbinə gəlməsi, lənətlənməsi və Allahın onun üçün şiddətli əzabın hazırlamasıdır. Bu da mömin bir kimsəni qəsdən öldürənin cəzasıdır. **«Hər kəs bir mömini qəsdən öldürərsə onun cəzası əbədi atılacağı Cəhənnəmdir. O, Allahın qəzəbinə gələr və onun üçün böyük əzab hazırlanmışdır».** (ən-Nisa 93). **«Allahın haram buyurduğu şəxsi haqsız yerə öldürməyin».** (əl-Ənam 151).

Əgər kafir bir müsəlmanı öldürərsə və sonra özü İslamı qəbul edərsə bağışlanır. Bunda heç bir ixtilaf yoxdur. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah hər ikisi də Cənnətə düşən və biri digərini öldürmüş iki nəfərin halına gülər. Səhabələr: «Bu necə ola bilər Ya Rəsulullah!» deyər soruşdular. Peyğəmbər: «Onlardan biri Allah yolunda vuruşaraq (digəri tərəfindən) öldürülərək şəhid olur və (Cənnətə düşür). Lakin sonra Allah onu öldürənə tövbə və hidayət nəsib edir. O da Allah yolunda vuruşur və şəhid olur» deyər buyurdu .

Lakin bir müsəlman digər bir müsəlmanı öldürdükdən sonra onun tövbəsi ona verilən cəzaya mane olacaqmı? Bu haqda Sələf və Xələfdən iki qövl vardır. İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – dən bu haqda iki görüş vardır: «Tövbə onu bu cəzadan qurtarmaz deyənlər, bu öldürülən insanın haqqıdır ki, onu dünyada almayıb, zülm olunaraq dünyadan köçmüşdür. Buna görə də o, ədalət dünyasında öz haqqını almalıdır. Hətta tövbə etsə də belə». Digər qrup: «Varis Allahın ona verdiyi iki şeyi alır.

Müslim 86.
Buxari, Müslim.

Ya haqqı tələb edir (qisas), ya da 100 dəvə alaraq onu bağışlayır. O, öldürülən kimsəyə varisin götürdüyü bu şeylərdən nə faydası? Varisin aldığı haqq öldürülənin hansı haqqını qarşılıyır ki?». Bu görüş iki görüşdən ən doğrusudur. Yəni öldürülənin haqqı varisin haqqı götürməsilə qalxmaz. Buna görə də o, öz haqqını Qiyamət günü götürməlidir. Bu görüş İmam Şafii, İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – və s. tərcih etdiyi görüşdür.

Digər bir qrup isə deyirlər ki: «Əgər tövbə edibsə və varis də haqqı götürübsə tövbə artıq ona cəzanın verilməsinə manedir. Çünki səhih Tövbə əvvəlki günahları silir və edilən günahın cəzası da dünyada hədd olaraq tətbiq edilmişdir. Əgər tövbə küfrün və sehri izini silirsə və bunlar da adam öldürməkdən də böyükdürsə onda necə öldürməyin izini silməsin? Allah özünün dostlarını öldürən kafirin tövbəsini qəbul etmiş və onları ən xeyirli bəndələrindən etmişdir. **«De ki: Ey mənim özlərinə zülm etməkdə həddi aşmış bəndələrim! Allahın rəhmindən ümitsiz olmayın. Allah (tövbə etdikdə) bütün günahları bağışlayar. Həqiqətən o, bağışlayan və rəhm edəndir!».** (əz-Zumər 53). Bu ayə tövbə edənlər haqqındadır və küfrü, küfurdən aşağı olan hər bir günahı da əhatə edir. Yəni onlar deyirlər ki, necə ola bilər ki, bəndə günahına görə tövbə etsin və bundan sonra Allah ona cəza versin. Bildiyimizə görə şəriətdə də belə bir şey yoxdur. Tövbə ilə cəzan silinir».

Yenə deyirlər ki: «Onun tövbəsi günahkarın özünü təslim etməsidir. Nəfsini öldürülənə təslim etməsi mümkün olmadığına görə qanun onu öldürülənin varislərini öldürülənin yerinə qoymuşdur. Beləcə öldürənin özünü öldürülənin varislərinə təslim etməsi öldürülənə təslim etməsi kimidir». Bu məsələnin həqiqəti belədir: Öldürmə üç haqq ilə əlaqəlidir: **Birinci** - Allahın haqqı. **İkinci** - Varisin haqqı. **Üçüncü** - Öldürülənin haqqı. Əgər öldürən özünü könüllü surətdə vəliyə təslim edərsə, peşmançılıq çəkərək, Allahdan qorxaraq, səlim tövbə edərək və bununla Allahın haqqı düşür və dünyavi cəzasını çəkmək, sülh bağlamaq ya da ölənə yaxınları tərəfindən bağışlanaraq öldürülənin vəlisinin haqqı da öz haqqını götürməklə düşür. Yerdə ölənə haqqı qalır ki, Allah da tövbə edən Muhsin bəndəsinin əvəzini verəcəkdir. Allah onunla öldürdüyü adam arasında tövbə etdiyinə görə sülh yaradacaqdır. Bu öldürülmüşün haqqı yoxa çıxmıyacaqdır və həmçinin də tövbə edənə də tövbəsi.

«Hər kəs bir kimsəni öldürməmiş və yer üzündə fitnə-fəsad törətməmiş bir şəxsi öldürsə o, bütün insanları öldürmüş kimi olur. Hər kəs belə bir kimsəni diriltsə (ölümdən qurtarsa) o, bütün insanları diriltmiş kimi olur». (əl-Maidə 32). Bu əməlin günahı çox böyükdür və

ayəni başa düşmək də bir çox insanlarda müşküllük yaratmışdır. Onlar deyirlər ki, 100 nəfəri öldürmək bir nəfəri öldürməkdən daha şiddətlidir. Lakin ayədə onların dediklərinin əksi gəlmişdir. Bir nəfəri öldürmək bütün insanları öldürməyə bərabərdir. Onlar elə zənn etmişlər ki, bu oxşarlıq günahın və cəzanın miqdarından aslıdır. Ayə isə buna dəlalət etmir. «**Onlar Qiyaməti gördükləri gün (dünyada və ya qəbrdə) yalnız bir axşam, yaxud bir səhər qaldıqlarını sanacaqlar**». (ən-Nəziat 46). Onların dünyada qaldıqları müddət bu qədər deyildir.

Həmçinin: Osman - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İşa namazını cəmaatla qılan kimsə gecənin yarısını ibadətə keçirmiş kimidir. Hər kim də sübh namazını cəmaatla qılırsa gecəni bütün ibadətə keçirmiş kimi olur» . Əbu Əyyub - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim Ramazan orucunu tutar və sonra Şəvval ayından altı gün də əlavə tutarsa elə bil ki, bütün ili orucla keçirmiş kimi olur» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – «**Qul Huvəllahu Əhəd**» haqqında buyurdu: «Canım əlində olan Allaha and olsun ki, bu surə Quranın 3/1 bərabərdir» . Bəllidir ki, bu kimi şeyləri yerinə yetirməyin savabı oxşadılanın savabına çatmır. Əgər bir nəfər axşam və səhər namazlarını cəmaatla qılırsa, digəri isə həm bu namazları cəmaatla qılır, həm də gecəni ibadətdə keçirir. Axşam və səhəri qılan kimsə oxşadılıb gecə ibadət edənə. Onların savablarının miqdarı isə eyni deyildir. Gecə ibadət edənin savabı daha çoxdur. Əgər savabları eyni olsaydı onda o kimsə gecə durub ibadət etdiyinə görə ona ancaq yorğunçuluq qalardı. İnsana Allahı və Rəsulunu, Quran və Sünnəni başa düşməkdən daha əfzəl bir şey verilməyib. Bu da Allahın lütfüdür dilədiyinə verir.

Onda bir insanı öldürənlə, bütün insanları öldürənin arasında nə kimi oxşarlıq vardır? **Birinci** - Onların hər biri (istər birini öldürsün, istərsə də bir neçə insanı) Allah və Rəsulunun əmrinə müxalif çıxmaqdır. Onlar Allahın cəzasına, qəzəbinə, lənətinə və Cəhənnəminə uzun müddətlik layiqdirlər. O cəzanın dərəcələri də fərqlənir. Peyğəmbəri, imamı, alimi öldürmək adi müsəlmanı (insanı) öldürmək kimi deyildir (günah və cəza) tərəfdən. **İkinci** - Həmçinin onlar qan axıdılmasında eynidirlər. **Üçüncü** - Haram qanın axıdılmasında cürət etməkdə onlar ikisi də eynidirlər. Əgər bir kimsə haqqı olmadan bir nəfsi öldürərsə o insan qarşısına çıxan hər bir

---

Müslim 656, Tirmizi 221.

Müslim 1164.

Müslim 812.

kəsi öldürməkdə cürətli olacaqdır. Belə bir kimsə insanların düşmənidir. **Dördüncü** – Bir kimsəni öldürən, bütün insanları öldürən kimi qatil, fasiq, zalım adlanır. İstər bir nəfəri öldürsün, istərsə də bir neçə. **Beşinci** - Allah möminləri sevgi, məhəbbət, şəfqət göstərməkdə və bir-birilərlə olan əlaqələrdə bir əzanın ağrımaları ilə bütün orqanların yuxusuz və rahatsız olması ilə ona şərikin bir bədənə bənzətmişdir. Qatil bu bədəndən bir əzaya əziyyət verdikdə bədənin digər əzalarına da əziyyət vermiş olur. Buna görə də hər kim bir möminə əziyyət verərsə bütün möminlərə əziyyət vermiş olar. Bütün möminlərə əziyyət verdikdə də bütün insanlara əziyyət vermiş olur. Allah insanları ancaq aralarında olan möminlərə görə qoruyub saxlayır. Ona görə də keşikçiyə əziyyət onun qoruduqlarına da əziyyətdir. Numan b. Bəşir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sən görürsən ki, necə müsəlmanlar bir-birlərinə olan mərhəmətlərinə, məhəbbətlərinə və şəfqətlərinə görə bir vücuda (bədənə) bənzəyirlər. O, vücutdan bir üzv xəstələnərsə bütün vücutda bu xəstəlikdən yuxusuz və hərarətdə olar» . Əbu Musa - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Möminin digər bir möminə olan bağlılığı dayaqları bir-birinə keçirilmiş bir bina kimidir. Sonra Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – əllərinin barmaqlarını bir-birinə keçirdi» . **«Həqiqətən möminlər qardaşdılar. Buna görə də iki qardaşınızın arasını düzəldin və Allahdan qorxun ki, bəlkə rəhm olunasanız».** (*əl-Hucurat 10*). İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Yer üzündə haqsız yerə öldürülən elə bir insan yoxdur ki, qatilin günahından bir misli Adəmin ilk oğlu (Qabilə) yazılmış olmasın. Çünki haqsız öldürmək yolunu ilk dəfə o, qoymuşdur» . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qiyamət günü Allahın ilk haqq-hesab etdiyi şey qanla əlaqəsi olan şeylərdir» . Çünki birinci qan tökmək cığırını o, açmışdır. Həmçinin digər günahlar da: İlk zina edən, ilk oğurluq edən, ilk içki içən də belədir. Birinci edənin əzabı daha şiddətlidir. Ərəbstan yarmadasına ilk olaraq şirki Əmr b. Luhey əl-Xuzayə gətirmişdir. İbrahim – *aleyhissəlam* - dinini ilk dəyişən o, olmuşdur. Buna görə də Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – onu Cəhənnəmdə çox böyük bir əzab edildiyini görmüşdür» . **«Onu inkar**

Buxari 6011, Müslim 2586.

Buxari 6026,6027, Müslim 2585.

Buxari «Ənbiya» 1, Müslim 1677, Tirmizi 2675, Nəsəi 7,82.

Buxari, Müslim.

Buxari 8/283, Müslim 2856, Musnəd 2/366.

edənlərin əvvəlincisi siz olmayın». (*əl-Bəqərə 41*). Yəni ilk kafir olmayın ki, sizdən sonra gələnlər sizə uyaraq onların küfrünün günahı da sizin üzərinizə olar. Özündən sonra pis bir yol qoyub gedənin hökmü də belədir.

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Öldürülən kimsə Qiyamət günü şah damarından qan fışqırdaraq (Başqa rəvayətdə: Kəsik başı əlində ikən) gəlir və qatilin yaxasından yapışaraq: «Ya Rəbbim! Ona məni nə üçün öldürdüyünü soruş?» deyər. Allah: «Onu nə üçün öldürdün?» deyər buyurur. O: «Ya Rəbbim! Üstünlük sənə olsun deyər (Allah yolunda cihad)» deyər. Allah: «Doğru söylədin» deyər buyurur (Başqa rəvayətdə: Üstünlük mənim olsun deyər və ya filankəs əmr etdi deyər. Əmr edən də, öldürən də Cəhənnəmə atılır) . Tövbə edirsə nə olur dedikdə o, bu ayəni oxudu: ***«Hər kəs bir mömini qəsdən öldürərsə onun cəzası əbədi atılacağı Cəhənnəmdir. O, Allahın qəzəbinə gələr və onun üçün böyük əzab hazırlanmışdır***». (*ən-Nisa 93*). Bu ayəni oxuduqdan sonra dedi: Bu ayə nə nəş edilməmiş, nə də dəyişdirilməmişdir. Ona necə tövbə ola bilər? İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – ilə bir qrup elm adamı qəsdən mömini öldürən kimsənin tövbəsinin qəbul edilməyəcəyi görüşündədirlər. İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Bu ayə ən son nazil olan ayələrdəndir və heç bir şey onu nəş etmiş deyildir» .

İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – Kəbəyə baxaraq deyər: «Sən nə qədər əzəmətli və sənənin hörmətin nə qədər əzəmətlidir. Lakin möminin Allah qatında hörməti səndən də əzəmətlidir». Cərir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Məndən sonra bir-birilərinin boyunlarını vuran kafirlərin halına dönməyin» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir insan ona haram olan qanı tökmədikcə dini tərəfdən əminlik içindədir» . ***«Allah din yolunda sizinlə vuruşmayan və yurdlarınızdan çıxartmayan kimsələrə yaxşılıq etməyi və onlarla ədalətlə rəftar etməyi sizə qadağan etməz. Allah ədalətli olanları sevər. Allah ancaq sizinlə din yolunda vuruşan, sizi yurdundan çıxaran və çıxartmağa kömək edən kimsələrlə dostluq etməyinizi qadağan edər. Onlarla dostluq edənlər əsl zalimlərdir***». (*əl-Mumtəhinə 8-9*). Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhum* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah və Rəsulunun zimmətinə sahib olan kafiri (Muahəd) haqsız yerə

Beyhəqi, Tirmizi 3029, İbn Məcə 2621, Musnəd 1/222.

«Fəthul Bəri» 8/257, Müslim şərh Nəvəvi 18/265.

Buxari, Müslim.

Buxari 12/187, 6862, Həkim 4/350, İmam Əhməd.

öldürən kimsə Allahın əhdini pozmuşdur. Bu kimsə Cənnətin iyini belə duymayacaqdır. Halbuki Cənnətin qoxusu qırx illik məsafədən gəlir» . Baxmayaraq ki, zimmi kafirdir. Baxın bu Allahın düşməninə öldürənin cəzasıdır. Onda mömin bəndəsini öldürənin cəzası necə olacaqdır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir möminin öldürülməsi Allah qatında dünyanın zəval (məhv) olmasından daha böyükdür» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İki müsəlman qılıncları bir-birilə toqquşduqları zaman ölən də öldürülən də Cəhənnəmdədir». Səhabələr: «Ya Rəsulullah! Öldürənin Cəhənnəmdə olduğunu başa düşdük. Bəs öldürülən nəyə görə?» deyə soruşdular. Peyğəmbər: «Çünkü o da müsəlman qardaşını öldürməyə can atmışdır» deyə buyurdu . Ubadə b. Sabit - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah müsəlmanı öldürüb sonra da sevinən heç bir kəsin tövbəsini qəbul etməz» . Muaviyə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər bir günahın Allahdan bağışlanmasına umulur. Ancaq kafir olaraq ölən ilə bir müsəlmanı haqsız yerə öldürən kimsələrin günahı xaricdir» . Utbə b. Amr əl-Cuhəni - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allaha heç bir şeyi şərək qoşmayaraq və haram olaraq qanın tökülməsinə ortaq olmayaraq Allaha qovuşan elə bir qul yoxdur ki, Allah onu dilədiyi Cənnət qapısından içəri salmasın» . Utbə b. Amr əl-Cuhəni - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim Allaha şərək qoşmayaraq və haram bir qana bulaşmamış olaraq Allaha qovuşarsa Allah onu Cənnətinə salar» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim haram bir qana bulaşmadığı müddətdə dinində rahatlıq içində qalar» . Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bir möminəni öldürməyə yarım kəlimə ilə belə kömək edərsə alnında: Allahın rəhmətindən ümüdsüz – yazısı olduğu halda Allahın hüzuruna gələr» . İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Pişiyə görə bir

---

Buxari 6/269, 12/259, Tirmizi 1403, İbn Məcə 2687.

Tirmizi 5/82, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 453.

Buxari, Müslim.

Səhih Sünnən Əbu Davud 3589.

Əbu Davud, Əhməd.

Musnəd 4/148.

İbn Məcə 2628.

Buxari «Kitabut Diyat» 6863.

İbn Məcə 2620.

qadına əzab verildi. Qadın onu ölənə qədər ac saxlamışdır. Elə buna görə də Cəhənnəmə girdi. Ona belə deyildi: «Sən o pişiyi tutub saxladığın zaman ona nə yemək, nə də su verirdin. Nə də onu azad buraxdın ki, gedib yer üzündəki həşəratlardan yesin» . Bir qadın pişiyi həbs etdiyinə görə Cəhənnəmdə pişik o, qadının üzünü və sinəsini cırırdı bəs onda mömini həps edərək qətl edəninin halı necədir?

ÖLÜ ÜZƏRİNDƏ FƏRYAD (ŞİVƏN) QOPARDARAQ AĞLAMAQ

Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ölən kimsənin arxasından fəryad (qopardaraq ağlamaqla) qəbrində əzab görür (ölü üçün fəryad edildiyi müddətdə)» . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «(Ölünün arxasıya) yanaqlarını cırmaqlayaraq, yaxasını cıraraq və cahiliyyə adəti üzrə fəryad (şivən) qopardaraq ağlayan kimsə bizdən deyildir» . Əbu Burdə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir gün Əbu Musa əl-Əşəri - *radiyallahu anhu* – ağır xəstə idi. Başı ailəsindən birinin qucağında kən bayıldı (özündən getdi). Bu vaxt xanımı yüksək səslə fəryad etməyə başladı. Əbu Musa ayıldıqda: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in uzaq olduğu kimsədən mən də uzağam. Çünki Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – yüksək səslə fəryad edən, saçını-başını yolun və paltarını cıran qadınlardan uzaq olmuşdur» . Muğira b. Şöbə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kimin arxasınca fəryad edilərək ağlayarlarsa o, kimsə (onları bu əməldən çəkəndirmədiyinə görə) bu fəryad səbəbiylə Qiyamət günü əzab görür» . Ummi Atiyyə Museybə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə beyət etdiyimiz zaman (ölü arxasıya) fəryad etməyəcəyimizə dair biz qadınlardan söz aldı (Başqa rəvayətdə: Üzü cırmaqlamayacağımıza, özümüzə bəd dua etməyəcəyimizə, yaxalarımızı cırmayacağımıza və şerlər (mərsiyələr) deməyəcəyimizə dair bizdən söz aldı)» . Numan b. Bəşir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir dəfə Abdullah b. Rəvaha

---

Buxari «Ədəbul Mufrad» 379.

Buxari 1292, Müslim 927.

Buxari 1294, Müslim 103.

Buxari 1296, Müslim 104.

Buxari 1291, Müslim 933.

Əbu Davud 3131.

Buxari 1306, Müslim 936.

bayılmışdır. Bacısı: «Vay dağ kimi qardaşım! Vay belə, vay elə» deyərək yaxşılıqlarını saymağa başladı. Ayıldıqda: «Sən nə söyləyirdinsə mənə: «Məgər sən belə idin» deyərdilər . Əbu Məlik əl-Əşəri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ümmətimdə cahiliyyə adətlərindən qalma dörd əlamət vardır ki, onu heç vaxt tərک etməyəcəklər. Əsl-nəcabətlə fəxr etmək, nəsəbə söymək, ulduzlardan vəsilə istəyərək yağmur diləmək və ölünün arxasıyca fəryad edərək ağlamaq. Ölünün arxasıyca fəryad edərək ağlayan kimsə ölümündən öncə tövbə etməzsə Qiyamət günü bədəni xəstəlik (qotur və ya dəridə xırda-xırda irin) olacaqdır və onun üzərinə qatrandan geyim geyindiriləcəkdir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – hər hansısa bir əməli cahiliyyəyə mənsub edərdisə insanların bundan çəkinməyini bildirir. Burada da cahiliyyə deyildikdə İslamdan qabaqkı dövr nəzərdə tutulur. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İki xislət vardır ki, ümmətim onları heç vaxt tərک etməyəcəkdir. Şivən qopardaraq ağlamaq və əsl-nəcabətə tənə etmək» . Əbu Musa - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, hər hansı bir ölünün arxasıyca ağlayaraq: «Ey mənim dirəyim (gözüm, işığım), ey mənim böyüyüm» və ya buna bənzər sözlər söyləyərsə iki mələk ölünün sinəsinə vuraraq: «Məgər sən beləydin?» deyərlər . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsanlarda (cahiliyyədən qalan) iki əməl vardır ki, onlar üçün küfrdür. Nəsəbə söymək və ölü üzərinə fəryadla ağlamaq» . Ummu Sələmə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Əbu Sələmə öldüyü zaman: «Qürbət əlində ikən ölən bir qərib! Vallahi onun üçün dillərə bir dastan olsun deyə ağlayacağam» dedim. Bu vaxt Mədinə qadınlarından biri gəldi və ağlamaqda mənə yardım etmək istədi. Bu vaxt Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ilə qarşılaşdı və iki dəfə: «Allahın, şeytanı çıxarmış olduğu bir evə (təkrar) şeytanı soxmaq istəyirsiniz» deyə buyurdu. Bundan sonra ağlamaqdan çəkdim . Abdullah b. Mubərək – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Əgər ölən kimsə yaşadığı müddətdə ailəsinə belə bir şeyi etməyi qadağan etmişsə, onlar da buna baxmayaraq onun ölümündən sonra belə bir şey etmişlərsə bu vaxt

---

Buxari 4267.

Müslim 934.

Buxari «Ədəbul Muffad» 395.

Tirmizi 1003.

Müxlim 67.

Müslim 922.

ölü üçün heç bir əzab yoxdur (Əgər vəsiyyət etməyib edərsə cəzanı haqq edər)».

Bu Tərzdə Ağlamaq Olar - İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Sad b. Ubadə - *radiyallahu anhu* – xəstəliyi ağırlaşmışdır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ilə bərabər AbdurRahman b. Auf, Sad b. Əbu Vaqqas və İbn Məsud - *radiyallahu anhum* – olduğu halda onu ziyarətə gəldilər. Yanına girdikdə o, bayılmışdır. Peyğəmbər: «Öldümü?» deyə soruşdu. Ordakılardan: «Xeyr, Ya Rəsulullah!» dedilər. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ağladı. Səhabələr Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in ağladığını gördükdə onlar da ağladılar. Peyğəmbər: «Yaxşı dinləyin! Allah göz yaşı və könül hüznüylə insanlara əzab etməz. Fəqət (dilinə işarə edərək) bunun üzündən əzab və ya rəhmət edər» deyə buyurdu . Usamə b. Zeyd - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, biz Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanında olduğumuz zaman qızlarından biri (Zeynəb) Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – i çağırmaq üçün bir xəbərçi göndərdi. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə öğlunun ölüm üzərə olduğunu xəbər verdi. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – qızının göndərdiyi elçiyə: «Onun (Zeynəbin) yanına qayıt və xəbər ver ki, Allahın aldığı, verdiyi hər bir şey də Allaha aiddir. Hər şey Allah qatında müəyyən bir qədər ilədir. Səbr etsin və savabını Allahdan umsun. Elçi geri qayıdaraq xəbəri çatdırdı. Bu dəfə (Zeynəb) Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə xəbər göndərərək yenidən gəlməsini təmənna etdi. Bu xəbərdən sonra Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – qalxdı və onunla birlikdə Sad b. Ubadə, Muaz b. Cəbəl - *radiyallahu anhum* – da qalxdılar. (Zeynəbin) evinə gəldilər. Uşaq peyğəmbərə verildi. Körpə artıq can verirdi. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in gözü yaşla doldu. Sad b. Ubdə: «Ya Rəsulullah! Bu (ağlamaq) nədir?» deyə soruşdu. Peyğəmbər: «Bu göz yaşı Allahın qullarının qəlblərində qoyduğu bir rəhmətdir. Allah qullarından ancaq mərhəmətli olanlara mərhəmət edər» deyə buyurdu .

DÖYÜŞ MEYDANINDAN QAÇMAQ

«Təkrar döyüş üçün bir tərəfə çəkilən və ya başqa bir dəstəyə qoşulan istisna edilməklə, kim belə bir gündə düşməyə arxa çevirib qaçarsa sözsüz ki, Allahın qəzəbinə uğramış olar. Onun məskəni Cəhənnəmdir. Ora nə pis dönüş yeridir». (əl-Ənfal 16). Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və*

Buxari 1304, Müslim 924.
Müslim 923.

səlləm – buyurdu: «Özünü zü yeddi həlak edici günahdan qoruyun». Səhabələr: «Ya Rəsulullah! Onlar hansılardır?» deyə soruşdular. Peyğəmbər: «Döyüş günü meydandan qaçmaq». Əbu Dərda – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – doqquz şeyi əmr etmişdir: «Parça-parça doğranılsan və ya yandırılısan da belə Allaha heç bir şeyi şərik qoşma. Qəsdən (səbəb olmadan) fərz namazını əsla tərək etmə. Onu qəsdən tərək edəndən Allahın himayəsi qalxmış olur. Əsla şərab içmə. Çünkü o, hər bir pisliyin açarıdır. Ana-ataya itaət et. Əgər sənə dünya işlərindən əl çəkməyi əmr etsələr onlara görə bundan əl çək. Özünü haqlı saysan da belə təyin olunmuş əmirlərlə çəkişmə. Dostların (yoldaşların) qaçsa və həlak olsan da belə sən müharibədən qaçma. Varlığından (zənginliyindən istifadə edərək) ailənə xərclə, dəyənəyi onların üzərindən qaldırma və onları Uca və Böyük olan Allahın haqqı ilə qorxu» .

Döyüşdə Qadağan Olunanlar - Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – döyüşlərin birində öldürülmüş qadın gördü və: «Qadınların və uşaqların öldürülməsini nəhy (qadağan) etdi» . Abdullah b. Yəzid əl-Ənsari - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – övlələri soymağı və onları tanımaz hala salmağı qadağan etmişdir» .

AYƏ VƏ HƏDİSLƏR OXUNDUĞU ZAMAN SƏSİ QALDIRMAQ

«Quran oxunan zaman onu dinləyin və susun ki, bəlkə (onun sayəsində) rəhm olunasınız». (əl-Əraf 204). «Ey iman gətirənlər! Səsinizi Peyğəmbərin səsinədən artıq qaldırmayın və bir-birinizlə ucadan danışdığınız kimi onunla ucadan danışmayın. Yoxsa özünüz də bilmədən əməlləriniz puç olar». (əl-Hucurat 2). Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – ə hörmət həm onun sağlığında idi, həm də ölümündən sonra da olmalıdır. Buna görə də kimin yanında hədis söylənilərsə dinləsin və etiraz etməsin . Sabit b. Qeys - *radiyallahu anhu* – Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – in xatibi idi və onun yanında xütbə verərkən uca səslə danışardı. Bu ayə nazil olduqdan sonra Qeys bir neçə müddət Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gəlmir. Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – Sad b. Muaz - *radiyallahu*

Buxari 5/294, Müslim 89, Əbu Davud 2874, Nəsəi 6/257.

Buxari «Ədəbul Muffad» 18.

Müslim 1744.

Buxari 2474.

Qurtubi «Əhkam əl-Quran» 16/397.

anhu – ya deyir ki: «Sənin qonşun Qeys haradadır?». Sad - *radiyallahu anhu* – ona baş çəkməyə gedir və görür ki, Qeys evində qorxu içərisində oturaraq ağlayır və deyir ki: «Mənim əməllərim puç olmuşdur, artıq mən Cəhənnəm əhlindənəm. Çünki səsimi Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanında qaldırmışam». Sad - *radiyallahu anhu* – bu xəbəri Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – söylədikdə: «Xeyr, o Cənnət əhlindəndir» deyər buyurdu .

SURƏT YARADANLAR

Şəkil - Forma, Surət Vermək deməkdir. Bu da insan, heyvan və s. ola bilər. **2** qismdir: 1) Kölgəsi olan – daş, ağac, plastilin, palçıq üzərində canlı olanların heykəllərini oymaq. 2) Kölgəsi olmayan - Rənglər, cizgilər vasitəsi ilə kağız üzərində şəkil şəkmək. Canlı məxluqun surətini çəkməyin qadağan olunmasına səbəb: 1. Şəkil çəkən özünü Allaha bənzətmək istəyir. Tövhid odur ki, sən Allaha heç kəsi şəriq qoşmursan. Şəkil çəkən əməli ilə Allaha oxşamaq istəyir. Allah yaradır və istədiyinə də istədiyi surəti verir. Şəkil çəkən rəssam qəlbindən, ağılından keçirdiyi forma və surəti çəkdiyi şəkilə verir. Bu da Tövhidin kamilliyinə, Allahın Rububiyyətinə ziddir. 2. Surət yaratmaq şirkə aparan bir vəsilədir (yoldur). Şəriətin məqsədi isə şirkə aparan bütün yolları bağlamaqdır. Bu da Uluhiyyətdə şikdir. İlk şirkin yaranmasına səbəb Nuh - *aleyhissəlam* - in qövmündə olan saleh kimsələrin surətlərini çəkməklə başladı. Useymin – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: Şəkil çəkməyin bir çeçə növü vardır. 1) Kölgəsi (cəsədi) olan şeylər – insan, dəvə, şir və s. Bildiyim qədər bütün alimlər ittifaq ediblər ki, haramdır. Oxşamaqda niyyət rol oynamır. Əgər kişi kafir geyimi, qadın geyimi geyinib çölə çıxarsa və desə ki: “Mənim niyyətim yoxdur onlara oxşamaqda”. Ona: “Sənin niyyətin olmasa da belə artıq oxşamısan”. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ya Aişə! Qiyamət günündə Allah qatında insanların ən şiddətli əzaba düşər olanı Allahın yaratdığına bənzər şeylər yaratmağa çalışanlardır»⁷¹⁴. 2) Şəkil çəkir lakin fiziki cəsədi yoxdur. Rənglər, cizgilər vasitəsi ilə kağız üzərində şəkil şəkmək. Bu da haramdır hədislərlə. Aişə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki: «Mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in döyüşə çıxdığını gördüm. O vaxt mən kənarları saçaqlı bir yataq örtüyü almış və onu qapı üzərinə asmışdım (Başqa rəvayətdə: Qanadlı at şəkili olan bir örtük). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – qayıtdıqda bu pərdəni gördü. Mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və*

⁷¹³ Buxari “Mənakib” 25, Tifsir Hucurat, Müslim “İman” 187, (119). Müslim 2108.

səlləm – in bunu xoşlamadığını üzündən hiss etdim. Peyğəmbər – *səlləllahu əleyhi və səlləm* – pərdəni çəkəndə onu cırdı hətta yerindən qopardı və: «Şübhəsiz ki, Allah bizlərə divarın daşını və torpağını belə surətlə olan pərdə ilə örtməyimizi əmr etmədi» deyərək buyurdu. Aişə: «Biz örtüyü parçaladıq və ondan iki yasdıq tikdik və yasdığın içini xurma yarpaqları ilə doldurduq. Peyğəmbər – *səlləllahu əleyhi və səlləm* – mənim bu işimi pis qarşılamadı (Başqa rəvayətdə: Bunu çevir. Çünki hər girişimdə onu görür və dünyanı xatırlayıram)»⁷¹⁵. 3) Fotoaparət vasitəsilə şəkil çəkmək. Bu ixtilafdır. 1. Daxildir harama. Fotopartla çəkilən şəkil. əllə çəkilən şəkildən daha canlı olur. 2. Bu şəkil çəkməyin hökmündə deyildir. Fotoaparətlə şəkil çəkmək sanki kserokopiya aparatı vasitəsilə bir şeyin surətini çıxarmaq kimidir. Allahın yaratdığı şəkildə qalır. Sadəcə düyməni basır və surəti çıxardır. Haram və mubah olur. Nə zaman olur? Əgər bir kimsənin surətini xatirə üçün çəkirsə ər-arvad, ana uşaq və s. haramdır. Çünki insan surətləri saxlayır. Bunu heç kəs inkar edə bilməz. Əgər şəxsiyyət, sürücülük vəsiqəsi, cinayətkarı axtarmaq, pul və s. mübahdır. 4) Ruhu olmayan şeylərin şəkili 2 qismdir: 1. İnsan öz əli ilə düzətdiklərinin şəkili çəkir. Kompüter, maşın, təyyarə və s. halaldır. 2. Allahın yaratdıqlarının şəkili çəkir. Bu da 2 qismdir: 1. Nə ki, artmır - daş, dəmir, və s. olar. 2) Nə ki, artır - ağac, bitkilər və s. Ixtilafdır. Çoxu icazə vermişlər. Bəziləri isə qadağan etmişlər. Ümumi hədisə görə: Peyğəmbər – *səlləllahu əleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ya Aişə! Qiyamət günündə Allah qatında insanların ən şiddətli əzaba düşər olanı Allahın yaratdığına bənzər şeylər yaratmağa çalışanlardır»⁷¹⁶.

Şəkili Evdə Saxlamaq Olarmı? – 1. Şəkili ucaltmaq üçün saxlamaq - haramdır. 2. Ona baxıb ləzzət almaq üçün saxlamaq – haramdır. 3. Uşaqların şekillərini xatirə üçün saxlamaq – haramdır. 4. Dərs ləvazimatı kimi şəkili saxlamaq. Dəstəməzi başa salmaq, namazın qılınma şəkili və s. – halaldır. 5. Ayaq altı olan yerlərdə şəkili xalça və s. – olar. 6. Bunsuz keçinmək olmaz. Məs: Şəxsiyyət vəsiqəsi, pulun üzərində olan şəkil və s.

Aişə - *radıyallahu anha* – rəvayət edir ki, balaca bir yasdıq almışdım. Üstündə bir neçə (heyvan) rəsmləri vardır. Peyğəmbər – *səlləllahu əleyhi və səlləm* – bunu gördükdə qapının önündə durdu və içəriyə girmədi». Aişə: «Mən Peyğəmbər – *səlləllahu əleyhi və səlləm* – in bundan xoşlanmadığını üzündən hiss etdim. Ya Rəsulullah! Allaha və Rəsuluna tövbə edirəm. Nə xəta etdim mən?» dedim. Peyğəmbər: «Bu nə yasdıqdır?» deyərək buyurdu. Aişə: «Mən bunu sənin üçün üzərinə oturasan

---

Müslim 2107.

Müslim 2108.

deyə aldım» dedim. Peyğəmbər: «Bu surətlərin sahibləri Qiyamət günü heç şübhəsiz ki, əzab olunacaqlar və onları (aciz etmək üçün): «Surətlərini çəkdiyiniz bu heyvanları dirildin» deyiləcəkdir (Başqa rəvayətdə: Mən bu yadığı sökərək iki dirsək yadığı tikdim. Artıq Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – evdə onlara dirsəklərini dayayardı) . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bu surətləri çəkənlər Qiyamət günü əzab olunacaqlar. Tez olun çəkdiyiniz surətlərə can verin deyiləcəkdir» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – nun yanına bir rəssam gələrək ondan rəsmləri haqqında fətva istədi. İbn Abbas: «Mənə yaxınlaş» dedi. Rəssam da ona yaxınlaşdı. Sonra təkrar ona: «Mənə yaxınlaş» dedi. Rəssam da ona yaxınlaşdı. İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – əlini bu fətva istəyən rəssamın başı üstünə qoyaraq dedi: Mən sənə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən eşitdiyim bir hədisi xəbər verəcəyəm (yaxşı dinlə). Mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən dinlədim: «Hər bir Musavvir (surət çəkən) Cəhənnəmdədir. Musavvirin təsvir etdiyi hər surətə Qiyamət günü (Allah) həyat verir və o canlı surət Cəhənnəmdə onu çəkən sahibinə əzab verir» deyərək buyurdu. İbn Abbas: «Əgər sən sənətini davam etdirmək məcburiyyətindəsənsə ağac rəsimi və həyat sahibi olmayan vücud rəsmlərini çək (Başqa rəvayətdə: Hər kim dünyada bir surət çəkərsə Qiyamət günündə o surətə ruh verilməsi əmr olunur. Halbuki o, həyat vermək qüdrətinə sahib deyildir)» dedi . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əziz və Cəlil olan Allah buyurdu: «Mənim yaratdığım kimi yaratmağa girişən kimsədən daha zalım kim vardır? Bacarırsınızsa yoxdan bir zərrə yaratsınlar və ya bir Həbbə (buğda) vücuda gətirsinlər və yaxud da bir arpa dənəsi yaratsınlar» . Aişə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Cəbrail – *əleyhissəlam* – gəlməsi haqqında Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə söz verdi. Nəhayət vəd edilən vaxt gəldi, lakin Cəbrail – *əleyhissəlam* – hələ də gəlməmişdi. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – əlində dəyənək olduğu halda gözləməkdə idi. Dəyənəyi əlindən atdı və: «Allah vədindən dönməz, Rəsulları da dönməzlər» deyərək buyurdu. Sonra arxa tərəfə döndükdə çarpayının altında bir köpək balasını gördü. O: «Ya Aişə! Bu köpək bura nə vaxt girmişdir?» deyərək buyurdu. Aişə: «Allaha and olsun ki, bilmirəm» dedi. Peyğəmbər –

Müslim 2108.
Müslim 2108.
Müslim 2110.
Müslim 2111.

sallallahu aleyhi və səlləm – köpəyin çıxarılmasını əmr etdi, o da çıxarıldı. Ondan sonra Cəbrail – *əleyhissəlam* – gəldi. Peyğəmbər: «Mənə vəd etdiyin vaxtı gələcəyini bildirmişdin, mən də səni gözlədim lakin gəlmədin» deyərək buyurdu. Cəbrail: «Mənim gəlməyimin qarşısını evində olan köpək almışdır. Biz mələklər içində köpək və surət olan evə girmərik. (Başqa rəvayətdə: Meymunə - *radıyallahu anha* – Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in nə üçün kədərli olduğunu soruşduqda o: «Cəbrail – *əleyhissəlam* – bu gecə mənimlə görüşəcəyini vəd etmişdir lakin gəlmədi. Allaha and olsun ki, mənə qarşı sözümdən heç vaxt dönməmişdir. Sonra Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in kölnünə evimizin bir dirəyi altında olan bir köpək balası düşdü. Həmən onun çıxarılmasını əmr etdi. Köpək balası çıxarıldı. Sonra əlinə su alaraq köpək balasının yatdığı yerə səpdi. Nəhayət axşam olduqda Cəbrail – *əleyhissəlam* – gəldi. Peyğəmbər: «Dünən gecə mənimlə görüşəcəyini vəd etmişdin?» deyərək buyurdu. Cəbrail: «Bəli, elədir. Lakin biz mələklər içində köpək və surət olan heç bir evə girmərik» dedi. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – o günü səhərə qədər itlərin öldürülməsini əmr etdi. Hətta o dərəcəyə qədər ki, kiçik baxçaları qoruyan itlərin də öldürülməsini əmr edir sadəcə böyük baxçaları qoruyan itlərə dəymirdilər « .

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ötündə palan (sütrə) olmayan bir kimsənin namazını həddi-buluğa çatmış qız, ulağ və it poza bilər». Əbu Zərr: «Ya Rasulullah! Qara itlə qırmızı itin nə fərqi vardır?» deyərək soruşdu. Peyğəmbər: «Qara it şeytandır» deyərək buyurdu. Müslim, Əbu Davud. İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim ov itindən, qoyun itindən və ərazini qorumaq üçün saxlanılan itdən başqa (məqsədlər) üçün it saxlayarsa hər gün o kimsənin savabından iki qrat savab azalar». Buxari 2322, Müslim 1575,1559,2104. İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in köpəklərin öldürülməsini əmr edərkən buyurdu: «İlanları və köpəkləri öldürün. Xüsusən də ilanlardan arxasında iki ağ cizgili cinsi ilə və bir də ən pisi olan quyuqsuz (zınqırov) ilanını öldürün. Çünki ilanların bu iki cinsi gözün nurunu aparır və hamılə qadının uşağının düşməsinə səbəbdir». İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – bütün ilanları öldürdü. Əbu Lubadə əl-Bədri İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – ona: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ev ilanlarını öldürməyi qadağan etmişdir hədisini rəvayət etdikdən sonra o, bu əmələndən vaz keçdi». Müslim 2233. Hədisin mətnində *əl-Cinn* kəliməsi vardır ki, lüğətdə izahı – *əl-Cannu* mimin təşdidli ilə cinn ləfzindən cəm ismidir. Zəməşəri deyir ki: «Cann cinlərin atasıdır. Adəm də bütün bəşəriyyətin atasıdır. Cann xüsusi bir qövmdür ki, insanlardan əvvəl yaradılmışlar. Canın bir növü də ilan adıdır ki, gözləri qara əksər evlərdə dolaşırlar və heç kimə də zərər verməzlər». İbn Məsud - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ilə bərabər Minada bir mağarada idik (Başqa rəvayətdə: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ehramlı halda Minada bir ilan öldürülməsini əmr etmişdir). Bu vaxt ona *Vəl Mursəlati Urfə* – surəsi nazil olmuşdur. Bizlər də bu surəni Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in ağzından ilk alan kimsələr idik. Bu an birdən-birə üstümüza bir ilan gəldi. Peyğəmbər: «Bu ilan öldürün» deyərək buyurdu. Biz də onu öldürməyə çalışdıq, lakin ilan qaçdı. Peyğəmbər: «Allah sizləri ilanın şərinə qoruduğu kimi ilanı da sizin şərinizdən qorudu» deyərək buyurdu. Müslim 2234,2235. Əbu Səid əl-Xudri - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mədinədə müsəlman olmuş cinlərdən bir cəmaat vardır. Hər kimin evində uzun ömürlü ev ilanları varsa, onlardan bir şey gördükdə onları üç gün elan edib

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İçində köpək və surət olan evə (rəhmət) mələkləri girməz» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mələklər içində köpək və zıncırov olan heç bir səfərdə olan qəbiləyə yoldaşlıq etməzlər» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Zıncırov şeytanın mizmarıdır» .

SOĞAN, SARIMSAQ VƏ YA PİS QOXULU BİR ŞEY YEYƏN ŞƏXSLƏRİN MƏSCİDƏ GƏLMƏSİ

«*Ey Adəm oğulları! Hər ibadət vaxtı (namaz qılarkən, məscidə gedərkən və ya təvaf edərkən) gözəl libaslarınızı geyinin*». (əl-Əraf 31). Cabir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sarmısaq və soğan yeyən bizdən ayrı dursun (Başqa rəvayətdə: Məscidimizdən uzaq dursun, evində otursun)» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sarmısaq və soğan və kəvər yeyən məscidimizə yaxınlaşmasın. Çünki mələklər Adəm övladının narahat olduğu (əziyyət çəkdiyi) şeylərdən narahat olurlar» . Ömər - *radiyallahu anhu* – cümə günü xütbəsində belə dedi: «Ey insanlar! Sizlər pis qoxusu olduğunu gördüyüm iki bitkidən yeyirsiniz. Soğan və sarmısaq. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – məsciddə bir adamdan bunların qoxusunu duyduqda onun (məsciddən çıxarılmasını) əmr etdiyini görmüşəm. O, şəxs Bəqi (qəbristanlığına) qədər uzaqlaşdırılırdı. Kim bu iki şeydən yemək istəyirsə bişirərək qoxusunu öldürsün (sonra yesin)» .

Qoltuq altından və corablardan pis iy gələn məscidə daxil olan kimsələr də bu hökmə aiddirlər. Həmçinin də siqaret çəkib məscidə gələrək mələklərə və insanlara əziyyət verənlərə də aiddir .

---

qovun (Başqa rəvayətdə: Üç dəfə qovun). Gedərsə nə yaxşı, əgər bundan sonra da sizə görsənsə artıq onu öldürün. Çünki o, şeytandır (Başqa rəvayətdə: Çünki o, kafirdir)». Müslim 2236.

Müslim 2104,2105.

Müslim 2106.

Müslim 2113.

Müslim 2114.

Fəthul Bəri 2/339.

Müslim 1/395.

Müslim 1/396.

Əl-Cəmil – Uca Allahın gözəl isimlərindəndir. Varlıq aləmində hər gözəlliğin sahibindən daha gözəldir. Hətta bütün varlıqların gözəlliyi bir adamda toplansa yenə də bu gözəllikləri Allahın gözəlliğinin yanında günəş işığı qarşısında zəif qəndil işığına bənzər. Bu aləmdə var olan bütün gözəlliklər Onun bir sənət əsəridir. Gözəllikləri yaradan Odur. O, bütün gözəl isim, sifət və fellərin sahibidir. Bu isim Qurani Kərimdə keçməməkdədir. Yalnız İbn Məsud – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Heç şübhəsiz ki, Allah Cəmilirdir»

KİŞİ VƏ QADIN HAQLARI

«Ey iman gətirənlər! Qadınlara zorla varis çıxmaq sizə halal deyildir! (Qadınlar) açıq-aşkar pis bir iş görməyincə, özlərinə verdiyiniz şeylərin (mehrın) bir hissəsini geri qaytarmaq məqsədilə onlara əziyyət verməyin. Onlarla gözəl rəftar edin. Əgər onlara nifrət etsəniz (dözün). Ola bilsin ki, sizə nifrət doğuran hər hansı bir şeydə Allah (sizdən ötrü) çoxlu xeyir tutmuş olsun». (ən-Nisa 19). *«Kişilərin qadınlar üzərində şəriətə görə hüquqları olduğu kimi. Qadınların da onlar üzərində hüquqları vardır. Ancaq kişilər (daha artıq əziyyətə qatlandıqları üçün) onlardan bir dərəcə üstündürlər. Allah yenilməz qüvvət və hikmət sahibidir».* (əl-Bəqərə 228). *«Kişilər qadınların üzərində ixtiyar sahibidirlər. Bu Allahın onlardan birini digərinə üstün etməsinə və kişilərin öz mallarından sərf etməsinə görədir. Əməlisaleh qadınlar itaət edib Allahın himayəsi sayəsində gizli şeyləri qoruyub saxlayırlar. Özbaşınalıq etmələrindən qorxduğunuz qadınlara nəsihət edin, (yola gəlməzlərsə) onlardan yatağınızı ayırın və döyün! Sizə itaət etdikdə isə daha onlara (əziyyət vermək üçün) başqa yol axtarmayın. Əlbəttə Allah uca və böyükdür».* (ən-Nisa 34). *«Arvadın yeməyi və geyimi öz qüvvəsi dairəsində uşağın atasının üzərinə düşür».* (əl-Bəqərə 233).

Kişi öz həyat yoldaşı ilə rəftarda necə olmalıdır? Allah qadınlar üzərində haqlar vacib etdiyi kimi, kişilər üzərinə də vacib etmişdir. *«Kişilərin qadınlar üzərində şəriətə görə hüquqları olduğu kimi. Qadınların da onlar üzərində hüquqları vardır».* (əl-Bəqərə 228). Lakin Allah kişinin haqqını qadının haqqından öndə gətirmişdir. Görürsən ki, bir çox insanlar ailə qururlar. Lakin yoldaşı ilə necə rəftar etməyi, ona necə müraciət etməyi, bir-birlərinin üzərində olan haqlardan xəbərsiz olurlar. Bunun nəticəsi də rəftar etdiyi zaman öz nəfsinə uyğun, öz istədiyinə uyğun və ya öz kişiliyindən istifadə edərək rəftar edir. Şəriətin vacib etdiklərini yerinə yetirmir. Bu rəftar məsələsində şəriət əhkamlarını

(gözəldir) və gözəl olanı da sevir». Müslim 91. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Allah gözəldir və gözəldən başqasını da qəbul etməz». Müslim 1015. Gözəllik insanın zahiri görünüşünü əhatə etdiyi kimi (geyim, saç), bundan başqa olan bütün gözəl şeyləri də əhatə edir. Çünki Allah verdiyi nemətlərin əsərini qulların üzərində görməsindən xoşlanır. Çünki bu sevdiyi gözəllikdəndir. Buna görə də Allahın verdiyi nemətlərə şükr edən kimsə, bu nemətləri yerinə yetirməli və istifadə etməlidir. İstifadə etmək zahiri gözəllik, dil və qəlb ilə şükr isə daxili gözəllikdir. *«O, yaratdığı hər şeyi gözəl yaratdı».* (əs-Səcdə 7). *«Ey Adəm oğulları! Sizə ayıb yerlərinizi örtəcək bir geyim və bir də bəzəkli libas nazil etdik. Lakin təqva libası daha yaxşıdır».* (əl-Əraf 26). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Allah nemətinin əsərini, qulunun üzərində görməyi sevər». Tirmizî 2819. Əbul Əhvas əl-Cəsmi deyir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - üzərində köhnə və cırılmış paltar gördü və buyurdu: «Malın varmı?». Mən: «Bəli» dedim. O: «Nəyin var?» deyərək buyurdu. Mən: «Dəvələrim və qoyunlarım» dedim. O: «O, halda sənə verdiyi bu nemət və qaçgını üzərində göstər» deyərək buyurdu. Əbu Davud 4063.

öyrənmirlər. Bu məsələdə olan qadağaları və əmrləri bilmirlər. İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Qadınların üzərində haqlar olduğu kimi onlar üçün də haqlar vardır. Mən istəmirəm ki, qadının üzərində olan bütün haqları ondan tələb edim. Necə ki, ona vacib olduğu kimi haqlar mənə də vacib olsun. Eynilə qadın öz əri üçün bəzəndiyi kimi, kişi də öz qadını üçün bəzənməli, ondan gələn xoşagəlməz qoxulardan uzaq olmalıdır. Qadın bunu tələb edərsə o, bunu mütləq etməlidir». Baxın Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in öz zövcələri ilə olan rəftarına. Necə də gözəl nümunədir. «**Həqiqətən Allahın Rəsulu Allaha, Qiyamət gününə ümüd bəsləyənlər və Allahu çox zikr edənlər üçün gözəl nümunədir.**» (əl-Əhzab 21). Bəzən kişi öz cinsindən istifadə edərək qadını ilə rəftar edir. Bəzi insanlar isə hərisdirlər ki, onların ailələrində rəftar yalnız şəriətə uyğun olsun. Bu cür rəftara artıq insanların çoxu əməl etmirlər. Bəzi insanlar da gözəl rəftar deyildikdə qadını başlı-başına buraxmaq, istədiyini onun üçün etmək (istər icazəli olsun, istər qadağan olunan) şəkildə başa düşürlər. Belə bir rəftar artıq səhlənkarlıqdır. Belə bir rəftar nəticəsində görürsən ki, artıq qadınlar kişilərin işlərini yerinə yetirirlər.

Allah kişiləri qadınlardan bir pillə üstün etmişdir. Bu da kişilərin evə xərclədiklərinə, qazandıqlarına görə üstün tutulmuşdur. Həmçinin də dözümlülüyünə, səbrinə və gücünə görə də üstün tutulmuşdur. Buna görə də kişi evdə əmr, qadağa və xərcləmək məsələsində əmr sahibidir. Qadına vacibdir ki, ərinə Allaha itaətdə itaət etsin (haram olmayan şeylərdə). Hətta haram deyilsə və şəriətdə də deyilsə. Yaxşı əməldirlə itaət etməlidir. Ona asi olmamalıdır. Evinə ərinin xoşlamadığı insanları daxil etməsin, evdən çıxdığı halda yalnız ərinin razı qaldığı şəkildə çıxsın. Əgər qadın bu haqları qoruyarsa artıq fərzi yerinə yetirmiş olar. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əgər qadın gündəlik beş namazı qılırsa, Ramazan orucunu tutarsa və ərinə itaət edərsə ona deyilər: Cənnətin hansı qapısından istəyirsənsə daxil ol!» . Qadının öz ərinə itaət etməsi fərzdır. Buna görə də qadına vacibdir ki, ərinə itaət etsin, onu razı salsın və güzəştə gedən də qadın olmalıdır. Elə etməməlidir ki, kişi itaət etsin və kişi zəlil olsun. Əgər kişi zəlil olarsa bunun fəsadları böyükdür. Qadın elə bir məzluqdur ki, onun üzərində daima kimsə durmalıdır, onun üzərində ixtiyar sahibi olmalıdır. Allahın əmr etdiyi formada onu ədəbləndirsin. Qadın ərinə itaət etsə və evdə ixtiyar sahibi kişi olarsa xoş aqibət onların hər ikisi üçün də olar. «**Sizin üçün onlarla ünsiyyət edəsiniz deyər öz cinsinizdən zövcələr xəlq etməsi, aranızda dostluq, sevgi və mərhəmət**

yaratması da Onun qüdrət əlamətlərindəndir». (*Ər-Rum 21*). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sevdiyiniz və çox doğan qadınlarla evlənin ki, Qiyamət günü mən ümmətimlə iftixar edəcəyəm» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizin ən xeyirliniz ailəsinə qarşı ən yaxşı rəftar edəninizdir. Mən ailəmə (qarşı gözəl rəftar etməkdə) ən xeyirlinizəm» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Vida xütbəsində buyurdu: «Qadınlarınızla yaxşı davranın. Çünki onlar sizin köməkçilərinizdir. Əlinizdə bundan başqa bir haqq yoxdur. Lakin açıq bir pis iş etmələri müstəsnaadır. Əgər belə bir hərəkət edərlərsə yatağınızı ayırın, xəfifcə döyün. Lakin sizə itaət edərlərsə onlara pislik etmək üçün yollar axtarmayın. Yaxşı bilin ki, sizin qadınlarınızın üzərində, qadınlarınızın da sizin üzərində haqları vardır. Sizin onlar üzərində haqqınız xoşlamadığınız kimsələri evinizə daxil etməmələridir. Onların sizin üzərinizdə haqları onlarla – *yeyəcəkləri və geyinəcəklərini* – almanız və onlara yumşaqlıq göstərməyinizdir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Heç bir mömin kişi, mömin bir qadına nifrət etməsin. Çünki bir əxlaqını bəyənməzsə, digər əxlaqını bəyəni» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Möminlərin ən xeyirlisi xanımı ilə xeyirli olanıdır» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Harada olursansa ol, ərinin haqqını ver. Çünki o, sənin həm Cənnətin, həm də Cəhənnəmindir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qadınla diqqətli olun. Onlar qabırğadan yaradılıblar. Qabırğanın əyri tərəfi yuxarı hissəsidir. Düzəltmək istəsəniz sındırarsınız. Düzəltməsəniz əyilməkdə davam edəcəkdir. Onlara qarşı diqqətli olun» . Əli - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Allah cihadı həm kişilər, həm də qadınlar üçün vacib edib. Kişilərin cihadı Allah yolunda ölüm hədinə qədər can və mallarını fəda etməkdirsə, qadınların cihadı ərinə yaxşı qulluq etməkdir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Uca Allah ərinə minnətdar olmayan qadına tərəf baxmaz» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən ən xeyirli qadın haqqında soruşduqda o, buyurdu: «Ən xeyirli o, qadındır ki, əri ona

---

Əhməd 3/158, Əbu Davud 1/320, Nəsəi 2/71, Təbərani.

Təhavi «Müşkil» 3/211, Həkim 4/173.

Tirmizi 2/204, İbn Məcə 1/568.

Müslim 4/178,179.

Tirmizi 2/204, Əhməd 2/250,472.

İbn Əbi Şeybə 7/47, Əhməd 4/341, Nəsəi «İşrətun Nisa».

Buxari 3331.

Vəsailuş-Şiə 7/9.

əl-Albani «Səhih Hədislər Silsiləsi» 173.

nəzər saldıqda sevinsin, əmr etdikdə itaət etsin, ərinin xoşuna gəlməyən işləri görməklə və onun malını lazımsız yerə xərcləməklə ona asi olmasın» . Əbu Ərinə əs-Sədəfi - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qadınlarınızın ən xeyirlisi ərini sevən, ondan dünyaya uşaq gətirən, ona gözəl təsəlli verən, Allahdan qorxan qadındır. Onların ən xeyirsizi isə əxlaqsız geyinən və xülyalara dalandır» .

QADININ ƏRİNƏ OLAN İTAƏTSİZLİYİ

Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ər öz yoldaşını yatağa dəvət etdiyi halda qadın itaətsizlik edib gəlməzsə və əri bundan qəzəbli yatarsa mələklər səhərə qədər o, qadını lənətlyərlər (Başqa rəvayətdə: Qadın yatağa qayıdana qədər, əri onu bağışlayana qədər)» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Muhəmmədin nəfsi əlində olan Allaha and olsun ki, qadın ərinin haqqını ödəmədikcə, Rəbbinin haqqını ödəmiş olmaz. Ər öz yoldaşını yatağa dəvət etdiyi halda arvad dəvə üstündə olsa da belə, yerə enib ərinin bu istəyinə cavab verməlidir» . Qadınların əksəriyyəti əri ilə öz arasında bir anlaşılmazlıq baş verdikdə onu özü ilə birgə olma haqqından məhrum edərək zənn edir ki, ərini cəzalandırır. Halbuki bu məhrumiyyət ərinin harama (zinaya) vadar olması kimi pis nəticəyə yol açma bilər. Bəlkə də işlər qadının əleyhinə olar və ər onun üstünə ikinci bir qadınla evlənmək haqqında düşünməyə başlayar. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qadın ərinə dünyada ikən əziyyət verdikdə o, kişi üçün Cənnətdə hazırlanmış Hurisi belə deyər: Ey qadın! Allah səni zəlil etsin. O, sənin yanında müsafirdir. Bəlkə də bu yaxında səndən ayrılaraq bizim yanımıza gələcəkdir (ona əziyyət vermə) deyərlər . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Üç nəfərin namazı qulaqlarından yuxarı qalxmaz. Ağasından qaçan qulun namazı qayıdana qədər, qadının namazı hansı ki, əri qəzəbli halda gecəni keçirdib və xalqın nifrət etdiyi hakimin namazı» . Amr b. As - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ilə birlikdə səfərlərin birində idik o: «Sizlər nə görürsünüz» deyər buyurdu. Biz: «Qırmızı dimdikli, ayağında ağ ləkələr

---

əl-Albani «Səhih Hədislər Silsiləsi» 1838.

əl-Albani «Səhih Hədislər Silsiləsi» 1849.

Buxari, Fəthul Bəri 6/314, Müslim.

əl-Albani «Səhihul Cəmi» 547.

Tirmizi 2/208, İbn Məcə 1/621.

Tirmizi.

olan qara qarığa görürük» deyə cavab verdik. Peyğəmbər: «Əgər qadın bu qarığaya oxşamasa Cənnətə girməz» .

Bu itaətin nə qədər mühüm olduğunu - Abdullah b. Əbi Əfva – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Muaz – *radiyallahu anhu* – Şamdan gəldiyi zaman Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – ə səcdə etdi. Allah Rəsulu: «Bu nədir, ey Muaz!» deyə buyurdu. Muaz: «Mən Şamda olarkən onların Rahiblərinə və Patriklərinə səcdə etdiklərini gördüm və daxilimdən bu hərəkəti sizin üçün də etmək fikrinə düşdüm» deyə cavab verdi. Peyğəmbər: «Əgər mən Allahdan başqa səcdə etməyi hər hansı bir kimsəyə əmr verməli olsaydım, qadının öz ərinə səcdə etməsini əmr verərdim. Məhəmmədin nəfsi əlində olan Allaha and olsun ki, qadın ərinin haqqını ödəyincəyə qədər Rəbbinin haqqını ödəmiş olmaz. Hətta qadın dəvənin belindəki palanın üstündə oturmuş olsa belə, əri onu istədikdə ərinin istəyinə mane olmamalıdır» .

HEÇ BİR SƏBƏB OLMADAN ƏRİNDƏN BOŞANMAĞI TƏLƏB EDƏN QADIN

Qadınların çoxu ən kiçik bir anlaşılmaqzlıqdan ötrü ərlərindən dərhal boşanmaq istədiklərini bildirirlər. Yaxud da əri istədiyi əşyani. Pulu ona verməyəndə boşanmaq istəyir. Qadın bəzi aravuran rəfiqələri və ya qonşuları tərəfindən qızışdırılır. Souban - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Heç bir pislik olmadığı halda ərindən onu boşamasını tələb edən qadına Cənnətin qoxusu haram olar» . Uqbə b. Amr - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ərlərindən onları boşamalarını, onları buraxmalarını istəyən qadınlar münafıqlardır» . Qadınlar bir şeyi unutmamalıdırlar ki, Cəhənnəmin əksəriyyətini təşkil edən onlar olacaqlar. Usamə b. Zeyd - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «(Mərac gecəsində) Cənnətin qapısında durub içəri baxdım. Oraya girənlərin böyük çoxluğunun miskinlər olduğunu gördüm. Mal sahiblərindən Cəhənnəmlik olanlardan başqaları (haqq-hesab) üçün həbs olumuşlar. Atəş əhli olan zənginlərin isə Cəhənnəmə atılmaları öncə əmr olunmuşdur. Cəhənnəmin qapısında da durdum. Bir də baxdım ki, Cəhənnəmə girənlərin çoxu qadınlardır (Başqa rəvayətdə: «Biz nəyə görə Cəhənnəm əhlinin çox hissəsi olacağı» dedilər. Peyğəmbər: «Çünkü çox lənət edir, ərlərnizə qarşı

əl-Albani «Səhihul Cəmi» 1850.

İbn Məcə 1853, İbn Hibban 1390, Əhməd 4/381, əl-Albani «İrvauil Ğəlib» 7/57.

Əhməd «Musnəd» 5/277, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 2703.

Təbərani «əl-Kəbir» 17/339, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 1934.

nankorluq edirsiniz. Yaxşılığa qarşı küfr edirsiniz. Onlardan birinə dünya durduqca yaxşılıq etsən və sonra səndən məmnun olmayacaq bir şey görsə – səndən heç bir xeyir görmədim deyər. Ağıl və din naqisliyi də vardır. Sizin qədər ağıl başından alaraq kişiyyə üstün gələni görmədim». Qadınlar: «Ağıl və din naqisliyi nədir?» deyər soruşdular. Peyğəmbər: «Ağıl nöqsanlığa gəldikdə – iki qadının şahidliyi bir kişinin şahidliyinə bərabərdir. Dini naqisliyə gəldikdə isə – (heyzli günlərdə) namaz qılmazsınız və ramazanda da (bir müddət) oruc tutmazsınız» .

Əgər ər namaz qılmağı tərک edərək spirtli içkilərə qurşanarsa, qadını döyersə və onu haram işlərə məcbur edərsə və ya şəriətlə müəyyən edilmiş qadın haqlarını tapdalaması halları olarsa və o kimsəyə edilən nəsihətlər fayda verməzsə qadın dinini və şərəfini qorumaq üçün boşanmaq istəməsində heç bir maneə yoxdur.

QADININ ƏRİNİN İZNI OLMADAN EVDƏN NƏ İSƏ VERMƏSİ VƏ EVİNƏ KİMİSƏ BURAXMASI

Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir qadının əri evdə olduğu halda onun iznini almadan (nafilə) oruc tutması caiz deyildir. Ərinin izni olmadan evinə başqalarını buraxması halal deyildir» . Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qadın ərinin evindən onun icazəsi olmadan heç nə verməməlidir» .

ZİHAR

Zihar - zahr (arxa, dal) sözündən əmələ gəlmişdir. Cahiliyyə dövründə ərəblərdə belə bir söz gəzərdi ki, kim öz arvadına: «Sən mənə anamın arxası kimsən» desəydi arvadı ona anası haram olduğu kimi haram sayılırdı. Allah bu əməlin nə qədər çirkin olduğunu bəyan edərək: «*Sizdən öz qadınları ilə zihar edən kimsələrin zövcələri (əslində) onların anaları deyillər. Onların anaları ancaq özlərini doğan qadınlardır. Onlar əlbəttə pis və yalan söz danışrlar. Şübhəsiz ki, Allah bağışlayan, əfv edəndir. Qadınları ilə zihar edib, sonra da sözlərindən dönənlər onlarla yaxınlıq etməzdən əvvəl (kəffarə vermək üçün) bir kölə azad etməlidirlər. Bu sizə (zihar barəsində) verilən öyüddür. Allah nə etdiklərinizdən xəbərdardır. Kim (azad etməyə bir kölə) tapmazsa qadını ilə yaxınlıq etməzdən əvvəl iki ay sərəsər oruc tutmalı, buna da gücü çatmasa altmış yoxsulu yedirdib doydurmalıdır. Bu sizin Allaha və Onun Peyğəmbərinə iman gətirməyiniz üçündür. Bunlar Allahın*

Buxari «Rikak» 51, Müslim 79, 2736.

Buxari.

Əbu Davud 3565.

hüdüdlərdir (onları aşmaq olmaz). Kafirləri şiddətli bir əzab gözləyir». (əl-Mücadələ 2-4).

ƏRİN HEYZLİ ZÖVCƏSİLƏ YAXINLIQ ETMƏSİ

«*Ya Muhəmməd!*) Səndən heyz (aybaşı) barəsində sual edənlərə söylə ki: *Heyz əziyyətli bir haldır. Heyz zamanı qadınlardan kənar olun, heyzdən təmizlənməyə qədər onlarla yaxınlıq etməyin, təmizləndikdən sonra isə Allahın sizə əmr etdiyi yerdən (buyurduğu qayda üzrə) onlara yaxınlaşın! Allah (günahlardan) tövbə edənləri, təmiz və pak olanları sevər».* (əl-Bəqərə 222). Qadın heyz müddəti bitdikdən sonra qüsl alana qədər onunla yaxınlıq etməsi halal deyildir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim kahinin yanına gedib onun dediyini təsdiqləyərsə və ya heyzli qadınla əlaqədə olarsa və yaxud qadınla arxadan yaxınlıq edərsə Muhəmmədə nazil olanı inkar etmişdir» . Qadının heyzli olduğunu bilmədən xəta edərək əlaqədə olan şəxs üçün heç nə lazım deyildir. Bilərəkdən edən isə kəffərə ödəməlidir. Bu kəffərə bir dinar və ya yarım dinar miqdarı qədərdir.

QADINLA ARXADAN YAXINLIQ ETMƏK

«*Qadınlar sizin tarlanızdır. İstədiyiniz vaxtda öz tarlanıza gəlin».* (əl-Bəqərə 223). Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qadınla arxadan yaxınlıq edən məlumdur (lənətlənmişdir)» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim kahinin yanına gedib onun dediyini təsdiqləyərsə və ya heyzli qadınla əlaqədə olarsa və yaxud qadınla arxadan yaxınlıq edərsə Muhəmmədə nazil olanı inkar etmişdir» . Qadın və kişinin hər ikisi də buna razı olsalar da belə bu əlaqə haramdır. Çünki haram qarşılıqlı razılığın olması ilə halal ola bilməz.

ZÖVCƏLƏR ARASINDA ƏDALƏTLƏ RƏFTAR ETMƏMƏK

«*Siz hər nə qədər cəhd göstərsəniz də heç vaxt arvadlar arasında ədalətlə rəftar etməyi bacarmazsınız. Barı (birisinə) təmamilə meyl göstərüb digərini asılı vəziyyətdə (nə ərli kimi ərli, nə də boşanmış kimi boşanmış) qoymayın. Əgər özünüzlə islah edib (belə hərəkətlərdən) çəkənsəniz (Allah sizi bağışlayar). Həqiqətən Allah bağışlayan və rəhm edəndir».* (ən-Nisa 29). Tövsiyə edilən ədalət məişət zəminindədir. Görək

---

Əbu Davud 3904, Beyhəqi 7/198, H. 13902, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 5918.

Əhməd «Musnəd» 2/479, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 5864.

Əbu Davud 3904, Beyhəqi 7/198, H. 13902, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 5918.

kişi onların hər birinin yemək, içmək, geyim və s. bu kimi haqqlarını ödəsin. Burada ədalətlə rəftarda söhbət qəlbin sevgisindən gedə bilməz. Çünki onun ixtiyarı bəndələrinin əlində deyildir. Sən kimsə digərlərindən daha çox sevə bilərsən. Lakin birinin yanında daha çox gecələmək və ona daha çox əlavə xərcliklər xərcləmək bu haram bir əməldir. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İki arvadı olan kimsə onlardan hər hansı birinə (digərindən üstün) meyl edərsə Qiyamət günü bir tərəfi əyilmiş halda gəşləcəkdir» .

NAMƏHRƏM QADINLA TƏK QALMAQ

«*Onlardan (Peyğəmbərin zövcələrindən) bir şey soruşduqda pərdə arxasından soruşun*». (*əl-Əhzab 53*). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kişi (naməhrəm olan) bir qadınla tək qalarsa üçüncüləri şeytandır» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bu gündən sonra kimsə yanında bir-iki adam olmadan əri yanında olmayan bir qadının yanına qətiyyənlə girməsin» . Ukbə b. Amr - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «(Naməhrəm) qadınların yanına girməkdən çəkinin». Ənsardan biri: «Ya Rəsulullah! Əgər bu kimsə (qadının) ərinin yaxın qohumu olsa necə?» deyərək soruşdu. Peyğəmbər: «Yaxın qohum – bu ölümdür» deyərək buyurdu. İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Nə badə sizdən biriniz yanında qohumu olmayan bir qadınla baş-başa qalmasın» .

NAMƏHRƏM QADINLA ƏLLƏ GÖRÜŞMƏK

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizlərdən birinizin başına dəmir iynə soxulması halal olmayan bir qadına toxunmaqdan daha xeyirlidir» . Naməhrəm bir qadınla əl verib görüşmək şübhəsiz ki, əl zinasıdır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Gözlər zina edir, əllər zina edir, ayaqlar zina edir, cinsiyyət üzvü zina edir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şübhəsiz ki, mən qadınlarla əl verib görüşürəm (Başqa

---

Əbu Davud 2/601, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 6515.

Tirmizi 3/474, əl-Albani «Mişkətul Məsəbih» 3118.

Müslim 4/1711.

Buxari 5232, Müslim 2172.

Buxari 5233, Müslim 1341.

Təbərani «Kəbir» 20/212, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 4921.

Əhməd «Musnəd» 1/412, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 4126.

rəvayətdə: Mən qətiyyəən qadınların əlinə toxunmuram)» . Aişə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki: «Allaha and olsun ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in əli (naməhrəm olan) qadın əlinə dəyməmişdir. O. qadınlarla sadəcə danışaraq beyət etdirirdi» .

QADININ ƏTİRLƏNMƏSİ

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Gözəl ətir vurub onu hiss etdirmək üçün bir qrup insanların yanından ötən qadın zinakardır» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ətirləndikdən sonra ətrinin iyini hiss etdirmək üçün məscidə girən qadının cənabətdən qüsul aldığı kimi qüsl etməyəndək namazı qəbul olunmaz» .

QADININ MƏHRƏMİ OLMADAN SƏFƏR ETMƏSİ VƏ ÇÖLƏ ÇIXMASI

İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qadın yanında məhrəmi olmadan səfər edə bilməz» . Bu bütün səfərlərə o, cümlədən də həcc ziyarətinə də aiddir. Qadınla birgə səfərə çıxmağa haqqı olan şəxs dörd şərtə cavab verməlidir. Müsəlman, həddi-buluğa çatmış, ağıllı və kişi olmalıdır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «...Atası, oğlu, əri, qardaşı və ya ona məhrəm olan başqa bir kişi» . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ərinin evindən izinsiz çıxan qadın dönüncəyə qədər və ya tövbə edincəyə qədər mələklər ona lənət edər» .

NAMƏHRƏM QADINA BAXMAQ

«(Ya Muhəmməd!) *Mömin kişilərə de ki, gözlərini haram edilmiş şeylərdən çevirsinlər (naməhrəmə baxmasınla), ayıb yerlərini (zinadan) qorusunlar (və ya örtülü saxlasınlar). Bu onlar üçün daha yaxşıdır. Şübhəsiz ki, Allah onların nə etdiklərindən xəbərdardır!*». (ən-Nur 30). «*Mömin qadınlara da de ki, gözlərini haram buyrulmuş şeylərdən çevirsinlər, ayıb yerlərini (zinadan) qorusunlar*». (ən-Nur 31). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Gözün zinası –

Əhməd «Musnəd» 6/357, Təbərani «Kəbir» 24/342, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 7054, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 2509.

Müslim 3/1489.

Əhməd «Musnəd» 4/418, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 2701.

Əhməd «Musnəd» 2/444, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 2703.

Buxari 1086, Müslim 1338-1341.

Müslim 2/977.

Təbərani.

baxmaqdır» . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – bir dəstə adamla xəstəni ziyarət etdilər. (Gəldikləri) evdə qadın da var idi. Gələn adamlardan biri o qadına baxmağa başladı. Abdullah: «Gözünün çıxması sənin üçün (ona baxmaqdan) daha xeyirlidir» .

ƏR VƏ ARVAD MÜNASİBƏTLƏRİNİ SAĞDA-SOLDA DANIŞANLAR

Əbu Səid əl-Xudri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qiyamət günü Allah qatında insanlar arasında ən böyük əmanət xaini (ən şərli insan) ər və arvad bir-birilə yaxınlıq etdikdən sonra qadının sirrini yayan kimsədir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kişi xanımı ilə, xanımı kişi ilə olan münasibətləri sağda-solda danışdırlarmı?» dedikdə orada olanlardan: «Ey Allahın Rəsulu! And içirəm ki, danışdırlar» dedi. Peyğəmbər: «Belə şeyləri danışmayın. Çünki belə şeyləri danışmaq eynilə kişi və qadın iki şeytanın yolda xalqın gözü önündə münasibətdə olmasına bənzəyir» deyə buyurdu . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İcəzə verilmir ki, bir qadın başqa bir qadına toxunduqdan sonra o qadının xüsusiyyətlərini ərinin onu görmüş kimi ona təsvir etməsini» .

MUHALLİL VƏ MUHALLƏLUN LƏHU

Muhallil - Bəşənmiş bir qadını təkrar ərilə evlənə bilməsi üçün sırf bu məqsədlə niğahına alan kimsə. **Muhalləlun Ləhu** – Boşadığı zövcəsini yenidən ala bilmək üçün zövcəsinin başqasıyla belə bir evlilik etməsini qəbul etməkdir. İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Muhallil və Muhalləlun ləhuya lənət olsun» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah lənət edib ərindən ayrılmış qadını öz ərinə qayıtmasını halal görənə və həmçinin də bu işi gördürənə» .

DƏYYUSLUQ

İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Uç qrup insana vardır ki, Qiyamət günü

Fəthul Bəri 11/26.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 531.

Müslim 1437.

Əhməd, Əbu Davud 1/339.

Buxari 6339, Müslim 2679.

Tirmizi 1120, Nəsəi «Kitabut Talaq».

İmam Əhməd, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 5101.

Allah onlara baxmaz: Ata-anasına asilik edən övlada, kişiləşən qadına və ailəsində pozğunluğa göz yuman dəyyusa» . *Dəyyusluğa* – həyasızlıq yayan jurnalların, filmlərin evə gətirilməsinə göz yuman, qadınının və ya qızının telefonla yad kişilərlə danışması, gəzintiyə çıxması və bu kimi əməllərə göz yummaq da aiddir.

QEYRİSİNİN ATASI OLDUĞUNU İDDİA ETMƏK VƏ ÖVLADDAN İMTİNA

İslam dininə görə müsəlmanın başqasının onun atası olduğunu iddia etməsi və ya özünü aid olmadığı bir nəsilədən sayması qadağandır. Bəziləri belə bir əməli hər hansısa bir xeyirə görə, bəziləri də atasının onu körpə yaşlarından atmasına etiraz əlaməti olaraq edirlər. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bilərəkdən başqasının onun atası olduğunu iddia edən kimsəyə Cənnət haram edilmişdir» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Nəsilə ondan olmayan yad birini daxil edən qadının Allah yanında heç bir mükafatı yoxdur. Allah onu Cənnətinə varid etməyəcəkdir. Gözlərini ona dikmiş övladından imtina edən kişini isə Allah (Öz rəhmətindən) uzaqlaşdırar. Onu hamının yanında rüsvay edər» . Əli - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «Bizdə Allahın Kitabı və (əlimdə) olan bu səhifədən başqa bir şey yoxdur. Səhifənin içində Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in belə buyurduğu yazılmışdır: «Mədinənin Ayr və Sevr dağları ərazisindəki sahəsi haramdır. Hər kim Mədinənin bu haram daxilində Kitab və Sünnətə müxalif olan (günah) edərsə və ya bir bidətçiyə yardım edərsə artıq Allahın, mələklərin və bütün insanların lənəti onun üzərinə olar və ondan nə fərz, nə də nafilə qəbul olunar. Müsəlmanlar tərəfindən verilən (qorunmaq) zəmanəti birdir və hər kim bu işdə müsəlmanları badə verərsə artıq Allahın, mələklərin və bütün insanların lənəti onun üzərinə olar və ondan nə fərz, nə də nafilə qəbul olunar. Hər kim özünü atasından başqasına nisbət edərsə artıq Allahın, mələklərin və bütün insanların lənəti onun üzərinə olar və ondan

---

İmam Əhməd 2/134, Nəsai 1/357, əl-Albani «Səhih Cəmius Sağir» 3066, «Əhədisus Səhihə» 674. Buxari 6767, Fəthul Bəri 8/45, Müslim 63.

Əbu Davud 2/695, əl-Albani «Zəif Hədislər Silsiləsi» 3/617, H. 1427, «İrva Gəlib» 2367.

Asim əl-Əhvəl deyir ki, mən Ənəs - *radiyallahu anhu* – dan: «Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən Mədinəni haram etdimi?» deyə soruşdum. Ənəs: «Bəli, Mədinə haramdır. Onun bitkisi qoparılmaz. Hər kim belə bir günahı edərsə artıq Allahın, mələklərin və bütün insanların lənəti onun üzərinə olar (Başqa rəvayətdə: Ya Allahım! Şübhə yox ki, İbrahim Sənin qulun, xəlilin və Peyğəmbərimdir. Mən də Sənin qulun və Peyğəmbəriməm. İbrahim Məkkə üçün Sənə dua etdi. Mən də onun Məkkə üçün istədiklərini və bir mislini Səndən Mədinə üçün istəyirəm. Bərəkətdən Məkkəyə bəxş etdiyini lütfündən iki mislini Mədinəyə də müyəssər et)» Müslim 1367,1368,1373.

nə fərz, nə də nafilə qəbul olunar» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Atalarınızı tərək (inkar) etməyin. Kim bilə-bilə atasını rəd edərsə o, küfr etmişdir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim atasından başqasını ata olaraq iddia edərsə Allahın lənəti onun üzərinə olsun» . Əbu Zərr – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *salallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim özünü atasından başqasına nisbət edərsə artıq küfr etmişdir, Kim də özünü nəsəb bağı olmayan bir qövmə aid edərsə (iddia edərsə) cəhənnəmədə yerinə hazırlaşsın» .

FAİZ YEMƏK (SƏLƏMÇİLİK)

«Ey iman gətirənlər! Sələmi qat-qat artırıb yeməyin. Allahdan qorxun bəlkə rəhm olunasınız». (Ali İmran 130). *«Sələm yeyənlər qəbrlərindən ancaq cin vurmuş kimi qalxarlar. Bunların belə olmaları alış-veriş də sələm kimi bir şeydir – dedikləri ucundandır. Halbuki Allah alış-verişi halal, sələm almağı isə haram etmişdir. İndi hər kəs Rəbbi tərəfindən gələn nəsihəti qəbul etməklə (bu işə) son qoyarsa keçmişdə aldığı (sələmlər) onundur (ona bağışlanar). Onun işi Allaha aiddir. Amma qayıdanlar Cəhənnəmlikdirlər və orada həmişəlik qalacaqlar. Allah sələmi məhv edər, sədəqələri isə artırar. Allah kafir və günahkarları sevməz. Ey möminlər! Əgər doğurdan da iman gətirmisinizsə Allahdan qorxub sələmdən qalan məbləğdən vaz keçin. Əgər belə etməsəniz o zaman Allaha və onun Peyğəmbərinə qarşı müharibəyə girişdiyinizi bilin. Yox əgər tövbə etsəniz sərmayəniz sizindir. Beləliklə nə siz zülm edərsiniz, nə də sizə zülm olunar. Əgər sizə borclu olan şəxs çətin vəziyyətdə olarsa ona vəziyyəti yaxşılaşincaya qədər möhlət verin. Əgər bilmək istəyirsinizsə (borcu) ona bağışlamağınız daha yaxşıdır. Allaha tərəf qayıdacağınız gündən qorxun. Hər kəsə gördüyü əməlin əvəzi veriləcək və (haqsız yerə) zülm olunmayacaqdır».* (əl-Bəqərə 275-281). Bu qədər bəs edər ki, bu günahın nə qədər çirkin olmasını anlayaq. İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah riba yeyəni, verəni də lənət etsin. Dəllala da və iki şahidə də» . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və*

Buxari 1870, Müslim 1370.

Buxari 6768, Müslim 62.

Buxari 111, Müslim 1370.

Buxari 3508.

Müslim.

səlləm – bu günahın çirkinliyini (böyüklüyünü) bəyan edərək buyurdu: «Faiz yetmiş üç hissədən ibarətdir. Ən sadəsi insanın anası ilə evlənməsi (Başqa rəvayətdə: Zina etməsi) kimidir. Faizin ən pisi isə müsəlman olan bir şəxsin namusuna toxunmağa (dil uzatmağa) bərabərdir» . Abdullah b. Hənzələ - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsanın bilərəkdən yediyi bir dirhəm faiz otuz altı zinadan da pisdir» . Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Faiz çoxluq gətirsə də şübhəsiz ki, nəticədə (sonda) bir azlıq olacaqdır» . Səmurə b. Cundəb - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – sübh namazını qıldıqdan sonra hər dəfə səhabələrdən soruşardı: «Sizdən yuxu görən varmı?» Görən öz yuxusunu Allahın izni ilə ona danışardı. Bir gün səhər o, bizə buyurdu: «Həqiqətən bu gecə mənim yanıma iki nəfər gəldi və mənim onlarla getməyimi xahiş etdilər. Mən də onlarla getdim. (Bir müddətdən sonra) bir gölün yanına çatdım. (Ravi deyir: «Zənn edirəm ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* - gölün suyunun qan rəngində olduğunu buyurdu). Baxdım ki, göldə bir nəfər üzür. Sahildə isə biri yanında bir topa daş ilə dayanıb. Üzən adam bacardığı qədər üzdükdən sonra yanında daş topası olan adamın yanına gəlib ağzını açar. O da daşları onun ağzına atardı. O, hər dəfə üzüb onun yanına gəldikdə ağzını açar o da daşları onun ağzına atardı. Mən: «*Subhənəllah!* Bunlar kimlərdir?» dedim. Onlar: «Gedək! Gedək!» dedilər. Mən onlara: «Bu gecə qəribə mənzərələr gördüm. Bu gördüyüm şeylər nədir?» dedim. Onlar: «İndi sənə onları başa salarıq» dedilər. Göldə üzən insan isə faiz yeyəndir. Bu da onun Qiyamətə qədər görəcəyi əzabdır» dedilər . Faizdən gələn gəliri sədəqə kimi də vermək olmaz. Çünki Allah pakdır və təmiz olanı da qəbul edir. Eynilə yeməkdə, içməkdə, geyimdə və s. xərcləmək olmaz.

MALIN NÖQSANINI BİLDİRMƏMƏK

Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – bir gün buğda satılan (bir köşkün) yanından keçərkən əlini alt hissəsinə salaraq (oranı yoxladı). Barmağına yaş dəydi. Peyğəmbər: «Ey ərzağın sahibi! Bu nədir?» deyərək buyurdu. Ya Rəsulallah! Yağış dəymişdir – dedi. Peyğəmbər: «İslanmış hissəsinə insanlar görsünlər deyərək ərzağın üstünə qoysaydın nə olardı! Bizi aldadan bizdən deyildir (Başqa rəvayətdə: Hər kim başqasının qadını və

Həkim «Mustədrək» 2/37, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 3533, «Səhih Silsilə» 1871.

Əhməd «Musnəd» 5/225, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 3375.

Həkim «Mustədrək» 2/37, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 3542.

Buxari.

köləsini aldırsa bizdən deyildir)» deyə buyurdu . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bizə silah çəkən bizdən deyildir, bizi aldadan bizdən deyildir (Başqa rəvayətdə: «Gecə vaxtı bizə (ox, nizə və s) atan bizdən deyildir)» . Bu günümüzdə satıcıların çoxu (istər meyvə-tərəvəz satışı ilə məşğul olan, istər mülk, istərsə də maşın və s.) Allahdan qorxmayaraq mallarının qüsurlarını alıcılardan gizlətməyə çalışırlar. Malların istehsal tarixini dəyişərək gizlətməyə çalışırlar. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Müsəlman müsəlmanın qardaşdır. Qardaşına qüsurlu bir şeyin qüsurlu ona deməyə nə qədər satması halal deyildir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Alıcı və satıcı bir-birilərindən ayrılmadıqları müddətdə alış-verişdən boyun qaçırma haqqına sahibdirlər. Əgər doğrunu söyləyib həqiqəti açıqlayarlarsa alış-verişləri bərəkətli olar. Yox əgər yalan söyləyib həqiqəti gizlədərlərsə alış-verişlərinin bərəkəti qaldırılır» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə alış-verişində daima aldadıldığı haqda söylədi. Peyğəmbər: «(Bundan sonra) kiminlə alış-veriş etsən ona de: (İslamda) aldatma yoxdur» deyə buyurdu .

QIYMƏTİ QALDIRMAQ VƏ SALMAQ

Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir-birinizə həsəd aparmayın, hərəcə almayaçağınız malın qiymətini qaldırmayın, bir-birinizə nifrət etməyin, bir-birinizdən üz döndərməyin, bir-birinizin ticarətinə müdaxilə etməyin. Allahın qardaşlıq edən qulları olun! Müsəlman müsəlmanın qardaşdır. Ona zülm etməz, onu tək buraxmaz, ona yalan danışmaz, ona xor baxmaz (alçaltmaz). Üç dəfə sinəsinə işarə edərək təqva buradadır. İnsana şər olaraq müsəlman qardaşına xor baxması kifayət edər. Hər bir müsəlmanın qanı, malı və namusu digər bir müsəlmana haramdır» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir-birinizin ticarətini vurmayın. Qardaşınızın nigahlandığı qadına nigahlanmayın. Əgər qardaşınız buna izn verərsə bu

---

Əbu Davud 5170.

Müslim 1/99.

Buxari «Ədəbul Muftrad» 1279.

Müslim 101,102.

İbn Məcə 2/754, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 6705.

Fəthul Bəri 4/328.

Buxari 2117, Müslim 1533.

Müslim 2564.

müstəsna dir» . Ukbə b. Amir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mömin möminin qardaşdır. Heç bir mömin qardaşının ticarətini vurmasın. Müsəlman qardaşın nigahlandığı qadından əl çəkmədikcə o qadına nigahlanması halal deyildir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hiyləgərlik və fırıldaqçılıq Cəhənnəmdədir» .

İSRAFÇILIQ

«Həqiqətən sağa-sola səpələyənlər şeytanın qardaşlarıdır. Şeytan isə Rəbbinə qarşı nankordur». (*əl-İsra* 27). Muğira b. Şöbə – *radiyallahu anhu* – nun katibi Vərrad rəvayət edir ki, Muaviyə – *radiyallahu anhu* – Muğirə – *radiyallahu anhu* – ya məktub yazır ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən eşitdiyən şeydən mənə yaz. Vərrad deyir ki, Muğira mənə yazdırdı, mən də əlimlə bu sözləri yazdım: «Mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in çoxlu (faydasız) suallar verməkdən, malı israf etməkdən (lazımsız yerə xərcləməkdən) və dedi-qodudan (Başqa rəvayətdə: Valideyinlərə itaətsizlikdən, qız uşaqlarını diri-diri basdırmaqdan) çəkindiriyini eşitdim» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Allah sizin üç əməlinizdən xoşlanır, üç əməlinizdən isə xoşlanmaz. Ona ibadət etməyinizdən, Ona heç bir şeyi şərikin qoşmamaqdan, Allahın ipindən birlikdə ayrılmayaraq sarılmanızı xoşlayır. Dedi-qodu etməyinizdən, çox sual verməyinizdən və malı israf etməkdən (lazımsız yerə xərcləməyinizi) xoşlamır» . Muaz b. Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kimin malı olduğu halda Allah üçün təvəzökarlıq göstərərək (bahalı) paltar geyinməyi tərkin edərsə Allah Qiyamət günü onu bütün insanları hüzurunda çağırır və iman əhlinin zinətlərindən dilədiyini seçib geyinməkdə onu sərbəst buraxır» . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «İsrafçılıq malın düzgün olmayan yolda sərf edilməsidir». Mucahid – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Əgər insan özünün bütün varını haqq yolda xərcləyibsə, bu israfçılıq deyil. Əgər o, heç olmasa bir kq əyri yolda xərcləyibsə o, israfçı hesab olunur» .

Buxari 2139, Müslim 1412.

Müslim 1414.

əl-Albani «Səhih Silsilə» 1057.

Buxari «Ədəbul Muftad» 16, Müslim 3/1341.

Müslim 1715.

Tirmizi 2483.

İbn Kəsir «Təfsirul Quranil Azim» 3/53.

QUMAR

«*Ey iman gətirənlər! Şərab da (içki də), qumar da, bütlər də, fal oxları da şeytan əməlindən olan murdar bir şeydir. Bunlardan çəkinin ki, bəlkə nicat tapasınız*». (əl-Maidə 90). Allah bu ayədə qumarı öz adı ilə adlandırmadı. Onu *Meysir* – Yəsir sözündəndir asan deməkdir. Asanlıqla qazanılan bir şeyə deyilir. Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Öz dostunu qumara dəvət edən: Gəl mənimlə oynayaq – deyən kimsə sözüne görə sədəqə verməlidir» . İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Meysir qumardır» . Dili ilə söylədiyinə görə sədəqə vermək lazım gəlsə bunu oynayan haqqında fikrin nədir?

BAŞIN BİR HİSSƏSİNİ QIRXIB, DİGƏR HİSSƏSİNİ SAXLAMAQ

İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – başın bir hissəsini qırxıb, digər hissəsini saxlamağı qadağan etmişdir» . İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – başının bir hissəsi qırxılaraq digər hissəsi buraxılmış bir uşaq gördü və buyurdu: «Ya tam qırxın, ya da əl vurmayın» . Əli - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – qadınlara başlarını qırmağı qadağan etmişdir» .

OĞURLUQ

«*Oğru kişi ilə oğru qadının gördükləri işin əvəzi kimi Allahdan cəza olaraq (sağ) əllərini kəsin. Allah yenilməz qüvvət və hikmət sahibidir*». (əl-Maidə 38). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «...Cəhənnəm gətirildi. Bu məni (namazda) geriyə çəkilməyə gördüyünüz anda oldu. Odunun mənə toxunmasından qorxaraq geriyə çəkildim. Əl ağacı tutmuş bir adamın Cəhənnəmin içində bağırsaqlarını sürüyərək dolaşdığını gördüm. O adam (bu dünyada) əl ağacı ilə hacıları soyurdu. Həci bunu görəndə: Əl ağacıma ilişdi – deyirdi. Həci görməyəndə isə oğurladığını götürüb gedərdi» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Yumurta oğurlayıb əli kəsilsən, ip oğurladıqda əli kəsilsən

---

Buxari 4860, Müslim 1647.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1260.

Buxari 5920, Müslim 2120.

Əbu Davud 4195.

Nəsəi 2/130, əl-Albani zəif hədis.

Müslim 904.

oğruya Allah lənət etsin» . Aişə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Mahzum oğullarından, oğurluq etmiş bir qadının durumu Qureyşliləri xeyli üzmüşdü. Qureyş: «Bu qadın haqqında Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ilə kim danışa bilər?» dedilər. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in çox sevdiyi Usamə b. Zeyd - *radiyallahu anhu* – dan başqasının buna cəsarəti çatmaz» deyə qərar verdilər. Usamə bu halı Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – danışdıqda o, buyurdu: «Allahın qoyduğu cəzalardan birinin qaldırılmasını istəyirsən?» deyə buyurdu və qalxaraq bir xütbə verdi: «Sizdən əvvəlkiləri həlak edən bu idi: Özlərindən adlı-sanlı biri oğurluq edincə onu buraxdılar. Zəif və yoxsul kimsə oğurluq etdiyi zaman isə ona cəza verərdilər. Allaha and olsun ki, Muhəmmədin qızı Fatimə - *radiyallahu anha* – də oğurluq etsəydi onun belə əlini kəsərdim (Qəzəbdən onun rəngi dəyişmişdir. Usamə: «Ya Rəsulullah! Mənim üçün Allahdan bağışlanma dilə» dedim. Sonra o qadının əli kəsildi)» .

RÜŞVƏT

«Bir-birinizin mallarını haqqınız olmadığı halda yeməyin, xalqın mallarından bir qismini bilə-bilə haqsız yerə yemək üçün günah yolu ilə (rüşvətlə) hakimlərə müraciət etməyin». (əl-Bəqərə 188). Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Məhkəmədə rüşvət alana və verənə də Allah lənət etsin» . Rüşvət zəmanəmizdə geniş yayılmışdır. Belə ki, bəzi məmurlar üçün maaşdan daha yüksək gəlir mənbəyinə çevrilmişdir. İşlərin bir çoxu rüşvətlə başlayır və rüşvətlə də sona yetir. Yaxşı xidmət ancaq rüşvət verənə göstərilir. Verməyənlə ya pis xidmət göstərilir. Ya da işi gecikdirilir, əhəmiyyətsizləşdirilir. Ondan sonra gəlib rüşvət verənlər ondan daha tez işlərini bitirirlər. Məktəblərdə, zavod və iş yerlərində rüşvətsiz işə götrülmür, rüşvətsiz səni heç adam yerinə də qoymurlar. Abdullah b. Amr - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allahın lənəti rüşvət alana və rüşvət verənə olsun» .

ƏRAZİ ZƏBT ETMƏK

İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim haqqı olmayan bir torpaq parçasını alsın

---

Fəthul Bəri 12/81.

Buxari 6788, Müslim 1688.

Əhməd «Musnəd» 2/387, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 5069.

İbn Məcə 2313, əl-Albani «Səhihu Cəmi» 5114.

(zəbt) etsə Qiyamət günü yeddi qat yerin dibinə keçirilir» . Yəla b. Mərra - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bir qarış torpağı belə haqqı olmadan alarsa yeddi qat yerin dibinə qədər torpağı qazmaqla əmr ediləcəkdir. Sonra Allah Qiyamət günü insanlar arasında hökmünü verənə qədər Allah o torpağı həməən şəxsın boynuna yükləyəcək (keçirəcək)» . Əli - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – mənə dörd şeyi buyurdu: «Allah lənət etsin ərazilərin sərhədlərini dəyişdirən kimsəyə» . Səid b. Zeyd - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bir parça ərazini yolu ilə alarsa, qarşılığında Qiyamət günü yeddi qat yer onun boynuna dolanacaqdır» . İbn Həcər – *rahmətullahi aleyhi* - Xattabi – *rahmətullahi aleyhi* - dən rəvayət edir ki: «Boynuna dolanacaqdır – ifadəsinin iki mənası vardır: **Birinci** – Bu şəxs Qiyamət günü haqsız yerə aldığı yeri məhşərə daşımaqla yükümlü olacaqdır və beləcə o yer onun boynunda halqa kimi olacaqdır. **İkinci** – yeddi qat yerin dibinə keçirilməklə cəzalandırılacaqdır. Hər yer qatı onun boynuna halqa şəkilində keçiriləcəkdir».

VASİTƏÇİLİK ÜÇÜN HƏDİYYƏ ALMAQ

İnsanlar arasında vəzifə və mövqe sahibi olmaq Allahın şükr edən bəndəsinə verdiyi nemətlərdən biridir. Bu nemətin şükrünü yerinə yetirmənin bir forması da vəzifə və mövqe verilən şəxsın bunları müsəlmanların faydalanmasına yönəltməsidir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən qardaşına faydalı olmağa gücü çatan varsa bunu etsin» . Qanuni imkanlardan istifadə edərək, hər hansı bir haram işlətmədən və ya başqasının haqqına toxunmadan, təmiz niyyətlə müsəlman qardaşını bir haqsızlıqdan qurtaran və yaxud ona xeyir verən şəxs Uca və Böyük olan Allah dərgahında mükafatlandırılır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «(Yaxşılıq üçün) vasitəçilik edin ki, savaba çatasınız» . Bu vasitəçilik və xahiş etməyə görə əvəzində bir şey almaq qadağandır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bir vasitəçilik işində iştirak edər və buna görə ona verilən hədiyyəni qəbul edərsə o, faiz qapılarından ən böyüyünə girmiş olur» . Həsən b.

Buxari 5/103, «Fəthul Bəri» 5/103.

Təbərani «Kəbir» 22/270, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 2719.

Müslim 1978, İmam Nəvəvi «Şərh səhih Muslim» 13/150.

Buxari «Məzalim» 5/103, Müslim 11/49.

Müslim 4/1726.

Əbu Davud 5132, Fəthul Bəri 10/450.

Əhməd «Musnəd» 5/261, əl-Albani Səhihul Cəmi» 6292.

Səhlin yanına bir nəfər gələrək bir işdə vasitəçi olmasını istəyir. O da bu işi həll edir. Buna görə də həməən adam ona təşəkkür etməyə gəlir. Həsən: «Nə üçün bizə təşəkkür edirsən? Biz malın bir zəkəti olduğu kimi, mövqeyin (vəzifənin) də bir zəkəti olduğunu qəbul edirik» .

İŞÇİYƏ HAQQINI VERMƏMƏK

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əmək haqqı alan işçiyə haqqını təri qurumamışdan əvvəl verin» . İşləyənlərə, fəhlə və məmurlara əmək haqlarının verilməməsi insanlar arasında mövcud olan haqsızlıqlardandır. Əmək haqqını tam ödəməmək, haqsızcasına çətinlik yaratmaq. Müəyyən bir əmək haqqının ödənilməsi haqda müqavilə bağlayır və işçi də onun bu müqaviləsinə inanaraq işə başlayan kimi iş müqaviləsi daha az əmək haqqı göstərməklə dəyişdirilir. Buna baxmayaraq fəhlələr onun yanında qalib işləməyə məcbur olurlar. Çünki onların öz haqlarını sübut etməyə gücləri çatmır. Yaşlı insanların başqa bir iş tapa bilməyəcəklərindən istifadə edərək onları incitmək. Maaşlarını kəsmək və s. İşçiyə əlavə işlər verib, iş vaxtını uzadaraq əvəzində ancaq müqavilə maaşını vermək və əlavə haqqını verməmək. İşçini haqqını tələb etməkdən yayındıraraq uzun-uzadı mübahisələrdən, ora-bura qaçmaqdan, şikayətlərdən və məhkəmələrə müraciətdən sonra onun haqqını ödəmək. İş sahibinin əmək haqqının ödənməsini gecikdirməkdə məqsədi onu bezikdirib haqqını almaqdan çəkəndirmək və ya onların pullarını müəyyən müddət ərzində istifadə edərək əlavə xeyir götürməkdir. Vay zalımların halına! Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – öz Rəbbindən buyurdu: «Mən Qiyamət günü üç nəfərlə düşmənçilik edəcəyəm. Mənim adımla söz verib sonra işə sözüənə sadıq olmayan kimsəylə, azad bir insanı qul kimi sataraq pulunu yeyənlə və fəhlə tutub işini gördürdükdən sonra haqqını verməyən kimsəylə» . Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – öz Rəbbindən buyurdu: «Qiyamət günü Allah üç kimsəyə düşmən (rəqib) olacaqdır. Mənim adımla söz verib sonra da sözüəndə durmayan kimsə, azad bir insanı qul kimi sataraq pulunu da yeyən kimsəyə işçini öz işi üçün işlədərək pulunu verməyən kimsəyə» .

İbni Muflih «Əbədəş Şəriyə» 2/176.

İbn Məcə 2/817, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 1493.

Fəthul Bəri 4/447, əl-Albani «İrva Gəlib» 5/308.

Buxari 2227.

UŞAQLARA HƏDİYYƏ VERMƏKDƏ ƏDALƏTLİ OLMAMAQ

İnsanlardan bir çoxları uşaqlarına hədiyyə verməkdə, geyimdə və s. birini digərindən üstün tuturlar. Bu əməl şəriət ilə yol verilməzdir. «*Ədalətli olun. Bu təqvaya daha yaxındır. Allahdan qorxun*». (*əl-Maidə* 8). Numan b. Bəşir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, atam məni Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gətirərək dedi: «Mən bu oğluma bir kölə bağışlamışam. (Zövcəm) Amra b. Rəvaha sənənin bu əmələ şahidliyini istəyir». Peyğəmbər: «Eynisini digər uşaqlarına da bağışlamısanmı?» deyə buyurdu. Atam: «Xeyr» dedikdə Peyğəmbər: «Onu geri al!» deyə buyurdu (Başqa rəvayətdə: Allahdan qorxun və övladlarınızla ədalətlə rəftar edin) . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Belə olduqda məni şahid tutmayın. Çünki mən haqsızlığa şahidlik etmirəm (Başqa rəvayətdə: Bu uşağda arzu etdiyiniz yaxşılığın bənzərini digərlərindən də arzu etməzsənmi?) (Başqa rəvayətdə: Bütün uşaqlarının sənə qarşı yaxşı davranmaq xüsusunda bərabər olmaları sənə sevindirməzmi?)» .

EHTİYACI OLMADIĞI HALDA İNSANLARDAN İSTƏMƏK (DİLƏNMƏK)

Səhl b. Hənzələ - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ehtiyacını ödəyəcək qədər imkanı olduğu halda başqasından istəyən kimsə ancaq Cəhənnəm atəşini artırmaq istəyir». Soruşdular ki: «Bəs onda ehtiyacını ödəməmək nədir?». Peyğəmbər: «Səhər və axşam yeyəcəyi miqdarı qədər» deyə buyurdu . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Özünə çata biləcək qədər malı olmasına baxmayaraq dilənən insan Qiyamət günü üzündə yara və (üzü) sıyrılmış halda gələcəkdir» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsanlardan öz malını çoxaltmaq üçün onların mallarını istəyən şübhəsiz ki, bir od parçası istəmişdir» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Yüksək əl alçaq əldən xeyirlidir. Çünki yüksək əl verən, alçaq əl isə istəyən əldir» . Əbu Hureyrə -

---

Fəthul Bəri 5/211, Buxari 2586,2587,2650.

Fəthul Bəri 5/211, Müslim 1623.

Əbu Davud 2/281, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 6280.

Əhməd «Musnəd» 1/388, əl-Albani «Səhihul cəmi» 6255.

Müslim 1041.

Müslim 1033.

radiyallahu anhu – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Miskin qapı-qapı dolaşmağı sənət edən, sədəqə üçün xalq dolaşıb birinin iki loxma, birinin iki xurma verdiyi dilənçi kimsə deyildir». Səhabələr: «Elə isə miskin kimdir? Ya Rəsulullah!» dedilər. Peyğəmbər: «Miskin zərurətlər içərisində iffətli qalmağa çalışan, (xalq tərəfindən) zərurəti bilinməyən, özü də xalqdan bir şey istəməyən kimsədir. İstəsəniz bu ayəni oxuyun: «(Sədəqə) **Allah yolunda canından keçərək yer üzündə hərəkət edə bilməyən yoxsullar üçündür. Belə şəxslər həyalı olub dilənçilikdən çəkindiklərinə görə nadanlar onları dövlətli hesab edirlər. (Ya Muhəmməd!) Sən isə onları üzlərindən tanıyırsan. Onlar heç kəsdən israrla bir şey istəməzlər. Sizin mallarınızdan nə verdiyinizi şübhəsiz ki, Allah bilir. (əl-Bəqərə 273)**» deyə buyurdu . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim çox mal toplamaq üçün insanlardan onların mallarını dilənirsə heç şübhəsiz ki, bir atəş parçasını istəmişdir. Artıq bu atəşin az olmasını, ya da çox olmasını istəsin» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «And olsun ki, sizdən birinizin səhər tezdən (məşəyə) gedərək belinə odun toplayaraq (onu satması) və insanlara əl açmaması onun üçün bir kimsənin yanına gələrək ondan sədəqə istəməsindən xeyirlidir. Kim bilir ki, o istədiyi kimsə ona verər, yoxsa verməz» . Avfu b. Məlik əl-Əşcai - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in hüzurunda doqquz, yaxud səkkiz, yaxud yeddi kişi idik. Peyğəmbər: «Allahın Rəsuluna beyət etməzsini mi?» deyə buyurdu. Halbuki bizlər bir az öncə ona beyət etmişdik və Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bu sualını üç dəfə təkrar etdi və bizlər də əllərimizi beyət üçün uzadıb: «Ya Rəsulullah! Biz bir az öncə sənə beyət etdik. İndi nə üçün beyət edirik» dedik. Peyğəmbər: «Allaha ibadət edin və Ona heç bir şeyi şərikin qoşmayın, beş vaxt namaz qılın və insanlardan heç bir şey istəməyin» deyə buyurdu. Sonra mən bu cəmaatdan bəzilərini gördüm ki, hər hansı birisinin qamçısı yerə düşdüüyü zaman (yaxın olan) birisindən istəməzdi (özü düşər) və götürərdi» . Sovban - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim mənə insanlardan bir şey dilənməyəcəyinə söz verirsə mən də onun Cənnətə girməsinə zəmin

---

Müslim 1039.
Müslim 1041.
Müslim 1042.
Müslim 1043.

olaram». Sovban: «Mən söz verirəm» dedim. Ravi deyir ki: «Həqiqətən də Sovban heç kimsədən bir şey istəməzdi» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Heç kimsə əlinin zəhmətindən daha xeyirli bir loxma yeməmişdir. Davud – *əleyhissəlam* – öz əlinin zəhmətiylə (qazandığından) yeyirdi (Başqa rəvayətdə: Zəkəriyyə – *əleyhissəlam* – dülgər idi)» . Abdullah b. Amr b. əl-As - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Müsəlman olan, ehtiyacını ödəyəcək qədər ruzisi olan və Allahın verdiyi ilə qənaətkar olan kimsə heç şübhəsiz ki, qurtulmuşdur» .

QAYTARMAQ İSTƏMƏDİYİ HALDA BORC ALMAQ

«Allah sizə əmanətləri öz sahiblərinə qaytarmanızı əmr edir». (*ən-Nisa* 58). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsanların malını geri qaytarmaq üçün (borc) alan şəxsə Allah zəmin durur. O mala zərər vurmaq üçün (borc) alanı isə (Allah) zərərə məruz qoyur» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Subhənəllah! Allah borca aid nə qədər ağır hökmlər endirmişdir. Nəfsim əlində olana (Allaha) and olsun ki, əgər bir nəfər Allah yolunda öldürülsə, sonra dirildilib təkrar öldürülsə və sonra bir də dirildilib öldürülsə və ödənilməmiş borcu olarsa onu qaytarana qədər Cənnətə düşməz» .

ZƏFƏRANLA BOYANMIŞ PALTARDAN İSTİFADƏ ETMƏK

Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – kişilərin zəfərandan istifadə etmələrini qadağan etmişdir» . Abdullah b. Amr b. əl-As - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – zəfəranla boyadılmış iki paltarı əynimdə gördükdə: «Bunu geyinməyi ananımı sənə tövsiyə etdi?» deyə buyurdu. Mən: «Onları silimmi?» dedim. Peyğəmbər: «Xeyir, onları yandır (Başqa rəvayətdə: «Bunlar kafirlərin paltarlarındandır. Onları geyinmə») deyə buyurdu» .

Əbu Davud 1643.

Buxari 2073, Müslim 2379.

Müslim 1054.

Fəthul Bəri 5/54.

Nəsəi «əl-Muctəba» 7/314, əl-Albani Səhihul Cəmi» 3594.

Buxari 5846, Müslim 2110.

Müslim 2077.

İÇKİ İÇMƏK

«*Ey iman gətirənlər! Şərab da, qumar da, bütlər də, fal oxları da şeytan əməlidən olan murdar bir şeydir. Bunlardan çəkinin ki, bəlkə nicat tapasınız.*» (əl-Maidə 90). *Xamr* – Xumr, örtən deməkdir. Allah bu ayədə içkini öz adı ilə adlandırmadı. Onu xamr «Örtən» deyə adlandırdı. «*Mömin qadınlara da de ki: Gözlərini haram buyrulmuş şeylərdən çevirsinlər, ayıb yerlərini (zinadan) qorusunlar, öz-özülüündə görünən (əl, üz) istisna olmaqla, zinətlərini göstərməsinlər, baş örtüklərini yaxalarının üstünə çəksinlər.*» (ən-Nur 31). Buna görə də bəzi kimsələrə deyiləndə ki, narkotik maddələr haramdır deyirlər ki: «Necə ola bilər ki, haram olsun hansı ki, o dövrdə narkotik yox idi». Onlara dəlil məhz bu ayədir. Ağlı örtən hər bir şey haramdır. Bu dünyada şərab içən kimsə Cənnət şərabından məhrum olacaqdır. «*Onlar üçün şərab dolu piyalələr dolandırılacaqdır. Ağappaq, özü də içənlərə ləzzət verən şərab. Onun içində (dünyadakı şərabdan fərqli olaraq) ağı başdan çıxaran, baş ağrısı, süstlük verən heç bir şey yoxdur. Onlar ondan məst də olmazlar.*» (əs-Saffət 46-47). «*Onlara gözəl ətirli, təmiz, möhürlü şərab içirdiləcəkdir.*» (əl-Mutaffifin 25-26). İbn Ömər və Hureyrə - *radiyallahu anhum* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim dünyada ikən şərab içər və bu günahdan tövbə etməzsə axirətdə Cənnət şərabından məhrum olar və ondan içməz (Başqa rəvayətdə: Hər hamr haramdır)» .

Bəzi kimsələr Allah içkinin haram olduğunu deməyib, sadəcə olaraq «Ondan çəkinin» deyən şəxslərin heç birinin buna gətirə biləcəyi dəlili yoxdur. Hətta bəziləri: «İçkinin haram edilməsini içib özünü apara bilməyənlər üçündür, biz ki, özümüzü (yaxşı) apara bilirik». Bir başqalar: «Həkimlər məsləhət edir ki, gündə 100 qr içmək lazımdır. Bədəni təmizləmək üçün, diezeinfeksiya etmək üçün». Bir başqaları da hələ sənə dəlil də gətirirlər ki: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – yeyib-içən bir məclisin yanından keçərkən onlara nuş olsun deyir. Geri qayıtdıqda görür ki, onların arasında mübahisə düşüb. Peyğəmbər: «Haram olsun» deyə onlara buyurur. Subhənəllah! Bu qədər də yalan və böhtan olar. Allahdan qorxun! Həkimlərin dediyini qəbul edir, şeytanların uydurduqları əfsanələri qəbul edir, lakin onu yaradanın və onun üçün nəyin daha xeyirli olduğunu bilən Allahın ayəsinə şəkk-şübhə edir. Cabir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Uca və Böyük olan Allah içki içən şəxsə Tinətul

Xabəldən içirəcəyinə söz vermişdir». Səhabələr: «Ey Allahın Rəsulu! Tinətul xabəl nədir?» deyə soruşdular. Peyğəmbər: «Cəhənnəm sakinlərinin təri və ya (yanmaları nəticəsində) bədənlərindən axan sudur» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İçki düşkünü olaraq ölən şəxs büte sitayiş edənlər kimi Allahın hüzuruna gətiriləcəkdir» . Zəmanəmizdə şeytana qulluq edənlər içkinin çeşidlərini artıraraq onları bəzəyir və insanları cəlb edən adlarla adlandırırılar. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ümmətimdən olan adamların bir hissəsi içki içib onu başqa adla adlandıracaqlar» . «**Onlar elə güman edirlər ki, (qəlblərində olan küfrü gizlətməklə) Allahu və möminləri aldadırlar. Bilmirlər ki, əslində ancaq özlərini aldadırlar.**» (əl-Bəqərə 9). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bütün sərxoş edici şeylər içkidir və sərxoş edici nə varsa haramdır» . Az və ya çox olmasından aslı olmayaraq ağılı dumanlandıran və sərxoş edən hər bir şey haramdır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sərxoş edici şeylərin azı da, çoxu da haramdır» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim içki içərək sərxoş olarsa qırx gün namazı qəbul olunmaz. Belə ölərsə Cəhənnəmə düşər, tövbə edərsə Allah tövbəsini qəbul edər. Sonra təkrarən yenə də içib sərxoş olarsa qırx gün namazı qəbul olunmaz. Belə ölərsə Cəhənnəmə düşər, tövbə edərsə Allah tövbəsini qəbul edər. Sonra bu əməli təkrar edərək yenə də içib sərxoş olarsa qırx gün namazı qəbul olunmaz. Belə ölərsə Cəhənnəmə düşər, tövbə edərsə Allah tövbəsini qəbul edər. Lakin bundan sonra yenidən tövbəsindən dönərsə Allahın Qiyamət günü ona Radğatul Xabəl içirməsi haqqınadır». Səhabələr: «Ey Allahın Rəsulu! Radğatul Xabəl nədir?» deyə soruşdular. Peyğəmbər: «Cəhənnəm əhlinin (yanması nəticəsində) bədənlərindən axan sudur» . Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qiyamətə yaxın zinakarlığın, içkilərin artması (çoxalması) olacaqdır» . Cabir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allaha və axirət gününə iman edən bir kimsə xanımını ümumi hamama salmasın. Allaha

---

Müslim 3/1587.

Təbərani 12/45, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 6525.

Əhməd «Musnəd» 5/342, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 5453.

Müslim 3/1587

Səhih Əbu Davud 3128.

İbn Məcə 3377, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 6313.

Buxari, Müslim.

və axirət gününə iman edən kimsə örtündükdən sonra hamama girsin və Allaha axirət gününə iman edən kimsə içki olan süfrəyə oturmasın» . Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «Allahım, şərabın hökmünü bizə açıq-aydın bəyan et!» deyə dua etdikdə Allah: «*(Ey Muhəmməd!) Səndən içki və qumar (meysir) haqqında sual edənlərə söylə: Onlarda həm böyük günah, həm də insanlar üçün mənfəət vardır. Lakin günahları mənfəətlərindən daha böyükdür*». (*əl-Bəqərə 219*). Ömər - *radiyallahu anhu* – yenə də: «Allahım, şərabın hökmünü bizə açıq-aydın bəyan et!» deyə dua etdikdə Allah: «*Ey iman gətirənlər! Sərxoş ikən nə dediyinizi anlamayana qədər, cünub olduğunuz halda qüsul edənədək namaza yaxınlaşmayın*». (*ən-Nisa 43*). Ömər - *radiyallahu anhu* – yenə də: «Allahım, şərabın hökmünü bizə açıq-aydın bəyan et!» deyə dua etdikdə Allah: «*Ey iman gətirənlər! Şərab da (içki də), qumar da, bütlər də, fal oxları da şeytan əməlidən olan mürdar bir şeydir. Bunlardan çəkinin ki, bəlkə nicat tapasınız. Şübhəsiz ki, şeytan içki və qumarla aranızda ədavət və kin salmaq, sizi Allahu yada salmaqdan və namaz qılmaqdan ayırmaq istər. Artıq bu işə son qoyacaqsınızmi?*». (*əl-Maidə 90*). Ömər: «Son qoyduq, son qoyduq» deyə təkrar etdi . Tariq b. Suveyd əl-Cufi - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən şərab haqqında soruşdum. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – də onu şərabdən nəhy etdi. Tariq: «Mən şərabı ancaq dərman üçün istifadə edirəm» deyə soruşdu. Peyğəmbər: «O, dərman deyildir, lakin o bir dərddir (Başqa rəvayətdə: Allah ümmətimin şəfasını haram olan şeydə qoymayıb)» deyə buyurdu . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «*Xamr* - bu iki ağacdandır. Xurma və üzüm» . Cabir b. Abdullah - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – quru üzümlə xurmanı və (köhnə) xurma ilə təzə xurmanı qarışdıraraq (şərab) düzəltməkdən nəhy etdi» . İbn Abbas -

---

Başqa Rəvayətlər: Haydə b. Muaviyə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, mən: «Ey Allahın Rəsulu! Övrət yerlərimizi kimdən qorumalıyıq?» deyə soruşdum. Peyğəmbər: «Xanımın və cariyənin istisna hamıdan qorumalısan». Mən: «Ey Allahın Rəsulu! Hər kəs bir yerdə olduğu zaman örtünmək çətin olarsa necə davranmalıyam?» deyə soruşdum. Peyğəmbər: «Əlindən gəldiyi qədər hər kəsdən gizlənməyə çalış» deyə buyurdu. Mən: «Ey Allahın Rəsulu! Tək olsam necə, yenə də örtünməliyəm?» deyə soruşdum. Peyğəmbər: «Allah insanlardan daha çox utanılmaya layiqdir» deyə buyurdu. Nəsəi 1/76.

Həkim 4/288, Əhməd 3/339.

«Səhih Əbu Davud» 2/699, H. 3117.

Müslim 1984.

Müslim 1985.

Müslim 1986.

radiyallahu anhu – rəvayət edir ki, AbdulQeys heyəti Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in hüzuruna gələrək dedilər: «Ya Rəsulullah! Bizlər Rabia qəbiləsindənik. Səninlə bizim aramızda Mudar kafirlərindən ibarət bir qəbilə maneə olmuşdur. Buna görə də sənin yanına yalnız Haram aylarda gələ bilirik. Buna görə də bizə qəti bir əmr ver ki, onu yerinə yetirək və həm də geridə qalanlara onu dəvət edək Cənnətə girək. Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – onlara dörd şeyi əmr etdi və dörd şeydən də çəkindirirdi. Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir və tək olaraq Allaha iman etməyinizi əmr edirəm. Bir və tək olaraq Allaha iman etməyin nə olduğunu bilirsinizmi?» Onlar Allah və Rəsulu daha gözəl bilir!». O, buyurdu: «Allahdan başqa ibadətə layiq haqq ilah olmadığına, Muhəmmədin onun Rəsulu olduğuna şəhadət etmək, namaz qılmaq, zəkat vermək və qənimətin 1/5-ni verməkdir. Sizləri Dubbadan, Hantəmdən, Nakirdən və Muzzafərdən çəkindirirəm» .

QIZIL VƏ GÜMÜŞ QABLARDAN İSTİFADƏ ETMƏK

«(Cənnətdə) onlar üçün qızıl testlər və qədəhlər içində (yemək-içmək) dolandırılacaqdır». (əz-Zuxruf 71). «(Onlara belə deyiləcəkdir) Keçmiş günlərdə etdiyiniz yaxşı əməllər müqabilində yeyin için». (əl-Haqqə 24). «Onlar üçün (Cənnət saqiləri tərəfindən adamı kefləndirməyən, behiştə çay axan) şərab dolu piyalələr dolandırılacaqdır. Ağappaq, özü də içənlərə ləzzət verən şərab. Onun içində (dünyadakı şərabdan fərqli olaraq) ağı başdan çıxaran, baş ağrısı, süstlük verən heç bir şey yoxdur. Onlar ondan məst də olmazlar». (əs-Saffət 46-47). «Onlara gözəl ətirli, təmiz, möhürlü (qablarda) şərab içirdiləcəkdir. Onun (şərab olan qabın) möhürü müşkdür». (əl-Mutaffifin 25,26). «(Cənnətdəki xidmətçilər)

Bu heyət Hudeybiyyə sülhündən sonra Məkkə fəthindən bir az əvvəl Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gəlmişlər. Heyətin böyüyü Munziru b. Aiz əl-Əsəri idi. Munzirin üzündə qılınc və ya bıçaq izi olduğu üçün Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – onu əl-Əşəcc deyə ləqəbləndirmişdir. Bundan sonra o, kimsə AbdulQays Əşəcçi ləqəbi ilə şöhrət tapmışdır. Heyəti sayı barəsində bir çox rəqəmlər vardır. 14, 40, 50 nəfərə qədər olduğu da deyilənilir.

Haram Aylar – «*Həqiqətən Allah yanında ayların sayı göyləri və yeri yaratdığı gündən bəri Allahın kitabında on ikidir. Onlardan dördü (Rəcəb, Zülqədə, Zülhiccə və Məhərrəm) haram aylardır. Bu doğru dindir. Ona görə də həməm aylarda özünü zülm etməyin. Müşriklərin hamısı sizinlə vuruşduqları kimi siz də onlarla vuruşun və bilin ki, Allah müttəqilərdir!*». (ət-Tövbə 36). Bu aylarda döyüşlər etmək, hücum etmək, özünə zülm etmək qadağan edilmişdir. Məhz buna görə də bu ayları haram aylar adlandırılır.

Bu adları çəkilən dörd kəlimə o, qövmün içərisində şərab düzəltmələri qabların adlarıdır. **Dubba** – içi ovulmuş balqabaqdır, **Hantem** – saxsıdan düzəldilmiş qabdır, **Nakir** – içi ovulmuş ağac parçasıdır ki, içərisinə kiçik xurmalardan atır. Sonra içərisinə su tökərdilər. Bir müddətdən sonra onu şərab olaraq alırdılar. **Muqayyər** – qır sürtülən qabdır. Buxari, Müslim.

onların ətrafında gümüş qablar və büllur qədəhlərlə dolanacaqlar». (İnsan 15). Xuzeyfə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Qızıl və gümüş qablardan yeməkdə və içməkdə istifadə etməyin. Çünki onlar bu dünyanı istəyənlər üçündür. Sizin üçün isə axirətdə» . Ummu sələmə – *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Rəsulullah - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Qızıl və gümüş qabdan yeyib içənin qarında Cəhənnəm odunun səsi gələcəkdir» . Ənəs b. Sirin deyir ki, Ənəs b. Məlik – *radiyallahu anhu* – ilə bərabər bir qrup məcusinin yanında idik. Gümüşdən bir qabın içində yemək gətirildi. Ənəs – *radiyallahu anhu* – ondan yemədi. Məcusiyə: «Qabı dəyişdirin» deyildi. Taxtadan düzəldilmiş bir qabda yemək gətirildi. Ondən yedi» .

YALAN ŞAHİDLİK

«Murdar bütlərdən qaçın, yalan sözlərdən də çəkinin. Batıldən haqqa dönərək yalnız Allaha təslim olduğunuz və Ona şərikin qoşmadığınız halda!». (əl-Həcc 30-31). *«O kəslər ki, yalan yerə şahidlik etməz, faydasız bir şeylə rastlaşdıqda üz çevirib gedərlər».* (əl-Furqan 72). Əbu Bəkrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizə böyük günahların ən böyüyündən xəbər verimmi? deyib bu sözü üç dəfə təkrar etdi. Səhabələr: «Bəli, ya Rəsulallah!» dedilər. Peyğəmbər: «Allaha şərikin qoşmaq və ana-ataya üsyan etmək» deyərək buyurdu. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – uzanmış halda durub oturdu və: «Yalan söz, yalan şahidlik! deyərək bu sözləri o qədər təkrar etdi ki, (öz-özümə) kaş ki, susaydım dedim . Yalançı şahidlik nəticəsində nə qədər insanların haqları tapdalanmış və günahsızlara neçə belə zülmələr edilmişdir. Məhkəmələrdə kiminsə malını zorla ələ keçirməkdə edilən yalançı şahidliklər də bura daxildir. **«Biz ancaq bildiyimiz şey barəsində şahidlik edirik!».** (Yusuf 81).

YALAN AND

İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bir müsəlmanın malı əleyhinə haqsız yalan yerə and içərsə Allahın qəzəbinə düşmüş olaraq onun hüzuruna gələcəkdir. Sonra bizə bu ayəni oxudu: **«Allah ilə əhdlərini və andlarını ucuz bir qiymətə satan şəxslərə axirət**

Buxari, Müslim.

Buxari, Müslim.

Sünnən Beyhəqi 1/28.

Buxari 2654, Müslim 87.

nemətlərindən heç bir pay yoxdur. Allah Qiyamət günü onları dindirməz, onlara nəzər salmaz, onları təmizə çıxarmaz və onları dəhşətli bir əzab gözləyir». (Ali İmran 77) . Əbu Umamə İyas b. Saləbə əl-Harisi - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim (yalan bir andla) bir müsəlmanın haqqını (ona məxsus olan bir şeyi) əlindən alırsa Allah ona Cəhənnəmi vacib, Cənnəti haram edir». Səhəbələrəndən: «Ya Rəsulullah! Dəyərsiz bir şey olarsa necə?» dedi. Peyğəmbər: «Misvaq ağacından kəsilmiş bir parça olsada belə (Başqa rəvayətdə: Əşşəş b. Qeys deyir ki, ayə mənim haqqımda nazil olmuşdur. Mənimlə bir kimsə arasında Yəməndə münaqişəli bir ərazi var idi. Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gəldik və o: «Bir dəliliyin varmı ki, bu ərazi sənindir?» deyə buyurdu. Mən: «Xeyr» dedim. Onda and içməsinə istə. Mən: «Ya Rəsulullah! Yalan yerə and içəcəm» dedim. Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – yuxarıdakı hədisi zikr etdi və bu ayə nazil oldu: **«Allah ilə əhdlərini və andlarını ucuz bir qiymətə satan şəxslərə axirət nemətlərindən heç bir pay yoxdur. Allah Qiyamət günü onları dindirməz, onlara nəzər salmaz, onları təmizə çıxarmaz və onları dəhşətli bir əzab gözləyir».** (Ali İmran 77) . deyə buyurdu . Bir Bədəvi: «Ya Rəsulullah! Böyük günahlar hansılardır?» deyə buyurdu. Peyğəmbər: «Allaha şərikin qoşmaq» deyə buyurdu. Bədəvi: «Sonra hansıdır?» dedi. Peyğəmbər: «Öldürücü and» deyə buyurdu. Bədəvi: «Öldürücü and nədir?» dedi. Peyğəmbər: «Müsəlman bir kimsənin malını haqsız yerə ələ keçirməyə yol açan yalan and» deyə buyurdu . Cundub b. Abdullah – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir kimsə: «Allaha and olsun ki, Allah filankəsi bağışlamayacaq» dedi. Bunun üzərinə Allah: «Filankəsi bağışlamayacağam deyərək Mənim adımla and içən kimdir? Həqiqətən də Mən onu bağışladım, lakin sənənin əməllərini isə puç etdim» .

YALAN ZARAFAT

Əbu Umamə əl-Bahili - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mən haqlı da olsa mübahisədən çəkilən kimsə üçün Cənnətin aşağı hissəsində, zarafatla da olarsa yalan söyləməyi tərkin edən kimsə üçün Cənnətin ortasında, əxlaqı gözəl olan

---

Buxari 6667, Müslim 138.
 Müslim 137,138.
 Müslim 137.
 Buxari 6675.
 Müslim 2621.

kimsə üçün də Cənnətin ən üst qatında bir ev veriləcəyinə zəminəm» .
Bəhz b. Həkim - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Vay olsun o kimsələrin halına ki, insanları güldürmək üçün yalan danışirlar. Vay olsun! Vay olsun!» .

HƏR EŞİTDİYİNİ SÖYLƏMƏK

«Diliniz yalana vərdiş etdiyi üçün bu halaldır, bu haramdır deməyin. Çünki Allaha iftira yaxmış olursunuz. Allaha iftira yaxanlar nicat tapmazlar». (ən-Nəhl 116). *«Yalan sözlərdən də çəkinin».* (əl-Həcc 30).
Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kişinin yalançı olmasına hər eşitdiyini danışması kifayət edər» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər eşitdiyini rəvayət etməsi kişiyyə yalançı olaraq kifayət edər» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim yalan olduğunu bildiyi halda bir sözü mənim sözü kimi rəvayət edərsə yalançıların biri də özüdür» .

BİLMƏDİYİN BİR ŞEY HAQQINDA DANIŞMAQ

«Biz ancaq bildiyimiz şey haqqında şahidlik edirik». (Yusuf 81). *«De ki: Mən buna görə sizdən heç bir əcr-mükafat istəmirəm və mən özündən bir şey uydurub dəyənlərdən də deyiləm».* (Sad 86). Məsruq deyir ki, biz İbn Məsud - *radıyallahu anhu* – nun yanında idik. O: «Ey insanlar! Kim nə bilirsə qoy onu danışsın. Kim bilmirsə qoy desin: Doğrusunu Allah bilir! Həqiqətən də bilmədiyən bir şey haqqında deyəndə ki, Allah bilir bu elmdəndir» . İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Bilmədiyimiz şeylər haqqında danışmaq bizlərə qadağan edilmişdir» .

MUSİQİ DİNLƏMƏK

Mahnı (Şer) – Bir şer, nəsir və ya ona yaxın bir şeylə səsi yüksəltmək, ucaltmaq, davam etdirmək, yerli və ya yersiz olaraq dəfələrlə təkrar edərək əyləndirmək və coşdurmaq deməkdir. Bu da musiqi ilə birlikdə və ya musiqi olmadan da ola bilər . İbnul Əsir – *rahmətullahi aleyhi* - deyir

---

Əbu Davud 4800.

Əbu Davud, Tirmizi, Səhih Sünnən Tirmizi 1885.

Müslim «Müqəddimə».

Müslim «Müqəddimə».

Müslim «Müqəddimə».

Buxari 4806.

Buxari 7293.

⁸⁷⁶ Lisanul Arab 15/136, Fəthul Bəri 10/55.

ki: «Səsini yüksəldən və onu davam etdirən hər kəsin səsinə ərəblər mahnı deyirlər» .

Musiqi – Yunan sözü olub Ud, Kamança, Tabur, Klarnet və s. kimi çalğı alətlərilə çalınan sənət növlərinə ümumilikdə verilən addır.

Musiqinin Dindəki İsimləri – *əl-Ləhv* (əyləncə, vaxtı boşa keçirmək), *əl-Ləğv* (boş söz), *əl-Batıl* (boş, dəyərsiz), *əz-Zur* (yalan), *əs-Sumud* (boş şeylə əylənmək), *əl-Muka* (fit çalmaq), *ət-Tasdiyə* (əl çalmaq), *Ruqyətuz Zina* (zinanın dəvətçisi), *Savtuş Şeytan* (şeytanın səsi), *Məzmuruş Şeytan* (şeytanın qavalı), *Quranuş Şeytan* (şeytanın Qurani), *Muəzzinuş Şeytan* (şeytanın müəzzini), *Munbitun Nifaq* (nifaq çıxaran, yetişdirən), *Səvtul Ahmaq* (axmaq səs), *Səvtul Facir* (yalançı, rəzil səs) .

Musiqinin Fərdlərə Olan Təsiri – Musiqi harama təşviq edər və onu gözəl göstərir. O, haramları etməyə sövq edən bir vasitədir. Fısqı, fucuru (günahkarlığı), həyasızlığı və ədəbsizliyi əmr edər. Nəfsi şəhvətlərə (istək və arzuları) yerinə yetirməyə yönəldər. İnsanın şəxsiyyətini, ədalətini və hörmətini itirər. Aqlın və imanın gözəlliyini və üzdəki nuru itirər. İnsan nəfsindəki şeytani durumları gücləndirər. Qəlbi Qurani və Allahı zikr etməkdən yayındırar. Qəlbi korlayar və bundan sonra qəlb heç bir xeyiri görməz və heç bir pislili də inkar etməz. Qulu facirlərə və kafirlərə bənzəməyə sövq edər. Fərd və toplum üçün İlahi cəzaların gəlməsinə səbəbdir.

Musiqi İki Növdür:

I. Haram Olan Musiqi – Bura qadınların və kişilərin musiqi alətlərindən istifadə edərək oxumaları və bu mahnının sözlərində dinə zidd olan şirk, küfr, boş və faydasız sözləri istifadə etmələri, qadınların kişilərin məclisində oxumaları, məşhur olana qədər mahnı ilə çox məşğul olmaq, mahnı oxumaq müqabilində pul almaq, pis əməllərə çağıran kimsələrin mahnılarını oxumaq, musiqi alətini dinləmək, musiqi alətlərinə sahib olmaq hər yerdə və hər zamanda, musiqi alətlərinin ticarətini etmək və onu qazanc mənbəyi etmək, musiqi alətlərinin və kasetlərinin satılması və alınması və bunun üçün dükən kirayə götürmək və s. icma ilə haramdır. Bunların hamısı qulu Allahı zikr etməkdən, insanın yaradılış məqsədi olan Allaha ibadətdən, itaətdən təməmilə uzaqlaşdırır.

Mahnı və musiqi qəlblərin sərtləşməsində, xəstələnməsində, Rəhmanın kəlamını dinləməkdən çəkinməkdə, ayə və zikrlərdən təsirlənməməkdə ən böyük səbəbdir. Musiqi qəlbin imandan kasad olmasında, Rəhmanın yolundan uzaqlaşmaqda və şeytanın yoluna düşməkdə və sonun pis

⁸⁷⁷ ən-Nihayə 3/390.

⁸⁷⁸ İbn Qeyyim «İğasətul Lehfan» 1/237.

qurtarmasına səbəbdir. Musiqi namazın ziddidir. Çünki namaz pis və çirkin əməlləri qadağan edər. Musiqi isə onları əmr edər. Musiqi bəzi kimsələrdə nifaq, bəzi kimsələrdə inadkarlıq, bəzi kimsələrdə yalançılıq, bəzi kimsələrdə isə günahkarlıq izlərini buraxar. Ən ağır buraxdığı izlər isə surətlərə (şəkillərə) aşıq olmaq və iyrenc şeyləri bəyənməkdir. Musiqiyə qulaq asan kimsənin qəlbindən Quranın ləzzəti alınar. Artıq Quran qəlbə ağır gələr, Qurani dinləməyə istəksiz olar və bu da nifaqdan bir parçadır. İbn Məsud – *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Yağış bitkiləri böyüdüb yetişdirdiyi kimi musiqi də qəlbə münafıqlığı yetişdirir» .

Musiqi Barəsində Qurani Kərimdə Keçən Ayələr - «İnsanlar içərisində eləsi də vardır ki, nadanlığı üzündən xalqı Allah yolundan döndərmək (sapdırmaq) və bu minvalla onu məsxərəyə qoymaq üçün mənasız, oyun-oyuncaq sözləri satın alar. Məhz belələrini rüsvayedic bir əzab gözləyir». (Loğman 6). İbn Məsud – *radiyallahu anhu* – dan ayədə keçən ***Ləhvəl Hədisin*** (mənasız, oyun-oyuncaq sözlərin) nə olduğu soruşulduqda o: «Allaha and olsun ki, bu musiqidir» deyib sözünü üç dəfə təkrar etdi⁸⁸⁰. İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Ayə musiqi və bənzəri olan şeylər haqqında nazil olmuşdur»⁸⁸¹. İkrimə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «***Ləhvəl Hədisin*** – Musiqidir»⁸⁸². İbn Ömər və Cabir b. Abdullah – *radiyallahu anhum* – rəvayət edirlər ki: «Bunlar səhabələrin böyüklərindən olan dörd kişidir ki, qəti olaraq ***Ləhvəl Hədisin*** (mənasız, oyun-oyuncaq sözlərin) musiqi olduğu görüşündədirlər. Səhabənin təfsirinin mötəbər olduğu üsulda qəbul edilən şeylərdəndir. Səhabələr hər hansı bir təfsirdə icma edərlərsə, onların icması dəlil olur. Səhabə və tabiin ***Ləhvəl Hədisin*** (mənasız, oyun-oyuncaq sözlərin) təfsirinin Musiqi olduğunda icma etmişlər. Bu görüşdə olduqlarını bildirən bəzi Tabiinlər: Mucahid, İkrimə, Məhkul, İbrahim ən-Nəhai, Ata əl-Xorasani, Həsənül Bəsri, Said b. Cubeyr, Qatadə b. Dəmə, Meymun b. Mihran, Həbib b. Əbi Sabit, Amr b. Şueyb, Said b. Museyyib, Abdulməlik b. Cureyh – *Allah Onlara Rəhmət Etsin* – bu ayədəki ***Ləhvəl Hədisin*** (mənasız, oyun-

⁸⁷⁹ İbn Əbi Dünya «Zəmmul Mələhi».

⁸⁸⁰ Təfsir Təbəri 11/61, Həkim 2/411, Beyhəqi «Şuabul İman» 4/278,5096, İbnul Covzi «Təlbisul İlbis» 246, əl-Albani səhih.

⁸⁸¹ «Səhih Ədəbul Mufrad» əl-Albani 955, İbn Əbi Şeybə 6/310, İbn Cərir «Təfsir» 21/40, Beyhəqi «Sunən» 10/221. İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – dan səhih olan budur. Bu ayə Nadr b. Həris haqqında nazil olduğu da söylənilir. əl-Vahidi «Əsbabul Nuzul» 259 – Nadr b. Həris Fars diyarlarına səfər edər və əcəmilərə dair xəbərləri onlardan satın alaraq bu rəvayətləri Qureyşə danışır və onlara: Muhəmməd sizə Ad və Səməd qövminə dair xəbərlər danışır. Mən də sizə Rüstəmin və İsfəndiyarın, Kısraya dair xəbərləri danışiram. Qureyşlilər onun danışdıqlarından xoşlanırlar, Qurani dinləməyi tərk edirlər. Bu ayə də onun haqqında enmişdir».

⁸⁸² Buxari «Tarix» 2/2/217, İbn Hibban 4/355.

oyuncaq sözlərin) musiqi deyə təfsir etmişlər⁸⁸³. AbdurRahman əs-Sədii – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “Bu ayə özündə bi çox qadağan olunmuş ifadələri əhatə edir. Boş-boğazlıq (naqqallıq, lağlağılıq), yalan, cəfəngiyat, qeybət, böhtan, təhqir, lənət, nə bu dünyada nə də axirətdə heç bir faydası olmayan şeytanın musiqisi və musiqi alətləri”⁸⁸⁴.

əl-Albani – *rahmətullahi aleyhi* – «İslam Fiqhində Çalğı Alətləri» kitabında deyir ki: «*Sapdırmaq* – sözünün əvvəlində yer alan *Ləm* hərfini əl-Vahidi – *rahmətullahi aleyhi* - öz təfsirində belə açıqlayır: Aqibət «*Ləm*»-idir. Yəni belə bir kimsənin sonda düşəcəyi yer sapmaqdır”. İbnul Covzi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «*Ləm*» – illət (səbəb bildirmək) üçün deyildir»⁸⁸⁵. İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Bunu belə açıqlaya bilərik – Musiqi və çalğı alətlərini dinləməyə həvəs göstərən bir kimsədə mütləq elm və əməl etibarıyla hidayət yolundan bir miqdar sapma vardır. Qurani dinləməkdən bir az üz çevirib, musiqi dinləməyə yönəlməkdir. Belə ki, əgər eyni anda musiqi dinləmək ilə Qurani dinləmək ilə qarşı qarşıya qalarsa onu buraxıb musiqiyə yönələr. Qurani dinləmək isə ona ağır gələr. Hətta Quran oxuyanı susdurmaq həddinə də çata bilər və Quran oxuyanın oxumasının uzun olduğunu gördükdə musiqinin daha da davam etməsini istər». İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Dəf haramdır, çalğı alətləri haramdır, qaval (davul) haramdır, zurna haramdır» . İbn Həcər – *rahmətullahi aleyhi* – müəllimi İbn Muvakkın – *rahmətullahi aleyhi* – bu ayəyə əsaslanaraq deyir ki: “Oxumaq və Musiqini dinləmək qadağan olunmuş əməllərdəndir. Hətta musiqi alətlərilə müşayət olunmasa da belə”⁸⁸⁷.

«*Onlardan kimi bacarsan səsinlə yerindən oynat*». (əl-İsra 64). Mücahid – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «İblisin səsi – musiqi, tütək, *Ləhv* – əyləncə və batildir» . Dəhhaq b. Muzahim – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «O, tütəyin səsidir» . əş-Şabi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Suyun bitkiləri böyüdüb yetişdirdiyi kimi musiqi də qəlbə münafıqlıyı yetişdirir. Şübhəsiz zikr də suyun əkini yetişdirdiyi kimi qəlbə imanı yetişdirir» .

⁸⁸³ Təbəri 21356, 7/249, İbn Kəsir “Təfsir” 3/442.

⁸⁸⁴ “Təfsir” 337, Şovkani “Fəthul Qədir”.

⁸⁸⁵ «Zadul Məsir» 6/317.

⁸⁸⁶ Beyhəqi «Sunnənul Kubra» 10/222.

⁸⁸⁷ “Feyzul Qadir” 6/128.

⁸⁸⁸ Durrul Mənsur 5/312, “Təfsir Cələleyn” 288.

⁸⁸⁹ Təfsir Qurtubi 10/312, Təbəri 16961.

⁸⁹⁰ İbn Nasr «Qadrus Salah» 151/2.

«İndi siz bu kəlama təəccübümü edirsiniz? Həm də gülürsünüz, heç ağlamırsınız! Qəflət içində qalıb oynayır, əylənirsiniz». (ən-Nəcm 59-61). İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – deyir ki: «*Və Əntum Samidun* – bu musiqidir. Onlar Qurani dinlədikdə musiqi söyləyər və oynayırdılar. Bu Yəmənلیلərin ləhcəsidir. *Usmud Lənə* – bizə mahını oxu deməkdir» . Bir nəfər İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – ya deyir ki: «Musiqi haqda görüşün nədir? O, halaldır, yoxsa haram?». İbn Abbas: «Mən yalnız Allahın kitabında haram olana, haram olduğunu söyləyirəm» dedi. Adam: «O, zaman halaldır?» dedi. İbn Abbas: «Bunu da söyləmirəm» dedi və əlavə olaraq: «Qiyamət günü gəldikdə, haqq ilə batili gördükdə musiqi harada olur?». Adam: «O, batil arasında olur» dedi. İbn Abbas: «Get, fətvanı özün verdin» dedi .

«Onların *Beytulhəramdakı namazı fit verib əl çalmaqdan başqa bir şey deyildir. Etdiyiniz küfrə görə indi dadın əzabı*». (əl-Ənfal 35). İbn Qeyyim – *radiyallahu anhu* – deyir ki: «İbn Abbas, İbn Ömər, Atiyyə, Mucahid, əd-Dahhaq, Həsən və Qatadə – *Allah onlardan razı olsun* – ayədə keçən *Muka* – fit çalmaq, *Tasdiyə* – əl çalmaq mənasına gəldiyini söyləmişlər. İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – deyir ki: “Qureyş Beytullahı çırpmaq olaraq təvaf edir, fit verib əl çalırdılar». Mucahid – *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Təvafda Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in qarşısına çıxaraq təvaf və namazını pozmaq üçün fit verib, əl çalırdılar. Əl çalanlar, qamış və tütək, bənzəri şeylərə üfürərək səs çıxaranlar da bunlara bənzəyirlər. Bu sadəcə görünüşdə bir bənzəmə olsa da belə, onlara bənzəməyə çalışdığına görə qınanıılır» . Şeyx Əhməd b. Yəhya ən-Nəcmi deyir ki: «Allah əl çalan və fit verən Qureyşi pislədi. Allah birisini yalnız batil və boş bir davranışdan ötrü pislər. Başa düşülür ki, doğru və ya halal olsaydı Allah onları bundan ötrü pisləməzdi. Onları pislədiyinə görə bu onun haram və batil olduğunu göstərir. Eynilə haqqında hədd, cəza, lənət, qəzəb, atəş enən hər bir şeydə haramdır və böyük günahlərdir. Böyük imamlar belə söyləmişlər. Fit verib əl çalmaq pisləndi və bunlar əzabla yan-yana zikr edildi. Bu onların haram olduğunu ifadə edər. Böyüklərə hörmət əlaməti və şanlarını yüksəltmək üçün etdikləri alqış (əl çalmaq) da haramdır. Çünki o, Allahın kafirləri pisləməsinə səbəb olan əməllər-dəndir» .

⁸⁹¹ Təfsir Təbəri 8/82, 25273, İbn Kəsir 4/300.

⁸⁹² İbn Qeyyim «İğasətül Lehfan» 1/272.

⁸⁹³ İbn Qeyyim «İğasətül Lehfan» 2/274-275.

⁸⁹⁴ Tənhizuş Şəriə ən İbahatil Əğənil Halia s. 13.

Musiqi Barəsində Sünnədə Keçən Hədislər - Musiqni halal görənlər deyirlər ki: Sünnədə Musiqini haram olması barəsində bir dənə də belə səhix hədis yoxdur və bu sözlərində İbn Həzm və İmam Qazali –*Allah Onlardan Razi Olsun* - əsaslanırlar. Əhli Sünnə alimləri qeyd edirlər ki, adı çəkilən bu alimlər hədis elimində mötəbər sayılmırlar. İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Hədis elimindən anlayışı olmayan bir kimsənin sözlərinə etimad edilməz”. Həqiqətdə isə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in Sünnəsində musiqi və musiqi alətlərinin qadağan olunması barəsində bir çox hədislər vardır. Başlayaq İmam Buxari – *rahmətullahi aleyhi* – nin “Səhix” əsərində keçən hədislə: Əbu Məlik əl-Əşəri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ümmətimdən zinanı, ipəyi, içkini və musiqi alətlərini halal qəbul edən insanlar çıxacaq. Onlardan bir qrupu hündür bir dağın kənarında məskunlaşacaqlar. Axşamı onların sürüsü yanlarına gətiriləcəkdir və kasıb birisi ehtiyacdən ötrü onların yanına gələcəkdir. Onlar: Get, sabah gələrsən. Buna görə Uca Allah gecə ikən dağı üzərlərinə endirib bir qismini həlak edəcəkdir. Digərlərini isə Qiyamət gününə qədər meymunlara və donuzlara döndərəcəkdir»⁸⁹⁵. İbni Munzir deyir ki: “**Məazif** – musiqi alətləridir”⁸⁹⁶. Hədisdə keçən **Məazif** – Cəvamiul kəlim (az kəlimə ilə çox mənəni ifadə edən sözlərdəndir). Yəni hər cür musiqi və əyləncə alətini əhatə etməkdədir. **Məazif** – dəf, zurna, qaval, gitara və s. çalğı alətlərinin adıdır⁸⁹⁷. Bu hədis musiqinin haram olmasını göstərən güclü bir dəlildir. Çünki hədisdə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Halal Sayan Kimsələr». Əsl olaraq dörd şeyin haram olduğunu göstərir. Əgər halal olsaydı belə söyləməzdi⁸⁹⁸. İbn Qeyim – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «**Məazif** – bütün çalğı alətləridir. Bu xüsusta dilçilər arasında görüş ayrılığı yoxdur. Əgər bunlar halal olsaydı, heç bir zaman bunları halal qəbul etdikləri üçün onları qınamaz və zinanın halal qəbul edilməsi ilə birlikdə söz etməzdi. Ayrıca bu hədisdə çalğı alətlərini halal qəbul edənləri Uca Allah yerin dibinə keçirməklə, onları meymunlara və donuzlara döndərməklə təhdid

⁸⁹⁵ Buxari «Kitabul Əşribə» 5590, «Fəthul Bəri» 10/51, İbn Hibban 6754, Təbərani “Kəbir” 3417, əl-Albani “Silsilə Səhix” 1/140, İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Hədisin zəif olduğunu İbn Həzmdən başqa heç kəs deməyib. O, da musiqi alətlərinin halal olması barəsində olan yalan fikirlərini təsdiq etmək üçün bunu etmişdir...”. “İğasətul Ləhfən” 1/259-260, “Təqzib əs-Sunnə” 5/271-272. Həmçinin İbni Salah “Muqəddimə Ulumul Hədis” 72, İbn Teymiyyə “İstiqamə” 1/294, Hafiz əl-İraki “Muğni Hamal əl-Asfər” 2/271, İbn Həcər “Taqliq” 5/22 hədisin səhix olduğunu söyləmişlər.

⁸⁹⁶ “Lisənul Arab” 9/244.

⁸⁹⁷ İmam Zəhəbi «Siyeru Alamin Nubəla» 21/158, «Təzkiratul Huffəz» 2/1337.

⁸⁹⁸ İbn Həcər «Fəthul Bəri» 10/55, «Məcmuul Fətava» 11/535, “Fəthul Qadir” 5/204.

etmişdir...»⁸⁹⁹. İbn Bazz – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – xəbər vermişdi ki, son zamanlarda (ümmətimdən) içki, zina, ipək və musiqi alətlərini halal görən (icazə verən) kimsələr çıxacaqdır. Bu da Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in möcüzələrindəndir ki, artıq baş vermişdir. Bu hədis musiqi alətlərinin qadağan olunması və həmçinin də buna icazə verənləri pisləyən açıq-aydın dəlildir, necə ki, içki və zinanı icazə verənləri pislədiyi kimi. Ayə və hədislər mahnı və musiqidən (insanı) çəkindirir. Bir kimsə - Allah musiqi və musiqi alətlərinin icazə vermişdir deyərsə artıq yalan və böhtan atmış sayılır...»⁹⁰⁰.

Səhl b. Səd - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qiyamətə yaxın pozğunluq, iflas və çirkinlik baş alıb gedəcəkdir». Biz: «Ey Allahın Rəsulu! Bu nə vaxt olacaqdır?» deyə soruşduq. O: «Musiqi alətlərinin və qadın müğənnilərinin çoxaldığı vaxt!» deyə buyurdu⁹⁰¹. Ənəs b. Məlik, İmran b. Hüseyn - *radiyallahu anhum* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bu ümmətin içərisində yerə batırılma (yəni zəlzələ), göydən daş yağma və surət dəyişməsi (heyvana çevrilmə) olacaqdır. Səhabələr: «Nə zaman Ey Allahın Rəsulu?» deyə soruşdular. Nə vaxt ki, içki içiləcək, qadın müğənnilər (cariyələr) və musiqi alətləri (Ud)⁹⁰² zühur edəcəkdir»⁹⁰³. Əbu Məlik əl-Əşəri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ümmətimdən bəzi insanlar içki içib ona başqa adlar verəcəklər. Başlarının üzərində çalğı çalınacaq və qadınlar mahnı oxuyacaqlar. Allah onları yerə batıracaq və onlardan meymunlar və donuzlar edəcəkdir»⁹⁰⁴.

Bu çalğı alətlərinin qəlbləri ələ keçirib, vicdanlara sahib olduğu zaman olur. Bu günlər isə onların ən çox yayıldığı vaxtdır. Saatlarda, zənglərdə, uşaq oyuncaqlarında, kompüterlərdə və tələfon cihazlarında və s. əşyalara musiqi qoyulması çoxalmışdır ki, bu da Qiyamətin əlamətlərindəndir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Uca Allah mənə içki, qumar, davul və gitaranı haram etdi (Başqa rəvayətdə: Allah mənə

⁸⁹⁹ «İğasətül Ləhfən» 1/256,260,261.

⁹⁰⁰ «Məcmuul Fətava» 3/423-424.

⁹⁰¹ İbn Məcə, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 3665.

⁹⁰² *Bərabit* – Uda bənzəyən (simli alət) bir çalğı alətidir. Buna səbəb bunu çalan kimsənin bu aləti köksünün üzərinə qoymasıdır. Köks də *Bər* deməkdir. Əli b. Hüseyn deyir ki: «Bərabit olan bir ümmət heç vaxt xeyir tapmaz». Lisanul Arab 7/258.

⁹⁰³ Tirmizi 2212,2213, əl-Albani «Səhih Silsilə» 2203, «Təhrimu Alətit Tarab» s. 78, İbn Əbu Dunyə «Zəmmul Mələhi», İbnü Əsakir «Tarixu Dəməşk» 12/582.

⁹⁰⁴ Buxari «Tarix» 1/305, İbn Məcə 4020, İbn Hibban 1384, Əhməd 5/342, Beyhaqi 8/295, 10/231.

içki, qumar və davulu haram etdi. Hər sərxoşluq verən haramdır)» . Hədisdə keçən *əl-Kubə* – davul deməkdir. Davul əyləncədə önəmli alətlərdəndir. Musiqinin onsuz olması isə çox nadirdir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ümmətim içində, yerə batırılma, heyvana çevrilmə və dənizə qərq olma olacaqdır». Səhabelər: «Ey Allahın Rəsulu! Onlar Allahdan başqa ibadətə layiq haqq İlah olmadığına şəhadət etdikləri haldamı?» deyər soruşdular. Peyğəmbər: «Bəli, çalğı alətləri, içki və ipək geyinmək yayıldığı zaman» deyər buyurdu . Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ümmətim altı şeyi halal qəbul edərsə artıq həlak olurlar. Aralarında lənətləşmə ortaya çıxarsa, içki içilərsə, ipək geyilərsə, oxuyan cariyələr əldə edilərsə, kişilər kişilərdən, qadınlar da qadınlardan kifayətlənərsə» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İki səs vardır ki, bunlar dünya və axirətdə lənətlənmişdir. Sevinc anında zurna (musiqi aləti) və müsibət anında şivən səsi (ah-nalə, mərsiyə və s)» . İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Bu hədis musiqinin haram olmasına dair ən gözəl hədislərdən biridir. Cabir b. Abdullah – *radiyallahu anhu* – dan gələn məşhur ifadələrin birində deyilir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurmuşdu: «Mən iki axmaq və faciə (günah) səsdən nəhy (qadağan) edildim. Nemət əsnasında olan səsdən (əyləncədən) və bir də müsibət anında olan səsdən (yanaqları vurmaqdan, yaxa cırmaqdan, şivən qoparmaqdan). Müsibət anındakı səsi qadağan etdiyi kimi, nemət əsnasında çıxarılan səsi də qadağan etmişdir. Nemət əsnasındakı səs mahnı səsidir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mən ağlamağı qadağan etmədim. Lakin mən axmaq və günahkar iki səsi qadağan etdim: Oynamaq və əyləncə anında olan səs və şeytanın zurnası, digəri isə müsibət anında olan səs, üzə vurmaq, yaxanı cırmaq və şeytanın fəryadı» . İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – nun mövlası Nəfi deyir ki, İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – bir musiqi (qaval) səsi eşitdikdə (duyduqda) barmaqları ilə qulaqlarını tutdu və dəvəsini yoldan çəkərək: Ey Nəfi eşitmirsənmi? Mən: «Bəli» dedim. O, da yoluna davam edirdi. Nəhayət xeyr, dedikdə əllərini qulağından çəkdi və miniyini

⁹⁰⁵ Əhməd 1/274, Səhih Əbu Davud 2/703, H. 3685, əl-Albani «Təhrimu Alatit Tarab» s. 55. Səhih Sünnən Əbu Davud 2/703, H. 3685.

⁹⁰⁶ İbn Əbi Şeybə «Musənnəf» 15/164.

⁹⁰⁷ Təbərani «Mucəmul Əvsad» 1/59,1060, Beyhəqi «Şuabul İman» 5/377-378.

⁹⁰⁸ əl-Albani «Səhih Silsilə» 427, Bəzzar «Musnəd» Kəşful Əstar 1/377,795.

⁹⁰⁹ əl-İstiqamə 1/292-293.

⁹¹⁰ Həkim 4/40, Beyhəqi 4/69, Şuabul İman 7/241, 1063-1064, Bəğəvi «Şərhu Sunnə» 5/430,431, İbn Əbi Şeybə «Musənnəf» 3/393.

yola geri çevirib dedi: «Mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ilə birlikdə idim. Eyni şeyi eşitdi və mənim etdiyim kimi etdi» . Abdullah b. Dinar rəvayət edir ki, mən İbn Ömər – *radıyallahu anhu* – ilə bazara çıxdım. İbn Ömər – *radıyallahu anhu* – çalib-oynayan bir qız uşağının yanından keçdikdə (onu göstərib) dedi: «Əgər şeytan bir kimsədən əl çəkmiş olsaydı, bundan əl çəkərdi» . İbn Abbas - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Heç şübhəsiz ki, Allah mənə şərabi, qumarı, kubəni (davulu) (Başqa rəvayətdə: Qınnin - Gitaranı) haram etdi. Sərxoşluq edən hər bir şey haramdır» .

Mahnı Oxuyan Qadının Aldığı Qazanc Haramdır: Ənəs b. Məlik – *radıyallahu anhu* – deyir ki: «Ən pis qazanc mahnı oxuyan qadının qazancıdır»⁹¹⁴. Əbu Umamə – *radıyallahu anhu* – deyir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mahnı oxuyan qadınların satılması və alınması, onların ticarətinin edilməsi halal deyildir. Onlar qarşılığında alınan pul da haramdır. **«İnsanlar içərisində eləsi də vardır ki, nadanlığı üzündən xalqı Allah yolundan döndərmək (sapdırmaq) və bu minvalla onu məsxərəyə qoymaq üçün mənasız, oyun-oyuncaq sözləri satın alar...»**. (Loğman 6). Məni haqq ilə göndərəne and olsun ki, bir nəfər yüksək səslə mahnı oxuyarsa Uca Allah mütləq onun çiyinlərinə çıxan iki şeytan göndərə. Onlar da susana qədər onun köksünə ayaqları ilə vururlar. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bu arada sinəsinə işarə etdi»⁹¹⁵. Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – mahnı oxuyan cariyyənin qazancını yeməyi qadağan etdi»⁹¹⁶. İbn AbdülBərr – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Ümmətin alimlərinin ittifaq etdiyi haram olan qazancların içərisinə daxildir: Sələmçilik, fahişəlikdən gələn qazanc, rüşvət, ölü üzərində mərsiyə deyilərək qazanılan qazanc, kahinlik, falçılıq, musiqi alətlərindən ifadə edərək qazanılan qazanc və azart oyunlardan qazanılan qazanc»⁹¹⁷. İsmail b. Əbu Xalid deyir ki, Şabi – *rahmətullahi aleyhi* -

⁹¹¹ Əhməd 2/8,38, İbn Sad 4/163, Beyhəqi «Sunən» 10/222, İbn Hibban 2013, Təbərani «Mucəməs Sağır», Sünnən Əbu Davud «Kitabul Ədəb» 4924,4926, əl-Albani «Səhih Əbu Davud» 3/930, H. 4924.

⁹¹² «Ədəbul Mufrad» 784.

⁹¹³ Əbu Davud 3685,3696, Beyhəqi 10/221,222, Əhməd 1/274, 2/158,172, Əbu Yəla «Musnəd» 2729, İbn Hibban 5341.

⁹¹⁴ İbn Əbi Duniyə «Zəmmul Mələhi».

⁹¹⁵ Təbərani «Mucəməl Kəbir» 8/7749,7805,7825,7861, Səhih 2922.

⁹¹⁶ İmam Bəğəvi «Şərhu Sunnə» 8/23.

⁹¹⁷ əl-Kəfi.

mahnı oxuyan cariyənin qazancını çirkin görmüş və: «Mən belə bir qazancı yeməyi sevmərəm» demişdir⁹¹⁸.

Zınqırov Şeytanın Mizmarıdır: Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mələklər içində köpək və zınqırov olan heç bir səfərdə olan qəbiləyə yoldaşlıq etməzlər» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Zınqırov şeytanın mizmarıdır» . Əgər zınqırov rəhmət mələklərinin nifrət etməsinə səbəb olursa, günümüzdəki olan o, musiqi alətləri necə olacaq? Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah Adəm oğluna zinadan nəsibini yazmışdır. Bu ona mütləq çatacaqdır. Gözlərin zinası baxmaqdır, qulaqların zinası isə dinləməkdir...» . İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mən çalğı alətlərini yıxmaqla görəvləndirdim» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allahı zikr etmək növündən olmayan hər bir iş boş bir iş və bir aldanmadır. Bundan dörd şey müstəsna. Kişinin iki hədəf arasında gedib-gəlməsi (atıcılığın öyrənməsi), atını yəhərləməsi, kişinin qadını ilə oynamağı və üzməyi öyrənməsi» . İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «İnsanın etdiyi hər bir əyləncə batildir. Batil isə haqqın ziddidir. Haqq olmayan, ona vəsilə və faydalı olmayan hər şey batildir, vaxtı boş keçirməkdir, dini və dünyası üçün faydalı olacaq şeyləri itirməsinə səbəbdır. Dinin belə bir şeyi mübah sayması mümkün deyildir».

Sələf İmamlarının Musiqi Barədə Olan Sözləri - İbn Məsud – *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Yağış bitkiləri böyüdüb yetişdirdiyi kimi musiqi də qəlbə münafıqlığı yetişdirir»⁹²⁴. Ömər b. Abdul Aziz – *radiyallahu anhu* – musiqi haqqında deyir ki: «Başlangıç şeytandır, sonu isə Rəhmanın qəzəbidir»⁹²⁵. İmam Əvzai – *rahmətullahi aleyhi* - rəvayət edir ki: “Ömər b. AbdulƏziz – *rahmətullahi aleyhi* - Ömər b. Validə məktub yazır ki, sizin aranızda İslamda bidət olan musiqi alətləri və tütək səsi yayılmışdır. İstərdim nümayəndəmi göndərim ki, sizi cəzalandırsın”⁹²⁶. Həsənül Bəsri – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Əgər

⁹¹⁸ İbn Əbu Şeybə «Musənnəf» 7/9,2203.

⁹¹⁹ Müslim 2113.

⁹²⁰ Müslim 2114.

⁹²¹ Müslim «Kitabul Qədər».

⁹²² İmam Əhməd 5/259.

⁹²³ Əl-Albani «Səhih Silsilə» 315.

⁹²⁴ İbn Əbi Dünya «Zəmmul Mələhi» 2/4, Beyhəqi 10/223.

⁹²⁵ İbn Əbi Dünya «Zəmmul Mələhi».

⁹²⁶ Ən-Nəsəi 2/178, Əbu Nuaym 5/270.

qonaqlıqda musiqi olarsa ora dövəti qəbul etməyin⁹²⁷. Fudeyl b. İyad – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Musiqi zinanı təşviq edəndir». Məkhul – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Kim yanında bir müğənni qadın olduğu halda ölərsə ona cənazə namazı qılınmaz»⁹²⁸. İmam Əbu Hənifə – *rahmətullahi aleyhi* - musiqinin haram olduğunu sərt bir ifadəylə söyləmiş və onu dinləməyi günah saymışdır⁹²⁹. İmam Əbu Hənifə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Musiqi – qəlbin şərəbidir»⁹³⁰. İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «İmam Əbu Hənifə – *rahmətullahi aleyhi* – nin məzhəbi musiqi və musiqi alətlərinə qarşı ən sərt görüşdədirlər. Onun fətvaları ən sərt fətvalardır. Əbu Yusuf – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: Əgər bir evdən musiqi səsinə eşitsən sahibinin icazəsi olmadan evə daxil ol! Çünki munkəri aradan qaldırmaq vacibdir...»⁹³¹. Hənəfi məzhəbindən olan İbn Abidin – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Musiqi – haramdır»⁹³². İmam Şafii – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Musiqi batil və məkrüh⁹³³ əyləncədir. Onunla çox məşğul olanın şahidliyi qəbul olunmayan səfehdir»⁹³⁴. İmam Şafii - *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Mən İraqda **Tagbir**⁹³⁵ – deyilən bir şey gördüm. Onu insanları Qurandan uzaqlaşdırmaq istəyən zındıqlar ortaya çıxarmışlar»⁹³⁶. İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* - İmam Şafii – *rahmətullahi aleyhi* - nin bu sözlərini açıqlayaraq deyir ki: «Tagbir – dünyaya qarşı rəğbəti azaldan və bir müğənninin nəğməli olaraq şer söyləməsi və orada olanların əllərindəki çubuqla bir yerə vuraraq ritm tutmalarıdır. Allah belə bir pis şeyləri öyrənən kişidən və cahil abiddən razı olmaz»⁹³⁷. İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Şafii – *rahmətullahi aleyhi* - nin söz etdiyi bu işin zındıqların icadları olduğu şəkildəki açıqlamaları, İslamın əsaslarını çox yaxşı bilən bir imamın sözüdür. Nə zaman ki, qəlb qəsidə, beyt (şer) kimi şeylərə qulaq asmaqla ləzzət alarsa bu kimi şeylər sonda Qurani Kərimi sevməməyə gətirib çıxardır. Rəhmanın ayələrini dinləməyi

⁹²⁷ «əl-Cəmi» 263.

⁹²⁸ Həllal «Əmr bil Məruf və Nəhyi anil Munkər» 172.

⁹²⁹ İbnul Cövzi «Təlbisü İblis» s. 229, 245.

⁹³⁰ «Məcmuul Fətava» 10/417.

⁹³¹ «İğasətül Lehfan» 1/425.

⁹³² «Xaşiyyə İbn Abidin» 4/322.

⁹³³ **Məkrüh** – qəsd edilən haramdır. Çünki Allah da Qurani Kərimdə: «*Allah sizə küfrü, fısqu və üsyanı məkrüh (haram) göstərdi.*» (əl-Hucurat 7).

⁹³⁴ Beyhəqi «Sunnənul Kubra» 10/322.

⁹³⁵ **Tagbir** – musiqi deməkdir. Əbu Musa əl-Mədini deyir ki: «Onun musiqi olması söylənilmişdir. Çünki o, insanları oynamağa sövq edir. Onlar ayaqlarını yerə vuraraq toz qaldırırlar». İbn Qeyyim «əl-Kəlam əl-Məsələtis Səma» s. 124.

⁹³⁶ «İğasətül Lehfan» 1/258, Əbu Nuaym «Hilyə» 9/146, İbnul Cövzi 244-249.

⁹³⁷ «İğasətül Lehfan» 1/258.

onlar şeytanın sözlərini dinləməklə əvəz edirlər”. İbnur Ravendi⁹³⁸, Fərabi⁹³⁹, İbn Sina və onlara bənzər zındıqlıqla ittiham edilmiş kimsələrdən başqa heç kimsə belə bir musiqi dinləməyə təşviq edib dəvət etməz. Əbu AbdurRahman əs-Sulemi «Məsələtus Səma» İbnur Ravendidən belə dediyini rəvayət edir: “Alimlər musiqi dinləmək haqqında fərqli görüşlərə sahibdirlər. Kimiləri bunu mübah qəbul etmiş, kimiləri məkrüh görmüşlər. Mən isə bunu vacib qəbul edirəm»⁹⁴⁰. Şafii məzhəbindən olan İmam Əbu İshaq əş-Şirazi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “Gitara, arfa (üçbucaq çərçivə şəklində barmaqla çalınan simli musiqi aləti), təbil, tütək və s. musiqi alətlərini istifadə etmək haramdır. Dəlil: **«İnsanlar içərisində eləsi də vardır ki, nadanlığı üzündən xalqı Allah yolundan döndərmək (sapdırmaq) və bu minvalla onu məsxərəyə qoymaq üçün mənasız, oyun-oyuncaq sözləri satın alar. Məhz belələrini rüsvayedicı bir əzab gözləyir»**. (Loğman 6). İbn Abbas – *radiyallahu anhu* – deyir ki: “Həqiqətən bu musiqi alətləridir”. Abdullah b. Amr – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: “Allah mənim ümmətimə içkini, azart oyunları, təbil və bərabit (ud) qadağan etmişdir»⁹⁴¹. İshaq b. İsa ət-Taba rəvayət edir ki, İmam Məlik – *rahmətullahi aleyhi* – dən Mədinəlilərin musiqi xüsusunda rüxsət vermələrinə dair sual soruşdum o: «Bunu ancaq fasiqlər edər» deyər cavab verdi⁹⁴². Məliki məzhəbindən olan Qasım b. Muhəmməd deyir ki: “Qiyamət günü haqq ilə batil bir yerə cəm olduğu zaman musiqi batil arasında olacaqdır. Batil isə atəşdədir»⁹⁴³. Vəki b. Cərrah – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «(Musiqi alətini) al və sahibinin başında qır. Çünki İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – belə edərdi»⁹⁴⁴. İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Musiqi qəlbə münafıqlıq yetişdirir»⁹⁴⁵. İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Tütək, zurna, tabur, ud, kamança və bənzəri şeylər haramdır»⁹⁴⁶. İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* - nin oğlu Abdullah deyir ki, atamdan mahını bərəsində soruşdum o: “Mahını

⁹³⁸ Əhməd b. Yəhyə b. İshaq ər-Ravendi. Zındıqdır. Əvvəli Mötəzilə kəlamçıların-dan olub, sonra zındıqlaşdı və inkarçılıqla məşğul olmuşdur. İslama dil uzadan bir çox kitab yazmışdır. Allahın lənətinə 298-ci ildə getdi. Hafiz «Lisanul Mizan».

⁹³⁹ Muhəmməd b. Muhəmməd b. Tarhan ət-Turki. Qazali və başqaları onun kafir olduğunu söyləyirlər. 339-cu ildə ölmüşdür. «Şəzəratuz Zəhəb» 2/350-354.

⁹⁴⁰ «Məcmuul Fətava» 11/532, 570.

⁹⁴¹ «əl-Muhəzzəb» 2/327.

⁹⁴² əl-Hallal «Əmrü bil Məruf və Nəhyü anil Munkər» 166, Təlbisu İblis 244, «Təfsir Qurtubi» 14/55.

⁹⁴³ «Mavahibul Cəlil» 4/9.

⁹⁴⁴ Həllal «Əmrü bil Məruf və Nəhyü anil Munkər» 126.

⁹⁴⁵ «İğasətul Lehfan» 1/258.

⁹⁴⁶ İbnul Covzi «Təlbisul İblis» s. 225.

qəlbə də münafıqlıq yetişdirir və mən onu sevmirəm”⁹⁴⁷. Hənbəli məzhəbindən olan İbn Qudamə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Musiqi alətləri üç növdür və onların hər biri də qadağandır. Bu alətlərdən: Simli alətlər, nəfəs və zərb alətləridir. Kim inadkarlıq edib bunlara qulaq asarsa o, rədd olunmalıdır”⁹⁴⁸. Əbu Bəkr əl-Mərvəzi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki, Əbu Abdullah (İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – dən) soruşdum: «Küçədən keçərkən davul satıldığını gördüm. Onları qırımı?» O: «Sənin gücünün çatacağını zənn etmirəm. Gücün çatarsa nə gözəl» deyə cavab verdi. Sonra yenə də soruşdum ki: «Ölü yumağa çağrıldığında bir davul səsi eşitdim. Nə edim?”. Cavab: «Sındıra bilsən sındır, gücün çatmazsa çölə çıx»⁹⁴⁹. Şabi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Allah müğənniyə və musiqi dinləyəne lənət etsin»⁹⁵⁰. Dahhaq – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Musiqi qəlbləri pozar və Rəbbi qəzəbləndirər»⁹⁵¹. Əbu Qasım Diməşqi deyir ki, Əbu Ali Ruzebariyə: «Əyləncə və musiqini dinləyən mənə halaldır, çünki mən elə bir dərəcəyə çatdım ki, artıq mənə təsir etmir» deyən kimsədən soruşuldu. Əbu Ali: «Bəli, o dərəcələrə çatdı, lakin Cəhənnəm dərəcələrindən Sakara» dedi. Əbul Həsən deyir ki, bir nəfər başqa birisinin gitarasını qırdı. Gitarası qırılan Qazı Şureyhın yanına gələrək şikayət etdi. Şureyh də gitaranı qırana hər hansı bir təzminat ödətmədi»⁹⁵².

Qəsidələr dinləmək bəzi kimsələrin qəblərində Quranı dinləməkdən daha üstün tutuldu. Qəsidə dinləyən zaman incələnən qəlb Quranı dinləməklə əsla yumşalmadı. Bu da onu göstərir ki, gizli bir hava onların qəblərinə yerləşmiş və onları məğlub etmişdir. Onlar isə tam başqa şey zənn edirlər. Əbu Hüseyin Dərrac deyir ki: Bağdadda Yusuf b. Hüseyin Razini ziyarət etmək istədim. Şəhərə daxil olduqda onun evini soruşdum. Soruşduğum hər kəs: O, zındığı sən neynirsən? Deyə soruşdular. Onların bu sözlərindən köksüm daraldı. O, gecə məsciddə gecələdim. Sonra öz-özümə bu şəhərə onu ziyarət etmək üçün gəldim. Onu ziyarət etmədən də dönməyəcəyəm dedim. Təkrar onu soruşmağa başladım. Ta ki, məscidə çatdım. Əlində Quran oxuyan birinin onun qarşısında mihrabda oturduğunu gördüm. Ona yaxınlaşdım və salam verdim. Salamımı aldı və: Haradan gəlirsən? Deyə soruşdu. Mən: «Filan yerdən» dedim. Şeyxi ziyarət etmək üçün gəldim. O: «Gözəl bir şer oxumağı bilirsənmi?» dedi.

⁹⁴⁷ “Məsəil Abu Davud” 279.

⁹⁴⁸ “əl-Muğni” 10/173.

⁹⁴⁹ Həllal «Əmr bil Məruf və Nəhyi anil Munkər» 130.

⁹⁵⁰ İbn Əbi Duniyə «Zəmmul Mələhi», İbn Hibban.

⁹⁵¹ İbnul Cövzi «Təlbisul İblis» s. 235.

⁹⁵² İbn Əbu Şeybə «Musənnəf» 7/312,3275, Beyhəqi 6/101.

Mən: «Bəli» dedim və bir şer söylədim. O, mushafı bağladı və ağlamağa başladı. Çox ağlamaqdan saqqalı və əbası islandı. Mənə: «Ey oğul! Şəhər əhlinin Yusuf b. Hüseyinə zındıq demələrini pis qarşılıdın. Lakin namaz vaxtından bəri Quran oxuyuram, gözümdən bir damla yaş da gəlmədi. Lakin bu beytlə Qiyamətim az qala qopdu». İbn Teymiyyə – *rahmätullahi aleyhi* - deyir ki: «Musiqi və çalğı alətlərini dinləmək şeytanın vəsvəsəsini gücləndirən şeylərin ən böyükdür. Bu müşriklərin dinləyişidir» . Möminlərin əmiri Yəzid b. əl-Vəlid b. Abdul Məlik deyir ki: «Ey Umeyyə oğulları! Musiqidən çəkinin. Çünki o, həyanı azaldır, şəhvəti artırır, kişiliyi yox edir. O, içkinin yerinə keçir və sərxoşluğun etdiyini edir. Çünki musiqi zinanın dəhlizidir» . İbnul Cövzi – *rahmätullahi aleyhi* - deyir ki: «Bilinməlidir ki, musiqi dinləmək iki şeyi bir yerə cəm edir. Qəlbi Allahın əzəmətini düşünməkdən və ona xidmətdən uzaqlaşdırması və qəlbi ən çox hissi şəhvətləri yerinə yetirməyə, ani ləzzətlərə meyl etdirməsidir... Zina ilə musiqi arasında bir münasibət vardır. Çünki musiqi ruhun zövqü, zina isə nəfsin ən böyük zövqüdür. Buna görə də musiqi zinanın dövətçisidir... Şeytan abidlərdən haram səsləri eşitməkdən ümüdünü kəsincə ud və bənzəri alətlərə yönəltdi. Onlara bunu xoş göstərdi. Məqsədi isə bir şeydən digər bir şeyə doğru yavaş-yavaş yönəltməkdir» .

Zahid tabiın Muhəmməd b. əl-Munkər – *rahmätullahi aleyhi* - deyir ki: «Qiyamət günü gəldikdə biri səsləyərək: Özlərini və qulaqlarını **Ləhvəl** (əyləncə, oyun, boş şey) uzaq olanlar haradadırlar? Onları misk baxçalarına yerləşdirin. Sonra mələklərə deyilir: Onlara mənim mərhəmətimi duyurun. Orada qorxu olmadığını və üzülməyəcəklərini bildirin» . Əbu Tayyib ət-Təbəri – *rahmätullahi aleyhi* - deyir ki: «Musiqi dinləyənin ağı və həyası əskilər. Müsiqi dinləmədən əvvəl nifrət etdiyi çox danışmaq, yalan, qəh-qəhə ilə gülmək, çırtma çalmaq, ayağı yerə vurmaq kimi əməlləri bəyənməyə başlayar» . İbn Teymiyyə – *rahmätullahi aleyhi* - deyir ki: «Çalğılar, nəfslərin içkisidir. Onlar nəfslərə içkidən daha pis təsir edirlər (Başqa rəvayətdə: Musiqi zinanın yolçusudur. O, zinanın meydana gəlməsində ən böyük səbəblərdəndir)» . İbn Teymiyyə – *rahmätullahi aleyhi* - deyir ki: «Dinin həqiqətindən, qəlblərin hallarından, zövqlərindən və həyacanlarından xəbərdar olan

⁹⁵³ «Məcmuul Fətava» 11/295.

⁹⁵⁴ İbn Əbi Duniyə «Zəmmul Mələhi».

⁹⁵⁵ İbnul Cövzi «Təlbisu İblis» s. 222.

⁹⁵⁶ İbn Əbi Duniyə «Zəmmul Mələhi», Suyuti «Durrul Mənsur» 5/153.

⁹⁵⁷ İbnul Cövzi «Təlbisu İblis» s. 222.

⁹⁵⁸ «Məcmuul Fətava» 10/417.

kimsə fit verib, əl çalmaq (musiqi dinləməyin) zərəri və fəsadı xaric, qəlblərə hər hansı bir fayda və xeyiri olmadığını bilir. İçki bədən üçün nə isə musiqi dinləmək də ruh üçün odur. Buna görə də mahnı oxumağa düşkün olanlar şərabin sərxoşluğundan daha çox sərxoş olurlar. Onlar eyni ilə içki içənin duyduğu ləzzəti duyurlar. Hətta içki içənin duyduğundan daha çox və böyük bir zövq alırlar. Bu onları Allahı anmaqdan və namazdan, içkinin uzaqlaşdırdığından daha çox uzaqlaşdırar. İçkidən daha çox aralarında kin və düşmənçilik salır» . İmam Tartuşi – *rahmətullahi aleyhi* - dən: «Bir yerdə bir qrup yığışaraq Quran oxuduqdan sonra bir kimsənin qalxıb onlara şer oxuyub rəqs etməsi, cuşa gəlməsi, dəf və qaval çalan kimsələrin durumu və bunlarla birlikdə oturmağın halal olması və olmaması deyə soruşulduqda o: «Sufilərin getdikləri bu yol sapıqlıqdır. İslam sadəcə Allahın Kitabı və Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in Sünnəsidir. Rəqs və cuşa gəlməyə gəlincə isə onu ilk edənlər Samirinin yoldaşlarıdır. Samiri onlara cansız bir cəsəd olaraq bir buzov heykəli etdikdə, onlarda onun ətrafında rəqs edib cuşa gəldilər. Rəqs isə kafirlərin və buzova tapınanların dinidir... Allaha və Axirət gününə iman edən bir kimsənin onlarla birlikdə olması və onlara kömək etməsi halal olmaz. İmam Məlik, Şəfii, Əbu Hənifə, İmam Əhməd və başqa müsəlmanların imamlarının məzhəbi budur» . İbn Bazz – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Əylənmək üçün (musiqi alətləri ilə edilən) bir şeyi əhatə edən musiqiləri dinləmək evdə və ya minikdə, toplantıda, məclislərdə, istər kişi olsun, istər qadın dinləyən hər kəsə haramdır. ***İnsanlar içərisində eləsi də vardır ki, nadanlığı üzündən xalqı Allah yolundan döndərmək (sapdırmaq) və bu minvalla onu məsxərəyə qoymaq üçün mənasız, oyun-oyuncaq sözləri satın alar. Məhz belələrini rüsvayedicisi bir əzab gözləyir.*** (Loğman 6). Çünki o, qəlb üçün bir fitnədir, onu pisliyə həvəsləndirər, yaxşılıqdan çevirər, insanın vaxtını zay edər». Əbu Abdullah b. Batta əl-Ukberi belə deyir: «Bir nəfər mənim yanıma gələrək musiqi dinləməyin hökmünü soruşdu. Mən də onu bundan nəhy etdim və alimlərin bu işi pis gördüklərini, səfehlərin isə xoş gördüklərini söylədim. Bunu ancaq sufilərdən bir qrup edər. Zahid olduqlarını izhar edərlər. Sevgi və məhəbbəti iddia edərlər, qorxu və ümidi itirərlər. Gənclərdən və qadınlardan dinləyirlər. Coşurlar, bağırırlar və bayılıb özlərindən gedirlər. Zənn edirlər ki, bütün bunlar Rəblərinə olan sevginin şiddətindəndir. Allah onların söylədiklərindən münəzzəhdir». Şeyx Useymin, Şeyx

⁹⁵⁹ «Məcmuul Fətava» 573-576.

⁹⁶⁰ Qurtubi 11/237, Heysəmi «Kəffir Rua An İstima Alatis Səma» (Zəvacirin dipnotu səh 50).

Albani – *rahmätullahi aleyhi* - deyirlər ki: «Musiqi dinləmək haramdır» demişlər. Şeyx əl-Albani – *rahmätullahi aleyhi* - öz başına gələn bir hadisəni belə anladır: «Mən Dəməşqdə öz dükanımda saat təmir edirdim. Tələbə olan bir müştəri mənə yaxınlaşdı. Başında Suriyada tanınan abani (ipək parça sarı cizgilərlə) kimi bir sarğı vardı. Qoltuğunun altında olan cihaz diqqətimi çəkdi. (Musiqi) dinləmək üçün cihaz olduğunu zənn etdim. Nə olduğunu soruşduqda təmin etdiyim kimi mənə cavab verdi. Mən də heyrətlə: Sən müğənnisən? deyər soruşdum. O: Xeyr, lakin, dinləyirəm dedi. Mən: Məgər sən dörd imamın haram olduğunu görüş birliyi ilə ifadə etdiklərini bilmirsən? dedim. O: Mən yaxşı bir niyyətlə bu işi edirəm, dedi. Mən: Bu necə olur? Deyər soruşdum. O: Mən əlimdə təsbeh olduğu halda oturur Allaha təsbih və zikr edirəm. Bu arada Ummu Gülsümün mahnılarını da dinləyirəm. Onun şirin səsi ilə Cənnətdə olan Cənnət qadınlarının səslərini xatırladım. Bu sözlərinə lazımı cavabı verdim. Lakin indi ona nə dediklərimi tam xatırlamıram. Bir həftədən sonra təmir edilmiş saatını almaq üçün gəldi. Yanında da daha güclü elm tələbəsini gətirmişdir. Bu kişi Rabidatul Uləma cəmiyyətinə mənsub tanınmış birisi idi. Yoldaşını dəstəkləyərək mövzu ilə bağlı açıqlamalar etdi. Gözəl niyyətinə görə məzurdur dedi. Mən: İnsanı Allaha yaxınlaşdırması bir qırağa dursun, yaxşı niyyətin haramı halal edə bilməz, dedim. Bir müsəlman Cənnət şərabını xatırlamaq idiasıyla şərab içməyi halal qəbul edərsə bu haqda nə deyirsən? Eyni şeyi zina üçün də söyləyə bilərəm. Allahdan qorx, Allahın haram etdiyini halal etmə! Hətta ən bəsit bir hiylə ilə Allaha yaxınlaşma və Allahın haramlarını halal edən qapını

⁹⁶¹ «Fətva İslamiyyə» Muhəmməd əl-Musnid 4/388,390,395, 397, Darul Vətən, Həmçinin Şeyx əl-Albani – *rahmätullahi aleyhi* - nin bu mövzu ilə bağlı ayrıca bir kitabı da vardır. «Təhrimu Alatil Tarab». **Sual:** Bildiyiniz kimi radio və televizorlarda davamlı çalğı alətləri ilə söylənən dini, milli mahnılarla uşaq və doğum günü mahnılarının hökmü nədir? **Cavab:** Şeyx Useymin – *rahmätullahi aleyhi* - deyir ki: «Çalğı qəti olaraq haramdır. Dini və milli nəşidlər, uşaq mahnıları musiqi alətləri ilə olduqda haramdır. Doğum günləri isə batildir. Bu məclislərə qatılmaq və orada iştirak etmək isə haramdır. «Fətva İslamiyyə» Muhəmməd əl-Musnid 4/390. **Sual:** Çalğı alətlərinin satışı, musiqi kasetlərinin satılması və dinlənməsi, bu kasetlərin satılması və ticarəti ilə əldə edilən pulun hökmü, bu cür kaset satanların dükanlarını kirayə vermələrinin hökmü. Dükanı kirayə verənlə orada satış edən, bu kasetləri satın alanların günahını yüklənirmi, yoxsa yox? Bizə bunun fətvasını verin. Allah sizə əcr versin və sizdən razı olsun. **Cavab:** Şeyx Useymin – *rahmätullahi aleyhi* - deyir ki: «Zikr etdiyiniz bu çalğı alətlərinin dinlənməsi və satışı haramdır. Belə bir kasetləri olan kimsənin tövbə etməsi, faydalı bir şey yazmaq üçün onların içindəkiləri silməlidir. Onların satılmasından və ticarətinin edilməsindən əldə edilən pul isə haramdır. Sahibinə halal deyildir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah bir şeyi haram edincə onun satışını (gəlirini) də haram edər». Bu cür kaset satanların öz dükanlarını kirayə vermələri də haramdır. Bundan alınan pul da haramdır. Çünki bu Allahın: «*Günah və düşmənlük üzərində bir-birinizlə yardımlaşmayın*» buyurduğu ilə qadağan etdiyi günah və düşmənlük üzərə yardımlaşmağa daxil olar. Satın alanların günahları öz üzərlərinə olduğu kimi satıcıya və dükanı kirayə verənə, müştərilərin günahından heç əskiltmədən yüklənər. Allah ən yaxşı biləndir. «Fətva İslamiyyə» Muhəmməd əl-Musnid 4/397.

insanlara açma, dedim. Bundan sonra o kimsə söyləyəcək bir söz tapmadı» .

Musiqinin Haram Olması Barədə İcma Vardır - Bilinməlidir ki, hər zamanda və hər yerdə din imamları, musiqi, çalğı və musiqi alətlərinin haram edildiyi barəsində icma etmişlər. Allamə Qurtubi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Onun haram edildiyində ixtilaf yoxdur» . İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Ud və bənzeri musiqi alətləri və çalğuların haram olunduğunda onlar müttəfiqdirlər» . İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ümmətinin salehlərinə, abidlərinə və zahidlərinə əl çalmaq, dəf çalmaq ilə bərabər beyləri dinləmək üçün bir yerə yığışib toplanmalarını din etməmişdir» . İbnus Salahda, dəf və qaval ilə birlikdə mahnı oxumağı, bununla bərabər rəqs edib, fit çalmağı halal qəbul edən, belə bir işin halal və Allaha yaxınlaşdıran bir əməl və ibadətlərin ən fəzilətlilərindən olduğuna inananların hökmü haqqında verilən bir suala bu fətvanı vermişdir: Bu kimsələr Uca Allaha iftira etmişlər. Onlar bu sözləriylə inkarçı, batınilərin yolu ilə getmiş, müsəlmanların icmasına müxalif olmuşlar. Müsəlmanların icmasına müxalif olan bir kimsə haqqında isə Uca Allah: **«Hər kəs özünə doğru yol aşkar olduqdan sonra Peyğəmbərdən üz döndərüb möminlərdən qeyrisinin yoluna uyarsa, onu istədiyi yola yönəldər və cəhənnəmə varid edərək. Ora necə də pis yerdir».** (*ən-Nisa* 115) . İmam Şatibi, bir yerə toplanaraq cəmaat şəkilində yüksək səslə Allahı zikr edən, sonra da mahnı oxuyub, rəqs edən bir topluluğa dair verilən suala belə cavab vermişdir: «Bütün bunlar Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yoluna, səhabələrini və onlara gözəl bir şəkildə tabe olanların getdikləri yola müxalif olmaq, sonradan uydurulmuş bidətlərdir». İmam Şafii – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Musiqi məkrüh olan bir əyləncədir. Kim onu çox dinləyərsə o, səfehlərdən sayılar və şəhadəti qəbul edilməz». İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Bu musiqi haramdır və çirkindir. Müsəlmanlardan heç kimsə onu mübah görməz. Üzündən həya pərdəsini

---

⁹⁶² İslam Fiqhində Çalğı Alətləri.

⁹⁶³ **İcma** – Toplanmaq, dağılımış şeyləri toplamaq, hazırlamaq və s. mənadadır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in ümmətindən olan Müctəhidlərin Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in vəfatından sonrakı hər hansı bir dövürdə bir məsələnin hökmündə fikir birliyi etmələridir. İcma İslam fiqhinin qaynaqlarından üçüncüsüdür. Qəti şəri bir dəlildir. Ona qarşı gəlmək əsla caiz deyildir. Şovkani «İrşadul Fuhul» s.71, «Məcmuul Fətava» 1/341.

⁹⁶⁴ «Əhkəmul Quran» Loğman 6.

⁹⁶⁵ «Minhəcus Sunnə» 3/439, «Məcmuul Fətava» 11/576.

⁹⁶⁶ «Məcmuul Fətava» 565.

⁹⁶⁷ Fətva İbnus Salah 300-301, İbn Qeyyim «İğəsətul Lehfan» 1/228.

və din örtüyünü sıyıraraq atmış, Allaha, Rəsuluna, dininə və qullarına qarşı açıqca çirkinlikləri söyləyənlərdən başqası onu gözəl görməz. Bu kimi pisliklərə sahib olan musiqinin çirkinliyi insanların fitrətində də yer tutmuşdur. Belə ki, kafirlər də bundan ötrü müsəlmanları və dinlərini ayıblayırlar. Bəli, müsəlman alimləri, İslam dini ağıl və din xüsusunda, məhrəm qadınlar və uşaqlar haqqında bir çox pisliklərə səbəb olan bu musiqi dinləməkdən uzaqdırlar. Belə bir musiqi dinləmək dini nə qədər ifsad etmiş, neçə sünnətin ölməsinə səbəb olmuş, nə qədər həyasızlıq və bidətin canlanmasına səbəb olmuşdur?

Kitab (Quran) oxunur, başlarını əydilər, xuşudan deyil!

Bu bir şəkildir, səmimiyyət yoxdur bunda yaxşı bil!

Bax, musiqi və çalğıda necə coşdurur!

Bil ki, buna Allah üçün deyil şeytan üçün coşdular!

Musiqinin qəlblərdə, ruhlarda və dinlərdə səbəb olduğu pisliklər sayılmayacaq qədər çoxdur. Mahmud əl-Alusi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Digər İslam ölkələrində və bəzi bölgələrdə musiqi bəlası hər tərəfi bürümüşdür. Məscidlər və başqa yerlər də bu şeydən qorunmamışdır. Hətta bəzi vaxtlarda minarələrdə mahnı oxuyan müğənnilər təyin edilmişdir. Bunlar da içkini, meyxanaları və haram sayılan daha bir çox şerləri oxuyurlar. Bununla bərabər belələrinə vəkfdən bəlli bir pay da ayrılmışdır... Bundan daha çirkin sufilərin iblislərinin və azğınlarının etdikləridir. Digər tərəfdən onlar söylədikləri mahnıların və oxuduqları şerlərin ihtiva etdiyi batil dolayısıyla onlara etiraz edildikdə belə deyirlər: Bizlər (şərab) ilə İlahi sevgini, ən böyük sevgili olan Allahı qəsd edirik. Lakin belə bir fəhm hörmətsizlikdir. Çünki Allah: **«Ən gözəl adlar Allahındır. Onu bu adlarla çağıraraq dua edin. Onun adları barəsində küfr edənləri tərk edin. Onlar etdikləri əməllərin cəzasını alacaqlar»**. (əl-Əraf 180). Onların oxuduqları şerlərin çoxu oxuna biləcək şerlərin ən pisidir. Buna baxmayaraq onlar bu işin Allaha yaxınlaşdıran bir əməl olduğuna inanır və bu işi ən çox istəyən və arzu edənlərin Allahın nemətini ən çox istəyən, əzabından ən çox qorxan kimsələr olduğunu iddia edirlər. Allah onları öldürsün! Necə də iftira atırlar?» .

«Bu gün sizin dininizi tamamladım» (əl-Maidə 3) deyər buyurmaqdadır. Əgər əyləndirici musiqi alətlərini çalmaq yaxud da dinləmək dinin bir parçasını təşkil etsə və aləmlərin Rəbbinə yaxınlaşdırıcı olsaydı, əlbəttə ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bunu açıqlayar və ümmətinə ən mükəmməl şəkildə izah edərdi. Lakin

⁹⁶⁸ Məsələtül Səma 106-108.

⁹⁶⁹ (Loğman 6) təfsir edərəkən bu sözləri söyləmişdir 11/72-75.

heç bir Peyğəmbər belə bir şeyi əmr etməmişdir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Nəfsim əlində olana and olsun ki, sizi Cənnətə yaxınlaşdıracaq və Cəhənnəmdən uzaqlaşdıracaq hər nə varsa mütləq onu sizə əmr etdim və sizi Cəhənnəmə yaxınlaşdıracaq, Cənnətdən uzaqlaşdıracaq hər nə varsa mütləq onu sizə qadağan etdim» . Alləmə İbn Həcər Heysəmi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Tabur, ud, telli saz, kamança, santur (kanona bənzər alət) əylənməyi sevən və günahkar kimsələr tərəfindən bilinən başqa alətlərin hamısı ixtilafsız haramdır. Bunlarda ixtilaf olduğunu söyləyən xəta etmiş və nəfsi-istəyinə uymuşdur. Belə ki, bu halı onu kor və kar hala gətirmiş və onu təqvdan ayırmışdır...» . **«Hər kəs özünə doğru yol aşkar olandan sonra**

⁹⁷⁰ Səhih Silsilə 1803.

⁹⁷¹ Belə bir kimsələrin azmalarına səbəb nədir: Şeyx əl-Albani – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: **1** - Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə yalan ihtiva edən rəvayətlərə və zəif hədislərə güvənmək. Şeyx əl-Albani «İslam Fiqhində Çalğı Alətləri» adlı kitabında musiqini və çalğı alətlərini halal görən və bu barədə varid olan hədisləri zəif qəbul edən Zahir İbn Həzm «Musiqinin Mubah Yoxsa Haram Olması», İmam Qazali «İhyau Ulumid Din», Yusuf Qardavi «Halal Və Haram» və s. rəddiyyə etmişdir. **2** – Məqsədlərinə uyğun gəlməyən səhih hədisləri rədd edərək ağıllarına uyğun olmadıqlarını irəli sürmələri. Qəbr əzabı, Sırat, Mizan, Allahın axirətdə görülməsini və s. şeyləri inkar edənlər kimi. **3** – Açıq üsulu buraxaraq Mütəşabih olanlara tabe olmağa yönəlmək. **4** – Şeyxlərinin təzimdə çox irəli gedərək sonda onları haqq etmədikləri səviyyəyə qaldırmaları. Onların həddi aşanları deyirlər ki, Allahın filankəsdən daha böyük vəlisi yoxdur. Orta halda olanları isə şeyxlərinin Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə bərabər olduğunu, lakin ona vəhy gəlmədiyini deyirlər. Şeyx əl-Albani – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Mən bu sözü İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* - nin «Məsələtüs Səma» 1/161 adlı əsərində oxuyunca müsəlman bir kimsənin belə bir sözü söylədiyini qəbul etmədim: «Musiqi dinləmək altı və ya yeddi baxımdan Quranı dinləməkdən Mürid üçün daha faydalıdır». Mən bunu İmam Qazali – *rahmətullahi aleyhi* - nin «İhyau Ulumid Din» adlı əsərində 2/298 «Mürid» kəlməsi olmadan bu ifadəni görəndə qədr qəbul etmədim: «Uca Allahın kəlamı qəti olaraq musiqidən daha fəzilətli olduğuna görə, nə üçün onlar Quran oxuyan bir kimsənin ətrafında toplanmırlar?». İmam Qazali: «Bunu bil ki, musiqi Qurana görə vücudu yeddi dəfə daha çox hərəkətə gətirir...». Əbu Həmid əl-Qazali deyir ki: «Musiqi dinləməyin haram olduğuna dair açıq bir nas olmadığı kimi qiyas da yoxdur». Digər bir yerdə: «Gözlə səsini dinləməyi nəhy etməyin nə mənası vardır... Əgər fərdlərin ayrı-ayrı gözəl səsləri haram deyilsə, və səslərin bir yerdə toplanaraq səslənməsi də haram deyildir. Çünki mübah olan fərdlər bir yerə toplanıqda yenə də mübah olur. Təbii ki, musiqinin məzmununa baxmaq lazımdır. Əgər nəzində haram bir şey varsa haram olur»⁹⁷¹. Sufilər deyirlər ki: «Kim xocasına nə üçün deyər soruşarsa xeyir tapmaz». Sufilərin dövətçiləri: «Kişi özünü təmamilən şeyxinə təslim edəcək və sual verməyəcəkdir. Ona görə də musiqi dinləməyin Allaha yaxınlıq olduğunu iddia etdilər». Əbu Talib əl-Məkki deyir ki: «Bəzi Şeyxlərimiz Cuneydin belə dediyini rəvayət edirlər: Bu sufi tayfasının üzərinə rəhmət üç halda enər: Yemək anında – çünki acımadıqca yeməzlər. Zikr anında – çünki o zaman Sıddıq və Peyğəmbərlərinin məqamına ulasırlar. Bir də qulaq asmaq anında – çünki sevgi ilə dinləyərlər və haqqı müşahidə edər»⁹⁷¹. **5** – Dəlilləri lazım olan yerlərdən uzaqlaşdıraraq təhrif etmək. Məs: Dəlil hər hansı bir məsələ barədə varid olmuş ikən onu bir başqa mövzuya yönəldərək hər iki məsələnin eyni olduğunu deməklə dəlilləri təhrif etmək. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Nəfsim əlində olana and olsun ki, əgər Musa – *əleyhissəllam* – sağ olsaydı o da mənə tabe olmaqdan başqa bir şey etməzdi» Əgər Kalimullah olan Musa – *əleyhissəllam* – kimi bir kimsə, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə tabe olmaqdan başqa bir şey etməyəcəksə bizlərin Allah və Rəsulundan başqasına tabe olduğumuz doğru olurmu? Səhih Silsilə 3207, İrva 1589, «İslam Fiqhində Çalğı Alətləri».

⁹⁷² Kəffür Ruai ən Muharrəmatil Lehvi vəs Səma s. 124.

Peyğəmbərdən üz döndərib möminlərdən qeyrisinin yoluna uyarsa, onu istədiyi (özünün yönəldiyi) yola yönəldər və Cəhənnəmə varid edərlik. Ora necə də pis yerdir». (ən-Nisa 115). Bu ayədə Allah möminlərin yolundan çıxaraq başqa yola sapan kimsənin gedəcəyi yerin Cəhənnəm olduğunu – *Allah qorusun* – bildirməkdədir. Müsəlmanların icması haqdır. O, möminlərin yoludur. Onların icmasına qarşı çıxana ayədə təhdid vardır. Çünki Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah mənim ümmətimi sapıqlıqla bir araya gətirməz. Allahın əli cəmaat üzərindədir. Allahın əli cəmaat üzərindədir. Kim (söz, əməl və etiqad) olaraq cəmaatdan ayrılırsa Cəhənnəmə doğru ayrılmış olar» .

Yuxarıda söylənilən səhabə, tabiin, ətbəu tabiin və sələfdən və onlardan sonra gələn alimlərin böyük bir qisminin sözlərindən aydın oldu ki, onlar çalğı və musiqinin haram olunduğunu icma etmişlər. Heç biri rüxsət verdiyini söyləmədi, istifadə etmələrini şiddətlə qadağan etdilər və musiqi alətlərinin qırılmasını əmr etdilər və: Onları qırdığına görə heç bir təzminat da ödənilməz .

Nə Üçün Musiqi Digər Günahlar Arasında Münafiqliyi Yetiştirir? – İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* - daha öncə keçən İbn Məsud – *radıyallahu anhu* – nun: «Yağış bitkiləri böyüdüb yetişdirdiyi kimi musiqi də qəlbə münafiqliyi yetişdirir» hədisini açıqlayarkən deyir: «Əgər səndən digər günahlar arasında musiqinin münafiqliyi yetişdirməsi necə açıqlanır? deyə soruşularsa onda: Bu səhabələrin qəlblərin hallarını və əməlləri ən yaxşı şəkildə qavradıqlarına, qəlbın xəstəliklərini və müalicə yollarını ən yaxşı bildiklərinə, Səhabələrin qəlblərin təbibləri olduqlarına ən açıq dəlillərdən biridir... Lakin vaxt keçdikcə təbiblərin azlığı və xəstələrin çoxluğu keçmişdə görülməyən yeni xəstəliklərin çıxmasına səbəb oldu. Bunu da bil ki, musiqinin qəlbi münafiqliklə boyaması, əkinin su ilə yetişməsi kimi münafiqliyin qəlbə yetişməsinin bir çox özəllikləri vardır. Bu özəlliklərdən bəziləri: Musiqi qəlbi əyləndirir və Qurani qavramaqdan, onun üzərində düşünməkdən, Quranda olan hökmlərə lazımcə əməl etməkdən yayındırır. Şübhəsiz ki, Quran və musiqi əbədiyyən qəlbə bir arada ola bilməzlər. Çünki Quran havaya (faydasız şeylərə) uymağı qadağan edir. Quran iffəti, nəfslərin şəhvət və arzularından uzaq olmağı, azgınlıq yollarından uzaqlaşmağı əmr edər, şeytanın addımlarının ardınca getməyi qadağan edərəkən, musiqi bütün bunların əksini əmr edər və bunları gözəl göstərir. Nəfslərdə azgın arzuları

⁹⁷³ əl-Albani «Səhihul Sünnən Əbu Davud».

⁹⁷⁴ Həllal «Əmr bil Məruf və Nəhyi anil Munkər» 172.

⁹⁷⁵ İbn Əbi Dünya «Zəmmul Mələhi».

hərəkətə gətirir. Gizli olanlarını hərəkətə gətirir. Sakit duranlarını coşdurur, nəfsi çirkin olan hər bir şeyə doğru təhrik edir. Hər gözəl qadına və ya kişiyyə yaxınlaşmağa meyl etdirir. Musiqi və şərab eyni südü əmmişlər. Hər ikisi də çirkinliklərə, arzuları oyandırmaqda birbirilə yarışır. Şübhəsiz musiqi içkinin əksi, süd qardaşı, onun vəkili, onun müttəfiqi, onun sirdaşı, onun yoldaşdır. Şeytan bu ikisi arasında pozulmayan bir qardaşlıq bağı qurmuşdur. Musiqi qəlbin cəsusu, ondakı mərdliyi oğurlayan, aqlın qurdudur. Qəlblərin dərinliklərinə nüfuz edir, qəlbəki gizlilikləri kəşf edir. Qəlbə olan hava, şəhvət, həyasızlıq, məntiqsizlik, axmaqlıq kimi halları hərəkətə gətirir. Bir kimsəni ağır təbiətli, gözəl əxlaqlı, imanlı olduğunu, üzərində İslamın cizgiləri və Quranın şirinliyinin əlamətlərini daşdığını görürsən. Eyni adam musiqi dinləyib, ona meyl etdiyi təqdirdə aqlının azalması, həyasının getməsi, mərdliyinin yox olması, gözəl sifətlərin ondan getməsi, şeytanın onun halına sevindiğini, imanının isə Allaha şikayət etməsi, Quran oxumağın ona ağır gəlməsi, artıq o, kimsə musiqi dinləməkdən əvvəl çirkin gördüyü şeyləri gözəl görməyə başlayıb, ağır təbiətlikdən və əxlaqdan, çox danışmağa, yalan söyləməyə, təkəbbürlənməyə, barmaqlarını çırtlamağa, başını sağa-sola əyməyə, çiyinlərini sallamağa, ayaqlarını yerə, əllərini qadınlar kimi çırpır, cuşa gəldikdə isə öküzdən daha betər olar. Kimi zaman kədərli kimi ah çəkər, kimi zaman da dəlilər kimi fəryad edir. Ariflər deyirlər ki: «Musiqi dinləmək kimisində münafıqlıyı, kimisində inadkarlığı, kimisində yalançılığı, kimisində həyasızlığı, kimilərində də axmaqlığı yetişdirir» . İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Arif insan səbəbləri götürən, nəticələri fikirləşən, məqsədləri və sonunda yetişəcəyi nöqtə üzərində düşünən kimsədir. Haramlara götürən yolları bağlamaqda şəriətin məqsədlərini bilən bir kimsə bu şəkildə musiqi dinləməyin haram olduğunu qəti qəbul edir. Çünki yad bir qadına baxmaq və səsini dinləmək, harama gedən yolu bağlamaq üçün haramdır.

Şəriətin haram etdikləri iki qimdir: **1** – Bir qismi içində olan pislərə görə haramdır. **2** – Bir qismi də pislük olan bir şeyə aparan yol olduğundan haram edilmişdir.

Haram olan bu xüsusə baxar və nəyə səbəb olduğuna baxmayan bir kimsə bunun nə üçün haram edildiyini başa düşməkdə çətinlik çəkər və belə deyər: Gözəl bir surətə baxmaqda nə kimi bir pislük, günah vardır? Cuşa gətirən və bir alət ilə icra edilən bir səsdə, gözəl bir səslə söylənən vəzinli bir sözü dinləməkdə nə kimi bir pislük vardır? Belə deyənə bu şəkildə cavab verilir: «Surətlərə bu şəkildə baxmağın və cuşa gətirən bu

⁹⁷⁶ «İğəsətül Ləhfən» 1/248.

çalğıları dinləməyin haram edilməsi şəriətin əksiksiz və mükəmməl olduğunu, onu ümmətin xeyirini səmimi olaraq istədiyini göstərməkdədir. Əgər pisləkləri haram etməklə bərabər onlara aparən yolları mubah etsəydi bu aqlasığmaz olardı. (Necə ola bilər ki, bir şey haram olsun lakin ona aparən yollar isə mubah)... Harama götürən bir yol olduğu üçün bu yolu bağlamaq məqsədlə qadağan edilmişdir. Bu da onun hikməti, rəhməti və qullarını qoruması, onları pisləklərdən və pisləklərə aparən yol və vasitələrdən himayə etməsinin bir göstəricisidir. Ağılı başında və həqiqəti bilən bir kimsə musiqi və musiqi alətlərinin Allahın və Rəsulunun haram etdiyi şeylərə götürəcəyini bilir. Əgər onun səbəb olduğu pisləklər baxmanın səbəb olduğu pisləklərdən çox olmasa da, aşağı da deyildir. Musiqi çox vaxt içkinin səbəb olduğu pisləklərdən də artığına səbəb olur. Çünki içkinin sərxoşluğundan kişi tez ayılır. Lakin musiqi dinləməkdən sərxoş olan kimsə yalnız həlak olanlar arasında ayılır» .

2. Mübah Olan Musiqi – Bu səsi yüksəldərək, əyləncə və musiqi alətləri olmadan mahnı (şer) söyləməkdir. Lakin bu şərtlərin yerinə yetrilməsi mühümdür. Sözlərdə Allaha şirik qoşmaq, küfr sözlər olmamalı, əxlaqsızlıq, müsəlmanları pisləmək, yad qadınları tərif etmək, içkilərdən bəhs etmək və s. boş və faydasız sözlər olmamalıdır. Həmçinin qadınların yad kişilərin yanında mahnı söyləmələri, Allahı zikr etməkdən və fərz ibadətlərdən yayındırmamalı və etdiyi ilə məşhur olmamaq üçün onunla çox məşğul olmamalıdır. Mübah olan mahnı növlərindən: Döyüşdə söylənilən şerlərdir. Bu da Mücahidləri savaşa təşviq üçün söylənilir. Həmçinin qadınların toy mərasimlərində, bayramlarda dəfədən başqa çalğı alətləri olmadan söylədikləri şerlərdə bu qəbildəndir. Bu dəfin zilləri olmamalıdır. Dəfədən sadəcə qadınlar istifadə edə bilərlər. Kişilərin heç bir zaman, heç bir yerdə dəfədən istifadə etməsi isə caiz deyildir. Aişə – *radıyallahu anha* – rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – mənim otağıma daxil oldu. Bu zaman yanımda «**Buəs**» mahnısını oxuyan iki kölə qadın var idi (Başqa rəvayətdə: Dəf çalan. Onlar müğənni deyildilər). O, döşəkçəyə dirsəklənərək üzünü çevirdi. Bir az sonra içəri daxil olan Əbu Bəkr – *radıyallahu anhu* – onların səslərini eşitcək üstümə qışqırdı (Başqa rəvayətdə: İki cariyyənin üstünə qışqırdı) və belə dedi: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in hüzurunda şeytan zınqırovları!». Peyğəmbər: «Əl çək onlardan. Bu günlər bayram günləridir. Ya Əbu Bəkr! Hər bir qövmün bir bayramı vardır bu da bizim bayramımızdır» deyə buyurdu. Onun başı qarışan kimi kölələrə

---

⁹⁷⁷ Məsələtus Səma 167-168.

çıxmalarını gözqaş etdim Onlar da otaqdan çıxdılar» . İmam Bəğavi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «*Buəs* – ərəblərin təntənəli surətdə qeyd etdiyi günlərdən biridir. Həmin gün baş vermiş əzəmətli bir döyüşdə *Aus* qəbiləsi *Xəzrəc* qəbiləsi üzərində qələbə çalmışdı. Kələlərin avazla oxuduqları şerin sözləri isə həmin döyüşə və oradakı qəhrəmanlıq səhnələrinə həsr olunmuşdur. Onun deyilməsində dini cəhətdən də fayda var idi. Əxlaqsız işlərin deyilməsinə, haramlarla qürrələnməsinə və pis sözlərin ucadan ifa edilməsinə gəlincə bu növ mahnılar qadağan olunmuşdur» . Həlimi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Dəf çalmaq yalnız qadınlara halal olur. Çünki əsas olaraq bu onların işidir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – də kişilərdən qadınlara bənzəyənləri lənətləmişdir» .

Nigahı elan etmək məqsədilə qadınlara toy məclislərində sadəcə dəf çalmaları, içində günaha səbəb olan sözlər olmadan mahnılar oxuması caizdir. Muavviz qızı Rubeyyi deyir ki, evləndiyimdə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – toyuma gəldi və yatağımın üzərinə oturdu. Cariyələrimiz həm dəf çalır, həm də bədr savaşında öldürülən əcdadlarımızın vəsflərini söyləyirdilər. Bu vaxt onlardan biri: «İçimizdə sabah nə olacağını bilən Peyğəmbər də var (Başqa rəvayətdə: Sabah nə olacağını sadəcə Allah bilir)» dedikdə Peyğəmbər: «Belə sözlərdən çəkin, əvvəl söylədiklərinə isə davam et» deyərək buyurdu . Aişə – *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, mən Ənsardan birinə gəlin götürdüm. Peyğəmbər: «Ey Aişə! Dəfiniz yoxdurmu? Ənsar dəfi sevir» deyərək buyurdu . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Halal və haram nigahların arasını ayıran dəf çalmaq və toy mərasimində oxumaqdır (yəni haram nigah gizli edilir, dəf çalınmaz. Halal nigah isə dəf çalınaraq elan edilir)» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Nigahı elan edin» . Amir b. Sad əl-Bəcəli – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Bi gün Qureyzə b. Kəb və Əbu Məsud – *radiyallahu anhum* – un yanına daxil oldum. Bu vaxt kənzilər dəf çalır oxuyurdular. Mən: “Siz, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in səhabələri buna icazə

⁹⁷⁸ Nəvəvi «Şərhu Muslim» 6/182. H. 892,983, əl-Albani «Muxtəsər Səhih Buxari» «Kitabu İdeyn» 508, Qayətul Məram 399.

⁹⁷⁹ Şərhu Sunnə 4/322, Fəthul Bəri 2/443.

⁹⁸⁰ «Şuabul İman» 4/283.

⁹⁸¹ Təbərani «Sağir» s. 69, Həkim 2/184, Beyhəqi 7/289.

⁹⁸² Buxari 2/352, 9/166, Beyhəqi 7/288-289, Əhməd 6/359-360.

⁹⁸³ Buxari 9/184-185, Beyhəqi 7/288, Həkim 2/184.

⁹⁸⁴ Nəssəi 2/91, Tirmizi 2/170, 1088, İbn Məcə 1896, əl-Albani «İrva» 1993.

⁹⁸⁵ Təbərani 69/1, Məqdisi 150/1.

verirsiniz?”. Onlar: “Toy mərasimlərində bunu etmək bizə icazə verilmişdir” dedilər⁹⁸⁶.

Dəfdən Sadəcə Qadınlar İstifadə Edə Bilərlər: Kişilərin heç bir zaman, heç bir yerdə dəfdən istifadə etməsi isə caiz deyildir. İbn Abbas - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – lənət edib kişiyə bənzər qadınlara və qadınlara bənzər kişilərə (və ya bir-birilərinə oxşamaq istəyənlərə)⁹⁸⁷. Həlimi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Dəfdə çalmaq qadınlardan başqa heç kimə olmaz. Çünki bu onların əməllərindəndir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – isə qadınlara oxşamaq istəyən kişiləri lənətləmişdir⁹⁸⁸. İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Oxumaq, dəf çalmaq, alqışlamaq (əl çalmaq) qadınların işidir. Kişilərdən kim bunu edərdisə Sələflər onları **Muxənnəs** – arvadaoxşar kişi deyərdir. Onlar həmçinin kişi müğənnisini də arvadaoxşar adlandırardılar. Bu söz onlardan çox məşhurdur⁹⁸⁹. İbn Həcər – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Səhih hədislərdə varid olan dəf çalmaq yalnız qadınlara aiddir, kişilərə deyil. Çünki qadınlara bənzəməyə nəhy (qadağa) gəlmişdir (Bayram - *Qurban və Ramazan* - və toy mərasimlərində bu qadağan deyildir)⁹⁹⁰. İbn Rəcəb – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Dəfin yalnız toy mərasimlərində istifadə edilməsi onun digər günlərdə istifadə edilməsinin qadağan olunmasını bildirir⁹⁹¹”.

İbnul Covzi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Musiqi haqda insanlar çox danışdılar. Kimisi haram deyərəkən, kimisi də bunu mübah saydı. Həm də heç bir pislik görmədi. Kimisi də pisliliyi ilə bərabər mübah gördü. İlk öncə bir şeyin mahiyyətinə baxılması lazımdır, sonra da məkruhmu, harammı və ya başqa bir şeymi olduğu bilinir. Musiqi bir çox şeyə deyilir. Hacılının yollarda söylədiyi nəğmələrə də mahnı deyilir. Ərəb olmayan bəzi qövmlər həccə gəldikdə yollarda şer söyləyərdilər. Kəbəni, Zəm-zəm suyunu, Məqami İbrahimin vəsflərini söyləyərdilər. Bu cür şerlərin dinlənməsi mübahdır. Çünki bu nəğmələr insanı coşdurmaz və cuşa gətirməz. Eyni ilə döyüşə gedənlərin söylədikləri şerlərdə bu qəbildəndir. Həmçinin Məkkə yolunda **Huda** – (dəvələri hərəkətə gətirmək) üçün şer

---

⁹⁸⁶ Nəsəi 2/93, Taylası 1221.

⁹⁸⁷ Fəthul Bəri 10/332.

⁹⁸⁸ “Şuayb əl-İman” 4/283.

⁹⁸⁹ “Məcmuul Fətava” 11/565.

⁹⁹⁰ “Fəthul Bəri” 2/513, 9/226. Bəzi alimlər qadınların dəfdən istifadə etməsini (Bayram və Toy mərasimlərindən) başqa şən günlərdə də istifadə etməyi icazə veriblər. Dəlil: Muhəmməd b. Sirin – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Ömər – *radıyallahu anhu* – dəf səsi eşitdikdə soruşardı: Bu nədir?”. Əgər ona deyilsəydi ki: Bu toydur və ya kimisə sünnət ediblər”. O, heç bir söz deməzdi. “Məsələtus Səma” 133. Zəif əsər.

⁹⁹¹ «Nuzhətul Əsma» 39.

söyləyərdilər. Belə bir şer söyləmək dəvəni də, insanı da hərəkətə gətirir. Lakin bu hərəkətləndirmə insanı coşdurmaz və özündən çıxartmazdı. Necə ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* –in Əncəşə adlı şer söyləyən karvan başçısı vardır. O, söylədikcə dəvə bir az tez yürüyərdi. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* –ona: «Ey Əncəşə! Sən şüşə qabları (dəvələr üzərində olan qadınları qəsd edir) sürərkən bir az yavaş ol!» deyə buyurdu . İbnul Covzi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «İmam Şafii – *rahmətullahi aleyhi* - dən rəvayət edildiyinə görə Ərəb şerlərini və hudə (karvan başının söylədiyi naməni) dinləməkdə bir məhzur yoxdur» . İmam Şatibi – *rahmətullahi aleyhi* – Əncəşə hədisini rəvayət etdikdən sonra deyir: «Bu gözəl bir şeydir. Lakin Ərəblərin nəğmələri bu gün insanların etdikləri nəğmə növündən deyildir. Onlar özlərindən sonra ortaya çıxan çeşidli nəğmələr öyrənməzdilər, sadəcə şer söyləyərdilər. Onlar musiqi sənətini bilməyən, Ərəblərin ən-ənəsinə uyğun olaraq incə səsle oxuyardılar. Onların bu oxumalarından başqaları zövq almaz, musiqi kimidə qəbul etməzdilər. Necə ki, Abdullah b. Rəvaha - *radiyallahu anhu* – nun Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in hüzurunda **Hudə** oxuması, Ənsarın Xəndəyi qazdıqları zaman söylədikləri şerlər bu növdəndir:

Bizlər Muhəmmədə beyət edənlik,
Cihad üzərə həyatda qaldıqca,

Peyğəmbər: Allahım axirət xeyrindən başqa xeyir yoxdur,
Ənsar və Mühacirləri məğfirət et!»⁹⁹⁴.

Dəfdən İstifadə Etmək Üçün Zəruri Olan Şərtlər: 1. Dəf – yeganə musiqi alətidir ki, yalnız qadınların istifadə eməsinə icazə verilmişdir. Bu dəfin də zilləri olmamalıdır. 2. Dəf – yalnız iki İslam bayramında Ramazan və Quban, bir də toy mərasimlərində ifadə etmək olar. 3. Dəf – yalnız qadınların əhatəsində bunu ifadə edə bilərlər.

Müxaliflərin Gətirdikləri Şübhələr Və Onlara Cavab: İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – nun mövlası Nəfi deyir ki, İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – bir musiqi (tütək) səsi eşitdikdə barmaqları ilə qulaqlarını tutdu və dəvəsini yoldan çəkərək: Ey Nəfi eşitmirsənmi? Mən: «Bəli» dedim. O, da yoluna davam edirdi. Nəhayət xeyr, dedikdə əllərini qulağından çəkdi və

⁹⁹² Buxari, Müslim, Səhih Silsilə 6059.

⁹⁹³ İbnul Covzi «Təlbisul İblis» 237-238.

⁹⁹⁴ İmam Şatibi «əl-İtisam» 1/368.

miniyini yola geri çevirib dedi: «Mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ilə birlikdə idim. Eyni şeyi eşitdi və mənim etdiyim kimi etdi» .

İbn Həzm – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Əgər musiqi dinləmək haram olsaydı Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – onu dinləməyi İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – ya mubah etməzdi. İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – də onu dinləməyi Nəfiyə mubah etməzdi. Əgər bu iş haram olsaydı Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – tərək edilməsini, onu dinləməyi qadağan etməkdən öncə ona qarşı qulaqlarını tutmağı əmr edərdi». əl-Albani – *rahmətullahi aleyhi* – «İslam Fiqhində Çalğı Alətləri» adlı əsərində deyir ki: “İlk öncə *əs-Səma* – eşitmək ilə *əl-İstima* – dinləmək arasında fərq vardır?”. İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – iki cariyə ilə bağlı hədisdə onları dinləmirdi. Əmir və Nəhy dinləməklə əlaqəlidir. Haramı görməkdə olduğu kimi yalnız hiss etmək ilə əlaqəli deyildir. Haramı görməkdə hökm görmək qəsdli ilə əlaqəlidir. İstəməyərək meydana gələn görmək ilə əlaqəli deyildir. Xoş şeylərlə ətirlənmək də belədir. Ehramlı olan kimsəyə istəyərək ətirlənmək qadağandır. Qəsdli olmayaraq aldığı qoxulardan ötrü onun üçün günah yoxdur. Duymaq, görmək, ətirlənmək, dad almaq və toxunmaqdan ibarət olan beş duyğu üzvü ilə haramların işlənməsində də durum belədir. Bunlarda əmr və nəhy, qulun qəsdli olaraq və əməlnən etdikləri ilə əlaqədərdir. İstəməyərək ortaya çıxan xüsuslar haqqında isə nə əmr, nə də qadağa vardır... İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – bunu dinləmirdi, o sadəcə eşidirdi. Bunda isə bir günah yoxdur. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yoldan ayrılması isə daha yaxşı və fəzilətli olanı etmək üçündür. Bu yolunda gedən bir kimsənin bir topluluğun haram sözlər danışdıqlarını eşidib, onu eşitməmək üçün qulaqlarını tutmasına bənzər. Bu daha gözəldir...»⁹⁹⁶. İbnul Covzi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Tütəyin səsinə eşitməmək üçün İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – belə etdisə, günümüzdə qəsdli olaraq musiqini dinləyənlər barəsində nə demək olar?»⁹⁹⁷.

Aişə – *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, bir dəfə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – mənim otağıma daxil oldu. Bu zaman yanımda «*Buəs*» mahnısını oxuyan iki kölə qadın var idi (Başqa rəvayətdə: Dəf çalan. Onlar müğənni deyildilər). O, döşəkçəyə dirsəklənərək üzünü çevirdi. Bir az sonra içəri daxil olan Əbu Bəkr –

⁹⁹⁵ Əhməd 2/8,38, İbn Sad 4/163, Beyhəqi «Sunən» 10/222, İbn Hibban 2013, Təbərani «Mucəmus Sağir», Sünnən Əbu Davud «Kitabul Ədəb» 4924,4926, əl-Albani «Səhih Əbu Davud» 3/930, H. 4924.

⁹⁹⁶ «Məcəmuul Fətava» 10/78.

⁹⁹⁷ «Təlbisul İblis» 247.

radiyallahu anhu – onların səslərini eşitcək üstümə qışqırdı (Başqa rəvayətdə: İki cariyənin üstünə qışqırdı) və belə dedi: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in hüzurunda şeytan zınqırovları!». Peyğəmbər: «Əl çək onlardan. Bu günlər bayram günləridir. Ya Əbu Bəkr! Hər bir qövmin bir bayramı vardır bu da bizim bayramımızdır» deyə buyurdu. Onun başı qarışan kimi kölələrə çıxmalarını gözqaş etdim Onlar da otaqdan çıxdılar» . İmam Bəğavi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «**Buəs** – ərəblərin təntənəli surətdə qeyd etdiyi günlərdən biridir. Həmin gün baş vermiş əzəmətli bir döyüşdə Aus qəbiləsi Xəzrəc qəbiləsi üzərində qələbə çalmışdı. Kölələrin avazla oxuduqları şerin sözləri isə həmin döyüşə və oradakı qəhrəmanlıq səhnələrinə həsr olunmuşdur. Onun deyilməsində dini cəhətdən də fayda var idi. Əxlaqsız işlərin deyilməsinə, haramlarla qürrələnməsinə və pis sözlərin ucadan ifa edilməsinə gəlincə bu növ məhniilər qadağan olunmuşdur» .

İbn Həzm – *rahmətullahi aleyhi* - bu hədisi musiqi alətlərinin halal olmasına dəlil olaraq gətirmişdir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Əbu Bəkr – *radiyallahu anhu* – nun söylədiyi: «**Peyğəmbər – sallallahu aleyhi və səlləm – in hüzurunda şeytan zınqırovları!**» sözüne etiraz etməsindədir. Beləliklə bunun mütləq olaraq mubah olduğu və heç bir pis olmayan bir iş olduğudur, buna qaşı çıxanın da heç şübhəsiz ki, xəta etdiyi ortaya çıxmaqdadır». əl-Albani – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Hədisdə söz edilən belə bir etiraza işarə ilə olsa da belə yer yoxdur. Hədisdə olan etiraz Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in Əbu Bəkr – *radiyallahu anhu* – nun cariyələrin üstünə qışqırmasına (acılamasına) görədir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – də bunu: «Əl çək onlardan. Bu günlər bayram günləridir. Ya Əbu Bəkr! Hər bir qövmin bir bayramı vardır bu da bizim bayramımızdır» sözü ilə iadə etməsidir. Sanki: Ey Əbu Bəkr! Əsl olaraq sənün buna etiraz etməyin doğrudur, lakin bu iki cariyəyə qarşı çıxmaqda xətalısan. Çünki bu gün bir bayram günüdür» . Şeyx Numan əl-Alusi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Əbu Bəkr – *radiyallahu anhu* – musiqi və çalğı alətlərinin haram olduğunu bilirdi. Əgər Əbu Bəkr – *radiyallahu anhu* – bunları bilməmiş və açıq bir dəlili olmasaydı Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in önünə keçərək onun evində belə bir iş etməsi mümkün olmazdı. Lakin etiraz etdiyi bu işin bayram günündə caiz olduğu nöqtəsi ona qapalı qalmışdır. Buna görə

⁹⁹⁸ Nəvəvi «Şərhu Muslim» 6/182. H. 892,983, əl-Albani Muxtəsər Səhih Buxari «Kitabu İdeyn» 508, Qayətul Məram 399.

⁹⁹⁹ Şərhu Sunnə 4/322.

¹⁰⁰⁰ Daha geniş məlumat üçün bax: əl-Albani «İslam Fiqhində çalğı alətləri».

də Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ona: «Əl çək onlardan. Bu günlər bayram günləridir. Ya Əbu Bəkr! Hər bir qövmin bir bayramı vardır bu da bizim bayramımızdır» sözü ilə açıqlamışdır. Əbu Bəkr – *radiyallahu anhu* – nun göstərdiyi bu etiraz Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – tərəfindən qəbul edilmişdir. Çünki Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bunun “Şeytan zınqırovu” olmasını inkar etməmiş, Lakin bundan bayramda mahnı (şer) oxumağı istisna etmişdir. O, halda mahnı oxumaq bu hədisdə göstəriləndə kimi bəzi çərçivələr daxilində mubahdır (mubahlıqda bütün çalğı alətləri üçün deyil, yalnız dəf üçündür)» . İbn Həcər – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Bir qrup sufilər bu hədisi musiqi alətləriylə mahnı oxumağın icazəli olmasına dəlil olaraq gətirmişlər. Onlara rədd olaraq Aişə – *radiyallahu anha* – nin digər bir hədisdə belə deməsi bəs edər: “Onlar müğənni deyildilər”¹⁰⁰². Əbu Tayyib ət-Təbəri – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Bu hədis musiqinin qadağan olunması barədə bizim dəlilimizdir. Çünki Əbu Bəkr – *radiyallahu anhu* – bu işə şeytanın çalğısı adını vermiş, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – də Əbu Bəkr – *radiyallahu anhu* – nun bu sözlərinə qarşı çıxmamışdır O, ki qaldı Aişə – *radiyallahu anha* – yə o zaman o, kiçik yaşda idi. Böyüdükdə isə ondan musiqinin haram olmasından başqa bir şey rəvayət olunmayıb. Qardaşı oğlu Qasım b. Muhəmməd musiqini pisləyərək ona qulaq asmağı qadağan etmişdir. O, isə elmi Aişə – *radiyallahu anha* – dən alırdı (Hədisdə deyilir: Ummu Əlqəmə (Aişə – *radiyallahu anha* – nin azad etdiyi qul qadın) rəvayət edir ki, Aişə – *radiyallahu anha* – nin qardaşı qızları xəstə olduqları zaman Aişə – *radiyallahu anha* – yə deyildi ki, bəlkə başlarını qatmaq üçün bir adam çağıraq?» Aişə: «Əlbəttə!» deyib, hansısa bir müğənninin ardınca göndərdilər. Onu evə gətirdilər. Aişə – *radiyallahu anha* – evə gəldikdə uzun saçı olan birisinin başını əsdirərək nəğmə oxuduğunu gördü. Aişə: «*Uff!* (Bu) bir şeytandır. Qovun onu, qovun onu!» dedi¹⁰⁰³)» . İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Bu hədis Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in və səhabələrinin belə bir iş səbəbilə toplanmaq adətlərinin olmadığını da açıqlamışdır. Buna görə də Əbu Bəkr – *radiyallahu anhu* – buna: «Şeytanın Zurnası» adını vermişdir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – də cariyələrin bunu söyləmələrini bayram günü olduğunu səbəb gətirərək təqdir etmişdir.

¹⁰⁰¹ Alusi «Ayatul Beyyinət fi Adəmi Səmai Əmvat» 46-47, İbn Həcər «Fəthul Bəri» 2/442.

¹⁰⁰² “Fəthul Bəri” 2/442-443.

¹⁰⁰³ Buxari «Ədəbul Mufrad» 1247, Beyhəqi 10/223.

¹⁰⁰⁴ İbnul Covzi 1/253,254.

Hədisdə də keçdiyi kimi kiçik yaşda olan uşaqların oyun oynamalarına rüxsət verilmişdir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Beləliklə müşriklər bizim dinimizdə istirahət olduğunu bilsinlər» . İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Bu hədis musiqini icazə verənlərə qarşı ən güclü dəlildir. Əbu Bəkr əs-Sıddıq – *radiyallahu anhu* – bunu “Şeytanın zınqırovu” adlandırdı. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – isə onun bu sözlərini qəbul etdi, lakin bu iki hədd-buluğa çatmamış qız uşaqları üçün icazəli etdi. Çünki onların sözlərində günah olan bir şey yox idi. Allah pak və nöqsansızdır, necə də ağıl və fəhm insanı zəlalətə salır”¹⁰⁰⁶. İbnul Covzi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Bilinən budur ki, cariyələrin yaşı kiçik idi. Çünki Aişə – *radiyallahu anha* – nin yaşı da az idi. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – onun yanına cariyələri buraxır və onunla oynayırdılar” . Cəfər b. Muhəmməd deyir ki: “Mən İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* -dən mahnı oxuyan bu iki cariyənin söylədiyi hansı növ mahnı idi, deyə soruşdum. O: süvari mahnısı idi. Sizə gəldik, sizə gəldik sözləriylə başlayan mahnı (şer) idi».

Musiqini halal görənlər deyirlər ki, bütün alimlər bu ayələrdə musiqi və musiqi alətlərindən söhbət getdiyini söyləməyiblər və sübut olaraq İbn Həzm¹⁰⁰⁸ – *rahmətullahi aleyhi* - gətirirlər. Bu sözlər dinin əsaslarını başa düşməyən cahil bir kimsənin sözlərindən başqa bir şey deyildir. Açıq-aydın səhabə təfsiri olduğdan sonra hansı İbn Həzm – *rahmətullahi aleyhi* - söz gedə bilər? Məgər dini səhabələrdən də gözəl bilən var idi? İbn

¹⁰⁰⁵ İbn Teymiyyə «Səmau və Rəks» 2/285, İbn Qeyyim «İğasətül İhfan» 1/257.

¹⁰⁰⁶ “Mədaricus Salikin” 1/493.

¹⁰⁰⁷ İbnul Covzi «Təlbisul İblis» 239, Aişə – *radiyallahu anha* – deyir ki, yanımızda Ənsardan yetim bir qız var idi. Onu Ənsardan birisi ilə evləndirdik. Mən o, qızı ər evinə götürənlərdən biri idim. Peyğəmbər: «Ey Aişə! Şübhəsiz Ənsar şer sevən kimsələrdir. Nə söylədiniz?». Aişə: «Bərəkətli olması üçün dua etdik» dedik. Peyğəmbər: «Nə üçün belə demədiniz?: Sizə gəldik, sizə gəldik, Salam deyirik sizə, salam deyiniz bizə, qırmızı qızıl olmasaydı, gəlməzdi bu xanıb məkanınıza və əgər əsmər dəyər olmasaydı, kökəlməzdi qızlarımız». İrva 1995.

¹⁰⁰⁸ Əbu Muhəmməd b. Həzm əl-Əndəlusli, Zahirî məzhəbinin imamı (Quran Və Sünnəni hərfbəhərif başa düşənlər). H. 465-cu ildə dünyasını dəyişmişdir. Bir çox alimlər onu xeyirlə yad etmişlər. Onlardan: əl-Humeydi, Zəhəbi, İbn Kəsir – *Allah onlardan razı olsun* -. “Siyar” /93, “əl-İləm” 5/59. Əhli Sünnə İmamlarındandır. Musiqini halal görənlərin dəlili yalnız İbn Həzm – *rahmətullahi aleyhi* -dir. İbn Həzm – *rahmətullahi aleyhi* - xəta etmişdir: Quran və Sünnədə musiqinin qadağan olunması barəsində heç bir dalil yoxdur – dediyi zaman. Səid b. Museyyib – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Elə bir alim, saleh və ləyaqətli insan yoxdur ki, onun nöqsanı (xətası) olmasın. Lakin bu kimsədə şərəf (ləyaqət) nöqsanlardan daha çox olarsa bu zaman onun ləyaqəti nöqsanlarını kənarlaşdırır və ya əksi olarsa bu zaman nöqsanlar ləyaqətini kənarlaşdırır”. İbn Abul Bərr “Cəmiul Bəyənul Elm” 2/48. Lakin istər İbn Həzm, istərsə də digər alimlər olsun xəta etdikləri zaman onların bu xətaləri bəyan edilməlidir. Bunu da sıravı müsəlmanlar deyil alimlər edirlər. İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Peyğəmbərlər – *Allahın Onlara Salamı Və Salavatı Olsun* – alim və əmirlərdən fərqli olaraq böyük xətalər etməkdən qorunmuşlar. Lakin alim və əmirlər bundan qorunmamışlar. Buna görə də icazəlidir, hətta vacibdir haqqı bəyan etmək, əgər bununla alim və əmirlərin xətaləri bəyan edilsə də belə”. “Məcmuul Fətava” 19/123.

Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Kim səhabələrin və ondan sonra gələn Tabiinlərin məzhəbini, (Quran) təfsirini onların (söylədiyinə) zidd olan bir şeylə dəyişərsə səhif etmiş və bidət əhlindən sayılır”¹⁰⁰⁹. İmam Həkim – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Elm tələb edən bilməlidir ki, vəhyin nazil olmasına şahidlik edən səhabələrin Quranı təfsir etmələri bizdə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən rəvayət edilən kimi qiymətləndirilir”¹⁰¹⁰. **“Hər kəs özünə doğru yol aşkar olandan sonra Peyğəmbərdən üz döndərüb möminlərdən qeyrisinin yoluna uyarsa, onun istədiyi (özünün yönəldiyi) yola yönəldər və Cəhənnamə varid edərək. Ora necə də pis yerdir”.** (*ən-Nisa* 115). **“(Ya Rəsulum!) De: “Həmd olsun Allaha! Salam olsun (Allahın peyğəmbər) seçdiyi bəndələrinə!”.** (*ən-Nəml* 59). İbn Abbas - *radıyallahu anhu* - deyir ki: “Seçilmiş bəndələr – Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in səhabələridir”¹⁰¹¹. **“Tövbə edib Məna tərəf dönənlərin (İslamı qəbul edənlərin) yolunu tut”.** (*Loğman* 15). İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in hər bir səhabəsi Allaha yönəlmişdir. Onların yolunu getmək vacibdir çünki Allah özü onları doğru yolla aparmışdır”¹⁰¹². İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Həqiqətən alimlərin sözləri şəriət dəlilləri ilə əsaslandırılmalıdır (məhkəmləndirilməlidir). Hərçənd ki, şəriət dəlilləri onların sözləri ilə məhkəmləndirilmir”¹⁰¹³. İmam Əvzai – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Elm – Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in səhabələrindən gələndir. Onların (heç olmasa) birindən gəlməyən elm sayılmaz”¹⁰¹⁴. Suleyman ət-Teymi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Əgər sən alimlərin rüxsət verdiyi şeyləri götürsən özündə bütün şərri əhatə etmiş olarsan”¹⁰¹⁵. İbn Ömər – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Din sənindir! Din sənindir! Həqiqətən sənin canın və qanıdır. Ona görə də Dinini kimdən götürdüyünə bax”¹⁰¹⁶.

Musiqini halal sayanlar bu ayələri özləri üçün dəlil saymırlar. Onlar deyirlər ki: Bu ayələr açıq-aydın deyildir. Bir şeyin qadağan olunması üçün aydın dəlil olmalıdır. Necə içkinin qadağan olunması barədə açıq dəlil var musiqi barədə də olmalıdır. Bu da azgınlıqdır. Onların bu

¹⁰⁰⁹ “Məcmuul Fətava” 13/361.

¹⁰¹⁰ “Mustədrək”.

¹⁰¹¹ “Fəthul Qadir” 4/148.

¹⁰¹² “İləmul Muvakkiin” 4/120.

¹⁰¹³ “Məcmuul Fətava” 26/202.

¹⁰¹⁴ “Cəmiul Bəyənul Elm” 1420.

¹⁰¹⁵ İbn əl-Cad “Musnəd” 1359.

¹⁰¹⁶ əl-Hətib “əl-Kəfi” 122.

sözlərini günümüzdə Yusuf Qardavi deyir, o da İbn Həzimə əsaslanaraq bunları söyləmişdir. Yusuf Qardavi barəsində Şeyx Albani – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “O (Qardavi) şəriətə zidd olan insanlara fətvalar verir. Onda bir çox fəlsəfi fikirlər də vardır. Əgər şəriətdə qadağan olunmuş bir şey varsa o, öz sözləriylə onu zəiflədərək: Bunun qadağan olunması barəsində (Quran Və Sünnədə) açıq-aydın dəlil yoxdur” deyir. Yekdil olan icmanın rəyinə zidd gedərək musiqini halal saymışdır...”¹⁰¹⁷.

Qurani Kərimdə bir çox qadağalar açıq-aydın formada bildirilməmişdir. Lakin onları bizə açıqlayan Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – və səhəbələr olmuşlar. **“Biz onları (peyğəmbərliklərinin doğru olduğunu sübut edən) açıq-aşkar möcüzələr və kitablarla göndərdik. Sənə də Qurani nazil etdik ki, insanlara onlara göndəriləni (hökmləri, halal-haramı) izah edəsən və bəlkə, onlar da düşünüb dərk edələr!”**. (ən-Nəhl 44). Bu ayə açıq-aydın dəlildir ki, Sünnəyə yönəlməmiş Ayələri axıra qədər başa düşmək olmaz. Əgər tək Quran kifayət olsaydı Peyğəmbərlərə ehtiyac belə olmazdı. Qurani Kərimdə bir çox məsələlər vardır ki, onların nə qədər çirkin olması barəsində Allah xəbər verir, lakin bir başa qadağan olunması barəsində dəlil yoxdur. Lakin bu bizə rəvac vermir ki, bu əməlin halal olmasını söyləyək. Sağlam düşüncə heç vaxt musiqi və musiqi alətlərinin halal olmasını deyə bilməz, bu qədər ayə (təfsir) və hədislərdən sonra.

Müxalif olanlaq qeyd edirlər ki: Dörd imam və başqaları musiqinin halal olmasını söyləyiblər. Ötən səhifələrimizdə Dörd imamın musiqi və musiqi alətlərinin haram olması barəsində söylədikləri sözləri zikr etdik. Bütün bu sözlər onlara atılan yalan və böhtandan başqa bir şey deyildir. İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* - Dörd imama isnad edərək musiqinin halal olmasını söyləyən kimsələr barəsində deyir ki: “Bu Dörd imamın adından söylənilmiş yalandır. Onlar (musiqi) və musiqi alətlərinin qadağan olunmasında həmfikir idilər. Onlara görə bir kimsə bu alətləri qırsa qırılan alətin təzminatını ödəməz. Əksinə onlara görə bu kimi alətləri (alamaq) və ya saxlamaq haramdır”¹⁰¹⁸. İbnul Covzi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “İlk əsr Şafii alimləri musiqinin haram olmasını söyləyirdilər. Lakin onlardan sonra gələnlər öz nəfsi-istəklərinə uyaraq, elimsiz musiqinin icazəli olmasını söyləmişdilər”¹⁰¹⁹. İbni Salah – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Musiqi alətlərinə gəldikdə isə onlar

---

¹⁰¹⁷ “Sufiya əl-Bənəul Qardavi”.

¹⁰¹⁸ “Minhəc Sunnə” 3/439.

¹⁰¹⁹ “Təlbisul İblis” 245.

məzhəb imamlarına və digər alimlərə görə qadağandır”¹⁰²⁰. İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Musiqi alətlərinin qadağan olunması barəsində imamların ardıcılıqları arasında heç bir fikir ayrılığı yox idi. Alimlər yalnız musiqi olmadan oxunan şerlərdə ixtilaf etmişlər ki, bu haramdır, makruhdur, yoxsa ki, mubah”¹⁰²¹. İbn Həcər əl-Heytəmi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Musiqi alətləri olan Gitara, Lyutnya (ud), simbal (üzərinə simlər çəkilməmiş qutuşəkili musiqi aləti), Skiripka, Sitra (üzərinə simlər çəkilməmiş üçkünc qutuşəkili musiqi aləti) və s. kəməğil və fasiq musiqiçilərdə olan bu alətlər ixtilafsız haramdır. Lakin kim bu məsələdə ixtilaf olduğunu söyləyərsə atriq xəta etmiş və nəfsi-istəyi onu kar, kor və doğru yolla getməyə mane olmuşdur”¹⁰²². İbn Rəcəb – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Musiqi alətlərinin icazəli olması barəsində Saleh Sələflərdən heç bir fikir (söz) yoxdur. Bu kimi əməli yalnız daha sonrakı nəsillər Zahirilər və Sufi əqidəsində olanlar icazə vermişlər. Onların bu rəyləri isə qəbul edilmir. Kim ki, bu əməlin icazə verilməsi barəsində nə isə deyərsə artıq azmışdır”¹⁰²³. İbn Kəsir – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “İmamlar musiqi alətlərinin qadağan olunması barəsində İcma olduğunu söyləyiblər.”¹⁰²⁴. İmam Şatibi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Ərəblərdə musiqi alətləri ilə şer söyləmək onların adətlərindən deyildir”¹⁰²⁵. İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Üç xeyirli əsirdən heç kimsə Saleh Sələflərdən Hicazda, Şamda, Yəməndə, Misirdə, İraq və Xorasanda bu cür fiştıriq, əl çalmaq və baraban səslərinə qulaq asmazdılar. Həqiqətən bu onlardan sonra ikinci yüzillikdə (dinə) salınmışdır. İmamlar bunları gördükləri zaman qadağan etməyə başladılar”¹⁰²⁶.

İSLAM NƏŞİDLƏRİ (ŞERLƏR)

Nəşid – şer və ya yüksək səslə şer söyləmək deməkdir¹⁰²⁷. Günümüzdə melodik şəkildə Nəşid oxumaq şer söyləmək kimidirmi?

“İslam Nəşidlərinin” qadağan olunması barədə Sələf alimləri arasında heç bir ixtilaf yoxdur. Sələflərdən heç kəs Nəşidləri Allaha dəvət, Allaha yaxınlaşmaq üçün bir vasitə (üsul) etməyi, həmçinin Nəşidlərdə cəlb edici gözəl (kişi və qadın) səslərində istifadə etməyi, başı əsdirərək, səsi

¹⁰²⁰ “İqasətul Ləhvan” 1/228.

¹⁰²¹ “Məcmuul Fətava” 11/576.

¹⁰²² “Kaffu ar-Rua” 124.

¹⁰²³ “Nuzhətu Əsmə” 69.

¹⁰²⁴ “Məsələtus Səma” 472.

¹⁰²⁵ “əl-İtisam” 1/368.

¹⁰²⁶ “Məcmuul Fətava” 11/569.

¹⁰²⁷ “Lisanul Arab” 13/256, “Qamus əl-Muhit” 411.

incələdərək, qrup halında, xor şəkilində onları oxumağı, arxa plandan (fondan) sintezator, təbil (baraban) və s. alətlərdən istifadə edərək Nəşid (şer) söyləməyi qadağan ediblər.

Şer formasında olan mahılara gəldikdə isə: “Tələffüzü şer formasında olub, dəvət və ibadət vasitəsi kimi istifadə edilmirsə, xor və melodik (səsi incələdəcək, başı əsdirəcək) şəkildə oxunmursa bunda heç bir qadağa yoxdur”. İnsanların bu gün adlandırdığı “İslam Nəşidləri” çox yüzilliklər bundan qabaq da var idi. Lakin illər keçdikcə bu adlar dəyişməyə başladı. Əvvəllər bu Nəşidlər “Təqbir” “Qəsidə” adlanırdı. Onlar ortaya çıxdığı zaman ümmətin alimləri bu kimi əməlləri bidət və zəlalət adlandırdılar. İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – dən soruşurlar ki: «Qəsidə oxuyan kimsələr barəsində sözün nədir?”. Şeyx: “Bu bir bidətdir və bu işlə məşğul olan kimsələrlə eyni məclisdə oturmayın” dedi¹⁰²⁸. İslam dinində “İslam Nəşidləri” deyilən bir anlayış yoxdur. Bu ifadənin özünü İslama nisbət etmək belə qadağandır. Lakin günümüzdə bir çox qadağan olunmuş şeyləri İslama nisbət edilir: İslam Fəlsəfəsi, İslam Musiqisi, İslam filimləri, İslam Teatırı və s. halbuki İslamın bunlarla heç bir əlaqəsi yoxdur.

“İslam Nəşidlərinin” Qadağan Olunmasına Birinci Səbəb – “İslam Nəşidlərini” Dəvət Məqsədilə İstifadə Etmək Olarmı?: “İslam Nəşidlərinin” qadağan olunmasına başlıca dəlil günümüzdə onların Allaha və Onun dininə dəvət metodu (vasitəsi) kimi istifadə olunmasıdır. Onun vasitəsilə insanlar Allaha yaxınlaşmağı axtarırlar. Bir qrup oxuyur, digər qrup isə qulaq asır. Nə Quranda, nə də Sünnədə əsas olamyan istənilən bir şey (söz, əməl) Allahın dininə nisbət edilərsə Bidətdir və rədd olunandır.

Bidət – Bəd – sözümdən götrülmüşdür. Uydurma, yeni bir şey irəli sürmək deməkdir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in vəfatından sonra ibadət və Allaha yaxınlıq niyyətilə qondarılmış, lakin nə Quranda, nə də Sünnədə dəlili olmayan hər hansı bir etiqadi sözə və əmələ deyilir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şübhəsiz ki, sözlərin ən doğrusu Allahın kəlamı, yolların ən xeyirlisi Muhəmməd - *sallallahu aleyhi və səlləm* - in yoludur. Əməllərin ən pisi sonradan uydurulanlardır. Sonradan uydurulub dinə salınan hər bir əməl (iş) bir bidətdir, hər bir bidət isə bir zəlalətdir (sapmaqdır), hər bir zəlalət isə oddadır¹⁰²⁹. İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «İnsanlar gözəl görsələrdə hər bir

¹⁰²⁸ Məsələtus Səma 124.

¹⁰²⁹ Müslim «Şərhu Nəvəvi» 6/153-156, Əhməd 3/319,371, Nəsei 3/188-189, Beyhəqi «Sünnənul Kubra» 3/214.

bidət zəlalətdir»¹⁰³⁰. Aişə – *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim bizim bu işimizlə əlaqəli ondan olmayan bir şeyi sonradan ortaya çıxarsa o, rədd olunacaqdır (Başqa rəvayətdə: Hər kim bizim işimizə uyğun olmayan bir əməl etmiş olarsa o (əməl) rədd olunacaqdır)»¹⁰³¹. Əli – *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Əgər din ağıla görə olsaydı (xufun) alt tərəfinin məst edilməsi, üst tərəfin məst edilməsindən daha uyğun olardı. Lakin mən Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – in (xufun) üst tərəfinə məst etdiyini gördüm»¹⁰³². İbrahim ən-Nəhai – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Əgər Muhəmmədin səhabələri bir dırnağı belə məst etmişlərsə mən də onlara uymağın fəzilətini əldə etmək üçün (ayağımı) yumazdım»¹⁰³³. Sufyan əs-Souri – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «İblis bidəti günahdan daha çox sevir. Çünki günahdan tövbə edilir, bidətdən isə tövbə edilməz»¹⁰³⁴. Günah edən kimsə günah etdiyini bildiyi üçün tövbə etməsi və günahları səbəbilə məğfirət diləməsi umulur. Bidət sahibi isə itaət və ibadət içərisində olduğuna inanır. Tövbə də etməz, məğfirət də diləməz. İblisdən nəql edilən: «Adəm oğullarının belini günahlarla qırdım. Onlar isə tövbə etməklə, məğfirət diləməklə belimi qırdılar. Mən də onlar üçün məğfirət diləmələri, tövbə etməyəcəkləri günahlar ortaya qoydum. Bunlar isə ibadət şəkilində olan bidətlərdir». İbnul Məcisun – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki, İmam Malik – *rahmətullahi aleyhi* – belə dediyini dinlədim: «Hər kim İslamda gözəl görərək bir bidət ortaya çıxarsa, Muhəmməd – *səllallahu aleyhi və səlləm* – in risalətə qarşı xainlik etdiyini iddia etmiş olur. Çünki Uca Allah: **«Bu gün dininizi tamamlayıb mükəmməl etdim....»**. (*əl-Maidə 3*) deyə buyurdu. Bu baxımdan da o, gün din olmayan heç bir şey bu gün də din olmaz»¹⁰³⁵. İmam Malik – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bu ümmətin başı nə ilə islah olunmuşsa, bu ümmətin sonu da ancaq onunla islah olunur (düzəlir). O, gün din olmayan heç bir şey bu gün də din olmaz»¹⁰³⁶. Şeyx İbn Qasım – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “Allaha dəvət metodunda iki qaydanın olması şərtidir (vacibdir). **Birinci:** Dəvət yalnız Allah rızası üçün olmalıdır. **İkinci:** Dəvət Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – in sünnəsinə uyğun olmalıdır.

¹⁰³⁰ Darimi.

¹⁰³¹ Buxari 2697, Müslim 1718.

¹⁰³² İbn Əbi Şeybə «Musənnəf».

¹⁰³³ Əbu Davud «Sünnən».

¹⁰³⁴ Bəğavi «Şərhu Sunnə».

¹⁰³⁵ Şatibi «əl-İtisam».

¹⁰³⁶ Qadi İyad «əş-Şifa» 2/88.

Birinci şərti itirən müşrikdir, ikinci şərti itirən isə bidətçidir”¹⁰³⁷. Həsənül Bəsri - *rahmätullahi aleyhi* - deyir ki: «Əməl olmadıqca söz səhih olmadığı kimi, niyyət olmadıqca da, əməl və söz də səhih deyildir. Bir kimsə sünnət üzərə olmadıqca da, nə söz, nə əməl, nə də niyyət səhih olur»¹⁰³⁸.

Artıq bizə bəlli oldu ki, dəvət qapıları bağlıdır. Allah və Rəsulunun əmr etdiyi (din etdiyi) yollardan başqa qeyri yollarla Allahın dininə dəvət etmək olmaz və heç kəsə də səlahiyyət verilməyib ki, özündən yeni dəvət üsulları icad etsin hansı ki, nə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bunu edib, nə də səhabələri. Çox böyük bir xəta edərək deyirlər ki, “İslam Nəsidləri” günümüzdə əcnəbi vətəndaşlar üçün ən yaxşı dəvət üsuludur. *Allahu Əkbər!* Nə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in, nə Səhabələrin, nə də ki, Tabiinlərin (dəvətdə) istifadə etmədiyi üsul necə yaxşı (gözəl) dəvət üsulu ola bilər?

İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir gün Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – xütbə verərkə ayaq üstə dayanan bir kimsəni gördü və onun kim olması barəsində soruşdu. İnsanlar: “O – Əbu İsraildir, günəş altında dayanmağı, oturmamağı, kölgələnməməyi, danışmamağı və oruc tutmağı nəzir etmişdir”. Peyğəmbər: “Əmr edin ona danışsın, kölgələnsin, otursun, lakin orucunu axıra çatdırın”¹⁰³⁹. İbn Teymiyyə – *rahmätullahi aleyhi* – deyir ki: “Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – o, kimsəyə bütün şeyləri qadağan etdikdən sonra yalnız oruc tutmağı (davam etməyi) əmr etdi. Çünki Oruc - Allahın sevdiyi bir ibadətdir. Orucdan qeyri etdiyi əməllər isə Allaha yaxınlaşdıran bir ibadət olmadığı üçün (qadağan edildi). Hətta kimsə bunları (ibadət) hesab etsədə belə”¹⁰⁴⁰. İmam Şatibi – *rahmätullahi aleyhi* – İmam Məlik – *rahmätullahi aleyhi* – sözlərini qeyd edərək deyir ki: “Diqqət edin! Necə İmam Məlik – *rahmätullahi aleyhi* – günəş altında dayanmağı, (bütün gün ərzində) susmağı, Şama və Misirə piyada getməyi nəzir etməyi qadağan edərək bütün bunları günahlardan saymışdır. Halbuki bu əməllər özü-özlüyündə icazəlidir. Lakin bu əməlləri İslam dininə nisbət etdikdə və bunlar vasitəsilə Allaha yaxınlaşmaq üçün ibadət edilməyə başladıda İmam Məlik bunları günahlardan saymışdır”¹⁰⁴¹. İbn Teymiyyə – *rahmätullahi*

---

¹⁰³⁷ “Xaşiyyə Kitabu Tovhid” 55.

¹⁰³⁸ Lələkai «Şərhu Usulu Etiqad Əhli Sünnəti vəl Cəmaat» 1/57, “Təlbisü İblis” 9.

¹⁰³⁹ Buxari 6704.

¹⁰⁴⁰ “Məcmuul Fətava” 11/614.

¹⁰⁴¹ “əl-İtisam” 2/534.

aleyhi – deyir ki: “Allaha ibadət məqsədilə yun gödəkçə geyinmək bidətdir”¹⁰⁴².

Bütün bu misallardan bəlli oldu ki, istənilən əsl halal olan bir şeyi Allaha yaxınlaşmaq üçün ibadət üsulu edilərsə qadağandır. “İslam Nəşidləri” də belədir nə vaxt ki, onlar Allaha yaxınlaşmaq üçün bir üsul (vasitə) seçilərsə.

“İslam Nəşidlərinin” Qadağan Olunmasına İkinci Səbəb: Kitab Əhlinə, Kafirlərə və Azğın Sufilərə bənzəmək olduğu üçün qadağan edilmişdir. Kitab Əhlinə gəldikdə Xristian Katoliklər öz kilsələrində Allaha yaxınlıq məqsədilə müəyyən mahnılar oxuyurlar. Bütpərəst olan Qırşnaçılarda Allaha yaxınlaşmaq üçün bu üsullara əl atırlar. Bidət əhli olan Sufilərə bənzəməyə gəldikdə isə: İlk olaraq İslam ümmətində Allaha yaxınlaşmaq üçün Nəşidlərdən istifadə edənlər onlar olmuşlar. Bununla Allahu zikr edir və Allaha yaxınlaşırdılar. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurmuşdu: «Kim bir qövmə bənzəmək istəyərsə o, da onlardandır»¹⁰⁴³. İmam Nəvəvi, əl-Munaui, əs-Sənani, İbn Abidin – *Allah Onlardan Razi Olsun* - deyirlər ki: “Bənzəməyə gələn qadağa istənilən qövmə, cəmiyyətə, millətə aiddir. İstər kafirlər olsun, istər gühkarlar olsun, istərsə də bidət əhli olsun”¹⁰⁴⁴.

Lakin bəzi kimsələr qeyd edilər ki: “Biz Nəşidləri dinin bir parçası olaraq adlandırmırıq. Bu bizə atılan böhtandır”. Onlara demək istəyirəm ki, günümüzdə çox eşidirik: “Mən Nəşidlərə qulaq asdığım zaman immim artır”, “Mən elə zənn edirdim ki, Nəşidlərə qulaq asmağa görə savab yazılır”, “Nəşidlər – dəvət üçün ən gözəl üsuldür” və s. Hətta bəzi ölkələrdə Nəşidlərlə bağlı kassetlərin çıxması və üzərində: Zikrullah – Allahu zikr etmək kimi sözlərin yazılması onu göstərir ki, İslam Nəşidləri Allaha yaxınlıq üçün bir vasitə edilmişdir.

“İslam Nəşidlərinin” Qadağan Olunmasına Üçüncü Səbəb: Nəşidlərin oxunma tərzinə görədir. Buda günümüzdə olan Nəşidlərin melodik (Təlxin) və Xor şəkilində oxunmasıdır. Bununla da Nəşidlər İslam dinində qadağan edilmiş musiqiyə çevrilir ki, buna da *əl-Ğinə* deyilir. İmam Şatibi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “Günümüzdə bir çox insanların etdikləri kimi (bədəvi) ərəblərdə melodik oxuma tərzisi yox idi. Onlar şerhləri mənalı (ifadəli, təsirli, aydın, səlis) surətdə söyləyər,

---

¹⁰⁴² “Məcmuul Fətava” 11/555.

¹⁰⁴³ Əhməd 2/50, Beyhəqi 1199, Səhih Əbu Davud 4031. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Başqasının sünnəti (adət ən-ənələri) ilə əməl edən bizdən deyildir». Səhihul Cəmi 5439. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kişi dostunun dinindədir. Buna görə də kiminlə dostluq etdiyinizə baxın». əl-Albani «Səhihul Cəmi» 3539.

¹⁰⁴⁴ “Raudatut Talibin” 8/206, “Sublus Salam” 4/238, “Buluql Amani” 22/40.

indikilər kimi (səslərini gözəlləşdimək) üçün müəyyən kurslar keçməzdilər. Səslərini yumşaldar və uzadardılar, musiqidən xəbəri olmayan ərəblər kimi...¹⁰⁴⁵.

Nəşidlərin qadağan olunmasına qarşı çıxan müsəlmanların bir çoxları görürsənki cahillikdə musiqi ilə yaşayan, nəfəs alan, musiqinin fanatı olan kimsələr olublar. Lakin tövbə edib İslamı qəbul etdikdən sonra, musiqinin haram olduğunu bildikdən sonra əvəz olaraq (nəfsi-istəklərini sakitləşdirmək) üçün Nəşidləri tapdılar. Məst oxunma tərzinə (səsin gözəlliyə) görə Nəşidlər bir çoxları üçün Allahın haram etdiyi musiqini əvəz etmişdir. Günümüzdə isə bir çoxları Nəşidlərin mənasını başa düşmədiyi halda belə onları dinləyirlər. Nəşidlərin mənasını bilməyən bir kimsə haradan bilə bilər bu Nəşidlərin nəyə dəvət etdiyini, kimləri tərif etdiyini. Məgər azdı müəyyən cəmaatlara çağıran Nəşidlər, İxvan əl-Muslimin cəmaatını onların başçılarını tərif edən nəşidlər. Lakin haqqı axtaran, öz nəfsi-istəklərinə qalib gələn bir kimsə üçün yuxarıda qeyd edilən dəlillər kifayət olmalıdır ki, bundan tövbə edib çəkəsin.

Səid b. Museyyib – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “Mən musiqiyə nifrət edirəm, lakin şəri sevirəm”¹⁰⁴⁶. İmam b. Abidin – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “Musiqi – haramdır”¹⁰⁴⁷. İmam b. əl-Həc əl-Maliki – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “Həqiqətən şerlər qadağan olunur nə vaxt ki, onları uzada-uzada oxuyarlarsa”¹⁰⁴⁸.

Müasir Sələf Alimlərinin “İslam Nəşidlərinin” Qadağan olunması Barəsində Fətvaları: Onlar qeyd edirlər ki, Nəşidlər barəsində alimlər arasında fikir ayrılığı vardır. Lakin qeyd etmək istəyirəm ki, günümüzdə olan Nəşidlərin qadağan olunmasında alimlər arasında heç bir fikir ayrılığı yoxdur.

Şeyx əl-Albani – *rahmətullahi aleyhi* – dən “İslam Nəşidləri” barədə soruşduqda o, dedi: “İslam Nəşidləri” adlandırılan bu (şerlər) əvvəllər Sufilərin (digər məzhəb və təriqətlərdən) əsas fərqlənmə sifəti idi. Bir çox cavanlar da bu kimi Nəşidləri sözlərinə görə - Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – tərif etməkdə həddi aşdıqları və Ona – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Allahdan qeyrisinə yönəldikləri üçün (dua etdikləri üçün) məzəmmət edirdilər. Sonra isə yeni Nəşidlər meydana çıxdı. Mən inanıram ki, bu Nəşidlər əvvəlki Nəşidlərdən qaynaqlanaraq meydana çıxdılar. Köhnə (Sufi) Nəşidlərində olduğu kimi bu Nəşidlərdə şirk və

---

¹⁰⁴⁵ “əl-İtisam” 1/368.

¹⁰⁴⁶ AbdurRazzaq 19743, əl-Albani “Səhih”.

¹⁰⁴⁷ “Xəşiyə İbn Abidin” 4/322.

¹⁰⁴⁸ “əl-Mədxəl” 3/106.

cahilik (bütperəstlik) sözlərindən bir şey yoxdur. Lakin hər hansı bir kimsə Allahın Kitabına, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in Sünnəsinə və Saleh Sələflərin yoluna baxdığı zaman orada günümüzdə olan “İslam Nəşidləri” adlandırılan Nəşidlərdən heç bir əsər-ələmət tapmaz. Hətta bu Nəşidlər dəyişilərək əvvəlki (Sufi) nəşidlərinə oxşamasa da belə, hansıki onların sözlərində Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – tərif etməkdə həddi aşmaq vardır, iki səbəb bu Nəşidlərin də qadağan olunması üçün bizə kifayət edər: 1. Bu Nəşidlər Sələflərin mənhəcindən (üsul, yol, qayda) deyildir. 2. Gerçəklik (həqiqət) – şahidi mən özüməm. Çox təhlükəlidir, artıq müşahidələrimizdən görürük ki, gənc müsəlmanlar daha çox Nəşid oxuyur və əylənirlər. Bu onları o, qədər məşğul edir ki, onlar Quran oxumaq, Allahı zikir etmək və Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – salavat gətirməkdən belə yayınırlar”¹⁰⁴⁹. Şeyx əl-Albani – *rahmətullahi aleyhi* - «İslam Fiqhində Çalğı Alətləri» adlı əsərində deyir ki: «Bir neçə kəlimə söyləmək istəyirəm və Allahın izni ilə xeyirli və faydalı olan risaləni bu sözlərlə bitirmək istəyirəm o, da “İslam Nəşidləri” barəsindədir: Yeddinci bölümdə söylənməsi caiz olan və olmayan şer haqqında danışdıq. Eyni şəkildə ondan öncəki bölümlərdə də bayram (Ramazan və Qurban) və toy məclislərində qadınların dəf çalmalarından başqa bütün çalğı alətlərinin haram olduğunu da açıqladıq. Bu son bölümdən də aydın oldu ki, Uca Allaha yalnız Allahın şəriət etdiyi yollardan qeyri yollarla yaxınlaşmaq qadağandır. Allahın haram etdiyi bir yolla Allaha necə yaxınlaşmaq caiz ola bilər? Buna görə də elm adamları Sufilərin musiqilərini haram görmüş və bunu halal qəbul edənlərə qarşı da mübarizə aparmışlar. Oxuyucu bu qaydaları bildikdən sonra çox açıq bir şəkildə Sufilərin musiqisi ilə “İslam Nəşidləri” arasında hökm tərəfdən heç bir fərq olmadığını görür. Hətta bunda başqa bir müsibət də var: Əxlaqsız musiqilər kimi Nəşidlərin (Təlxin) oxunması, Ritm olaraq şərq və qərb musiqilərinə bənzəməsi, dinləyənləri hərəkətə gətirərək oynadan, coşdurur olmasındır. Bununla da aydın olur ki, onlara qulaq asmaqda məqsəd Nəşidlərin sözləri deyil, əyləncə və musiqidir. Bu da şəriətə zidd olan bir şeydir ki, bu da kafirlərə və həyasızlara bənzəməyə çalışmaqdır. Bundan sonra isə bir hərəkət də ortaya çıxa bilər: O da Qurandan üz döndərmək və ondan uzaq düşmək. O vaxtı bu nəşidləri dinləyənlər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in Uca Allahı buyurduğunda olduğu kimi Allahın ərz etdiyi şikayətinə daxil olmuş olurlar: «**Allah Rəsulu: Ya Rəbbim! Həqiqətən mənim qövümüm bu Qurani büstbütün**

¹⁰⁴⁹ “Bəyənu Mufid Hukmu ət-Təmsil əl-Nəşid” 27-36.

tərk etdilər, dedi». (əl-Furqan 30) . Mən yaxşı xatırlayıram: Bura Əmmana hicrətimdən iki il öncə Dəməşqdə müsəlman gənclərdən birisi mənəsi etibarlı ilə pislik olmayan bir neçə Nəşid söyləməyə başladılar. Bunu bir kassetə yazmışdılar. Aradan qısa bir müddət keçmişdi ki, onunla bərabər dəf də çalınmağa başlandı. Sonra bunu dəf halaldı deyə toy mərasimlərində qulaq asıldı. Daha sonra kassetlərə köçürülərək yayıldı. Bir çox nüsxələri çıxdı. Bir çox evlərdə dinlənilməyə başlandı. Bunun tək səbəbi nəfsin qalib gəlməsi və şeytanın hiylələrini bilməməkdir. Şeytan onları Quranı öyrənmək bir tərəfə, onu dinləməkdən, hörmət etməkdən də qoydu. Ayədə buyrulduğu kimi Quran onlar tərəfindən tərk edildi. **«Kafir olanlar dedilər ki: Bu Quranı dinləməyin və oxunduğu zaman mənasız səslər çıxardın»** (əl-Fussilət 26). Quran onlara oxunduğu vaxt çox danışar və mənasız sözlər deyərtilər ki, Quranı dinləməsinlər. Bu da Quranı dinləməyi tərk etməyin və ona iman etməyi tərk etməyin bir şəkildir. Onu təsdiq etməyi tərk etməkdə onu tərk etməyin bir şəkildir. Onun üzərində düşünməyi, onu anlamağı tərk etməkdə onu tərk etmək şəkillərindəndir. Lazımınca əməl etməyi, əmirlərinə uyub qadağalarından çəkinməyi tərk etmək də onu tərk etməyin bir şəkildir. Quranı buraxıb şər, hər hansı bir sözə, musiqiyə, əyləncəyə yönəlmək də onu tərk etməyin şəkillərindən-dir». əl-Albani deyir ki: “Nəşidlər – bidətdir”¹⁰⁵¹.

Daimi Fətvalar Komitəsi №3259, Hicri 1400-ci il, 30 il bundan qabaq deyirlər ki: “(Bir şeyi də unutmayaq ki, 30 il bundan qabaq olan Nəşidlərlər ilə indiki Nəşidlər arasında göylə yer qədər fərq vardır. Günümüzə olan musiqi studiyaları, Nəşidlər bəstələnən kompyuterlər, arxa plandan (fondan) gələn musiqi səsləri və s. 30 il bundan qabaq yox idi). Səhabələr şər və Huda adlanan şerlər söyləyərdilər. Xəndək döyüşündə, məscid tikintisində, cihada gedərkən”.

İbn Bazz – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “İslam Anaşidləri (şerləri) müxtəlifdir. Əgər onların sözlərində xeyirə dəvətdən və onu xatırlamaqdan, Allaha və Rəsuluna itaətdən, vətəni düşmənlərin hiyləsindən qorumağa çağırışdan, düşmənlərə qarşı hazırlıq görməkdən və s. buna bənzər sözlər olarsa bunda heç bir qəbahət yoxdur. Lakin Nəşidlərin sözlərində günaha dəvət, kişi və qadınların bir məclisdə olaraq bir-birilərinin qarşısında soyunmalarından və s. günahlar olarsa bu zaman bunları dinləmək qadağandır”¹⁰⁵². İbn Bazz – *rahmətullahi aleyhi* – deyir

¹⁰⁵⁰ İbn Kəsir – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Müşriklər Quranı dinləmir və onu eşitmək də istəmirdilər».

¹⁰⁵¹ “Silsilətul Huda Vən Nur” № 22,25,71,313.

¹⁰⁵² “Məcmuul Fətava” 3/437.

ki: “İslam Nəşidləri” barəsində olan sualın açıqlanmasına ehtiyac vardır. Bu suala bir mənalı cavab vermək olmaz. İstənilən şer və ya Nəşid, istər İslami adlansın istərsə də yox, vacib olan (nəşidlərin sözlərində) pak (saf) şəriətə zidd olan bütün şeylərdən uzaq olmasıdır. Əgər Nəşidlərin sözlərində xeyir olarsa – gözəl əxlaqı və mərhəmətli olmağı tərif edən, Allah yolunda cihad etməyə həvəsləndirən, ixlaslı olmağa, valideyinlərə və qonşuya qarşı gözəl münasibətdə olmağa və s. şəriətə zidd olmayan (sözlər) olarsa bunda heç bir problem yoxdur. Bu da İmam Şafii – *rahmətullahi aleyhi* – şerlər barəsində olan sözləri kimidir: “Gözəl olanı gözəl, çirkin olanı da çirkindir”. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şübhəsiz ki, şerin bir qismi hikmətdir»¹⁰⁵³. Həmçinin İbn Bazz – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “Mühümdür ki, hər bir Nəşid elm əhlinə və ya bir qrup elm əhlinə həvalə edilsin. Onlar da onun icazəli olub-olmadığını yoxlasınlar. Bu Nəşidləri bir başa hamıdan götürmək də olmaz. Vacibdir ki, onlara alimlər nəzər salsınlar”¹⁰⁵⁴.

Şeyx Useymin – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “Nəşidlər barəsində çox danışılıb. Lakin mən uzun vaxtdır ki, onları eşitmirəm. (Nəşidlər) ilk çıxdığı vaxt onlarda şerri olan bir şey yox idi. Nə dəf (qaval), nə də qaranlıq (qarmaqarşıqlıq) bir şey, nə də onlar qadağan olunmuş musiqiyə bənzəyirdi. Lakin vaxt keçdikcə (Nəşidlər) inkişaf edərək müsirləşdilər. İndi biz onlarda təbil (baraban) səsinə bənzər səslər eşidirik, bəlkə də bu təbil deyil (başqa bir musiqi alətinin) səsidir. Həmçinin onlarda gözəl, yoldan çıxardan səslərdən də istifadə edilməyə başlamışlar. Sonra onlar bir az da müsirləşərək qadağan olunmuş musiqiyə bənzədilər. Buna görə də Nəşidlərlə bağlı mənim qəlbimdə həyacan baş qaldırdı. İnsanlar içərisində heç kəs bütün Nəşidlərin halal olmasına fətva verə bilməz, həmçinin heç kəs də onların hamısının haram olmasına fətva verə bilməz. Yuxarıda xatırladıqlarımın heç biri (nəşidlərdə) olmazsa bu zaman onlar icazəlidir. Əgər (Nəşidlərdə) dəfdən (qaval), gözəl, cəlb edici səslərdən istifadə olunarsa və həmçinin də onlar musiqi kimi oxunarsa bu zaman onlara qulaq asmaq olmaz”¹⁰⁵⁵. Cəlb edici gözəl səsin təsiri barəsində İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “Həqiqətən səsin insanın qəlbinə çox böyük təsiri vardır. İnsanı sevincə, kədərə, qəzəbə və qorxuya və s. sala bilər. Bura həmçinin daxildir səs ilə uşaqlara və heyvanlara təsir etmək. Məxluq nə qədər zəif olarsa səs ona bir o, qədər də çox təsir göstərir. Məs: Səs qadına daha çox təsir edir nəinki kişiyyə, uşaqlara təsiri

¹⁰⁵³ Buxari 2/426, Silsilatul Ahadisi Sahiha 2851, 2057.

¹⁰⁵⁴ “Ədilə Adciba əl-Cami əl-Kabir” № 90, A üzü.

¹⁰⁵⁵ “Əs-Sahvatul İslamiyyə” 185.

daha çoxdur nəinki böyüklərə, heyvanlara daha çox təsir edir nəinki insanlara. Bütün bunlar ona dəlalət edir ki, səsin gücü dərrakənin (ağıl, idrak) zəif olmasından aslı olaraq daha çox təsir edir. Bu təsirdə nə qədər xeyir olsa da, zərərləri daha çoxdur”¹⁰⁵⁶.

Şeyx Useymin – *rahmətullahi aleyhi* – dan Nəşidləri dinləmək barəsində şəriətin hökmünü soruşurlar o, deyir ki: “Bir çox illər bundan öncə Nəşidləri dinlədiyim zaman onlarda qadağan olunması bir şey yox idi. Lakin sonuncu dəfə onları eşitdikdə Nəşidləri melodik – musiqiyə bənzər (müsiqi alətləri) ilə müşayət olunduğunu gördüm və mən hesab edirəm ki, insanlar bu Nəşidlərə qulaq asmamalıdır”¹⁰⁵⁷. Şeyx Useymin – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “İslam Nəşidlərinə” gəldikdə isə mən hesab etmirəm ki, kimsə onları ibrət (fayda) kimi istifadə edə bilər. **Birinci** - Nəşidlər əsil olaraq Sufilərdən gəlmədir. Çünki ilk olaraq onlar Allahu zikr etmək üçün Nəşidlərdən istifadə ediblər. **İkinci** – Həqiqətən Nəşidlər insanın qəlbini ibrət alınması iki şeydən Quran və Sünnədən uzaqlaşdırır. Ona görə də bir kimsə bu Nəşidləri ibrət (fayda) mənbəyi seçməməlidir. Lakin bir kimsə şəriətə zidd olan melodik oxuma (sözləri uzadaraq, başı əsdirərək), musiqi alətləri olmadan Nəşidləri dinləyərsə bunda heç bir problem yoxdur. Əksi təqdirdə bu şərtlərə riayət edilməzsə Nəşidləri dinləmək haramdır”¹⁰⁵⁸. Şeyx Useymin – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “Artıq mən görürəm ki, “İslam Nəşidləri” əvvəlki Nəşidlərdən çox fərqlənirlər. Əvvəllər onlarda gözəl, cəlb edici səslər yox idi, lakin idi Nəşidlərdə bu kimi səslərdən istifadə edilməyə başlanılmışdır. Həmçinin deyirlər ki, onlarda dəf (qaval) səsləri də müşayət olunur. Bütün bunlar bizə onu deməyə əsas verir ki, insan bu kimi şeylərdən çəkinməlidir. Lakin bizim yanımıza biri gəlib gözəl niyyət ilə, tək, öz səsi ilə, heç bir musiqi aləti olmadan, mənasız olan (sözlərdən) uzaq olaraq Nəşid (şer) söyləyərsə bunda heç bir problem yoxdur, çünki Həsən b. Sabit - *radıyallahu anhu* – Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in məscidində şer söyləmişdir”¹⁰⁵⁹. Şeyx Useymin – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “İslam Nəşidləri” bidətdir və onlar Sufilərin dinə daxil etdikləri Nəşidlərin misləndir (oxşarıdır)”¹⁰⁶⁰. Şeyx Useymin – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: “(Ey Nəşidlərə qulaq asan kimsə!) Mən sənə nəsihət edirəm ki, Allahın Kitabına, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in Sünnəsinə və Onun həyatına (Sıra) qayıdasan. Vallahi, bunlar sənə üçün

---

¹⁰⁵⁶ “İstiqamə” 1/373.

¹⁰⁵⁷ “Əs-Sahvatul İsləmiyyə” 123.

¹⁰⁵⁸ “Bəyan əl-Mufid” 12.

¹⁰⁵⁹ “Fətava” sual № 18.

¹⁰⁶⁰ “Fətava əl-Aqidə” 651.

Nəşidlərə qulaq asmaqdan daha xeyirlidir. Eşitmişik ki, bu Nəşidlər dəyişilərək musiqi formasında oxunmağa başlanmış və onlarda ehtiras oyadan səslərdə vardır. Əgər məsələ belədirsə bu cür Nəşidlərə qulaq asmaq olmaz. Əgər onlarda təbil (baraban) olarsa bu artıq günahdır”¹⁰⁶¹.

Bu Nəşidlərə qulaq asmaq və ya onlarla məşğul olmaq bir çox haramlara gətirib çıxarmışdı. *Subhənəllah!* Nəşidlərlə məşğul olan, oxuyan və yazanlar artıq bir müddətdən sonra disk buraxmağa başladılar, bir müddətdən sonra klip çəkməyə başladılar, bir müddətdən sonra diskin üzərinə şəkillərini vurmağa başladılar – *Allah Qorusun* – bir çox ölkələrdə artıq “İslam Repi” kimi nəşidlər də çıxmağa başladı. Bütüün bunlar da İslama nisbət edilir. Halbuki İslam bütün bunlardan uzaqdır.

Şeyx Tuveyri – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Bir kimsə günümüzdə musiqi formasında yayılan Nəşidlər ilə səhabələrin Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in məscidini tikdikləri zaman, Xəndək qazdıqları zaman və həmçinin səhabələrin səfərdə dəvələri qovduqları zaman söylədikləri şerlərlə müqayisə etməyə, (bənzətməyə) çalışarsa artıq bu müqayisə yalandır. Səhabələr - *Allah Onlardan Razi Olsun* – şerləri melodik formada *Lyaxin* kimi oxumazdılar necə ki, bunu tələbələr müəyyən yığıncıqlarda və yay düşərgələrində edirlər. Səhabələr şer söylədikləri zaman yalnız uca səslə söyləməklə kifayətlənərdilər. Səhabələrdən - günümüzdə olan tələbələrin etdikləri kimi xor şəkildə oxumaq varid olmayıb. Həqiqətən bu “İslam Nəşidləri” öz ardınca bir çox şərrin gəlməsinə səbəbdir. Həqiqətən bu İslama nisbət edilən bir bidətdir”¹⁰⁶².

Saleh əl-Fovzan – *Hafizahullah* - gəldikdə isə Nəşidlər barəsində ən şiddətli fətvalar ona aiddir. O, deyir ki: “Nəşidləri “İslami Nəşidləri” adlandırmaq xətdir. Bu sonradan uydurulmuş bir addır. Sələf kitablarında belə bir şey yoxudur. Alimlərə məlumdur ki, ilk olaraq Nəşidləri din olaraq Sufilər götürüblər. Günümüzdə isə partiya və cəmaatların sayı çoxaldığı üçün hər biri bu Nəşidlərdən istifadə etməyə, faydalanmağa başladılar və onları “İslam Nəşidləri” adlandırdılar. Bu adla adlandırmaq da qadağandır, Nəşidlərin özləri də qadağandır və onları insanların arasında yaymaq da qadağandır”¹⁰⁶³. Şeyx Fovzan – *Hafizahullah* - deyir ki: “Cavanlar arasında “İslam Nəşidləri” deyə adlanan və xor şəkildə oxunan Nəşidlərlə yazılı kassetlər geniş yayılmışdır. Bu da musiqi olan *əl-Ginənin* bir növüdür və onlarda gözəl, cəlb edici səslər də ola bilər.

¹⁰⁶¹ “Nasixə əl-Muşfik əl-Mauvan Limən İbtulya Bil Anaşidul Əlhan”.

¹⁰⁶² “İqamətül Dəlil əl-Məni Minəl anaşid əl-Mulyaxanat Tamsil” 8-11.

¹⁰⁶³ “Məcəllətül Dəuə” № 1632.

Nəşidlər, Quran və Dini dərslər satılan mağazalarda satılırlar. Nəşidləri “İslam Nəşidləri” adlandırmaq xətdir. Çünki İslam, Nəşidləri bizim üçün şəriət etməyib, lakin şəriət edib Quran oxumağı, Allahu zikr etməyi və elm almağı. Nəşidlərə gəldikdə isə onlar bidət əhlinin dinidir – Sufilərin, hansıki öz dinlərini oyun-oyuncaq ediblər. Həmçinin Nəşidləri Dinə nisbət etmək Xristianlara bənzəməkdir. Çünki onlar qrup halında oxumağı dindən hesab ediblər. (Hər bir müsəlmana) Vacibdir ki, Nəşidlərin satışının və yayılmasının qarşısını alsın və (insanları) ondan çəkindsin. Bundan da çox Nəşidləri dinləmək müsəlmanlar arasında qarmaqarışıqlıq, nifaq, kin-kudurət salır. Nəşidləri yayanlar onların icazəli olmasına dəlil gətirirlər ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in zamanında şerlər oxunar və Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – onları bəyənər və heç bir söz də deməzdi. Buna cavab olaraq deyilir ki: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in zamanında oxunan şerlər xor şəkilində (qrup) halında oxunmaz, musiqiyə bənzəməz və “İslam Nəşidləri” də adlanmazdı. Bu özündə fayda və hikməti əhatə edən ərəb şerləri idi. Onlarda cəsarət və comərdlik vəsf edilirdi. Səhabələr də bu şerləri onlarda olan mənalara görə oxuyar və bunu da ayrı-ayrı edər, qrup (xor) şəkilində etməzdilər. Onlar şerləri ağır işlər zamanı və ya gecə ikən səfərə çıxdıqlarında oxuyardılar. Bütün bu hallar onu göstərir ki, bu növ şerlər məhz belə hallarda (vəziyyətdə) oxumaq olar. Bu rəvayətlərdə Nəşidləri dəvət və tərbiyə metodu kimi istifadə etməyə dair heç bir dəlil yoxdur. Lakin günümüzdə isə bunun əksini görürük. Tələbələr isə bu Nəşidləri yayır və onları İslami və dini adlandırırlar ki, bu da dində olan bidətdir. Bu azmış Sufilərin adətindəndir. Onlar Nəşidləri din ediblər. Vacibdir ki, müsəlmanları bundan uzaqlaşdırmaq və onların (kassetlərin) satışını isə qadağan etmək lazımdır. Bu cür sualların açıqlanması mühümdür. Çünki şər kiçik olaraq başlayar və doğduğu zaman onun qarşısı alınmazsa böyüyər və yayılır”¹⁰⁶⁴. Şeyx Fovzan – *Hafizahullah* - deyir ki: “Əgər onları “İslam Nəşidləri” deyil, Ərəb Nəşidləri adlandırsaydılar daha doğru olardı”. Şeyx Fovzan – *Hafizahullah* - dan soruşurlar ki: “Nəşidlərin qadağan olunmasına səbəb Sufilərə bənzəmək olduğu üçün qadağandır, yoxsa digər səbəblər də var? Axı Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – və Səhabələr Xəndək günü şer söyləmişlər?”. Şeyx: “Sufilərə oxşamaq yeganə səbəb deyildir. Bu səbəblərdən yalnız biridir. Qadağan olunmasına səbəb – Nəşidlərin səsi uzadaraq (melodik) oxunmasıdır ki, bu da Ğinədir – haramdır. O, ki qaldı səhabələrdən Abdullah b. Ravaha - *radiyallahu anhu* – onlar fərd olaraq bir səslə bunu oxuyar, xor (qrup) halında

¹⁰⁶⁴ “əl-Xatab əl-Minbəriyyə” 3/184-185.

oxumazdılar. Buda İnşad adlanır, Anaşid yox”¹⁰⁶⁵. Həmçinin ondan soruşurlar ki: İslamı yeni qəbul etmiş bir xanım soruşur ki: Bəzi bacılar qadağan olunmuş musiqini dinləməyin əvəzi olaraq mənə İslam Nəşidləri adlanan bir neçə (kassetləri) dinləməyi nəsihət ediblər. Mən onlara qulaq asdıqdan sonra musiqiyə bənzər olduğunu anladım. Adi musiqilər kimi onlar da mənə Allahı zikr etməkdən və Quran oxumaqdan yayındırır. Mən sizdən həm özüm, həm də bacılar üçün bu Nəşidlərə qulaq asan və oxuyanlar üçün bir açıqlama və nəsihət etməyinizi xahiş edirəm”. Şeyx: “Mənim müsəlmanlara olan nəsihətim Nəşidlərdən uzaqlaşmaq, Allahı zikr etmək və Quran oxumaq ilə məşğul olmaqdır. Biz insanı günahdan çəkindirərək digər günaha salmamalıyıq. Əksinə biz insanı günahdan uzaqlaşdırıb onu Allaha tövbəyə və itaətə yönəltməliyik”¹⁰⁶⁶.

Şeyx Bakr Abu Zeyd – *Hafizahullah* - deyir ki: “Şer və Mahnıları - Allahı zikr etmək, dua və s. ibadət vasitəsi kimi istifadə edilərsə bu bidətdir.”¹⁰⁶⁷.

Şeyx Əhməd ən-Nəcmi – *Hafizahullah* - deyir ki: “Nəşidlər vasitəsilə onlar çalışırlar ki, xeyiri və axirəti xatırlatsınlar, bu da ibadətdir və o, ibadət ki, Allah Rəsulu şəriət etməyib yenilikdir. Buna görə də biz deyir ki: Bu Nəşidlər – Bidətdir”¹⁰⁶⁸.

Şeyx AbdüAziz Əli Şeyx – *Hafizahullah* - dan soruşurlar ki: “İslam Nəşidləri” ilə bağlı olan kassetləri qulaq asmağın hökmü nədir?”. Şeyx: “İslam Nəşidləri” adlanan bu Nəşidlərdən bəzilərinə mən qulaq asmışam. Çox təəssüf ki, mən onları musiqiyə bənzər gördüm. (İnsanların) Qəlblərinə təsir edən incə, gözəl və cəlb edici səslər seçilir. Bütün bunlar da *Ğinədir*. Bəzi səslər isə (insana) musiqini xatırladır. Bütün bunlara da İslam donu geydirirlər, halbuki İslam bütün bunlardan uzaqdır. İslam güclü və əzəmətli bir dindir. Nəşidlərlə maraqlananlara gəldikdə isə onlar Quran oxumaqdan uzaqlaşırırlar. Çox təəssüf ki, bu Nəşidlər təbil, dəf və s. alətlərlə müşayət olunur və bunu da İslam adlandırırlar. Heç şübhə yox ki, bu xətdir və mən ümüd edirəm ki, qardaşlarımız bundan uzaqlaşarlar.”¹⁰⁶⁹.

Şeyx AbdüAziz ər-Racih – *Hafizahullah* - deyir ki: “Günümüzdə cavanlar Nəşidlərə qulaq asır və deyirlər ki: “İslam Nəşidləri”, “İslam

---

¹⁰⁶⁵ “Fətava əl-Fovzan” № 3621,9880.

¹⁰⁶⁶ “Fətava əl-Fovzan” № 13146. Kim Şeyxin Fətvalarını səslə olaraq dinləmək istəyirsə onun saytına daxil olaraq Fətvalar bölümündə ərəb dilində “Anaşid” sözünü yazsın 15 yaxın Nəşidlər barədə fətvaları dinləyə bilər.

¹⁰⁶⁷ “Tasixud Dua” 97.

¹⁰⁶⁸ “əl-Mouridul Azb” 196.

¹⁰⁶⁹ “Məcəllə əl-Buhus əl-İsləmiyyə” № 66, səh: 86-87.

Nəşidləri”. Haradan götürülüb bu ad – “İslam Nəşidləri”. İslam dinində Nəşid yoxdur! Biri var ki, insan şer söyləsin, digərləri isə ona qulaq assınlar. Lakin qrup halında, xor şəkilində bu edilərsə bunda heç bir xeyir yoxdur. Günümüzdə olan Nəşidlər çox dəyişilmiş və onları musiqi kimi oxumağa başlamışlar. Bu gün sən musiqi ilə Nəşidi bir-birindən ayırmaq bilməzsən. Mən cavanlara nəsihət edirəm ki, bu Nəşidlərə qulaq asmasınlar. “İslam Nəşidləri” deyilən bir anlam yoxdur, bunlar Sufi Nəşidləridir. Səhabələr belə edərtilər: biri Quran oxuyar, digərləri isə qulaq asar, niri hədis söyləyər, digərləri isə qulaq asar, biri şer söyləyər (faydalı) digərləri isə qulaq asardılar. Cavanlara vacibdir ki, bu Nəşidlərdən uzaqlaşsınlar. Sadə bir səslə, melodik, xor olmadan biri şer söyləyərsə bunda problem yoxdur. Nəşidlərə gəldikdə isə onu Sufilər edərlər”¹⁰⁷⁰.

Şeyx Racihi – *Hafızahullah* - dan soruşurlar ki: “Cavanların qulaq asdıqları “İslam Nəşidləri” barəsində olan suallar çoxalmışdır. Sizin buna olan fikriniz nədir?”. Şeyx: “Mən belə hesab edirəm ki, İslam Nəşidləri qadağandır. Günümüzdə yayılan Nəşidlərə gəldikdə onları elə bir melodik tərzdə oxuyular ki, (musiqidən) fərqləndirmək mümkün deyildir. Mənə çatan məlumatlara görə Nəşidlərdə musiqi alətlərindən istifadə olunur və hətta onlara ad günü mərasimlərində qulaq da asırlar. Bütün bunlar günahdır. Xor şəkilində Nəşidləri oxumağa gəldikdə, orada musiqi alətləri olmasa da belə bunda Sufilərə bənzəmək vardır. Çünki onlar Nəşidlər vasitəsilə ibadət edirlər. Bu Nəşidlərdə ehtiras oyadan səslər də vardır. Nəşidlərin sözlərində hikmət, fayda olsa da belə görürsən ki, bir kimsə sözləri (anlamadığı) halda və ya onlara əhəmiyyət vermədən yalnız səsdən həzz alır”¹⁰⁷¹.

Şeyx Cibrin – *rahmətullahi aleyhi* – dən soruşurlar ki: “Bir çox buraxılan kassetlərdə melodik və xor şəkilində oxunan Nəşidlər vardır. Onlara qulaq asmaq olarmı?”. Şeyx: “Əgər onlar melodik şəkildə oxunursa – Qadağandır”. Ondən: “Bəs xor şəkildə onunuşa nə deyirsiniz?”. Şeyx: “Bu da – Qadağandır”. Ondən: “Cavanlar Nəşidləri dəvət vasitəsi kimi istifadə edirlər. Bu icazəlidirmi?”. Şeyx: “Qadağandır”.

Şeyx AbdurRahman əl-Barrak – *Hafızahullah* - deyir ki: “Nəşidlər – Sufi bidətləridir”¹⁰⁷².

Şeyx Saleh Əli Şeyx – *Hafızahullah* - deyir ki: “Alimlərin sözlərindən və fətvalarından bildiyim qədər Nəşidlər qadağandır. Bu ümmətə Nəşidlər

¹⁰⁷⁰ “Şərh Kitab əl-İbanə”.

¹⁰⁷¹ “Ulama Fi Hukmu Tamsilul Anaşid”.

¹⁰⁷² “Adillə əş-Şəriyyə Fi Hukmi Anaşid əl-İsləmiyyə” 33.

İxvan əl-Muslimin partiyası tərəfdən gəlmişdir. Çünki bu onlarda tərbiyyə üslubudur. Həmçinin bu Nəşidlər Sufilərin də dəvət üslubudur. Sonra onlar bu ölkəyə (Səudiyyə Ərəbitanına) daxil olaraq Nəşidləri kasset formasında buraxmağa başladılar. Onlar yayıldıqları zaman alimlər Nəşidləri qadağan olunması barədə fətvalar verdilər”¹⁰⁷³.

Kim istəsə yazılı və ya səsli formada bu kitab və kassetlərə qayıda bilər: İbrahim b. Abdullah əl-Mutlaq “Əqvalul Uləma Fil Anaşid Vət Təmsil”, “əl-Anaşid əl-İsləmiyyə Bəynə əl-İbəhə Vət Təhrim”, Usamə AbdulMunim “əl-Qovlu Mufid Fi hukmu Anaşid”, AbdulAziz ər-Reys b. Reys “Hukmu Mə Yusəmmə Bil Anaşid əl-İsləmiyyə”, “əl-Ədillə əş-Şəriyyə Fi Hukmu Anaşid əl-İsləmiyyə”.

Musiqi Aləti Olmadan Şer Söyləmək – Artıq biz çalğı alətlərilə birlikdə mahnı söyləməyin haram olduğunu, bayram və toy mərasimlərində çalınan dəfdən (yalnız qadınlara icazəlidir) başqa bütün çalğı alətlərinin haram olduğunu, günümüzdə olan “İslam Nəşidlərinin” səsi incələdərək, melodik şəkildə, başı əsdirərək, qrup və xor şəkildə söylənməsinin qadağan olunduğunu öyrəndik. Bəs, çalğı aləti olmadan şer söyləməyin hökmü nədir?

əl-Albani – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Bunun haram olduğunu kəsin olaraq söyləmək doğru deyildir. Çünki belə bir qəti ifadənin söylənməsinə dəlil yoxdur. Keçmişdə və indiki zamanda bəzi sufilər və bir qrup hava (bidət) əhlinin etdiyi kimi kəsin olaraq mubah olduğunu söyləmək də doğru deyildir. Çünki mahnı şer ilə olur. Şer də kəsin olaraq haram edilməmişdir”. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şübhəsiz ki, şerin bir qismi hikmətdir». Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən şer haqqında soruşduqda o, buyurdu: «Şer bir sözdür. Gözəl olanı gözəl, çirkin olanı da çirkindir». Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – şer dinlədiyinə dair hədislər çoxdur. Sələmə b. Əkva - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ilə birlikdə Hudeybiyyəyə gəldik... Allaha and olsun ki, biz bu **zu-Qarad** səfərindən qayıtdıqdan sonra Mədinədə üç gün dincəldikdən sonra Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ilə birlikdə Xeybər istiqamətində yola çıxdıq. Əmim Amir - *radiyallahu anhu* – qısa vəznlə şerlər deyirdi:

**TƏLLAHİ! LƏVLALLAHU MƏHTƏDƏYNƏ
VƏ LƏ TƏSADDƏQNƏ VƏ LƏ SƏLLƏYNƏ**

¹⁰⁷³ “Fətava Uləma Fi Mə Ysəmmə Bil Anaşid əl-İsləmiyyə”.

¹⁰⁷⁴ Silsilatul Ahadisi Sahiha 2851, 2057.

¹⁰⁷⁵ Silsilatul Ahadisi Sahiha 447.

**VƏNƏHNÜ AN FƏDLİKƏ MƏSTƏĞNƏYNƏ
FƏSƏBBİTİL ƏQDƏMƏ İN LƏQƏYNƏ
VƏ ƏNZİLƏN SƏKİNƏTƏN ALEYNƏ**

Allaha and olsun ki, Allah istəməsəydi hidayətə yönəlməzdik biz,
Nə sədəqə verərdik, nə də namaz qıldırıq biz,
Olmasaydı lütfün sənin, keçinə bilməzdik biz,
Sabit et qədəmlərmizi, düşmənlə qarşılaşdıqda biz,
Sakitlik (mənəvi bir qüvvət) nazil et Sən bizə!

Peyğəmbər: «Bu kimdir?» deyərək buyurdu. Amir: «Mənəm Amir!» dedi.
Peyğəmbər: «Allah sənə məğfirət etsin!» deyərək dua etdi. Belə bir şey vardı ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – kimin üçün Allahdan xüsusən məğfirət diləyirdisə o, şəxs mütləq şəhid olurdu. Bu vaxt dəvə üstündə əyləşmiş Ömər b. əl-Xəttab - *radiyallahu anhu* – dedi: «Ey Allahın Rəsulu! İzn ver Amir oxusun və bizi feyziyab etsin!». Biz Xeybərə çatdıqda düşmənlərin başçısı Mərhəb qılınc oynadaraq irəli çıxdı və:

**QAD ALİMƏT XEYBƏRU ƏNNİ MƏRHƏB
ŞƏKİSSİLƏHİ BƏTALUN MUCƏRRABU
İZƏL HURUBU ƏQBƏLƏT TƏLƏHHƏBU**

Artıq Xeybər tanıdı, bildi ki, Mərhəbəm mən!
Müharibə başlayıb, döyüş alovlanarkən,
Mahir silah ustası, təcrübəli ərəm mən!

Əmim Amir - *radiyallahu anhu* – onunla təkbətək döyüşmək üçün irəli çıxdı və:

**QAD ALİMƏT XEYBƏRU ƏNNİ AMİRÜ
ŞƏKİSSİLƏHİ BƏTALUN MUĞAMİRÜ**

Artıq Xeybər tanıdı, bildi ki, Amirəm mən,
Mahir silah ustası, çəvik qəhrəmanam mən!

Təkbətək döyüş başladı və hər ikisi bir-birinə qılınc ilə zərbələr endirməyə başladılar. Mərhəbin qılınıcı Amirin qalxanına dəydi. Amir də onu alt nahiyədən vurduqda qılınıcı özünə qayıdaraq qolunun damarını kəsdi. Amirin ölümü də bu yaradan oldu... Sonra Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – məni Əli - *radiyallahu anhu* – nu çağırmağa göndərdi. Əli - *radiyallahu anhu* – gözlərinin ağrısından əziyyəət çəkirdi. Peyğəmbər: «Bu bayrağı (sabah) elə bir kimsəyə verəcəyəm ki, o Allahı və Rəsulunu sevir, Allah və Rəsulu da onu sevir!» deyərək buyurdu. Mən Əli - *radiyallahu anhu* – nun yanına gəldim. Gözləri ağrıdığı üçün onun əlindən tutub Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gətirdim. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Əli - *radiyallahu*

anhu – nun gözlərinə tüpürərək dua etdi və onun gözləri dərhal sağaldı. Bayrağı ona verdi. Yəhudi Mərhəb irəli çıxaraq:

**QAD ALİMƏT XEYBƏRU ƏNNİ MƏRHƏB
ŞƏKİSSİLƏHİ BƏTALUN MUCƏRRABU
İZƏL HURUBU ƏQBƏLƏT TƏLƏHHƏBU**

Artıq Xeybər tanıdı, bildi ki, Mərhəbəm mən!
Müharibə başlayıb döyüş alovlanarkən,
Mahir silah ustası, təcrübəli ərəm mən.

Onun sözlərinə cavab olaraq Əli:

**ƏNNƏLLƏZİ SƏMMƏTNİ UMMİ HƏYDƏRAH
KƏLƏYSİ ĞABƏTİN KƏRİHİL MƏNZARAH
UFHİMU BİSSAİ KƏYLƏSSƏNDƏRAH**

Anamın Heydər (aslan) adlandırdığı mənəm,
Meşələr aslanı tək zəhimli görkəmliyəm,
Düşmənləri pərən-pərən edib tez öldürərəm!

Şeri oxuyaraq döyüşə atıldı və Mərhəbin başından qılınc ilə vuraraq onu öldürdü. Bundan sonra Xeybər məhz Əli - *radıyallahu anhu* – nun iki əli ilə alındı . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Mədinəyə gəldikdə Əbu Bəkr ilə Bilal - *radıyallahu anhum* – xəstə idilər. Əbu Bəkr - *radıyallahu anhu* – nun qızdırması yüksəldikdə deyərdi: Hər kişi öz ailəsi arasında səhəri açmaqdadır, Ölüm isə hər kəsə ayaqqabı bağından daha yaxındır...» . «**Şairlərə gəlincə onlara ancaq azğınlar uyar. Məgər görmürsənmi ki, onlar hər bir vadidə sərgərdan gəzirlər. Və onlar etmədikləri şeyləri deyirlər**». (əş-Şuəra 224-226) ayəsi nazil olduqda İslam şairləri Abdullah b. Rəvaha, Kəb. b. Məlik, Həsən b. Sabit - *radıyallahu anhum* – Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gələrək: «Ya Rəsulullah! Uca Allah bu ayəni nazil edib. Allah bilir ki, biz şairik?» dedilər. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – son ayəni oxuyaraq: «**Ancaq iman gətirib yaxşı işlər görən, Allahu çox zikr edən və zülmə uğradıqdan sonra intiqamını alanlardan başqa! Zülm edənlər hara düşəcəklərini mütləq biləcəklər**». (əş-Şuəra 227) .

Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən birinin içi irin ilə dolub xarab olması, onun üçün şer ilə dolmasından daha xeyirlidir» . Əbu Səid əl-Xudri - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, biz Peyğəmbər –

¹⁰⁷⁶ Müslim 1807, Buxari «Xeybər Döyüşü Babı», Müslim 2406.

¹⁰⁷⁷ «Silsilatul Ahadisi Sahiha» 2584.

¹⁰⁷⁸ Buxari «Ədəbul Mufrad» 870.

¹⁰⁷⁹ Müslim 2257.

sallallahu aleyhi və səlləm – ilə birlikdə Arc deyilən sahədə yeridiyimiz zaman şer yazan bir şairlə rastlaşdıq. Peyğəmbər: «Şeytanı tutun. Bir kimsənin içi irin ilə dolub xarab olması, onun üçün şer ilə dolmasından daha xeyirlidir» deyə buyurdu . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şairlərin söylədik-ləri ən doğru beyt Ləbidin: «**Ələ Kullu Şeyin Mə Xaləllahə Batilu** – Xəbəriniz olsun ki, Allahdan başqa hər şey batildir» sözüdür . Əsvəd b. Səri deyir ki, mən şair idim. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gəlib dedim: «Rəbbimə təriflər dediyim mədhiyələri sənə oxuyummu?». Peyğəmbər: «Rəbbim həmd olunmağı sevir» deyə buyurdu və buna heç nə əlavə etmədi . Aişə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, şerdən bir qismi yaxşı olur, bir qismi isə pis. Sən yaxşısını götür, pisini isə tərək et. Mən Kəb b. Məlik - *radiyallahu anhu* – nun şerlərindən bəzisini rəvayət etdim. O şerlərdən bir qəsidəsində 40 və bundan daha az beyt vardır» . Miqdam b. Şureyh atasından rəvayət edir ki, mən Aişə - *radiyallahu anha* – yə dedim: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – şer deyərdimi?». Aişə: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Abdullah b. Rəvaha - *radiyallahu anhu* – nun şerlərindən oxuyub deyərdi: Sənə xəbər gətirər, təmin etmədiyin kəs» . Şərid rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – məndən Umeyyə b. Səltin şerindən oxumağımı istədi. Mən də oxudum. Peyğəmbər: «Davam et, davam et» deyə buyurdu. Mən yüz beyt oxudum. Peyğəmbər: «Umeyyə az qala müsəlman olacaqdı» deyə buyurdu . Aişə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsanların ən böyük günah qazananı o, şairdir ki, bir qəbiləni (öz şerilə) pisləyir...» .

Həmçinin Qəbləri axirəti xatırlatmağa yönəldən «Zuhdiyyət» adını verdikləri şerlər də bu qəbildəndir. Məs:

Ey qəflət içində batan,
Nə vaxta qədər gözəl görəcəksən çirkinliləri,
Nə vaxta qədər, nə vaxta qədər qorxmayacaqsan,

¹⁰⁸⁰ Müslim 2259.

¹⁰⁸¹ Müslim 2256. Ləbid b. Rabia olub cahiliyyə dövrünün şairlərindəndir. İslamı qəbul etmiş və uzun ömür sürmüşdür. Ənəs b. Məlik - *radiyallahu anhu* – nun rəvayət etdiyinə görə 140 il yaşamışdır. Osman - *radiyallahu anhu* – nun xəlifəliyi dövründə Kufədə ölmüşdür. Qurani dinləyib öyrəndikdən sonra İslami həyatında heç şer söyləməmişdir.

¹⁰⁸² Buxari «Ədəbul Mufraq» 861.

¹⁰⁸³ Buxari «Ədəbul Mufraq» 866.

¹⁰⁸⁴ Buxari «Ədəbul Mufraq» 867.

¹⁰⁸⁵ Buxari «Ədəbul Mufraq» 869.

¹⁰⁸⁶ Buxari «Ədəbul Mufraq» 874.

Allahın əzaları danışdırdığı vaxt...

İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* - dən soruşdular: Ey Abdullahın atası! Cənnət və Cəhənnəmi xatırladan, qəlbləri yumşaldan qəsidələr barədə nə deyirsən? O: Nə kimi? dedi. Məs:

Rəbbim mənə dediyi zaman,
Mənə üsyan etməkdən utanmadınmı?
Günahı insanlardan gizlədirsən,
Mənə üsyan etməkdən isə heç sıxılmadın.

Sonra: Mənə bir daha təkrar et! dedi. Mən də ona bir daha təkrar etdim. Qalxdı, evinə girdi, qapını bağladı. Evin içində bu iki beyti oxuyaraq ağladığını hiss etdim».

Alimlərin Sözlərinə Əsaslanaraq Nəşidlərə Qulaq Asmaq Üçün İcazə Verilən Zəruri Şərtlər:

1. Nəşidləri dəvət və ibadət məqsədilə istifadə etməmək.
2. Nəşidləri “İslami Nəşidləri” adlandırmamaq. Bunun qadağan olunması barədə alimlərin sözləri zikr edildi.
3. Vacibdir ki, Nəşidlərin sözləri özündə xeyirdən başqa bir şey əhatə etməsin və şəriət çərçivəsindən kənara çıxmasın.
4. Nəşidləri onlarda olan mənalara görə qulaq asmaq lazımdır, səsin gözəlliyinə görə deyil.
5. Nəşidlər musiqi alətləri ilə müşayət olunmamalıdır.
6. Nəşidlər Xor şəkildə oxunmamalıdır.
7. Nəşidlər şer formasında oxunsun, melodik şəkildə deyil.
8. Nəşidlərdə gözəl, cəlb edici (kişi və qadın) səsləri olmasın.
9. Nəşidlər qrup halında oxunmasın.
10. Bütün bu şərtlərə əməl edilsə də belə Nəşidlərlə çox vaxt keçirməmək. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən birinizin içi irin ilə dolub xarab olması, onun üçün şer ilə dolmasından daha xeyirlidir»¹⁰⁸⁷.

Peyğəmbər – Sallallahu Aleyhi Və Səlləm – Nəyi Dinləyərdi? – Bu ümmətin nümunəsi Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – Allahın kəlamı olan Qurani Kərimi dinləyərdi. Qəlbi onunla rahatlanır, hüzn tapar və gözləri onunla yaşarardı. «***Bilin ki, qəlblər (möminlərin ürəkləri) yalnız Allahu zikr etməklə aram tapar! (rahat olar)***». (*Ər-Rəd 28*). «***Biz Quranda möminlər üçün şəfa və mərhəmət olan ayələr nazil etdik...***». (*əl-İsra 82*). İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – mənə buyurdu: «Ey İbn Məsud! Mənə Quran

¹⁰⁸⁷ Müslim 2257.

oxu» dedi. Mən: «Ya Rəsulullah! Quran sizə nazil olduğu zaman mən sizə Quran oxuyacağam?» dedi. Peyğəmbər: «Mən onu başqasından dinləməyi daha çox sevirəm» deyə buyurdu. Mən də *ən-Nisa* surəsini oxumağa başladım. Nəhayət: ***Hər ümmətdən şahid gətirəcəyimiz və səni də onlara şahid təyin edəcəyimiz zaman (kafirlərin) halları nə cür olacaqdır.*** (*ən-Nisa 41*). Ayəsinə çatmışdım ki, Peyğəmbər: «Bu qədər kifayətədi» deyə buyurdu. Mən ona tərəf çöndükdə gördüm ki, gözləri yaşla dolub¹⁰⁸⁸. Bir gün Rəsulullah - *sallallahu aleyhi və səlləm* – məscidin yanından keçərkən Əbu Musa əl-Əşəri - *radiyallahu anhu* – nun Quran oxuduğunu eşidir, dayanıb ona qulaq asmağa başlayır. Səhəri Rəsulullah - *sallallahu aleyhi və səlləm* – Ona: «Dünən görsəydin, mən sənin qiraətinə qulaq asırdım...» deyə buyurdu. Əbu Musa: «Ya Rəsulallah, bilsəydim ki, mənə qulaq asırdın, (qiraətimi) Sənin üçün daha gözəl edərdim». ***«Əgər Biz bu Qurani bir dağa nazil etsəydik, sən onun Allahın qorxusundan (kiçildiyini) parça-parça olduğunu görərdin (halbuki ağıl və ruh sahibi olan insan onun öyüd-nəsihətlərindən ibrət almır)».*** (*əl-Həşr 59*). ***«Əgər Qurana dağlar hərəkətə gətirilsə, yaxud yer parçalansa və ya ölümlər danışsaydılar (onlar yenə də iman gətirməzdilər)».*** (*ər-Rəd 31*). ***«(Bu kafirlər) ona da (Qurana da) inanmayandan sonra daha hansı kəlamə inanacaqlar?!».*** (*əl-Mursəlat 50*). Həsin b. AbdurRahman deyir ki, Əbu Bəkr - *radiyallahu anhu* – nun qızı Əsmə - *radiyallahu anha* – dən soruşdum: «Quran oxuyarkən Rəsulullah - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in səhabələri və Əhli Beyti nə edərdi?». O: «Allahın Quranda buyurduğu kimi idilər. Gözlərindən yaş axar və vücudları titrəyərdi» deyə cavab verdi. Ona: «Bizdə Quran oxuyan zaman özlərindən gedən kimsələr var» dedim. Əsmə: «Şeytandan Allaha sığınırım» dedi. Sad bə Əbu Vaqqas - *radiyallahu anhu* – deyir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – Quran vəhy olunduğu zaman O, Qurani insanlara oxuyardı. İnsanlar: “Ya Rəsulullah! Sən bizə (maraqlı) hadisələri danış” dedilər. Allah bu ayəni nazil etdi: ***“Əlif, Lam, Ra! Bunlar açıq-aydın Kitabın (Quranın) ayələridir! (Ey Məkkə əhli!) Biz onu ərəbcə bir Quran olaraq nazil etdik ki, (mənasını) anlayasınız. (Ya Rəsulum!) Biz bu Qurani sənə vəhy etməklə sənin üçün ən gözəl hekayəti (qissəni) danışırıq. Hərçənd ki, sən əvəlcə (ondan) əsla xəbərdar deyildin”.*** (*Yusuf 1-3*). Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – bundan sonra yenə də uzun müddət Qurani insanlara oxumağa başladı. İnsanlar: “Ya Rəsulullah! Sən bizə hər hansı bir hekayəni danışsaydın” dedilər. Allah ayə nazil etdi: ***“Allah sözün ən gözəlini (Qurani, ayələri) bir-birinə bənzər, (xəbərləri və hekayətləri,***

¹⁰⁸⁸ Buxari 5050, Müslim 800.

əmriləri və qadağanları, vədləri və təhdidləri) təkrarlanan bir kitab şəklində nazil etdi...". (əz-Zumər 23)¹⁰⁸⁹.

SAQQAL

Bilindiyi kimi bu gün çox müsəlmanlar saqqal qırmaq xəstəliyinə tutulmuşlar. İslam ümmətinin tarixində belə bir şey görünməmiş, müsəlmanların hidayət imamlarından saqqalını qırılan bir fərd də belə yoxdur. Bu sapıq adət bizə qeyri müsəlman ölkələrindən və ya aramızdan onların ölkələrinə gedib, saleh keçmişlərinin yolundan üz çevirərək özlərini təmamən onlara bənzədən, özlərinə möminlərin yolundan başqa yollar seçən kimsələr vasitəsilə gətirilmişdir. **«Peyğəmbər sizə nə verirsə onu götürün, nəyi qadağan edirsə, ondan əl çəkin. Allahdan qorxun. Həqiqətən, Allahın cəzası çox şiddətlidir».** (əl-Həşr 7). İbn Kəsir – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Sizə nə əmr edirsə onu yerinə yetirin və sizə hər nəyi qadağan edərsə ondan uzaq durun. Çünki o, ancaq xeyirli olanı əmr edir və ancaq şər olanı qadağan edir». **«Hər kas özünə doğru yol aşkar olduqdan sonra Peyğəmbərlərdən üz döndərüb möminlərdən qeyrisinin yoluna uyararsa, onu istədiyi (özünün yönəldiyi) yola yönəldər və Cəhənnəmə varid edərək. Ora necə də pis yerdir».** (ən-Nisa 115). **«Allah və Peyğəmbəri bir işi hökm etdiyi zaman heç bir mömin kişiyə və qadına öz işlərində başqa yol seçmək yaraşmaz. Allah və onun Peyğəmbərinə asi olan şəxs şübhəsiz ki, haqq yoldan açıq-aydın azmışdır».** (əl-Əhzab 36). **«Aralarında hökm vermək üçün Allahın və Peyğəmbərinin yanına çağrıldıqları zaman möminlərin sözü ancaq eşitdik və itaət etdik deməkdən ibarətdir. Nicat tapanlar da məhz onlardır».** (ən-Nur 51).

Saqqal - Bığdan başqa, çənə, iki çənə sümüyünün altı, iki yanaq və boyunun iki yanında bitən üz tükləri saqqal adlanır. Saqqal saxlamaq hər bir həddi buluğa çatan müsəlman kişi üçün fərzdır. İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bığlarınızı qısaltın və saqqalarınızı uzadın (buraxın)» .

Kafirlərə Bənzəmək - Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şirk əhli bığlarını uzadır və saqqallarını qırırlar. Onlara müxalif olun. Saqqalınızı uzadın və bığlarınızı qısaltın» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Saqqalınızı uzadın

¹⁰⁸⁹ Əbu Hətim 11323, Bəzzar 1152, İbn Teymiyyə, Həkim, Zəhəbi, İbn Həcər “Səhih”.

¹⁰⁹⁰ Buxari 5893, Müslim 259.

¹⁰⁹¹ Heysəmi «Məcməuz Zəvaid» 5/166.

və bığlarımızı qısaldın. Yəhudi və Nəsrənilərə oxşamayın» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Müşriklərə müxalif olun. Saqqalı uzadın və bığları qısaldın» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – saqqal qırmağın müşriklərin adəti olduğunu və müsəlmanları onlara müxalif olmalarını əmr etmələrini və onlara bənzəməməklərini bildirmişdir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bir qövmə bənzəməyə çalışarsa o, da onlardandır» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Başqasının sünnəti (adət ən-ənələri) ilə əməl edən bizdən deyildir» . Bir Məcusi Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gəlir. Onun saqqalı qırılmış və bığları uzadılmış vəziyyətdə idi. Peyğəmbər: «Bu nədir?» deyərək buyurdu. O: «Bu bizim dinimizdir» dedi. Peyğəmbər: «Lakin bizim dinimizdə bığlarımız qısaldılır və saqqalımız uzadılır» . Kisranın Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına göndərdiyi iki elçisinin ikisi də saqqallarını kəsmiş və bığlarını uzatmışdılar. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bu insanlar üzünə də baxmaq istəmədi və onlara: «Vay sizin halınıza! Sizə bunu kim əmr etmişdir» deyərək buyurdu. Onlar: «Bizə bunu Rəbbimiz (yəni Kisra) əmr etmişdir» dedilər. Peyğəmbər: «Lakin Rəbbim mənə saqqalımı uzatmağımı və bığlarımı qısaltmağımı əmr etmişdir» deyərək buyurdu . Vay! Saqqalını qırılan müsəlmanın halına. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – onun üzünə baxmaqdan çəkinirsə o, nə cavab verəcəkdir? Hətta üzünü ona belə deyərək çevirərsə nə cavab verəcəkdir? «Vay sənə halına! Sənə bunu kim əmr etmişdir».

Saqqal saxlamaq Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in əmridir. Əmrə uyan savab, uymayan isə cəza görünür. «**Allaha və Onun Peyğəmbərinə asi olanları Cəhənnəm odu gözləyir. Onlar orada həmişəlik qalacaqlar**». (əl-Cinn 23). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – isə uzun və gur saqqalı idi.

Qadınlara Bənzəmək – Açıq-aydın bir həqiqətdir ki, Allah kişiləri qadınlardan fərqli olaraq yaratmışdır. Bu fərqlərdən biri də saqqaldır. Bunun qırılması da kişilərin qadınlara bənzəməsi meydana gəlir. Kişilərdən qadınlara bənzəmək istəyənləri isə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dili ilə lənətlənmişdir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və*

¹⁰⁹² Əhməd «Musnəd» 2/356.

¹⁰⁹³ Buxari 5892, Müslim 259.

¹⁰⁹⁴ Səhih Əbu Davud.

¹⁰⁹⁵ «Səhihul Cəmi» 5439.

¹⁰⁹⁶ İbn Əbi Şeybə «Musənnəf».

¹⁰⁹⁷ İbn Cərir et-Təbəri.

səlləm – buyurdu: «Kişilərdən qadınlara bənzəməyə çalışanlar lənətlənmişlər» . Saqqalın kişilər üçün bir çox faydaları vardır ki, bunlardan: Kişinin zinətidir, kişini heybətli edir, qadından fərqləndirir və s.

Saqqalın Qırılması Fitrətə Müxalifdir – «*(Ya Muhəmməd!) Üzünü Allahın pak dininə tərəf tut. Allah fitrəti ilə insanları fitrət üzərə yaratmışdır*». (*ər-Rum 30*). ***Fitrət*** – Sünnət. Yəni Allahın insanları yaratdığı saf, təmiz halı. Fitrətin əsli – xilqətin (yaradılışın) başlanğıcıdır. İbn Əsir – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Fitrət Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in əməl etmək üçün əmr etdikləri sünnətlərdir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «On şey fitrətdəndir: Biğları qısaltmaq və saqqalı uzatmaq...» .

Allahın Yaratdığını Dəyişdirməkdir - «*Allah ona lənət etdi. O, isə dedi: «Əlbətdə mən sənin bəndələrindən müəyyən qismini ələ alacağam. Onları hökmən sapdıracağam, xülyalara salacaq, heyvan-ların qulaqlarını kəsməyi və Allahın yaratdıqlarına dəyişikliklər verməyi əmr edəcəyəm. Allahu atıb şeytanı özünə dost tutan şəxs əlbətdə açıq-aşkar ziyana uğramışdır*». (*ən-Nisa 118,119*). «*Allahın xəlqini (xəlq etdiyi sifəti) dəyişmək olmaz*». (*ər-Rum 30*). Bu dəlillər açıq-aydın, şəri bir izn olmadan Allahın yaratdığını dəyişdirməyin, şeytanın əmrinə itaət olduğunu göstərməkdədir. Saqqalı qırmaq isə şeytanın sevdiyi və əmr etdiyi bir yaradılışı pozma əmri olduğunda heç bir şübhə yoxdur. Abdullah b. Məsud - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Allah döymə (nakolka) döyən, döymə döydürən, qaşlarını aldıranlara, gözəllik üçün Uca Allahın xilqətini (Allahın verdiyi surəti) dəyişdirərək dişlərini hamarlandıraraq incələdən qadınlara lənət etmişdir. Bu sözlər Abdullahın evində olan Umm Yaqub kimi tanınan Əsəd övladlarından olan bir qadına çatdı. Abdullahın yanına gələrək belə dedi: «Mənə xəbər verildiyinə görə sən filan-filan sözləri demisən». Abdullah: «Peyğəmbərin - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in lənət etdiyi və Uca Allahın Kitabında da (lənətlə) yad edilmiş kimsələri mən nəyə görə lənətləməməliyəm?» Qadın: «Məndə heç şübhə yoxdur ki, Qurani başdan axıra qədər oxumuşam və bilirəm. Sənin bu dediyini orada görməmişəm». Abdullah: «Əgər sən Qurani həqiqətən oxumuş olsaydın onu tapardın və: «***Peyğəmbər sizə nə verirsə onu götürün, nəyi qadağan edirsə, ondan əl çəkin***» buyurduğunu orada oxumamısanmı?». Qadın oxuduğunu təsdiq etdikdə, Abdullah dedi: «Peyğəmbərin - *sallallahu aleyhi və səlləm* – bu dediklərini qadağan

¹⁰⁹⁸ Buxari.

¹⁰⁹⁹ ən-Nəhayə 3/257.

¹¹⁰⁰ Müslim «Təharət» 56, Tirmizi 2757.

etmişdir». Qadın: «Məncə sənin ailən də bunu edir» dedi. Abdullah: «Get, bax!» dedi. Qadın getdi, lakin dediyi kimi bir şey görmədi. O, qayıdaraq: «Xeyr, dediyim kimi bir şey görmədim, deyincə, Abdullah: «Əgər dediyin kimi olsaydı bizimlə birlikdə olmazdılar» . Saqqal qırmaq da gözəllik üçün Allahın yaratdığını pozmaq olduğunda şübhə yoxdur. Saqqal qırmaq Allahın yaratdığına etiraz etmək deməkdir və bu əməl də yuxarıda qeyd olunduğu kimi lənəti gətirən səbəblərdəndir. Çünki Allah insanı ən gözəl, mükəmməl bir surətdə yaratmışdır. *«Sizə surət verdi və surətlərinizi gözəl yaratdı»*. (ət-Təğabun 3). *«Biz Adəm övladını şərəfli və hörmətli elədik»*. (əl-İsra 70). *«Biz insanı ən gözəl biçimdə yaratdıq»*. (ət-Tin 4). *«Bu hər şeyi yerli-yerində edən Allahın gördüyü işdir»*. (ən-Nəhl 88). Şübhəsiz ki, saqqalı kəsilməsi (qırılması) bu böyük neməti inkar etmək mənasına gəlir.

Sələf İmamlarının Bu Barədə Sözləri – «Ey anam oğlu! Saçımdan, saqqalımdan tutma. Doğrusu sənin: «İsrail oğulları arasında ayrılıq saldın, sözümə baxmadın! – deyəcəyindən qorxdum» (Ta ha 94). Şingiti – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Bu ayə saqqalın saxlanılmasının lazım olduğunu bildirən ayədir». Cabir b. Səməra - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in saqqalının tükləri sıx-sıx idi» . Həmçinin Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – zöhr və əsr namazlarında Quran oxumasını saqqalının tərپənməsindən bildirildilər. Əbu Bəkr, Ömər, Osman və Əli - *Allah onlardan razı olsun* - saqqallarının çox və sıx olduğu qeyd edilmişdir . İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Səhih hədislərdən bilindiyinə görə saqqal qırmaq haramdır. Kimsə mübah görməmişdir» . Hənəfilərdən İbn Abidin – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Kişinin saqqalını qırması haramdır» . İmam Şafii – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Saqqal qırmaq haramdır» . İbn Abdul Bərr – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Saqqal qırmaq haramdır və bunu kişilərdən qadınlara bənzəyənlərdən başqası etməz» . Cəmil Zeynu - *Allah Ondan Razı Olsun* - deyir ki, Məkkədə Məscidul haramda dərs deyirdim. Hacılar Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in saqqal saxlamağı və bıqları qısaltmağı tövsiyə edirdim. Dərsdə olanlardan bir nəfər ayağa qalxaraq məndən bunun vacibliyinə dair Qurani Kərimdən

¹¹⁰¹ Buxari, Müslim, İbn Kəsir 4/336.

¹¹⁰² Müslim 2344, Əhməd 5/104, Nəsəi 8/183.

¹¹⁰³ «Quvvətul Qulub» 4/9, İbn Həcər Əsqəlani «İsabə» 2/511, 2/455, İbn Sad «Təbəqat» 3/25,58.

¹¹⁰⁴ «İhtiyaratul İlmiiyyə».

¹¹⁰⁵ «Rəddul Muhtar».

¹¹⁰⁶ əl-Umm.

¹¹⁰⁷ Təmhid.

dəlil gətirməyimi xahiş etdi. Mən də ona: «*Peyğəmbər sizə nə verirsə onu götürün, nəyi qadağan edirsə, ondan əl çəkin*» ayəsini oxu dedim və sonra Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in saqqal saxlamağı əmri vardır» dedim. O, da: «Doğru söylədin» dedi.

İSBAL

(İZARIN, PALTARIN UZUN OLMASI)

Burada söhbət geyimin topuqdan aşağı olmasından gedir. Bəzilərinin geyimləri yerə sürülür, digərlərinin isə arxaları ilə sürünür. «*Lakin təqva libası daha yaxşıdır (xeyirlidir)*». (*əl-Əraf 26*). Əbu Zərr - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Üç kimsə vardır ki, Qiyamət günü Allah onlarla danışmaz, onlara nəzər salmaz (baxmaz), onları təmizə çıxarmaz və onlar üçün şiddətli bir əzab vardır. Bunlar Paltarının ətkələrini yerlə süründürən (Başqa rəvayətdə: «İzarın topuqdan aşağı olan qismi atəşdədir», «Möminin paltarı baldırının yarısına qədərdir. Bundan topuğa qədər olsa da bunda bir eyb yoxdur. Lakin bundan daha aşağı olan hissə atəşdədir»), verdiyi şeyi başa qaxan və yalan andlarla malını satan kimsə» . Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim təkəbbürlük edərək paltarının ətkələrini yerlə sürükləyərsə Allah ona Qiyamət günü baxmaz». Əbu Bəkr: «Ya Rəsulullah! Mən əgər diqqət etməsəm izarım yerlə sürünür onda necə» deyə soruşdu. Peyğəmbər: «Sən bunu təkəbbürlənərək edənlərdən deyilsən» deyə buyurdu . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Geyimin topuqlardan aşağı keçən hissəsi Cəhənnəmdədir» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim təkəbbürlük edərək paltarının ətkələrini yerlə sürükləyərsə, köynəyinin qollarını və (başında olan) çalmanı uzadarsa Allah ona Qiyamət günü baxmaz» . Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Əbu Curey Cabir b. Suleym - *radiyallahu anhu* – ya nəsihət edərək buyurdu: «Geyimin ətkələrini diz qapaqlarının yarısına qədər qaldır. Əgər belə etmək istəməsən topuqlarına qədər qaldır. Nə badə bundan aşağı salasan. Çünki bu təkəbbürlük əlamətidir. Allah da təkəbbürlüyü sevməz» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir nəfər ətəyi yerdə süründüyü halda namaz qıldı. Rəsulullah –

¹¹⁰⁸ Buxari 2358, Müslim 106, Əbu Davud.

¹¹⁰⁹ Buxari 3665, Müslim 2084.

¹¹¹⁰ Buxari 5887.

¹¹¹¹ Əbu Davud 4094,8/208.

¹¹¹² Əbu Davud 4084, Tirmizi 2722.

sallallahu aleyhi və səlləm – buyurdu: «Get dəstəmaz al». Adam gedib dəstəmaz alıb qayıtdı. Peyğəmbər: «Təkrar get dəstəmaz al» deyərək buyurdu. Adamlardan biri: «Ya Rəsulullah! Nəyə görə ona dəstəmaz almasını əmr etdin və səbəbini də demədiniz?» deyərək soruşdu. Peyğəmbər: «O kişi ətəklərini yerlə süründürərək namaz qıldı. Allah ətəklərini yerlə süründürən kimsənin namazını qəbul etməz» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir gün Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gəldim. İzarım bir az aşağı enmişdir. Peyğəmbər: «Ey Abdullah! Geyimini yuxarı çək!» deyərək buyurdu. Mən də çəkdim. Sonra: «Bir az da çək» deyərək buyurdu. Mən bir az da çəkdim. Mən də izarımın uzunluğuna diqqət etdim. Cəmaatdan biri: «(Geyimini) haraya qədər qaldırım» dedi. Mən: «Diz qapaqlarımın yarısına qədər» dedim . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim təkəbbürlüklə paltarını yerlə sürükləyərsə Allah Qiyamət günü onlara nəzər salmaz». Ummu Sələmə - *radiyallahu anha* – dedi: «Qadınlar ətəklərini nə şəkildə edəcəklər». Peyğəmbər: «Onlar ətəklərini bir qarış uzadırlar» deyərək buyurdu. Ummu Sələmə: «O, zaman qadınların ayaqları açılır» dedi. Peyğəmbər: «Bir qarış da uzadın, artıq yox» deyərək buyurdu .

«Ey qövmümüz! Allahın dəvətçisinə icabət edin». (*əl-Əhqaf 31*). Allahın və Rəsulunu sevən müsəlman qardaşım! Bu sözün sahibi olan Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə müxalif olmaqdan çəkin: «Kim mənim sünnəmdən üz çevirərsə məndən deyildir» . Paltarını uzatdığı zaman kafirlərə bənzəmiş olursan ki, bu da Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in bu sözünə bənzəmiş olursan: «Kim bir qövmə bənzəməyə çalışarsa o da onlardandır» . Ey Allahın qulu sənə bu hədisi də xatırlatmaq istəyitrəm! Əşəş b. Suleym xalasıdan rəvayət edir ki, əmim belə dedi: «Mədinədə gedərkən arxamdan bir insan: «İzarını yuxarı qaldır, belə təqvaya daha yaxındır» deyərək buyurdu. Bir də gördüm ki, (sözləri söyləyən) Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dir. Mən: «Ya Rəsulullah! Bu uzun bir əbadır» dedim. Peyğəmbər: «Mən sənin üçün gözəl bir nümunə deyiləmmi» deyərək buyurdu. İzarına baxdım dizi ilə topuqları arasında idi» .

¹¹¹³ Əbu Davud 4086. əl-Albani zəif hədis.

¹¹¹⁴ Müslim 2086.

¹¹¹⁵ Əbu Davud 4119.

¹¹¹⁶ Buxari, Müslim.

¹¹¹⁷ Səhih Əbu Davud.

¹¹¹⁸ «Səhih Şəmailu Tirmizi».

Ey geyimini uzadan, yerlə sürükləyən müsəlman! Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – sənə belə dediyi zaman nə edəcəksən? Mən sənə üçün gözəl bir nümunə deyildimmi? Daima axirəti düşün və keçici fitnələr diyarı olan dünya həyatına aldanma. Çünki dünya keçici, axirət isə əbədidir.

Saqqal Və İsbal Barəsində Digər Məzhəblərdə Keçən Hədislər - Saqqal saxlamaq yalnız Əhli Sünnə kitablarında deyil digər məzhəb kitablarında da mövcuddur. «Saqqalı qırmaq Allahın yaratdığını dəyişməkdir. Kim Allahın yaratdığını dəyişərsə Allah ona lənət etsin!»¹¹¹⁹. Müstədrək kitabında Müddəssir surəsinin 4-cü, «***Paltarını təmizlə***» ayəsinin təfsirində belə deyilir: Ayənin mənası paltarı qısa geyinmək deməkdir¹¹²⁰. Muhəmməd b. Əli «Müddəssir» surəsinin 4-cü, «***Paltarını təmizlə***» ayəsi haqda soruşulduqda belə cavab vermişdi: «Yəni paltarını qısalt». Sonra isə dedi: «Paltarın topuqlarından aşağı düşməsin. Çünki paltarı topuqdan aşağı geyinmək Bənu Umeyyənin əməlidir»¹¹²¹.

Uzun paltar geyməyi və paltarın qollarının uzun olmasını məzəmmət ediblər xüsusilə hədisdə gəlib ki, paltarı təkəbbür üzündən yerlə sürükləyənlər və həmçinin paltarı topuqdan aşağı geyinənlər Cəhənnəm odundadırlar . Əli - *radıyallahu anhu* - köynək geydiyi zaman köynəyinin qollarını yuxarı çəkər, barmaqlarından irəli çıxan hissəsini götürərdi . Nəql edilir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Əbu Zərr - *radıyallahu anhu* - ya buyurdu: «Hər kim təkəbbür üzündən paltarını yerlə süründürərsə Allah Qiyamət günü ona rəhmət nəzərini salmaz» . Həmçinin bu cür geyim Lut qövmünün əxlaqındandır. İmam Cəfər Sadiq – *rahmətullahi aleyhi* - rəvayət edir ki, Əli - *radıyallahu anhu* - bir gün bazara gedir və özü üçün əsrəfiyə üç paltar alır. O, belə idi: «Köynəyi qolunun biləyinə qədər, fitəsi baldırının yarısına qədər, əbası ön hissəsindən döşünə qədər və arxadan kəmərdən aşağı idi. Həzrət evinə qayıdana qədər əllərini göyə qaldırıb bu nemətə görə Allaha həmd etdi» .

¹¹¹⁹ Təbərisi «Mustədrək» 1/406, rəvayət 1003.

¹¹²⁰ Təbərisi «Mustədrək» 3/238, rəvayət 3475, 3/260, rəvayət 3530.

¹¹²¹ Məclisi «Biharul Ənvər» 83/260, rəvayət 10, fəsil 6.

¹¹²² Məkarimul Əxlaq 1/242.

¹¹²³ İraşad səh. 271.

¹¹²⁴ Məkarimul Əxlaq 1/244.

¹¹²⁵ Kəfi 6/455.

Biğı azaltmaq çox təkid olunmuş bir qanundur. Bu iş insandan qəmi və vəsvəseni yox edər . Biğı dəriyə qədər azaltmaq daha yaxşıdır. Həql edilir ki, İmam Cəfər Sadiq – *rahmətullahi aleyhi* - biğını həməən miqdarda azaldardı . İmakan yaratma ki, biğın çox uzansın, çünki bu halda şeytan orada özünə yer tapıb gizlənər . Bir cümədən digər cüməyə dırnaq tutmaq və biğı azaltmaq insanı xora xəstəliyindən qoruyar və ruzisini çoxaldar. Cümə günü bu işi edərkən bu duanı oxuyun: **«Bismilləhi Və Billəhi Və Alə Sunnəti Muhəmmədin Və Alə Əli Muhəmməd»** .

YALAN DANIŞMAQ

Dilin Qorunması Və Yalan: «Onların ürəyində nifaq və həsəd mərəzi vardır. Allah onların mərəzini daha da artırır. Yalan dedikləri üçün onlar şiddətli bir əzaba düçar olacaqlar». (əl-Bəqərə 10). ***«Onların qəlbində xəstəlikmi vardır?».*** (ən-Nur 50). ***«Yoxsa qəlblərində mərəz olanlar elə güman etdilər ki, Allah onların (ürəklərindəki) kin-kudurətini zahirə çıxartmayacaqdır».*** (Muhəmməd 29). ***«Məhv olsun yalançılar».*** (əz-Zariyat 10). ***«Şübhəsiz ki, Allah həddi aşanı və yalançını doğru yola müvəffəq etməz».*** (əl-Mumin 28). ***«Sonra (Allaha) yalvarıb yalançılara Allahın lənət etməsini diləyək».*** (Ali İmran 61). Səmurə b. Cundəb - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – sübh namazını qıldıqdan sonra hər dəfə səhabələrdən soruşardı: «Sizdən yuxu görənlər varmı?» Görən öz yuxusunu Allahın izni ilə ona danışardı. Bir gün səhər o, bizə buyurdu: «Həqiqətən bu gecə mənim yanıma iki nəfər gəldi və mənim onlarla getməyimi xahiş etdilər. Mən də onlarla getdim. (Bir müddətdən sonra) üzü üstə uzanmış bir adamın yanına çatdıq. Onun üstündə əlində dəmir qarmaq olan bir nəfər (dəmir qarmağı) üzü üstə uzanan adamın ağızına, burnuna və gözünün bir hissəsinə keçirərək boynunun ardına kimi cırırdı. Sonra üzünün o biri tərəfinə keçib oranı da boynunun ardına kimi cırdıqda digər tərəf əvvəlki vəziyyətini alır və o, birinci dəfə etdiyini yenidən təkrarlayırdı. Mən: «Subhənəllah! Bunlar kimlərdir?» dedim. Onlar: «Gedək! Gedək!» dedilər... Mən onlara: «Bu gecə qəribə mənzərələr gördüm. Bu gördüyüm şeylər nədir?» dedim. Onlar: «İndi sənə onları başa salarıq» dedilər. Ağız, burnu və gözü boynunun ardına kimi cırılan insan isə səhər evindən çıxar-cıxmaz hər tərəfə yalan yayardı (yalan danışardı). Bu da onun Qiyamətə

¹¹²⁶ Kəfi 6/487.

¹¹²⁷ Kəfi 6/487.

¹¹²⁸ Kəfi 6/490.

¹¹²⁹ Kəfi 6/490-491, Bax: «Hiylətül Muttəqin – Möminlərin Zinəti» Şeyx Abbas Qumi.

qədər görəcəyi əzabdır» dedilər . Belə bir əzaba insanlar arasında ən layiq olanlar medya orqanlarına sahib olan güclü qələm sahibləri, jurnalist və TV verlişlərini aparandırlar. Çünkü onlar yalanlarını yaymaq imkanına sahibdirlər və insanlar arasında yayır və onları aldadırlar.

Qəlbdən sonra ən çox qorunması lazım olan orqan dildir. Çünki qəlbın gizlətdiklərini ifadə edən odur. Kimi zaman sahibi tərəfindən ölçüb biçilməyərək söylənən və dildən çıxan bir söz dünyada da, axirətdə də insanın həlakına səbəb təşkil edə bilər. İnsanları cəhənnəmə götürən şey də elə dilin özüdür. **«Dediyi hər sözü (yazmaq üçün) onun yanında hazır durub gözləyən (iki mələk) vardır».** (Qaf 18). **«(Ey insan!) Bilmədiyən bir şeyin ardınca getmə (bilmədiyən bir sözü demə. Bacarmadığın bir işi görmə). Çünki qulaq, göz və qəlb bunların hamısı sorğu-sual olunacaqdır».** (əl-İsra 36). Səhl b. Sad – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim iki çənəsi ilə ayaqlarının arasındakını mənə zəmanət verərsə, mən də ona Cənnəti zəmanət verərəm» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir kimsə heç bir əhəmiyyət vermədən Allahın rızasına uyğun bir söz söyləyər və onun səbəbi ilə Allah da onun dərəcələrini yüksəldər. Yenə də bir kimsə heç bir əhəmiyyət vermədən Allahı qəzəbləndirəcək bir söz söyləyər və onun səbəbi ilə Cəhənnəmə yuvarlanar» . Əbu Səid əl-Xudri – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Adəm oğlu hər səhər yuxusundan oyandıqda bütün bədən üzvləri dilə deyərlər. Bizə görə Allahdan qorx. Həqiqətən də biz səndən aslıyıq. Əgər sən düz dursan biz də düz olarıq. Yox əgər sən əyilsən biz də əyilərək» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim Allaha və axirət gününə iman gətirirsə ya xeyir söz danışsın, ya da sussun» . Əbu Musa – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən soruşdum: «Hansı müsəlman daha üstündür?». Peyğəmbər: «Dilindən və əlindən müsəlmanların əmin olduğu kimsə (Başqa rəvayətdə: Mühacir isə Allahın qadağalarını tərk edən kimsədir)» deyə buyurdu . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* –

Buxari.

Buxari 7/184, H. 6474.

Buxari, əl-Albani «Mişkətül Məsəbih» 4813.

Tirmizi, əl-Albani səhih.

Buxari 6475, Müslim 47.

Buxari 10, Müslim 40.

Buxari 11, Müslim 42.

rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qul heç əhəmiyyət vermədən elə bir kəlimə söyləyər ki, onu Cəhənnəmin dibinə dərinliyi məşriq ilə məğrib arası qədər olan bir məsafəyə salar» . Əbu Amr - Əbu Amra da deyilmişdir - Sufyan b. Abdullah - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən soruşdum: «Ey Allahın Rəsulu! Mənə İslama aid elə bir söz de ki, bu haqda səndən başqa heç kimə sual verməyim». (Peyğəmbər) buyurdu: «De: “Allaha iman etdim” və düz dur». Mən: «Ya Rəsulullah! Mənim üçün ən qorxduğun şey nədir?» deyər soruşdum. Peyğəmbər: «Dilini tutub – budur» deyər buyurdu . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allahı zikr etməkdən başqa çox söz söylməyin. Zikrullahdan başqa sözlər qəlbi qatılaşdırır. İnsanların Allahdan ən uzaq olanı qəlbi qatı olan kimsədir» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah kimi iki çənəsi arasındakı ilə iki ayağı arasındakı şeyin şərrindən qoruyarsa Cənnətə girmiş deməkdir» . Ukbə b. Amir – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, mən: «Ey Allahın Rəsulu! Qurtulmağın çarəsi nədir?» deyər soruşdum. Peyğəmbər: «Dilini sənə zərər verən şeylərdən qoru. Evin sənə geniş olsun və günahlarına ağla» . Muaz b. Cəbəl – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, mən: «Ey Allahın Rəsulu, mənə mənə Cənnətə aparən və Cəhənnəmdən uzaqlaşdırən bir əməl haqqında danış». Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sən çox əzəmətli bir şey haqqında soruşdun. Bununla belə Allahın asanlaşdırdığı kimsə üçün bu şübhəsiz ki, çox asandır. Allaha, heç bir şeyi şəriq qoşmadan ibadət et, namaz qıl, zəkat ver, Ramazan orucunu tut və Kəbəni həcc et». Sonra (Peyğəmbər) buyurdu: «Sənə xeyrin qapılarını göstərimmi? Oruc bir qalxandır, sədəqə su odu söndürdüyi kimi günahları söndürür. Bir də kişinin gecə yarısı qıldığı namazı». Sonra bu ayəni oxudu: «**Onlar ibadət üçün yataqlarından qalxar. Heç kəs bilməz.**» (əS-Səcdə 16-17). Sonra buyurdu: «Sənə hər bir şeyin əsasından, dirəyindən və zirvəsindən xəbər verimmi?» Mən dedim: «Bəli, ey Allahın Rəsulu!». O, buyurdu: «Hər bir işin başı İslamdır, dirəyi namazdır, zirvəsi isə Cihaddır». Sənə bunlara nə ilə nail olmağı deyimmi? Mən də: «Bəli, ey Allahın Rəsulu!» dedikdə dilini tutub buyurdu: «Buna lazımcına sahib ol! Mən dedim: «Ey Allahın Rəsulu! Biz

---

Buxari 6477, Müslim 2988.

Müslim 38, Tirmizi 2412.

Tirmizi 2413, əl-Albani zəif hədis.

Tirmizi 2410.

Tirmizi 2408.

dediyimiz sözlərə görə sorğu-sual olunacağıq?» (Peyğəmbər) buyurdu: «Qoy anan səndən məhrum olsun! İnsanları üzü üstə və ya burunları üstə Cəhənnəmə (sürükləyən) salan dillərindən başqa bir şeydirmi?» . **«Ey iman gətirənlər! Etməyəcəyiniz bir şeyi niyə deyirsiniz. Etməyəcəyiniz bir şeyi demək Allah yanında böyük qəzəbə səbəb olar».** (əS-Səff 2,3). İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Həqiqətən də doğruluq yaxşı əməllərə aparən yoldur, yaxşı əməllər isə Cənnətə aparən yoldur. İnsan doğru danışanda Allah qatında doğrulardan yazılır. Yalan isə günahlara, günahlar isə Cəhənnəmə aparən yoldur. İnsan yalan danışanda Allah qatında yalançılardan yazılır» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsanın hər eşitdiyini danışması onun yalançı olmasına kifayətdir» . Səmurə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim yalan olduğunu bildiyi halda mənə isnadən bir söz nəql edərsə o, yalançılardan biridir» . **«Yalan sözdən çəkinin».** (əl-Həcc 30). Əsmə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir qadın: «Ya Rəsulullah! Mənim ərimin məndən başqa bir zövcəsi də var. Ərimin mənə vermədiyi bir şeylə (ərim mənə verib) deməyimdə mənə bir günah varmı?» deyər soruşdu. Peyğəmbər: «Özünə verilməmiş bir şeyi **Mutaşabbi** - verilmiş kimi göstərən bir kimsə iki yalan paltar geyinmiş kimidir» deyər buyurdu .

İcazə Verilən Yalan: Ummu Gülsüm - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsanların arasını düzəltmək üçün (yalan söyləyib) xeyirli bir xəbər daşıyan, yaxud da xeyir söyləyən yalançı deyildir» . Ummu Gülsüm - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bu üç şey müstəsna olmaqla insanların (yalan) danışmalarından heç birinə izn verdiyini duymadım. Mühəribədə, insanlar arasını düzəltməkdə və kişinin öz zövcəsinə, zövcənin də öz ərinə söylədiyi (yalan) sözlərdə» .

Tirmizi 2616, əl-Albani «Səhih əl-Cəmi» 29-30-cu hədis.

Buxari 6094, Müslim 2607.

Müslim 1/10.

Müslim 1/9.

Mutaşabbi – o, kimsədir ki, ac olduğu halda özünü tox göstərir.

Buxari 5219, Müslim 2130.

Buxari 2692, Müslim 2605.

Müslim 2605.

QEYBƏT ETMƏK

«Ey iman gətirənlər! Çox zənnə-gümana qapılmaqdan çəkinin. Şübhəsiz ki, zənnin bəzisi günahdır. Bir-birinizin sirlərini arayıb axtarmayın, bir-birinizin qeybətini etməyin. Sizdən biriniz ölmüş qardaşının ətini yeməyə razı olarmı. Bu sizdə ikrah hissi oyadar. Allahdan qorxun! Həqiqətən Allah tövbələri qəbul edəndir və rəhimlidir». (əl-Hucurat 12). *«Ey iman gətirənlər! Bir qövmlə digərini lağa qoymasın. Lağa qoyulanlar, qoyanlardan daha yaxşıdır. Bir-birinizə tənə etməyin, eyb tutmayın və bir-birinizi pis ləqəblərlə çağırmayın. İman gətirdikdən sonra fasiq adını qazanmaq çox pisdir. Tövbə etməyənlər zalimdirlər».* (əl-Hucurat 11). *«O, kəslər ki, lağlağıdan və lazımsız şeylərdən üz döndərilər».* (əl-Mumin 3). Amr b. As - *radiyallahu anhu* – öz yoldaşlarından bir dəstə ilə ölmüş və artıq şişmiş bir qatırın yanından keçərkən dedi: «Allaha and olsun ki, sizdən birinizin qarnını doldurana qədər bu qatırın ətindən yeməsi onun üçün müsəlmanın ətini yeməkdən daha xeyirlidir» . Cabir b. Abdullah - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, biz Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ilə birlikdə idik. Birdən çox pis iyli bir külək qalxdı. Peyğəmbər: «Bilirsinizmi bu nədir? Bu möminlərin qeybətini edənlərin iysidir» . Cabir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in vaxtında pis iyli bir külək qalxdı. Peyğəmbər: «Bir dəstə münafiq bir dəstə müsəlmanın qeybətini etdi. Ona görə də bu külək qalxdı» . İbn Ummu Abd deyir ki: «Kimin yanında bir möminin qeybətini edirlər və o da onun tərəfini saxlayarsa Allah ona mükafat olaraq dünya və axirətdə xeyir nəsib edər. Kimin də yanında bir möminin qeybətini edərlər və o da onun tərəfini saxlamazsa Allah ona cəza olaraq dünya və axirətdə şər nəsib edər. Hər kəs möminin qeybətini etməkdən daha pis bir loxma uda bilməz. Əgər onun haqqında olan şeyi danışarsa, qeybətini etmiş olar, yox əgər olmayan bir şeyi danışarsa onda ona böhtan atmış olar» . ***«Qeybət edib tənə vuranların vəy halına. O, kimsə ki, mal yığıb dənə-dənə sayar və zənn edər ki, mal-dövləti onu əbədi yaşadacaqdır».*** (əl-Huməzə 1-2). Əbu Darda - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim müsəlman qardaşının şərəf və namusunu qoruyarsa Allah da Qiyamət

---

Buxari «Ədəbul Mufrad» 736.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 732.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 733.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 734.

günü onun üzünü Cəhənnəm atəşindən qoruyar» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bilirsinizmi qeybət nədir?». Səhabələr: «Allah və Rəsulu daha gözəl bilir» deyə cavab verdilər. Peyğəmbər: «Qardaşınızın xoşlamadığı bir şeyi söyləməkdir». Səhabələrdən biri: «Ya Rəsulullah! Əgər söylədiklərim onda varsa necə?». Peyğəmbər: «Əgər söylədiklərin onda varsa qeybət etmiş olursan. Əgər dediklərin onda yoxdursa onda iftira (böhtan) atmış olursan» deyə buyurdu . Aişə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə: «Səfiyyənin qısa boylu olduğunu söyləyərək sənə bəs edər» dedim. Peyğəmbər: «Vallahi elə bir söz söylədin ki, əgər o dəniz suyuna qarışdırılsaydı onu ifsad edib korlayardı» . Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Merac gecəsində dırnaqları uzun olan bir qövmə yetişdim. Onlar üzlərini və kökslərini cırmaqlayırdılar. Mən: «Ey Cəbrail! Bunlar kimlərdir?» deyə buyurdum. Cəbrail: «Bunlar insanların ətlərini yeyənlər və başqalarının şərafələrinə dil uzadanlardır» deyə buyurdu . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər bir müsəlmanın qanı, namusu və malı digər bir müsəlmana haramdır» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Təbuka çatıncaya qədər məndən heç danışmamışdı. Təbukda səhabələrin əhatəsində oturarkən məni xatırlayaraq: «Kəb b. Məlik nə edir?» deyə buyurmuşdu. Bəni Sələmə qəbiləsindən olan biri: «Ya Rəsulullah! Onu iki paltar və təkəbbürlüyü (döyüşə gəlməyə) qoymadı!» dedi. Muaz b. Cəbəl: «Vallahi Ya Rəsulullah! Biz Kəb b. Məlik haqqında xeyirdən başqa bir şey bilmirik!» dedi. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – heç bir şey deməyib susdu. Bu an düm ağ paltarda bir adam göründü. Peyğəmbər: «Bu Əbu Heysəm olmalıdır?» deyə buyurdu. Həqiqətən baxdıq ki, gələn Əbu Heysəm əl-Ənsaridir. Bu kimsəni münafıqlar döyüşə bir sa xurma verdiyi üçün ələ salırdılar . Məlik b. Rabi əl-Ənsari - *radiyallahu anhu* – xəbər verir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in səhabələrindən və Bədr döyüşündə iştirak edən İtban b. Məlik –

Tirmizi 1932.

Müslim 2589.

Əbu Davud 4875, Tirmizi 2504,2505.

Əbu Davud 5878.

Müslim 2564.

Bir sa – 4,2125 litrə bərabərdir.

Buxari 425, Müslim 33, 1/455. Kəb b. Məlik - *radiyallahu anhu* – haqqında uzun bir hədisin bir hissəsidir.

radiyallahu anhu – deyir ki, namazlarımın çoxunu Bəni Sələmə qəbiləsi ilə keçirirdim. Onlarla mənim aramda bir dərə vardı. Yağmur vaxtı dərə su ilə dolduqda oranı keçib onların məscidinə getmək mənim üçün çox çətin idi. Buna görə də Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gələrək: «Ya Rəsulullah! Qocalmışam, gözlərim də zəif görür. Yağmur vaxtı qövmümlə mənim aramda olan dərə su ilə dolub daşır və mənim üçün ora keçilməz olur. Könlüm istəyir ki, evimə gəlib evimdə namaz qıldırısan və sənin namaz qıldığın yeri namazgah edim». Peyğəmbər: «Mən mütləq gələcəyəm» deyərək buyurdu. Səhəri Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – Əbu Bəkr – *radiyallahu anhu* – ilə birlikdə evimə qonaq gəldilər. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – evə daxil olmaq üçün icazə istədi. Evə daxil olduqdan sonra oturmazdan əvvəl mənə dedi: «Evin hansı hissəsində namaz qılmağımı istəyirsən» deyərək soruşdu. Mən də namaz üçün seçdiyim yeri ona göstərdim». Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – namaza durub təkbir aldı. Biz də onun arxa tərəfində səff düzəldərək təkbir gətirdik. İki rükət namaz qılıb təslim ilə namazını bitirdi. Biz salam verərək namazımızı bitirdik. Namazdan sonra Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – Xaziri (qıyma və unda bişirilən yeməyin adıdır) yeməyinə dəvət etdim. Namaz qıldıqdan sonra Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in gəldiyini eşidən insanlar bizə axışmağa başladılar. Onlardan biri Malik b. Duşəm haradadır? onu heç görmürəm» deyərək soruşdu. (Cəmaatda) onlardan biri: «O, münafıqdır. Hansı ki, Allah və Rəsulunu sevmir». Bunu eşidən Peyğəmbər: «Belə demə! Məgər o, sənin yanında Allaha tərəf yönələrək **Lə İlahə İllallah** deməyib və bunu da Allah rızası üçün söyləyir». O kimsə: «Allah və Rəsulu bu haqda daha yaxşı bilir, lakin Allaha and olsun ki, o yalnız münafıqlarla oturub-durur və onları da sevir». Peyğəmbər: «Allah rızasını diləyərək **Lə İlahə İllallah** deyən kimsəyə Allah Cəhənnəm odunu haram etmişdir» .

Qeybət Etməyin Səbəbi – İnsan öz nəfsinə uyub pis duyğuların çoxaldığı zaman qəlbindəki qəzəbə və qeybət etmə xüsusiyyətinə sarılıaraq insanların qeybətini edir və onlara iftira yaxır. Özünə təskinlik vermək, o insanı gözdən salmaq məqsədilə onun dalınca qeybət edir. Paxıl və qeybətçi kimsə hər hansı bir insanın tərifləndiyi, sevildiyini gördükdə daxilində olan o paxıllıqdan o kimsənin gözəl xüsusiyyətlərini məhv etmək üçün qeybət edir. Boşboğaz insanlar bir-birilə rastlaşdıqları zaman özlərini göstərmək, yaltaqlıq və s. məqsədlərlə başqalarının qeybətini edirlər. Qeybət edən insanlar qorxaq və şərəfsiz insanlar olurlar. Qeybəti

ən çox qadınlar edər. Kişilərə isə qadın kimi qeybət etmək yaraşmaz. Çünki belə bir kimsə qeybət etdiyi insanla üz-üzə gəldikdə qəlbindəkiləri onun üzünə deməyə cəsarət etmir. Əgər cəsarətli olsaydı nə işi var idisə onun üzünə deyərdi. Qeybət təkcə dillə ifadə edilərək deyilən bir şey deyildir. Həmçinin göz işarəsilə, hərəkətlərlə kimsə qəsd edərək göz-qaş etmək də qeybətə aiddir. Həmçinin biri digərinin xoşlamadığı bir şeyi o, kimsə olmadığı halda deyir. Ona dalınca danışma deyildiyi zaman o: «Bu sözləri onun üzünə də deyə bilərəm» deyər. Həmçinin bir din qardaşının halını soruşduqda: «Sən kimi soruşursan filankəsi», «Allah ona hidayət versin» və s. Həmçinin bu kiçik qeybətdir bunu etmək olar və ya mən ondan halallıq almışam bunu danışmaq olar və s kimi hallar da qeybətdən sayılır.

İcazə Verilən Qeybət - 1. Zülmə məruz qaldıqda. Zülmə uğrayan məzlumun dövlət başçısına, qaziya və ya zalımdan haqqını ala biləcək bir güc sahibinə müraciyyət edərək: «Filankəs mənə zülm etdi» deməsi icazəlidir.

2. Günahı aradan qaldırmaq və üsyankarı yola gətirmək üçün yardım diləmək. Münkəri aradan qaldırmaq gücünə mailk olan bir kimsəyə: «Filankəs filan günahı edir. Ona nəsihət et və ya onu bu əməldən çəkindir» deyilə bilər. Heç şübhəsiz ki, bunu da dedikdə münkəri aradan qaldırmaq olmalıdır məqsədi. Məqsədi bu olmazsa o, zaman bu davranış haram olur.

3. Fətva istədikdə. Qaziya: «Atam, qardaşım, qonşum, dostum və s. mənə zülm edir. Bunu etməyə haqları varmı? Onlardan qurtulmaq üçün, zümlərini dəf etmək üçün əlacım nədir?» deyilə bilər. Əbu Sufyan - *radiyallahu anhu* – un zövcəsi Hind Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gələrək: «Əbu Sufyan çox simic bir insandır. Mənə və uşağıma yetərinə (pul, mal) vermir. Onun xəbəri olmadan ondan nə götürürəmsə ancaq odur» dedi. Peyğəmbər: «Sənə və uşağına yetəcək qədər götürə bilərsən» deyə buyurdu .

4. Günah və bidət əhli üçün. Bir kimsənin (əqidə) fiqhi məsələləri öyrənmək üçün bir bidətçinin və ya fasiq bir kimsənin yanına gedib-gəldiyini, ondan elm aldığıni gördükdə (elm tələbəsində) gözəl nəsihət vermək və bidətçinin yanına elm almağa getməkdən onu çəkəndirmək lazımdır. Bu halda qəsd yalnız o kimsəyə xeyirli nəsihət vermək, dinə zərər olduğu üçün o bidətçinin yanından çəkəndirmək olmalıdır. Həsəddən, paxıllıqdan bunu etməməlidir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in xidmətçisi Əbu Həmzə Ənəs b. Malik - *radiyallahu anhu* –

rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən hər hansı bir kimsə özünə arzu etdiyini, qardaşı üçün arzu etmədikcə iman etmiş olmaz (Yəni: «Sizdən hər hansı bir kimsə nəfsi (istədiyini) sevdiyini qardaşı üçün (istəmədikcə) sevmədikcə iman etmiş olmaz)» . Aişə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mən filankəs və filankəsin dinimizdən bir şeylər bildiklərini zənn etmirəm» . Zeyd b. Ərqəm - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ilə bərabər səfərə çıxmışdıq. Bu səfərimiz çox ağır keçmişdi. (Münafıqların başçısı) Abdullah b. Ubeyy: «Peyğəmbərin yanında olanlara yemək-içmək verməyin ki, ətrafından tez dağılınsınlar» dedi. Sözüünə davam edərək: «Mədinəyə çatdıqda ən güclü olanımız, ən zəif və fəqir olanları oradan çıxaracaqdır». Mən həməm bu xəbərləri eşitdikdə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gələrək ona xəbər verdim». Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Abdullah b. Ubeyyə xəbər göndərdi. Belə bir sözlər demədiyini israrla and içdi. Oradakılar: «Zeyd, Peyğəmbərimizə yalan söylədin» dedilər. Onların bu sözləri mənə çox pis təsir etdi. Allah mənə doğrultmaq üçün: «**Münafıqlar sənin yanına gəldikləri zaman biz sənənin doğurdan da Allahın Peyğəmbəri olduğuna şəhadət veririk deyirlər. Allah da sənənin onun həqiqi Peyğəmbəri olduğunu bilir. Allah həm də münafıqları xalis yalançı olduqlarına şəhadət verir.**» (*əl-Münafiqun 1*) bu ayəni nazil etdi. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – onları yanına çağıraraq Allahdan onlar üçün bağışlanma diləməyi istədi. Lakin onlar üz döndərdilər .

5. Tanımaq məqsədilə ləqəbdən istifadə etmək. Topal, sarışın, kor və s. Burada da üç şərtə riayət etmək lazımdır **1)** Əgər onu başqa adla tanımaq olmur. **2)** Qəsdə qeybət yox tanımaq olmalıdır. **3)** O, şəxs də bu (ləqəbdən) razı olmalıdır. Fatimə b. Qeys - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, bir gün: «Ya Rəsulullah! Əbu Cəhm və Muaviyə mənə elçi göndəriblər (bu haqda nə deyə bilərsən?)». Peyğəmbər: «Muaviyəyə gəldikdə o, malı olmayan bir fəqirdir. Əbu Cəhm isə dəyənəyini çiyindən endirməz (çox səyahət edir). (Başqa rəvayətdə: Qadınları çox döyər)» deyərək buyurdu .

Buxari 13; Müslim 45.

Buxari 6067.

Buxari 4900, Müslim 2772.

Müslim 1480.

6. Müsəlmanları şərdən qorumaq üçün onlara bir çox xeyirli nəsihətlər vermək. Evlənmək istədikdə evləndiyin şəxs haqqında məlumat toplamaq, ticarət əlaqələri qurmaq istədiyən kimsə haqqında: «Filan kimsə ilə ticarət əlaqələri qurmaq istəyirəm necə insandır?» deyilə bilər. Əmanəti filan kimsəyə əmanət edə bilərəmmi? və s. bu kimi suallarla nəsihət istənilən bir kimsəyə müraciyyət edildikdə o, heç bir şeyi gizlətməyərək (soruşulan haqqında) məlumat verməli, nəsihət niyyətilə onun pis sifətlərini söyləməlidir. Həmçinin hədis rəvilərini haqqında məlumat vermək ki, insanlar zəif hədislərə əsaslanaraq əməl etməsinlər. Bu müsəlman alimlərinin icması ilə caiz və vacibdir. Çünki İslam alimləri hədislərdə olan rəvilər haqqında bir çox əsərlərdə yazmışlar. Aişə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına daxil olmaq üçün izn istədi. Peyğəmbər: «Nə pis yoldaşdır!» dedi. O, kimsə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına daxil olduqda Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ona qarşı yumşaq sözlər söylədi. Aişə: «Ya Rəsulullah! Bir az öncə onun bərəsində bu cür sözlər söylədin. Sonra isə onunla yumşaq danışdın. Peyğəmbər: «Ey Aişə! Qiyamət günü insanların Allah qatında ən şərli (şərindən) alçaq hərəkətlərindən qorunmaq üçün insanların tərki etdikləri kimsədir» deyərək buyurdu . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Nə gözəl kişidir Əbu bəkr, nə gözəl kişidir Ömər, nə gözəl kişidir Əbu Ubeydə. nə gözəl kişidir Useyd b. Hudeyr, nə gözəl kişidir Sabit b. Qeys b. Şəmmas, nə gözəl kişidir Muaz b. Amr b. Cəmuh, nə gözəl kişidir Muaz b. Cəbəl». Sonra da: «Nə pis kişidir filankəs, nə pis kişidir filankəs» deyərək yeddi nəfərin adını çəkdi .

Qeybət etdikdə bu dörd şərtə riayət etmək lazımdır: **1.** Səmimi qəlblə Allah rızası üçün etmək. Alçaltmaq. gözdən salmaq məqsədilə olmamalıdır. **2.** Qeybət etdiyən şəxs o, günahı açıq-aydın etməlidir. **3.** Qeybətini etdiyən şəxs sağ olmalıdır. **4.** Adil olmalısən, yalnız etdiyini deməlisən (məsələnə şişirtmək, böyütmək, əlavələr etmək olmaz).

HƏSƏD APARMAQ

Haram Olan Həsəd - «Yoxsa onlar Allahın öz nemətlərindən bəxş etdiyi şeylərə görə insanlara həsəd aparırlar». (ən-Nisa 54). «Allaha sığınuram həsəd aparandan həsədinin şərindən». (əl-Fələq 5). «Əgər Allahın nemətlərini saysanız onları sayıb qurtara bilməzsünüz. Həqiqətən

---

Buxari 6054, Müslim 2591.
Buxari «Ədəbul Mufrad» 337.

Allah bağıslayan və rəhm edəndir». (*ən-Nəhl 18*). 1. Allah – *subhənəhu və təalə* – nin hər hansı bir kimsəyə verdiyi nemətə həsəd aparmaq və onun əldə olunması üçün səy göstərmək. Adəm – *əleyhissəlam* – ın övladları olan Habilin Qabilə həsəd apararaq onu öldürməsi. Həmçinin də Yusif – *əleyhissəlam* – ın qardaşlarının həsəddən onu quyuya atmaları (qul kimi satmaları) . Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Həsəddən çəkinin. Həqiqətən də həsəd yaxşı əməlləri atəşin odunu (otu) yandıraraq (kül etdiyi) kimi yandırır» .

2. Allahın hər hansı bir kimsəyə verdiyi nemətə həsəd aparmaq və onu əldə etməyi arzulamaq. Aişə - *radıyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Zeynəb b. Cəhş - *radıyallahu anha* – nin evində olanda bal içərdi . Mən Həfəsə - *radıyallahu anha* – ilə məsləhətləşdikdə belə qərara gəldik ki, o hər birimizin yanına gəldikdə ona: «Səndən məğafir iyisi gəlir! Ondan (baldan bir daha) yeməsin?» deyək. Biz ona belə dedikdə o: «Mən bir daha Zeynəb b. Cəhşin evində bal yeməyəcəyəm» deyərək buyurdu. Allah da bu ayələri nazil etdi. «**Ya Peyğəmbər! Zövcələrinin (səndən) razı qalmasını diləyərək Allahın sənə halal etdiyi şeyi (dünya ləzzətini) niyə özünə haram edirsən»** (*ət-Təhrim 1*) .

3. Allahın hər hansı bir insana verdiyi nemətə həsəd aparmaq və onun məhv olmasını arzulamaq. İblisin Adəm – *əleyhissəlam* – a olan həsədi, paxıllığı: **Allah iblisə: «Mən sənə əmr edəndə sənə səcdə etməyə nə mane oldu?» deyərək buyurdu. İblis: Mən ondan daha yaxşıyam (üstünəm), çünki Sən məni oddan, onu isə palçıqdan yaratdın» dedi. Allah buyurdu: «Oradan (Cənnətdən) aşağı en. Orada sənə (Allahın əmrinə) təkəbbür göstərmək yaramaz. Oradan çıx, çünki sən alaçağın birisən!».** (*əl-Əraf 12-13*). Yəhudi və Xristianların müsəlmanlara olan həsədi: «**Kitab əhlinin bir çoxu həqiqət onlara bəlli olduqdan sonra belə təbiətləndəki həsəd (paxıllıq) ucundan sizi iman gətirmiş olduğunuz**

Maraqlananlar Yusif surəsini oxuya bilərlər.

Əbu Davud 4903, əl-Albani zəif hədis.

Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – zövcələrini gündəlik ziyarət etdikdə Zeynəb b. Cəhşin evində digər zövcələrindən daha çox oturardı. Buna da səbəb onun bal içməsi idi ki, bu da digər zövcələrinin qısqançlığına səbəb olmuşdur.

Məğafir – Akasiya fəslindən olan Urfut ağacının ifraz etdiyi şirəyə deyilir. «Lisanul Arab» 1/574.

Buxari 11/293, Müslim 10/75. Nəsəi 2/242-də gələn rəvayətdə isə: Ənəs b. məlik - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Mariya adlı bir kənizi var idi. Aişə və Həfəsə Səidi - *radıyallahu anhu* – onun bu kənizlə yaşamasına narazi idilər. Odur ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – o kənizlə yaşamağı özünə haram etdikdə Allah bu ayələri nazil etdi. (*ət-Təhrim 1-2*).

halda yenidən küfrə sövq etmək istərlər». (əl-Bəqərə 109). Əbul Abbas Səhl b. Sad əs-Səidi - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə dedi: «Ey Allahın Rəsulu! Mənə elə bir əməl öyrət ki, onu etdikdə həm Allah məni sevsin, həm də insanlar məni sevsinlər». (Peyğəmbər) buyurdu: «Dünyada zahid ol, Allah səni sevəcəkdir, insanların əlində olana zahid ol, insanlar da səni sevəcəkdir» .

Həsədin Əlamətləri - 1. Səninlə eyni səviyyədə olanın xətalарına sevinmək. **2.** Onun tənqid olunmasına sevinmək. **3.** Onun haqqında soruşulanda pisləmək. **4.** Onun fəzilətindən danışmamaq. **5.** Onun hər hansı bir məclisdə iştirak etməməsinə sevinmək. **6.** Onun elminin az olduğunu istehza ilə lağa qoymaq. **7.** Ona sual verildikdə həsəddən, paxıllıqdan sıxılmaq. **8.** Onun dediklərinin səhv olduğunu isbat etməyə çalışmaq. Muaviyə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əgər müsəlmanların gizli işlərini araşdırsan onları ifsad edərsən və ya ifsad edəcək bir hala gətirərsən» . Vasilə b. əl-Əska - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mömin qardaşının başına gələn müsibətə görə sevinməyin. Yoxsa Allah ona rəhmət edib səni bəlaya salar» . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir gün bir nəfəri saqqalından şərab damdığı halda yanına gətirdilər. İbn Məsud: «Biz qüsur (izləməkdən) araşdırmaqdan nəhy edildik. Əgər nə isə bizə agah olarsa onda sözüümüzi deyirik» . İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Həsədsiz insan olmur. Lakin alicənab və əxlaqlı olan onu gizlədir. Alçaq və əxlaqsız isə onu biruzə verir» .

İcazə Verilən Həsəd (Qibtə) - İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İki fəzilət sahibindən başqa heç kəsə həsəd (qibtə) caiz deyildir. Onlardan biri Allah tərəfindən bir kimsəyə Quran biliyi verilə və o, da onu gecə və gündüz oxuyar. Digəri isə Allah tərəfindən bir kimsəyə mal-dövlət verilmişdir. O, da onu gecə və gündüz (Allah yolunda) xərcləyər (Başqa rəvayətdə: Allah bir kimsəyə mal və elm vermişdir. O da elmi ilə malından Allah yolunda

---

Zahid – dünyaya rəğbət bəsləməyin və bağlı olmağın ziddidir (əksi). İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki, zahidlik axirətdə fayda verməyəcək şeyləri tərک etmək deməkdir. İbn Qeyyim «Mədaricus Salihin» 285 .

İbn Macə 4102, əl-Albani «Səhih əl-Cəmi» 935-ci hədis.

Əbu Davud 4888.

Tirmizi 2508, əl-Albani zəif hədis.

Əbu Davud 4890.

Fətvalar Toplusu 10/124,125.

xərcləyər. Bir başqa adama da elm verildiyi təqdirdə, mal verilməmişdir. O da: «Əgər mənim də bu adam kimi malım olsaydı onun etdiyi əməlinin bənzərini mən də edərdim». Bu iki kimsə əcr baxımından eynidirlər)» .

NƏMMAMLIQ (SÖZ GƏZDİRMƏK)

«Onlar insanlardan gizlətsələr də Allahdan gizlədə bilməzlər. Onlar Allaha xoş getməyən sözləri ürəklərində tutduqda belə yenə Allah onları bilir. Allah onların etdiklərini biləndir». (ən-Nisa 108). İnsanların birindən digərinə, özünü onlara yaxın göstərmək üçün, insanlar arasında kin-kudurət və düşmənçilik yaratmaq. Əri arvadından ayırmaq məqsədilə söz gəzdirmək və s. *«Və həm də itaət etmə hər and içənə, alçağa, qeybət edənə, söz gəzdirənə».* (Nun 10,11). Həmmam deyir ki, biz Huzeyfə - *radiyallahu anhu* – ilə birlikdə idik. Bir nəfər: «Bir kişi xəbərləri Osmana çatdırır». Huzeyfə - *radiyallahu anhu* – dedi ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Nəmmamlıq edən kimsə Cənnətə girməz» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – iki qəbrin yanından keçərkən buyurdu: «Onlara qəbrlərində əzab verilir. Onlar bu günahların böyüklüyü haqqında düşünmürdülər. Onlardan biri sidiyə çıxdıqdan sonra (sidiyin) üstünə sıçramasından özünü qorumazdı. Digəri isə (insanlar arasında) söz gəzdirən idi. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – hər iki qəbrin başına yaş çubuq basdıraraq buyurdu: «Bu çubuqlar quruduqca onların əzabları da yüngülləşəcəkdir» . Əsmə b. Yezid - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizə ən xeyirliniz barədə xəbər verimmi?». Səhabələr: «Bəli» deyə cavab verdilər. Peyğəmbər: «O, kəslər ki, onları gördükdə Allah yada düşər! Sizə ən pisiniz barədə xəbər verimmi?». Onlar: «Bəli» deyə cavab verdilər. Peyğəmbər: «Söz gəzdirənlər, dostların arasını vuranlar, bir-birilərindən ayrı olmaqla fəsad törətmək istəyənlərdir» . Mücahid – *rahmətullahi aleyhi* - rəvayət edir ki: «Təbbət surəsində keçən: **Hammələtəl Hatəb** (odun daşıyacaqdır) qəsd edilən Əbu Ləhəbin zövcəsi ara vurmaq üçün insanlar arasında söz aparıb-gətirirdi».

İbn Məcə 4228, Əhməd 4/23.
Buxari 73, Müslim 815.
Fəthul Bəri 10/472.
Fəthul Bəri 1/317.
Buxari «Ədəbul Mufrad» 323.

ÖVLİYAULLAHA ƏZİYYƏT VERMƏK

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim Mənim dostumla düşmənçilik edərsə Mən ona müharibə elan edəərəm...» . Vəli – əmr olunanı yerinə yetirən, qadağandan çəkinən, təqdir edilənlərə qarşı səbr edən, Allahın sevdiyi və Allahı sevən, Allahdan razı olan kimsədir. **«Bilin ki, Allahın dostlarının heç bir qorxusu yoxdur və onlar qəm-qüссə görməzlər. O kəslər ki, iman gətirmiş və pis əməllərdən çəkinmişlər. Onlara dünyada da, axirətdə də müjdə vardır. Allahın sözləri heç vaxt dəyişməz. Bu ən böyük qurtuluş və uğurdur».** (*Yunus* 62-63). **«Allah, Ona inananların dostudur, onları zülmətdən çıxarıb işığa tərəf yönəldər. Kəfirlərin dostu isə şeytandır. Onları nurdan ayırır zülmətə salarlar. Onlar Cəhənnəmlidirlər və orada həmişəlik qalacaqlar».** (*əl-Bəqərə* 257). **«Sizin haminiz ancaq Allah, Onun Peyğəmbəri və iman gətirən-lərdir. O, kəslər ki, (Allaha) boyun əyərək namaz qılar və zəkat verərlər».** (*əl-Maidə* 55). Amr b. əl-As - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Diqqət edin! Filankəslər mənim dostlarım (vəlilərim) deyildir. Mənim dostlarım Allah və saleh (təqvalı) möminlərdir» .

ÖZGƏLƏRİNİN EVİNƏ İCAZƏ OLMADAN BAXMAQ

«Ey iman gətirənlər! Başqalarının evlərinə sahiblərindən icazə almadan və onlara salam vermədən girməyin. Əgər orada heç kəsi tapmasanız sizə icazə verilməyənəcən içəri girməyin. Sizə geri dönün deyilsə, geri dönün». (*ən-Nur* 27). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Göz (haram olan şeyə) baxmasın deyə izn istəmək vacib buyruldu» . Bu günümüzdə binaların yaxınlığından, pəncərələrin üzbəüz olmasından, yuxarı mərtəbələrdə yaşayanlar aşağıda yaşayan qonşusunun mənzilinə xəyanətgarcasına istifadə edərək baxırlar. Bu da qonşu haqqını tapdalamaqdır. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim başqasının evinə (mənzilinə) icazə olmadan baxarsa o, kimsənin gözünü çıxarmaq (ev sahibinə) halaldır (Başqa rəvayətdə: O, kimsənin gözünü çıxarırlarsa buna görə nə qan bahası verilməli, nə də qisas alınır)» . Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əgər bir adam sən

---

Buxari 6502.

Müslim 215.

Fəthul Bəri 11/24, Buxari «Ədəbul Mufrad» 1071.

Əhməd «Musnad» 2/385, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 6022.

Müslim 3/1699.

evinin icinə baxsa, səndə ona daş atıb gözünü çıxartsan (buna görə) sənə günah yazılmaz» . Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ayaq üstyə namaz qılırdı. Birdən bir nəfər onun evinə boylandı. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – öz qabından bir ox çıxarıb onun gözünə tərəf yönəltdi» . Səhl b. Səd - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in qapısındaki dəlikdən içəri baxdı. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanında başını daradığı darağı vardır. Peyğəmbər: «Əgər mənə baxdığını bilsəydim bunu gözünə soxardım (Başqa rəvayətdə: Bədəvi çubuğu gördükdə geri çəkilir. Peyğəmbər: «Əgər çəkilməsəydin gözünü çıxardardım)» .

MÜSƏLMANA İTİ BİR ŞEYLƏ İŞARƏ ETMƏK

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bir müsəlman qardaşına (qorxutmaq niyyətilə) dəmir silah ilə işarə edərsə doğma qardaşı da olasa belə silahı əlindən buraxana qədər Allahın mələkləri ona lənət edərlər» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən biriniz qardaşına silah yönəltməsin. Çünki bilməz şeytan əlindəki silahı çəkər (qardaşını öldürər) və atəşdən bir çuxura düşər» . Cabir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – qınından sıyrılmış qılıncı əldən-ələ ötürməyi qadağan etmişdir (bıçağı açıq olaraq ötürməyi)» . Əbu Musa - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən hər hansı biriniz əlində ox olduğu zaman bir məscid və ya bir bazara girərsə müsəlmanlardan hər hansı birinə oxlardan zərər gəlməsin deyər oxların dəmirlərindən tutsun» .

İKİ NƏFƏRİN ÜÇÜNCÜSÜNDƏN GİZLİ DANIŞMALARI

«Şübhəsiz ki, məxfi danışma, pıçıldaşma iman gətirənləri məyus edib kədərləndirmək üçün olan Şeytan əməlidir». (*əl-Mücadələ 10*). İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Üç nəfər bir yerdə olduqları vaxt digər insanlarla

---

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1068.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1069.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1070,1091.

Müslim 2617.

Buxari 7072.

Əbu Davud 2588, Tirmizi 2164.

Müslim 2615.

birlikdə olmayana qədər iki nəfərin üçüncüdən gizli bir-biriləri ilə danışmaları (pıçıldeşmaları) qadağandır. Çünki bu üçüncüyə pis təsir bağışlayar» . Abdullah b. Dinar - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir gün İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – ilə birlikdə Xalid b. Ukbə - *radiyallahu anhu* – nun bazarın yanında yerləşən evində idik. Bir nəfər gəlib İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – ilə gizlicə danışmaq istədi. İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – nun yanında məndən başqa heç kimsə yox idi. Bu vaxt İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – bir nəfəri də çağırtdı və biz dörd nəfər olduq. Sonra mənə və çağırtdı olduğı üçüncü insana: «Siz bir az gözləyin. Mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in belə buyurduğunu dinlədim: «İki nəfər bir nəfəri tək buraxıb aralarında pıçıldeşmasınlar» . Bura həmçinin iki nəfərin öz aralarında üçüncünün başa düşmədiyini dildə danışmaları da aiddir.

QURANİ KƏRİM İLƏ KAFİRLƏRİN MƏMLƏKƏTİNƏ SƏFƏR ETMƏK

İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Qurani Kərim ilə kafirlərin məmləkətinə səfər etməyi qadağan etmişdir» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qurana səfər etməyin. Çünki mən düşmənin onu ələ keçirməsindən əmin olmaram» .

ZÜLM ETMƏK

Zülm – hər hansı bir şeyi qoyulması lazım olan yerdən başqa bir yerə qoymaqdır. Zülm üç növdür. 1) Allaha qarşı olan zülmüdür – «*(Ya Muhəmməd!) Yadında olsun ki, bir zaman Loğman öz oğluna nəsihət edərək belə demişdir: «Oğlum! Allaha şəriki qoşma. Doğurdan da Allaha şəriki qoşmaq ən böyük zülmüdür».* (Loğman 13).

2) İnsanlara qarşı olan zülm. 3) İnsanın özü özünə etdiyi zülm. Cabir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Zülməndən çəkinin, çünki zülm qiyamət günü zülmətdir» . Əbu Umamə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ümmətimdən iki sinif vardır ki, mənim şəfaətimə əslə nail olmayacaqlar. Zalım və gözü zülməndən başqa bir şey görməyən başçı ilə haqdan uzaqlaşan və oğurluq edən hər kəs» . Əbu Musa -

---

Fəthul Bəri 11/83, H. 6288, Müslim 2185.

İmam Məlik «Muvatta» 2/988.

Buxari 2990, Müslim 1869.

Müslim 1869.

Müslim şərh 5/441.

Səhih Cəmi 3692.

radıyallahu anhu – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah zalıma möhlət verər. Nəhayət onu yaxaladımı artıq buraxmaz» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qardaşınız istər zalım olsun, istərsə də məzlum ona yardım edin». Səhabələrdən: «Ey Allahın Rəsulu! Məzluma yardım etdik, zalıma necə yardım edək?» deyər soruşdular. Peyğəmbər: «Onu zülm etməkdən çəkındirməkdir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsanlar zalımı görüb onun əllərini zülmədən çəkməzlərsə (Başqa rəvayətdə: «Yaxşılığı əmr edib pisləkdən çəkındirməzlərsə») aradan çox vaxt keçməz ki, Allah onları bir cəza ilə hamısını məhv edər (Başqa rəvayətdə: «Sonra ona dua etsəniz də O, sizin duanızı qəbul etməz»)» . Əbu Zərr əl-Ğifari - *radıyallahu anhu* –, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Uca və Böyük olan Allahdan belə buyurmuşdu: «Ey mənim qullarım! Mən zülümü özümə haram etdim. Onu sizin aranızda da haram edirəm. Buna görə də bir-birinizə zülm etməyin. Ey mənim qullarım! Siz hamınız zəlalətdəsiniz, mənim hidayət verdiklərimdən başqa. Buna görə də məndən hidayət istəyin, mən də sizi doğru yola yönəldim. Ey mənim qullarım! Siz hamınız acsınız, mənim yedirdiklərimdən başqa. Buna görə də məndən yedirtməyimi istəyin, mən də sizi yedirdim. Ey mənim qullarım! Siz hamınız lütsünüz, mənim geyındirdiklərimdən başqa, buna görə də məndən geyındirməyinizi istəyin, mən də sizi geyındirim. Ey mənim qullarım! Siz gecə və gündüz günah edirsiniz, mən də bütün günahları bağışlayıram. Buna görə də məndən bağışlanma diləyin, mən də sizin günahlarınızı bağışlayım. Ey mənim qullarım! Sizlər əsla sözlə olsa belə mənə zərər verə bilməzsınız. Ey mənim qullarım! Sizlər mənə əsla sözlə olsa belə fayda da verə bilməzsınız. Ey mənim qullarım! Sizlərdən birincilər və axırcılar, insanlar və cinlər içərsində ən təqvalı insan olsa belə, bu mənim mülkümə heç bir şey əlavə edə bilməz. Ey mənim qullarım! Sizlərdən birincilər və axırcılar, insanlar və cinlər içərsində ən pis qəbli bir insan olsa belə, bu mənim mülkümdən heç bir şeyi əskiltməz. Ey mənim qullarım! Sizlərdən birincilər və axırcılar, insanlar və cinlər bir yerdə toplansalar və hamsı birlikdə məndən istəsələr, mən onların hər birinin istədiyini verərəm. Bu mənim yanımdakı şeylərdən iynənin dənizə salındığı (və çıxarıldığı) zaman əskiltməyi qədər əskildər. Ey mənim qullarım, nə etsəniz onlar sizin əməllərinizdi. Mən onları sizin üçün sayıb, sonra əskiltmədən sizə verəcəyəm. Hər kim xeyir əldə edərsə

Buxari 5/214, Müslim şərhı 5/444.

Buxari 3/98.

Səhihul Cəmi 1969, 6947.

bundan ötrü Allaha həmd etsin. Hər kim də bundan başqa bir şeylə qarşılaşarsa özündən başqa heç kəsi qınamasın» .

ZALIM İDARƏÇİLƏR

İnsanlar üzərində idarəçilik hüququnu götürmək çox məsuliyyətli bir işdir. Çünki belə bir insan ağır bir yükün altına girmişdir. Qiyamət günü hər bir insan öz himayəsi altında olanlara görə cavab verəcəkdir. Ailə başısı olan ata öz yoldaşı və övladlarına görə cavabdehdir, müəyyən bir müəssisə başçısı orada olan hər bir işçisinə görə cavabdehdir, dövlət başçısı isə bu dövlətdə yaşayan hər bir şəxsə görə cavabdehdir. İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər biriniz çobansınız (başçısınız) və hər biriniz də əli altında olanlardan məsuldur. Dövlət başçısı çobandır və əli altında olanlardan məsuldur. Kişi öz ailəsində çobandır (başçıdır) və ailəsində olanlara görə məsuldur. Qadın ərinin evində çobandır (başçıdır) və (evinə və uşaqlarına) görə məsuldur. Qulluqçu da çobandır (başçıdır) və öz ağasının malını qorumaqla məsuldur. (Ən nəhayət) isə sizlərdən hər biriniz çobansınız (başçısınız) və hər biriniz də öz əli altında olanlardan cavabdehdir» . (Vəli) Ubeydullah b. Ziyad, Əbu Yəla Məkil b. Yəsar əl-Muzəni – *radiyallahu anhu* – nu vəfatına səbəb olacaq xəstəliyində ziyarət etdikdə Məkil dedi: «Əgər bundan sonra bir müddət də yaşayacağımı bilsəydim sənə söyləyəcəyim bu hədisi sənə danışmazdım». Mən Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in belə buyurduğunu dinlədim: «Allahın bir topluluq üzərinə idarəçilik vəzifəsini verdiyi hər bir qul öləcəyi gün idarə etdiklərini aldadıb zülm etmiş olaraq ölərsə Allah ona Cənnətini heç şübhəsiz ki, haram edəcəkdir (Başqa rəvayətdə: Müsəlmanların bütün işlərini üzərinə alan, sonra da onların xeyrinə çalışmayan və onlara sədaqət göstərməyən hər bir dövlət idarəçisi idarə etdiyi xalq ilə bərabər Cənnətə girməyəcəkdir) . Aişə – *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – mənim evimdə olarkən buyurdu: «Allahım! Ümmətimin hər hansı bir işinin başına keçərək onlarla sərt olana Sən də sərt ol! Ümmətimin hər hansı bir işinin başına keçərək onlarla yumşaq (mərhəmətli) davranana Sən də yumşaq (mərhəmətli) ol!» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İsrail oğullarını Peyğəmbərlər idarə edirdilər. Bir peyğəmbər öldüyü zaman bir

---

Səhih Müslim 2577.

Buxari 893, Müslim 1829.

Buxari 7150, Müslim 142.

Müslim 1828.

başqa Peyğəmbər gələrək onun yerinə keçirdi. (O, ki qaldı mənə) həqiqətdə məndən sonra Peyğəmbər gəlməyəcəkdir. Lakin məndən sonra çoxlu xəlifələr olacaqdır». Səhabələr: «Ya Rəsulullah! Bizə nə etməyimizi əmr edirsiniz?» dedilər. Peyğəmbər: «Onlara beyət ediniz. Haqlarını (onlara itaət etməklə) qoruyun. Öz haqqınızı isə Allahdan istəyin. Heç şübhə yoxdur ki, Allah onlardan idarələri altındakılara qarşı vəzifələrindən sorguya çəkəcəkdir» . Aiz b. Amr – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Ubeydullah b. Ziyadın yanına girərək demişdir: «Ey oğlum! Mən Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – belə buyurduğunu dinlədim: «Çobanların (idarəçilərin) ən pisləri zülüm edənlərdir» - nəbədə onlardan biri olasan! . Əbu Məryəm b. əl-Əzdiy – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Muaviyyə – *radiyallahu anhu* – Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in belə buyurduğunu eşitmişdir: «Allah kimi müsəlmanların hər hansı işlərindən birinə idarəçi təyin edərsə və o, kimsə də onların ehtiyaclarından, dərdlərindən üz döndərsə Allah da Qiyamət günü o, kimsənin bütün ehtiyaclarına və dərdlərinə üz döndərər. Bundan sonra Muaviyə – *radiyallahu anhu* – xalqın ehtiyacları ilə məşğul olmaq üçün birini təyin etdi . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Üç kimsə vardır ki, Qiyamət günü Allah onlarla danışmaz, onlara nəzər salmaz (baxmaz), onları təmizə çıxarmaz və onlar üçün şiddətli bir əzab vardır. Bunalar zinakar yaşlı, yalançı dövlət başçısı və təkəbbürlü kasıb» . Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İmamların ən şərlişi insanların haqqını yeyən imamlardır» . Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «On nəfər əmir olan kimsə Qiyamət günü əlləri boynunda bağlı olaraq gətirilir. Ya ədaləti onu xilas edər ya da zülmü həlaka aparar» .

İDARƏÇİLƏRƏ İTAƏTSİZLİK

İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim əmrinə itaət etməkdən əl çəkərsə Qiyamət günü (öz lehinə) qarşı heç bir dəlil olmadan Allahın hüzuruna çıxar. Kimdə əmrinə beyət etmədən ölərsə cahiliyyə dövründə ölən kimsə kimi ölmüş olar (Başqa rəvayətdə: Kim cəməatdan ayrılıraq ölmüş olarsa

---

Buxari 3455, Müslim 6842.

Müslim 1830.

Muaviyyə b. Əbu Sufyan – *radiyallahu anhu* – birinci Əməvi xəlifəsi 661-680-cı illər.

Əbu Davud 2948, Tirmizi 1322.

Müslim 107.

Müslim, Əhməd.

Bəzzar və Təbərani, Təğib və Tərhib 3/174.

cahiliyyə ölümü ilə ölmüş olar)» . Ənəs – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əmrlərinizi dinləyib itaət edin. Hətta üzərinizə başı üzüm dənəsi (kimi qapqara) həbəşili bir qulu təyin etsələr də belə» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Zəngin ikən, fəqir (kasıb) ikən, sevdiyiniz və ya sevmədiyiniz, hətta (əmr sizə məxsus olan bir şeyi özünə aid etdiyi) durumda da əmrlərinizi dinləyib onlara itaət emək üzərinizə vacibdir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ey Ənsar cəmaati! Məndən sonra sizlər (dünya işlərində sizə məxsus olan bir şeyi özünə aid etdiyi) zamana qovuşacaqsınız. Bununla bərabər sizlər səbr edin. Nəhayət (Qiyamət günü) Kövsər hovuzu başında mənə qovuşacaqsınız» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim (əmrə) itaətdən çıxar və cəmaatdan ayrılaraq bu hal üzərə ölərsə o, kimsə bir cahiliyyə ölümü ilə ölmüş olar. Hər kim haqq və batil olduğu bilinməyən məchul və qaranlıq bir müharibənin kor-koranə asılmış bayrağı altında sırf qövmiyyət üçün (heç bir haqqın yüksəlməsi üçün deyil) mübarizə edərək (və ya bu işə yardım edərək) öldürülərsə o, kimsə mənim ümmətimdən deyildir...» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim mənə itaət edərsə Allaha itaət etmiş olar, kim də mənə asi olarsa heç şübhəsiz ki, Allaha asi olmuş olar. Hər kim əmirə itaət edərsə mənə itaət etmiş olar, hər kim də əmirə asi olarsa mənə asi olmuş olar» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim əmrindən xoşa gəlməyən bir hadisə ilə qarşılaşarsa buna səbr etsin. Çünki kim əmrinə qarşı üsyan edərsə itaətdən bir qarış uzaqlaşarsa cahiliyyə dönəmində ölən kimi ölər» . Həsənül Bəsri – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Onu da bil ki – *Allah sənə rəhm etsin* – hökmüdarların zülmələri Allahın intiqamlarından bir intiqamdır. Uca Allahın intiqamlarına da qılıncla qarşılıq verilməz. Bu intiqamlar dua, tövbə, Allaha dönüş, günahlardan çəkinmək ilə bir tərəf edilir və silinir. Allahın intiqamı qılıncdan daha da kəskindir» . Başqa

---

Müslim 1851.

Buxari 7142.

Müslim 1836.

Müslim 1845.

Müslim 1848.

Buxari 7137, Müslim 1835.

Buxari 7143, Müslim 1849.

İbnul Cövzi «Ədəbul Həsənül Bəsri» s. 119.

bir rəvayətdə: «Həsənül Bəsri – *rahmətullahi aleyhi* – Həccaca bəd dua edən bir kimsənin sözlərini eşitdikdə belə demişdir: «Bunu etmə, Allah sənə rəhmət etsin. Əslində bu müsibətlər sizə öz əllərlə etdiklərinizdən ötrü gəlmişdir. Biz qorxuruq ki, Həccac əsir edilir və ya ölürsə, meymunlar və donuzlar gəlib sizə rəhbər olurlar» .

QADIN İDARƏÇİ HƏLAKDIR

Əbu Bəkrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «O, xalq uğur qazanmaz əgər onun başında idarəçi qadındırsa» .

TƏKƏBBÜRLÜK

«Allah təkəbbür edənləri sevməz». (*ən-Nəhl* 23). «Mən haqq-hesab gününə inanmayan hər bir təkəbbür sahibindən həm mənim Rəbbim, həm də sizin Rəbbiniz olan Allaha pənah aparıram». (*əl-Mumin* 27). «Şübhəsiz ki, (Rəbbindən) özlərinə bir dəlil gəlmədən Allahın ayələri barəsində mübahisə edənlərin ürəyində ancaq təkəbbür vardır. Onlar heç vaxt ona çatmayacaqlar. Sən Allaha pənah apar. Həqiqətən o, (hər şeyi) eşidən və görəndir». (*əl-Mumin* 56). «Adamlardan təkəbbürlə üz çevirmə, yer üzündə lovğa-lovğa gəzib dolanma. Həqiqətən Allah heç bir özündən razını, lovğalanıb fəxr edəni sevməz!». (*Loğman* 18). «Biz bu axirət yurdunu yer üzündə təkəbbürlük etməyənlərə və fitnə-fəsad törətməyənlərə qismət edirik. Gözəl aqibət ancaq Allahdan qorxub pis əməllərdən çəkinənlərindir». (*əl-Qəsəs* 83) . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və*

İbnul Cövzi «Ədəbul Həsənül Bəsri» s. 119.

Buluq əl-Məram 1395.

əl-Mütəkəbbir - «O, özündən başqa heç bir ilah olmayan, gizli də, aşkarı da bilən Allahdır. Mütəkəbbirdir (təkəbbürlük haqqına tək sahib olandır)». (*əl-Həşr* 22-24). Allah mütəkəbbirdir. Ucalıq və əzəmətdə ona qarşı çıxan azğın varlıqların bellərini qırıb güclərini yox edəndir. Mütəkəbbirdə olan TA hərfi təklil bildirməkdə və təkəbbürlüyün yalnız Allaha məxsus olduğunu bildirməkdədir. Təkəbbürlük varlıqların həqiqi sifəti deyildir. Çünki varlıqların özəlliyi itaət etmək və boyun əyməkdir. Həqiqi təkəbbürlük Allaha məxsusdur. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Böyüklük (*Kibriya*) mənim ridam (örtüyümdür), ucalıq isə izarımdır. Kim bu ikisindən biri üzərində mənimlə çəkişərsə onu yox edərəm (Cəhənnəmə ataram)» . Qatadə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Pislikdən imtina edərək böyüklənəndir». Əbu İshaq – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Qullarına zülm etməkdən uzaq və ucadır». Qazali – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Mütəkəbbir özündən başqa hər şeyi kiçik görən, böyüklük, üstünlük və ucalığı yalnız özündə görən, başqasına, padşahların qullara baxdığı kimi baxandır. Əgər bu baxış gərçək və doğru isə həqiqi təkəbbürlük budur. Belə baxan həqiqi təkəbbürlüyü haqq etmişdir. Bu durum Allahdan başqa heç bir varlıq üçün düşünülməz. Bu yalnız Onun haqqıdır». Qurtubi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «*Mütəkəbbir* – Rəbb olması ilə hər bir varlıqdan üstün və böyük olandır. Onun bənzəri, şəriki yoxdur. Hər cür pislikdən uzaqdır. Bütün çirkin sifətlərdən münəzzəhdir. Mütəkəbbir sözünün əsli imtina etmək və boyun əyməkdir. Buna görə də Allah bütün pis sifətlərdən imtina edər və heç bir varlığa boyun əyməz. Mütəlcə uca və böyük olan yalnız Odur».

səlləm – buyurdu: «Üç kimsə vardır ki, Qiyamət günü Allah onlarla danışmaz, onlara nəzər salmaz (baxmaz), onları təmizə çıxarmaz və onlar üçün şiddətli bir əzab vardır. Bunalar zinakar yaşlı, yalançı dövlət başçısı və təkəbbürlü kasıb» . **«Ey Adəm oğulları! Sizə ayıb yerlərinizi örtəcək bir geyim və bir də bəzəkli libas nazil etdik. Lakin təqva libası daha yaxşıdır».** (*əl-Əraf* 26). Peyğəmbər – *səlləllahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qəlbində zərrə qədər təkəbbürlük olan kimsə Cənnətə girməz». Səhabələrdən biri: «Ya Rəsulullah! Əgər biri gözəl geyinmək, gözəl ayaqqabı, gözəl oturuş və gözəl miniyi olmasını istəyir? Bu da təkəbbürlükdür?» deyə soruşdu. Peyğəmbər: «Yox, həqiqətən də Allah gözəldir və gözəl olanı da sevir. Təkəbbürlük isə haqqı danmaq və insanlara xər baxmaqdır» deyə buyurdu . Peyğəmbər – *səlləllahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah sizin surətinizə və mallarınıza baxmaz. Lakin O, sizin qəlblərinizə və əməllərinizə baxar» . Peyğəmbər – *səlləllahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim təkəbbürlü olaraq yeriyərsə və təkəbbürlü olaraq danışarsa Cənnətə girməz» . Peyğəmbər – *səlləllahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim dünyada ikən üstün görünmək və öyünmək məqsədilə bir paltar geyinərsə uca Allah qiyamət günü ona bir zillət paltarı geyindirəcəkdir» . Peyğəmbər – *səlləllahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Vaxı ilə bir adam nəfsinin də xoşuna gələn bir paltar geyinmiş (saçını daramış və yekəxana-yekəxana) yeriyərkən Allah yerə əmr etdi onu dibinə keçirdi. Qiyamət gününə qədər yerin dibinə getməyə davam etməkdədir» . Peyğəmbər – *səlləllahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bu iki şeydə uzaq dura bildiyin təqdirdə istədiyini geyinə və yeyə bilərsə. İsrəf və təkəbbürlük» . Abdullah b. Amr - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *səlləllahu aleyhi və səlləm* – in yanında oturmuşduq. Bədəvilərdən olan bir nəfər gəldi. Onun əynində yaşıl atlasdan bir cübbə var idi. O, Rəsulullah – *səlləllahu aleyhi və səlləm* – in başı üstündə duraraq dedi: «Sizin qardaşınız hər bir adlı-sanlı adamı alçaldır, yaxud hər bir adlı-sanlı adamı alçaltmaq istəyir və hər bir çobanı ucaldır». Rəsulullah – *səlləllahu aleyhi və səlləm* – onun cübbəsinin ətəyindən tutub dedi: «Məgər mən sənə əynində ağılsız adamın geyindiği libasın olduğunu görmürəm: Allahın Peyğəmbəri Nuh –

Müslim 107.

Müslim.

Müslim 2064

Əbu Davud.

Əhməd.

Buxari, Müslim 2088.

Buxari.

aleyhissalam – vəfat edərkən öz oğluna vəsiyyət edərək buyurmuşdu: «Mən sənə iki şeyi əmr edir və iki şeyi qadağan edirəm. Sənə **Lə İlahə İllallah** – əmr edirəm. Əgər yeddi göy və yeddi yer ucsuz bucaqsız bir halqa olsaydı **Lə İlahə İllallah** onu sındırardı (Əgər tərəzinin bir gözünə qoyulsaydı **Lə İlahə İllallah** ağır gələrdi). (Həmçinin) **Subhənəllahi və Bihəmdih**i kəlimələrini (əmr edirəm). Çünki bu kəlimələr hər şeyin duasıdır. Bunun sayəsində hər şeyə ruzi verilir. Və iki şeyi də sənə qadağan edirəm. (Allaha) şərik qoşmağı və təkəbbürlük etməyi». Dedilər: «Ey Allahın Rəsulu! Bu şirki bildik. Bəs təkəbbürlük nədir? Məgər birimizin özündə olan (gözəl) əbasını geyinməsi təkəbbürlükdürmü?» Peyğəmbər: «Xeyr» deyə cavab verdi. O: «Məgər birimizdə gözəl ayaqqabıların olması təkəbbürlükdürmü?». Peyğəmbər: «Xeyr» deyə cavab verdi. O: «Məgər birimizin minəcək heyvana sahib olması təkəbbürlükdürmü?». Peyğəmbər: «Xeyr» deyə cavab verdi. O: «Məgər birimizlə oturan-duran dostların olması təkəbbürlükdürmü?». Peyğəmbər: «Xeyr» deyə cavab verdi. O: «Bəs onda təkəbbürlük nədir, ya Rəsulullah?». Peyğəmbər: «Haqqı danmaq və insanlara xor baxmaqdır» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim özünü dartsa, yaxud lovğa-lovğa gəzərsə, qüdrətli və əzəmətli Allahın hüzuruna (Allahın) ona qəzəbi tutduğu halda gələr» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Xidmətçisi ilə bərabər yemək yeyən, bazarları ulağın üstə gəzən və qoyunu tutub sağan kimsə təkəbbürlü olmaz» . Amr b. Şuey atasından, o da babasından rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Təkəbbürlülər Qiyamət günü adam şəkilində kiçik qarışqalar boyda məşhərə toplanacaqlar. Onları hər tərəfdən zillət bürüyəcəkdir. Onlar Cəhənnəmdəki Buləs adlı zindana aparılacaqlar. Onları alovların atəşi bürüyəcək və onlara Cəhənnəm əhlinin bədəninə axan irindən içirdiləcəkdir» .

ZƏMANƏNİ SÖYMƏK

Zəmanə pis zəmanədir, vəfasız zəmanə və s. «**Belə deyirlər: Dünya həyatımızdan başqa heç bir həyat yoxdur, ölürlük və dirilirik bizi öldürən ancaq dəhərdir (zaman). Bu barədə onların heç bir biliyi yoxdur. Onlar**

Buxari «Ədəbul Mufrad» 548.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 549.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 550.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 557.

ancaq zənnə qapanırlar». (əl-Cəsiyə 24). Ümumiyyətlə zəmanəni pisləmək üç şəkildə olur:

1. Zəmanə barəsində onu pisləməyərək xəbər vermək. Bu gün hava istidir. Bu gün hava soyuqdur və s. Buna da dəlil: **«Elçilərimiz (mələklər) Lutun yanına gəldikləri zaman (tayfası bu gözəl qonaqlara bir pislilik yetirər deyə) andişəyə düşdü, ürəyi sıxıldı və: Bu çox çətin, başı bəlalı bir gündür – dedi».** (Hud 77).

2. Etiqad edəsən ki, hər bir şeyi edən zəmanədir. Xeyir və şəri edən zəmanədir. Buna görə də zəmanəni söymək. Bu da böyük şirkdir. Çünki sən etiqad edirsən ki, Allahdan başqa xeyir və şəri edə bilən xaliq vardır. Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Zəmanəni söyməyin. Çünki Allah zəmanənin özüdür» .

3. Etiqad edir ki, xeyir və şər Allahdandır. Lakin hər hansı bir günü pis keçdikdə zəmanəni söyür. Bu isə haramdır. Həqiqətdə isə onun söyməsi Allaha qayıdır. Çünki zəmanəni idarə edən Allahdır və bununla da Allahı söymüş olur. Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – öz Rəbbindən buyurdu: «Adəm oğlu mənə əziyyət verir, zəmanəni söyür (pisləyir). Zaman isə Mənəm. Mən gecə ilə gündüzü bir-biri ilə əvəz edirəm» . **«Dünya həyatımızdan başqa heç bir həyat yoxdur. Ölürük və dirilirik bizi öldürən ancaq Dəhridir. Bu barədə onların heç bir biliyi yoxdur. Onlar ancaq zənnə qapanırlar!».** (əl-Cəsiyə 24). **«Allahu və Onun Peyğəmbərini incidənlərə Allah dünyada və axirətdə lənət eləmiş və onlar üçün həqarətli bir əzab hazırlamışdır».** (əl-Əhzab 57).

QIZIL VƏ İPƏK GEYİNMƏK

Əbu Musa əl-Əşəri - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İpək və qızıl ümmətimin qadınlarına halal, kişilərinə isə haram edildi» . İbn Ömər – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Ömər – *radıyallahu anhu* – satılmaqda olan (tərkibində ipək) paltarı gördükdə dedi: «Ya Rəsulullah! Bu paltarı al. Cümə günü və ya qonaqlar sənənin yanına gəldikləri zaman onu geyərsən». Peyğəmbər: «Bunu yalnız axirətdə nəsibi olmayan geyər» deyərək buyurdu. (Bir müddətdən sonra) Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə bu paltardan (hədiyyə) olaraq verildi. O, da onu Ömər – *radıyallahu anhu* – ya göndərdi. Ömər – *radıyallahu anhu* – Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və*

Müslim 2246, Əhməd 2/395,491. **Dəhr** – zəmanə Allahın isimlərindən deyildir.

Buxari 8/441, 13/389, Müslim 2246.

Əhməd «Musnəd» 4/393, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 207.

səlləm – i görüb dedi: «Ya Rəsulullah! Sənin dediyin sözlərdən sonra mən bu paltarı necə geyinə bilərəm?». Peyğəmbər: «Mən onu geyinmək üçün sənə göndərmədim. Onu (ehtiyac) olduqda satarsan, yaxud da (müsəlman olmayan) birinə geyindirərsən» deyə buyurdu. Bundan sonra Ömər – *radıyallahu anhu* – paltarı müşrik olan (süd) qardaşına hədiyyə etdi» . Rəsulullah – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Dünyada ipək geyinən axirətdə ipəkdən məhrum olacaqdır» . İbn Abbas - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *səllallahu aleyhi və səlləm* – bir nəfərin barmağında qızıl üzüyü gördükdə üzü qızardı və üzüyü onun əlindən çıxardaraq tulladı. Sonra da: «Bir atəş parçasını götürərək barmağına taxmısan» deyə buyurdu. Rəsulullah – *səllallahu aleyhi və səlləm* – getdikdən sonra: «O üzüyü götür başqa bir məqsədlə istifadə edərsən» deyildikdə: «Vəllahi Rəsulullahın yerə atdığı bir şeyi geri götürməyəm» deyə cavab verdi . Abdullah b. Amr – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah - *səllallahu aleyhi və səlləm* – səhabələrdən birinin barmağında qızıl bir üzük gördü və ondan üz çevirdi. O da üzüyü çıxardıb tulladı və dəmirdən bir üzük taxdı. Peyğəmbər: «Bu daha da pisdir və atəş əhlinin bəzəyidir» deyə buyurdu. Bundan sonra onu da çıxardaraq tulladım və bu dəfə barmağıma gümüş bir üzük taxdım. Rəsulullah – *səllallahu aleyhi və səlləm* – bu dəfə bir söz demədi» . Rəsulullah – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allaha və axirət gününə iman edən kimsə ipək geyinməsin və qızıl taxmasın» . Rəsulullah – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ümmətimdən qızıl taxaraq ölən bir kimsə Cənnət qızıllarından məhrum olar» . Əbu Sələbə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *səllallahu aleyhi və səlləm* – əlimdəki qızıl üzüyü görüb budaq ilə əlimə vurmağa başladı. Üzünü bir tərəfə çevirən kimi həmən üzüyü barmağımdan çıxardım. Peyğəmbər: «Üzdük səni» deyə buyurdu .

Həmçinin - Huzeyfə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – qızıl və gümüş qablardan içməyimizi, yeməyimizi, ipək və atlas geyinməyimizi və bunların üzərində oturmağımızı bizə qadağan etdi» . Muaviyə - *radıyallahu anhu* –

Buxari «Ədəbul Mufrad» 71.

Buxari.

Müslim 6/149, Təbərani 3/150.

Əhməd H. 6518,6680, Buxari «Ədəbul Mufrad».

İbn Qeyyim «əl-İlam» 3/412.

Əhməd H. 6556,6947.

Nəsəi 2/288, Əhməd 4/195.

Buxari 5232.

rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ipək və pələng dərisi isə örtülmüş miniklərə minməməyimizi əmr etdi» . Əbul Məlih atasından rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – vəhşi heyvanların dərilərindən istifadə etməyi qadağan etmişdir (Başqa rəvayətdə: Yataqları bəzəməyi də qadağan etmişdir)» .

İpəkdən Nə Vaxt İstifadə Edilir? – Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Zubeyr b. AbdurRahman b. Auf - *radiyallahu anhu* – ya (dəridə olan) qaşınma xəstəliyinə görə ipək paltar geyinməsinə icazə vermişdir» .

Qızıl Qadınlara Da Haramdır - Şeyx əl-Albani – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Haram olduğuna görə qızıl üzük, bilərzik və boyunbağı **Halqa (Dairəvi)** formada olarsa qadınlara da haramdır. Bu haqda bir çox hədislər vardır. Mütləq hökm ifadə edən hədislərdən bəziləri: Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Dostuna oddan bir halqa geyindirmək istəyən onun barmağına qızıl üzük taxsın. Sevdidiyi bir kimsənin boynuna atəşdən bir boyunbağı taxmaq istəyən onun boynuna qızıldan bir boyunbağı taxsın. Dostunun qoluna atəşdən bir bilərzik taxmaq istəyən isə onun qoluna qızıldan bir bilərzik taxsın. Gümüşdən ayrılmayın, onunla oynayın, oynayın» . Sovban – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Hubeyrənin qızı Rəsulullah - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gəldikdə barmaqlarında qızıldan böyük üzüklər vardı. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – əlindəki budaq ilə onun barmaqlarına vuraraq: «Allahın barmaqlarına atəşdən bir üzük taxması səni sevindirirmi?» deyərək şikayət etdi. (Sovban deyir ki) Mən də yanında olduğum halda Rəsulullah - *sallallahu aleyhi və səlləm* – qızı Fatimə – *radiyallahu anha* – nin evinə gəldi. Fatimə boynundakı qızıl boyunbağını əlinə alaraq: «Bunu mənə Həsənin atası bağışlayıb» deyərək xitab etdi. Peyğəmbər: «Ey Fatimə! İnsanların - Muhəmmədin qızı Fatimənin əlində atəşdən bir parça var - demələri səni sevindirirmi?» deyərək buyurdu və onu şiddətli bir dillə tənbeh etdi. Eviyə oturmadan çölə çıxdı. Fatimə – *radiyallahu anha* – həmə o, boyunbağını satdı və pulu ilə bir kölə alaraq azad etdi. Bu xəbər Rəsulullah - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in qulağına çatdıqda: «Fatiməni atəşdən qurtaran Allaha həmd olsun» dedi . Rəsulullah - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in zövcəsi Ummu Sələmə – *radiyallahu anha* – rəvayət

---

Əbu Davud 4129.

Əbu Davud 4132, Tirmizi 1771, Nəsəi 7/176.

Buxari 232.

Əbu Davud 2/199, Əhməd 2/378.

Nəsəi 2/84-285, Təylasi 1/354.

edir ki, boynumda qızıldan boyunbağı taxıb Rəsulullah - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in evinə girdim. Məndən üzünü çevirdi. Ey Allahın Rəsulu! Ziyənlərimə baxmaq istəmirsənmi? dedim. O: «Mən də elə sənin ziyənlərindən üz çevirirəm» deyə buyurdu. Bu vaxt dərhal onları boynumdan çıxardım. Bundan sonra mənə baxdı (Başqa rəvayətdə: Siz qadınların gümüşdən düzəldilmiş, zəfəranla boyanmış boyunbağı taxmağınızın sizə heç bir zərəri yoxdur) .

QADINLARIN QISA, NAZİK VƏ DAR PALTAR GEYİNMƏLƏRİ

Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Cəhənnəm əhlindən iki sinif insan var ki, mən onları dünyada ikən görməmişdim. Bir qövüm inəyin quyruğu kimi qamçılarla insanları döyərlər. İkincisi isə qadınlar açıq-saçıq, yarım çılpaq geyinəcəklər, pozğun şeylərə meyl edəcəklər, başlarını (saçlarını) dəvənin boynundakı hörüklər kimi maili çıxacaqlar. Onlar Cənnətə daxil olmazlar və onun iyini də duymazlar. Halbuki cənnətin iyi bu və bu qədər məsafədən hiss edilir» .

QADIN VƏ KİŞİNİN PARİK TAXMASI, DÖYMƏ VURMASI VƏ DIŞLƏRİNİ SEYRƏLTMƏSİ

«Allah ona (*şeytana*) lənət etdi. O, isə dedi: Əlbəttə mən sənin bəndələrindən müəyyən bir qismini ələ alacağam. Onları hökmən (*doğru yoldan*) *sapdıracaq*, (*puç*) *xülyalara salacaq*, *heyvanların qulaqlarını kəsməyi və Allahın yaratdıqlarına dəyişiklik verməyi əmr edəcəyəm! Allahu atub şeytani özünə dost tutan şəxs əlbəttə açuq-aşkar ziyana uğramışdırı*». (*ən-Nisa 118-119*). Əsmə b. Əbu Bəkr - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına bir qadın gələrək dedi: «Ey Allahın Rəsulu! Gəlinlik yaşında bir qızım var. Qızılca keçirdiyi üçün saçları tökülmüşdür. Ona süni saç qoydura bilərəmmi?». Peyğəmbər: «Allah süni saç qoyana da, qoydurana da lənət etsin» . Cabir - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – qadının başına parik taxmasını qadağan etdi» . Humejd b. AbdurRahman rəvayət edir ki, Muaviyə - *radıyallahu anhu* – həcc etdiyi il Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in minbərində ikən keşikçinin əlindən taxma saç alaraq dedi: «Ey

---

Əhməd 6/315.
«Səhihul Cəmi» 3693.
Müslim 3/1676.
Müslim 3/1679.

Mədinə xalqı, alimləriniz haradadır? Mən Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in bu kimi şeyləri qadağan etdiyini və: «İsrail oğulları qadınları bu kimi şeyləri taxdıqdan sonra həlak oldular» deyə buyurdu . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – parik taxana da, taxdırmaq istəyəndə də, döymə vurana və vurdurmaq istəyəndə də lənət etmişdir» . Abdullah b. Məsud - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Allah döymə (nakolka) döyən, döymə döydürmək istəyənlərə, qaşlarını aldırınlara, gözəllik üçün Uca Allahın xilqətini (Allahın verdiyi surəti) dəyişdirərək dişlərini hamarlandıraraq incələdən (qadınlara) lənət etmişdir. Bu sözlər Abdullahın evində olan Ummu Yaqub kimi tanınan Əsəd övladlarından olan bir qadına çatdı. Abdullahın yanına gələrək belə dedi: «Mənə xəbər verildiyinə görə sən filan-filan sözləri demisən». Abdullah: «Peyğəmbərin - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in lənət etdiyi və Uca Allahın Kitabında da (lənətlə) yad edilmiş kimsələri mən nəyə görə lənətləməməliyəm?» Qadın: «Məndə heç şübhə yoxdur ki, Quranı başdan axıra qədər oxumuşam və bilirəm. Sənin bu dediyini orada görməmişəm». Abdullah: «Əgər sən Quranı həqiqətən oxumuş olsaydın onu tapardın və: **«Peyğəmbər sizə nə verirsə onu götürün, nəyi qadağan edirsə, ondan əl çəkin»** buyurduğunu orada oxumamısanmı?». Qadın oxuduğunu təsdiq etdikdə, Abdullah dedi: «Peyğəmbərin - *sallallahu aleyhi və səlləm* – bu dediklərini qadağan etmişdir». Qadın: «Məncə sənin ailən də bunu edir» dedi. Abdullah: «Get, bax!» dedi. Qadın getdi, lakin dediyi kimi bir şey görmədi. O, qayıdaraq: «Xeyr, dediyim kimi bir şey görmədim, deyincə, Abdullah: «Əgər dediyin kimi olsaydı bizimlə birlikdə olmazdılar» .

QADINLARIN KİŞİLƏRƏ, KİŞİLƏRİN DƏ QADINLARA BƏNZƏMƏSİ

İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – lənət edib kişiyə bənzər qadınlara və qadınlara bənzər kişilərə (və ya bir-birilərinə oxşamaq istəyənlərə)» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah lənət edib qadın paltarını geyinən kişilərə və kişi paltarını geyinən qadınlara» . Bu bənzəmə geyimdə, hərəkətlərdə, yerləşdə, danışqda da özünü biruzə verir.

Buxari 5932, Müslim 2127.

Buxari 5937, Müslim 2124.

Buxari 5931, Müslim 2125, İbn Kəsir 4/336.

«Fəthul Bəri» 10/332.

Əbu Davud, Həkim, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 5905.

NƏSƏB İLƏ FƏXR ETMƏK VƏ NƏSƏBƏ TƏNƏ ETMƏK

Əbu Məlik əl-Əşəri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ümmətimdə cahiliyyə adətlərindən qalma dörd əlamət vardır ki, onu heç vaxt tərک etməyəcəklər. Əsl-nəcabətlə fəxr etmək, nəsəbə söymək, ulduzlardan vəsilə istəyərek yağmur diləmək və ölünün arxasıya fəryad edərək ağlamaq...» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – hər hansısa bir əməli cahiliyyəyə mənsub edərsə insanların bundan çəkinməyini bildirir. Burada da cahiliyyə deyildikdə İslamdan qabaqkı dövr nəzərdə tutulur. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İki xislət vardır ki, ümmətim onları heç vaxt tərک etməyəcəkdir. Şivən qopardaraq ağlamaq və əsl-nəcabətə tənə etmək» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsanlarda (cahiliyyədən qalan) iki əməl vardır ki, onlar üçün küfrdür. Nəsəbə söymək və ölü üzərinə fəryadla ağlamaq» .

SAÇ VƏ SAQQALDAN AĞ TÜKÜN ÇIXARILMASI

Amr b. Şuayb atasından rəvayət edir ki, o da babasından Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ağ tükləri çıxarmayın. Çünki o, Qiyamət günündə müsəlmanın nurudur» . Amr b. Əbəsə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim müsəlman olduğu halda saçından bir tük ağarsa bu onun üçün Qiyamət günü bir nur olur. Kim Allah yolunda bir ox atarsa düşməne dəysə də, dəyməsədə belə bu onun üçün bir kölə azad etmiş kimi olur. Kim mömin bir köləni azad edərsə bu onun üçün Cəhənnəmdən bir azadlıq vəsiləsi olur. Hər bir üzv üçün bir üzvü atəşdən qurtulur» .

SAÇ VƏ SAQQALI QARA RƏNGLƏ BOYAMAQ

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Axır zamanlarda saç və saqqalını göyərçin sinəsi kimi qara rəngə boyayan insanlar olacaqdır. Onlar Cənnətin qoxusunu da belə duymayacaqlar» . Əbu Kuhafə saç-saqqalı ağarmış halda Məkkənin fəthi günü Peyğəmbər –

Müslim 934.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 395.

Müslim 67.

Əbu Davud 4202, Tirmizi 2822.

Tirmizi 1634, Nəsəi 26, Əbu Davud 3966.

Əbu Davud 4/319, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 8153.

sallallahu aleyhi və səlləm – in yanına gətrilir. Peyğəmbər: «(Saçsaqqalını qəsd edərək) bunu bir şeylə dəyişdirin və (bu işdə) qara rəngdən çəkinin» .

ƏDALƏTSİZ HAKİM

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allahın nazil etdiyi ilə hökm etməyən dövlət başçısının namazını Allah qəbul etməz» . Bureydə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hakimlər üç cürdür. Biri Cənnətlik, ikisi isə Cəhənnəmlikdir. Haqqı bilib doğru hökm verən Cənnətlikdir, haqqı bilib (bilə-bilə) ədalətsiz hökm verən Cəhənnəmlikdir, cahilcəsinə hökm verən də Cəhənnəmlikdir» . **«Söz söylədiyiniz zaman qohumunuz olsa da belə ədalətli olun».** (*əl-Ənam* 152). **«Hər hansı bir cəmaata qarşı kininiz sizi ədalətsizliyə sövq etməsin. Ədalətli olun. Bu təqvaya daha yaxındır».** (*əl-Maidə* 8). Təbəri – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Yəni insanlar arasında hökm verdikdə haqqı deyin. Ədalətli və insafli olun. Haqsızlıq etməyin» 5/395. İbn Kəsir – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Uca Allah hər bir kəsə qarşı bütün vaxtlarda və vəziyyətlərdə ədalətli olmağı əmr edir» 2/255. İbn Kəsir – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Əksinə dost və düşmən olan hər bir kəslə ədalətli davranın» 2/44, Şövkani «Fəthul Qadir» 2/7. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hakimlər Qureyşdən olmalıdır. Onlardan bağışlanma diləndikdə onlar rəhimli olmalıdırlar. Söz verdikləri zaman yerinə yetirməlidirlər. Hökm verdikləri zaman ədalətli olmalıdırlar. Əgər onlardan kimsə belə etməzsə ona Allahın, mələklərin və bütün insanları lənəti çatar» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əgər bir kimsəni hakim (qazı) təyin etdilərse o, kimsəni bıçaqsız kəsiblər» . Əli - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əgər iki nəfər aralarında hökm vermək üçün səndən xahiş ediblərsə onların hər ikisini də dinləməmiş qərar vermə. Yalnız (onların hər ikisini də dinlədikdən) sonra daha doğru qərarı verə bilərsiniz» . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Heç bir kimsə qəzəbli halda iki kişi arasında hökm verməsin» .

Müslim 3/1663.

Həkim «Mustədrək» 4/89.

Əbu Davud 3573.

Əhməd 4/421, İrvalul Gəlil 2/301.

Buluq əl-Məram 1384.

Buluq əl-Məram 1388.

Müslim 1717.

YUXUYA YALAN QATMAQ

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir kimsənin atasından başqa bir kimsənin atası olduğunu iddia etməsi, görmədiyini görmüş kimi göstərməsi və Peyğəmbərin söyləmədiyi bir şeyi onun adından söyləməsi şübhəsiz ki, ən böyük iftiralardandır» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim görmədiyi bir yuxunu görmüşəm deyə söyləyərsə iki arpa dənəsini bir-birənə düyünləməklə məcbur ediləcəkdir və bu da onun bacamadığı bir işdir» . İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ən böyük yalan bir kimsənin (bilə-bilə) başqa bir insanın oğlu kimi özünü qələmə verməsi, yuxuda görmədiyi bir şeyi gördüm deyə iddia etməsi və Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in demədiyi bir şeyi onun adından deməsidir» . Allaha göstərmədiyi bir şeyi göstərdi deyərək iftira atmaqdır.

SİDİYDƏN QORUNMAMAQ

İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Mədinə bağçalarının birinin yanından keçərkən qəbrlərində onlara əzab verilən iki kimsənin səsini eşitdi. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Onlara qəbrlərində əzab verilir. Əzab da onlara böyük bir şeydən ötrü verilmir (Başqa rəvayətdə: Şübhəsiz ki, bu böyük bir şeydir). Onlardan biri sidiyə çıxdıqdan sonra (sidiyin) üstünə sıçramasından özünü qorunmazdı. Digəri isə (insanlar arasında) söz gəzdirən idi» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qəbr əzabının çoxu sidiydən qorunmamağa görə olacaqdır» .

İNSANLARIN SÖHBƏTLƏRİNƏ OĞRUN-OĞRUN QULAQ ASMAQ

«(Bir-birinizin eybini, sirrini) *arayıb axtarmayın...*». (əl-Hucurat 11). İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bir topluluğun söhbətini onlar bunu xoşlamadıqları halda (oğrun-oğrun) dinləyərsə Qiyamət günü qulağına (əridilmiş) qurğuşun töküləcəkdir» . Səid əl-Məqburi rəvayət edir ki,

---

Fəthul Bəri 6/540.

Fəthul Bəri 12/427, H. 7042.

Buxari 3509.

Fəthul Bəri 1/317.

Əhməd «Musnəd» 2/326, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 1213.

Təbərani «Kəbir» 11/248,249, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 6004.

mən İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – nun yanından keçirdim. O, yanındakı adamlarla söhbət edirdi. Mən onların yanında dayandım. İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – mənim sinəmə vurub dedi: «İki nəfərin söhbət etdiyini gördüyün zaman onlardan izn istəməyincə onların yanında durma, yanlarında oturma». Mən: «Allah səni islah etsin! Ey Əbu AbdurRahman! Mən istəyirdim ki, sizdən bir xeyirli söz eşidim» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «Kim bir cəmaatin söhbətinə qulaq asmaq istəsə onlar bunu xoşlamadıqları halda, onun qulağına əridilmiş qurğuşun tökəcəklər. Kim özündən bir yuxu uydursa bir arpa dənəsini bağlamağa (düyün vurmağa) məcbur edilər» .

ZƏRLƏ OYUN OYNAMAQ

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Zərlə oynayan əlini sanki donuz ətinə və qanına bulaşdırmışdır» . Əbu Musa - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Zərlə oynayan Allaha və Peyğəmbərinə qarşı çıxmışdır» .

LƏNƏT OXUMAQ

Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sadiq (doğru-dürüst) olan bir kimsəyə lənət etmək yaraşmaz» . Əbu Darda – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Çox lənət edən kimsələr Qiyamət günü nə şəfaətçi ola bilərlər, nə də şahid» . Səmurə b, Cundub – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir-birinizi Allahın lənətiylə, qəzəbi ilə və Cəhənnəm atəşi ilə lənətləməyiniz (heç kəsə bəd dua edərək deməyiniz: «Səni görüm Allahın bəlasına gələsən, Allahın qəzəbinə düşərək olasan, cəhənnəmə düşəsən, kafir olasan və s.)» . Huzeyfə – *radiyallahu anhu* – dedi: «Bir-birini lənətləyən elə bir qövüm yoxdur ki, onların hamısına lənət olmasın» . İbn Məsud – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mömin bir kimsə təhqir edən, alçaldan, lənətləyən və söyüş söyən olmaz (həm söz, həm də

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1166.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1167.

Müslim 4/1770.

Əhməd «Musnəd» 4/394, əl-Albani Səhihul Cəmi» 6505.

Müslim 2597.

Müslim 2598.

Əbu Davud 4906, Tirmizi 1977.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 318.

əməllə)» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Möminin ən yaramaz əxlaqı kobudluq etməsidir» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə dedilər: «Ey Allahın Rəsulu! Müşriklərin əleyhinə Allaha dua et!». O: «Mən lənət oxumaq üçün göndərilmişəm. Əksinə rəhmət olaraq göndərilmişəm» . Əbu Darda – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir qul hər hansı bir şeyə lənət edərsə o, lənət səmalara doğru yüksələr. Lakin səma qapıları lənətə qarşı bağlanır. Sonra yerə doğru qayıdılar. Bu dəfə yer qapıları da onun üzünə bağlanırlar. Sonra o lənət özünü sağa-sola çırpır. Girəcək bir yer tapmadıqda lənət edilən kimsəyə qayıdar. Əgər lənətə layiq bir kimsədirsə (onda qalar). Əksi təqdirdə lənət edənin özünə qayıdar» . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bir möminə lənət oxuyarsa bu onu öldürmək kimidir» . İmran b. əl-Huseyn – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – səfərlərin birində dəvənin belində oturan Ənsardan bir qadın qəzəblənərək dəvəni lənətlədi. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – qadının lənətini eşitdikdə buyurdu: «Dəvənin belindəkiləri düşürün və özünü də buraxın getsin. Həqiqətən də o, lənətlənmişdir (Başqa rəvayətdə: Lənətlənmiş dəvə bizimlə səfər etməsin)». İmran: «O, dəvə sahibsiz olaraq hər yeri dolaşır (heç kəs də ona əl vurmurdu)» .

ÜZƏ VURMAQ VƏ DAMĞA BASMAQ

Abdullah rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Dəvətçinin çağırışını qəbul edin, hədiyyəni qaytarmayın və müsəlmanı vurmayın» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Biriniz qardaşı ilə vuruşduğu zaman üzə vurmaqdan çəkinsin» . Cabir – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, (üzünə) isti dəmirlə damğa vurulmuş bir heyvan Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanından keçdikdə buyurdu: «Bunu edənə Allah lənət etsin! Heç kəs üzə vurmasın və dağlamaq

---

Tirmizi 1978.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 314.

Tirmizi 1978.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 321

Əbu Davud 4905.

Fəthul Bəri 10/465.

Müslim 2595.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 157.

Müslim 2612.

vasitəsilə üzə əlamət qoymasın» . Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizlərdən biri öz xidmətçisini vurduqda qoy üzündən vurməsın» . İbn Ömər – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Haqsız yerə öz kələsinin üzünə vuran, yaxud onu döyən kimsənin kəffarəsi onu azad etməkdir» . Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kəs (başqasına zülm edərək) bir zərbə vursa, Qiyamət günü ondan qisas alınar» .

MÜSƏLMANDAN KÜSMƏK, ONLARA ƏZİYYƏT VERMƏK VƏ ONLARI SÖYMƏK

«Həqiqətən də möminlər qardaşdırlar. Buna görə də iki qardaşınızın arasını düzəldin və Allahdan qorxun ki, bəlkə rəhm olunasanız». (*əl-Hucurat 10*). **«Onlar möminlərə qarşı mülayim, kafirlərə qarşı sərt olurlar».** (*əl-Maidə 54*). **«Məhəmməd Allahın Peyğəmbəri. Onunla birlikdə olanlar (möminlər) kafirlərə qarşı sərt, bir-birinə (öz aralarında) isə mərhəmətlidirlər».** (*əl-Fəth 29*). **«Yaxşılıq etməkdə və pis əməllərdən çəkinməkdə əlbir olun, günah iş görməkdə və düşmənçilik etməkdə bir-birinizə kömək göstərməyin».** (*əl-Maidə 2*). Ənəs b. Məlik – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir-birinizə nifrət etməyin, bir-birinizə həsəd aparmayın, bir-birinizə arxa çevirməyin. Ey Allahın qulları qardaş olun! Heç bir müsəlmana üç gündən artıq qardaşı ilə küsülü qalması halal deyildir» . Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir-birinizə həsəd aparmayın, hərracda almayacağınız malın qiymətini qaldırmayın, bir-birinizə nifrət etməyin, bir-birinizdən üz döndərməyin, bir-birinizin ticarətinə müdaxilə etməyin. Allahın qardaşlıq edən qulları olun! Müsəlman müsəlmanın qardaşdır. Ona zülm etməz, onu tək buraxmaz, ona yalan danışmaz, ona xor baxmaz (alçaltmaz). Üç dəfə sinəsinə işarə edərək təqva buradadır. İnsana şər olaraq müsəlman qardaşına xor baxması kifayət edər. Hər bir müsəlmanın qanı, malı və namusu digər bir müsəlmana haramdır (Başqa rəvayətdə: Zənnə qarılmaqdan çəkinin! Çünki zənn ən yalan sözdür. Bir-birinizə kələk

---

Buxari «Əbədül Mufrad» 175, Müslim 3/1673.

Buxari «Əbədül Mufrad» 174.

Buxari «Əbədül Mufrad» 176,177,178.

Buxari «Əbədül Mufrad» 185.

Buxari «Əbədül Mufrad» 398.

gəlmək məqsədilə malın qiymətini qaldırmayın)» . Əbu Əyyub əl-Ənsari - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Heç bir kimsəyə üç gündən artıq qardaşı ilə küsülü qalması halal deyildir. Qarşı-qarşıya gəldikdə bu (ondan) üz çevirir o, da (bundan) üz çevirir. Onların ən xeyirlisi salamı birinci verib (sözə) başlayandır» . Ənəs b. Məlik - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İki nəfərdən birinin etdiyi günah onların arasını vursa, bu iki nəfər bir-birini Allah xatirinə və yaxud din yolunda sevmiş sayılmazlar» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir kimsəyə şəhər olaraq müsəlman qardaşına nifrət etməsi yetər» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mömin öz qardaşının aynasıdır. Mömin möminin qardaşıdır. Onu azmağa (həlak olmağa) qoymaz və onu arxasından əhatə edib qoruyar (onda eyb gördüyü zaman onu düzəldər)» . Hişam b. Amir əl-Ənsari - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Heç bir müsəlmana üç gündən artıq başqa bir müsəlmanla əlaqələri kəsmək halal deyildir. Onlar küsülü qaldıqca haqdan səpmiş olurlar. Onlardan birinci barışanın ilk əvvəl barışığa gəlməsi ona (günahlarının bağışlanmasına) kəffarə olar. Əgər küsülü olduqları halda ölsələr uzun müddət Cənnətə girə bilməzlər. Onlardan biri digərinə salam versə o da onun salamını almasa, salam verənin salamını mələk alar, salamı almayı isə şeytan qarşılıyar (Başqa rəvayətdə: Aralarından üç gün keçdikdən sonra onunla görüşməyə çalışsın və ona salam versin. Salamını alırsa hər ikidə

«Ey iman gətirənlər! Çox zənnə-gümana qapılmaqdan çəkinin. Şübhəsiz ki, zənnin bəzisi günahdır». (əl-Hucurat 12). Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Zəndən çəkinin. Həqiqətən də zənn sözlərin ən yalanıdır» Buxari 6064, Müslim 2563. Abdullah b. Osman deyir ki: «Malı oğurlanmış insan o, qadər zənn edir ki, nəhayət oğrudan da artıq günahkar olur». Buxari «Ədəbul Mufrad» 1289. Möminlərin anası Hüyeyin qızı Səfiyyə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – etiqafta idi. Bir gecə onu ziyarətə gəldim. Onunla bir müddət danışdım. Sonra evimə qayıtmaq üçün durdum. O, daməni ötürmək üçün qalxdı. Bu vaxt ənsardan iki nəfər bizim yanımızdan keçirdi. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – i gördükdə tez-tez yeriməyə başladılar. Peyğəmbər: «Tələsməyin! (səhf başa düşməyin) bu qadın (zövcəm) Səfiyyədir» deyərək buyurdu. Onlar: «Subhənəllah! Ya Rəsulullah! (Sənin haqqında necə pis fikirləşə bilərik) dedilər. Peyğəmbər: «Şübhə yoxdur ki, şeytan Adəm övladlarının qan damarlarında sürətlə dövrən edir. Şeytanın qəlbəlinizə bir şübhə (zənn) salmasından qorxdum» Buxari 2035, Müslim 2175.

Səhih Müslim 2564.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 399.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 401.

Müslim 2564.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 239,238.

savabda ortaq olurlar. Salamını almazsa (salamı almayan) günahla qayıdar, salam verən isə (bu küsülülüyə görə) heç bir məsuliyyət daşımayacaqdır)» . Aişə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mən sənin nə zaman qəzəbli olduğunu və nə zaman razı qaldığını bilirəm». Mən: «Hardan bilirsən, ya Rəsulullah?» deyə soruşdum. Peyğəmbər: «Sən razı qaldıqda deyirsən ki: «Bəli, Muhəmmədin Rəbbinə and olsun! Qəzəbli olduqda isə deyirsən ki: «Xeyr, İbrahimin Rəbbinə and olsun!». Mən: «Elədiki var! Mən (qəzəbləndikdə) sadəcə sənin adını çəkmirəm» . Əbu Xiraş əs-Silmi - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qardaşı ilə bir il əlaqələri kəsən (küsülü olan) kimsə onun qanını axıtmış kimidir» . Əsləm qəbiləsindən olan səhabələrdən biri rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Müsəlman ilə bir il əlaqələri kəsən (küsülü olan) kimsə onu öldürmüş kimidir» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bazar ertəsi və cümə axşamı Cənnətin qapıları açılır və (müsəlman) qardaşına nifrət edən kimsələrdən başqa Allah heç bir şeyi şərək qoşmayan hər bir kəsin günahları bağışlanır. (Bir-birinə nifrət edən iki qardaş haqqında isə) deyilər: «Bu ikisi aralarındakı münasibətlər düzələnədək gözləsinlər» . Cabir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Heç şübhəsiz ki, şeytan Ərəb yarımadasında müsəlmanların ona ibadət etməsindən ümüdünü kəsmişdir. Lakin o, müsəlmanlar arasında fitnə və fəsad salmağa ümüdlüdür» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir müsəlmanın üç gündən artıq öz qardaşını tərək etməsi halal deyildir. Kim üç gündən çox tərək edərsə və bu halda ikən ölərsə Cəhənnəmə düşər» . Əbu Darda - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizə sədəqədən də və orucdan da daha xeyirli olan əməl barəsində xəbər verimmi?». (Sonra sözünə davam edərək) buyurdu: «(Bu küsülü olanları

Əbu Davud 4912.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 402.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 403.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 404.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 405.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 411.

Müslim 2812.

Əbu Davud 4914.

barışdırmaqdır. Diqqət edin! Həqiqətən nifrət (dinin kökünü kəsən bir) dəlləkdir» .

Müsəlmanlar Qardaşlıqları - Allah müsəlmanlar arasında haqlar qoymuşdur. Möminlə rəftar imana görə olur. İman da artıb azaldığına görə onlara qarşı olan sevgi də, dostluq da fərqlənir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in xidmətçisi Əbu Hənzə Ənəs b. Malik - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən hər hansı bir kimsə özünə arzu etdiyini, qardaşı üçün arzu etmədikcə iman etmiş olmaz (Yəni: «Sizdən hər hansı bir kimsə nəfsi (istədiyini) sevdiyini qardaşı üçün (istəmədikcə) sevmədikcə iman etmiş olmaz)» . **«Onlardan (mühacirlərdən və ənsarlardan) sonra gələnlər belə deyərler: «Ey Rəbbimiz! Bizi və bizdən əvvəl iman gətirmiş (din) qardaşlarımızı bağışla...».** (*əl-Həşr 10*). **«...(Ondan) həm öz günahlarının, həm də mömin kişilərin və qadınlərin günahlarının bağışlanmasını dilə...».** (*Mühəmməd 19*). **«Ey Rəbbimiz! Haqq-hesab çəkilən gün məni, ata-anamı və möminləri bağışla».** (*İbrahim 41*). Mömin sevilir onda olan imanına görə. Mömin Allahın əmirlərinə tabe olduğuna görə sevilir. Nə qədər ki, Allahın əmrlərinə tabe olmaqda zəif olarsa ona qarşı sevgi də azalar. Çünki sevgi Allahın əmrinə və qadağasına tabedir. Əbu Darda – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Allahın müsəlman qulu qeybdə (yanında olmayan) qardaşı haqqında Allaha dua edərsə ona müvəkkil olan mələk belə deyər: «Amin! Onun üçün istədiyini xeyrin bir misli qədəri sənin üçün də olsun! (Başqa rəvayətdə: Səfvan b. Abdullah deyir ki, Şama gələrək Əbu Dardanın evinə gəldim. Lakin evində onu tapa bilmədim. Zövcəsi Ummu Darda – *radiyallahu anha* – mənə dedi: «Sən bu gün həcc etmək istəyirsənmi?»). Mən: «Bəli» dedim. Qadın: «Onda mənim üçün Allaha xeyirlə dua et!» dedi və yuxarıdakı hədisi zikr etdi)» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim bir mömini dünya sıxıntılarının birindən qurtararsa, Allah onu Qiyamət gününün sıxıntılarının bir sıxıntısından qurtarar. Hər kim çətinliyə düşsənin çətinliyini yüngülləşdirərsə, Allah da o, kimsəyə dünya və axirətdə asanlıq, yüngüllük verər. Hər kim bir müsəlmanın qüsurlu (yəni xətasını) örtərsə, Allah da dünya və axirətdə onun qüsurlu (xətasını) örtər. Qul öz qardaşına kömək etməyə davam

---

Buxari «Ədəbul Mufraq» 412.
Səhih Buxari 13, Səhih Müslim 45.
Müslim 2732,2733.

etdikcə, Allah da ona kömək etməyə davam edər» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Müsəlmanın digər müsəlman üzərində altı haqqı vardır. Onlar hansılardır? deyə soruşduqda Peyğəmbər: «Qarşılaşdıqda salamını almaq, dəvət etdikdə dəvətini qəbul etmək, nəsihət istədikdə nəsihət vermək, asqırıb **«Əlhəmdulillah»** dedikdə «Yərhəməkəllah» demək, xəstələndikdə ziyarət etmək və vəfat etdikdə cənazəsini müşayət etmək» . Bu kimi haqlar həm itaətkar müsəlmanı, həm də asini əhatə edir. Abdullah b. Amr - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «(Həqiqi) Müsəlman odur ki, onun dilindən və əlindən başqa müsəlmanlar əziyyət çəkməz, mühacir isə Allahın qadağan etdiyi şeylərdən əl çəkəndir» . Əbu Musa - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir gün insanlar: «Ya Rəsulullah! Kimin İslamı daha fəzilətlidir? (Başqa rəvayətdə: Hansı müsəlman daha fəzilətlidir)» deyə soruşdular. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «(O, kimsənin İslamı ki) Onun dilindən və əlindən başqa müsəlmanlar əziyyət çəkməzlər» . **«Sən pisliyi yaxşıqla dəf et!»**. (*əl-Muminun* 96). **«Yaxşıqla pislik eyni ola bilməz. (Ey mömin kimsə) sən pisliyi yaxşıqla dəf et! Belə olduqda aranızda düşmənçilik olan şəxsi sanki yaxın bir dost görürsən! Bu yalnız (dünyada məşəqqətlərə) səbr edənlərə verilir və yalnız böyük ismət sahiblərinə əta olunur»**. (*Fussilat* 34-35). **«Rəhmanın bəndələri o, kəslərdir ki, onlar yer üzündə təmkinlə, təvəzökarlıqla gəzər, cahillər onlara söz atdıqları zaman onlarla gözəl, yumşaq danışarlar»**. (*əl-Furqan* 63). Numan b. Bəşir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sən görürsən ki, necə müsəlmanlar bir-birlərinə olan mərhəmətlərinə, məhəbbətlərinə və şəfqətlərinə görə bir vücuda (bədənə) bənzəyirlər. O, vücutdan bir üzv xəstələnersə bütün vücut da bu xəstəlikdən yuxusuz və hərərdə olar» . Əbu Musa - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Möminin digər bir möminə olan bağlılığı dayaqları bir-birinə keçirilmiş bir bina kimidir. Sonra Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – əllərinin barmaqlarını bir-birinə keçirdi» . **«Şübhəsiz ki, Allah öz yolunda möhkəm divar kimi səff çəkib döyüşənləri sevər!»**. (*əs-Səff* 4). **«Həqiqətən möminlər qardaşdılar.**

Müslim.

Müslim.

Buxari.

Buxari 10,11, Müslim 40-42.

Buxari 6011, Müslim 2586.

Buxari 6026,6027, Müslim 2585.

Buna görə də iki qardaşınızın arasını düzəldin və Allahdan qorxun ki, bəlkə rəhm olunasanız». (əl-Hucurat 10). Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Heç şübhəsiz ki, Allah Qiyamət günü buyuracaqdır: Sırf Mənim əzəmətim və itaətim üçün bir-birilərini sevnələr haradadırlar? Mənim kölgəmdən başqa heç bir kölgənin olmadığı bu gündə Mən onları Öz kölgəmdə kölgələndirərəm» .

Mömin asi müsəlmanlarla necə rəftar etməlidir. Onlarla əlaqələri kəsməlidir, yoxsa salami kəsməlidir. Əlaqələri kəsmək dünyəvi bir işdən ötrüdürsə məs: Sənə qarşı haqsızlıq edib, sənə qarşı həddi aşıb və s. bu halda üç gündən artıq əlaqələri kəsmək caiz deyildir. Üç gün danışmaya bilərsən. Lakin artıq olmaz. Bu küsülülük də salami verməklə aradan qaldırılır. Əgər küsmək Allahın haqqı üçündürsə bu da iki cürdür:

1. Qorunmaq - Asilərdən, bidətçilərdən uzaqlaşırısan ondan qorunmaq üçün. Onun günahından, bidətindən zərər görməmək üçün. əgər insan asilərlə bir yerdə günah zamanı oturarsa və elə zənn edərsə ki, onun onlarla oturması xeyirlidir artıq bu ona şeytani bir vəsvəsidir. Allaha asi olan bir müsəlmanla günah etdiyi vaxt bir yerdə olmaq olmaz. O, asilik etmədiyi vaxt isə onu çəkəndirmək və nəsihət etmək lazımdır. Əlaqəni kəsmək yalnız ondan qorunmaq üçündür.

2. Ədəbləndirmək – sən onunla bütün əlaqələri, hətta salami da kəsirsən ki, onu islah etmək üçün. Buna da dəlil Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in dövründə Təbuk döyüşünə getməyən üç səhabədən götrülmüşdür. Onlarla əlli gün müddətinə bütün əlaqələr kəsilir. O, səhabələrdən biri də Kəb b. Məlik – *radıyallahu anhu* – idi. Bu cür əlaqəni kəsməkdə məqsəd kin və ədavət olmamalıdır. Məqsəd yalnız islah olmalıdır. Əgər əlaqələri kəsməklə sən onu islah etmirsənsə, əksinə sən bununla onun azğınlığını daha da artırırınsansa əlaqələri kəsmək olmaz. Əgər bunda islah yoxdursa sənin onu buraxmağın düzgün deyildir. Elə müsəlmanlar vardır ki, hansısa bir əmələ görə qardaşlar onu tərək etdikdə özünü islah etməyə çalışır və başa düşür ki, qardaşsınız ayrı qala bilməz. Elələri də vardır ki, onlarla əlaqələr kəsildikdə bundan istifadə edərək daha da fitnələrini yayırlar. Bu mühüm bir məsələ olduğuna görə nəfsə görə həll edilməməlidir. Şəriətin qoyduğu qaydada həll olunmalıdır.

MÜSƏLMANLARI (ŞƏHADƏT KƏLİMƏSİNİ) SÖYLƏYƏNLƏRİ TƏKFİR ETMƏK

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər hansı bir kimsə öz müsəlman qardaşına ey kafir deyə müraciət edərsə bu sözə o, ikisindən biri layiq olar. Əgər dediyi kimidirsə heç bir eybi yox. Əksi təqdirdə bu söz onun özünə geri dönər» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir kimsə başqasını fasiqlikdə və ya kafirlikdə ittiham edərsə əgər o, kimsə belə deyilsə mütləq o, söz ona geri dönər» . Cundub b. Abdullah – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir kimsə: «Allaha and olsun ki, Allah filankəsi bağışlamayacaq» dedi. Bunun üzərinə Allah: «Filankəsi bağışlamayacağam deyərək Mənim adımla and içən kimdir? Həqiqətən də Mən onu bağışladım, lakin sənin əməllərini isə puç etdim» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir kimsə belə olmadığı halda başqa bir kimsəni kafir və ya ey Allahın düşməni deyə çağırırsa bu söz mütləq onu söyləyəne geri dönər» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bir mömini küfürdə ittiham edərsə bu onu öldürmək kimidir» . Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İsrail oğulları arasında qardaşlıq münasibəti qurmuş iki kimsə vardır. Bunlar biri günah işlər görər, digəri isə böyük bir həvəslə ibadət edərdi. İbadət edən kimsə digərini günah edən an gördükdə dayanıb ona nəsihət verərək: «Bu günahdan əl çək» deyərdi. Bir gün yenə də onun günah işlədiyini gözüncə ona: «Bu günahdan əl çək!» dedi. O isə: «Məni Rəbbimlə tək burax (mən bilərəm, Rəbbim bilər). Sən mənim üzərimə gözətçi göndərilməmişən?» dedikdə ibadət sahibi: «Allaha and olsun ki, Allah səni bağışlamayacaqdır (Allah səni Cənnətə salmayacaqdır) deyərəkən ruhları alındı. Hər ikisidə bir yerdə aləmlərin Rəbbinin hüzurunda həşr olundular. Allah ibadət edən kimsəyə: «Sən Məni dərk edib tanıyan birisisənmi? Yoxsa ki, mənim əlimdə olanlardan xəbərdarsan? Günahkar kimsəyə isə: «Rəhmətimlə Cənnətə gir» deyərək buyurdu. İbadət edən kisə üçün: «Götürün bunu Cəhənnəm atəşinə atın» deyərək buyurdu. Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – deyir ki: «O, kimsə

Müslim.
Buxari.
Müslim 2621.
Müslim.
Buxari.

dünyasını da, axirətini də məhv edən bir söz söyləmişdir» . Bəni Zuhra qəbiləsinin müttəfiqi olmuş, Bədr döyüşündə iştirak etmiş Miqdad İbn Amr əl-Kindi ﷺ demişdir: “(Bir dəfə) mən Peyğəmbərə ﷺ dedim: “Ya Rəsulullah! Əgər (döyüşlərin birində) kafirlərdən biri ilə qarşılaşsam və biz bir-birimiz ilə vuruşsaq və o, (döyüş əsnasında) mənim iki əlimdən birini qılınc ilə vurub kəssə, sonra da məndən canını qurtarmaq üçün qaçıb bir ağaca dırmaşsa və mən Allaha təslim oldum (müsəlman oldum) desə mən onu bu sözü söylədikdən sonra öldürə bilərəmmi?”. Peyğəmbər: «Onu öldürmə» deyə buyurdu. Mən: «Ya Rəsulullah! Axı o, bu sözləri mənim əlimi kəsdikdən sonra söyləmişdi» dedim. Peyğəmbər: «Xeyr! Onu öldürmə. Əgər sən onu öldürsən onun halı, sənin onu öldürməmişdən qabaqki halın kimi olcaq. Sən isə onun (Kəlimeyi-Şəhadət) söyləməmişdən əvvəlki durumuna (vəziyyətinə) düşəcəksən”^{1335 1336} .

Usamə b. Zeyd – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, vaxtı ikən Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – bizi Cuheyne qəbiləsinin Huraka qolu üzərinə göndərmişdir. Sübh tezdən biz onlar su hövuzlarının yanında olarkən onlara basqın etdik. Ənsarlardan bir nəfər ilə onlardan birini izləyərək ona yaxınlaşdıqda (o, kimsə qorxudan) ***Lə İlahə İllallah*** kəliməsini dedi. Mənimlə olan ənsar yoldaşım ondan əl çəkdi, mən isə qılıncımla onu vurub öldürdüm. Mədinəyə gəldikdə isə artıq bu xəbər Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – çatmışdır. Peyğəmbər: «Ey Usamə! Sən onu ***Lə İlahə İllallah*** dedikdən sonramı öldürdün?» deyə buyurdu. Mən: «Ya Rəsulullah! O, canını qurtarmaq üçün belə dedi» dedim. O, mənə yenə də: «Ey Usamə! Sən onu ***Lə İlahə İllallah*** dedikdən sonramı öldürdün?» deyə buyurdu. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – bu sözləri dayanmadan mənə o, qədər təkrar etdi ki, mən kaş ki, bu günə qədər müsəlman olmazdım təmənni edənə qədər peşman oldum (Başqa rəvayətdə: Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – ***Lə İlahə İllallah*** dedikdən sonramı sən onu öldürdün?)» Mən: «Ya Rəsulullah! O, bu kəliməni mənim silahımın qoxusundan söylədi» dedim. Peyğəmbər: «İçindən söyləyib söyləmədiyini öyrənmək üçün qəlbinimi yarıb baxdın?» deyə buyurdu və bu kəlimələri o, qədər təkrar etdi ki, mən kaş ki, elə o günü müsəlman olardım deyə təmənni etdim»¹³³⁷ . Cundub b. Abdullah –

Səhih Sünnən Əbu Davud, əl-Albani səhih.

¹³³⁵ Peyğəmbər: “...onun halı, sənin onu öldürməmişdən qabaqki halın kimi olcaq” sözü o deməkdir ki, zahirən müsəlman olduqdan sonra onun qəsdinə durmaq qadağan olacaq, özü də şəriətə uyğun şəkildə mühakimə olunacaq. “Sənin halın onun bu sözü deməmişdən əvvəlki halı kimi olacaq” sözü isə o deməkdir ki, əgər sən onu öldürsən, onun varislərinin səndən qisas və ya qanbahası almağa haqqı olacaq. “Fəthul Bari” 19/301.

¹³³⁶ Buxari 4019, 3794, 6472, 6865, Müslim 95/155, 284, Əbu Davud 2644, 2646, İbn Hibban 164.

Buxari 4269, 4021, 6478, 6872, Müslim 96/159, 288, İbn Hibban 4751, Əhməd 21793.

radiyallahu anhu – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – müsəlmanlardan təşkil edilmiş bir dəstəni müşriklərin bir qövmü üzərinə göndərir. İki ordu bir-biri ilə qarşılaşdılar. Müşriklərdən biri müsəlmanlardan istədiyini göz-altı edib izləyərək onu öldürürdü. Müsəlmanlardan bir nəfər isə (biz deyirik ki, bu Usamə b. Zeyd) idi. O, müşriki izləyərək münasib (bir an) yetişdikdə Usamə qılıncını o, müşrikin üzərinə qaldırdıqda o: «**Lə İlahə İlləllah**» deyərək qışqırdı. Usamə buna əhəmiyyət vermədən o, kimsəni zərbə ilə öldürdü. (Döyüşdən sonra) Müjdəçi Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gələrək ona döyüşdə baş verən hadisələri və (Usamə) haqqında məlumat verdi. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – Usaməni yanına çağıraraq: «Nə üçün onu öldürdün?» deyərək buyurdu. Usamə: «Ya Rəsulallah! O, müsəlmanlara əziyyət verərək filankəsi-filankəsi öldürdü deyərək (bir çox müsəlmanların isimlərini zikr etdi)» dedi. Mən də onun üzərinə hücum etdikdə o, qılıncımı görəncə **Lə İlahə İlləllah** deyərək qışqırdı. Peyğəmbər: «Sən də onu öldürdünmü?» deyərək buyurdu. Usamə: «Bəli» deyərək cavab verdi. Peyğəmbər: «Qiyamət günü qarşına **Lə İlahə İlləllah** kəlməsi ilə gəldikdə onda sən nə edəcəksən?» deyərək buyurdu. Usamə: «Ya Rəsulallah! Mənim üçün Allahdan bağışlanma dilə!» dedi. (Lakin) Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – heç bir söz demədən bu kəlimələri bir neçə dəfə təkrar edirdi: «Qiyamət günü qarşına **Lə İlahə İlləllah** kəlməsi ilə gəldikdə onda sən nə edəcəksən?» . Ənəs – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – xidmət edən Yəhudi bir uşaq var idi. Bu uşaq (bərk) xəstələnmişdir. Onu ziyarət edən Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – uşağın baş tərəfində oturaraq buyurdu: «İslamı qəbul et!». Uşaq yanında dayanmış atasına baxdı. Atasını: «Əbul Qasimə itaət et!» dedi. O, da islamı qəbul etdi. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – uşağın yanından çıxaraq deyərək: «Onu Cəhənnəm odundan qoruyan Allaha həmd olsun» . Abdullah - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, kişi öz dostuna Sən mənim düşmənim sən desə ikisindən biri ya İslamdan çıxar, ya da dostundan uzaqlaşmış olar. Sonra Abdullah - *radiyallahu anhu* – bu ayəni oxudu: «Tövbə edələrdən başqa» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Sizdən biriniz qardaşının gözündə çöp görür, öz gözündəki tiri, yaxud kötüyü isə unudur» . Abdullah b. Amr b. əl-As - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu*

Müslim 96/158, 97/160, 287, 2
 Buxari 1356, İbn Hibban 4884.
 Buxari «Ədəbul Mufrad» 421.
 Buxari «Ədəbul Mufrad» 592.

aleyhi və səlləm – buyurdu: «Kim atəşdən uzaqlaşdırılıb Cənnətə girmək istəyirsə ona ölüm gəlməmişdən qabaq Allaha və axirət gününə iman etsin və özü ilə necə davranılmasını istəyirsə başqaları ilə də belə davransın» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əgər bir kimsə: «İnsanlar məhv oldular» deyərsə, bu onun özünün məhv olması deməkdir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah qatında insanların ən şərli sözləri pis və ağzı pozulmuş olduğu üçün insanların uzaq olmaq istədiyi kimsədir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Müsəlmana əzab verənə Allah əzab verir, Müsəlmanla döyüşənlə Allah döyüşər» .

Şeyx Useymin – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Buna görə də hər bir kəs bu sözlərin nə qədər təhlükəli olması haqqında düşünməlidir. Allahın rəhməti və mərhəməti genişdir və hər bir şeyi də əhatə etmişdir. Allah öz qulunu Cəhənnəmə salmamışdan qabaq onun cüzi bir yaxşı əməlini axtaracaqdır ki, qulunu bağışlasın. **«Subhənəllah!** Alimin sözlərinə fikir verin». Ey mənim qardaşım! Sənin üçün daha yaxşı olardı ki, sən deyəsən Allah filankəsi bağışlaycaq, nəinki filankəs Cəhənnəmlikdir və ya kafirdir».

ÇƏKİDƏ ALDATMAQ

«Vay halına çəkiddə və ölçüdə aldadanlara. O, kəslər ki, özləri xalqdan bir şey aldıqda onu tam ölçüb alar. Xalq üçün bir şey ölçdükdə və ya çəkiddə isə onu əksildərlər. Məgər onlar (qorxmurlar) diriləcəklərini düşünmürlər. Özü də dəhşətli bir gündə». (əl-Mutaffifin 1-6). *«Ey qövm! Ölçüdə və çəkiddə düz olun. İnsanların heç bir şeydə haqqını əskilməyin».* (Hud 85).

YAXŞILIĞI ƏMR EDİB ÖZÜ ETMƏYƏN, QADAĞALARDAN ÇƏKİNDİRİB LAKİN ÖZÜ EDƏN

Rəsulullah - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Bir nəfəri gətirib oda atacaqlar. Cəhənnəmdə bağırsaqları qarnından bayıra çıxacaqdır və orada eşşək dəyirmanın ətrafında fırlandığı kimi fırlanacaqdır. Cəhənnəm əhli onun ətrafında toplaşib soruşacaqlar: «Ey filankəs, sənə nə olub? Məgər sən bizi günahlardan çəkinməyə və xeyirli işlər görməyə çağıran

---

Müslim 1844.

Müslim 2623.

Buxari, Müslim.

Buluq əl-Məram 1502.

deyildin?». O: «Bəli, mən xeyirxahlığa çağırırdım, lakin özüm buna əməl etmirdim, günahlardan çəkindirirdim, lakin özüm pis işlər edirdim» . Sufyan əs-Souri – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Yaxşılığı əmr edib, pisləkdən çəkəndirməyi yalnız üç sifətə məxsus olan edə bilər. Əmr etdiyi şeydə yumşaq olan və nəhy etdiyi şeydə yumşaq olan. Əmr etdiyi şeydə adil olan və nəhy etdiyi şeydə adil olan, əmr etdiyi şeydə bilikli olan və nəhy etdiyi şeydə bilikli olan». İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Bu üç sifət mütləq lazımdır. Elm, Rifq və səbr. Elm əmr edib qadağandan çəkəndirməkdən öncədir. Rifq bunlarla bərabərdir. Səbr isə bunlardan sonradır» . Şair deyir ki: «Ey başqasını öyrədən adam, nə üçün özünü öyrətmirsən? Xəstəyə əlac tövsiyə edirsən, necə yaxşı olsun ki, sən özün xəstəsən. Öncə nəfsindən başla və onu azgınlıqdan qoru, Nəfsin yaxşı olarsa bil ki, hikmət sahibisən» .

YOL KƏSMƏK (QULDURLUQ)

«Allaha və peyğəmbərinə qarşı vuruşanların, yer üzündə fitnə-fəsad salmağa çalışanların cəzası ancaq öldürülmək, çarımxa çəkilmək, ya əl-ayaqlarının çarpazvari kəsilməsi, yaxud da yaşadıkları yerdən sürgün olunmalarıdır. Bu cəza onlar üçün dünyada bir rüsvayçılıqdır. Axirətdə isə onları böyük bir əzab gözləyir». (*əl-Maidə* 33). Ənəs b. Məlik - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Uraniyə qəbiləsindən səkkiz nəfər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına Mədinəyə gəldilər və İslam üzərinə onunla beyət etdilər. Mədinə ərazisinin havası onlara ağır gəldi və vücudları xəstələndi (qarın yatalağı). Onlar bu xəstəliklərini Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ərz etdilər. Peyğəmbər: «Bizim çobanlarımızla bərabər (zəkat üçün ayrılmış) dəvələrin yanına gedin və onların sidiklərindən və südlərindən için» deyə buyurdu. Onlar Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in dediyi şəkildə etdilər və sağaldılar. Bundan sonra çobanları öldürdülər, İslam dinindən çıxdılar və dəvələri də sürüb apardılar. Bu xəbər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə çatdıqda onların ardınca bir dəstə göndərdi. Tez bir zamanda əsir edilərək geri gətirildilər. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – əmr etdi əlləri və ayaqları kəsildi. Gözləri çıxarıldı. Harre deyilən yerə atıldılar və öldülər (Başqa rəvayətdə: Çünki onlar da çobanların gözlərini çıxarmışdılar)» . Ənəs b. Məlik – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir Yəhudi (Ənsardan) bir cariyyəni üzərində olan gümüş zinətlərini almaq

---

Müslim 18/118, Səhihul Cəmi 7878.

Məcmuul Fətava 28/137.

İbn Hişam «Şuzuruz Zəhəb», Mavərdi «Ədəbud Dunya» s. 39.

Müslim 1671.

üçün daşla vurub əzmişdir (Başqa rəvayətdə: Ənsardan bir cariyəni üzərində olan zinətlərinə görə öldürdü və başını daşla əzərək quyuya atdı). Qadın ölümcül halda Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gətirildi. Peyğəmbər: «Səni filankəsmi vurdu?». Qadın başı ilə: «Xeyr» dedi. Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – ikinci, sonra da üçüncü bir isim barəsində soruşdu. Bu dəfə qadın başı ilə işarə edərək: «Bəli» dedi. Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – qadının xəbər verdiyi Yəhudini iki daş arasında əzərək qisas alaraq öldürtdü (Başqa rəvayətdə: Ölənə qədər daşla vuruldu)» .

İNTİHAR ETMƏK

«Özünü-özünü öldürməyin. Həqiqətən Allah sizə qarşı mərhəmətlidir. Hər kəs təcavüz və zülm etməklə bu işləri görərsə biz onu Cəhənnəm oduna atırıq. Şübhəsiz ki, bu Allah üçün çox asandır». (ən-Nisa 29-30). Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhum* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim özünə intihar edərək dağdan atarsa Cəhənnəmlik olur və orada əbədi olaraq özünü dağdan atar. Kim də zəhər içərək özünə intihar edərsə Cəhənnəm içində əlində zəhər olduğu halda əbədi olaraq ondan içər. Kim də özünə iti bir dəmir soxaraq intihar edərsə Cəhənnəmdə əbədi olaraq o, dəmiri qarnına soxaraq cəzalandırılır» . Cabir b. Səməra - *radıyallahu anhum* – rəvayət edir ki, özünü dəmirlə qətl etmiş bir nəfər Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gətirildi. Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – ona cənazə namazı qılmadı» . Cundub b. Abdullah Bəcəli – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Sizdən əvvəlki ümmətlərdə bir nəfər var idi. (Bədəninə) olan yarası ona əziyyət verdiyi üçün dözməyərək iti bir şeylə yararı kəsdi və adam ölüncəyə qədər qan itirdi. Allah: «Bu qulum canını Məndən öncə almağa çalışdığı üçün Cənnəti ona haram etdim (Qulum öz

---

Müslim 1672.

Buxari Tıbb 56, Müslim İman 109, 175, Tirmizi 2044, 2045, Əbu Davud 3872, Həmçinin başqa rəvayətdə: Sabit b. Dahhaq - *radıyallahu anhu* – (ağac altında Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – beyət edənlərdən biridir) rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim İslamdan başqa bir din adına yalandan and içərsə o, kimsə elə dediyi kimidir, kim də özünü bir şeylə öldürüb (intihar edərsə) Qiyamət günü ona o şeylə də əzab verilər, bir kimsəni yerinə yetirə bilməyəcəyi (gücü çatmadığı) bir şeylə nəzir etməsi mötəbər deyildir, möminəni lənətləmək onu öldürmək kimi bir şeydir, kim özünü bir şeylə kəsərsə Qiyamət günü o şeylə kəsilir, hər kim bir möminəni küfürdə ittiham edərsə onu öldürmüş kimidir, hər kim malı çox olsun deyə yalan bir iddia edərsə Allah ona mal azlığından başqa bir şey verməz». Buxari 6047, Müslim 110, Tirmizi 2638, Əbu Davud 3257, Nəsai 5-7.

Müslim 978.

istəyi ilə Məni qabaqladı)» deyə buyurdu . Səhl b. Sad – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – Xeybər günü müşrik Yəhudilərlə qarşılaşdı. Bu döyüşdə səhabələrin içindən olan bir nəfər mərđanə düşmənlərə qarşı vuruşurdu. Səhabələr: «Bu gün bizdən heç kimsə filankəsini göstərdiyi igidlik kimi igidlik göstərməyib» dedilər. Peyğəmbər: «O, Cəhənnəmlidir» deyə buyurdu. Səhabələrdən biri onu izləməyə başladı. Nəhayət döyüş əsnasında o kimsə ağır yaralandı və ağrıdan ölmək istəyən o kimsə qılıncının iti ucunu qarnına arxa tərəfini isə yerə diriyərək üstünə sancıldı və öldü» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim özünü boğaraq öldürərsə atəşdə də özünü boğmağa davam edəcəkdir» .

HEYVANLARA ƏZİYYƏT VERMƏK

İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Bir qadın evdə həbs etdiyi pişiyə görə Cəhənnəmə düşdü. Pişiyi evdə həbs edərək nə yemək vermiş, nə də onun özü üçün ov etməsinə izn vermişdir (Başqa rəvayətdə: Fahişə bir qadın isti bir gündə quyunun ətrafında fırlanan və susuzluqdan dilini çıxarmış bir köpək gördü. Qadın ayaqqabısını çıxarıb (quyudan su götürərək) köpəyə verdi. Bu səbəblə qadın bağışlandı» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir kişi yolla gedərkən susadı. O, bir quyu tapıb içinə girdi. Doyunca su içib bayıra çıxdıqda bir itin ləhlədiyini, susuzluqdan yaş torpaq yaladığını görüb öz-özünə: «Mən susadığım kimi bu it də susamışdır – deyib quyuya düşüb ayaqqabılarını su ilə doldurdu. Sonra onu ağzı ilə tutub (quyunun divarlarından yapışaraq yuxarı qalxıb) itə su verdi». Allah ona (bu əməlinə görə) təşəkkür etdi və onu bağışladı. Səhabələr: «Ey Allahın Rəsulu! Heyvanlara görə də bizə savab var?» deyə soruşdular. Peyğəmbər: «Hər bir canlıya edilən yaxşılıqda savab vardır» deyə buyurdu . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Pişiyə görə bir qadına əzab verildi. Qadın onu ölənə qədər ac saxlamışdır. Elə buna görə də Cəhənnəmə girdi. Ona belə deyildi: «Sən o pişiyi tutub saxladığın zaman ona nə yemək, nə də su verirdin. Nə də onu azad buraxdın ki, gedib yer

---

Buxari 3463, Müslim 113.

Müslim 112.

Buxari 1365.

Müslim 2242,2245.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 378.

üzündəki həşəratlardan yesin» . Əbu Umamə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bir qurbanlıq heyvanına rəhm etsə Allah da ona Qiyamət günü rəhm edər» . Abdullah - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bir yerə qonaq gəlmişdi. Bir nəfər sərçənin yumurtasını götürmüşdü. Sərçə gəlib Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in başı üzərində qanad çalmağa başladı. Peyğəmbər: «Hansınız bu quşun yumurtasını götürməklə ona əziyyət vermisiniz?» deyərək buyurdu. Bir nəfər: «Ey Allahın Rəsulu! Onun yumurtasını mən götürmüşəm» dedi. Peyğəmbər: «Quşa rəhm etmək üçün (yumurtanı) yerinə qoy» deyərək buyurdu . Əbu Yəla Şəddəd b. Əus - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şübhəsiz ki, Allah hər şeydə ehsanı yazmışdır. Bu baxımdan da öldürdüyünüz zaman gözəl şəkildə öldürün. Kəsdiyiniz zaman gözəl bir şəkildə kəsin. Sizdən (heyvan kəsən şəxs) bıçağını yaxşıca itiləsin və kəsəcəyi heyvanı rahatlasın» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – bir gün canlı bir quşu hədəf edərək ox atan Qureyşli cavanlarla rastlaşdı. Hədəfə çatmayan hər ox qarşılığında quşun sahibinə bir ox verirdilər. Cavanlar İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – nu gördükdə dağıldılar. İbn Ömər: «Kim bunu edib? Allah bunu edənə lənət etsin. Çünki Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – canlı bir heyvanı hədəf edənə lənət etmişdir» . Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – heyvanları hədəf edib öldürmək üçün saxlamağı qadağan etmişdir» . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – səfərlərin birində idik. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ehtiyacı üzündən bizdən ayrıldı. İki balası olan bir quş gördük. Quşun balalarını götürdük. Anası başımızın üzərində dolaşmağa başladı. Geri qayıdan Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* –: «Balalarını götürərək bu heyvana əziyyət verən kimdir? Balalarını ona qaytarın» deyərək buyurdu. (Yenə bir səfərdə) Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – yandırdığımız qarışqa yuvasını gördü. Peyğəmbər: «Bu yuvanı kim yandırmışdır» deyərək buyurdu. Biz yandırdıq – dedik. Peyğəmbər: «Heç kimsənin atəşlə əzab verməsi düzgün

---

Buxari «Ədəbul Mufrad» 379.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 381.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 382.

Müslim 1955.

Buxari 5515, Müslim 1958.

Buxari 5513, Müslim 1956.

deyildir. Atəşlə yalnız atəşin Rəbbi olan Allah əzab edir» deyər buyurdu .

QƏBİRLƏRLƏ BAĞLI BƏZİ QADAĞALAR

Həmçinin - qəbirləri məscid halına gətirmək, onların üzərində namaz qılmaq, qəbirə doğru namaz qılmaq da şəriətimiz tərəfindən qadağan edilmişdir. Əbu Səid əl-Xudri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – qəbirlərin üzərinə bina tikməyi, onların üzərinə oturmağı və ya onların üzərində namaz qılınmasını qadağan etmişdir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Heç bir qəbirə doğru namaz qılmayın və heç bir qəbirin üzərində namaz qılmayın» . Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – qəbirlərə doğru namaz qılmağı qadağan etmişdir» . Amr b. Dinar - *radiyallahu anhu* – qəbirlər arasında namaza qılmaq haqqında soruşulduqda rəvayət etdi ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İsrail oğulları peyğəmbərlərinin qəbirlərini məscid halına gətirmişdilər. Bu səbəblə də Allah onlara lənət etdi» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qəbirlər üzərində oturmayın və onlara doğru namaz qılmayın» . Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, mən bir gün qəbirin yanında namaz qılırdım. Ömər - *radiyallahu anhu* – məni gördü və: «Qəbirdən uzaq dur! Qəbirdən uzaq dur!» dedi . Cabir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qəbirləri əhəngləməyi, üzərinə oturmağı və üzərinə bina tikməyi qadağan etmişdir» . Əbu Səid əl-Xudri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hamam (ayaq yolundan) və qəbristanlıqdan başqa yer üzü mənim üçün məscid edildi» . Cabir b. Abdullah əl-Ənsari -

---

Əbu Davud 2675. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bizləri bir dəstə halında səfərə göndərdikdə iki Qureyşlinin adını verərək buyurdu: «Filan və filankəsi tapsanız o, ikisini də atəşlə yandırın». Sonra biz yola çıxmaq istədikdə: «Mən sizə Filan və filankəsi atəşlə yandırmağınızı əmr etmişdim. Atəşlə ancaq Allah əzab edər. O, ikisini tapdıqda onları öldürün» deyər buyurdu. Buxari 3016.

Əbu Yala «Musnəd» 66/b, Heysəmi «Məcməuz Zəvaid» 3/61.

Təbərani «Kəbir» 3/145,150, Buxari «Tarixus Sağir» 163.

İbn Hibban 343.

AbdurRazzaq 1591.

Müslim 3/62, Əbu Davud 1/71, Nəsai 1/124, Tirmizi 2/154, Beyhaqi 3/435, Əhməd 4/135.

Əbu Həsən Dinəvəri, Emali Əbil Həsən Qazvinin məclislərindən bəzilərinin yer aldığı bir cüzddə səhih bir isnad ilə rəvayət etmişdir. Buxari Muallaq olaraq Fəthul Bəri 1/437, AbdurRazzaq «Musənnəf» 1/404,1581.

Müslim 3/62, Tirmizi 2/155, Əhməd 3/339,399.

Əhməd 3/83-96, Əbu Davud H. 492, Tirmizi H. 317, İbn Məcəə H. 745, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 1/536, H. 2767.

radiyallahu anhu – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Məndən əvvəl heç bir kimsəyə (Peyğəmbərə) verilməyən beş şey mənə verilmişdir» Yer üzü mənim üçün təmiz və məscid qərar verildi. Buna görə də namaz vaxtı çatmış hər kim olursa olsun olduğu yerdə namazını qıla bilər...» . Huzeyfə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsanlar üzərinə üç şeylə təfəddil olunduq. Namazda səflərimiz mələklərin səfləri kimi edildi, bütün yer üzünü bizə məscid qılındı və yerin torpağı su tapılmadıqda bizə təmizlik vasitəsi edildi» .

Həmçinin - qəbirlərin əhənglənməsi, onların üzərlərinin yazılması, başqa yerdən torpaq gətirərək ora qatılmasını Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – qadağan edilmişdir. Abdullah b. Cabir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – : «Qəbirləri əhəngləməyi, üzərinə yazılar yazmağı və torpaq əlavə etməyi qadağan etmişdir» .

Həmçinin - qəbirlərin yerlə bir olması və ya zaman keçdikcə o, qəbirlərin itməsi. Buna görə də Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Əli - *radiyallahu anhu* – nu hündür, ucaldılmış qəbirləri dağıdaraq yerlə bir edilməsini əmr etmişdir. Əbu Həyyac əl-Əsədi deyir ki, Əli - *radiyallahu anhu* – dedi ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in məni göndərdiyilə göndərimmi səni? Silmədiyən bir surət, düzənləmədiyən yüksəldilmiş bir qəbir qalmasın!» dedi . Sumamə b. Şufeyy rəvayət edir ki, biz Fudalətu b. Ubeyd - *radiyallahu anhu* – nun əli altında Rum ərazisində Rodos adasında idik. Bir qardaşımız vəfat etdi. Bunun üzərinə Fudalətu b. Ubeyd onun dəfn edilməsini və qəbrinin dümdüz edilməsini əmr etdi. Qəbir yerlə bir edildi. Bunun ardından Fudalə: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in qəbirin yerlə bir edilməsini əmr edərkən eşitdim» dedi .

Həmçinin - qəbirlər üzərində oturmaq, onlara ayaq basmaq, orada ehtiyacı ödəmək qadağan edilmişdir. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən birinizin bir od parçası üzərində oturaraq paltarını yandırması və odun dərisinə qədər çatması onun üçün bir qəbrin üzərinə oturmaqdan daha xeyirlidir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu:

Müslim 521.

Müslim 522.

Əbu Davud 3226, Tirmizi 1052, İbn Məcə 1563, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 2/1155, H. 6841-6843.

Müslim H. 969, Əbu Davud H. 32184, Tirmizi H. 1049.

Müslim 968.

Müslim 2/667.

«Od parçasının və ya qılıncın üstündə yeriməyim və yaxud da ayaqqabılarımın ayağıma tikilməsi mənə bir müsəlmanın qəbri üstündə yeriməkdən daha sevimidir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qəbrlərin arasında təbii ehtiyacını ödəyənlə bunu bazarın ortasında edənin ikisi də mənim üçün eynidir» . Bəşir b. Xasasiyə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – qəbrlərin arasında ayaqqabı ilə gəzən bir şəxsi görərək buyurdu: «Ey dəri ayaqqabıların sahibi! Çıxart onları» . Aişə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ölmüş insanın sümüklərini sındırmaq, eynilə diri insanın sümüklərini sındırmaq kimidir» .

Həmçinin - Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «(Ziyarət məqsədi ilə) Yalnız üç məscid üçün səfərə çıxmaq olar. Məscidul Həram (Məkkə), mənim məscidim (Mədinə) və əl-Əqsa məscidi (Qüds)» . Üç məsciddən başqa yerlər üçün səyahətə çıxmaq şirkə düşmək səbəblərindəndir. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – Tur dağına getdiyi zaman Bəsrə b. Əbu Bəsrə əl-Ğifari ilə qarşılaşdı. Bəsrə: «Haradan gəlirsən?» deyə soruşdu. Əbu Hureyrə: «Tur dağından» deyə cavab verdi. Bəsrə: «Əgər ora çıxmamışdan qabaq səni görsəydim bunu etməyə imkan verməzdim. Çünki Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in belə buyurduğunu eşitdim: «Məniyə ancaq üç məscidə getmək üçün minilir...» .

Həmçinin - də qadınların qəbristanlıqları tez-tez ziyarət etmələri qadağan edilmişdir. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – qəbirləri ziyarət edən qadınlara, onları məscidlər edənlərə və qəndil yandıranlara lənət etmişdir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in haqqında lənət oxuduğu şey böyük günahlardan sayılır. Əbu Muhəmməd Məqdisi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Qəbirlərdə qəndil yandırmmaq mübah olsaydı bunu edənə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – lənət etməzdi. Çünki bu əməldə qəbirləri, bütləri ucaltma, təzim vardır. Həmçinin də malı zay etmək də vardır». Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu:

İbn Məcə 1/499, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 5038.

İbn Məcə 1/499, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 5038.

Səhuh Əbu Davud 3230, əl-Albani «Cənazə Əhkamları» səh. 173.

Buluq əl-Məram 563.

Buxari 3/57, 1189, Müslim 1379, Nəsəi 3/114, Əhməd 6/7 və 397, Məlik 827.

Məlik 1/109, Əhməd 6/7/397, əl-Albani «Səhih Sünnən Nəsəi» 1/309.

Nəsəi 4/94-95, Əbu Davud 3236, Tirmizi 32, İbn Məcə 1575, İbn Hibban 2169, Həkim 1/s. 374.

«Qəbirləri tez-tez ziyarət edən qadınları lənətləyib» . Ummu Atiyyə - *radiyallahu anha* – deyir ki: «Biz qadınlar cənazələri təqib etməkdən nəhy olunduq. Cənazə arxasından getmək bizim üzərimizə fərz edilmədi» .

HƏDİYYƏNİ GERİ ALMAQ

İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Pis məsələlər bizə aid deyildir. Verdiyə hədiyyəni geri alan adam qusduğunu yeyən itə bənzəyir (Başqa rəvayətdə: Verdiyə sədəqəni geri alan kimsə qusub sonra da qayıdaraq qusduğunu yeyən köpəyə bənzəyir)» . Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Allah yolunda bir nəfərə at hədiyyə etdim. (Hədiyyə etdiyim) atın sahibi ata baxmadığından at zəifləmişdi. Mən də heyvanı geri (pulla) almaq istədim. Ucuz satacağımı da təhmin etmişdim. Bu vəziyyəti Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – söylədikdə o: «Onu alma, onu sənə bir dirhəmə də belə versələr sədəqəni geri alma. Çünki sədəqəsini geri alan kimsə qusduğuna dönan köpək kimidir» deyərək buyurdu . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir-birinizə hədiyyə verin ki, bir-birinizi sevəsiniz» . Ənəs - *radiyallahu anhu* – dedi: «Ey oğlanlarım! Malınızdan bir-birinizə xərcləyin (bir-birinizə hədiyyə verin). Çünki bu aranızdakı məhəbbətin (artması üçün götürülən səbəblərin) ən yaxşısıdır» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah adına sizdən sığınacaq istəyən kimsəni qoruyun, Allahın adı ilə istəyəninə verin, dəvət edənə dəvətini qəbul edin, kim də sizə bir yaxşılıq edərsə onun əvəzini verməyə çalışın, əgər əvəz verə bilmirsinizsə onda onun üçün əvəz verilənə qədər dua edin» .

SÖYÜŞ SÖYMƏK

İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Müsəlmanı söymək fasiqlikdir, onunla vuruşmaq (öldürmək) isə küfrdür» . Əbu Zərr - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu:

Əhməd 2/337, Tirmizi 1056, İbn Məcə 1576.

Müslim 938.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 417.

Buxari 2287, Müslim 1564.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 594.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 595.

Əbu Davud 1672, Nəsəi 5/82.

Buxari 6044, Müslim 64.

«Heç kimsə bir başqasını fasiqlikdə və küfrdə ittiham etməsin. Etdiyi təqdirdə əgər o, kimsə dediyi kimi deyilsə bu sözlər onun özünə qayıdır» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qarşılıqlı bir-birini söyən iki kimsənin günahı, haqsızlığa uğrayan kimsə həddi aşmadıqca söyməyə (birinci) başlayanın üzərinədir» . Aişə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ölüləri söyməyin. Həqiqətən də onlar öz gördükləri işlərin cəzasına çatıblar» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir gün şərab içmiş bir nəfəri Peyğəmbər hüzuruna gətirdilər. Peyğəmbər: «Onu vurun» deyər əmr verdi. Kimimiz əlimizlə, kimimiz ayaqabısı, kimimiz də paltarı ilə vururdu. Adam dönüb getdikdə cəmaatdan biri: «Allah səni rüsvay etsin» dedi. Peyğəmbər: «Bu şəkildə danışmayın. Ona qarşı şeytana yardımçı olmayın» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «(Heç kəsə) – Allah sənənin üzünü qara etsin deməyin! Başqa rəvayətdə: Çünki qüdrətli və əzəmətli Allah Adəmi öz surətində yaratmışdır» . Əli b. Əbu Talib - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Nəlayiq söz danışanla onu (cəmaat arasında) yayan kimsə eyni dərəcədə günah qazanırlar (ilk əvvəl onu deyən kəs kimidir)» . Huzeyfə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər yaxşı söz sədəqədir» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in dövründə iki kişi bir-biri söyüşdü. Onlardan biri söydü o, biri isə susdu. Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – onların yanında oturmuşdur. Elə ki, söyülən adam söyməyə başladı Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – durub getdi. Ondən: «Nə üçün durub getdin?» deyər soruşduqda. O: «Mələklər durub getdilər deyər mən də onlarla bərabər durub getdim. Nə qədər ki, o susurdu mələklər söyən adamın cavabını verirdilər. Elə ki, cavab verdi mələklər ondan uzaqlaşdı» . İyad b. Himar - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, mən: «Ey Allahın Rəsulu! Bir kişi məni söydü». Peyğəmbər: «Söyüşən iki

---

Buxari 6045.

Müslim 2587.

Buxari 1393.

Buxari 6781.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 172,173.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 324,325.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 233.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 419.

nəfər, bir-birini təqsirləndirən və bir-birinə yalan söyləyən iki şeytandır» . Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Əbu Curey Cabir b. Suleym - *radıyallahu anhu* – ya nəsihət edərək buyurdu: «Heç kimsəni söymə. Əgər bir kimsə sənə söyersə və səndə olan bir qüsurla səni qınayarsa sən də onu səndə olan (onun) qüsuru ilə qınama. Çünki bunun (günahını) cavabdehliyini o, daşıyacaqdır (Səhabə deyir: Mən o gündən nə insana, nə bir köləyə, nə bir dəvəyə, nə də bir qoyuna söymədim)» .

EDİLƏN YAXŞILIĞI BAŞA QAXMAQ

«Heç bir kəsə minnət qoymadan, əziyyət vermədən mallarını Allah yolunda sərf edənlərin Rəbbi yanında mükafatları böyükdür... Xoş bir söz və günahları bağışlamaq əziyyətlə (minnətlə) verilə sədəqədən daha yaxşıdır. Allah ehtiyacsız və həlimdir. Ey iman gətirənlər! Sədəqələrinizi malını riyakarlıqla sərf edən, Allah və axirət gününə inanmayan şəxs kimi, minnət qoymaq və əziyyət verməklə puça çıxarmayın». (*əl-Bəqərə* 262-264). Əbu Zərr - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Üç kimsə vardır ki, Qiyamət günü Allah onlarla danışmaz, onlara nəzər salmaz (baxmaz), onları təmizə çıxarmaz və onlar üçün şiddətli bir əzab vardır... Verdiyi şeyi başa qaxan və yalan andlarla malını satan kimsə» . İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Üç qrup insanada vardır ki, Cənnətə girməzlər: Ata-anasına pislik edənə, içki düşkününə olana və verdiyini başa qaxan kimsəyə» .

KÖLƏYƏ (QULLUQÇUYA) ƏZİYYƏT VERMƏK

«Lakin o, əqəbəni keçə bilmədi. Bilirsənmi əqəbə nədir? O, bir kölə azad etməkdir. Yaxud aclıq zamanı yemək verməkdir. Qohumluq əlaqəsi çatan bir yetimə». (*əl-Bələd* 11-15). Əbu Ali b. Mukarri - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, mən Mukarrin oğullarından yeddi qardaşın yeddincisi olduğumu bilirəm. Bir dənə xidmətçimiz var idi. Ən kiçiyimiz ona bir şapalaq vurdu. Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – onu azad etməyi əmr etdi» . Əbu Məsud əl-Bədri - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir gün köləmi qamçı ilə döyürdüm. Arxamdan: «Bil, Ey Əbu Məsud!» deyə səs eşitdim. Səsi tanıya bilmədim. Mənə yaxınlaşdıqca baxdım ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dir. O: «Ey Əbu Məsud! Bil ki, Allah sənə bu köləyə etdiyindən daha bətrəni sənə etməyə

Buxari «Ədəbul Mufrad» 427.

Əbu Davud 4084, Tirmizi 2722.

Buxari, Müslim 106, Əbu Davud.

İmam Əhməd 2/134, Nəsai 1/357, əl-Albani «Səhihl Cəmius Səğir» 3066, «Əhədisus Səhihə» 674.

Müslim 1658.

qadirdir» deyə buyurdu. Mən: «Bundan sonra bir daha kölə döymərəm (Başqa rəvayətdə: Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in heybətindən qamçı əlimdən düşdü. O, azaddır ya Rəsulullah! Əgər belə etməsəydin atəş sənə toxunardı)» dedim . İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim köləsini etmədiyi bir şeydən ötrü döyersə onun kəffərəsi onu azad etməkdir» . Hişam b. Həkim b. Hişam - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir gün Şamın bazarlarına girdikdə başlarına zeytun yağı çəkilərək günəşin altına buraxılmış bir qrup insanları gördüm və: «Bu nədir belə?» deyə soruşdum. Mənə: «Bunlar Xaracdan ötrü cəza verilir (Başqa rəvayətdə: Cizyəyə görə)» deyə cavab verdilər. Hişam - *radıyallahu anhu* – dedi ki, mən Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in belə buyurduğunu dinlədim: «Dünyada insanlara işkəncə edənlərə Allah əzab edər». Əmirin hüzuruna gedib ona xəbər verdim. Əmir də təlimat verərək onları buraxdırdı . Əli - *radıyallahu anhu* – dedi ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in son sözü bu olmuşdur: «Namaz (qılın), namaz (qılın)! Kölələrinizə görə Allahdan qorxun» . Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim öz köləsini zinada ittiham edərsə Qiyamət günü (zinakara tətbiq olunan) həd tətbiq olunur. Əgər kölə bu adamın dediyi kimdirsə bu müstəsadır» . Ammar b. Yəsir - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «Köləsini haqsız yerə vuran elə bir kimsə yoxdur ki, Qiyamət günü ondan qisas alınmasın» . Cabir b. Abdullah - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – kölələrlə yaxşı rəftar etməyi tövsiyə edərək buyurdu: «Yediyyəndən onlara yedirdin, geyindiyyəndən onlara geyindirir, qüdrətli və əzəmətli Allahın yaratdıqlarına əzab verməyin (Başqa rəvayətdə: Həqiqətən kölələriniz sizin qardaşlarıңызdır! Allah onları sizin tabeçiliyyənzə vermişdir. Onları gücləri çatmadığı bir işlə yükləməyin. Hərgah onları gücləri çatmadığı bir işlə yüklənsəniz, onda onlara kömək edin)» . Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən birinə köləsi yemək gətirdikdə onu da yeməyə dəvət etsin.

Müslim 1659.

Müslim 1657.

Müslim 2613.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 158.

Buxari 6858, Müslim 1660.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 181.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 188,189.

Dəvəti qəbul etməsə ona öz əlindən yemək versin» . Miqdam b. Mədi - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Özün nə yesən sənin üçün sədəqədir. Övladına, zövcənə və xidmətçinə nə yedirtsən o, da (sənin üçün) sədəqədir» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «(Qiyamət günü) hər kəsə öz haqqı çatacaqdır. Hətta buynuzsuz qoç buynuzlu qoçdan qisas alacaqdır» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əgər kölə öz ağasına nəsihət etsə və Rəbbinə gözəl tərzdə ibadət etsə ikiqat savab qazanır» . Əbu Burda öz atasından mənə rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Üç sinif insan vardır ki, iki qat savab qazanır. Əvvəlcə öz Peyğəmbərinə, sonra da Muhəmmədə iman gətirmiş Kitab əhlindən olan bir kimsə iki qat savab qazanır. Həm Allahın, həm də ağasının haqqını ödəyən kölə və bir də kənizinə yaxşı təlim-tərbiyə keçən, sonra da onu azad edib onunla evlənən kişi iki qat savab qazanır» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Müsəlman kölə həm Allahın haqqını, həm də ağasının haqqını ödəsə iki savab qazanır. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – nun canı əlində olan Allaha and olsun ki, əgər Allah yolunda cihad, həcc və ana qayğısını çəkmək olmasaydı kölə olaraq ölməyi istəyərdim» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurur: «Sizdən heç kim öz (qulluqçusuna) Rəbbinə su ver, Rəbbini doydur, Rəbbinə dəstəmaz aldır və s deməsin. (Ey kölələr!) Sizdən də heç kimsə Rəbbim deyə xitab etməsin. Həmçinin qulum deyə xitab etməsin. Oğlum, qızım desin» . **«Çünki göylərdə və yerdə olan bütün məxluqatdan bir eləsi yoxdur ki, Rəhmanın hüzuruna bir qul kimi gəlməsin».** (Məryəm 93). Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim müsəlman bir köləni azad edib hürriyətinə qovuşdurarsa Allah da azad etdiyi kölənin hər bir üzvünə müqabil onun bir üzvünü Cəhənnəmdən azad edər. Hətta tənəsül üzvünə müqabil tənəsül üzvünü belə» .

Buxari «Ədəbul Mufrad» 200.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 195.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 183.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 202.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 203.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 208.

Müslim.

Buxari 6715, Müslim 1509.

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Köləsinə öldürəni öldürün, onu xədim edənə də xədim edin» .

KÖLƏNİN AĞASINDAN QAÇMASI

Cərir b. Abdullah - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hansı kölə öz (ağasından) qaçarsa o kölədən qorunmaq haqları qalxar» . Cərir - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kölə (ağasından) qaçdığı zaman qıldığı namaz qəbul edilməz (Başqa rəvayətdə: Küfrə girmişdir)» . Fudalə b. Ubey - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Üç kimsə vardır ki, onlar sorğu-sual edilməzlər. Müsəlman cəməatından ayrılıb imamına asi olan və asi olaraq ölən kimsə. Ağasından qaçan kölə və ya kəniş. O qadın ki, əri onu qoyub getmiş özünə də kifayət qədər azuqə saxlamışdır. O, isə açıq-saçıq geyib çölə çıxmış və özbaşınalıq etmişdir. Yenə üç nəfər vardır ki, onlar sorğu-sual edilməzlər. Allahın libasına şərək olmaq istəyən kimsə. Belə ki, təkəbbürlük və izzət Onun libasıdır. Allahın işinə şəkk edən kimsə və Allahın rəhmətindən ümidini kəsən kimsə» .

ELMİ GİZLƏTMƏK VƏ DÜNYA ÜÇÜN ÖYRƏNMƏK

Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «Allahın bu iki ayəsi olmasaydı mən heç bir hədis rəvayət etməzdim: ***«Allah kitab əhlindən siz onu gizlətməyib insanlar üçün ayınlaşdırmalısınız deyə əhd aldığı zaman onlar bu əhdə arxa çevirdilər»***. (Ali İmran 187). ***«Kitabda insanlara aşkar etdiyimiz dəlillərdən sonra göndərdiyimiz nişanələri və doğru yol göstərən ayələrimizi gizlədən şəxslər Allahın lənətinə düçar olar və bütün lənət edə bilənlər də lənət oxuyar»***. (əl-Bəqərə 159)» lənətləyib. ***«Allahın nazil etdiyi kitabda olanları gizlədənlərin və onu müqabilində bir az para alanların yedikləri qarınlarında ancaq oda dönəcəkdir. Qiyamət günü Allah onlarla danışmaz, (onları) təmizə çıxarmaz. Onları şiddətli əzab gözləyir»***. (əl-Bəqərə 174). Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim ki, Allah rızası üçün öyrənilməsi lazım olan bir elmi sırf dünya malını əldə etmək üçün öyrənərsə Qiyamət günü Cənnətin

---

Əbu Davud, Tirmizi.
Müslim 69.
Müslim 70.
Buxari «Ədəbul Mufred» 590.
Buxari, Müslim.

iyini belə duymaz» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kimdən (elmdən) bir şey soruşularsa o, da onu gizlədərsə Qiyamət günü onu Cəhənnəmin atəşi ilə buxovlayarlar» . Kəb b. Məlik - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim elmi alimlərlə mübahisə etmək üçün, səfehləri susdurmaq üçün, insanların diqqətini özünə çəkmək üçün, başa düşməyənləri şübhəyə salmaq üçün və məclislərdə yer tutmaq üçün öyrənərsə Cənnətin iyini belə hiss etməz» . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, elm öyrənən kimsə öyrəndiyinə əməl etməzsə bu elm onun təkəbbürlüyünü artırır».

YETİM MALINI HAQSIZ OLARAQ YEMƏK

«Həqiqətən yetimlərin malını haqsızlıqla yeyənlərin yedikləri qarınlarında oda çevriləcək və onlar alovlu Cəhənnəmə vasil olacaqlar». (ən-Nisa 10). *«Yetimin malına xeyrixah məqsəd istisna olmaqla həddi-buluğa çatana qədər yaxın düşməyin».* (əl-Ənam 152). *«Dünya və axirət işləri barəsində (Ya Muhəmməd!) səndən yetimlər haqqında sual edənlərə söylə: Onların malını qorumaq və güzəranlarını yaxşılaşdırmaq xeyirlidir. Əgər onlarla birlikdə yaşarsınızsa onlar sizin qardaşlarınızdır».* (əl-Bəqərə 220). Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Özünüzdü yeddi həlak edici günahdan qoruyun». Səhabələr: «Ya Rəsulullah! Onlar hansılardır?» deyə soruşdular. Peyğəmbər: «...Yetim malını yemək» .

İSMƏTLİ QADINLARA BÖHTAN ATMAQ

«Zinadan xəbərsiz namuslu, ismətli mömin qadınları zinada ittiham edənlər dünyə və axirətdə dəhşətli əzab gözləyir». (ən-Nur 23). *«İsmətli qadınlara zina isnad edib sonra dörd şahid gətirə bilməyən şəxslərə 80 çubuq vurun və onların şahadətlərini qəbul etməyin. Onlar sözsüz ki, əsl fasiqlərdir».* (ən-Nur 4). Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir

---

Əbu Davud 3664.

Tirmizi, Əbu Davud.

Tirmizi 2656, İbn Məcə, Beyhəqi, Həkim.

Yetimə Baxmağın Fəziləti: Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mən və yetimin hamisi Cənnətdə bu iki barmaq kimi və ya bu barmaqların nisbətinə bənzər olacaqdır». Sufyan b. Uyeynə orta barmağı ilə işarə barmağını birləşdirdi. Əbu Bəkr b. Həfəs deyir ki, İbn Ömər yemək yedikdə həmişə süfrəsinin arxasında yetim olardı». Davud dedi: «Yetimə doğma ata kimi ol! Bil ki, nə əkərsən onu da biçərsən...». Əsmə b. Ubeyd rəvayət edir ki, mən İbn Sirinə dedim: «Evimdə yetim var (ona nə qayğı göstərim)?» dedim. O: «Övladına nə (yaxşılıq) edirsənsə ona da elə, övladını nəyə görə vurursansa onu da vur!» Buxari «Ədəbul Mufrad» 133,136,138,140.

Buxari 5/294, Müslim 89, Əbu Davud 2874, Nəsəi 6/257.

ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Özünüzdə yeddi həlak edici günahdan qoruyun». Səhabələr: «Ya Rəsulullah! Onlar hansılardır?» deyərək soruşdular. Peyğəmbər: «...İsmətli, namuslu qadınları namussuzluqda ittiham edərək böhtan atmaq» . İmam Zəhəbi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Haqqında ayə endiyi halda kim möminlərin anası Aişə - *radiyallahu anha* – iftira atarsa o, kafir olur, Qurani inkar etmiş olur və öldürülür».

BÖYÜKLƏRƏ HÖRMƏT VƏ KİÇİKLƏRƏ RƏHM ETMƏK

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kiçiklərimizə mərhəmət etməyən, böyüklərimizə hörmət etməyən bizdən deyildir» . Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər hansı bir gənc ixtiyar yaşına çatmış insana hörmət edərsə, Allah da o gəncə ixtiyar yaşına çatdıqda ona hörmət edən kimsələri göndərər» .

YATARKƏN YANAR ŞEYLƏRİ SÖNDÜRMƏK

İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Yatdığınız zaman evlərinizdə yanan atəş buraxmayın (söndürün)» . Əbu Musa əl-Əşəri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir gecə Mədinə evlərinin birində yanğın baş verdi və ev əhli ilə birlikdə yandı. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bu xəbər çatdıqda buyurdu: «Bu atəş sizin düşməninizdir. Yatmaq istədikdə onu söndürün» . Cabir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qabların üzərini örtün. Tuluqların ağızlarını bağlayın. Qapıları örtün. Qəndilləri söndürün. Çünki şeytan bağlı tuluğu, bağlı qapını və bağlı qabı açmağa bilməz. Hər hansı biriniz qabları örtəcək bir şey tapmasanız bir taxta parçasını Bismilləh ilə qabların ağzına qoyun. Həqiqətən də siçan (qəndili yıxaraq) sakinləri ilə birlikdə evi yandırır» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Gecənin bir aləmində yaxud axşam çıxanda uşaqlarınızı (bayıra çıxmağa) qoymayın. Çünki həmin vaxt şeytanlar hər tərəfə yayılırlar. Gecədən bir müddət keçəndə onları sərbəst buraxın. Allahın adını zikr edərək qapıları bağlayın. Çünki şeytan bağlı qapını açmağa bilmir. Allahın

---

Buxari 5/294, Müslim 89, Əbu Davud 2874, Nəsəi 6/257.

Əbu Davud 4943, Tirmizi 1921.

Tirmizi 2023, əl-Albani zəif hədis.

Buxari 6293, Müslim 2015.

Buxari 6294, Müslim 2016.

Müslim 2012.

adını zikr edərək tuluqlarımızın ağızını bağlayın. Allahın adını zikr edərək qablarımızın ağızını, hətta üstünə bir şey qoymalı olsanız belə ortün və işıqlarımızı da söndürün» . Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Günəş batdığı zaman gecənin qaranlığı gedənə qədər qoyun, keçi, inək, dəvə və s. çöldə otlayan heyvanlarınızı və uşaqlarınızı çölə buraxmayın. Çünki şeytanlar günəş batdığı vaxt işanın qaranlığı gedənə qədər ətrafa yayılaraq fəaliyyətə başlayırlar» .

MƏSCİDDƏ TÜRÜRMƏK

Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Məsciddə türürmək günahdır. Kəffarəsi isə onu basdırmaqdır» . Aişə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – məsciddə qiblə istiqamətində divarda bir bələğəm gördü. Onu götürərək (basdırdı)» . Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bu məscidlər bövl etmək və digər pisliklər kimi pis şeylər üçün deyildir. Məscidlər Allahı zikr etmək və Quran oxumaq üçün tikilmişdir» .

QİBLƏ İSTİQAMƏTİNƏ TÜRÜRMƏK

Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən biri namaza durduğu vaxt Rəbbinə müraciət edər. Rəbbi onunla qiblə arasındadır. O, halda sizdən biri nə badə qiblə tərəfinə türürməsin» . Huzeyfə b. Yəmən - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Qiblə istiqamətinə türürən kimsə qiyamət günü türürdüyü iki gözünün arasında (Başqa rəvayətdə: Üzündə) olduğu halda gələcəkdir» . İmam Nəvəvi – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «İstər namaz vaxtı, istər namazdan kənar, istər məsciddə, istərsə də məsciddən kənar bu əməl qadağan edilmişdir» .

Fəthul Bəri 10/88, Müslim 3/595.

Müslim 2013.

Buxari 415, Müslim 552.

Buxari 407, Müslim 549.

Müslim 285.

Buxari 405, Müslim 551.

Əbu Davud 3806, İbn Hibban 332, əl-Albani Səhihdə 222.

əl-Albani «Səhihdə» 1/2/40.

MƏSCİDDƏ ÇƏKİŞMƏK, YÜKSƏK SƏSLƏ DANIŞMAQ, İTMİŞ ƏŞYALARI AXTARMAQ, ALİŞ-VERİŞ VƏ S. ƏMƏLLƏR ETMƏK

Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim bir nəfərin məsciddə itmiş əşyasını soruşduğunu eşidərsə: «Allah onu sənə geri verməsin» desin. Çünki məscidlər bunun üçün tikilməmişdir» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Məsciddə alış-veriş edəni gördüyünüz zaman: «Allah səni gəlirdən məhrum etsin» desin. Yənə də məsciddə görsəniz ki, kimsə itmiş əşyasını axtarır: «Allah onu sənə geri verməsin (qaytarmasın)» desin . Bureydə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir nəfər məsciddə itmiş bir şeyini axtararaq: «Mənim qırmızı dəvəmi görən varmı?» deyər soruşdu. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Səni görüm axtardığını tapmayasan. Məscidlər nə niyyətlə tikilmişsə onun üçündür» . Amr b. Şuayb atasından, o da babasından rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – məsciddə alış-verişi, itmiş hər hansı bir şeyi axtarmağı və şər söyləməyi qadağan etmişdir» . Saib b. Yəzid əs-Səhəbi - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir gün məsciddə ikən bir nəfər mənə kiçik bir daş parçası atdı. Baxdım ki, bu Ömər - *radiyallahu anhu* – dur. Mənə: «Get o iki nəfəri mənim yanıma çağır» dedi. Mən də o, iki nəfəri yanına çağırdım. Ömər: «Hardansız?» deyər sual etdi. Onlar: «Taifdən» dedilər. Ömər: «Əgər bu şəhərdən olsaydınız mən sizə cəza verməyi əmr edərdim. Çünki sizlər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in məscidində səslərinizi yüksəldirsiniz» dedi .

MƏCLİSLƏRDƏ ALLAHİ YAD ETMƏYƏNLƏR

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim bir yerdə oturub Allahı zikr etməzsə Allah tərəfindən (bu qüsuruna görə) bir peşmançılığa uğrayarlar. Kim də bir yatağa uzanaraq Allahı zikr etməzsə Allah tərəfindən bir peşmançılığa uğrayar» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir məclisdə oturub və orada Allahı zikr etməyən və Nəbilərinə salavat gətirməyən bir topluluq mütləq Allah

---

Müslim 568.

Tirmizi 1321.

Müslim 569.

Əbu Davud 1079, Tirmizi 322.

Buxari 470.

Əbu Davud 4/264 əl-Albani «Səhihul Cəmi» 5/342.

tərəfindən peşmançılığa uğrayarlar. Allah dilərsə onlara əzab verər, dilərsə onları bağışlayar» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Oturduqları məclisdən Allaha zikr etmədən qalxan bir topluluq eşşək leşi qabağından qalxmış kimidirlər. Bu onlar üçün peşman olacaqları bir işdir» .

TƏK SAYLI AYAQQABI İLƏ YERİMƏK VƏ AYAQ ÜSTƏ AYAQQABI GEYİNMƏK

Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən biriniz tək saylı ayaqqabı ilə yeriməsin. Ya ikisini də geyinsin, ya da ikisini də çıxartsın» . Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən birinizin ayaqqabısı (cırılarsa) biri ilə yeriməsin digərini təmir edənə qədər» . Cabir - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bir kimsənin ayaq üstə ayaqqabı geyinməsini qadağan etmişdir» .

KÜLƏYİ SÖYMƏK

Əbu Muazir Ubeyy b. Kəb - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Küləyi söyməyin. Xoşunuza gəlməyən bir şey gördükdə: «Allahım! Bu küləyin xeyrindən, daşdığı xeyirdən və əmr olunduğu xeyirdən istəyirik. Bu küləyin şərindən, daşdığı şərindən və əmr olunduğu şərdən sənə sığınırıq» . Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Külək Allahın rəhmətidir. O, həm rəhmət, həm də əzab gətirir. Onu gördükdə söyməyin. Allahdan onun xeyirini istəyin və şərindən Allaha sığının» . Küləyi söymək haramdır. Küləyi söyən onu yaradanı söymüş olur. Useymin – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Əgər sən əyri bir bina görsən və onu təhqir etsən binanı tikəni söymüş olacaqsan».

Səhih Tirmizi 3/140.

Əbu Davud 4/264, Əhməd 2/389 əl-Albani «Səhihul Cəmi» 5/176.

Buxari 5855, Müslim 2097.

Müslim 2098.

Əbu Davud 4135.

Müslim 899, Tirmizi 2253.

Əbu Davud 5097.

XORUZA SÖYMƏK

Zeyd b. Xalid əl-Cuheyni - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Xoruzu söyməyin. Çünki o, namaza oyadır» .

CÜMƏ GÜNÜ AZANDAN SONRA ALIŞ-VERİŞ ETMƏK

«Ey iman gətirənlər! Cümə günü namaza çağrıldığınız zaman Allahu zikr etməyə tələsin və alış-verişi buraxın. Bilsəniz bu sizin üçün nə qədər xeyirlidir». (əl-Cumua 9).

QARIŞQALARI ÖLDÜRMƏK

Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «(Ağac altında dincələndə) Peyğəmbərlərdən birini bir qarışqa dişlədi və o, qarışqa yuvasının yandırılmasını əmr etdi. Allah Peyğəmbərə: «Bir qarışqanın səni dişləməsindən ötrü Allahu təsbih edən ümmətlərdən bir ümməti həlak etdin?» deyə vəhy etdi .

BİR KİMSƏNİN DURDUĞU YERƏ QAYITMASI

Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən biriniz oturduğu yerdən qalxsa, sonra da yerinə qayıdarsa o, həmənlə yerə (oturmağa) daha layiqdir» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən heç biriniz bir kimsəni yerindən qaldırıb (cümə günü) özü onun yerində oturmasın. Lakin sıx oturun və (bir-birinizə) yer verin (Başqa rəvayətdə: Kimsə ayağa qalxıb İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – ya yer verdikdə (heç vaxt) o yerdə oturmazdı)» . Cabir b. Səmurə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gəldikdə hər birimiz çatdığı (boş) yerdə oturardı» .

Əbu Davud 5101.

Müslim 2241.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1138.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1153.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1140.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1141.

İKİ NƏFƏRİN ARASINA GİRMƏK

Abdullah b. Amr - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İki nəfərin arasına girmək halal olmaz, ancaq özlərinin izn verməsi istisnadır» .

NƏFSİM PİSDİR DEMƏK

Aişə - *radıyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən heç kimsə – *Nəfsim pisdir* – deməsin. Lakin - Nəfsim sıxıldı – desin» .

ÜZÜQOYLU UZANMAQ

Suffə əhlindən olan Tixfə əl-Gifari - *radıyallahu anhu* – deyir ki, mən gecənin axır vaxtında məsciddə üzüqoylu yatdığım zaman bir nəfər gəlib ayağı ilə məni silkələyib buyurdu: «Qalx! Bu elə bir uzanmaqdır ki, Allah ona nifrət edir». Mən başımı qaldırıb gördüm ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – başımın üstündə dayanıb» . Əbu Umamə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – məsciddə üzüqoylu uzanmış bir kişinin yanından keçdikdə ayağı ilə onu vurub buyurdu: «Qalx! Bu Cəhənnəm yatışıdır» . Abdullah b. Zubeyr - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – i məsciddə ayağını ayağının üstünə atmış olduğu halda belə üstə yatdığını görmüşdür» .

YEMƏK VƏ İÇMƏKDƏ OLAN QADAĞALAR

Sələmə b. əl-Əkva - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in hüzurunda sol əliylə yeyirdi». Peyğəmbər: «Sağ əlinlə ye» deyə buyurdu. Adam: «Bacarmıram» dedikdə Peyğəmbər: «Səni görəndə heç bacarmıasan» deyə buyurdu. O, insanı sağ əllə yeməməsinə yalnız təkəbbürlüyü qoymadı. Sələmə deyir ki: «Həqiqətən də o, insan sağ əlini bir daha ağzına qaldırmadı» . Ömər b. Əbi Sələmə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ey Oğlum! (Yeməyin əvvəlində) Bismilləh de, sağ əlinlə ye və önündən başla» . Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu*

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1142.

Buxari 6179, Müslim 2250.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1187.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1188, əl-Albani zəif hədis.

Buxari 5969, Müslim 2100.

Müslim 2021.

Buxari 5376, Müslim 2022.

aleyhi və səlləm – heç bir zaman heç bir yeməyi pisləməzdi. Ürəyi istədikdə yeyərdi, istəmədikdə yeməzdi» . Cəbələ b. Suhaym rəvayət edir ki, Abdullah b. Zubeyr - *radiyallahu anhu* – nun vaxtında qıtlığa məruz qaldıq. Bu vaxt yemək üçün bizə xurma verildi. Biz xurmaları yeyərkən İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – yanımızdan keçirdi: «Xurmaları iki-iki götürərək yeməyin. Çünki Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bunu bizə qadağan etmişdir. Lakin qardaşınızın icazə verməsi müstəsnaadır» . Əbu Cuhayfə Vəhb b. Abdullah - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mən yaslanaraq yemək yemirəm» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Biriniz yemək yediği zaman barmaqlarını yalamadıqca onları silməsin» . Kəb b. Məlik - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – üç barmağıyla yeyərkən gördüm. Yeməyini bitirdikdə barmaqlarını yaladı» . Cabir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Birinizin loxması düşdüğü zaman dərhal onu qaldırsın. Ona yapışanı (toz və s.) silsin və loxmanı yesin. Onu şeytana buraxmasın. Barmaqlarını yalamadıqca da əlini dəsmalla silməsin. Çünki bərəkətin yeməyin hansı hissəsində olduğunu bilməz (Başqa rəvayətdə: Yemək qabını sünnətləməyi əmr etdi)» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Dəvə içdiyi kimi bir nəfəsə içməyin. İki, üç nəfəsə için. İçdiyiniz zaman Bismilləh deyin. Qurtardığınız zaman Əlhəmdulilləh deyin (Başqa rəvayətdə: İçərkən üç dəvə nəfəs alardı, verərdi)» . Əbu Qatadə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Suya doğru nəfəs almağı qadağan etmişdir» . Əbu səid əl-Xudri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – su qablarının ağızlarını əyərək onlardan su içməyi qadağan etmişdir» / . İbn Abbas

---

Buxari 5409, Müslim 2064.

Buxari 5434, Müslim 2045.

Buxari 5398.

Buxari 5456, Müslim 2031.

Müslim 2044.

Müslim 2033.

Buxari 5631, Müslim 2028, Tirmizi 1886.

Buxari 5630, Müslim 267.

Buxari 5625,5627, Müslim 2023.

Ummu Sabit Kəbşə b. Sabit – Həsən b. Sabitin qızı - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bizə gəldi və (divardan) asılmış olan su tulumunun ağızından ayaq üstə su içdi». Tirmizi 1893. Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Ummu Suleym - *radiyallahu anhu* – nin evinə daxil oldu. Tulıq ilə su

- *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – qabın içinə nəfəs verməyi və ya (yeyiləsi və içiləsi bir şeyin içinə) üfləməyi qadağan etmişdir» . Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bir nəfərin ayaq üstə su içməsinə qadağan etdi». Qatabə - *radiyallahu anhu* – deyir ki, biz Ənəsdən: «Bəs yemək» deyə soruşduq. Ənəs: «Bu daha pisdir» dedi . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən heç kimsə ayaq üstə su içməsin. Hər kim də unudaraq su içərsə dərhal qussun» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kafir yeddi bağıracağı doldurmaq üçün yeyər, mömin isə bir bağıracağı doldurmaq üçün yeyər» .

SOL ƏLLƏ YEMƏK, İÇMƏK, VERMƏK VƏ ALMAQ

Səlim atasından rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən heç biriniz sol əli ilə yeməsin, sol əli ilə içməsin. Çünki şeytan sol əli ilə yeyər, sol əli ilə içər». Nəfi əlavə edir ki: «Sol əli ilə alar, sol əli ilə verər» . Aişə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bütün işlərində dəstəməz aldıqda, saçını daradıqda, ayaqqabı geyinməsində, yeməkdə, içməkdə. Paltar geyindikdə sağdan başlamağı xoşlayardı. Sol əlini də ayaq yolunda və xoş olmayan işlər üçün istifadə edərdi» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Biriniz ayaqqabısını geyindikdə sağdan başlasın. Çıxardığı zaman da soldan başlasın. Beləliklə sağ ayaq ilk geyindirilən

---

sallanmışdı. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – tuluqdan ayaq üstə içdi. Ummu Suleym - *radiyallahu anha* – durdu və tuluğun ağzını kəsdi (bərəkət üçün Təbərük)» .

Tirmizi 1888,1889.

Müslim 2024.

Müslim 2026.

Ayaq Üstə Su İçməyə İcazə Verən Hədislər - İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə Zəmə-zəmə suyunu verdim. O, da ayaq üstə içdi» Buxari 5617, Müslim 2027. Əli - *radiyallahu anhu* – (Kufə məscidinin) Rəhbə qapısına gəldi. Orada ayaq üstə su içdi və: «Mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in mənim necə etdiyimi gördünüzsə belə edərəkən gördüm» Buxari 5615. İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, biz Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in zamanında yeriyərkən yeyirdik və ayaq üstə də su içərdik» Tirmizi 1881. Amr b. Şuaybı öz atasından, o da öz babasından rəvayət edir ki, biz Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in ayaq üstə və oturaraq su içdiyini gördük» Tirmizi 1884.

Müslim 2060.

Buxari «Ədəbul Mufraq» 1189.

Buxari 168, Müslim 268, Əbu Davud 32.

və son çıxardılan olsun» . Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə su ilə qatışdırılmış süd gətirdilər. Sağında bir bədəvi, solunda Əbu Bəkr - *radiyallahu anhu* – dayanmışdı. Allah Rəsulu içdikdən sonra südü bədəviyə verdi və: «Sağ təqib edin» deyərək buyurdu . Səhl b. Sad - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə içiləsi bir şey gətirildi. Ondan içdi. Sağ tərəfində bir uşaq, sol tərəfində isə bir yaşlı (səhabə) otururdu. Peyğəmbər: «Bu böyüklərə verməyimə icazə verərsənmi?» deyərək buyurdu. Uşaq: «Vallahi xeyir!» dedi. Səndən gələn nəsibimi heç kimə vermərəm» dedi. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bardağı ona verdi (sağda olan insan isə İbn Abbas idi)» .

Sol Əldən İstifadə Yeri: Əbu Qatadə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən biriniz kiçik ayaq yoluna çıxdıqda övrətini sağ əli ilə tutmasın və sağ əliylə yuyunmasın. (Bir şey içərkən də) qabın içinə doğru nəfəs alıb-verməsin» . Aişə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – sol əlini ayaq yolunda və xoş olmayan işlər üçün istifadə edərdi» .

ALLAHIN RƏHMƏTİNDƏN ÜMİD ÜZMƏK VƏ ALLAHIN ƏZABINDAN ƏMİN OLMAQ

«*Allahın əzabından xüsrana uğrayanlardan başqası əmin olmaz*». (əl-Əraf 99). «*Allahın mərhəmətindən ümidünüzü kəsməyin. Allahın mərhəmətindən yalnız kafirlər ümidini üzər*». (Yusuf 87). «*(İnsanlar) ümitsizliyə qapılıandan sonra yağmur göndərən...*». (əş-Şura 28). «*Bizimlə qarşılaşacaqalarına ümid etməyən, dünyanı bəyənilib ona bel bağlayan və ayələrimizdən qafil olanların – məhz onların qazandıqları günahlara görə düşəcəkləri yer Cəhənnəmdir*». (Yunus 7-8). «*(Ya Muhəmməd!) Yadına sal ki, bir zaman kafirlər səni həbs etmək və ya öldürmək, yaxud da (Məkkədən) çıxardıb qovmaq üçün sənə qarşı hiylə qururdular. Allah da tədbir tökdü. Allah tədbir tökənlərin ən yaxşısidir*». (əl-Ənfal 30). İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən nəyin böyük günah olduğunu soruşdular o, buyurdu: «Allaha şərik qoşmaq, Allahın köməyinə

Buxari 5856, Müslim 2097.

Buxari 5619, Müslim 2029.

Buxari 5620, Müslim 2050.

Buxari 154, Müslim 267.

Buxari 168, Müslim 268, Əbu Davud 32.

ümidini itirmək və Allahın məkrindən arxayın olmaq» . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki: «Böyük günahların ən böyüyü Allaha şərikin qoşmaq, Allahın məkrindən arxayın olmaq, Allahın mərhəmətinə ümitsizlik və Allahın köməyinə ümidini itirmək» .

MƏSCİDUL-HARAMDA GÜNAH ETMƏK

«Kafir olub (insanları) Allah yolundan, həm yerlilər, həm də gəlmələr üçün (qiblə) etdiyimiz Məscidul haramdan döndərənlər və orada zülmə, haqsızlığa meyl etmək istəyənlərə də şiddətli əzabdan daddıracağıq». (əl-Həcc 25).

SƏHABƏLƏRİ SÖYMƏK

«(Ey möminlər!) Əgər siz Peyğəmbərə kömək etməsəniz, Allah onu kömək göstərmiş olar. Necə ki, kafirlər onu (Mühəmmədi) iki nəfərdən biri olaraq çıxartdıqları, hər ikisi mağarada olduğu və öz dostuna (Əbu Bəkrə): Qəm yemə Allah bizimlədir! Dediği zaman göstərmişdir. O vaxt

---

Allahın *Məkr* və *Keyd* (Hiyləyə qarşılıq vermək sifəti) *Həqiqətən* (Məkkə müşrikləri Quranın nurunu söndürmək üçün) *hiylə qurdular. Mən də (hiylələrinə qarşı) onlara cəza verirəm». (ət-Tariq 15,16). Onlar bir hiylə qurdular. Biz isə özləri də bilmədən (gözlənilməyən bir əzabla) hiylələrinin cəzasını verdik». (ən-Nəml 50).* Allahın hiylə sifəti vardır. İnsandan fərqli olaraq Allahda bu sifət kamildir, insanlarda isə nəqis sifət sayılır. Allahın hiyləsi qarşılıqlıdır kafirlərin hiyləsinə qarşı. Allahın fəli sifətlərindəndir. Allah daima bu sifətə mənsub deyildir. İstədiyi vaxt onu edir. Sələflərdən bəziləri Allahın qullarına olan Məkrini (yəni hiyləyə qarşılıq verəməsinə) onların bilmədikləri bir yerdən nemətlər ilə dərəcə-dərəcə əzaba yaxınlaşdırılması deyər açıqlamışlar. Onlar yeni bir günah etdikdə O, da onlara yeni bir nemət ehsan edər. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir kimsə günah etməyə davam etdiyi müddətdə və Allahın ona dünyadan sevdiyi şeyləri verdiyini görəncə olsan bil ki, bu Allah tərəfindən (o, kimsəyə) dərəcə-dərəcə əzaba yaxınlaşdırılmasıdır». *«Ayələrimizi yalan hesab edənləri haradan olduğunu özləri də bilmədən tədricən məhvə yaxınlaşdıracağıq». (əl-Əraf 182). «Kafirlərə edilmiş xəbərdarlığı unudduqları zaman (küfürlərini daha da artırmaq məqsədilə) hər şeyin (bütün nemətlərin) qapılarını onların üzünə açdıq. Kafirlər özlərinə verilən (dünya) nemətlərinə sevindikləri vaxt onları qəflətən yaxaladıq və onlar (hər şeydən) məhrum oldular». (əl-Ənam 44) . «Biz onları bilmədikləri yerdən dərəcə-dərəcə əzaba yaxınlaşdıracağıq». (Nun 44).* Bu bir *İstidracdır* – dərəcə-dərəcə əzaba yaxınlaşmaq. İnsanlar Allahın Rəsullarının əmrlərini zay etdikdə, qadağalarını etdikləri zaman ruzidə boluq, bədəndə sağlamlıq, malda, pulda artım, bolluq qapıları açılır. Bununla sevinib qəflətdə olduqları və bu çirkin halları ilə sevindikləri zaman Allah onları əzabı ilə yaxalayır. Təbəri «Cəmiul Bəyan» 5/193-194, İbn Kəsir 2/132. . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizin üçün ən çox qorxduğum şey Allahın yerin bütün bəraketlərini (dünya nemətlərini və şirinliklərini) qapılarını sizlərə açmasıdır». Buxari «Riqaq» 81, Müslim «Zəkat» 12. Allah hiyləyə qarşılıq verənlərin ən xeyirlisidir. **«Onlar (İsaya inanmayanlar) hiyləyə əl atdılar. Allah da onların hiyləsinə qarşı əvəz verdi. Allah bütün hiyləgərlərdən tədbirlidir (hiyləgərlərə ən yaxşı cəza verəndir)». (Ali İmran 54).** Bu ayə Yəhudilərin İsa – *əleyhissəlam* – 1 öldürmək istədikləri üzərinə nazil olmuşdur. Xain Yahuza adında biri İsa – *əleyhissəlam* – 1 öldürmək üçün onu təqib edənərlə birlikdə (İsa – *əleyhissəlam* – in) olduğu yərə gəlir. Lakin Allah - *subhənəhu və təalə* - İsa – *əleyhissəlam* – 1 səmaya yüksəldir. Xain Yahuza isə İsa – *əleyhissəlam* – a bənəzdir. Xain Yahuza evi axtarib İsa – *əleyhissəlam* – 1 orada tapmadıqda çölə çıxır. Onunla gələnlər Yahuzaın İsa olduğunu görüb bu inancla onu öldürürlər. İbn Kəsir 11/37.

Heysəmi 1/104.

Heysəmi «Məcmu Zəvaid» 1/104.

Allah ona bir rahatlıq nazil etmiş, onu sizin görmədiyiniz əsgərlərlə müdafiə etmişdi, kafirlərin sözünü alçaltmışdır. Yalnız Allahın sözü ucadır. Allah yenilməz qüvvət və hikmət sahibidir». (ət-Tövbə 40). «Haqqı (Qurani) gətirən və onu təsdiq edənlər əsl müttəqilərdir». (əz-Zumər 33). «Allahdan qorxub pis əməllərdən çəkinən isə ondan (atəşdən) uzaqlaşdırılar. O kimsə ki, malını (Allah yolunda) verib (günahlardan) təmizlənər. O, şəxsin boynunda heç kəsin bir minnəti yoxdur ki, onun əvəzi verilsin. O, ancaq ən uca olan Rəbbinin rızasını qazanmaq üçün belə edər. And olsun ki, razı qalacaqdır». (əl-Leyl 17-21). «Əgər Peyğəmbərə qarşı bir-birinizə kömək etsəniz, (bilin ki) Allah onun hamisi, Cəbrail, əməlisaleh möminlər və bunlardan sonra (bütün) mələklər də onun köməkçiləridir». (ət-Təhrim 4). «(İslamı) ilk əvvəl qəbul edib (başqlarını bu işdə) qabaqlayan mühacirlərə və ənsarlara, həmçinin yaxşı işlər görməkdə onların ardınca gedənlərə gəldikdə, Allah onlardan, onlar da Allahdan razıdırlar. Allah onlar üçün əbədi qalacaqları, (ağacları) altından çaylar axan Cənnətlər hazırlamışdır. Bu ən böyük qurtuluş və uğurdur!». (ət-Tövbə 100). «Belə olduqda sən onların düşmənçiliyindən qorxma! Allah sənə kifayət edər. O, (hər şeyi) eşidən və biləndir». (əl-Bəqərə 137). «Biz onların ürəklərindən kinkudurəti çıxarıb atdıq. Onlar qardaş olub taxt üstündə qarşı-qarşıya aylaşsalar». (əl-Hicr 47). «Peyğəmbər möminlərə onların özlərindən də əzizdir. Onun zövcələri isə möminlərin analarıdır». (əl-Əhzab 6). «İman gətirənlər, hicrət edənlər, Allah yolunda cihad edənlər və onlara sığınacaq verib kömək edənlər. Bunlar həqiqətən də möminlərdir. Onlar üçün bağışlanma və bolluca ruzi vardır». (əl-Ənfal 74). «Məhəmməd Allahın Peyğəmbəridir. Onunla birlikdə olanlar kafirlərə qarşı sərt, bir-birinə qarşı mərhəmətlidirlər. Sən onları ruku və səcdəyə qapanan, Allahdan riza və lütf diləyən görərsən. Onların əlaməti üzlərində olan səcdə nişanəsidir. Bu onların Tövratdakı vəsfidir. İncildə isə onlar elə bir əkinə bənzədilir ki, o artıq cücərtisini üzə çıxarmış o da möhkəmlənib gövdəsi üstünə çıxaraq əkinçiləri heyran qoymuşdur. Bu kafirləri qəzəbləndirmək üçündür. Onlardan iman gətirib yaxşı əməllər edənlərə Allah məğfirət və böyük mükafat vəd buyurmuşdur». (əl-Fəth 29). «Sizə nə olub ki, Allah yolunda xərcləmirsiniz. Halbuki göylərin və yerin mirası ancaq Allahındır. Sizlərdən fəthdən əvvəl sərf edib vuruşanlar, fəthdən sonra sərf edib vuruşanlardan üstündür. Lakin Allah onların hamısına mükafat buyurmuşdu». (əl-Hədid 10). «Allaha və Peyğəmbərinə itaət edənlər Allahın nemətlər verdiyi Nəbilər, Siddiqlər, şəhidlər və əməlisalehlərlə bir yerdə olacaqlar. Onlar isə necə

*də gözəl yoldaşdırlar». (ən-Nisa 69). «Allah sizlərdən iman gətirənlərə və yaxşı işlər görənlərə onları özündən əvvəlkilər kimi yer üzünün varisləri edəcəyini, möminlər üçün onların Allahın özü bəyəndiyi dinini (İslamı) möhkəmlədəcəyini və onların qorxusunu sonra əmin-amanlıqla, arxayınçılıqla əvəz edəcəyini vəd buyurmuşdur. Bundan sonra küfr edənlər şübhəsiz ki, əsl fasiqlərdir». (ən-Nur 55). «Allah möminlərdən onlar ağacın altında sənə sədaqət andı içdikləri zaman razı qalmışdır. O, onların qəlblərini öyrənmiş, onlara əmin-amanlıq nazil etmiş və onları yaxın bir qələbə ilə mükafatlandırmışdır». (əl-Fəth 18). «Bu qənimət yurdlarından qovulub çıxardılmış, mal-dövləti əlindən alınmış, Allahın mərhəmətini və razılığını diləyən, Allaha və Rəsuluna kömək edən yoxsul mühacirlər üçündür. Onlar doğrucul kimsələrdir. Onlardan əvvəl yurd salan və iman gətirənlər isə onların yanına köçüb gələnləri sevər və onlara verilənlərə görə qəlblərində həsəd hissi duymazlar. Özləri ehtiyac içində olsalar da onların ehtiyaclarını özlərindən üstün tutarlar. Öz nəfslərindən qorunan kəslər nicat tapıb səadətə qovuşa bilərlər». (əl-Həşr 8-9). «Peyğəmbərə iman gətirənlər onun tərəfini saxlayıb ona arxa olanlar və onunla birlikdə nazil olunmuş nurun ardınca gedənlər nicat tapanlardır». (əl-Əraf 157). İmaran b. Hüseyin - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ümmətimin ən xeyirliləri mənim zamanımdakılardır. Sonra onların ardınca gələnlərdir». Səhabə deyir ki, bilmirəm iki, yoxsa üç nəsil zikr etdi. Sonra sözünə davam edərək: «Sizdən sonra elə bir qövəm gəldi ki, şahidlikləri istənilməyəcəkdir, lakin şahidlik edəcəklər. Xainlik ediləcəklər, onlara güvənilməyəcəkdir. Nəzir deyəcəklər, lakin yerinə yetirməyəcəklər...» . Abdullah b. Muğəffəl - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Səhabələrin haqqında Allahdan qorxun. Məndən sonra onları hədəf etməyin. Onlara məhəbbət bəsləyənlərə mənim məhəbbətim çatır. Onlara nifrət edənlərə mənim nifrətim çatır. Onları incidən məni incitməmişdir. Məni incidən Allahı incitməmişdir, Allahı incidən isə tezliklə öz cəzasına çatacaqdır» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Səhabələrimi söyməyin. Onlardan birinin Peyğəmbəri ilə birlikdə bir anlıq olması sizdən hər hansı birinizin 40 illik əməlindən xeyirlidir» . Cabir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və**

Buxari 2561, Müslim 2535, Tirmizi 2221.
Tirmizi 3862, Əhməd 4/87, 5/54,57.
Əhməd «Fadailus Sahabə» 20.

səlləm – buyurdu: «Ağac altında mənə beyət edənlərdən heç kim Cəhənnəmə girməyəcəkdir» . Səid b. Zeyd - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir nəfərin mənimlə yaşayıb üz-gözü cihadda tozlanması, sizdən birinizin Nuh qədər yaşasa belə bu müddət ərzində etdiyi xeyirli əməllərdən daha xeyirlidir» . Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mənim səhabələrimi söyənə Allahın, mələklərinin və bütün insanların lənəti çatar» . Əbu Səid əl-Xudri - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mənim səhabələrimi söyməyin! Həqiqətən sizdən biriniz Uhd dağı boyda qızıl sədəqə versə belə onlardan birinin verdiyi bir ovuc (sədəqəyə), hətta yarısına belə çata bilməz» . Ənəs - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Münafiqin əlaməti Ənsara nifrət (lağ) etməkdir, möminin əlaməti isə Ənsarı sevməsidir (Ənsarı sevmək iman əlaməti, onlara nifrət etmək isə nifaq əlamətidir)» . Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim səhabələrimi söyersə Allahın lənəti onun üzərinə olsun» .

ÜZÜMƏ «KƏRM» DEMƏK

Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Üzümə Kərm (səxavətli) deməyin. Çünki Kərm möminin qəlbidir (Üzüm və ya üzüm budağı deyən)» .

ÇOX GÜLMƏK

Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Çox gülməyin! Həqiqətən çox gülmək qəlbi öldürür» .

ALLAHIM! İSTƏYİRSƏNSƏ MƏNİ BAĞIŞLA

Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Heç biriniz – Allahım! İstəyirsənsə məni bağışla, istəyirsənsə mənə rəhm et – deyə dua etməsin. (Dua etdikdə) Qəti olaraq istəyin. Heç kəs Allahu hər hansı bir işi etməyə məcbur edə bilməz» . Belə bir kimsə bu sözləri deməklə elə zənn edir

---

Müslim 2496, Tirmizi 3859, Əbu Davud 4653.

Əbu Davud 4649, Tirmizi 3748.

Təbərani, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 6285.

Buxari 3673.

Müslim 75.

İbn Asim «Sünnə» 2/483.

Buxari 6182, Müslim 2247.

«Ədəbul Mufrad» 253.

Buxari 6239, Müslim 2679.

ki, Allahı nə isə etməyə vadar edir. Belə deyən insan üçün sanki əhəmiyyətsiz olur onun üçün Allahın onu bağışlaması. İstəyirsənsə bağışla, istəyirsənsə yox. Ona görə də Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurur: «Allahdan bir şey istədikdə böyüyünü istəyin». Fikirləşmə ki, Allah onu verə bilməz. Ən böyüyünü istə ki, aşağı olan verilsin.

KİTAB ƏHLİ OLAN KİMSƏLƏRƏ SALAM VERMƏK

Ənəs b. Məlik - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in səhabələri: «Əhli kitab olan kimsələr bizə salam verirlər. Bu təqdirdə biz onların salamlarını necə qarşılıyacağıq?» dedilər. Peyğəmbər: «Sizə kitab əhli bir kimsə salam verdikdə ona «*Və Aleykum*» deyin . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Yəhudilər sizə salam verdikləri zaman onlardan biri «*Əssəmu Aleykum*» (ölüm sizin üzərinizə olsun) deyərsə, siz də: «*Və Aleykə*» (sizin üzərinizə də) deyin . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Yəhudi və Xristianlara ilk olaraq siz salam verməyin. Siz onlardan hər hansı birilə yolda qarşılaşdığınız zaman ona yolun ən dar hissəsini verin» Usamə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – içərisində müsəlman və müşrik olan bir məclisə yetişdi və onlara salam verdi». «*Haqq yolu tutub gedənlərə salam olsun*». (Ta ha 47). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Fars və Bizans imperatorlarına məktub göndərdikdə sözüne belə başlayardı: «Bismilləhir-Rahmənil-Rahim! Salam olsun doğru yolda olanlara» .

ALEYKƏS-SƏLƏM DEMƏK

Əbu Curey əl-Huceymi - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına çatdıqda ona dedim: «Aleykəs-Sələm ya Rəsulullah!». O: «Aleykəs-Sələm demə, çünki bu ölümlərə verilən salamdır» .

Müslim 2163.

Müslim 2164.

Müslim 2167.

Buxari, Müslim.

Əbu Davud 4084, Tirmizi 2722.

ALLAHA HƏMD ETMƏYƏNƏ YƏRKƏMUKƏLLAH DEYİLMƏZ

Əbu Musa - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən biriniz asqırdıqda Allaha həmd edərsə ona təşmit edin (*Yərhəmikəllah*) deyin. Əgər *Əlhəmdulillah* deməsə ona təşmit deməyin» . Ənəs - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanında iki nəfər asqırdı. Onlardan birinə *Yərhərukəllah* dedi. Digərinə isə demədi. Adam: «Fəilankəs asqırdı və ona *Yərhərukəllah* dedin. Mən asqırdım niyə mənə demədin?» deyə soruşdu. Peyğəmbər: «O, Allaha həmd etdi, sən isə həmd etmədin» deyə buyurdu .

KİTAB ƏHLİ (KAFİR) ASQIRDIQDA YƏRHƏMUKƏLLAH DEYİLMƏZ

Əbu Musa - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Yəhudilər onlara *Yəhərukəllah* deyilməsi ümüdü ilə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanında yalandan asqırdılar. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – onlara (*Yərhərukəllah* deməz) Allah sizə hidayət versin və qəlblərinizi islah etsin deyərdi» .

ƏSNƏDİKDƏ AĞZI ÖRTMƏK

Əbu Səid əl-Xudri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən biriniz əsnədikdə əli ilə ağzını tutsun. Çünki şeytan (ağzına) girər» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah asqırmağı sevər, əsnəməkdən isə xoşlanmaz. Biriniz asqırdıqda Allaha həmd etdiyində eşidən hər bir müsəlmana «*Yərhərukəllah*» demək üzərinə haqq olur. Əsnəməyə gəldikdə isə o, şeytandandır. Buna görə də birinizin əsnəməyi gəldikdə gücü çatdığı qədər onu dəf etməyə çalışsın. Çünki sizdən biriniz əsnədiyi zaman şeytan ona gülər» .

ŞER SÖYLƏMƏK

Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən birinizin içi irin ilə dolub

---

Müslim 2992.

Buxari 6225, Müslim 2991.

Əbu Davud 5038, Tirmizi 2740.

Müslim 2995.

Buxari 6223.

xarab olması, onun üçün şər ilə dolmasından daha xeyirlidir» . Əbu Səid əl-Xudri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, biz Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ilə birlikdə Arc deyilən sahədə yeridiyimiz zaman şər yazan bir şairlə rastlaşdıq. Peyğəmbər: «Şeytanı tutun. Bir kimsənin içi irin ilə dolub xarab olması, onun üçün şər ilə dolmasından daha xeyirlidir» deyə buyurdu . «**Şairlərə gəlincə onlara ancaq azğınlar uyar. Məgər görmürsənmi ki, onlar hər bir vadidə sərgərdan gəzirlər. Və onlar etmədikləri şeyləri deyirlər**». (əş-Şuəra 224-226) ayəsi nazil olduqda İslam şairləri Abdullah b. Rəvaha, Kəb. b. Məlik, Həsən b. Sabit - *radiyallahu anhum* – Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gələrək: «Ya Rəsulullah! Uca Allah bu ayəni nazil edib. Allah bilir ki, biz şairik?» dedilər. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – son ayəni oxuyaraq: «**Ancaq iman gətirib yaxşı işlər görən, Allahu çox zikir edən və zülmə uğradıqdan sonra intiqamını alanlardan başqa! Zülm edənlər hara düşəcəklərini mütləq biləcəklər**». (əş-Şuəra 227). Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şairlərin söylədikləri ən doğru beyt Ləbidin: «**Alə Kullu Şeyin Mə Xaləllahə Batilu** – Xəbəriniz olsun ki, Allahdan başqa hər şey batildir» sözüdür .

PİS YUXULARI DANIŞMAQ

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Xeyirli yuxu Allahdan, şər yuxu isə şeytandandır. Biriniz xoşlamadığı çirkin bir yuxu görərsə həməən sol tərəfinə üç dəfə tüpürsün. Sonra da o, yuxunun şərindən Allaha sığınsın (Başqa rəvayətdə: Hansı tərəfdə yatmışsa digər tərəfə dönsün). Belə edərsə o pis yuxu artıq ona heç bir zərər verə bilməz. Və bu yuxunu heç kəsə xəbər verməsin. Əgər gözəl bir yuxu görərsə həməən sevinsin və o gözəl yuxunu sevdiyi kimsələrdən başqasına xəbər verməsin» . Bir nəfər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gələrək dedi: «Mən yuxuda başımın kəsilmiş olduğunu və başımın ardıyca getdiyini gördüm». Peyğəmbər: «Yuxuda şeytanın səninlə oynamasını insanlara xəbər vermə» deyə buyurdu . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və*

Müslim 2257.

Müslim 2259.

Müslim 2256. Ləbid b. Rabia olub cahiliyyə dövrünün şairlərindəndir. İslamı qəbul etmiş və uzun ömür sürmüşdür. Ənəs b. Məlik - *radiyallahu anhu* – nun rəvayət etdiyinə görə 140 il yaşamışdır. Osman - *radiyallahu anhu* – nun xəlifəliyi dövründə Kufədə ölmüşdür. Qurani dinləyib öyrəndikdən sonra İslami həyatında heç şər söyləməmişdir.

Müslim 2261.

Müslim 2269.

səlləm – buyurdu: «Vaxtın sürətlə getməsindən müsəlmanların yuxuları demək olar ki, onları aldatmayacaqdır. Xeyirli yuxular görün kimsə ən xeyirli insan sayılacaq. Müsəlmanın yuxuları Peyğəmbərliyin qırx beşdə biridir (Başqa rəvayətdə: Qırx altıda biridir, yetimşdə biridir)» .
 Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: Yuxu üç cürdür: «Saleh bir yuxu Allahdan bir müjdədir, şeytandan olan bir yuxu bu hüzdür və bir də insanın bir şey haqda çox düşünməsindən görülən yuxu» .
 Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mubəşşirətdən başqa nübuətdən bir şey qalmadı». Oradakılar: «Mubəşşirət nədir?» deyə soruşdular. Peyğəmbər: «Saleh yuxudur» deyə buyurdu .
 Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: Məni röyasında görün məni görmüş kimidir. Çünki şeytan mənim surətimə girməz» .
 Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Röyasında məni görün ayıq ikən də məni görəcəkdir. Şübhəsiz ki, şeytan mənim surətimə girməz» .

REYHAN VƏ ƏTİR İKRAM EDİLDİKDƏ GERİ QAYTARMAQ

Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kimə reyhan ikram edilərsə onu geri çevirməsin. Çəkiddə yünkül olsada, qoxusu xoşdur» .
 Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İkram edilən xoş ətiri geri qaytarmazdı (imtina etməzdi)» .

TAUN XƏSTƏLİYİ

Usamə b. Zeyd - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bir yerdə Taun (vəba) xəstəliyi yayıldığını eşitdikdə oraya getməyin. Əgər yaşadığınız yerdə (bu xəstəlik) yayılırsa oradan da çıxmayın»¹⁵³¹. Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Nə badə xəstə bir kimsəni sağlam olan kəslə bir yerdə yerləşdirəsiniz»¹⁵³². Rəvayət edilir ki, Əbu Ubeydə Ami b. əl-Cərrah - *radıyallahu anhu* –

Buxari, Müslim.

Müslim 2263.

Buxari.

Buxari.

Buxari, Müslim.

Müslim 2253.

Buxari, əl-Albani «Səhihul Cəmi».

Buxari 5728, Müslim 2218.

Buxari 5774.

Ömər - *radiyallahu anhu* – nun Şamda Taun xəstəliyinin yayılmasına görə şəhərə girməmək qərarına qarşı etiraz edərək dedi: "Ey möminləri əmiri! Allahın bizim üçün təqdir etdiyi qədərdən qaçırıq?". Ömər: "Ey Əbu Ubydə! Bu sözləri başqası desəydi? Bəli, biz Allahın qədərindən digər qədərinə qaçırıq" dedi¹⁵³³.

DURĞUN SUYA BÖVL ETMƏK

Cabir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Durğun suya bövl etməyin» . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Heç biriniz durğun suya sidik ifraz etməsin və onunla yuyunmasın» .

HEYVANLARI VURUŞDURMAQ

Mücahid - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – heyvanları vuruşdurmağı yaxşı iş saymazdı» .

YEYİLMƏSİ VƏ ÖLDÜRÜLMƏSİ QADAĞAN OLUNAN HEYVANLAR

İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – azı dişli hər yırtıcı heyvanı və caynaqlı olan yırtıcı quşları yeməkdən nəhy etdi» . Əli - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Xeybər günü siğəni və eşşək ətini yeməkdən qadağan etdi (Başqa rəvayətdə: Qiyamətə qədər bunun haram olduğunu söyləmiş və hətta bişirilmiş eşşək ətini qablardan boşaldılmasını əmr etmişdir)» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dörd cür heyvanı öldürməyi qadağan etmişdir. Qarışqanı, arını, şanapipiyi və hörümçək quşu» . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – pislik yeyən heyvanların ətlərini və südlərini istifadə etməyi qadağan etdi» Cabir b. Abdullah - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bağlı olan heyvanı daşqalaq edərək öldürməyi qadağan etmişdir» . Bəra b. Azim -

---

İbn Həcər "Fəthul Bəri" 10/179.

Müslim 281.

Müslim 654.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1232.

Müslim 1934.

Müslim 1936,1938.

Buluq əl-Məram 1325.

Buluq əl-Məram 1342.

Buluq əl-Məram 1328.

radiyallahu anhu – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ayağa qalxaraq buyurdu: «Dörd cür heyvandan qurban kəsmək olmaz: Bir gözünü kor olan heyvanı, xəstə olan heyvanı, axsaq heyvanı, qoca olan heyvanı...» . Əli - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – mənə onun qurbanlıq heyvanlarına baxmağımı və bu heyvanların ətlərini, dərilərini kasıblara paylamağı və qəssablara bu heyvandan heç bir şey verməməyi əmr etdi» .

SƏFƏRƏ TƏK ÇIXMAQ

İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İnsanlar tək çıxma (təhlükəsi haqqında) mənim bildiklərimi bilsəydilər, heç kimsə gecə vaxtı tək başına yola çıxmazdı» . Amr b. Şuayb atasından, o da babasından rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Tək başına səfər çıxan şeytan (kimidir). İki nəfər də şeytan (kimidir). (Ammə) üç nəfər isə artıq karvandır» . Əbu Səid və Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Üç nəfər səfərə çıxdıqda içərilərindən birini əmir seçsinlər» .

GECƏ VAXTI EVƏ GƏLMƏK

Cabir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Biriniz uzun müddət evindən uzaq düşdükdən sonra gecə vaxtı evinə daxil olmasın (Başqa rəvayətdə: Səfərdən qayıdan kimsənin gecə vaxtı evinə girməsindən çəkindir. O, evinə səhər və ya axşam üstü daxil olardı)» .

NƏCİS YEYƏN DƏVƏYƏ MİNMƏYİN QADAĞAN EDİLMƏSİ

İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – pis (təmiz olmayan) bir şeyi yeyən dəvəyə minməyi qadağan etmişdir» .

SUYU GİZLƏTMƏK

«Bəs içdiyiniz suya nə deyirsiniz? Onu buluddan endirən sizsiniz, yoxsa

---

Buluq əl-Məram 1351.

Buluq əl-Məram 1354.

Buxari 2998.

Əbu Davud 2607, Tirmizi 1674.

Əbu Davud 2608.

Buxari 1801, Müslim 715,1928.

Əbu Davud 2558.

biz? Əgər istəsəydik, onu acı bir su edərdik. Elə isə niyə şükr etmirsiniz?» (əl-Vaqiə 63-70). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Üç kimsə vardır ki, Allah Qiyamət günü onlara baxmaz, onları təmizə çıxarmaz, onları şiddətli bir əzab gözləyir. Suyu olduğu halda səfər yoldaşına verməyən kimsə...»¹⁵⁴⁹. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Suyu verməməkdən ötrü gizlədən insana Allah Qiyamət günü buyuracaqdır: «Bu gün Mən öz rəhmətimi sənə verməkdən imtina edirəm necə ki, sən əlinlə yaratmadığın bir şeyi (suyu) başqalarına verməkdən imtina etdiyini kimi»¹⁵⁵⁰. Əbu Hureyrə – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: "Üç şeyi digərlərindən əsirgəməyin: Su, ot və atəş (Başqa rəvayətdə: Müsəlmanlar üç şeydə şərikdirlər: Su, atəş və ot. Bunların gəliri də haramdır"¹⁵⁵¹.

VƏSİYYƏT ETMƏDƏN GECƏLƏMƏK

İbn Ömər – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Vəsiyyəət etmək istədiyini bir şeyi olan müsəlman kimsəyə vəsiyyəti yanında yazılı olmadıqca iki (üç) gecə (vəsiyyətsiz) yatması caiz deyildir» .

AZAN VAXTI MƏSCİDDƏN ÇIXMAQ

Əbu Şuşa rəvayət edir ki, Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – ilə birlikdə məsciddə oturmuşduq. Müəzzin azan oxudu. Adamın biri məsciddə durub getməyə başladı. Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – o, kişini məsciddən çıxana qədər gözü ilə izlədi və: «Bu adam Əbul Qasıma üsyan etmişdir» dedi .

HEYVANLARI MƏLƏZ ETMƏK

İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – atları və digər heyvanları mələz etməyi qadağan etmişdir (Mələz – hibrit, iki müxtəlif cinsli növün və ya sortun cütləşməsindən əmələ gələn heyvan və ya bitki)» .

QAPI DÖYÜLDÜKDƏ «MƏNƏM» DEMƏK

Cabir b. Abdullah - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ziyarət etmək üçün gəldim və (izn istəmək

---

Buxari 2354, Müslim.

Buxari 2369.

¹⁵⁵¹ İbn Məcə 2472, 2473, əl-Albani "Səhih".

Müslim 1627.

Müslim 655.

İmam Əhməd.

üçün çöldən onu çağırırdım). Peyğəmbər: «Kimdir o?» deyə buyurdu. Mən: «Mən!» deyə cavab verdim. Peyğəmbər: «Mən! Mən!» deyərək çölə çıxdı .

BÖHTAN VƏ BORC

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim Allahın hökmü ilə cəzalandırılmağa layiq olan bir kimsənin tərəfini saxlasa o, kimsə Allahın əmrinə qarşı çıxmış olar. Kim borcunu ödəmədən ölərsə (Qiyamət günü) dinar və dirhəm əvəzinə öz (borcunu) yaxşı və pis əməlləri ilə ödəyəcəkdir. Kim yalan danışmaqdan əl çəkməzsə o kimsə Allahın qəzəbi altında olar ta ki, bu əməlindən əl çəkənə qədər. Kim bir möminə böhtan atarsa Allah onu Cəhənnəmliklərin bədənindən çıxan çirkab suya atar və o kimsə oradan çıxmaq istəsə də belə çıxa bilməz» .

Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Möminin ruhu borcu (üzündən) ödənincəyə qədər əsirdir» . Abdullah b. Amr b. əl-As – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Allah şəhidin bütün günahlarını bağışlayır borcdan başqa» . Abdullah b. Amr - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah yolunda ölmək borcdan başqa hər şeyi örtər» . Əbu Qatadə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir gün Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ayağa qalxaraq bizlərə: «Şübhəsiz ki, Allah yolunda cihad və Allaha iman etmək əməllərin ən fəzilətlisidir» deyə buyurdu. Bir nəfər: «Ya Rəsulullah! Əgər mən Allah yolunda öldürülsəm günahlarım silinirmi?» deyə soruşdu. Peyğəmbər: «Əgər sən səbr edərək, geriyyə çəkilmədən Allah yolunda döyüşərək öldürülürsənsə bütün günahların bağışlanır» deyə buyurdu. O, şəxs getmək istədikdə Peyğəmbər: «Sualını bir də təkrar et» deyə buyurdu. O: «Əgər mən Allah yolunda öldürülsəm günahlarım silinirmi?». Peyğəmbər: «Bəli, səbr edərək, geriyyə çəkilmədən Allah yolunda döyüşərək öldürülürsənsə borcdan başqa bütün günahların silinəcəkdir. Çünki bunu mənə Cəbrail – *əleyhissəlam* – söylədi» deyə buyurdu .

Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah qaytarmaq məqsədilə borc götürənin

---

Müslim 2155. Alimlər qeyd edirlər ki, içəri daxil olmaq istədikdə «Kimdir o?» və ya «Kimdir?» deyə soruşulduqda – «Mənəm» deyə cavab vermək məkrühdür. Öz adını söyləmək lazımdır.

Əbu Davud, Səhihul Cəmi 6196.

Tirmizi 1078,1079.

Müslim.

Müslim 1885.

Müslim 1885.

borcunu qaytarmaq üçün ona kömək edər, xərcləmək və qaytarmamaq məqsədilə borc götürəni isə məhv edər» .

GÜNDÜZ YATMAQ

Xəvvat b. Cubeyr demişdir: «Gündüzün əvvəlində yatmaq avamlıq, ortasında yatmaq ədəb, axırında yatmaq isə axmaqlıqdır» . Səib b. Yezid - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Ömər - *radiyallahu anhu* – günorta, yaxud ona yaxın bir vaxtda bizim yanımıza gəlib deyərdi: «Qalxın, gedin yatmağa. Yerdə qalan şeytan üçündür» .

BÜTÜN GÜNÜ SUSMAQ

Əli - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bu sözləri dinlədim: «Həddi-buluğa çatdıqdan sonra yetimlik yoxdur. Bütün günü gecəyə qədər susmaq da yoxdur» . Qeys b. Həzm deyir ki, bir gün Əbu Bəkr əs-Siddiq - *radiyallahu anhu* – Əhməs qəbiləsindən Zeynəb adında bir qadının yanına gəldi. Qadının danışmadığını görüncə: «Nə olub ki, danışmır?» deyər soruşdu. Oradakılar:

Buxari 2387.

Borcun Bağışlayanın Mükafatı - Cabir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah rəhm etsin o, kimsəyə ki, satarkən, alarkən və (borcu) tələb edərkən mülayimlik göstərir» Buxari 2076. Əbu Qatadə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim istəyirsə ki, Allah Qiyamət gününün sıxıntılarında onu qurtarsın (borclu) olana möhlət versin, ya da (boru ya qismən, ya da bütünlüklə) ona bağışlasın» Müslim 1563. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «(Keçmiş ümmətlərdə) insanlara borc verən bir nəfər vardı. Bu adam xidmətçilərinə: «(Borcun qaytarmaq) üçün çətin bir vəziyyətə düşən kimsənin yanına getdikdə (borcu) ona bağışla, umulur ki, Allah da bizi bağışlayar. Adam Allahın hüzuruna gəldiyi zaman həqiqətən də günahları bağışlandı» Buxari 2078, Müslim 1562. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər kim (borclu) bir kimsəyə borcunun bir qismini və ya hamısını bağışlayarsa Allah heç bir köğənin olmadığı gündə onu Öz kölgəsində kölgələndirər» Tirmizi 1306. Əbu Musa əl-Bədri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən əvvəlki ümmətlərdən bir nəfər hesaba çəkildi. Lakin (əməli içində) bir əməlindən başqa xeyir olan başqa bir əməli yox idi. Zəngin olduğuna görə insanlarla (ticarət işləri görə və xidmətçilərinə əmr edərki ki, çətin vəziyyətdə olanlara borcu bağışlasınlar. Bu səbəbə görə də Allah: «Biz də onu (bağışlamağa) daha haqlıyıq, onu buraxın» deyər buyurdu Müslim 1561. Borcu qaytardıqda daha gözəlliyə qaytarmaq olar. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gələrək qəzəbli şəkildə ondan borcunu tələb etdi. Səhəbələr onun üstünə qəzəblənmək istədikdə Peyğəmbər: «Buraxın onu, haqq sahibi üçün söz haqqı da vardır. Ona dəvəsi yaşda bir dəvə verin» deyər buyurdu. Səhəbələr: «Ya Rəsulullah! (Dəvəsi yaşda bir dəvə) tapa bilmirik. Onu dəvəsindən yaşca daha dəyərlisi vardır» dedilər. Peyğəmbər: «Onu verin. Çünki sizin ən xeyirliniz borcunu ən gözəl şəkildə ödəyəndir» deyər buyurdu Buxari 2306, Müslim 1601. Cabir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, vaxtilə Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ondan (öz qiymətinə) bir dəvə aldı və üstünə (əlavə də) etdi» Buxari 2097, Müslim 715.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1242.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1239.

Əbu Davud 2873.

«Danışmamağa niyyət etmişdir» dedilər. Əbu Bəkr: «Danış bu etdiyən əməl halal deyildir və həmçinin də cahiliyyə əməllərindəndir» dedikdən sonra qadın danışdı .

GÜN VƏ KÖLGƏ ARASINDA OTURMAQ (DURMAQ)

Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Şeytanın oturduğu yerlərdə oturmayın. Gün və kölgə arasında» .

TƏLƏSMƏK

Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Tələsmək şeytandan, tələsməmək isə Allahdandır» .

SİRR AÇMAQ

«*Əhdə vəfa edin. Çünki (insan) əhd bərəsində (Qiyamət günü) cavabdehdir.*» (Əl-İsra 34). «*Ey iman gətirənlər! Əhdlərə sadıq olun.*» (Əl-Maidə 1). Hukeym b. Səd rəvayət edir ki, Əli - *radiyallahu anhu* – dedi: «Dedi-qodu yayan və sirr açan olmayın. Yoxsa başınıza şiddətli, məyus edici bir bəla gələr və uzun sürən, böyük bir fitnəyə məruz qalarsınız» . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Dostunun eyblərini yada salmaq istəsən öz eyblərini xatırla» . Əbu Səid əl-Xudri - *radiyallahu anhu* – deyir ki, Rəsulullah - *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: Qiyamət günü Allah qarşısında dərəcə etibarını ilə insanların ən pisi o kişidir ki, zövcəsi ilə yaxınlıq etdikdən sonra onun sirlərini açıb ifşa edər» .

Sələflərdən Sirri Qorumaq Haqqında - Abdullah b. Ömər - *radiyallahu anhu* – deyir ki, (atam) Ömər - *radiyallahu anhu* – qızı Həfsə - *radiyallahu anhu* – dul qalmasını belə anladır . (Ömər) deyir ki, Osman - *radiyallahu anhu* – ilə qarşılaşdım və qızım Həfsə - *radiyallahu anhu* – ni ona ərz edib dedim: «İstəyirsən Həfsə b. Ömər - *radiyallahu anhu* – sənə nigahlayım». (Cavab olaraq) O, dedi: «Mən bu haqda fikirləşib sənə deyərəm». Mən bir neçə gün gözlədikdən sonra o, mənəmlə

Buxari 3834.

Əhməd 3/413, Səhih Əbu Davud 4821, əl-Albani «Səhih Silsilə» 838.

əl-Albani «Səhih Silsilə» 1795.

Ədəbul Mufrad 327.

Ədəbul Mufrad 328.

Zövcəsi ilə yaxınlıqdan sonra, onlar arasında baş verən sirləri açıb başqalarına danışmaq. Müslüm 1437.

Həfsə - *radiyallahu anhu* – nin yodaşı Hunays b. Xuzeyfə əs-Saxmi - *radiyallahu anhu* – idi. Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* - səhabələrindən idi. Bədr döyüşündə yara aldığından Mədinədə ölü.

görüşüb dedi: «Bu günlərdə evlənmək qərarına gəlməmişəm». (Bir müddətdən sonra) Əbu Bəkr əs-Sıddıq - *radiyallahu anhu* – ilə qarşılaşdım. Ona da: «İstəyirsən qızım Həfsə b. Ömər - *radiyallahu anha* – ni sənə nigahlayım. Əbu Bəkr - *radiyallahu anhu* – heç bir söz deməyib susdu. Ona, Osman - *radiyallahu anhu* – dan da çox qəzəbləndim. Bir neçə gün də gözlədikdən sonra qızımı Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* - ilə nigahladım. Sonra Əbu Bəkr - *radiyallahu anhu* – mənə görüb dedi: «Yəqin Həfsə - *radiyallahu anha* – ni mənə nigahlamaq istədikdə mənə cavab vermədiyimi görüb qəzəbləndin». Mən dedim: «Bəli». Sənə cavab verməməyimə yalnız bir şey mane olurdu. Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* - in onu andığını bildiyim üçün . Mən də Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in sirrini ifşa edib açma bilmərəm. Əgər Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* - onunla evlənməkdən vaz keçsəydi, əlbətdəki mən onunla evlənərdim» . Ömrünün son günləri və ya son günü Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – qızı Fatimə - *radiyallahu anha* – ni çağıraraq qulağına bir şeylər pıçıldadı. Aişə - *radiyallahu anha* – deyir ki, Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in bütün zövcələri yanında olduğu an qızı Fatimə - *radiyallahu anha* – gəldi. Yerisi Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in yerisindən heç bir şey ilə fərqlənmirdi. Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – qızını gördükdə buyurdu: «Xoş gəlmisən qızım. (Mərhəbə). Sonra onu sağına yaxudda soluna oturtdu. Qulağına nə isə pıçıldadıqdan sonra qızı ağılamağa başladı. Onun ağladığını görüb qulağına yenə də gizlicə nə isə pıçıldadı. Bu dəfə o güldü. Mən Fatimə - *radiyallahu anha* –yə dedim: «Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – bu qədər zövcələrinin içərsində yalnız sənə sirr dedikdən sonra sən hələ də ağlayırsan!». Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – getdikdən sonra mən soruşdum. Peyğəmbər sənə nə buyurdu: «Mən Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in sirrini ifşa etmərəm». Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – dünyasını dəyişdikdən sonra mən Fatimə - *radiyallahu anha* – dən soruşdum: «Üzərindəki haqqım üçün de görüm Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – sənə nə buyurdu: «Bəli, indi deyə bilərəm. Birinci dəfə o mənə qulağıma pıçıldadıqda buyurdu: «Hər il Cəbrail - *əlehi səlam* – Quramı mənə bir və ya iki dəfə təkrarladır. Ancaq bu dəfə o bunu iki dəfə etdi. Bundan da əcəlimin yaxınlaşdığını başa düşdüm. Allahdan qorx

---

Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* - onunla evlənmək istədiyini bildiyi üçün.

Buxari 4005.

Aişə - *radiyallahu anha* – Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in zövcəsi həm də möminlərin anası olduğu üçün belə deyir.

və səbr et. Mən sənin üçün necə də gözəl bir *Sələfəm* (keçmişəm). Mən də ağladım. Mənim ağladığımı görüb ikinci dəfə mənim qulağıma pıçıldadı. Ya Fatimə! Mömin qadınların və ya bu ümmətimin qadınlarının seyyidi olmasından razı deyilsənmi (Başqa rəvayətdə: Yaxınlarımdan ilk öncə mənə qovuşan sən olacaqsan)» deyə buyurdu . Sabit, Ənəs - *radiyallahu anhu* – nun belə dediyini söyləyir. (Bir gün) Uşaqlarla oynayarkən Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – mənə yaxınlaşdı. Bizə salam verdikdən sonra məni bir iş dalınca göndərdi. Bu səbəbdəndə mən evə, anamın yanına gec gəldim. Evə girdikdə anam: «Nə üçün gec gəldin?» deyə soruşdu. Mən: «Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bir iş üçün göndərmişdi» dedim. Anam: «O, nə iş idi elə?» deyə soruşdu. Mən: «Bu bir sirdir». Onda Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in sirrini heç kimə demə. Ənəs - *radiyallahu anhu* – dedi: «Vallahi əgər mən bu sirri bir kəsə deməli olsaydım onu sənə deyərdim ey Sabit» .

XƏYANƏT

«Ey iman gətirənlər! Bilə-bilə Allaha, Onun Peyğəmbərinə və aranızdakı əmanətlərə xəyanət etməyin». (əl-Ənfal 27). **«Yusuf dedi: Bu ona görədir ki, vəzir (evdə) olmadıqda mənim ona xəyanət etmədiyimi və Allahın xainlərin hiylələrinə yol vermədiyini bilsin».** (Yusuf 52). **«Əmanətə xəyanət edən şəxs Qiyamət günü xəyanət etdiyi şeylə (boynuna yüklənmiş halda) gələr».** (Ali İmran 161). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Əmanətə riayət etməyənin imanı, sözündə durmayanın da dini olmaz» . Bureydə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mücahidləri (Allah yolunda vuruşanların) zövcələrinin toxunulmazlığı, döyüşə qatılmayanlar üçün onların öz analarının toxunulmazlığı kimidir. Döyüşə qatılmayan hər hansı bir kimsə mücahidin ailəsinə baxmağı öz üzərinə götürüb sonra da onlara xainlik edərsə Qiyamət günü onu mücahidin qarşısına gətirərlər. Mücahid də o kimsənin yaxşılıqlarından dilədiyini istədiyi qədər alar. Sonra Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Siz bu haqda nə fikirləşirsiniz? (Onun yaxşılıqlarını götürər, yoxsa yox)» .

Buxari 2623, Müslüm 2450.
Müslüm 2482.
İmam Əhməd 3/135.
Müslim 1897.

NƏRD OYNAMAQ

Əbu Musa əl-Əşəri - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim nərd oynasa Allaha və Onun elçisinə asilik etmiş olar» . İbn Məsud - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «(İnsanı) ibadətdən təməmilə uzaqlaşdıran, işarələnmiş bu dördkünc daşlardan (nərd oynamaqdan) çəkinin. Çünki o, qumardır» . Əbu Bureydə atasından rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim nərd oynayarsa sanki əlini donuz ətinə və qanına bulamışdır» . Nəfi deyir ki, İbn Ömər - *radıyallahu anhu* – ailəsində bir kimsənin nərd oynadığını gördükdə onu vurur və nərdi sındırdı» . Abdullah b. Amr b. əl-As - *radıyallahu anhu* – deyir ki: «İki zərlə qumar oynayan donuz əti yeyən kimidir. Qumarsız nərd oynayan əlini donuz qanına bulamış kimidir» . Rəbiyə atasından rəvayət edir ki, İbn Zubeyr - *radıyallahu anhu* – xütbə verib dedi: «Ey Məkkə əhli! Mənə gəlib xəbərlər çatıbdır ki, Qureyşin bəzi kişiləri bir oyun oynayırlar. Buna nərd deyilir. Sonra: **«Ey iman gətirənlər! Şərab da (içki də), qumar da, bütlər də, fal oxları da şeytan əməlindən olan murdar bir şeydir. Bunlardan çəkinin ki, bəlkə nicat tapasınız».** (əl-Maidə 90) ayəsini oxudu. Mən Allaha and içirəm ki, hansı bir adamı nərd oynayan görsəm onu mütləq cazalandıracaq və əldə etdiyini onu tutub yanıma gətirən adama verəcəyəm» . Fudalə b. Ubeyd toplantılardan birində idi. Bu vaxt ona bir dəstə adamın nərd oynadıqlarını xəbər verdilər. O, qəzəbli halda ayağa qalxıb bunu sərt şəkildə inkar etdi. Sonra da: «Qumar məqsədilə nərd oynayan kimsə donuz əti yeyən, qanı ilə yuyunan adama bənzəyir» . Əli - *radıyallahu anhu* – qəsrin qapısından çıxıb nərd oynayanları gördüyü zaman onları tutub aparar, gecəyədək həbs edərdi. Onlardan bəziləri günortayadək həbsdə qalardılar. Gecəyədək həbsdə qalanlar (nərdi) pulla oynayanlar idi. Günortayadək həbsdə qalanlar isə bunu əylənmək məqsədilə oynayanlar idi. Əli - *radıyallahu anhu* – onlara salam verməyi qadağan edərdi» . Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – nərd ilə qumar oynayan haqqında demişdir: «(Nərd ilə qumar oynayan) donuz əti yeyən

---

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1269.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1270.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1271.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1273.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1277.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1275.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1267, əl-Albani zəif hədis.

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1268, əl-Albani zəif hədis.

kimidir. Qumarsız nərd oynayan əlini donuz qanına bulamış kimidir. Nərd oynayanın yanında oturub ona baxan donuz ətinə baxmış kimidir» .

QIZDIRMA XƏSTƏLİYİNİ SÖYMƏK

Cabir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Ummu Saib və ya Ummi Museyyibin yanına daxil oldu və: «Ya Ummu Saib sənə nə olub ki, titrəyirsən?» deyərək buyurdu. O: «Allah ona bərəkət verməsin qızdırmadır» dedi. Peyğəmbər: «Qızdırmanı söyməyin. Çünki o, körükçü dəmirin pasını apardığı kimi Adəm oğullarının günahlarını silir» deyərək buyurdu .

QƏNİMƏTDƏN OĞURLAMAQ

«*Əmanətə xəyanət edən şəxs Qiyamət günü xəyanət etdiyi şeylə (boynuna yüklənmiş halda) gələr.*» (Ali İmran 161). Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir gün Peyğəbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – bizlərə qənimətdən oğurluq etmək barəsində danışdı: Nə bədə sizdən biriniz Qiyamət günü boynunda böyürən bir dəvə olduğu halda yanıma gəlib: «Ey Allahın Rəsulu! Mənə kömək et!» dediyini eşitməyim. Çünki mən də ona: «Sənə heç bir köməklik edə bilmərəm. Çünki mən sənə xəbərdarlıq etmişdim» deyərək buyurdu. Yenə sizdən biriniz Qiyamət günü mənim yanıma boynunda kişnəyən at ilə gəlib: «Ey Allahın Rəsulu! Mənə kömək et!» dediyini eşitməyim. Çünki mən də ona: «Sənə heç bir köməklik edə bilmərəm. Çünki mən səni bu haqda xəbərdarlıq etmişdim» deyərək buyurdu . Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Xeybər günü qənimətdən bir paltar götürən bir kimsə haqqında Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Nəfsim əlində olan Allaha and olsun ki, qənimətdən oğurladığı üçün həmmən paltar onun üçün bir atəş olacaqdır» . Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Xeybər günü səhabələrdən bir qrupu Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – in yanına gələrək: «Filankəs şəhid olmuş! Filankəs şəhid olmuş!» deyərək söyləməyə başladılar. Peyğəmbər: «Xeyr, mən onu qənimətdən oğurladığı bir əbanın səbəbilə atəşdə olduğunu gördüm» . Abdullah b. Amr - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səllallahu aleyhi və səlləm* – in yük daşına işinə baxan Kırkırə adında bir kimsə vardı. Adam öldü və Peyğəmbər: «O, Cəhənnəmlidir» deyərək buyurdu. Cəmaat onun

---

Buxari «Ədəbul Mufrad» 1276, əl-Albani zəif hədis.

Müslim 2575.

Buxari 6/185, Müslim 12/216.

Buxari 4234, Müslim 1/108.

Şərh Səhih Müslim 2/127.

əşyalarına baxmağa başladılar. Bu vaxt onların arasından qənimət malından oğurladığı əba tapdılar» .

BEYTUL MALA VƏ ZƏKATA XƏYANƏT ETMƏK

«*Əmanətə xəyanət edən şəxs Qiyamət günü xəyanət etdiyi şeylə (boynuna yüklənmiş halda) gələr*». (Ali İmran 161). Əbu Humejd əs-Səidi - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Əzd qəbiləsinə mənsub İbnul Lutbiyyə adında bir nəfəri zəkat toplamaq üçün məmur təyin edir. Bu adam da öz işini bitirdikdən sonra: «Bu mallar sizindir, bunlarsa mənə hədiyyə edildi» dedi. Bunu eşidən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – minbərə çıxaraq: «Zəkat yığan məmura nə olub ki, biz onu bir işə təyin etdiyimizdə dərhal: «Bu mal sizin, bu da mənim» deyir. Atasının, anasının evində oturub gözləsin görək ona hədiyyə gəlirdi, yoxsa yox? Nəfsim əlində olan Allaha and olsun ki, sizdən kim o maldan bir şey götürsə Qiyamət günü boynunda daşıyacaq vəziyyətdə gələcəkdir (götürdüyünü). Götürdüyü şey dəvədisə böyürək, qoyundursa mələyərək, inəkdirsə böyürək boynunda gətriləcəkdir» deyərək buyurdu .

TƏQLİDÇİLİK

Təqlid sözü hüccət, dəlil olmayan kimsənin sözüne uymaqdır. Təqlid ancaq şəri dəlili bilməməklə meydana gəlir. Çünki o, dəlilini bilmədən başqasının sözüne tabe olur. Tabe olmaq İslamda bir hüccət və səhih bir elmdir. Çünki o, Allahın, Rəsulunun və səhabənin sözüdür. Bunlardan başqa olanlar isə təqlid deyərək adlandırılır.

Təqlid İki Qismdir:

1. ***Mubah Olan Təqlid:*** Bu şəri hökmlərə çatmaq yollarını bilməyən, onları öyrənməyə gücü çatmayan, o hökmlərin dəlillərini başa düşmək imkanına sahib olmayan avam üçündür. Bununla belə bir muftidən şəri dəlili istəmə haqqına da sahibdir. Çünki dinindən əmin olmaq onun da haqqıdır.

2. ***Haram Olan Təqlid:*** Alimlərdən deyil, müəyyən birini, onun bütün sözlərində və əməllərində təqlid etmək və haqqı sadəcə onda görməkdir.

Əhli Sünnə vəl cəmaat imamlarının cumhuru avamın və avamın dəlili anlamağa incələmə və araşdırma aparmağa gücü çatmayan kimsələrin əqidə və əhkam məsələlərində təqlidini caiz görür. Onlar təqlidini təkfirə mane olan hallardan biri olduğunu ittifaqla qəbul etmişlər. Çünki muqallid cahildir, dəlili və ya hüccəti başa düşməz, bəsirət və başa düşməyi yoxdur.

Buxari 3074.
Müslim 12/218.

Ona bir hüccət göstərilincəyə və öyrədilincəyə qədər məzurdur. İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Ümmətin böyük çoxluğuna görə ictihad caizdir, təqlid də caizdir. Onlar ictihadı hər kəsə vacib görmədikləri kimi, təqlidi də hər kəsə haram görməzlər. Eyni şəkildə təqlidi hər kəsə vacib, ictihadı da hər kəsə haram görməzlər. İctihad, ictihada gücü çatan hər kəs üçün caizdir, təqlid isə ictihaddan aciz olanlar üçün caizdir. İctihada gücü çatan bir kimsə üçün təqlid caizdir, yoxsa yox? Bu mövzuda ixtilaf vardır. Səhih görüşə görə belə bir kimsənin ictihaddan aciz qaldığı durumlarda təqlidə yönəlməsi caizdir. Bu acizlik ya dəlilin eyniliyindən və ya ictihad üçün yetərli vaxtın olmamasından ya da dəlilə açıq çatmamasından ola bilər...» . **«Onun əmrinə qarşı çıxanlar başlarına gələcək bir bələdan, yaxud düçar olacaqları şiddətli bir əzabdan həzər etsinlər».** (ən-Nur 63). **«Amma xeyr! (Ya Məhəmməd!) Sənin Allahına and olsun ki, onlar öz aralarında baş verən ixtilaflarda səni hakim təyin etməyincə və verdiyin hökmlərə görə özlərində bir sıxıntı duymadan sənə tam bir itaətlə boyun əyməyincə (həqiqi surətdə) iman gətirmiş olmazlar».** (ən-Nisa 65). **«Onlara: «Allahın nazil etdiyinə və Onun Peyğəmbərinə tərəf gəlin! – deyildi zaman: Atalarımızın getdiyi yol bizə yetər – deyə cavab verirlər. Bəs ataları heç bir şey bilməyib doğru yolda deyildilərsə necə?».** (əl-Maidə 14). **«Allahın göndərdiyinə tabe olun! – deyildi zaman onlar: Biz ancaq atalarımızın getdiyi yolla gedəcəyik – deyirlər. Bəs ataları bir şey anlamayıb, doğru yolda deyildilərsə necə?».** (əl-Bəqərə 170). **«Çünki onlar atalarını azmış gördülər. Bununla belə yürüyə-yürüyə onların ardınca düşüb getdilər».** (əs-Saffət 69-70). **«Allah yanında yer üzündə gəzən canlıların ən pisi (haqqı) dərk etməyən karlar və lallardır».** (əl-Ənfal 22). **«Üzləri odda çevrildiği gün onlar: Kaş Allaha müti olaydıq, Peyğəmbərə itaət edərdik! – deyəcəklər. Pərvərdigara biz ağalarımıza, böyüklərimizə itaət etdik, onlarsa bizi haqq yoldan azdırdılar».** (əl-Əhzab 66-67). **«Onlar Allahu qoyub alimlərini və rahiblərini, Məryəm oğlu Məsihi özlərinə tanrı etdilər».** (ət-Tövbə 31). Xuzeyfə b. Yəmən –*radiyallahu anhu* – bu ayə haqqında soruşuldu o: «Rahibləri və alimləri onlar üçün haramı halal edir, onlar da halal sayırlar. Halalı onlara haram edir, onlar da bunu haram sayırlar» . **«İbrahim atasına və tayfasına: Sizin tapınıb durduğunuz bu heykəllər nədir? – dediği zaman onlar: Biz atalarımızı onlara ibadət edən gördük! – deyə cavab vermişdilər».** (əl-Ənbiyə 52-52). **«O zaman tabe olunmuşlar tabe olanlardan uzaqlaşacaq, (onların hamısı**

Qiyamətdəki əzabı görəcek və aralarındakı rabitə qırılacaqdır. O zaman (bütlərə) tabe olanlar: Əgər bir də dünyaya qayıda bilsəydik, onlar bizdən uzaqlaşdıqları ki, biz də onlardan uzaqlaşardıq – deyərlər». (əl-Bəqərə 166-167). İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – məsciddə oturduğu vaxt Şamli bir nəfər gələrək ondan Təməttu həcci barəsində soruşdu. İbn Ömər: «Gözəldir, xoşdur» deyər cavab verdi. Adam: «Lakin sənin atan bunu qadağan etmişdir» dedi. İbn Ömər: «Vay sənin halına! Atam bunu qadağan etmiş ola bilər. Lakin Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – belə etmiş və bunu əmr etmişdir. Sən atamın sözünü götürəcəksən yoxsa Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in əmrinə tabe olursan?» dedi. Adam: «Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – in əmrinə tabe oluram» dedi. İbn Ömər: «Qalx get!» dedi . İmam Təhavi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Təqlidi ancaq başı çatışmayan kimsələr edər» . İbn Məsud – *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Heç kimsə dinində başqa bir kimsəni təqlid etməsin. Çünki əgər o iman edərsə o, da iman edər, küfrə girərsə o, da küfrə girər» . İbn Məsud – *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Bu dünyada ya müəllim ol, ya da tələbə. Bu ikisi arasında üçüncü (təqlidçi) olma yoxsa məhv olarsan» . Sufyan b. Uyeynə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki, Rabia başı örtülü halda yanında uzanaraq ağlayırdı. Ona: «Nəyə görə ağlayırsan?» deyər soruşduqda. O: «Məni ağladan açıq riyə, gizli şəhvətdir. İnsanlar alimlərin yanında analarının qucağındakı körpə uşaqlar kimidirlər. Onlar nəyi qadağan edərlərsə ondan əl çəkərlər, nəyi də əmr edərlərsə onu da yerinə yetirərlər» . Abdulah b. Muhəmməd əl-Mutəz deyir ki: «Güdüln heyvanla təqlid edilən insan arasında heç bir fərq yoxdur» . Mucahid b. Cəbr deyir ki: «Allahın qullarından kim olursa olsun sözü alınır da, tərək də edilir. Yalnız Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – müstəsna» .

İmam Əbu Hənifə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Hədis səhih olduğu zaman mənim görüşüm odur» . Əbu Hənifə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Haradan aldığımızı bilmədikcə heç kimsəyə bizim görüşümüz ilə əməl etmək olmaz» . Əbu Hənifə – *rahmətullahi aleyhi* –

Tahavi «Şərhu Məna'il Asar» 1/372, Əbu Yala «Musnəd» 3/1317, Əhməd 5700, Tirmizi 2/82.

İbn Abidin «Rəsmul Muftu, Məcmuatür Rəsail» 1/32.

Əbu Nuaym «Hilyətül Övliya» 1/136.

İbn Abdil Bərr «Camiul Bəyanul Elm və Fadluh» 2/983.

İbn Abdil Bərr «Camiul Bəyanul Elm və Fadluh» 2/984.

İbn Abdil Bərr «Camiul Bəyanul Elm və Fadluh» 2/988.

İbn Abdil Bərr «Camiul Bəyanul Elm və Fadluh» 2/989.

İbn Abbidin «Haşiyə» 1/63, «Rəsmul Muftu, Məcmuatür Rəsail» 1/4.

İbn Abdil Bərr «Intiqā fi Fəzailil Səlasətil Əimmətül Fuqaha» səh. 145, İbn Qeyyim «İlamul Muvakkın» 2/309, İbn Abidin «Haşiyə» 6/293, Rəsmul Muftu s. 29-32, Şarani «Mizən» 1/55.

deyir ki: «Dayandığım dəlili bilmədikcə mənim görüşüm ilə fətva vermək haramdır. Biz bir insanıq. Bu gün bir söz deyirik, sabah isə ondan əl çəkirik». Əbu Həniyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Ey Yaqub! Məndən hər eşitdiyini yazma. Çünki mən bu gün bir görüşü mənimsəyib, səhəri isə onu tərək edə bilərəm. Sabah bir görüş sahibi oluram, o biri gün isə onu da tərək edə bilərəm» . Əbu Həniyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Allahın Kitabı və Rəsulunun Sünnəsinə tərs olan bir söz söylədiyim zaman mənim görüşümü tərək edin» .

İmam Məlik – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Mən bir bəşərəm doğrunu da söyləyə bilərəm, xəta da edə bilərəm. Sizlər mənim görüşümə baxın. Allahın Kitabı, Rəsulunun sünnətinə uyğun gələni götürün, uyğun gəlməyəni buraxın» . İmam Məlik – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – dən başqa bəzi insanların sözü alın da bilər, tərək edilə də bilər» .

İmam Şəfi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Bir kimsə Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – dən nəql edilən bir Sünnəti açıq-aydın bilindiği halda onu bir başqasının sözündən ötrü tərək etməsinin halal olmadığını müsəlmanlar ittifaq etmişlər» . İmam Şəfi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Mənim Kitabımda Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in sünnəsinə zidd bir şey tapsanız Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in sözünü götürün və mənim sözümü tərək edin. Sünnətə uyğun və başqa birisinin sözünə etibar etməyin» . İmam Şəfi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Hədis səhih olduğu zaman mənim görüşüm odur» . İmam Şəfi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Mən bir söz söylədiyimdə mənə zidd olaraq Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – dən səhih bir hədis gəldiyini görsəniz, mənə ağılımın getdiyini xəbər verin» . İmam Şəfi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Hər hansı bir məsələdə bir söz söyləmiş olsam və Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – dən buna zidd bir xəbər gəlmişsə, Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* – in hədisi daha doğrudur. Məni təqlid etməyin» . İmam Şəfi – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Peyğəmbər - *səllallahu aleyhi və səlləm* –

Şarani «Mizən» 1/55, Əbul Həsənət «Nəfiul Kəbir» s. 135.

Şarani «Mizən» 1/26.

İbn Abdil Bərr «Cəmi» 2/32, İbn Həzm «İhkam» 6/149.

İbn Abdil Hədi «İrşadus Salik» s. 227/1, Təqiyiddin əs-Subki «Fətva» 1/148.

İbn Qeyyim 2/363, İbn Həzm «Fullani» s. 68.

Hərəvi «Zəmmul Kəlam» 3/47/1, Xatib Bağdadi «İhticac Biş Şəfi 8/2, İbn Əsakir 15/9/10, Nəvəvi «Məcmu» 1/163, İbn Qeyyim 2/361, Əbu Nuaym «Hilyə» 9/107.

Şarani s. 107.

Əbu Nuaym 9/107, İbn Qeyyim «İlamul Muvakkın» 2/163, Fullahi s. 104.

İbn Əbu Xatim «Adab» s. 93, İbn Əsakir 15/10/1.

dən nəql edilən hər hansı bir hədisi məndən eşitməmiş belə olsanız mənim görüşüm deməkdir» .

İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Məni təqlid etmə. Məliki, Şəfiini, Əvzaini, Söürini təqlid etmə. Sən də onların elm aldığı qaynaqlardan elm al» . İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Dini məsələlərdə alimlərdən hər hansı birini təqlid etmə. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – və Onun Səhabələrindən nə gəlmişsə onu al. Səhabələrdən sonra Tabiin nəsli gəlir ki, bir alim bunların görüşünü alıb, almamaqda sərbəstdir» . İmam Əhməd – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Kim Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in hədisini rədd edərsə o, həlak yolundadır» .

QƏZƏBLƏNMƏK

İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İçinizdə hər kəsi yıxan qüvvətli pəhləvan haqqında nə düşünürsünüz?». Səhabələr: «O, elə bir kimsədir ki, bir çox adamlar onu yerə yıxa bilməzlər» dedilər. Peyğəmbər: «O, sizin dediyiniz vəsifdə olan kimsə deyildir. Lakin həqiqi qüvvətli kimsə qəzəb zamanı nəfsinə malik və iradəsinə hakim olan kimsədir» deyə buyurdu . Süleyman b. Surad - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, iki nəfər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in hüzurunda bir-birlərini söydülər. Bunlardan birinin gözləri (qəzəbindən) qızarmağa və şah damarları şişməyə başladı. Peyğəmbər: «Mən elə bir kəlimə bilirəm ki, əgər o, kimsə bu kəliməni söyləsə qəzəb halı ondan gedər. O, kəlimə: **Əuzu Billəhi Minəş Şeytanir Racim** – lənətlənmiş şeytandan Allaha sığınırım sözüdür» deyə buyurdu. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – dən bu kəlimələri eşidənlərdən biri qəzəbli olan kimsəyə: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in bir az öncə nə söylədiyini bilirsənmi? Mən elə bir kəlimə bilirəm ki, əgər bu kimsə onu söyləsə qəzəbi gedər» dedi. Qəzəbli olan kimsə: «Sən məni məcnun (dəlimi) sayırsan» dedi . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir nəfər Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə dedi: «Mənə tövsiyə (nəsihət) et!». (Peyğəmbər) buyurdu: «Qəzəblənmə!». (Adam): Sualını bir neçə dəfə təkrar etdi. (Peyğəmbər) yenə: «Qəzəblənmə!» - deyə

İbn Əbu Xatim s. 93-94.

Fullani 113, İbn Qeyyim «İlam» 2/302.

Əbu Davud «Məsailul İmam Əhməd» s. 276-277.

İbn Abdil Bərr «Cəm» 2/149. İbnul Cövzi s. 182.

Müslim 2608.

Buxari, Müslim.

buyurdu» . Peyğəmbər - *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizlərdən kimsə qəzəblənərsə əgər o, ayaq üstədirsə əyləşsin. Əgər onun qəzəbi keçməzsə, qoy onda uzansın» .

İNSANIN DÜNYAYA, MALA, ŞƏRƏFƏ, ŞAN VƏ ŞÖHRƏTƏ OLAN HƏRİSLİYİ, TAMAHKARLIĞI VƏ XƏSİSLİYİ

İnsanlar dünya və onun şəhvətlərinə bağlanırlar. Onun arxasınca gecə və gündüz gedirlər. Onlar dünyanın şəhvəti üçün sevinir və onun üçün ağlayırlar. Bəzən də buna görə gecələri də yatmırlar. Dünyada bir şey əldə etdikdə sevinir, əldə etmədikdə isə kədərlənirlər. **«Kim (axirətdən vaz keçib) dünya və onun bər-bəzəyini istəyirsə, biz onun əməllərinin əvəzini (sağlamlıq, sərvət, övlad, gözəl yaşayışı) elə dünyada ikən verərik. Onların dünyadakı mükafatları əsla azaldulmaz. Belələrinin axirətdə atəşdən başqa heç bir payı yoxdur. Onların dünyada gördükləri işlər puç olar və bütün əməlləri boşa çıxar».** (Hud 15-16). **Həqiqətən insan (sərvətə) çox həris, tamahkar və kəmhövsələ yaradılmışdır. Ona bir pislik üz verdikdə fəryad qopardar. Ona bir xeyir nəsib olduqda isə xəsis olar. Namaz qılanlar istisnadır. O kəslər ki, daim namaz qırlarlar. O kəslər ki, onların mallarından müəyyən bir pay vardır. Dilənən və (hər şeydən) məhrum olan kimsə üçün. O kəslər ki, haqq-hesab gününü təsdiq edərlər. O kəslər ki, Rəbbinin əzabından qorxub tirtir əsərlər. Çünki onların Rəbbinin əzabından arxayın olmaq olmaz. O kəslər ki, ayıb yerlərini qoruyub saxlayarlar. Övrətləri və cariyələri istisna olmaqla əsla qınanmazlar. Bundan artığını istəyənlər isə həddi aşanlardır. O kəslər ki, əmanətə xəyanət etməz, verdikləri sözü yerinə yetirərlər. O kəslər ki, düzgün şəhadət verərlər. O kəslər ki, namazlarını (layiqincə) hiفز edərlər. Məhz onlar Cənnətlərdə ehtiram olunacaq. Əzizlənəcək kimsələrdir».** (əl-Məaric 19-35). Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «...Bir bədənin qəlbində tamahla iman heç vaxt birləşə bilməz» . Əbu Səid əl-Xudri - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İki xislət vardır ki, onlar müsəlmanda cəm ola bilməz: Xəsislik və pis əxlaq» . Cabir - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və*

Səhih Buxari 6116.

Əl-Albani «Səhihul Cəmi» 694.

Buxari «Ədəbul Mufraq» 281.

Buxari «Ədəbul Mufraq» 282, əl-Albani zəif hədis.

səlləm – buyurdu: «...Tamahkarlıqdan çəkinin! Çünki o, sizdən əvvəlkiləri məhv etmiş və onları (birbirilərinin) qanlarını axıtmağa, özlərinə haram buyurulan şeyləri halal qəbul etməyə vadar etmişdir (Başqa rəvayətdə: Qohumluq əlaqələrini kəsməyə vadar etmişdir)» .

Peyğəmbər – *səlləllahu əleyhi və səlləm* – buyurdu: «Dinarın qulu bədbəxt olsun, dirhəmin qulu bədbəxt olsun. Pal-paltarın, zinətin qulu bədbəxt olsun. Beləsinə istədiyi veriləndə razı qalar, verilməyəndə isə qəzəblənər. Bədbəxt olsun və başı aşağı çevrilsin. Onun ayağına batan tikan belə çıxmasın» . İnsanın malı dünyanı sevməsi və bu işdə dəridən qabıqdan çıxması insanın bu şərəfli ömrünü zay etməsidir. Onlar elə zənn edirlər ki, xoşbəxtlik yalnız pulun çox olmasındadır. Bölünmüş, yazılmış ruzini tələb etməkdə vaxtı zay etməkdir. Ruzi artıq bölünmüşdür. Həris, tamahkar insan isə məhrumdur. Sələflər deyillər ki: «Qədər haqdırsa onda tamahkarlıq boş şeydir. Əgər xəyanət insanın təbiətində varsa onda hər kəsə bel bağlamaq acizlikdir. Əgər ölüm hər kəsi gözləyirsə onda dünyaya da arxalanmaq axmaqlıqdır». İnsan bu ömründə uca dərəcələri və əbədi nemətləri qazana bilərdi. Lakin bu dünya malını toplayaraq bu dünyada qoyub gedir. Hesabı özünə qalır, kefi isə başqalarına. Cabir b. Abdullah - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *səlləllahu əleyhi və səlləm* – ilə birlikdə Mədinənin Aliyə tərəfindən bazara daxil olduq. Ölmüş kiçik qulaqlı bir oğlaq gördü. Onun qulağından tutaraq buyurdu: «Sizdən kim bunu bir dirhəm qarşılığında almaq istər?». Səhabələr: «Allaha and olsun ki, o diri olsaydı da belə onu heç kəs almazdı. Çünki qüsurlu oğlaqdır. Qulaqları kiçikdir» dedilər. Peyğəmbər: «Allaha and olsun ki, bu sizin üçün nə qədər dəyərsiz olduğu kimi bu dünya da Allah üçün o qədər dəyərsizdir» deyə buyurdu . Peyğəmbər – *səlləllahu əleyhi və səlləm* – buyurdu: «Dünyanın axirətdəki durumu ancaq sizdən hər hansı bir kimsənin barmağını dənizə salıb çıxartdıqdan sonra nə çıxartdığına baxması kimidir» . Peyğəmbər – *səlləllahu əleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şübhəsiz ki, dünyanın zəval olması Allah üçün müsəlman bir kimsənin öldürülməsindən daha xəffidir» . Peyğəmbər – *səlləllahu əleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizi sevindirəcək şeylərin müjdəsini sizə verirəm və bunları (gələcəkdə də) ümüd edə bilərsiniz. Allaha and olsun ki, mən sizin üçün fəqirlikdən qorxmuram. Lakin mən sizin üçün əvvəlkilərə dünyanın imkanları geniş verildiyi kimi sizə də

Buxari «Ədəbul Mufrad» 487,488.

Buxari 6/61, İbn Məcə 11/216.

Müslim şərh 5/814 (Müslim «Zuhd» 2).

«Səhihul Cəmi» 5423.

Tirmizi 5/82, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 453.

veriləcəyindən və onlar necə bu şeydə bir-birləri ilə yarışdıqları kimi sizin də yarışacağımızı və (dünya) onları necə həlak etdisə sizi də həlak edəcəyindən qorxuram» . Sələflər deyillər ki: «Sən fikirləşmə ki, kasıblıq varlığın olmamasıdır. Həqiqi kasıblıq dinin olmamasıdır. Ey qardaşım! Sən tamahkar insanın yığdığı mala görə ona qibtə etmə. Sizin ona yazığınız gəlsin. O, bu dünyada elə bir şeylə məşğul olub ki, sabah onu həlak edəcəkdir». Allahdan qeyrisinə (dünyaya, pula) bağlandıqlarına görə, Allahı unuduqlarına görə Allah da onları unudar və onları özlərinə həvalə edir. **«Allahı unuduqları üçün Allahın da onları özlərinə unutdurduğu kimsələrə bənzəməyin! Onlar fasiqlərdir».** (əl-Həşr 19). Ömər - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir gün Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına daxil oldum. O, həsirin üzərində uzanmışdır. Sonra o, qalxıb oturdu, onun əynində izardan başqa bir şey yox idi. Həsirin izi onun çiyində və böyründə qalmışdı. Mən onun eyvanına nəzər salıb gördüm ki, orada təqribən bir saa arpa, bir o qədər akasiyə ağacının qabığı və bir də aşılanmış dəridən başqa heç bir şey yoxdur. Bu halı gördükdə mənim gözlərim yaşla doldu. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ey Xəttabın oğlu, səni ağladan nədir?». Mən: «Ey Allahı Rəsulu! Nə üçün ağlamayımda. Mən görürəm ki, həsir sənin bədənini bu hala salıb, eyvanda da gördüklərimdən başqa bir şey yoxdur. Qeysər (Rum imperatoru) və Xosrov (Fars imperatoru) cah-cəlal içərisində yaşayırlar. Sən isə Allahın Rəsulu və sevimlisi olduğun halda bu da sənin eyvanın!» dedim. Peyğəmbər: «Ey Xəttabın oğlu! Məgər istəmirsən ki, onlar üçün dünya, bizim üçün isə axirət olsun? (Başqa rəvayətdə: Dünya ilə mənim işim nə! Mənim və dünyanın misalı ancaq bir ağacın kölgəsində bir müddət oturan, sonra da oradan durub gedən bir süvariyyə bənzər)» deyə buyurdu . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Dünya möminin zindanı, kafirin isə Cənnətidir» .

Həqiqi azad insan kimdir. Dünyanı əlində edən, dünyanı qəlbinə salmayan kimsədir. Nə qədər dünya malı onda olarsa onu əlində saxlayar. Dünya malını Allaha itaətdə xərcləyər. İmam Əhməd – *rahmatullahi aleyhi* – dən soruşduqda ki, insanda min dinar olduğu halda zahid ola bilərmə? O: «Bəli, ola bilər». O, kimsə: «Ey imam bu necə ola bilər?» deyə soruşdu. O: «Artanda sevinmir, azalanda isə kədərlənir». Tək olan

---

Buxari 4/63, Müslim şərhi 5/816.
Tirmizi.
Müslim10/82.
Müslim 2956.

Allaha ibadət edən insan varlı da ola bilər, şərəflidə ola bilər. Lakin bütün bunları əlində edər. Bunların heç birini qəlbinə salmaz. Çünki bütün bunlar dünyanın keçici zövqüdür. Mömin kimsə qəlbinə yalnız Allaha sevgi, Peyğəmbərinə itaətlə doldurur. Bu qəlb parçasını Allahdan qeyrisinə yönəltmir. **«Bilin ki, dünya həyatı oyun-oyuncaq, bər-bəzək, bir-birinizin qarşısında öyünmək və mal-dövlət, oğul-uşaq çoxaltmaqdan ibarətdir. Bu elə bir yağışa bənəyir ki, onun yetişdirdiyi bitki əkinçilərin xoşuna gəlir. Sonra o, quruyar və sən onun çör-çöpə döndüyünü görürsən. Axirətdə isə şiddətli əzab, Allahdan bağılanma və razılıq gözləyir. Dünya həyatı aldanışdan, yalandan başqa bir şey deyildir».** (əl-Hədid 20). **«Qadınlar, uşaqlar, qızıl-gümüş yığınları, yaxşı cins atlar, mal-qara və əkin yerləri kimi nəfsin istədiyi və arzuladığı şeylər insanlara gözəl göstərilmişdir. Lakin bütün bunlar dünya həyatının keçici zövqüdür, gözəl dönüş yeri isə Allah yanında».** (Ali-İmran 14). **«Dünya həyatı isə aldadıcı həzzdən, əyləncədən başqa bir şey deyildir».** (Ali İmran 185). **«Dünyanın ləzzəti və faydası azdır, lakin müttəqi üçün axirət daha xeyirlidir».** (ən-Nisa 77). **«...Dünya malı axirət yanında yalnız cüzi bir şeydir».** (ət-Tövbə 38). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurur: «Ölünü qəbr evinə kimi üç şey təqib edər, lakin ikisi geri döner. Biri isə onunla bərabər qalar. Ölünü ailəsi, malı və əməli təqib edər. Nəticədə ailəsi və malı geriyyə döner. Əməli isə onunla bərabər qalar» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurur: «Kimin dərdi axirət dərdi olarsa Allah varlığı onun qəlbində edər. İşlərini düzüb qoşar, dünya istəmədiyi halda ona gələr. Əgər kimin dərdi dünya dərdi olarsa Allah kasıblığı onun qarşısında edər. Allah onun işlərini dağıdar. Ona dünyadan yazılıdan başqası verilməz» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurur: «Dünya axirətə görə birinizin dənizə barmaq batırması kimidir. Baxsın bir barmağına nə qədər yaş yer var. Dünya o yaşlıq, axirət isə dəniz kimidir» . Sələflər axirət üçün yaşayardılar və axirət üçün çalışardılar. Allah da onlara dünyanı istəmədikləri halda verərdi.

Bütün bu qulluqlardan qurtaran kimdir. Tək olan, şəriki olmayan Allaha ibadət edənlərdir. Bütün dərdləri toplaşaraq bir dərdi olandan gözəl yaşayışı olan ola bilərmə. Onun dərdi bir dənədir. O da Uca və Böyük olan Allahın razılığını qazanmaqdır. Həqiqi azadlıq da elə budur. Azadlıq başqa şeylə ola bilməz. Əgər Allaha qul deyilsə o kimsə heç vaxt azad ola

---

Müslim 2960.

Tirmizi, əl-Albani səhih.

İmam Əhməd «Musnəd», Tirmizi.

bilməz. Ya şeytanın qulu olacaqdır, ya da kiminsə? Həqiqi qulluq, azadlıq isə tək olan, **Qahhar** olan Allaha qul olmaqdır.

Peyğəmbər – Sallallahu Aleyhi Və Səlləm – İn Dünyaya Olan Zahidliyi - Əbu Səid əl-Xudri - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – bir gün minbərə çıxıb oturdu. Biz də minbərin ətrafında oturduq. O: «Məndən sonra sizin üçün ən qorxduğum şey sizin üçün açılacaq olan dünya zinətləri və ləzzətləridir» . Ənəs - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allahım! Həyat ancaq axirət həyatıdır» . Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Uhud dağı qədər qızılımlı olsaydı borcum qədəri çıxmaq şərtilə qalanlarını üç gün belə yanımda saxlamaq istəməzdim» . Kəb b. İyaz - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Hər ümmətin bir fitnəsi vardır. Mənim ümmətimin fitnəsi isə maldır» . Kəb b. Məlik - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «İki ac canavarın qoyun sürüsünə verdiyi zərər, mal və şöhrət hərisi kimsənin dininə verdiyi zərərdən böyük deyildir» . Niman b. Bəşir - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Ömər b. Xattab - *radıyallahu anhu* – insanların əldə etdikləri dünya nemətlərini zikr edərək dedi: «Vallahi mən bir gün Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in aclıqdan iki bükülərək qıvrıldığını, qarnını doyduracaq adı bir xurma belə tapmadığını gördüm» . İnsanlar dünyadan arzuladıqları qədər əzab görürlər. Hər kim dünyaya aşiq olursa dünya o kimsənin nə qədər kiçik olduğuna baxar və o, kimsəni xidmətçisi ya da köləsi edər, onu zillətə salar. Kim də dünyadan üz çevirirsə dünya o kimsənin qədrinin nə qədər böyük olduğuna baxar. Bu səfər o kimsəyə xidmətçi olar və o kimsə üçün zillətə girər. Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «(Adəm oğlu qocalar, lakin onda olan iki şey gəncleşər) İxtiyar (yaşlı) bir kimsənin qəlbi iki şeyi sevməkdə daima gəncdir. Yaşamaq (uzun həyat) sevgisi və bir də mal sevgisi» . Ənəs - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Adəm oğlunun iki

---

Buxari 1465, Müslim 1052.

Buxari 6413.

Buxari 6490, Müslim 2963.

Tirmizi 2337.

Tirmizi 2368.

Müslim 2978.

Müslim 1046.

vadi dolu malı olsa, üçüncü vadini də istəyər. Adəm oğlunun içini (qarnını və ya ağzını) torpaqdan başqa bir şey doldurmaz. Tövbə edən kimsənin tövbəsini Allah qəbul edər» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Zənginlik mal çoxluğu ilə deyildir, fəqət həqiqi zənginlik qəlb və nəfs zənginliyidir» . Möminlərin anası Hərisin qızı Cuveyriyyənin qardaşı Amr b. əl-Haris - *radiyallahu anhum* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – vəfat etdiyi vaxt özündən sonra nə qızıl, nə gümüş, nə kölə, nə cariyə, nə də heç bir şey buraxmamışdır. Sadəcə minməkdə olduğu ağ bir qatır ilə, silahı və müsafirlərə sədəqə olaraq vəkf etdiyi bir ərazi buraxmışdır» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Fəqirlər Cənnətə zənginlərdən beş yüz il öncə girəcəklər» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – belə dua etdi: «Allahım! Muhəmmədin ailəsinin ruzisini yaşamalarına yetəcək qədər et» . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Allaha and olsun ki, mən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in minbəri ilə Aişə - *radiyallahu anha* – nin evi arasında bayıaraq yıxıldığımı bilirəm. Gəlib gedənlərin mənim dəli olduğumu fikirləşərək ayaqları ilə boynuma basardılar. Halbuki məndə dəlilik deyilən bir şey yox idi. Yalnız aclıqdan belə olurdu» . Aişə - *radiyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbərimizin yatağı içi xurma lifləri ilə doldurulmuş dəridən idi» . Ubeydullah b. Mihsan əl-Ənsari əl-Hatmi - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sizdən kimsə qəlbi rahat, bədəni sağlam və günlük yeyəcəyi yanında olduğu halda səhərə çıxarsa bilsin ki, ona dünya verilmişdir» .

Buxari 6436, Müslim 1049.
Müslim 1051.
Buxari 2739.
Tirmizi 2352.
Buxari 6460, Müslim 1055.
Buxari 7324.
Buxari 2456.
Tirmizi 2347.

ALLAHLA, ONUN AYƏLƏRİ, PEYĞƏMBƏRİ, ŞƏRİƏTİ VƏ YA BUNLARDAN HƏR HANSI BİRİ İLƏ İSTƏHZA EDİB ZARAFATLAŞMAQ

Bütün Peyğəmbərlər insanları Tövhidə dəvət etdikləri zaman istehza (lağ) ilə qarşılaşmışlar. Nuh – *əleyhissəlam* – dan başlayaraq Peyğəmbər Muhəmməd – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ə qədər Peyğəmbərlər qövmləri tərəfdən bu əziyyəti çəkmişlər. «*Eləcə də (səndən əvvəl) hər Peyğəmbər üçün günahkarlardan bir düşmən etmişdik. Rəbbinin sənə bir rəhbər, bir mədədkar olması kifayət edər.*» (əl-Furqan 31). «*Onlar səni gördükdə ancaq məsxərəyə qoyur (və belə deyirlər): Allahın Peyğəmbər göndərdiyi şəxs budurmu.*» (əl-Furqan 41). «*Biz sizdən əvvəlkilərə də neçə-neçə Peyğəmbərlər göndərmişdik. Onlara elə bir Peyğəmbər gəlməzdi ki, ona istəhza etməsinlər.*» (əz-Zuxruf 6-7). «*Nuh gəmini düzəldir, ümmətinin əyan-əşrafi isə yanından ötüb-keçdikcə onu məsxərəyə qoyurdular. Nuh onlara deyirdi: Əgər (indi) siz bizi məsxərəyə qoyursunuzsa, biz də (Allahın əzabı gəldikdə) sizi siz bizi məsxərəyə qoyduğunuz kimi məsxərəyə qoyacağıq.*» (Hud 38-39). «*Yadınıza gətirin o, vaxt ki, Musa öz qövmünə: Allah sizə bir inək kəsmənizi əmr edir! – dedi. Onlar isə: Bizi məsxərəyəmi qoyursan! – dedilər. Musa da: Allah özü məni cahil olmaqdan saxlasın! – dedi.*» (əl-Bəqərə 67). «*(Ya Muhəmməd!) Kafir olanlar səni gördükləri zaman ancaq məsxərəyə qoyaraq (bir-birinə): Sizin tanrılarınızı tənə edən bumudur? – deyərlər. Halbuki onlar məhz onlar Rəhmanın öyüd-nəsihətini (Quranı) inkar edirlər.*» (əl-Ənbiya 36). «*(Ya Muhəmməd! Təbuk döyüşünə gedərkən səni lağa qoyan) münafiqlərdən (nə üçün belə etdiklərini) soruşsan: Biz ancaq söhbət edib zarafatlaşır, əylənirdik – deyə cavab verərlər. De ki: «Allaha, Onun ayələrinə və Peyğəmbərinə istehzamu edirsiniz. (Əbəs yerə) üzr istəməyin. Siz iman gətirdikdən sonra artıq kafir oldunuz. Aranızdan bir qismini bağışlasaq da, digər qismini günahkar olduğu üçün əzaba düçar edəcəyik.*» (ət-Tövbə 65-66) . İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – onları şirkdən çəkəndirdiyi zaman onunla istehza etdilər. Bütün müşriklərin halı belədir. Peyğəmbərlər onları Tövhidə dəvət etdikləri zaman, bütpərəstlik canlarına hopduğu üçün onları söydülər və onları ağılsız, azmışlar və dəliliklə vəsfləndirdilər. Onlara bənzəyən kimsələrdə belədir. Əgər içində bütpərəstlik hisləri varsa Tövhidə çağıran birini gördükdə eyni şəkildə onunla istəhza edib (lağ)

edən görərsən» . İstehzanın bir neçə növü vardır. İstehza bəzən sözlə olur ki, istehzanın ən çox yayılan şəkili budur. Bəzən də işarə ilə olur. İşarə ilə edilən istehza (lağ) göz-qaş hərəkəti və ya dil çıxarmaqla olur. Bəzən də əl hərəkətləri ilə olur. Allaha istehza etmək etiraz küfrüdür. Şeyx Useymin – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki, bütə səcdə edənin küfründən də şiddətlidir. İbn Qudamə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «İstər zarafatla olsun, istərsə ciddi bir şəkildə olsun Allahı söyən kimsə kafir olur. Allah ilə , ayələri, Peyğəmbərləri və Kitabları ilə istehza ecdən kimsə də belədir» . Qurtubi – *rahmətullahi aleyhi* – Təbuk döyüşündə olan istehza edənlərin halını açıqlayarkən İbnul Arabinin sözlərini gətirir: «Onların söylədikləri şeylər ya ciddidir, ya da zarafat. Necə olursa-olsun küfrdü. Çünkü zarafatla küfr etmək də küfrdü, ümmət arında bu haqda itilaf yoxdur. Araşdırma aparmaq elmin və həqiqətin qardaşdır, zarafat və istehza batilin və cəhələtin qardaşdır» . İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* – deyir ki: «Allah ilə, Onun ayələri və Peyğəmbərləri ilə istehza etmək küfrdü. Bunu edən kimsə daha öncə mömin idisə kafir olduğuna hökm edər» . Həmçinin Muhəmməd b. AbdulVahhab – *rahmətullahi aleyhi* – də öz dəyərli itabı olan «Tövhid Kitabında» belə bir bölüm açmışdır. Həmçinin İslamdan çıxaran 10 şərtlər kitabında da – Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in dinində olan bir şeylə və ya onun savabı və ya cəzası ilə zarafat edib (istehza) etməyi 6-cı şərt olaraq zikr etmişdir. Həmçinin Muhəmməd b. İbrahim Əli Şeyx, İbn Baz və Şeyx Useymin – *Allah olara rəhmət etsin* – din ilə istehza edənlərin kafir olmasını söyləyən alimlərdir . **«Ey iman gətirənlər! Bir qövm digərini lağa qoymasın. Lağa qoyulanlar, qoyanlardan daha yaxşıdır. Bir-birinizə tənə etməyin, eyb tutmayın və bir-birinizi pis ləqəblərlə çağırmayın. İman gətirdikdən sonra fasiq adını qazanmaq çox pisdir. Tövbə etməyənlər zalimdirlər».** (əl-Hucurat 11). **«O kəslər ki, lağlağıdan və lazımsız şeylərdən üz döndərirlər».** (əl-Mumin 3). İbn Kəsir – *rahmətullahi aleyhi* – bu ayənin təfsirində deyir ki: «Allah insanlarla istehza (lağ) etməyi qadağan edir. İnsanlarla istehza etmək onları kiçik görməkdir. Necə ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Təkəbbürlük haqqı qəbul etməmək və insanları kiçik görməkdir» .

Dəkaikət Təfsir 3/332.

əl-Muğni «Kitabul Murtəd» 12/298-299.

Camiul Əhkamul Quran 8/397.

Macmuu Fətava 7/273.

Fətva Muhəmməd b. İbrahim 1/174, 12/195, İbn Baz 3/165, Useymin «Macmuus Səmin Min Fətva» 1/62.

Təfsirul Quranil Azim 7/356, Müslim 91, Tirmizi 1999, Əbu Davud 4/352.

«Onlar Mənim ayələrimi və (Peyğəmbər vasitəsilə) qorxudulduqları əzabı məsxərəyə qoyurlar». (Kəhf 56). «Bəli sən onlara təəccüblənirsən, onlar isə (sənin bu inamına) istehza edirlər». (əs-Saffət 12). Muhəmməd b. Əli Şeyx – *rahmətullahi aleyhi* – dən: «Saqqal pislikdir deyən kimsə mürtəd sayılırmı?» deyə soruşulduqda o: «Bunu yaxşıca araşdırmaq lazımdır. Əgər bunu Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in bir sünnəti olduğunu bilir halda edərsə haqqında mürtədlik hökmü qalxar» . **«Həqiqətən, günahkarlar iman gətirmiş kimsələrə (dünyada) güllürdülər. Möminlərin yanından keçərkən (onları dolamaq məqsədilə) bir-birinə qaş-göz edirdilər. Ailələrinin (yaxın adamlarının) yanına qayıtdıqda isə (onları doladıqları üçün) kefləri kök qayıtdırdılar. Möminləri gördükdə: Doğrusu, bunlar (haqq yoldan) azanlardır! – deyərdilər. Halbuki onlar möminlərə nəzarətçi göndərilməmişdilər». (əl-Mutaffifin 29-33). «Könüllü surətdə (bollu) sədəqə verən möminlərə tənə edənləri və güc-bəla ilə əllərinə düşəni təsəddüq edən kəsləri məsxərəyə qoyanları Allah özü məsxərəyə qoyacaqdır. Onlar şiddətli bir əzaba düçar olacaqlar». (ət-Tövbə 79). «Onlara haqq olan (Quran) gəldiyi zaman onu yalan hesab etdilər. Müşriklərin məsxərəyə qoyduqları Quranın xəbərləri onlara gəlib çatacaq». (əl-Ənam 5).**

ON ŞEY FİTRƏTDƏNDİR

Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «On şey (beş şey) fitrətdəndir. Biğları qısaltmaq, saqqalı uzatmaq, misvaqdan istifadə etmək, suyu buruna çəkmək (istinşaq), dırnaqları kəsmək, barmaq aralarını yumaq, qoltuq altını yolmaq, sünnət olmaq, məzməzə (ağızı yaxalamaq), balağı qısaltmaq (qasıqdakı tükləri qırmaq)» . Nəfi deyir ki, İbn Ömər – *radiyallahu anhu* – on beş gündən bir dırnaqlarını tutar və bir aydan bir qasıqdakı tükləri qırardı» .

TÖVBƏ

Tövbə – İşini Allaha həvalə etdi, üsyandan döndü, günahdan itaətə döndü mənasındadır, Allaha döndü, günahdan peşmanlığını bildirdi və s. **«Hər kəs tövbə edib yaxşı iş görərsə o, şübhəsiz ki, Allaha tərəf yaxşı bir dönüşlə dönər». (əl-Furqan 71)** . İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Tövbə Allahın zahirdə və batində sevmədiyi şeylərdən, zahirdə və batində sevdidiyi şeylərə dönməkdir» .

Fətva Əli Şeyx 12/195.
Buxari, Müslim.
Buxari «Ədəbul Mufrad» 1258.
Lisanul Arab 1/454.
«Mədaricus Salikin» 1/306.

Ənəs b. Məlik - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah - *subhənəhu və təalə* – qulunun tövbə etməsi ilə sizdən hər hansı birinizin bu halından daha çox sevinir». Bir kimsə otsuz boş bir quru ərazidə dəvəsi ilə gedirdi. Dəvənin üzərində də o, kimsənin yeyəcək və içəcək şeyləri də vardır. (Başqa rəvayətdə: «Çöllük bir əraziyə çatdıqda ona şirin bir yuxu gəldi. Dəvəsi üzərindən enərək bir ağac tapıb altında mürgüləmək üçün uzandı). Oyandıqda bir də baxdı ki, dəvəsi yeyəcək və içəcək şeylərlə birlikdə yoxdur. Dəvəsini axtarmaq üçün o yana bu yana qaçır. Nəhayət dəvəsini axtarıb tapmaqdan ümüdünü kəsdikdə yatdığı yerə qayıdaraq: «Artıq buradan ölənə qədər ayrılmayacağam!» deyib yan tərəfi üstə uzanaraq yatdı. (Ayıldıqda) Bir də baxdı ki, dəvəsi başı üzərində dayanıb. Dəvəsinin ipindən tutaraq sevincinin şiddətindən: «**Allahummə Ənnə Abdi Və Ənə Rəbbukə** – Allahım Sən mənim qulumsan, mən də Sənin Rəbbinəm!» deyə şükr edir. «Sizdən hər hansı biriniz (itmiş dəvəsini) üzərində yemək və içəcəyi ilə birlikdə tapmasından daha çox, Uca Allah tövbə etmiş mömin qulunun tövbəsindən ötrü sevinir» . İbn Qeyyim – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: «Hansı bir sevic bu insanın sevincinə bərabər ola bilər? Əgər varlıq aləmində bu sevincdən daha böyük bir sevinc olaydı Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – miniyini tapan qulunun sevincindən daha çox sevinən Allahın sevincinə onu məsəl olaraq gətirərdi» . «**Ey möminlər! Hamılıqla Allaha tövbə edin ki, bəlkə nicat tapasınız.**» (ən-Nur 31). «**Ey iman gətirənlər! Allaha səmimi qəlbədən tövbə edin.**» (ət-Təhrim). «**Tövbə etməyənlər zalimlərdir.**» (əl-Hucurat 11). «**Ancaq tövbə edib iman gətirən və yaxşı işlər görənlərdən başqa! Allah onların pis əməllərini yaxşı əməllərə çevirər. Allah bağışlayan və rəhm edəndir.**» (əl-Furqan 70). Bu haqda iki görüş vardır: **1.** Həqiqətən də Allah Qiyamət günü onların pis əməllərini yaxşı əməllərə çevirəcəkdir. **2.** Bu dünyada pis əməllər yaxşı əməllərə çeviriləcəkdir. Çirkin əməllər saleh əməllərlə, küfrün yerinə iman, zülmün yerinə ədalət, namazı tərک yerinə namazı qılmaq, yalan doğruluqla, zina iffətlə, xainlik əminliklə və s . İbn Ömər - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Allah mömini yaxınlaşdırar. Onun üzərinə örtüyünü qoyar və onu örtər. Ona buyurur: «Filan günahını bilirsənmi? Filan günahını bilirsənmi?» Qul da: «Bəli, ya Rəbbim!» deyər. Bütün günahlarını tək-tək ona söyləyərlər. Qul artıq həlak olduğunu zənn

---

Buxari, Müslim.

«Mədaricus Salikin» 1/297.

Mədaricus Salikin 1/303, Camiul Bəyan 9/46, Zədul Məsir 6/107.

etdiyi təqdirdə Allah ona buyuracaq: «Dünyada ikən səni bu günahlardan saxladım. Bu gün də bu günahlarını sənə bağışlayıram». Sonra ona etdiyi yaxşılıqların yazıldığı kitabı verərlər. Kafir və münafiqə gəlincə: «Bütün insanların eşitdiyi bir şəkildə onlara deyiləcək. Bunlar Rəbbinə qarşı yalan söyləyən kimsələrdir. Bunu da bilin ki, Allahın lənəti zalimlərin üzərinədir» deyiləcəkdir. **«Allaha iftira yaxandan daha zalim kim ola bilər? Onlar Allahın hüsuruna gətirilər, şahidlər belə deyərlər: «Bunlar Rəbbi barəsində yalan söyləyənlərdir!» Bilin ki, zalimlər Allahın lənətinə gələcəklər. (Hud 18)** . Ənəs - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in belə buyurduğunu eşitdim: «Allah – *subhənəhu və təalə* - buyurdu: «Ey Adəm oğlu! Nə qədər ki, sən mənə dua edib məndən bağışlanma diləsən, mən sənin nələrdən etdiyinə baxmadan səni bağışlayaram. Ey Adəm oğlu! Əgər sənin günahların göylərə qədər çatsa və sonra sən məndən bağışlanma diləsən, mən sənin günahlarını bağışlayaram. Ey Adəm oğlu! Əgər sən mənim hüsuruma yerüzü dolusu qədər günahlarla gəlsən və mənə heç bir şeyi şərək qoşmasan mən də sənə yerüzü qədər bağışlanma verərəm» .

Tövbənin Şərtləri: 1. Allaha Səmimi Qəlbədən Tövbə Edib Bağışlanma Diləmək - «Tövbə edib Rəbbinizə dönün. Əzab sizə gəlməmişdən əvvəl ona təslim olun. Sonra sizə heç bir kömək olunmaz». (*əz-Zumər 54*). Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Günaha görə tövbə edən o günahı etməmiş kimidir» . Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Nəfsim əlində olan Allaha and olsun ki, əgər siz günah etməsəniz Allah sizi məhv edər və sizin yerinizə elə bir qövüm gətirər ki, onlar günah edər və Allahdan bağışlanma diləyərlər, Allah da onları bağışlayar» . **«Mərhəmətim hər şeyi ehtiva etmişdir!».** (*əl-Əraf 156*). **«(Ya Muhəmməd! Mənim adımdan qullarıma) De ki: Ey mənim (günah törətməkdə) özlərinə zülm etməkdə həddi aşmış bəndələrim! Allahın rəhmindən ümitsiz olmayın! Allah (tövbə etdikdə) bütün günahları bağışlayar. Həqiqətən O, bağışlayan və rəhm edəndir. Tövbə edib Rəbbinizə dönün. Əzab sizə gəlməmişdən əvvəl Ona təslim olun. Sonra sizə heç bir kömək olunmaz!»** (*əz-Zumər 53-54*) **«O, müttəqilər ki, bir günah iş gördükləri, yaxud özlərinə zülm etdikləri zaman Allahu yada salıb (tövbə edərək) günahlarının bağışlanmasını istəyərlər. Axı**

Buxari, Müslim.

Tirmizi, əl-Albani «Səhih əl-Cəmi» 4214, «əl-Mişkət» 4336, «Təxric ət-Tərgib» 2/268-ci hədis.

İbn Məcə, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 3008.

Müslim 2749.

günahları Allahdan başqa kim bağışlaya bilər?» (Ali İmran 135). Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – Uca və Böyük olan Rəbbindən belə buyurdu: «Allahın qullarından biri günah edib sonra da: «Allahım! Mən günah etdim, günahımı bağışla!» dedi. Pak və Uca olan Allah: «Qulum günah etdi! Günahı bağışlayan (məğfirət edən) və günaha görə cəzalandıran bir Rəbbi olduğunu bildiyi halda! Mən öz qulumu bağışladım!» deyə buyurdu. Sonra o qul (günah etmədən) Allahın dilədiyi bir müddət qədər yaşayır. Sonra yenə də günah edərək: «Allahım! Mən günah etdim, günahımı bağışla!» dedi. Pak və Uca olan Allah: «Qulum günah etdi! Günahı bağışlayan (məğfirət edən) və günaha görə cəzalandıran bir Rəbbi olduğunu bildiyi halda! Mən öz qulumu bağışladım!» deyə buyurdu. Sonra o, qul (günah etmədən) Allahın dilədiyi bir müddət qədər yaşayır. Sonra yenə də günah edərək: «Allahım! Mən günah etdim, günahımı bağışla!» dedi. Pak və Uca olan Allah: «Qulum günah etdi! Günahı bağışlayan (məğfirət edən) və günaha görə cəzalandıran bir Rəbbi olduğunu bildiyi halda!». Üç dəfə: «Mən öz qulumu bağışladım! Artıq istədiyini edə bilər» deyə buyurdu.

2. Günahlara Görə Peşmançılıq Çəkmək - Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Peşmançılıq – tövbədir». Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Sol kitab sahibi öz qələmini günah etmiş müsəlmandan altı saat müddətinə qaldırır. Əgər o, tövbə edib bağışlanma diləyərsə etdiyi günah yazılmaz. Əksi təqdirdə onu bir günah olaraq qeyd edər». Əbu Bəkr – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Allah qüsl alıb təmizləndikdən sonra (iki rükət) namaz qılıb Allahdan bağışlanma diləyənin hər bir kəsin günahını bağışlayar».

3. Günah Etdiyin Yerdən Dərhal Uzaqlaşmaq - Əbu Səid Sad b. Məlik b. Sinan əl-Xudri – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Sizdən əvvəlki ümmətlərdə doxsan doqquz insan öldürmüş bir kimsə var idi. Bu kimsə (öldürdükdən) sonra yer üzünün ən alim insanını axtarmağa başlayır. Ona (İsrail oğullarından) bir rahibi göstərirlər. O, rahibin yanına gələrək: «Mən

---

Bu kəlmələr heç də onu açıqlamır ki, insan istədiyini edə bilər. Xeyr! Bu kəlmələr bizə onu açıqlayır ki, insan günah etdikdən sonra dərhal tövbə edərsə Allah onu bağışlayar.

Buxari 7507, Müslim 2758.

İmam Əhməd, İbn Məcə əl-Albani «Səhihul Cəmi» 6802.

Təbərani «əl-Kəbir», Beyhaqi «Şiab əl-İman», əl-Albani «Səhih Silsilə» 1209, "Səhih Cəmi" 2/212, 2097.

Tərgib vət Tərhib 1/284.

doxsan doqquz insan öldürmüşəm və tövbə etməyin mənə faydası olacaqmı?» deyə soruşdu. Rahib: «Xeyr!» deyə cavab verincə onu da öldürür. Beləcə (öldürdüyü insanların sayını) yüzə çatdırır. Sonra yenə də yer üzünün ən alim insanını axtarmağa başlayır. Ona bir nəfər elmlı insanı göstərir. Alimin yanına gələrək yüz nəfər öldürdüyünü və tövbə etməyin ona fayda verəcəyi haqqında soruşur. Alim: «Bəli! Tövbə edən insana kim mane ola bilər! Sən filan yerə get! Çünkü orada Allaha ibadət edən bir tayfa vardır. Onlarla birlikdə Allaha ibadət et və bir daha bu məmləkətə qayıtma. Çünkü bura çox pis yerdir! Bu (söhbətdən) sonra adam alimin dediyi yerə yollanır. Lakin yolun yarsına çatdıqda ölüm onu yaxalayır. Bu kimsəyə görə Rəhmət mələkləri ilə əzab mələkləri bir-birləri ilə mübahisəyə başlayırlar. Rəhmət mələkləri: «Bu adam tövbə edərək və qəlbini Allaha yönəldərək gəldi!» deyirlər. Əzab mələkləri: «Bu adam bu günə qədər heç bir xeyir işləməmişdir!» deyirlər. Bu an insan qiyafəsində bir mələk onların yanına gəlir və hər iki tərəf onu öz aralarında hakim təyin edirlər. O, deyir: «Gəldiyi yer ilə gedəcəyi yeri ölçün! Hansı tərəf daha yaxın olarsa ora aiddir!» Mələklər hər iki tərəfi ölçürlər və adamın getdiyi yerə yaxın olduğunu görürlər və Rəhmət mələkləri onun ruhunu alıb gedirlər (aparırlar)». Başqa rəvayətdə: «Uca Allah günahkarların yaşadığı yerə uzaqlaş! Tövbə edib getdiyi yerə yaxınlaş!» deyər vəhy etdi. Və mələklərə: «Hər iki tərəfin məsafəsini ölçün!» deyər buyurdu. Mələklər də hər iki tərəfi ölçdülər. Tövbəkarın gedəcəyi yerə bir qarış yaxın olduğunu gördülər. Bundan ötrü də (Allah) onun günahlarını bağışladı» .

4. Günaha Bir Daha Qayıtmamaq – Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Bütün Adəm övladı xəta edəndir. Xəta edənlərin ən xeyirlisi Allaha tövbə edənlərdir» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Ey insanlar! Allaha tövbə edin. Mən gündə 70 (bir rəvayətdə: 100) dəfə Allahdan bağışlanma diləyirəm» Buxari, Müslim. Əli – *radiyallahu anhu* – deyir ki: «Bəla ancaq günahla nazil olur və tövbə ilə silinir».

5. Tövbəni Əcal Gəlməmişdən Əvvəl Etmək - Günah işləri görməyi davam etdirib yalnız ölüm yatağında mən indi tövbə etdim deyəndən və kafir kimi ölənün tövbəsi qəbul olunmaz». (*ən-Nisa* 17,18). Əbu Hureyrə – *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu: «Allah qulunun tövbəsini gün batdığı yerdən çıxanadək qəbul edir» Müslim. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* - buyurdu:

«Allah qulunun tövbəsini ruh boğazdan çıxanadək qəbul edir» . *«Ey iman gətirənlər! Sizdən hər kəs dinindən dönsə Allah onun yerinə elə bir tayfa gətirər ki, Allah onları, onlar da Allahu sevlər. Onlar möminlərə qarşı mülayim, kafirlərə qarşı sərt olarlar. Allah yolunda vuruşar və heç kəsin tənəsindən qorxmazlar. Bu Allahın lütfüdür onu istədiyinə verər»*. (əl-Maidə 54).

6. Qulun Haqqını Vermək – Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim öz qardaşının haqlarını tapdalayıbsa qoy onun haqqını Qiyamət günü gəlməmişdən qabaq ödəsin. O gün ki, nə dinar, nə də dirhəm kömək edə biləcəkdir. Qiyamət günü haqları tapdalayanın savablarından alınaraq zülm etdiyi insanlara verilir. Əgər zülm etdiyi qulların haqlarını ödəmədən əvvəl savabları qurtararsa zülm etdiyi qulların günahlarından alınaraq ona yüklənər və sonra da Cəhənnəmə atılar» . Əbu Hureyrə - *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Rəsulullah – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bilirsinizmi Müflis kimdir?». Səhabələr: «Bizim nəznimizdə müflis kimsə heç bir pulu və ruzisi olmayan bir kimsədir» dedilər. Peyğəmbər: «Mənim ümmətimdə Müflis kimsə Qiyamət günü namazı, orucu, zəkati ilə gələcəkdir. Lakin onu söymüş, buna iftira atmış, birinin malını yemiş, qanını tökmüş və döymüşdür. Savablarından alınaraq zülm etdiyi insanlara verilir. Əgər zülm etdiyi qulların haqlarını ödəmədən əvvəl savabları qurtararsa zülm etdiyi qulların günahlarından alınaraq ona yüklənər və sonra da Cəhənnəmə atılar» . Ənəs – *radıyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in ətrafında oturmuşduq. Birdən o, gülməyə başladı. Ömər – *radıyallahu anhu* –: «Atam, anam sənə fəda olsun! Nə üçün güldün?» deyər soruşdu. Peyğəmbər: «Ümmətimdən iki insan Allahın hüzurunda diz çökmüşdülər. Onlardan biri: «Ya Rəbbim! Bu qardaşım mənə haqsızlıq etmişdir. Ondan haqqımı al!» deyər. Allah: «Qardaşının haqqını ödə» deyər buyurar. O: «Ya Rəbbim! Ona verəcək həsənətlərim artıq qalmadı» deyər. Allah: «Onun həsənətləri artıq qalmayıb» deyər buyurar. Adam: «Ya Rəbbim! Günahlarımı ona yüklə!» deyər. Bu sözlərdən sonra Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – ağladı. Qiyamət günü çox böyük bir gündür. O gün insanlar günahlarının bir qismini başqalarına yükləmək ehtiyacını duyacaqlar. Sonra sözünə davam edərək Allah: «Başını qaldır Cənnətə bax!» deyər buyurar. Adam başını qaldıraraq Cənnətə baxdıqda: «Ya Rəbbim! İnci ilə taclanmış, gümüşdən

---

Tirmizi 3537, əl-Albani «Səhihul Cəmi» 6132.
Buxari, Müslim 2581.
Müslim 2581.

şəhərlər, qızıldan köşklər görürəm. Bunlar hansı Peyğəmbərin, siddiqin, şəhidindir» deyər. Allah: «Bunlar haqları ödəyənlərindir» deyər buyurar. Adam: «Ya Rəbbim! Buna kim sahib ola bilər» deyər. Allah: «Sən, sahib ola bilərsən» deyər buyurar. Adam: «Nə ilə?» deyər. Allah: «Qardaşını bağışlamaqla» deyər buyurar. Adam: «Ya Rəbbim! Mən onu bağışladım» deyər. Allah Qiyamət günü möminlərin arasını düzəltməklə onları barışdıracaqdır» . AbdurRahman b. Cubeyr, o da Əbu Tufeydən rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına ixtiyar yaşına çatmış bir kişi gəlir (Başqa rəvayətdə: Qaşları gözüünün üstünü örtmüş, əsasına söykənərək Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanında dayanaraq) deyir: «Sən yer üzündə belə bir insan görmüsənmi ki, böyük, kiçik heç bir günahdan yan keçməyərək onları edib (Başqa rəvayətdə: Əgər onun günahlarını yer əhli arasında paylasaydılar hamını həlak edərdi). Mənim üçün tövbə varmı?». Peyğəmbər: «Sən İslamı qəbul etmişənmi?» deyər buyurdu. O: «O ki qaldı mənə – Şəhadət edirəm ki, Allahdan başqa ibadətə layiq heç bir ilah yoxdur və sən Allahın Rəsulusan» dedi. Peyğəmbər: «Yaxşı işlər gör və pis işləri də tərək et, Allah da sənənin bütün əməllərini xeyirli edər» deyər buyurdu. O: «Oldu! Allahu Əkbər! – deyərək gözdən itənə qədər getdi» .

Günahlara Kəffarə Olan Şeylər - Günahlara kəffarə olan şeylər iki qrupa ayrılır: **Birinci** – Həm böyük, həm də kiçik günahlara kəffarə olanlar. **İkinci** – Yalnız kiçik günahlara kəffarə olanlar.

Həm Kiçik, Həm Də Böyük Günahlara Kəffarə Olanlar – 1. Nəsux/səmimi bir tövbə. **2.** Allahın bütün günahlara kəffarə saydığı ibadətləri etmək. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim Həcci gözəl bir şəkildə, günah və pis əməllərə yol vermədən edərsə evə anadan doğulmuş kimi qayıdar» . **3.** Allah yolunda şəhid olmaq. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Şəhidin borcu xaric bütün günahları bağışlanır» . **4.** Həddin tətbiq olunması günahlara kəffarədir.

Kiçik Günahlara Kəffarə Olanlar – «Həqiqətən yaxşı əməllər pis işləri yuyub aparır». (Hud 114). İbn Teymiyyə – *rahmətullahi aleyhi* - deyir ki: “Mömin bir əməl etdiyi zaman onun cəzası bu şeylərlə silinir”: **1.** Tövbə edib Allahdan bağışlanma diləməklə. **2.** Məğfirət diləməklə. **3.**

Beyhəqi, Əbu Yala.

Təbərani, əl-Bəzzar «Məcmə Zəvaid» 1/36, İbn Həcər «əl-İsabə» 4/149.

Buxari 3/382, Müslim 9/119.

Müslim 13/30.

Yaxşı əməllər etməklə. Çünki yaxşı əməllər pisləkləri silir. 4. Mömin qardaşları diri ikən, öldükdən sonra da onun üçün dua edib bağışlanma diləməkləri ilə. 5. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in ona şəfaət etməsilə. 6. Mömin qardaşları yaxşı əməllərinin savabından ona hədiyyə etmələriylə. Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir nəfər: «Ya Rəsulullah! Atam öldü və bir mal buraxdı. Halbuki vəsiyyəət də etmədi. Mənim onun adına sədəqə verməyim onun günahlarına kəffarə olurmu?» deyə soruşdu. Peyğəmbər: «Bəli» deyə buyurdu . Aişə - *radiyallahu anhum* – rəvayət edir ki, bir nəfər: «Ya Rəsulullah! Anam vəfat etmişdir. Elə zənn edirəm ki, əgər sağ olsaydı sədəqə verərdi. Mən onun adına sədəqə versəm onun üçün bir savab olurmu?» deyə soruşdu. Peyğəmbər: «Bəli» deyə cavab verdi . İbn Abbas - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, bir nəfər: «Ya Rəsulullah! Atam olduqca yaşlanıb nə həcc, nə ümrə, nə də səfərə çıxmaq gücü də yoxdur». Peyğəmbər: «Atanın yerinə həcc və ümrə et» deyə buyurdu . Bir qadın körpə uşağı yuxarı qaldıraraq: «Ya Rəsulullah! Bu uşağın həcci səhihdirmi?» dedi. Peyğəmbər: «Bəli, savabı da sənindir» deyə buyurdu . Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Bu üç şey müstəsna olmaqla Adəm oğlu öldükdə əməli kəsilir. Faydalı elm qoyub getmək (hansı ki, insanlar ondan istifadə edirlər), **Sadaqətul Cəriyə** (axan) xeyirli sədəqə (yol saldırmaq, su çəkmək), sənin üçün dua edən saleh övladlar» . 7. Başına gələn müsibətlərlə. Əbu Səid əl-Xudri və Əbu Hureyrə - *radiyallahu anhum* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Mömini nə yorğunluq, nə xəstəlik, nə əzab-əziyyəət, nə rahatsızlıq, nə kədər, nə də bədəninə batan tikan maraqlandırır. Onu maraqlandıran Allahın bunlara səbr etdiyinə görə günahlarını təmizləməsidir» . İbn Məsud - *radiyallahu anhu* – rəvayət edir ki, qızdırmadan əziyyəət çəkən Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – in yanına daxil oldum: «Ya Rəsulullah! Bu xəstəlikdən nə çox izzirab çəkirsən». Peyğəmbər: «Bəli, mənim xəstəliyim sizdən iki nəfərin (bu xəstəlikdən) çəkdiyi izzirab kimidir». Mən: «Bu ona görədir ki, sən bu xəstəlikdən iki qat əcr qazanırsan?» deyə soruşdum. Peyğəmbər: «Bəli, bu belədir deyərək istənilən müsəlmanın başına gələn xəstəlik, bədəninə batan tikan və

Müslim 1630.

Müslim 1631.

Əbu Davud 1810, Tirmizi 930, Buxari 1858.

Müslim 1336.

Müslim 1631.

Buxari, Müslim.

bundan daha böyük hər hansı qəza başına gələrsə Allah bu səbəblə onun pisliklərini örtər və o kimsə günahlarını ağac yarpaqlarını tökdüyü kimi tökər» . **8.** Pislikdən sonra dərhal yaxşı işlər görməklə. Aişə - *radıyallahu anha* – rəvayət edir ki, Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Pisliyin ardından yaxşı işlər gör ki, onu silsin» . **8.** Allahın ona mərhəmət etməsiylə. **9.** Fəzlər və nafilələri yerinə yetirməklə. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim mənim aldığım dəstəmaz kimi dəstəmaz alır, sonra içindən bir şey keçirməyərək iki rükət namaz qılırsa keçmişdə olan günahları bağışlar» . Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Ərafə günü tutulan oruc biri keçmiş biri də gələcək il olmaq üzərə iki il (edilən günahlara) kəffarədir. Aşura günü tutulan oruc isə keçmiş bir il (günaha) kəffarədir» . **10.** Allahı zikr. Peyğəmbər – *sallallahu aleyhi və səlləm* – buyurdu: «Kim gündə yüz dəfə *Subhənəllahi Və Bihəmdih* – deyərsə xətalari dəniz köpüyü qədər olsada belə bağışlanar» . **11.** Mələklərin onlara bağışlanma diləmələri ilə. «*Ərşi daşıyanlar və onun ətrafında olanlar (mələklər) öz Rəbini həmd-səna ilə təqdis edir, Ona inanır və möminlərin bağışlanmasını diləyərək belə deyirlər: Ey Rəbbimiz! Sənin rəhmin hər şeyi ehtiva etmişdir. Artıq tövbə edib Sənin yolunla gedənləri bağışla, onları Cəhənnəm əzabından qoru.*» . (əl-Mumin 7). **12.** Yaradılmışlara yaxşılıq da günahları örtən şeylərdir.

GÖZƏL SONLUQ

Artıq gözəl sonluqdan qorxmaq müttəqilərin belini qırılmışdır. Əgər sən ölüm ayağında olan çoxlarının halına baxsan görərsən ki, onlarla gözəl sonluq arasında bir maneə vardır. Onların pis əməlləri bir cəza olaraq onlarla gözəl sonluq arasına girmişlər. Hafiz Əbu Muhəmməd AbdulHəqq b. AbdurRahmən İşbili deyir ki: «Bil ki, pis sonluğun müəyyən səbəbləri, yolları və qapıları vardır. Bunlardan ən böyüyü dünyaya qapanmaq, axirətdən üz döndərmək, günahlara cürətlə getməkdir. Günah insana güc gəlir və onun qəlbini örtür, aqlını silir, nurunu söndürür. Bundan sonra da o kimsə heç bir nəsihət də fayda vermir. Əksər hallarda ölüm də ona elə bu vaxtlarda gəlir. O kimsə təlqin edənin - *Lə İlahə İllallah* - sözlərini uzaqdan bir nida kimi eşidir. Səsin nə olduğunu və nə qəsd olduğunu anlamır. Hətta o, təlqin edən nə qədər də təkrar etsə də belə. Sufyan əs-

---

Buxari 5647, Müslim 2571.
 Buxari 10/103, Müslim 16/129.
 Buxari, Müslim.
 Müslim 8/51, Əbu Davud 2408.
 Buxari, Müslim.

Souvri – *rahmätullahi aleyhi* - bir gün səhərə qədər ağlayır. Səhəri ondan soruşduqda ki, səni ağladan günahlar idi. O: «Saman çöpünü götürərək deyir: «Günahlar bundan da yüngüldür. Lakin məni ağladan pis sonluqdur». Buna görə də heç kəs əməlinin çoxluğuna görə sonunun yaxşı olmasına arxayın olmasın.

Görürsən ki, Sələflər hansı ki, onların gündüzləri orucla, gecələri ibadətlə keçirdi bu qədər əməllərinə baxmayaraq onlar pis sonluqdan qorxurdular. İnsan qorxmalıdır günahlarının onunla yaxşı sonluq arasına girməsindən. Hafiz Əbu Muhəmməd – *rahmätullahi aleyhi* - deyir ki: «Əgər bir kəsin zahiri də, batini də saleh olarsa onun sonu pis qurtarmaz. Belə bir şey Allaha həmd olsun ki, heç vaxt eşidilməyib. Bir kəsin batini də, zahiri də sağlamdırsa onun pis bir sonluqla qurtarması barəsində bir şey eşidilməyib. Kimin sonu pis qurtarar o kimsə ki, əqidəsi pozulmuş olar və ya o insan böyük günahlar üzərində davam edər. İnsan artıq o günahlara elə bir şəkildə qurşanar ki, tövbə etməyə imkan tapmadan ölüm ona gələr. O insan içini islah etməzdən əvvəl ölüm onu yaxalayar. Allah qorusun! Şeytan o vaxt onu ələ keçirər».

Amma zalımlar (pis işlər görənlər) isə elə bil ki, Allahdan bir əhd alıblar. Şair deyir ki: «Ey çirkin əməl edərək əmin olan şəxs. Sənə Allah tərəfindən bir əhdmi gəlib. Sən iki şeyi cəm etmişən. Arxayınçılıq və öz istəyinə tabe olmaq». Bunların biri insanı həlak etməyə kifayətdir. Sən səfəhliyinə görə əkin vaxtı bir şey əkmədin. İnsanlar biçdiyi vaxt sən nə əldə edəcəksən. Bu öləri bir həyatla məşğulsan. Sən daha çox aldanmışsan yoxsa ticarətdə aldanan. Halbuki, o kimsə itirdiyini yenidən əldə edə biləcəkdir. Sən isə əbədi həyatı tərk edərək öləri həyatla məşğulsan.

Bitirdim Miladi: 10 May 2006-Cı İl

Hicri: Rəbiul Axır 13 1427-Ci İl

Həmd Olsun Aləmlərin Rəbbi Olan Allaha! (Yunus 10)

İSTİFADƏ OLUNAN ƏDƏBİYYAT

- «Qurani Kərim» Ziya Bünyadov və Vasim Məmmədəliyevin tərcüməsi.
«Sələsətil Usul» Muhəmməd b. Saleh əl-Useyminin şərhli ilə - Türk dilində.
«Kəşfi Şubuhət» Muhəmməd b. Saleh əl-Useyminin şərhli ilə - Türk dilində.
«Aləmus Sunnətul Mənşura» Hafız b. Əhməd əl-Həkəmi - Türk dilində.
«əl-Vəciz Fi Əqidətul əs-Sələfi əs-Salihin» Abdullah b. Abdulhəmid əl-Əsəri - Türk dilində.
«əl-Əqidətul Təhaviyyə» İbn Əbil İzz əl-Hənəfinin şərhli ilə - Türk dilində.
«əl-Əqidətul Təhaviyyə əl-Muyəssər» Muhəmməd əl-Humeyyisin şərhli ilə - Türk dilində.
«əl-Əqidətul Vasitiyyə» İbn Teymiyyə. Muhəmməd Xəlil Hərrasın şərhli ilə - Türk dilində.
«Ərbəin ən-Nəvəviyyə» Nazim Muhəmməd Sultanın şərhli ilə - Türk dilində.
«Səhih Müslim» - Türk dilində.
«Muxtəsər Səhih Buxari» - Türk və Rus dillərində.
«Buluq əl-Məram – Д тиж ни Ц ли» П в д б к г К ли в
лми
«Riyadus Salihin» - Türk və Rus dillərində.
«Tənbihat alə Əhkamin Tahtassu bil Muminat» Saleh əl-Fovzan - Türk dilində.
«Sünnə Və Cəməa Anlayışı» Nəsir b. AbdulKərim əl-Əql - Azəri dilində.
«Zədul Məad» İbn Qeyyim - Türk dilində.
«əl-Fəvaid» İbn Qeyyim - Türk dilində.
«Tarikul Hicrəteyn» İbn Qeyyim - Türk dilində.
«Mədaricus Salikin» İbn Qeyyim - Türk dilində.
«Qəlb əməlləri» İbn Teymiyyə - Türk dilində.
«Böyük Günahlar» İmam Zəhəbi - Türk dilində.
«Günahların Fərd və Topluma zərərləri» Həmid əl-Muslih - Türk dilində.
«Günahların Dünya və Axirətdəki Qarşılığı» Əhməd Fərid - Türk dilində.
«Əhli Sünnə Vəl Cəməatin Etiqadi Özəllikləri» Muhəmməd AbdulHadi əl-Misiri - Türk dilində.
«Əhli Sünnətə görə iman» Abdullah b. AbdulHəmid əl-Əsəri - Türk dilində.
«Evlənmə Ədəbi» əl-Albani - Türk və Rus dillərində.
«Günahlar» Muhəmməd b. Əhməd Seyyid Əhməd - Azəri dilində.
«Zina» Əlixan Musayev.
«10 Haqq» Əlixan Musayev.
«Qadınlara Münasibət» Əlixan Musayev.
Adil Rəcəbov «Günahlar» dərsləri.

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	4
Günahların əsli və təməli	7
Günahlar	9
Zaman və məkan	10
Böyük və kiçik günahlar	14
Böyük və kiçik günahların tərifi	16
Böyük günahların sayı	18
Kiçik günahlarda israr etməyin hökmü	18
Kiçik günahların böyük günahlara dönə bilmə səbəbləri	21
Böyük günah edənin hökmü	22
Böyük günahların əlamətləri	23
Açıq və gizli olan böyük günahlar	26
Qəlb xəstəlikləri	29
Qəlb xəstəliklərinin müalicəsi	30
Günaha batmağın səbəbləri	31
Günahlara yol açan bəzi səbəblər və onların müalicəsi	40
Günahların təqdir edilməsində olan hikmət	42
Günahları tərک etməyin faydaları	46
Cənnət və Cəhənnəmliklərin əməlləri	46
Günahların zərərləri	48
İnsanın içində olan iki ordunun döyüşməsi	104
Nəfsi ələ keçirmək	104
Göz postu	104
Qulaq postu	105
Dil postu	105
Əl və ayaq postu	107
Nəfsi əmmarə	107
Günahların bəndəyə daxil olması	116
Baxışlar	116
Fikirlər	117
Sözlər	120
Addımlar	122
Küfr nədir?	123
Böyük küfr	123
Küfrün – şirk, zülm, fisq kimi işlədilməsi	129
Şirk və küfr arasında olan fərq	131
Küfr və nifaq arasında olan fərq	132
İnsanın mürtəd olması üç şey üzərində cəm olur	133

Etiquadda olan küfr	133
Sözdə olan küfr	134
Əməldə olan küfr	135
Kiçik küfr	138
İmanı dağıdan baxışlar	142
İmanı dağıdan sözlər	143
İmanı dağıdan əməllər	143
Bir qulda həm şirk, həm küfr, həm nifaq bir yerdə cəm ola bilər?	143
Böyük və kiçik küfrün fərqi	144
Kafirlərlə rəftar necə olmalıdır	147
Kafirlərin qismləri	149
Mürtədin hökmü	150
Münafıqlıq-nifaq nədir?	152
Münafıqlərin sifətləri	157
Bidət nədir?	161
Bidətin beş növü	161
Bidət əhli ilə necə rəftar olunur	162
Bidət əhlinin əlamətləri	163
Bidət əhli arxasında namaz qılmağın hökmü	164
Peyğəmbər – <i>sallallahu aleyhi və səlləm</i> – in sünnəsi	166
Bidət əhli haqqında Sələflərdən gələn rəvayətlər	168
Fasiqlik nədir?	173
Asilərlə necə rəftar olunur	174
Günahların şəri cəzaları	175
Günahların şəri və qədəri cəzaları	176
Əl kəsmək cəzası	178
Günahlar və onlara verilən cəzalar	178
Kəffarə cəzasının təyin edildiyi yerlər	179
Hədd, təzir və kəffarələrin cəzaları bir yerdə ola bilərmi?	179
Qədəri cəzalar	180
Şəri cəzalar	182
Günahlara verilən cəzalardan bəziləri	187
Qəlb nə ilə salamat olur	191
Qadağalardan çəkinmək	194
Sirk	198
Riya	201
Namazı tərək edən	203
Fərz namazlarını yatıb qalan və quran öyrəndikdən sonra onu oxumayan və əməl etməyən	209

Zəkət verməyənlər	210
Oruc tutmayanlar	211
Həcc	213
Allah və Rəsulunun adından elmsiz danışmaq	213
Seh-cadu-kahinlik-uğursuzluğa inanmaq-ulduz falı-münəccimlik	215
Ana-ataya qarşı üsyan	222
Qohumluq əlaqələrini kəsən	232
Qonşuya əziyyət vermək	236
Zina etmək	239
Zinanın cəzası	244
Eşqin dünya və axirətdə olan fəsadları	244
Məhəbbətin dərmanı	247
Göz zinası	248
Gözü haramdan çevirməyin faydaları	251
Lut qövminün əməlini etmək	256
Lut qövminün əməlini edənin cəzası zinadan aşağıdır	
deyənlərə cavab	260
Lut qövminün əməlinin bəlasına düşənin dərmanı nədir?	260
Lut qövminün əməlini edən cənnətə daxil olacaqmı?	262
Məhrəmlə yaxınlıq edən	263
Meyid və heyvanla yaxınlıq edən	264
Lezbiyanlıq	264
Adam öldürmək	264
Ölü üzərində fəryad (şivən) qopardaraq ağlamaq	271
Bu tərzdə ağlamaq olar	273
Döyüş meydanından qaçmaq	273
Döyüşdə qadağan olunanlar	274
Ayə və hədislər oxunduğu zaman səsi qaldırmaq	274
Surət yaradanlar	275
Şəkili evdə saxlamaq olarmı?	276
Soğan, sarımsaq və ya pis qoxulu bir şey yeyən şəxslərin	
məscidə gəlməsi	279
Kişi və qadın haqları	280
Qadının ərinə olan itaətsizliyi	283
Heç bir səbəb olmadan ərindən boşanmağı tələb edən qadın	284
Qadının ərinin izni olmadan evdən nə isə verməsi və	
evə kimisə buraxması	285
Zihar	285
Ərin heyzli zövcəsi ilə yaxınlıq etməsi	286

Qadınla arxadan yaxınlıq etmək	286
Zövcələr arasında ədalətlə rəftar etməmək	286
Naməhrəm bir qadınla tək qalmaq	287
Naməhrəm qadınla əllə görüşmək	287
Qadının ətirlənməsi	288
Qadının məhrəmi olmadan səfər etməsi və çölə çıxması	288
Naməhrəm qadına baxmaq	288
Ər və arvad münasibətləri sağda və solda danışanlar	289
Muhallil və muhalləhul ləhu	289
Dəyyusluq	289
Qeyrisinin atası olduğunu iddia etmək və övladdan imtina	290
Faiz yemək (sələmçilik)	291
Malın nöqsanını bildirməmək	292
Qiyməti qaldırmaq və salmaq	293
İsrafçılıq	294
Qumar	295
Başın bir hissəsini qırxıb, digər hissəsini saxlamaq	295
Oğurluq	295
Rüşvət	296
Ərazi zəbt etmək	296
Vasitəçilik üçün hədiyyə almaq	297
İşçiyə haqqını verməmək	298
Uşaqlara hədiyyə verdikdə ədalətli olmaq	299
Ehtiyacı olmadığı halda insanlardan istəmək (dilənmək)	299
Qaytarmaq istəmədiyi halda borc almaq	301
Zəfəranla boyanmış paltardan istifadə etmək	301
İçki içmək	302
Qızıl və gümüş qablardan istifadə	305
Yalan şahidlik	306
Yalan and	306
Yalan zarafat	307
Hər eşitdiyini söyləməkdən çəkinmək	308
Bilmədiyin bir şey haqqında danışmaq	308
Musiqi dinləmək	308
İslam Nəşidləri (şerlər)	339
Saqqalı qırmaq	359
İzarın (geyimin) uzun olması	363
Yalan danışmaq	366
İcazə verilən yalan	369

Qeybət etmək	370
Qeybət etməyin səbəbləri	372
İcazə verilən qeybət	373
Həsəd aparmaq	375
Haram olan həsəd	375
Həsədin əlamətləri	376
İcazə verilən həsəd	377
Nəmmamlıq (söz gəzdirmək)	378
Övliyahullaha əziyyət vermək	379
Özgələrinin evinə icazə olmadan baxmaq	379
Müsəlmana iti bir şeylə işarə etmək	380
İki nəfərin üçüncüsündən gizli danışıqları	380
Qurani kərim ilə kafirlərin məmləkətinə səfər etmək	381
Zülm etmək	381
Zalım idarəçilər	383
İdarəçilərə itaətsizlik	384
Qadın idarəçi həlakdır	386
Təkəbbürlük	386
Zəmanəni söymək	388
Qızıl və ipək geyinmək	389
İpəkdən nə vaxt istifadə edilir?	391
Qızıl qadınlara da haramdır	391
Qadınların qısa, nazik və dar geyinmələri	392
Qadın və kişilərin parik taxması, döymə vurması və dişlərin seyrəldilməsi	392
Qadınların kişilərə, kişilərin də qadınlara bənzəmələri	393
Nəsəb ilə fəxr etmək və nəsəbə tənə etmək	394
Saç və saqqaldan ağ tüklərin çıxarılması	394
Saç və saqqalı qara rəngə boyamaq	394
Ədalətsiz hakim	395
Yuxuya yalan qatmaq	396
Sidiydən qorunmamaq	396
İnsanların söhbətlərinə oğrun-oğrun qulaq asmaq	396
Zərlə oyun oynamaq	397
Lənət oxumaq	397
Üzə vurmaq və damğa basmaq	398
Müsəlmandan küsmək, ona əziyyət vermək və onu söymək	399
Müsəlmanlar qardaşdırlar	402
Müsəlmanları (şəhadət kəliməsini) söyləyənləri təkfir etmək	405

Çəkiddə aldatmaq	408
Yaxşılığı əmr edib özü etməyən, qadağalardan çəkindirib özü edən	408
Yol kəsmək (quldurluq)	409
İntihar etmək	410
Heyvanlara əziyyət vermək	411
Qəbirlərlə bağlı bəzi qadağalar	413
Hədiyyəni geri almaq	416
Söyüş söymək	416
Edilən yaxşılığı başa qaxmaq	418
Köhlə (qulluqçu) ilə mülayim rəftar etmək	418
Köhlənin ağasından qaçması	420
Elmi gizlətmək və dünya üçün öyrənmək	421
Yetim malını haqsız olaraq yemək	422
İsmətli qadınlara böhtan atmaq	422
Böyüklərə hörmət və kiçiklərə rəhm etmək	423
Yatarkən yanar şeyləri söndürmək	423
Məsciddə tüpürmək	424
Qiblə istiqamətinə tüpürmək	424
Məsciddə çəkişmək, yüksək səsle danışmaq, itmiş əşyaları axtarmq, alış-veriş və s. Əməllər etmək	424
Məclislərdə Allahı yad etməyənlər	425
Tək sayılı ayaqqabı ilə yerimək və ayaq üstə ayaqqabını geyinmək	426
Küləyi söymək	426
Xoruza söymək	427
Cümə günü azandan sonra alış-veriş etmək	427
Qarışqaları öldürmək	427
Bir kimsənin durduğu yerə qayıtması	427
İki nəfərin arasına girmək	428
Nəfsim pisdirdi demək	428
Üzüqoylu uzanmaq	428
Yemək və içməkdə olan qadağalar	428
Sağ əllə yemək, içmək, vermək və almaq	430
Sol əldən istifadə yeri	430
Allahın rəhmətindən ümüd üzümək və Allahın əzabından əmin olmaq	431
Məscidul Haramda günah etmək	432
Səhabələri söymək	432
Üzümə «Kərm» demək	435
Çox gülmək	435
Allahım! İstəyirsənsə məni bağışla	435

Kitab əhli olan kimsələrə salam vermək	436
Aleykəs-səlam demək	436
Allaha həmd etməyəənə yərhəməkəllah deyilməz	437
Kitab əhli (kafir) asqıranda yərhəməkəllah deyilməz	437
Əsnədikdə ağzı örtmək	437
Şer söyləmək	437
Pis yxuları danışmamaq	438
Reyhan və ətir ikram edildikdə geri qaytarmaq	439
Taun xəstəliyi	439
Durğun suya bövl etmək	440
Heyvanları vuruşdurmaq	440
Yeyilməsi və öldürülməsi qadağan olunan heyvanlar	440
Səfərə tək çıxmaq	441
Gecə vaxtı evə qayıtmaq	441
Nəcis yeyən dəvəyə minməyin qadağan edilməsi	441
Suyu gizlətmək	441
Vəsiyyət etmədən gecələmək	442
Azan vaxtı məsciddən çıxmaq	442
Heyvanları mələz etmək	442
Qapı döyüldükdə «Mənəm» demək	442
Böhtan və bərc	444
Gündüz yatmaq	444
Bütün günü susmaq	444
Gün və kölgə arasında oturmaq (dayanmaq)	445
Tələsmək	445
Sir açmaq	445
Sələflərdən sirri qorumaq haqqında	445
Xəyanət	447
Nərd oynamaq	448
Qızdırma xəstəliyini söymək	449
Qənimətdən oğurlamaq	449
Beytul mala və zəkata xəyanət etmək	450
Təqlidçilik	450
Qəzəblənmək	454
İnsanların dünyaya, mala, şərəfə, şan və şöhrətə olan hərisliyi, tamahkarlığı və xəsisliyi	455
Peyğəmbər – <i>sallallahu aleyhi və səlləm</i> – in dünyaya olan zahidliyi	459
Allahla, onun ayələri, peyğəmbəri, şəriəti və ya bunlardan hər hansı biri ilə istehza edib zarafatlaşmaq	461

On şey fitrətdəndir	463
Tövbə	463
Tövbənin şərtləri	465
Günahlara Kəffarə Olan Şeylər	469
Gözəl sonluq	471
İstifadə olunan ədəbiyyat	473